IOS. IVSTI

SCALIGERI IVLII CAESARIS A BVRDEN FILII OPVSCVLA VARIA ANTEHAC NON EDITA.

Omnium Catalogum poſt Præfationem Lector inueniet.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

PARISIIS,

Apud HIERONYMVM DROVART Sub ſcuto Solari, via Iacobæa.

M. DC. X.

Cum Priuilegio Regis.

Digitized by Google

Digitized by Google

AD NOBILISS. AMPLISSIMVMQ. VIRVM

IAC. AVGVSTVM THVANVM

REGIVM IN SANCTIORE CONSISTO-
RIO CONSILIARIVM, ET IN AM-
pliſſima Regni Curia Præſidem,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ISAACI CASAVBONI IN VARIA OPVSCVLA IOSEPHI SCALIGERI PRÆFATIO.

ABSOLVTA *eſt tandem, Præſes ampliſſime, variorum editio opuſculorum Muſagetæ quondam noſtri, Ioſephi Scaligeri, tuo cum primis hortatu atque impulſu, ante annum ferme ipſum & ſuſcepta & inchoata. Quæ editio, quum vno atque altero abhinc menſe à typographo ad vmbilicum eſſet perducta; neque illius publicationem quicquam aliud iam moraretur, niſi vt, quemadmodum initio fueram pollicitus, de propoſito auctoris quando iſta exarabat, & noſtro edentium conſilio, ſcitu neceſſaria quædam in operis veſtibulo exponerem; ea repente calamitas interuenit, Sole Galliarum ex inopinato occumbente, quæ omnes* γνησίως *Gallos in mærorem nulla dicendi copia enarrabilem & luctum* ἀπαρηγόρητον *conjecit: mihi verò non ſolum de manibus calamum excuſſit, &*

á

ſtudiorum meorum tenorem protinus abrupit; ſed & mentem malo externatam confudit, vitamque adeo ipſam acerbam mihi reddidit atque ingratam. Meritiſſime id quidem: nam ſi toto hoc ampliſſimo regno nemo vnus eſt repertus, vel mediocri ſaltem pietatis humanitatiſue ſenſu, & ciuilis officij intelligentia præditus; qui nuperi parricidij nuntium ſine lamentabili cõploratione acciperet: ſi finitimi omnes populi, ſi multi etiam longis terrarum ſpatiis diuiſi; ſi omnes tota Europa Principes, tanto caſu, non ſecus ac fulminis repentini ictu, ſtupefacti ingemuerunt, & doloris ingentis ſui ſignificationem dederunt: quid nobis animi eſſe debet, quibus Regis incomparabilis auguſtiſſimam majeſtatem pari humanitate conditam, mentem diuinam, cæleſte ingenium, & alias animi corporiſque dotes ſine exemplo maximas propius noſſe ac venerari, numinis immortali beneficio contigit? qui bonitatem ipſius, liberalitatem, & in ſuos indulgentiam, non ex aliorum ſermonibus, ſed propria tot annorum experientia notam habemus? qui ſemper à Deo non fictis votis, verùm affectus ſinceri precibus petere ſoliti fuimus, vt vel de noſtris annis annos illi vellet augere? Sed vt priuatas doloris mei cauſſas omittam, impium in patriam & Gallici nominis hoſtem eſſe iuratiſſimum oportet, quem publice acceptum damnum in vnius illius ſacri capitis amiſſione, non commoueat, non ſquallore luctúque afficiat. Amiſimus enim amiſimus, & quidem teterrimo parricidio, heu ſæculi infamiam! amiſimus inquam Chriſtianiſſimum Regem noſtrum Henricvm magnvm, *Principem Principum Europæ decus, Patrem patriæ, bello inuictiſſimum, pacis amantiſſimum: prorſus ad Homericam perfecti Regis ideam,* Ἀμφότερον, βασιλῆ᾽ ἀγαθὸν,

κρατερόν τ' αἰχμητήν; ſcientia bellandi, vel Iulio Cæſari parem; arte & peritia regendæ Reipublicæ, vel Auguſto: clementia facilitateque ignoſcendi & felicitate perficiendi deſtinata, omnibus omnium ſæculorum Principibus aut parem, aut ſuperiorem. Et potuit tamen inueniri, qui talem tantumque Principem, in quo ſalus communis nitebatur, in quo tranquillitatis & quietis in Europa ſpes prudentibus præcipue vertebatur, violare ſceleſtus ſuſtineret? potuit inueniri, qui omnia diuina humanaque iura exitiabilis ſceleris noua & inaudita immanitate polluens, nefario ſe patriæ parricidio obſtringeret? potuit vnius (ſi tamen vnius) perditiſſimi Alaſtoris mens peruerſa, tantum, tam inexpiabile ἄγος concipere: nec ſolum mens concipere, ſed etiam proh dolor! horreſco referens; manus conſcelerata exſequi? ô prodigium, non hominem! ô furiam! Cuius vitæ Mars ipſe, poëtis ἀλλοπρόσαλλος & inconſtans dictus, in belli campo, vbi ferro cernebatur, conſtantiſſime ſemper pepercerat; huic illa Erinnys in alta pace non pepercit: & cui tot centena hominum millia vitam debebant, pro quo integri exercitus, vrbes integræ, populi Galliarum vniuerſi mortem alacri animo oppetiiſſent, is manu viliſſimi bipedum & deploratiſſimi vitam amiſit. Illud os auguſtum, illud ſacrum caput, per tot bella, tot conſpirationes, tot inſidias fruſtra appetitum, vnius propudij perfidia atque audacia lucis huius vſura caſſum iacet. Ille magnus bellator, ille magnanimus victor, ille hoſtium ſuorum triumphator, inter tubarum clangores, perdentium ac pereuntium clamores, telorum & gladiorum fragores, terrificos tormentorum boatus, ſemper impauidus, ſemper ſecurus & tutus; in media ciuitate fideliſſima, amantiſſima, in publica omnium

lætitia, inter gratulantium voces, clandeſtina vnius molitione, ſpiritu priuatus, & mortalium oculis eſt ereptus, neſcio an aliquid ſimile viſuris. Deum immortalem, ἐξ οἵων εἰς οἷα! quod gaudium quanto mærore eſt mutatum! In hanc cogitationem defixo mihi, ſubijt interdum, veterem magni viri querellam vſurpare, ὦ τλῆμον Ἀρετὴ, λόγος ἄρ' ἦσθα, οὐκ ἔργον· quid enim profuit optimo Principum funditus euerſam patriam ſeruaſſe, vt eſſet qui ipſum perderet? Sed non ita eſt: nam vt de præmijs apud Deum repoſitis nihil nunc dicam; vitam quidem iſtam caducam, quæ vſu non mancupio mortalibus poſſidetur, quamque paullo poſt Rex, etiam ſi nulla vis eſſet adhibita, fuit poſiturus; parricida Tartareus potuit illi eripere: at gloriam virtute rebuſque geſtis partam, per quam magni viri fiunt immortales, adeo non ademit, ac ne imminuit quidem, vt cumulatiorem, certe illuſtriorem reddiderit. Hic enim tantus omnium gentium & nationum in illius obitu deplorando conſenſus, quid aliud eſt, niſi grauiſſimum teſtimonium, non gratia aut metu, ſed iudicio expreſſum, eius opinionis quam vniuerſus pene dixerim Orbis terrarum de virtute ipſius admirabili habuit? Iam ſubditorum amor, quo nihil magno Principi glorioſius, in morte Regis ſtupendus & vix credendus apparuit. Quod in nullius vnquam Principis funere legimus accidiſſe, id vidimus in hac regia ciuitate eueniſſe, de alijs per prouincias vrbibus certa fama accepimus. Simulac de Rege palàm factum eſt, non ſolum omnis ſexus, ætas, conditio, dignitas, parenti communi planctu, lamentis & pio quodam furore in Stygium parricidam parentauit: verum etiam, ceu tonitru cuiuſdam fragore ſubito ac vehemente edito, alij repente concidere, alij ſtatim exanimari, vel in

Digitized by Google

morbos incidere, quibus mox ſunt exſtincti: quidam ſtupere viui, qui vix tandem, aut ne vix quidem ad ſe redierunt. Quid multa? populi per vniuerſam Galliam in huius morte vocem illam mirifici affectus, mutato nomine repetere ſunt auditi, qua olim ante tot ſæcula, ipſius progenitorem Robertum Regem ſapientiſſimum Hugonis Capeti F. mortuum, (ita veteres auctores ſcribunt) fuerant proſecuti. HENRICO IMPERANTE ET REGENTE SECVRI VIXIMVS, NEMINEM TIMVIMVS; PATRI PIO, PATRI SENATVS, PATRI OMNIVM BONORVM, FELIX ANIMÆ SALVS, FELIX AD SVPERNA ADSCENSVS, FELIX CVM CHRISTO REGE REGVM PER SÆCVLA COHABITATIO. *Qui ſic deſideratur amiſſus, hunc viuum fuiſſe amorem & delicias ſuorum, quis non intelligit? Viuit igitur Henricus Magnus, optimus Rex noſter, in animis & grata recordatione ſuorum ſubditorum, quam nulla vnquam obliuio obſcurabit. Viuit, æternumque viuet ſemper florens, ſemper recens illius ingens gloria, in memoria hominum & ſæculi huius & omnium poſtfuturorum; qui præclara ipſius facta, in tuis, præſtantiſſime Thuane, Hiſtorijs incertum fide an facundia maiore deſcripta, magno cum ſtupore ſunt lecturi. Nemo itaq; optimum Regem, quaſi male cum ipſo eſſet actum lugeat: qui & in cælis nunc, vti ſperamus, alterius vitæ gaudia delibans, meliore ſui parte beatus viuit; & in terris quoque licet Orbi Chriſtiano & Gallorum Reip. ac ſuis parum; ſibi tamen & gloriæ ſuæ ſatis vixit. Non enim annorum numero nec ſpatio ætatis præſtantium virorum & Principum vita terminanda; ſed laude, fama & perpetuæ poſte-*

ritatis immortalitate. Quin potius Chriſtianorum Principum deplorandam hodie conditionem miſeremur. Nam cuius illorum erit iam vita ſecura? poſtquam vtique in tempora viui peruenimus eiuſmodi monſtrorum feracia, quæ cædem Regũ, & quidem Regum Chriſtianiſſimorum, in parte pietatis exquiſitiſſimæ, & Deo, per quem regnant Reges, acceptiſſimæ, ſibi perſuadent eſſe ponendam. Fuit videlicet illud olim tempus, cum omnes ſine exceptione Chriſtiani, non propter pœnæ metum, ſed propter conſcientiam, Principibus etiam malis, etiam paganis, aut hæreticis & impijs, atque adeo Eccleſiæ Dei hoſtibus, parendum eſſe credebant: cum Reges, quorum nomen apud omnes gentes, etiam melioris cultus rudes, aut feras, & Deum neſcientes, ſemper fuit ſanctiſſimum, eo fidelius à cunctis Chriſtianis colebantur, quo verior & melior gentium ſuperſtitionibus religio eſt Chriſtiana: cum ſalus dominantium vnita, ſecundum pietatem, Reip. baſis & firmiſſimum eſſe fundamentum, inconcuſſa & ἀμεταπείστῳ fide cuncti doctrinam Chriſti profitentes habebant perſuaſiſſimum. Quondam igitur, cum Nerones, Domitiani, Seueri, Decij, Gallieni, Diocletiani; at quæ bone Deus peſtes humani generis! in Eccleſiæ greges quæſitiſſimis ſupplicijs ſæuiendo, Orbem terrarum ſanguine piorum inundarent, martyribus cælos complerent, Chriſtianorum repertus nemo, qui verbo, nedum re aut ferro, Imperatorem ſuum lædere ſaltem cogitaret. Nunc quàm ſit temporum ratio mutata, duorum Regum, (ne alios commemorem,) & re & nomine Chriſtianiſſimorum, ſimili fere cæde peremptorum, funeſtiſſima & triſtiſſima docent exempla. Sed nihil agunt Deo atque hominibus exoſi parricidæ: neſcit enim mori Chriſtianiſſimus Rex

Fran-

Francorum, quem lex Regni perpetua atque ſanctiſſima facit immortalem. Regnum quoque ipſum commoueri, concuti, impelli ad ruinam poteſt: ſed ea demum lege, vt per hanc agitationem firmius in ſua ſede ſtabiliatur. Quis non putabat exſtincto Henrico III. vnà cum Rege dominationis regiæ formam, & vniuerſum hoc imperium à fundamentis eſſe conuulſum, nunquam poſtea inſtaurandum? At vidimus ipſi poſtea auſpicijs, ductu, atque virtute Henrici IIII. Regis prudentiſſimi, præter omnem ſpem omnia in integrum reſtituta: vidimus regnum quod putabatur nullum futurum, velut depoſito ſenio ætati meliori redditum: vidimus leges patrias, quæ æternum ſopitæ credebantur, vires paullatim recipere, ac tandem robur ſuum obtinere: vidimus denique, vbi ad concordiam mentes hominum ſunt reuocatæ, otij & publicæ tranquillitatis amorem tam altas regnante optimo Rege noſtro in omnium animis radices agere, vt ne illo quidem ſublato, quicquam ſit turbatum. Quis crediſſet tãtam in regno mutationem ſine vlla ipſius mutatione, atque adeo ſine vllo plane ſtrepitu, niſi quem lamentantes edebant, poſſe contingere? Sed affuit nimirum, ampliſſime Thuane, huius potentiſſimi regni auctor & conſeruator DEVS OPT. MAX. *affuit opportuno tempore ſalutaris illius dextera, & porrò ſemper, vt confidimus, aderit. Ille regnum & regiam domum, qua ſalua ſalui ſumus, qua inclinata ſalutem neque ſperamus neque optamus, pro ſua infinita benignitate, & beneuolentia in hanc gentem, tot inſignibus argumentis declarata, tutam præſtabit. Ille Chriſtianiſſimum Regem noſtrum* LVDOVICVM XIII, *& glorioſiſſimam Reginam* MARIAM *Filij imperium ſingulari prudentia nunc adminiſtrantem, cæleſti*

Angelorum ſuorum præſidio teget, ac Spiritu ſuo ἡγεμονικῷ conſilia ipſorum reget. Hoc optamus, hoc ſperamus, hoc dies noctesque à Domino noſtro Ieſu Chriſto poſtulamus atque contendimus. Maneat adamante fixa hæc Principum, & regni Procerum cum Ordine ampliſſimo ſanctiſſima concordia: quæ in ipſo articulo temporis neceſſarij, inſtinctu quodam repentino ſancita, haut ſine numine profectò; inter pulcherrima fidei & prudentiſſimæ ſollertiæ exempla, cum æterna ipſorum, & vniuerſi Gallici nominis gloria, atque admiratione audientium, olim memorabitur. Vides, ampliſſime Thuane, quò me vis doloris abripuerit tranſuerſum: neq; enim hic locus erat harum lacrymarum: at loci temporiſue rationem habere, aut modum tenere, non eſt illius, qui ὅλος γίνεται τῆς ἀνίας; quod mihi nunc accidit. Sed redeo tandem ad propoſitum. Vt igitur dicere inceperam, abſoluta eſt variorum Ioſephi Scaligeri opuſculorum editio, te potiſſimum auctore, me autem impulſore, hæc ſuſcepta. Erat ſane optandum, vt qui iſta ſcripſit, idem recenſuiſſet atque publicaſſet. Id verò quum ego multis epiſtolis ab illo petiiſſem; quarum vna, vt eſſet impetrabilioris efficaciæ, publicè eum compellabam; non aliud niſi hoc reſponſum tuli: multa ſe huiuſmodi rogatu amicorum ſcripſiſſe, quorum exemplum nullum ſeruare eſſet ſolitus. Poſtquam ergo ſemel illa è poteſtate ſua exiſſent, deſinere ſe, in rerum ſuarum cenſu ea habere; eorumque edendi aut non edendi, plenum arbitrium amicis permittere: ſibi, vtrumutrum feciſſent, perinde futurum. Afferebat etiam interdum excuſationem æquiſſimam; quod partim grauioribus ſtudijs & ſcriptis ſerijs (nam hæc & ſimilia his inter remiſſiones & oblectamenta ſua ponebat) occupatus; par-

tim curis alijs & aſſidua epiſtolarum ſcriptione impeditus, tempore ad iſta recognoſcenda neceſſario deſtitueretur. Et omnino ita ſe res habebat. Nam quod amici & familiares ipſius norunt, is erat Scaliger, qui ſtupenda felicitate ingenij & aſſidua intentione ſtudij, quum eſſet aſſecutus, vt ingentes raræ doctrinæ opes in exprompta ſua memoria, velut in ſanctiore quodam ærario haberet reconditas: vt quæque ſeſe occaſio ſubita offerebat, ſiue in communibus colloquijs, ſiue ad quæſita ab amicis per literas reſponderet, liberali manu quicquid magno ſudore quæſiuerat, promeret. Atque hoc tanta facilitate & promptitudine, vt qui perſæpe amicos ea doceret, quæ diſcere ab alio quàm ab ipſo non poterant; beneficium tamen accipere non conferre ſibi videretur. Non enim pluuias, vt aiebat Pindarus, aquas colligebat; ſed vno gurgite χρουνηδὸν aut ποταμηδὸν potius πηγάζων, exundabat. Nihil eſt quod diſcere quiſquam vellet, quod ille docere non poſſet: nihil legerat, (quid autem ille non legerat?) quod non ſtatim meminiſſet: nihil tam obſcurum aut abditum in vllo vetere ſcriptore Græco, Latino vel Hebræo, de quo interrogatus non ſtatim reſponderet. Hiſtorias omnium populorum, omnium ætatum, ſucceſſiones imperiorum, res Eccleſiæ veteris, in numerato habebat: animalium, plantarum, metallorum, omniumque rerum naturalium proprietates, differentias, & appellationes, quà veteres, quà recentes tenebat accuratè. Locorum ſitus, prouinciarum fineis, & varias pro temporibus illarum diuiſiones ad vnguem callebat. nullam diſciplinarum ſcientiarumve grauiorum reliquerat intactam. linguas tam multas tam exactè ſciebat, vt vel ſi hoc vnum per totum vitæ ſpatium egiſſet, digna res miraculo potuerit videri. Omitto

mathematica ipſius ſtudia, & nobiliſſimam temporum diſciplinam. qua in parte, vt non aſſecutus ſit ſemper, quod quærebat; ea certe præſtitit, quæ iuſtam admirationem doctis æſtimatoribus non poſſint non exprimere. Quod equidem eo confidentius dico, quia ſcio Franciſcum Vietam, ſubtilitate & inuentionum acumine mathematicorum noſtri ſæculi facile principem, non aliud iudicaſſe. ad quem aliquando quum veniſſemus ego & amicus quidam meus, vir optimus & eruditiſſimus, eſſetque de Scaligeri id genus ſcriptis ortus ſermo; poſtquam expoſuiſſet Vieta quid in ijs deſideraret; hoc ad extremum ſuo candore digniſſimum elogium adiecit: Quicquid huius ſit, inquit, tanta me illius portentoſiſſimi ingenij inceſſit admiratio, vt auctores rerum mathematicarum, præſertim Græcos, ſolum Scaligerum perfecte putem intelligere. Addidit etiam tunc idem: Pluris ſe Scaligerum vel errantem facere, quàm multos κατορθοῦντας. *Quum autem non vnius Vietæ, ſed omnium quos Iupiter æquus amabat, ea ſemper fuerit de ſummi huius viri præſtãtia opinio conſentiens: ea ex re illud euenit, vt docti homines, & qui familiariter cum ipſo viuebant, & qui vbivis Europæ degebant, ſuas ad ipſum dubitationes referrent, &, quod alibi dicebamus, ceu* μάντιν ἀτρεκέστατον, *Tripodem illius conſulentes, reſponſa inde peterent. Equidem non verear affirmare, ſi omnia in vnum colligerentur, quæ Scaliger in amicorum gratiam ſcripſit, aut ab iiſdem conſultus reſpondit: ingens aliquod volumen poſſe componi. Sed omnia colligere, quæ tot locis diuerſis habentur, & ab hominibus Gallis, Germanis, Anglis, Belgis, aliarum nationum, inter pretioſiſſima cimelia ſeruantur, hoc verò non vnius eſt hominis. Exiſtet fortaſſe*

Digitized by Google

olim aliquis, qui curæ habiturus ſit hanc curam. Nos interim quæ potuerunt in his locis inueniri, nunc damus, & ad ſimile inceptum, fidei ac diligentiæ exemplum alijs præbemus. diligentiæ, quia ad omnia inueſtiganda hoc libro comprehenſa, non mediocri aut ſegni opus fuit inquiſitione: fidei, quia nihil quicquam huc admiſſum, de quo non certo liqueret, γνήσιον εἶναι τοῦ πατρὸς τὸ παιδίον. *quin pleraque omnia ex autographis auctoris manu ſua curate deſcripſit Petrus Puteanus tuus,* C L. F. *cuius amor in literas & cultus erga hunc heroem dum vixit, nunc erga mortui memoriam, hoc quidquid eſt operis neſcio vnde ex abdito nobis parauit & concinnauit. Pleraque enim iſtorum edita ante hunc diem non fuerunt; quædam ante publicata, nunc illius ſtudio pleniora & emendatiora prodeunt. Conſtat nobis, nihil iſtis eſſe admixtum, quod aut Scaligeri non eſſet, aut quod ſi reuiuiſcat idem, publicatum fuiſſe moleſte ſit laturus. Summa enim cautio adhibita, ne alterutro genere peccaretur; quod à ſordidis typographis, aut inuerecundis literarum inſtitoribus in magnorum virorum ſcriptis paſſim fieri videmus & dolemus. Ne de alijs dicam, in vnius Iacobi Cuiacij, Iuriſconſultorum huius ætatis nominatiſſimi, monumentis, vtrumque eſt admiſſum: nam & multa illius ſunt edita, quæ edi vetuerat: & quædam ſub eius nomine ſunt publicata, de quibus ille* οὐδ' ἐν ὀνείροις *vnquam cogitauit. Eiuſmodi eſt illa Græcarum epiſtolarum Latina interpretatio; quam inaudita mentiendi & falſa fingendi licentia Cuiacio quidam adſcripſerunt, & ſub tam illuſtri nomine obſcuri cuiuſdam & mediocriter docti Germani verſionem publicarunt; quum* V. C L. *Franciſcus Pithœus, à quo illi habuerunt, eam ſæpe mihi*

in bibliotheca ſua oſtenderit, & Baſileæ neſcio quo caſu ſibi repertam dixerit. Porrò etſi non multum fortaſſe intereſt, quo ordine opuſcula hæc ſint edita; poſſunt tamen vtiliter & hæc & quæcunque alia his ſimilia reſtant edenda, ad quatuor veluti claſſes referri: ita vt prima animaduerſiones contineat in ſcriptores antiquos: ſecunda, diatribas philologicas, & de rebus varijs diſſertationes: tertia poemata quæ vel fecit auctor, vel è Græcis vertit: quarta, epiſtolas. Ad primum ordinem in hac editione, pertinent Notæ in Plinium, in Cæſarem, in Senecam Tragœdum, & eum quem falſo ac ridicule Aſinium Cornelium Gallum dixerunt. Notis in Plinium præbuit occaſionem Melchioris Guillandini verboſiſſimus in capita de papyro Commentarius. Hic Guillandinus, me adoleſcente in magna fuit apud pleroſque literatorum exquiſitæ cuiuſdam doctrinæ opinione & fama: idque vel eo maxime, quod per Ægyptum & Aſiam dicebatur peregrinatus. Nam quia oculi creduntur eſſe μάρτυρες ἀξιοπιςότατοι, *plerunque fieri videas, vt plurimum fidei ijs habeatur, qui plurimum per remotas terras errarunt; ſi modò aliquam doctrinæ ſpeciem præ ſe ferant. Exemplo ſit Andreas Theuetus, homo nullarum literarum, nullius doctrinæ, nullius iudicij, denique ne communis quidem ſenſus ſatis particeps: qui per varias Orbis vtriuſque partes circumlatus, ac deinde hiſtorias ſcribere aggreſſus, multis etiam eruditis viris impoſuit: erátque adeo verendum, ne apud poſteros quoque leuiſſimus futiliſſimuſque ſcriptor & nomen & locum honeſtum obtineret: niſi tu, doctiſſime Thuane, qui tuus eſt inſignis amor veritatis & flagrans bene de literis merendi cupiditas, hominis tibi noti vanitatem detegendo, & ſui*

Digitized by Google

errorís eruditos admonendo, veri patrocinium hac etiam in parte vltro iſſes ſuſceptum. Longe alius vir fuit Guillandinus; qui præter medicæ artis & præſertim botanicæ peritiam non vulgarem, ne meliorum quidem literarum notitia caruit. Idcirco, vbi primum prodijt illius in locum Plinij de papyro, planta Ægyptiaca, Commentarius; ea ſecuta eſt doctorum approbatio, vt celebris nominis vir Dalecampius, in eundem locum Plinij poſtea ſcribens, Guillandinum, propter iſtud ſcriptum maxime, mira laudatione afficeret: alij vero qui de charta & toto illo argumento ſcripſerunt, id demum apud Plinium probarent, quod Melchiori eſſet probatum. Adeo fit ſæpe in literis, vt pro aureis vulgò habeãtur, quæ χολοβάφινα tantùm ſunt & felle lita. Nam ſerio docti & iudicio inſtructi ecquod reconditæ eruditionis indicium in tam prolixo Commentario potuerint deprehendere, equidem fateor me ignorare. nulla quippe rei qua de agebatur ſingularis notitia, & fruſtra calcata Ægyptus; nulla vetuſtatis ſolida cognitio; auctorum Latinorum intelligentia mediocris; Græcorum ne mediocris quidem. quippe in Græca lingua totum ſe de Lexico ſuo pependiſſe, neque ipſe diffitetur, & res clamat ipſa. Adde leuitatem iudiciorum; vt cum multa corrigit integerrima: cum auctores, præſertim veteres, temere & ſine vlla ratione reprehendit. Vt cum exempli gratia Suetonius dat illi pœnas, quod chartam plumbeam *dixerit: quum nos id alibi non ſolum ἀναλόγως, ſed etiam elegantiſſime dictũ eſſe probauerimus, & Lyſimachum vetuſtiſſimum ſcriptorem laudauerimus, qui multo ante Suetonium μολυβδίνους γράφας dixerat: Guillandinum vero non puduit docere Romanum hominem, & quidem adeo doctum &*

caſtigatum, Romane loqui, & iubere vt potius diceret plumbeam papyrum; quod eſt ineptiſſimum. Omitto plane deſultoriam ſcriptionem; in qua auctor prorſus, quod aiebat philoſophus, τοῖς ἔξωθεν λόγοις ἀναπεπλήρωκε τὸν λόγον. Merito igitur Ioſepho Scaligero doluit, Guillandinum, qui tam male Plinium acceperat, tanto cum plauſu paſſim ab omnibus accipi. Atque hoc ſuum iudicium iam olim ſcribens in Feſtum, quum paucis verbis indicaſſet; vt rationes quibus mouebatur ſcripto breui complecteretur, poſtea ab ipſo impetrauit vir clariſſimus atque integerrimus Senator, Claudius Puteanus; cuius mores & doctrinam ita Scaliger probauit, vt & coniunctiſſime cum illo ſemper vixerit, & omnia ſua ſtudia familiariſſime communicauerit. Illi viro doctiſſimo, quem ſuorum ſibi ſcriptorum Ariſtarchum fuiſſe, ipſe Scaliger ſcribit, debetur hæc eruditiſſima contra Guillandinum diſputatio. Notæ in Cæſarem Notitiæ Galliarum, velut auctarij iure acceſſerunt, de qua dicemus paullo poſt. Certum eſt editionem Iulij Cæſaris ſæpe illum cogitaſſe: nam etiam in ſcriptis ſuis non ſemel eius ſpem facit, & deſiderium commouet. Sed incerta & ſemper vaga ipſius vita, priuſquam in Hollandiam concederet, & Cæſaris & Plauti, & aliorum plurium veterum auctorum editiones, de quibus ſerio cogitauerat, nobis inuidit. Prodijt tamen ante paucos annos Lugduno Batauorum Cæſaris editio, quam ſcimus, licet frons libri diſſimulet, pumice critico magni illius Cenſoris fuiſſe expolitam. De Notis in Senecam tragicum nuper ſcribebat Daniel Heinſius, arte & ingenio vir excellens, & omnium doctorum gratiam vel eo meritus nomine, quod Ioſepho Scaligero, quem parentis loco viuum co-

coluerat; poſtquam eſt fato functus, omnia pij filij officia abunde præſtitit; in bibliotheca τοῦ μακαρείτου eas ſibi eſſe inuentas. Solebat hic literarum parens relaxandi animi gratia, & ſicut olim de Origene & alumnis eius diſciplinæ eſt dictum, ἐν καιροῖς ἀνέσεως φιλολογεῖν καὶ ἀκριβοῦν τὰ ἀντίγραφα. ita illi nata hæc opella eſt, multa continens tam illuſtri ingenio digniſsima. Apparet autem, typographi alicuius rogatu, qui illarum Tragœdiarum editionem parabat, has Notas fuiſſe exaratas. Puteanus vero noſter, quum exemplar illarum deprauatiſſimum & longe corruptiſſimum fuiſſet nactus, Ioſias Mercerus I.F. Græce Latinéque vir doctiſſimus, ſua illas manu deſcripſit atque emendauit. Iuuabit probos & φιλομαθεῖς adoleſcentes, has obſeruationes cum illis conferre, quas in eoſdem auctores Iuſtus Lipſius, literarum dum vixit columen, olim edidit. deprehendent enim, iudiciorum quidem atque opinionum diuerſitatem non paruam; at κακοηθείας, inuidiæ, liuoris, nullum vel leuiſſime impreſſum veſtigium in animo probiſſimi ſenis noſtri, qui poſterior ſcripſit. diſcent igitur hoc exemplo, ita ſeruandam in literarum ſtudijs iudiciorum libertatem, vt omnis abſit malignitas, omnis alienæ famæ obtrectatio. Pſeudogalli elegiam Itali critici pro germano poemate Cornelij Galli æqualis Auguſti, & cuius mortem Virgilius defleuit, venditabant. Conſultus ſuper eo hic noſtri ſæculi Varro à CL. *Puteano, cui de fraude ſubolfuerat, reſponſi loco Notulas miſit, quæ heic habentur. Ad ſecundam claſſem referri debent hoc volumine comprehenſæ diatribæ iſtæ. De Iudæorum decimis; Notitia Galliæ; De linguis Europæ, & dialectis Francorum; item de pronunciatione quarundam literarum; Iudicium de theſi*

chronologica; Conſtantiniani numiſmatis explicatio, & quædam alia Gallice conſcripta. Pulcherrimam atque eruditiſſimam diſſertationem de decimis in Lege Dei, viro nobiliſſimo, tibi coniunctiſſimo debemus, Carolo Harlæo, fratri magni illius Achillis Harlæi, quo principe Senatus gloriatur hodie Ordo ampliſſimus; atque utinam glorietur diu. Ille aliquid explicari ſibi petierat, quod ad decimas Judaicas ſpectabat; Scaliger antiquum obtinens totam illam partem iuris antiqui Iudæorum, doctiſſimis etiam viris minus bene expoſitam, paucis verbis eſt complexus. Notitiam Galliæ non haberemus, niſi veniſſet in mentem Paulo Merulæ, viro iuxta probo & erudito, in opere ſuo Geographico Gallias noſtras deſcribere, eamque ad rem opem & ſubſidium, ac velut Ariadnæ filum ab hoc Theſeo petere. Videtur autem vir vndecunque doctiſſimus, quando illam Galliarum in partes ſuas tributionem exarauit, de eodem, quod aiunt, oleo & τοπικὰ apud Julium Cæſarem elucidaſſe, & de hodiernis linguis illa diſſeruiſſe, quæ Notitiæ ſunt ſubiecta. eodem & obſeruatio illa referenda, qua de legitima aliquot literarum pronuntiatione agitur: quæ ita eſt à Puteano edita vt eſt inuenta, non vt optaremus. Iudicium de theſi chronologica, vt illa tam multa quæ de hoc argumento in opere magno, De emendatione temporum & ad Euſebij Chronicon obſeruauit atque etiam alibi, peritiam exactam hiſtoriarum, quæ ſacris literis continentur, arguit; in quo plus eſſe difficultatis quàm ſcioli quidam arbitrentur, mortalium nemo ita clare oſtendit, vt hic noſter Polyhiſtor. At in lectione Patrum quantam ὁ μακαρίτης habuerit ἕξιν, & rituum veteris Eccleſiæ quantam notitiam, optime omnium declarat nummi Con-

ſtantiniani accuratiſſima interpretatio, ad virum antiquitatis peritiſsimum miſſa, Marquardum Freherum I. C. quam ſpondeo, Eccleſiaſticæ ἀρχαιολογίας ſtudioſum neminem ſine fructu & voluptate lecturum. Ad tertium ordinem referenda ſunt poemata, quæ in hoc volumine continentur, quæque his addi poſſunt compluria, duûm generum. aliorum auctor eſt Scaliger, aliorum dumtaxat interpres. luſus ipſe iuueniles ſuos, aut ſenilis inſomniæ ſolatium appellitabat: nunquam enim inter ſerias curas ſuas verſus à ſe compoſitos & ἐξ ὑπογύου σχεδιασθέντας numerauit: nunquam exorari potuit, vt ſuos poeticos fætus tollere mallet, quàm exponere. qui tamen ea facultate quantum in vtraque lingua excelleret, Græce Latinéque docti, & poeticorum ſacrorum myſtæ ſatis norunt: tu omnium optimè, clariſſime Thuane; qui Græcos & Latinos ſcriptores habens familiares, poetarum ſacra opertanea, à quorum aditu profani arcentur, non ἀκροθιγῶς nota habes, verum vt epopta, ad intima quæque illorum arcanorum penetralia dudum admiſsus. Inueni poſt impoſitum huic editioni colophonem, pſalmos aliquot Dauidis Græce Scaligero verſos; quos, vbi primum fuerit occaſio, non patiar intercidere: merentur enim vt in fronte prima huius tertiæ claſſis locentur. Initia Orphei adoleſcens olim vertit, quando & Lycophronis Caſſandram, geminum huic opus, doctis nunquam ſatis laudatum. Scimus Q. Sept. Florentem Chriſtianum, inter æquales poetas merito ſuo clariſſimum, ſumma verſionum huius viri admiratione ductum, quam ante annos vigintiquinque publice eſt teſtatus, & Initia Orphei & Diras Æſchyli ex eiuſdem interpretatione, ad edendum præparaſſe. Sed Diræ quidem, incertum quo caſu,

perierunt: Initia verò manu patris deſcripta, Claudius Chriſtianus Petro Puteano tradidit. In quarta claſſe ſpecimen epiſtolarum habetur, quas Joſephus Scaliger ad amicos ſcripſit & numero plurimas, & vel propter elegantiam ac propter quendam ipſi proprium δεινότητος *characterem, lectu digniſſimas. Quod ſi quis omnes huius viri epiſtolas, non ſolum quas certo propoſito argumento accuratius ſcripſit, ſed etiam quas ſubitò exarauit publicaret; eum ego exiſtimem non male operam poſiturum. Pertinet enim ad profectum iuuentutis, habere ipſam æmulationis veterum tam illuſtre exemplar. Nam hodie qui Latine loquantur, multos inuenias: at qui ſine cacozelia & inepta affectatione antiquos imitentur, oppidò paucos: qui vero ſermonis Romani illum, vt ſic dicam, indigenam ſaporem ſincere & caſte exprimant, inuenies omnino pauciſſimos. Etſi autem epiſtolis Scaligeri omnibus ineſt aliquid, cuius gratia eas legiſſe neminem poſſit pœnitere: nobis tamen propoſitum nunc quidem non fuit, quaſuis epiſtolas ipſius edere; ſed illas dumtaxat, quæ argumento eſſent notabiliores. Pleræque igitur, aut* διδασκαλικαὶ *ſunt, & præter ſolemnia literarum, aliquid ſcitu dignum continent: aut* ἀπολογητικαὶ, *& defenſionem auctoris aduerſus inuidentium obtrectationes habent. Quod autem nonnullæ earum ſunt editæ, quas ad me ſcripſit; hoc vero tua grauiſſima auctoritate, quæ plurimum, vti par eſt, apud me valet, non voluntate mea factum eſſe, teſtor fidem tuam, Præſes ampliſſime. Erat enim mihi certum fixumque materiam malignis non dare; qui benignitatem viri candidiſſimi, in meritis amicorum ſupra meritum & vltra modum prædicandis, ad occaſionem calumniæ rapientes, vtrumque ſimul inuadent:*

Digitized by Google

& illum quidem leuitatis, qui ἐκ κώνωπος ἐλέφαντα; me vanitatis, qui iſta ſim paſſus edi, arceſſent. Illi verò uti volent: ἐπεὶ οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ. Nam Scaligero quidem, viro in literis tanto, & virtutis adeo ſpectatæ, quid honeſtius culpa immodicæ benignitatis? mihi vero in tua vnius voluntate facti conſtat ratio. Sciui alioquin, ac præ me ſemper tuli, tantum hunc illius amorem non adeo eruditione aut ingenio eſſe me promeritum, ac cupiditate ingenti diſcendi quæ neſcio: cui ipſum non minus cupide, pro inſita ſibi bonitate, ſolitum eſſe ſatisfacere, vel hæ paucæ epiſtolæ è centum vndecim quas ab eo acceptas ſeruo, fidem fecerint. Multa ſtudioſi in illis legent, quæ alibi ſe non legiſſe, ſi ingenui ſunt, non inuiti fatebuntur; ſin autem, vel inuiti agnoſcere cogentur. Atque hæc fere ſunt, Præſes ampliſſime, quæ vel à me vel à Petro Puteano tuo, hoc tempore potuerunt reperiri, fugitiua, vt ſic appellem, Ioſephi Scaligeri ſcripta, antea non edita. Nam leges Atticas, Diſſertationem de re nummaria, Librum de æquinoctijs, & alias lucubrationes eiuſdem, quas ſcimus in publica Lugduni Batauorum bibliotheca aſſeruari; quum ab amiciſſimo Heinſio, eius bibliothecæ præfecto, nobis communicari petijſſem, aut certe illhic edi; reſpondit vir humaniſſimus, religione quadam ſe impediri, quominus illa publicaret: quia teſtamenti tabulis cautum ſit, ne quicquam edatur, inchoatum tantum vel affectum, non autem perfectum. Quamobrem & iſtis & illo tantopere multis deſiderato Arabicæ linguæ Theſauro, vnà cum ſuppellectile vniuerſa librorum Orientalibus linguis ſcriptorum, aliorumque manuſcriptorum, nec non Commentarijs in Hiſtorias animalium à Julio Cæſare Scaligero labore in-

Digitized by Google

genti compoſitis; his inquam omnibus, hoc eſt incomparabili quadam gaza, ſoli iam, vt apparet, Batavi fruentur; qui & poſtremos vitæ illius annos obtinuerunt, & nunc mortui cineres poſſident. Vtinam quidem aliter ſuperis viſum eſſet, neque tanto ornamento propriè ſuo Gallia noſtra vnquam eſſet orbata; ſed quoniam ita Θεοῦ ἐτελείετο βουλή; *ad gloriam nobiliſſimæ gentis atque huic Regno coniunctiſſimæ, iſtud quoque decus accedere, æquo animo,* καὶ ἀχνύμενοι κῆρ, *feramus: quum præſertim in fouendo colendóque Hercule illo Muſarum, & ornanda eius memoria poſtquam fuit, quà principes eius Reip. quà literarum antiſtites, honeſtiſſimæ cuiuſdam æmulationis pulcherrimum certamen inter ſeſe videamus certaſſe. Non eſt prætermittenda hoc loco lucubratio Scaligeri, cuius alibi meminimus; breuis illa quidem & parua, ſed interiorum & reconditarum literarum, quæ in illo fuerunt non paruum teſtimonium. Prouerbia dico Arabica, Romano ſermone in meam vnius gratiam expreſſa. Duo ipſe eius libelli exempla diuerſis temporibus ad illum miſi: quorum poſterius priore longe emendatius, manu deſcriptum erat Hadriani Guilielmi, Fleſſingenſis; qui paullo poſt in hac vrbe inexplicabili morbo implicitus & abreptus, vtrique noſtrûm, imo omnibus qui norant ingens ſui deſideriū reliquit. erat enim in illo adoleſcente præter eximiam morum probitatem, & Græcæ Latinæque linguæ notitiam, Arabicarum literarum & totius* ἰατρικῆς ὕλης *incredibilis, vt in illa ætate, peritia. Quoniam autem verſio horum Prouerbiorum, quæ penes nos eſt, è priore exemplari fuit propagata;* δευτέρας φροντίδας *è collatione poſterioris ſæpe à Scaligero exegi, atque ille mihi ſæpe promiſit: quod ipſe morte*

Digitized by Google

præuentus quum præſtare non potuerit, hortatu meo in ſe recepit Thomas Erpenius, cum aliarum literarum & philoſophiæ callens iuuenis, tum Arabiſmi & grammaticarum eius linguæ obſeruationum mirifice curioſus & intelligens. Quod ſi Deus immortalis ceptis fauerit, ſpondemus breui illum libellum vnâ cum verſione & Notis Arabice à Guilielmo Lebeo ciue Pariſienſi editum iri; qui characteres Arabicos, atque etiam Hebraicos omnium elegantiſſimos (quod hæc etiam editio oſtendit) arte induſtriaque ſua, ac proprijs ſumptibus ſculpſit; & laudabili cum primis incepto, patriæ atque Academiæ huic decus non pœnitendum, quo prius carebat, conciliauit. Sed iam tempus eſt vt orationis vela contraham, & epiſtolæ huic, quam dudum ſentio ſua prolixitate modum excedere, finem imponam: ſi prius tamen te, vir ampliſſime, Iacobe Auguſte Thuane, rogauero, obteſtatuſque fuero, vt iſtarum Ioſephi Scaligeri, veteris amici tui, lucubrationum, patrocinium aduerſus inuidos Bambaliones, terræ filios, velis ſuſcipere. Nam ſi cætera illius præclara inuenta, & incredibilis doctrinæ plena ſcripta, maleuolorum virulentos morſus non effugerunt; quæ ſpes eſt hos libellos, ab eodem ingenio profectos, ſed quos ipſorum pater ex tempore, & impetu quodam effudit, potius quàm meditatus ſcripſit, meliore fato futuros? Non enim cogitabunt ſeueri Ariſtarchi, rem eſſe omnium iniquiſſimam, exigere à quoquam mortalium, vt in otio & in negotio æqualiter animum intendat. non cogitabunt, ſiquid in ſubita ſcriptione interdum ſit humanitus offenſum; eum virum Scaligerum fuiſſe, ita de genere humano ſcriptis ſuis diuinitus meritum, vt facile ἄλλοις ἐν ἐσθλοῖς τόνδ' ἀπωθῆται ψόγον. *Sed ſumne ego ſtultus, qui cum*

hominibus omnis rationis inimicis, rationibus agere inſtituam? Nam apud illos certè qui vbiuis locorum doctrina & virtute pari libra ſunt ornati, illuſtriſſimi nominis tui auctoritatem, Præſes ſapientiſſime, ad commendationem huius libri abunde ſatis valituram, dubitare non poſſum: qui ſciam, vnum hodie inter togatos eſſe te, quem non magis dignitas hæc ampliſſima, magnis in Rempublicam meritis tibi parta, vniuerſis Franciæ populis reddat venerabilem; quàm inuſitatæ ingenij dotes, quibus excellis, cunctis tota Europa probis doctiſque hominibus, admirabilem. Nam quum tua olim opera varie vti, multo ante quàm naſcereris, deſtinaſſet magnus ille mundi arbiter, omnia liberali manu in te contulit, per quæ aliquis ad veram ſolidámque gloriam poteſt peruenire. Nihil heic dicam de antiqua generis nobilitate, de maiorum imaginibus, & cæteris quæ vulgò dona Fortunæ vocitantur. Patrem quoque tuum ſilebo, virum maximum, qui Ordini ampliſſimo totos viginti annos quum principem locum obtinens præſideret, omnium ſibi virtutum inuicem conſertarum & cohærentium ineſſe comitatum, & priuatim & publice, dictis, factis, liquido comprobauit. hæc enim etſi ad honorem tuum pertinent, magnóque tibi ſunt ornamento; longe tamen illud magis, quod in prima ſtatim adoleſcentia eum te præbuiſti, quem nullo negotio omnes intelligerent, maiorum ſuorum claritudini gloriæ eſſe præoptare, quàm meritis ipſorum ſplendorem ſuum debere: adeo vt nemo iam tum fuerit, qui id agere te dubitaret, vt quod lumen tibi parens præferebat, poſteris ipſe olim præferres. Igitur in ſtudia liberalium artium & iuris ciuilis Romanorum non ſecus illa ætate incubuiſti, (rara quadam felicitate nactus Valentiæ Segalau-

launorum tempore eodem præceptorem quidem Iacobum Cuiacium, condiſcipulum vero, ſed ætate grandiorem, Ioſephum Scaligerum;) ac ſi ille ſolus ad gloriam aditus tibi pateret; aut in illo ſolo præſidio ſpes omnes tuæ niterentur. Studio legitimo defunctus, & peregrinationibus, quas ad multas Europæ partes ſuſcepiſti, publicæ rei adminiſtrationem auſpicatus, per varios deinceps honorum gradus, ad hanc illuſtrem dignitatem conſcendens, in diuerſis muneribus, functionibus & legationibus probatus, mentis altæ conſilium, moderationem animi, fidei ac morum conſtantiam, aduerſis rerum immerſabilis vndis, *ita perpetuo vſurpaſti; vt multum ſæculi tui hominibus daturus fueris, etiamſi nihil præter exemplum dediſſes. In tanta enim rerum varietate, quantam illis difficillimis temporibus experiri contigit; cum quidem plerique hominũ de Fortuna pendentes alternis Vatinij, alternis Catones erant, æqualitatẽ vitæ per omnia conſtantem ſibi ſeruaſſe, neque vllo vnquam caſu grauiore concuſſum, ab inſita probitate deſciuiſſe; aut perfecti ſapientis, aut, vt Stoicis pacatis vtamur, eius erat, qui ad perfectam ſapientiam proxime accederet. Hoc illud eſt tempus, quo Henrici Magni caſtra ſequens, inter tumultus caſtrenſes, rerum toto Orbe memoria tua geſtarum, præſidijs ad tãtum inceptũ multo antè magno ſtudio prouiſis, Hiſtoriam* οἰκουμενικὴν *ſcribere inſtituiſti. qua in ſcriptione quanta diligentia & fide, (nam ſermonis elegantiam omitto,) ſis vſus, omnes qui legerũt ſcire poſſunt: nos hoc amplius ſcimus, quantas inter curas, quàm breui tẽpore, horis tuis ſubciſiuis bene vtendo, propoſitã initio materiam ad ſcribẽdum peregeris. Nam qui neque muneri tuo laborioſiſſimo, neq; Regis obſequio vlla vnquam in parte defueris; annis tamẽ duodecim & menſibus ſex, libros centum & viginti octo, rerum memorabilium admiranda varietate refertos, confeciſti; opus in eo ge-*

nere literarum maximum omnium, quæ vnquam poſt T. Liuij Annales ſunt edita. Quemadmodum autem olim ad Rempublicam ita animatus acceſſiſti, vt vniuerſorum conſiliorum & πολιτευμάτων tuorum ſuprema lex eſſet ſalus regni, non autem factionis alicuius ſtudia; ita, cum res geſtas es orſus literis mādare, non vtique id ſpectaſti, vt ea diceres, quæ his aut illis grata eſſent futura: ſed quæ Hiſtoriæ Regina VERITAS *pateretur. Cuius generoſiſſimi propoſiti hoc præmium tuliſti, vt tunc demum Hiſtoriæ legitimæ maieſtas noſtris hominibus cepta ſit intelligi, quando per Europam libri tui circumferri ſunt cepti. Hinc illi plauſus & acclamationes bonorum, tibi pariter ac ſæculo gratulantium, ex Italia, Hiſpania, Germania, Polonia, & vltima etiam Liuonia, in hanc vrbem ad te & amicos tuos tranſmiſſæ. Enimuero, tam perditis moribus, & adeo inimicis virtuti temporibus, eſſe aliquem animi inuicti virū, qui non gratia non metu à veritate in hiſtoria ſcribenda deflectat, è Rep. humani generis eſt. Quid dicam de illo immenſo tuo in literas amore? quem quidem eximie declaraſti, cum in contexendis Annalibus tuis eorum interire memoriam non es paſſus, qui ad illarum illuſtrationem in hac ipſarum παλιγγενεσίᾳ, vel mediocrem ſaltem aliquam ſymbolam contuliſſent. Non erāt alienum huic loco de tuis erga me beneficijs cōmemorare: quæ etſi fateor extitiſſe quàm plurima; illa tamen præcipua ex omnibus, vt mei ſunt mores, mihi videntur exiſtimanda, quæ cum rationibus meorum ſtudiorum ſunt coniuncta. Illa igitur quantum tibi debeant, ſi dicere aggrediar, longum faciam. Nunquam ego te conueni, vt non ea ex te audirem, per quæ melior & doctior poſſem diſcedere. nunquam à tuo congreſſu temere diſceſſi, quin ad amorem patriæ, ſtudium pietatis, honeſti atque literarum, noua quaſi flamma ſuccenſum me ſentirem. nūquam ſermonum tuorum factus ſum parti-*

*ceps, cum tu de officijs vitæ, de ſalute aut interitu Rerũ publ.
de literarum ſtudijs, de omnibus omniũ ætatum ſcriptoribus
diſſereres; quin ſubiret illico animũ ſpecies admirãda, & raro
admodum per ſæculorum interualla mortalium oculis cõſpe-
cta idea, illius politici omnibus numeris abſoluti, quem maxi-
mus philoſophorũ in ſcriptis ſuis informans,* περὶ πᾶν πεπαι-
δευμένον *appellat, & omnium artiũ, diſciplinarum atq; ſtu-
diorum* κύριον *ſtatuit & iudicem. Quod ſi mediocri diligen-
tia id ſum conſecutus, vt vigiliarum mearum aliquis ad
ſtudioſos fructus perueniat, eóq; nomine gratiæ mihi nonni-
hil debetur: tibi profectò eius gratiæ, quantulacunque ea eſt,
pars debetur multo maxima: qui & re & cõſilio ſtudia mea
ſubinde adiutans, aſſiduus* ἐργοδιώκτης *inſtas, & quod olim
Ambroſius Origeni, id ipſe es mihi. Verùm de tuis in nos me-
ritis, erit, ſpero, alio tẽpore, plura dicendi locus: quando vt a-
liquod grati animi pignus tibi exhibeamus, de domo nume-
rationem faciemus: nam nunc quidem mutuum ſumimus, &
aliena arca vtimur. Deum veneror, Præſes ampliſſime, vt
te bono publico & literarũ natum, cum nobiliſſima coniuge,
ſingularis exẽpli fæmina, etiam ſi olim fuiſſet, ac ſuauiſſimis
pignoribus veſtris, omni bonorum genere cumulatum, quàm
diutiſſime præſtet incolumem. Faxint ſuperi, vt hæc præcel-
lens gloria, virtute & ſtudijs literarum collecta,* παισὶ παί-
δων μεταλαμπαδευομένη, *Thuanæ gẽti fiat propria, & in na-
tis natorũ perpetuo hæreat. Vale. Datum Lutetiæ Pariſio-
rum, a. d. III. Kalendarum Quintil.* CIↃ IↃ CX. *quo die
Henrici Magni corpus, poſt ſolemnia regij funeris in Arce
Lupara celebrata, pompa efferri cepit, magnificentiſſima
quidem, ſed ducentibus pariter & ſpectantibus acerbiſſima
atq; luctuoſiſſima. Scires efferri Patrem patriæ, Principem
non minus ſuis charum, quàm hoſtibus terribilem, omnium
ſæculorum æterna memoria digniſſimum.*

IN HOC VOLVMINE
HÆC CONTINENTVR.

Animaduerſiones in Melchioris Guilandini Commentarium in tria C. Plinij de Papyro capita libri XIII pagina 1.
Diatriba de Decimis in lege Dei pag. 61
Notitia Galliæ. & Notæ ſuper appellationibus locorum aliquot & gentium apud C. Cæſarem pag. 73
Diatribæ { De Europæorum linguis. De hodiernis Francorum. De varia literarum aliquot pronuntiatione. pag. 611
De Theſi quadam Chronologica, Iudicium pag. 133
Expoſitio numiſmatis argentei Conſtantini Imp. pag. 145
Orphei poetæ vetuſtiſſimi Initia ſeu Hymni ſacri verſibus antiquis Latine expreſſi pag. 155
In Æſchyli Prometheum à Fl. Chriſtiano conuerſum, Prologus pag. 210
Epigrammata quædam Latinè verſa è Græcorum Florilegio pag. 215
Poemata quædam & Epigrammata antehac non edita pag. 269
Animaduerſiones in Q. Annæi Senecæ Tragœdias pag. 298
Aſinij Cornelij Galli Elegia & Epigrammata cum animaduerſionibus pag. 337
Epiſtolæ XLIII. ad diuerſos pag. 351
Animaduerſiones in Cyclopem Euripidis 522

Diſcours de la ionction des Mers, du deſſechement des Marais & de la reparation des riuieres, pour les rendre nauigeables 539
Diſcours ſur quelques particularitez de la Milice Romaine 551
Letres touchant l'explication de quelques Medailles 567

IOSEPHI

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.
ANIMADVERSIONES
IN
MELCHIORIS GVILANDINI
COMMENTARIVM
IN TRIA C. PLINII DE PAPYRO
CAPITA LIBRI XIII.

Digitized by Google

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.

ANIMADVERSIONES

In Melchioris Guilandini Commentarium

DE PAPYRO.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

In membrum 1.

GVILANDINVS. *Denique vti Ariſtoteles animalia exſanguia quatuor generibus includit, molli, teſtaceo, cruſtaceo, inſecto, ad quæ omnia ſanguine carentia neceſſario reducuntur: pariter ego plantas, quæ eſſentiam ſuam vna ſola in parte plenè collocatam habent, vno* Κυήματος *nomine comprehendo omnes, quòd ſint ceu fœtus quidam vel terræ vterum gerentis, vel aliarum plantarum nouas ſpecies in æmulationem terræ parere geſtientium. &c.*

IOS. SCALIGER.

ABVTITVR nomine κυήματος. κύημα eſt proprie quod planta quaſi intra vterum concipit, vt eſt τὸ κροκοειδὲς in roſa, & quidquid in reliquis ſtirpibus ſemen imitatur. Ita κύημα eſt ſemper πρός τι, vt ramus. Nam ramus eſt ramus illius arboris, ſic κύημα eſt ali-

Digitized by Google

cuius plantæ. Neque mirum. eſt enim κύημα pars eius plantæ, cuius κύημα eſt. Ergo non eſt planta, ſed plantæ pars; At Guilandinus quartum genus plantæ κύημα dicit. Ita errat nõ ſolum cum plantam dicit, quod plantæ pars eſt, ſed cum eo nomine Tuber comprehendit. Ita enim neceſſe erit, Tuber eſſe partem terræ, ſi quidem tuber eſt κύημα, κύημα autem pars eius rei, cuius κύημα eſt. Præterea τὸ κύημα eſt tantum vnius rei κύημα, vt τὸ κροκοειδὲς in roſa, eſt roſæ tantum κύημα. At cum Guilandinus viſcum dicit eſſe κύημα, primum ſequitur nullam quercum eſſe ſine viſco. Nam planta, quæ κύημα concipit, nunquam ſine illo eſſe poteſt. Atqui quot millia quercuum reperias ſine viſco? Deinde ſi viſcus eſt cyema, quare viſcus inuenitur in quibuſdam aliis, non etiam in quercu? Nam viſcum & in malo, & in pyro, & in aliis videmus. Si igitur κύημα vnius tantum arboris eſt, viſcus autem plurium, igitur viſcus cyema non eſt. Concludimus igitur fruſtra nomine κυήματος vti, & eius ſignificatum inuertiſſe, vt eo ad diuiſionem ſuam vteretur, vel, vt verius loquar, abuteretur. Nam ſi τὸ κύημα aliud eſt, quam id quod ipſe vult, diuiſio eius vitioſa eſt: ſed quia Theophraſti ſummam diuiſionem improbat, τῶν φυτῶν alia ἔγγαια ἐῶαι, alia ἔνυδρα, & alteram diuiſionem τὸ φυτὸν aut δένδρον eſſe, aut φρύγανον, aut πόαν, oſtendam ipſum mentem ſummi Philoſophi aſſecutum non eſſe. Nam hoc vult Theophraſtus, quæ naſcuntur, (non loquor de animalibus) aut ſupra ſuperficiem natalium ſuorum emicant, aut intra

perpetuo manent: ſupra, vt φυτὸν. Intra, vt tubera, metalla, lapides foſſiles omne genus, miſy &c. Porro φυτὸν aut eſt δένδρον, aut πόα, aut δενδρῶδες, quod eſt θάμνος, aut ποῶδες, quod eſt φρύγανον. Quod dixi natales ſtirpium, intelligo locum natalium, vbi ſtirpes naſcuntur. Duo autem illi tantum ſunt, terra, & aqua. Vnde præclarè dixit Philoſophus, alia ἔγγαια εἶναι, alia ἔνυδρα: ſupra terram, vt dixi, emicat φυτὸν, intra manet, tuber. Supra aquam extant paluſtres herbæ omne genus, & cæteræ aquaticæ plantæ: intra alga, niſi expuatur à mari, item corallia &c. Præterea φυτοῦ duæ nobiliſſimæ ac præcipuæ partes, ſolum ac ſuperficies, ſolum radicem voco, vt in ædificiis etiam fundamenta ſunt ſoli appellatione, ſuperficiem autem, ramos, folia, & ſi qua id genus. Quædam igitur plantę non proprie illas duas partes habent, ſed imitantur: nam ſolum ſine ſuperficie imitantur tantum, vt tubera. Superficiem ſine ſolo imitantur, Caſſutha, Epithymon &c. Ideo non in ſuo ſolo ſunt, ſed alieno innituntur, &, vt ita dicam, ſunt inquilinæ ſtirpes. Superficiem & ſolum imitantur fungi, ceruoboleti &c. Ita non cogimur neque fungum herbam dicere, neque tuber neque caſſutham. quia illa proprie partes veras non habent, ſed verarum rudimenta quædam. Hęc non eſt diuerſa à Theophraſti diuiſione, ſed tanquam eius explicatio, quam ex duabus Theophraſti vnam fecimus, φρύγανον dixi ποῶδες, cum ea voce ita vtatur Theophraſtus, qui orobanchen ποῶδη dicit. Sciendum enim eſt, quod ab vna ſpecie in aliam deficit,

nihil referre vtrum nominetur à planta, a qua deficit,an ab ea in quam videtur degenerare. Nam φρύγανον à poa in thamnon deſciſcit: & tamen neque thamnos eſt,neque poa, ſed medium inter vtrumque. Nihil igitur refert ab vtro extremo appelletur. Nam φρύγανον tam θαμνῶδες eſt, quam ποῶδες, & contra. Ridiculum vero quod Guilandinus fœniculum ſolo cyematis nomine appellauit, quia ei decidua ſit ſuperficies. Nam ſi aliȩ fœniculaceȩ aut ferulaceȩ ſtirpes cremia ſunt, quare earum cognatus fœniculus qui nihil ab eis differt, cremium eſſe non poſſet,equidem non video. Nam ſi ob hoc omnino differt ab illis,quia decidua illi ſuperficies eſt: ſequitur vt ceruus non ſit id, quod eſt bos, quia illi cornua decidua ſunt, boui non item. Atqui ſubſtantia non recipit maius nec minus. Bos & ceruus eadem ſubſtantia eſt, quippe ζῶον. Sunt alia ridicularia quæ non ponam. Explodenda igitur diuiſio Guilandini cum ſuo cyemate:ſed neque illi condonabo exemplum de piſcibus foſſilibus. Primum quia nulla tubera ſunt, niſi foſſilia. At piſces non tantum foſſiles, ſed & in fluuijs & in mari. Deinde quia nihil mirum eſt piſces naſci ſub terra,cum nulli piſces ſint foſſiles, qui non in aqua viuant: aliter non eſſent piſces. Nulli, inquam, piſces foſſiles ſunt, qui non in aqua ſubterranea viuant. Terram autem aquarum conceptaculis intra ſe plenam diximus in Commentario in Aetnam. Quid opus eſt piſci,quam vt viuat in aqua & reſpiret? Modo igitur in aqua reſpiret, vtrum ſub dio, an intra terram ni-

Digitized by Google

hil refert. Quod ſi piſces in aqua ſunt ſub terra, vt ſupra oſtendimus, inepta eſt comparatio vel potius ſimilitudo piſcium foſſilium cum tuberibus. Nam, vt diximus, tubera intra terram concipiuntur, piſces & ſub dio, & intra terram, vide Melam & Strabonem de piſcibus foſſilibus in agro Narbonenſi.

GVILANDINVS pag. 14.

Porro hoc tertium cyematis genus magnam gerit ſimilitudinem cum animalibus, quibus cornua decidunt.

IOS. SCALIGER.

HÆC ſunt verba Guilandini. Iam diximus non eſſe probam ſimilitudinem à cornibus animalium. Ait partes in plantis illas eſſe, quæ non decidunt, quę decidunt non eſſe. Itaque ſuperficiem in fœniculo partem non eſſe, quia decidua eſt, in lapatho eſſe, quia ſemel cum radice ſua neque vltra ętatem perpetuat: quemadmodum, inquit, in animalibus quę pilos, cornua, mutant; cornua, pili partes eorum non ſunt. Quę ſi vera ſunt, ergo in illis animalibus quę pilos, cornua nunquam amittunt, vt bos neque pilum, neque cornua mutat; cornua & pili partes eorum erunt, vt cornua, pili partes bouis. Superficies, inquit, fœniculi pars non eſt fœniculi, quia decidua, vt cornua cerui non ſunt partes cerui, quia decidua. Superficies lapathi pars eſt lapathi, quia non decidua. Hic ego ſupplebo ſimilitudinem,

quam inchoauit in cornibus deciduis: Cornua bouis, ſunt partes bouis, quia non decidunt &cęt. Vides ἀτοπίαν argumenti propter illud infauſtum κώνημα, tum quia voluit iniuriam facere fœniculo, cui φρυγάνου naturam abſtulit. Itaque vniuerſa illa natio fœniculi, aſparagi ſatiui (nolui enim cum Guilandino *altilem* vocare: quia nullam herbam, & Gallinas farciri vnquam memini) vindicias contra illum poſtulabunt. At quid vetat, vt cum cornu non deſinat eſſe cornu in ceruo, tametſi id amittat. ſuperficies fœniculi non deſinat item eſſe ſuperficies, tametſi amittat.

Quod vero damnat diuiſionem per vrbanum & ſilueſtre: an ignorat ſe id improbare, quod pueri ſciunt verum eſſe? nempe vnius rei poſſe eſſe, imo ſæpius eſſe διαιρετόν, ἐπιδιαιρετόν, ὑποδιαιρετόν. Sed nolo hanc plebeiam pulpam illi apponere.

Verba Plinij. *Cum chartæ vſu humanitas vitæ conſtet, & memoria*. Hic voco ad ſubſellia Grammaticorum Guilandinum. Non enim intellexit hic *humanitatem* eſſe τὴν παιδείαν. Vide Gellium. Idem Caſſiodorus de Charta Libro 11. *humanorum actuum ſeruant fidele teſtimonium. humanos actus*, vocat, hiſtorias, libros, &cæt. Propterea ſubijcit, *memoriam*: quod idem eſt.

IN MEMBRVM II.

MVLTA ſunt in hoc membro (vtar eius verbo) quæ importunam hominis garrulitatem arguunt. Primum quorſum illa ad Varronis laudes digreſſio? Dicam

Dicam cum Cynico: Quis eum vituperat? Guilandinus de charta diſputans, non veritus eſt miſeram chartam diſperdere in re neque neceſſaria neque dubia. Age, concedo necesſarium fuiſſe Varronem laudare; Quid opus fuit tantis ambagibus refutare, cum vno verbulo plus eum expugnauit Plinius, quam ille tot exemplis oppugnare potuit. Deinde in coronide earum laudium rem miram & inauditam nos docet, βιβλίον Græcè, eſſe *librum* Latinè: & ad eam rem probandam omnes bibliothecas veterum excuſſit, & manes priſcorum Græcorum vexat, vt doceant nos βίβλον eſſe *librum*. Poſtremo concludit, Papyri nomen & vſum multo ante Græcis innotuiſſe quam Alexander Ægypto potiretur. Quaſi propterea ſequatur, chartæ vſum ſtatim innotuiſſe: non magis mehercule quam vinum fieri cœptum ſtatim poſtquam vitis nota fuit. Nam quot ſęculis vitis nota fuit antequam vinum ex ea fieri cœptum? Hodie pars noui orbis, quam Floridam vocant, multa vite paſſim ſine vllo vſu humano conſita eſt. Ex ea incolæ nunquam vinum fecerunt. An Hiſpani, qui eam partem hodie colunt adhuc fecerint, neſcio. Ita vitis prius cognita, quam vinum ex ea factum. Sic Papyrus, quæ prius apud Græcos vinculorum vſum tantum prębebat, prius nota fuit, quam ſcribi in ea cœptum. At cum inter exempla adducat, Epigramma Græcum, miror cur potius ex Suida, quam ex VI. libro Anthologiæ. Deindę cur Alcæo potius, quam Antipatro, vt habetur in Anthologia. Poſtremo etſi concedimus

Digitized by Google

Alcæi eſſe, cur illum Alcæum vetuſtiſſimum lyricum potius, quam ἐπιγραμματογράφον ſiue ille Macedo fuerit, ſiue alter Alcæus Meſſenius. Totidem enim Alcęi Epigrammatographi fuerunt Romanis temporibus, quod non ſolum ex eorum Epigrammatis colligitur, quæ in Anthologia ſparſa ſunt; ſed & Guilandino iraſcor, qui ex eo, quod adducit, Epigrammate, non perceperit ſcriptum Romanis temporibus fuiſſe. Nam in eo Piſo eſt gentis Romanæ nomen & cereus Saturnalibus miſſus eſt ritus Romani. Epigramma apponam:

Λαμπάδα κηροχίτωνα κρόνου τυφήρεα λύχνον
Σχοίνῳ καὶ λεπτῇ σφιγγομένην παπύρῳ
Ἀντίπατρος Πείσωνι φέρει γέρας. &c.

Saturnalibus mittitur cereus Piſoni: de quo more vide appendicem conjectaneorum noſtrorum, vbi & Epigramma exponimus. Sed Guilandinus ex Suida tantum hauſit imperfectum Epigramma. Si enim ex Anthologia accepiſſet, fortaſſe Alcæo Epigramma non attribuiſſet, qui Antipatri eſt, aut ſi Alcæi fuiſſet, hunc Alcæum cum vetuſto illo lyrico non confudiſſet, vt probaret papyri nomen apud vetuſtiſſimos Græcos extare. Quod tamen nihil ad rem facit. Non enim, vt diximus, ideo ſequitur chartæ concinnandæ vſum ad ſcribendum veteribus illis fuiſſe, tametſi papyrus in Ægypto in Græciam exportaretur. Nam vinculis tantum vtilis illis priſcis temporibus fuit, non chartæ. Quid quod fieri poteſt, vt non exotica & Ægyptia fuerit illa papyrus, ſed indigena, cuius meminerunt

Theophraſtus in Græcia, Strabo in Italia? Et ſane qui in eam ſententiam inclinabit, non male ſentiet. At Guilandinus ex Anacreontis odario, & ex Epigrammatio Alcęi profert teſtimonia, in quibus non papyrus ad chartam, ſed ad vincula facit. Deinde praue interpretatur τυφήρεα λύχνον Ellychnium cum hic λύχνος ſit fax ipſa, appoſite ſcilicet. Neque fartum papyro dicit ſed σφιγγόμενον, hoc eſt conſtrictum, & colligatum. Quamuis igitur concedimus bibli vſum ad ſcribendum veteribus notum fuiſſe: tamen non ſequitur, vt ea teſtimonia, quæ adducit Guilandinus, hoc probare videantur. Sufficiebat autem dicere, βίβλον ſeu βύβλον eſſe papyrum & philuras papyri. Vnde colligi, veteribus ad ſcribendum in vſu fuiſſe, quia βιβλία inde dicta. Sed hoc non meminit, τοῦ χάρτου nomen recentius eſſe quam βίβλου. & ſane poſtquam ceptum eſt in frontibus Epiſtolarum apponi χαίρειν, ex eo natum nomen Epiſtolari biblo χάρτης. Vnde Chartam Epiſtolarem, Martialis vocat, *Chartam Salutatricem.*

GVILANDINVS pag. 22.

Quid? Annon Æſchylus, qui regnante Xerxe commentatus eſt, biblum illo in Supplicibus verſiculo inter notiſſima retulit? βίβλου δὲ καρπὸς οὐ κρατεῖ στάχυν μέγαν: Id eſt, bibli fructus non ſuſtinent ſpicam magnam. Quem prouerbialem ſenarium annotat Suidas dici ſolitum de ijs, qui ſuis ipſorum bonis vti neſciunt. &c.

IOS. SCALIGER.

Βίβλου δὲ καρπὸς οὐ κρατεῖ στάχυν μέγαν. Quia Epi-

gramma Alcæi ex Suida hauſerat, non ex Anthologia, propterea non vidit ea, quæ ſequebantur, vt magno errore propter illorum ignorationem ſe traduxerit. Sic in verſiculo Æſchyli ex Supplicibus adducendo pertæſus laboris noluit codicem Æſchyli conſulere, ſed ita, vt legit apud conſarcinatorem Suidam, ita, inquam, poſuit. Apud Æſchylum ἐν ἱκέτισι ſcęna agitur in Ægypto. Itaque in ea fabula inducuntur virgines metuentes ſibi ab Ægyptijs ne ab illis rapiantur. Reſpondet Danaus Græcis non metuendum eſſe à gente ignaua Ægyptiorum. neque verendum, vt Græcus vincatur ab ægyptio, non magis mehercule, quam canis à lupo. Neque papyrus vincet ſpicam. hoc eſt οἱ παπυροφάγοι Ægyptij non vincent τοὺς σιτοφάγους Grȩcos. Nam ægyptios παπυροφάγους eſſe, ſcit & Guilandinus. Verba Aſchyli ſunt hæc:

> Ἀλλ' ἔστι φήμη, τοὺς λύκους κρείσσους κυνῶν.
> Εἶναι, βίβλου δὲ καρπὸς οὐ κρατεῖ στάχυν

Ita Latinè dixeris:

> *At ſcitum in ore id omnium eſt: canibus lupos*
> *Præſtare. nunquam vincitur ſpica a biblo.*

Canes Grȩcos vocat, lupos ægyptios. Cibum Græcorum στάχυν, hoc eſt frumentum: ægyptiorum, βίβλοι. Quid facilius his verbis? Nam Suidas non ſolum fruſtra eſt, cum cenſet prouerbium eſſe in illis verbis, βίβλου δὲ καρπὸς οὐ κρατεῖ στάχυν. ſed & alios fruſtratur, cum explendo verſui addit μέγαν. Quid, obſecro vos, eſt, bibli fructus non ſuſtinet magnam ſpicam. Ait papyri fructus nullus; igitur nec ſpica.

Quod ſi ſpicam haberet, ſpica contineret fructum, non fructus ſpicam. Verba Suidæ: βίβλυ δὲ καρπὸς οὐ κερατεῖ στάχυν μέγαν. ἐπὶ τῶν οὐ δυναμένων τοῖς ἰδίοις χρῆσθαι καλοῖς, παρ' ὅσον ἀσθενὴς οὖσα ἡ βύβλος οὐ δύναται μέγαν φέρειν καρπόν. Manifeſto oſtendit ſe neſciſſe quid ſit papyrus. Papyri enim fructus nullus, ideo nec ſpica vlla. fortaſſe condonandum hoc illi, qui papyrum non viderat. At Guilandino, qui ægyptum & Papyrum vidit, quomodo ignoſcam, non video, qui cum illo Suida, quiſquis is fuit, tam inſigniter lapſus ſit. Deinde longis ambagibus concludit biblum & papyrum idem eſſe cum hactenus nemo extiterit, qui aliter aut ſenſerit, aut docere conatus ſit.

Pag. 30. 31. De Biblino vino plane ἀδιλογία eſt. Per Vinum Biblinum ægyptium intelligit. Vnde? an Grçci eo tempore non habebant vinum? vt illis ex ægypto deferri opus eſſet? ſane paluſtria ægypti quale vinum gignere poſſint, non video. Si AEgyptium erat, quare illud in Bœotia eſt apud Heſiodum. in Sicilia apud Theocritum: in Latio bubleum apud Feſtum? Sanè quiſquis dixit, ὕδωρ δὲ πίνε τοὶ δὲ βίβλινοι σύγει. Diſerte aquam firmiorem illo vino indicat, vt plane quaſi ὑδαρὴς οἶνος fuiſſe videatur, vt βίβλος eſt planta aquatica. a qua βίβλινος οἶνος διὰ τὴν ἀσθένειαν.

GVILANDINVS. pag. 32.

Nam Byblus Phœniciæ, auctore Strabone libro XVI. *acra erat Adonidi pulcherrimo Veneris amaſio. &c.*

IOS. SCALIGER.

Quid Adonidi cum Papyro? de Zabijs frigida, & importune huc inculcata.

IN MEMBRVM III.

Totum tempus in parecbaſibus conterit. Quid ad nos ſexus & natura palmarum, vt credamus in illarum folijs olim ſcriptitatum? Itaque quis niſi inuitus totam illam declamationem leget?

GVILANDINVS pag. 47.

Porro autem palma, non vnam tantum ſignificat Phœnicem, qua victores redimiri dixi, ſed etiam vitem, teſte Varrone libro I. *de re ruſtica cap.* XXI. *&c.*

IOS. SCALIGER.

Fruſtra palmam ait vitem dici à Varrone, cum Palma ſit pars vitis: deinde temere locum Columellę deprauat, cum pro palma cãpeſtri, canna campeſtri, ex alterius loci collatione legendum putat. At ego primum ab eo quæro, ἡ χαμαίζηλος palma non ei videtur frutex, an non? Quare ſi eſt frutex, cur damnat lectionem Columellæ, quæ χαμαιῤῥιφῆ φοίνικα fruticem eſſe clamat? Contra, quis vnquam vidit Cannam campeſtrem? Cannæ in campis, aut aratis naſcuntur Guilandine? Cannam, *Siluam aquaticam* vocat Columella in eo, quem adducis, eiuſdem loco ex libro IX. capite VII. Quomodo quod campeſtre

eſt, aquaticum dicendum ſit, tu videris ipſe, Guilandine.

GVILANDINVS. pag. 48.

Nondum indicaui, cur maluarum folijs apud Plinium nouandum putem, pro palmarum folijs.

IOS. SCALIGER.

NON ferendus eſt qui mutet in Plinio *Maluarum folijs*, pro *palmarum*. Quia putat palmarum folia ſcriptioni inepta eſſe propter aſperitatem. At ego expertus ſum aptiſſima eſſe ſcribendo, ſi primum cultri doſſello læuigaueris. Præterea ſi veteres in palmarum folijs ſcriptitarunt, cur Plinij lectio damnanda eſt? Atqui hoc verum eſſe ex Iſidoro patet, quem Guilandinum non conſuluiſſe, mirum eſt. *At vero,* inquit, *hiſtoriæ maiore modulo ſcribebantur, & non ſolum in charta vel membranis, ſed etiam & in omentis elephantinis, textilibuſque maluarum folijs, atque palmarum.* In quibus verbis non ſolum veteres in palmarum foliis ſcripritaſſe apparet, ſed & illa folia texta & conglutinata fuiſſe. Quin palmarum folia, maluaceis longe meliora. Nam maluacea vix tolerandis calamorum mucronibus eſſe poſſunt, cui incommodo medebantur, vt puto, glutine & alijs rebus; vt appareat curari ſolita poſtquam exaruiſſent, antea non poſſe. Idque genus chartæ antiquiſſimum fuiſſe. Nam ſane Cinna mittit ſodali ſuo, quiſquis fuit ille, Aratea Phænomena, non quod

liber ille rarus eſſet, qui eo tempore vulgatiſſimus erat, ſed quia rara charta, in quo ſcriptus.

GVILANDINVS. pag. 49.

Vt ſuſpicari liceat huc reſpexiſſe Pythagoram, qui, vt auctor eſt Ælianus libro de varia Hiſtoria IV. *cap.* XVII. *ſanctiſſimum eſſe folium μαλάχης id eſt maluæ, dicebat.*

IOS. SCALIGER.

FRVSTRA putat Maluam à Pythagora ſanctiſſimam dictam, quòd in ea ſcriptitaretur. Si leges, iura diuina, & humana, item τὰ θεολογούμενα, & ſimilia in maluaceis folijs ſcribi ſolita erant, hinc rectè ſancta vocari potuerunt. Sed cum obſcena carmina, & huiuſmodi alia minime ſācta tolerare poſſet malua vt quæcunque alia charta, alio nomine ſane ſancta dicta fuerit. Quare ſine dubio ſancta vocata eſt à Pythagora eodem modo quo ab Heſiodo: ὅσον τ' ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

GVILANDINVS. pag. 49.

Cæterùm partitur Plinius libros in priuatos, & publicos: hos quidem plumbeis laminis in ſe conuolutis confici ſolitos inquiens: illos vero linteis aut ceris. &c.

IOS. SCALIGER.

QVID opus erat plumbeos libros in ſe conuolui, non magis quam chartaceos noſtros? Deinde quis

quis poſſet ita complicare & conuoluere plumbeos libros, vt noſtros hodie? Sed plumbea monimenta intelligit, in quibus hiſtoriæ, libri ſacri, annales, & alia id genus exarari ſolita erant; Itaque liber Heſiodianus ἔργα καὶ ἡμέραι primum in plumbeis laminis ſcriptus extabat in Bœotia autore Pauſania in Bœoticis, quem locum conſulas licet. At nomen *Voluminis* impoſuit Guilandino, qui putat volumen non poſſe dici, niſi de conuoluto libro: cum veteres etiam libros quoſcunque ita vocant: quia primi libri complicabantur; cur non & omnes libros corticeos putat, quia liber proprie cortex eſt?

GVILANDINVS. pag. 50.

Quales vero fuerint libri, qui in ceris deſcribebantur, dubium fortaſſe videri poteſt, præſertim cum annotauerit Hermolaus in caſtigationibus, codices antiquos hoc loco habere ſchedis, non ceris, eamque ſibi lectionem non diſplicere, verum ego vtroque modo recte legi poſſe arbitror, ſenſu ſemper manente eodem. &c.

IOS. SCALIGER.

SINE dubio legendum *in ſchedis*, vt habebant omnes manuſcripti Hermolai & Cuiacianus. Aliud autem eſt ſcribere in ceris, aliud in ſchedis. Nam ceræ deletiles erant, ſchedæ non item; quæ nihil aliud erant, quam pagellæ ligneæ: Caſſiodorus lib. XI. *erat indecorum, fateor, doctos ſermones committere tabulis impolitis & in veternoſis ramalibus imprimere, quod ſenſualis poterat elegantia reperire.*

GVILANDINVS pag. 54.

Quos Iuriſconſultus eboreos codicillos vocat, Fl. Vopiſcus in Tacito Elephantinos appellat, ijs verbis: Ac ne quis me Græcorum alicui, vel latinorum exiſtimet temere credidiſſe, habet bibliotheca Vlpia in armario ſexto librum elephantinum, in quo hoc S. C. perſcriptum eſt cui Tacitus ipſe manu ſua ſubſcripſit. Nam diu hæc S. C. quæ ad principes pertinebant, in libris elephantinis ſcribebantur. Hactenus Vopiſcus, vt ridiculum eſſe appareat illorum commentum, qui libros elephantinos dictos autumant ab operis amplitudine, quaſi elephantorum proceritas nominis anſam illis dederit.

IOS. SCALIGER.

FALSO putat in ebore ſcribi ſolitum, neque conſiderauit ineptiſſimam eſſe materiam ſcriptioni cum apices ipſi aboleſcant, & caduci fiant. Quod ſi δέλτους ἐλεφαντίνας apud Græcos obijciat, ſciat fuiſſe pugillaria cerata, quæ ex buxo plebs habebat, beatiores vero ex ebore, Martialis in Apophoretis. At locus Vlpiani de legatis III. lege L. obijcitur. Ego ibi aut de pugillaribus eburneis intelligo, aut conſtanter *roboreis* lego, non *eboreis*, propter duas cauſſas. Primum quia ſi *eboreis* legatur, nulla ligneorum codicum fiet mentio, quam prætermittere non debebat Vlpianus, cum omnes codicum materias recenſere conetur. Deinde ſimilis error in Titulo de origine iuris, vbi vulgo legitur in tabulis eboreis ſcri-

ptas fuiſſe leges Romanorum, quod falſiſſimum eſt: cum vulgo notiſſimum ſit in tabulis ligneis ſcriptas fuiſſe quales fuerunt ἄξονες, καὶ σανίδες, ϗ κύρβεις Solonis. Solus omnium veterum, quod ſciam, Dionyſius Halicarnaſſeus in æs inciſas fuiſſe prodidit. At profecto tam beati, at neque adeo tam delicati eo tempore adhuc erant Romani, vt in eburneis tabulis leges proponerent: vt taceam eam materiam non diuturnam eſſe, cum flaueſcat vetuſtate. Ego ſane, in ebore perpolitiſſimo ſcribere conatus ſum ſępe, ſed fugiebant literæ in lubrico materiæ illius. Denique ineptiſſima eſt ſcribendo materia illa. At Vopiſcus elephantinorum librorum meminit? mirum, cum eburneos dicere potuiſſet, cur elephantinos maluit? & ſane apud Latinos aliud Elephantinum eſt, aliud eburneum, vt aliud Elephantus, aliud ebur. Quare elephantini libri erant omenta ſiue inteſtina elephantina, qui erat maior modulus ad ſcribendas hiſtorias, edicta principum, ſenatuſconſulta &c. Iſidorus: *At vero hiſtoriæ maiore modulo ſcribebantur non ſolum in charta vel membranis ſed etiam & in omentis elephantinis.* Qui locus talento cõtra carus eſt non ad probandum elephantinos libros fuiſſe ex inteſtinis elephanti non ex ebore. Quos vero ſupra *linteos* vocauit, eoſdem *carbaſinos* vocat Martianus Capella in Grammaticæ proœmio.

GVILANDINVS. pag. 55.

Nemo autem per libros in corio apud Vlpianum intelligat de tergore animalium factos, qui ijdem ſunt cum

membraneis,ſed qui è cortice arborum à tilia differentium fiebant, &c.

IOS. SCALIGER.

Verba Vlpiani, *in aliquo corio*, perperam refert ad corticem aliarum à tilia arborum. communi ſenſu expertem eſſe oportet, qui ſine adiectione corticem aut librum arboris, corium vocat. Nam ego intelligo aliud corium quam tergus ouillum. Pergamenæ enim membranæ κατ' ἐξοχὴν ſunt ouillæ. Alij carbaſinis voluminibus complicati libri, ex ouillis multi quoque tergoribus: Corium primigenia origine eſt tergus animalium: ad alia transfertur cum adiectione. Quæ igitur poſtea adfert de corio exempla, multum otij ſuperfuiſſe Guilandino oſtendunt.

GVILANDINVS. pag. 59.

Plato in Minoë ſcribit Talum apud Cretenſes tempore Minois &cæt.

IOS. SCALIGER.

Qvi vult ridere, legat infeliciſſimam παρέκβασιν de Talo Cretenſi.

IN MEMBRVM IV.

GVILANDINVS. pag. 63.

Qui ab Homero πίναξ πυκτὸς dicitur. &c.

IOS. SCALIGER.

SEMPER πυκτῷ apud Homerum legit pro πτυκτῷ, vt iam non ſit error Typographi, vt antea ſuſpicabar.

Verſus Turpilij: *Sola res ea eſt, quæ homines abſentes præſentes facit*, deſumptus ex Philemone.

Οὐχὶ μόνος οὗτος εὗρε, πῶς λαλήσομεν
Αὐτοῖς ἀπέχοντες πολλῷ ἀπ' ἀλλήλων χρόνον.

Loquitur de eo qui literas inuenit.

GVILANDINVS. pag. 65.

Ob eandem cauſſam vaſaria lignea, in quæ cibus, & potus inducitur, πίνακες *nuncupabantur ab eiſdem.*

IOS. SCALIGER.

Ἀκυρολογία. Cum accipit *vaſarium*, pro *vaſe*. Vas eſt σκεῦος, vaſarium σκευοθήκη. Item barbarum, *inducere potum in vaſa*. ſed imprudentiſſimè τὸν πίνακα vocat *lancem*, πίναξ eſt, *vn tondo, vne aſſiette*. Horatius ad verbum vertit *tabulas* : *tabulas cænabat omaſi vilis & agninæ*. Lanx, *vn plat*, diſcus.

GVILANDINVS pag. 66.

Ariſtophanes quoque in ea comœdia, quæ ab auibus inſcribitur, appellat πινακοπώλας *caupones, tabernarios, & id genus nauci homines alios qui eſcas obſoniaque in lancibus venum exponunt. Vt magna prorſus admiratione ducar, quî interpreti in mentem venerit, vt* πίνακας *eo locio, ex genere auium eſſe diceret. &c.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IOS. SCALIGER.

APVD Ariſtophanem miratur πινακοπώλας ab interprete exponi *auium caupones*. Sed fallitur. Nam quod alia Græcia per σπ, aut σφ, enuntiat, id Attici extrito ſigma. vt πίνος pro σπίνος, eſt fringuilla auis. & deriuatiuum ſeu παραγωγὸν, σπίναξ ſeu πίναξ. ſed & poſtea ex loco Euangelij πίνακα *patinam* interpretatur, quaſi patina & lanx idem ſit. In patina fiebant ἀρτύματα ciborum, & καρυκεῖαι ſiue conditura, Gallice *mettre à l'eſtuuee*. Græci patinam vocant λοπάδα neque vnquam leges cibum ſimplicem, vt carnes aſſas, aut fructus, aut ſimilia apponi in patinis aut lopadibus, ſed piſces in patinis condiri, tyrotaricha, & eiuſmodi alia.

Pag. 68. non poſſum ferre parecbaſes illas de Homero. οὐδὲν πρὸς ἔπος. Quis hæc patienter leget?

IN MEMBRVM V.

GVILANDINVS.

Illo vero prodente ne terram quidem ipſam totam fuiſſe, quæ nunc Ægyptus intelligitur &c.

IOS. SCALIGER.

MIRVM hominem in his tribus Capitibus Plinianis de charta tandiu volutatum non aduertiſſe ἀνακόλουθον λέξεως. Nam quod verbum huic ſententiæ reſpondeat, non video. At in vetere Cuiaciano lon-

ge aliter concepta eſt lectio ita. *Pugillarium enim vſum fuiſſe etiam ante Troiana tempora inuenimus apud Homerum: illo vero prodente ne terra quidem ipſa, quæ nunc Ægyptus, intelligitur.* Hoc eſt, quo tempore hæc prodebat Homerus, illa terra non intelligitur, quæ nunc ægyptus eſt. Ponendum eſt, inquit, eam terram quæ nunc Ægyptus eſt, tunc non fuiſſe, cum hæc de codicillis proderet Homerus, ſed poſtea ponendum καὶ συλλογιστέον adaggeratam Nilo fuiſſe. Nam ſi hodie eſt, tunc autem non fuit, quod hodie ſit, adſcribendum Nilo, qui eam adaggerauit, vt plane ποταμόχωστος ſit. Elegans eſt reſtitutio huius loci. Nam ὑποδιαστολὴ poſt τὸ *Ægyptus*, omiſſa totum ſenſum ita interuerterat, vt ei fulciendo opus fuerit tibicines ſubijcere.

Quam diſputationem inſtituit pag. 76. & 77. de Sai, Taphni & alijs Ægypti locis, non vno verbo confutare poſſumus. Itaque in aliud tempus differetur. Illud tantum admonebo, vt ex vngue leonem cognoſcas, illum Taphnis fruſtra cum Tanis confundere. Taphnis eſt תחפנס Thehaphnes. Tanis eſt צען Tzoan. Sed Tzade mutatum eſt in Teth: ſolenni Syrorum enallage, quod nemini in iſtis linguis exercitato mirum videtur. Multa ſunt in hac diſputatione, quæ iuſte reprehendi poſſunt. Sed nihil ad chartam, aut papyrum.

GVILANDINVS. pag. 80.

Porro autem etſi in Delta contineatur non ſolum Saitica

regio verum etiam Sebennytica, Ptolemæo & Strabone teſtibus, ne tamen legam apud Plinium in Sebennytico, ſed vt potius in Saitico legendum putem &c.

IOS. SCALIGER.

De Sebennytico mire angit ſe. Lectio Pliniana ita primum à me concepta fuit, *cum in Sebennytico ſaltem eius nomo charta naſcatur.* Quæ lectio tantum abeſt, vt vera non ſit, vt etiam veteri Codice Cuiaciano confirmetur, ſed cumulo majore. Nam in eo libro ita ſcriptum fuit, *eius nomo nonnis charta naſcatur.* Diſertim legendum: *cum in Sebennytico nomo non niſi charta naſcatur.* Ait nihil in Sebennytico nomo naſci præter chartam: ſi tempore Homeri Ægyptus non fuit, nec papyrus fuit. Nam ſaltem Sebennyticus nomos ſuppeditaſſet. Hoc eſt argumentum Plinij. quod hactenus, non à Guilandino tantum, ſed & vulgo ab omnibus ignoratum fuit. Cum igitur manifeſto dicat Plinius in Sebennytico nomo non niſi chartam naſci, pro charta proculdubio intelligit papyrum metonymicῶs. Nam alioquin charta fit, papyrus naſcitur. At Guilandinus putat chartarum nomina à loco, in quo papyrus naſcitur, non ab eo in quo charta fit, impoſita eſſe. In quo eum fruſtra eſſe, Plinius poſtea conuincit. Quare ſi charta Sebennytica non dicitur, at in Sebennytico nomo naſci nihil prohibet. Papyrus ipſa à loco, vbi naſcitur, dicetur, Sebennytica, charta autem ex ea papyro non amplius Sebennytica, ſed aut à loco in quo conficitur, vt Saitica, vel à concinnatore, vt Fanniana, vel ab eo,

eo, qui eius ſtudioſior fuerit, vt Liuiana, Auguſta. Totus igitur locus Plinij ita, vt ab eo relictus eſt, concipietur: *Pugillarium enim vſum fuiſſe etiam ante Troiana tempora inuenimus apud Homerum. Illo vero prodente ne terra quidem ipſa, quæ nunc Ægyptus, intelligitur, (cum in Sebennytico ſaltem eius nomo non niſi charta naſcatur) poſtea adaggerata Nilo. Siquidem à Pharo. &c.* Quæ eſt egregia reſtitutio. Illud vero omittendum non erat τὸ πανημερὶν apud Poëtam eleganter à Plinio verti *noctem diemque*, vt ſit accipiendum τὸ πανήμερον tanquam dixiſſet νυχθήμερον.

GVILANDINVS. pag. 88.

Plinius lib. xxv. *cap.* v. *ſcribit Gallos olim tinxiſſe ſagittas in venatu helleboro, circumciſoque vulnere teneriorem ſentiri carnem affirmaſſe. Vt ſuſpicari poſſimus limeum herbam appellatam à Gallis &c.*

IOS. SCALIGER.

LIMEVM Galenus vocat βελένιον recte, aitque Gallos eo ſagittas imbuere. eſt autem vox Gallica vetuſtiſſima.. Nam belenium ſagitta dicta eſt ab Apolline, quem Galli patria lingua Belenum vocabant. Auſonius, Tertullianus, Herodianus, veteres inſcriptiones.

IN MEMBRVM VI.

GVILANDINVS. pag. 95. 96.

Quibus verbis videri poteſt ſignificari non illum deorum internuncium, atque interpretem, petaſo, talaribus,

& caduceo inſignem, ſed potius hydrargyrum, quo Chymici ad aurum conflandum vtuntur, &c.

IOS. SCALIGER.

IMPORTVNA parecbaſis de Chymica arte, quam veteribus etiam cognitam iurat, nos vero in Manilianis noſtris diſertim negamus, importuna, inquam, parecbaſis ab homine ineptiſſimam ſententiam expreſſit, vt crederet etiam Ariſtoteli notam fuiſſe. Ariſtoteles ait argumentum eſſe τοῦ τὴν θάλατταν λιπαρωτέραν τοῦ ὕδατος εἶναι, quod ἀπὸ τῶν ἁλῶν ἔλαιον ἀφαιρεῖται. Illud pingue καὶ ἐλαιῶδες καὶ λιπαρῶδες, quod ſali concreto in ſalinis innatat, ἔλαιον vocat. Ἀφαιρεῖσθαι autem non eſt arte chymica elicere, ſed ſimpliciter deſpumare & deflorare ex ſuperficie ſalis. Illud enim ἐλαιῶδες eſt, & pingue, ita vt fere ignem concipiat. Quin ſal ipſum ἐλαιῶδες eſſe ex crepitu, cum in ignem conijcitur, manifeſtum eſt, & quia ignis modica aqua marina perſperſus magis magiſque reuiuiſcit.

GVILANDINVS. pag. 99.

Equidem Strabo illo ipſo quem modo indicaui loco auctor eſt Ariſtotelem ſcholæ Peripateticorum principem libros primum omnium congregare cœpiſſe, atque Ægypti reges bibliothecæ ſyntaxin docuiſſe. Cuius aſſeuerationis vtramque partem eſſe erroneam, falſamque, profiteri non dubito. &c.

IOS. SCALIGER.

REPREHENDIT Strabonem, qui dixerit Ari-

ſtotelem bibliothecam primum omnium inſtituiſſe. Sane ſi hoc dixit Strabo, dignus eſt caſtigatione. Sin autem, Guilandinus caſtigandus. Verba Strabonis ἐκ δὲ τῆς σκήψεως οἵ τε σωκρατικοὶ γεγόνασιν ἔραστος καὶ κορίσκος καὶ ὁ τοῦ κορίσκου υἱὸς νηλεύς, ἀνὴρ καὶ ἀριστοτέλους ἠκροαμένος καὶ θεοφράστου, διαδεδεγμένος δὲ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ θεοφράστου, ἐν ᾗ ἦν καὶ ἡ ἀριστοτέλους. ὁ γὰρ ἀριστοτέλης τὴν ἑαυτοῦ θεοφράστῳ παρέδωκεν, ᾧπερ καὶ τὴν σχολὴν ἀπέλιπε, πρῶτος, ὧν ἴσμεν, συναγαγὼν βιβλία καὶ διδάξας τοὺς ἐν αἰγύπτῳ βασιλέας βιβλιοθήκης σύνταξιν. Impoſuit interpres Tiphernas Guilandino, qui verbum πρῶτος refert ad ἀριστοτέλης, non ad νηλεύς. Nam parentheſi includenda illa, ὁ γὰρ ἀριστοτέλης, quorum vltimum verbum ἀπέλιπε, vbi finis παρενθέσεως. Igitur νηλεὺς πρῶτος, ὧν ἴσμεν &c. Continuandum eſt. Inſignis ſane fuit iſte error, qui & doctiſſimum Xylandrum tranſuerſum dedit. *Primus omnium*, inquit, *qui nobis ſunt noti, Ariſtoteles bibliothecam conductis libris compoſuit.* Vbi & συναγαγὼν malè *conductis* vertit. Igitur Strabo non Ariſtotelem ſed Neleum Coriſci Socratici filium primum omnium bibliothecam inſtituiſſe dicit. Amiſit igitur anſam reprehendēdi Guilandinus, quam ſtudioſe apprehenderat. Quam anxie illum locum rimatur, vt de muſca triumphet.

IN MEMBRVM VII.

GVILANDINVS. pag. 107.

Ex hac Theophraſti oratione facile eſt cuiuis intelligere, qua ego ratione perſuaſus, duo in Plinio verba ſede non ſua iacentia, aliò reponenda cenſuerim. Cum enim in

Ægypto peregrinarer, & magna cura in omnes eius regionis ſtirpes inquirerem, nunquam potui in Papyrum incidere, cuius thyrſi, ſeu virgæ ad ſummum ſeptem cubita excederent. &c.

IOS. SCALIGER.

Est quod grauiter expoſtulem cum Guilandino: primum, quod cum plantam papyri in Ægypto conſiderarit, non eius picturam hic appoſuit: deinde iudicium in eo requiro: qui non diligentius conſiderarit verba latina Theophraſti, an cum Græcis vel potius cum hiſtoria papyri conueniant. Itaque cum verba ex Græcis Latine reddita ita cōcepta ſint, *Super terram ipſam radices obliquas tenues, denſaſque in limum demittens.* Mirum cur ἀτοπίαν non conſiderauit. Nam ſi demittit radices in limum, quomodo ſuper terram? An non oppoſita ſunt, terra, & limus, ſuperficies terræ & profunditas? Etiam ſi papyrum non vidiſſet, tamen abſurditatem ſententiæ illi non oboluiſſe mirarer. Sed ἀπιπώτερον quod ait, radices tenues papyri. Hui! itane tenues, quas πολὺ ξύλον ἔχειν dixit Theophraſtus, ita vt ex illis fabrilia multa fiant, & carbones. At nos, qui nunquam papyrum vidimus, poſſumus veram lectionem Theophraſti de papyro illum docere. Verba vulgata: φύεται δὲ ὑπὲρ τῆς γῆς αὐτῆς πλαγίας ῥίζας εἰς τὸν πηλὸν καθιεῖσα, λεπτὰς, καὶ πυκνάς. ἄνω δὲ τοὺς παπύρους τριγώνους, μέγεθος ὡς τετραπήχεις, κόμην ἔχοντας ἀχρείαν, ἀσθενῆ. Legimus ſine vlla dubitatione φύεται δὲ ὑπὲρ τῆς γῆς αὕτη, πλαγίας ῥίζας εἰς τὸν πηλὸν καθιεῖσα, λεπτοὺς δὲ καὶ πυκνοὺς ἄνω τοὺς

παπύρους καλουμένους, τριγώνους, μέγεθος ὡς τετραπήχεις &c. Sed vnde illud, *coma inutili, exilique faſtigiatos* ex Theophraſti ἀχρείαν, ἀσθενῆ. Sane in verbis Græcis nulla faſtigij mentio: neque probo *volam* ἀντὶ τοῦ καρποῦ, cum Plinius recte *brachium* verterit.

GVILANDINVS. pag. 113.

Vlpianus lege L. *de legatis* III. *Chartis legatis, neque papyrum ad chartas paratum, neque chartæ nondum perfectæ continebuntur. Ideoque Tranquillus, qui literis conſignauit Neronem plumbeam chartam ſupino pectore ſuſtinuiſſe, ſi pro charta dixiſſet plumbeam papyrum, culpari iure non póſſet, &c.*

IOS. SCALIGER.

MIROR cur Suetonium reprehendat, qui *plumbeam chartam* dixerit, *cum*, inquit, *deberet papyrum*. Nihil vecordius potuit. Nam quis vnquam vidit laminam ex quauis materia papyrum dici? Chartam vero imitari poteſt quicquid inſtar ſchedæ fabricatum, aut fuſum, aut textum, aut expolitum eſt. At quod in teſtimonium adducit Martialis locum, vt oſtendat Papyrum ſignificare etiam radicem, idque ita interpretandum in verſiculo Martialis: *Farctus papyro dum tibi torus creſcit*, nõ poſſum ſatis admirari, quî hoc illi in mentem venerit. Nam papyrus quidem eo verſiculo eſt verùm ſari, quo tunicatus popellus Romæ toros farciebat: & quia in Circo venibat, tomentum Circenſe vocabatur. Nam beatiores ex Lingonicorum ſagorum villis deraſis farciebant culcitas; pau-

peres ex ſari Tuſco, cuius meminit Strabo, & πάπυρον vocat. Ait igitur Martialis Titulli lectum funebrem papyro farctum, propterea pauperrimum hominem fuiſſe oportet. At bonus Guilandinus putat hic innui ex radicibus papyri Romæ rogum accendi ſolitum. Quid, Guilandine, tanta penuria ligni Romæ erat, vt opus eſſet peregrinis papyri radicibus ad ignem accendendum? Contra tantum Ægypto illarum radicum ſuperfuit, vt etiam habuerit, quas exteris nationibus venderent, & tamen Iuriſconſultus ait eos penuria ligni coactos arundinem, herbas, ſpinas, vepres vrere?

GVILANDINVS pag. 115. 116.

Quod ad Papyri deſcriptionem à Plinio propoſitam attinet, eam tam claram perſpicuamque faciunt verba Theophraſti, à me ſtatim in exordio huius commentarij adducta, vt inutilem ſim operam poſiturus, ſi diutius in ea declaranda immorari velim. Niſi quod Plinium aſſerere ab errore non poſſum, qui quatuor Theophraſti verba, κόμην ἔχοντας ἀχρείαν, ἀσθενῆ, *id eſt, comam inutilem, debilemque ſuſtinentes, Latinè dixerit, thyrſi modo cacumen includens &c.*

IOS. SCALIGER.

Plinio iraſcitur, qui κόμην ἔχοντας ἀχρείαν, ἀσθενῆ verterit *Thyrſi modo cacumen includens.* Sane non immerito carpi Plinium conceſſerim. Sed ſuſtinenda caſtigatio donec conſideremus cauſſæ ne fuit Plinio cur ita verterit. Manifeſto enim legit, κόμης

ἔχοντας κάχρυω ἀνθῶν. κάχρυς, vt ſciunt qui Theophraſtum legerunt, eſt quaſi rudimentum quoddam floris, aut germinis paniculæ modo compactum, quale viſitur in Salicibus, corylis, nucibus, & alijs. Papyrus habet, χαίτην, quia ἡ πάπυρος iam ſumitur pro ſcapo adultiore, cui agnaſcentia virgulta, quos παπύρους vocat Theophraſtus, pro coma rudimentum paniculæ potius habent. In quo potius reprehendendus Plinius, qui deſcriptionem τῶν καλυκώδων παπύρων cum deſcriptione τῆς παπύρου confundit. Hoc pertinebat ad peritum rei Herbariæ conſiderare præſertim qui & in Ægypto Papyrum viderit, & commentarium de Papyro ex profeſſo inſtituerit. Igitur ſcapis adultioribus Papyri χαίτην attribuit Strabo: agnatis autem Papyris pro coma κόμης κάχρυω Theophraſtus hoc eſt, *rudimentum comæ*. Nam κάχρυς eſt rudimentum futuri germinis, aut floris, aut fructus. A forma thyrſum vocauit. Nam thyrſus in comam deſinit, propterea κανηφόροι Bacchæ pro θυρσοφόροι dicuntur. Et nomen faſtigiatum oſtendit acutum cacumen virgulti. Recte ergo Plinius. modo ne confudiſſet τὰς παπύρους cum maiore ſcapo.

GVILANDINVS. pag.117.

Ad quem locum Judith reſpiciens Plutarchus Sympoſ. IV. *problemate* V. *de Hebræorum ritibus ſacriſque verba faciens, in hæc verba ſcriptum reliquit.* ἐστὶ καὶ κραδηφορία τις ἑορτὴ, καὶ θυρσοφορία παρ᾽ αὐτοῖς, ἐν ᾗ θύρσους ἔχοντες εἰς τὸ ἱερὸν εἰσιῶσι. *Quod Latinè dixerim: eſt etiam*

ſolennitas quædam apud eos, quæ à geſtatis ramis, thyrſiſque denominari poſſit, in qua cum thyrſis templum frequentant.

IOS. SCALIGER.

Κραδηφορία Iudæorum apud Plutarchum non eſt eadem cum illa quam dicitur Iudith celebraſſe. Nam eſt ſolenne tabernaculorum, vel, vt ipſi vocant, סכות vt mediocriter literis diuinis tincti ſciunt. Quia autem ramos, quos vocant Hoſanna, Iudæi geſtant, putauit Græcia eſſe deductum ſolenne à ſuis trietericis orgijs. Porro verba Plinij vltima in membro VII. pag. 106. Ita legenda, *thyrſi modo cacumen includens ſemine nullo.* Intelligit enim cacumen ſemine nullo, hoc eſt ἄκαρπον eſſe. Quod ſequitur, an Guilandinus intellexerit, neſcio. Certe ego non intelligo: *ſemine nullo, aut vſu eius alio quam floris ad deos coronandos.* Quid eſt enim, nullum eius eſſe vſum alium, quam floris ad deos coronandos. Nam qui florem nullum habet, qui eius floris vſus eſſe poſſet ad deos coronandos? ſed delendum τὸ *quam. Semine nullo, aut vſu eius alio floris ad deos coronandos.* Hoc vult, nullum ſemen habere, nullum florem ad coronarium opus.

GVILANDINVS. pag. 118.

Cæterum cur Plinius lib. XV. *cap.* XXVIII. *Papyri thyrſum ſiue caulem vocauerit pomum, declarant quę idem auctor libro* XIII. *cap.* XI. *ex Theophraſto tranſcripſit, qui ait Ægyptios papyri caules, crudos, & elixos, & aſſos manducare, ſucco tantum deuorato, manſo autem reiecto & cęt.*

IOS.

Digitized by Google

IOS. SCALIGER.

VIDENDVM an Plinius vocauerit thyrſum Papyri pomum ab alia mente, puta, quod cortice duro & læui eſt, vt pomum, medulla tenera. Caſſiodorus: *Surgit Nilotica ſilua ſine ramis, nemus ſine frondibus, aquarum ſeges, paludum pulchra cæſaries, virgultis mollior, herbis durior, neſcio qua vacuitate plena, plenitudine vacua, bibula teneritudine ſpongeum lignum, cui more pomi robur in cortice eſt, mollicies in medullis, proceritas lenis, ſed ipſa ſe continens, fœdæ inundationis pulcherrimus fructus.*

IN MEMBRVM VIII.

IOS. SCALIGER.

VNO verbo expediam, quod ipſe tot ambagibus explicare nequiuit. Ait Plinium, Gazam, & alios erraſſe, quod ἐκ βίβλου Theophraſti verterint, *ex libro*, *Quod*, inquit, *liber ſit cortex exterior.* Ego vero cōſtanter aio Plinium recte vertiſſe. Nam arborum cortex dupliciter conſideratur, extra, & intra. Extra cortex eſt, intra liber. Iſidorus ex veteribus Criticis. *Liber eſt interior tunica corticis, quæ ligno cohæret in qua antiqui ſcribebant.* Ita papyrus dupliciter conſideratur, quod eſt extra, papyrum vocat infra, quod intra, βίβλος dicitur. Lege pag. 120. 121. 122. videbis hominis præcipitem in reprehendendo calorem. Aliter Plinius diſſentiret à ſeipſo. Denique Plinius philuram Papyri librum vocat, quomodo Theophraſtus βίβλον corticem tantum papyrum, infra. Papy-

Digitized by Google

rum, inquit, extremum eius ſcirpo ſimile. Quod pag. 125. περὶ ἀδεράχνης καὶ ἀνδεράχνης affert, res tritiſſima eſt, & à multis criticis iandudum vexata. Pag. 129. redit ad ingenium cum perſuadet ſibi Plinium βίβλοι pro cortice dixiſſe. Quod iam falſi conuicimus. Sed pag. 121. inclementer in Plinium inuehitur, quod verba Theophraſti καὶ ἕτερα πλείω, καὶ ἐμφανέςατα δὴ τοῖς ἔξω τὰ βιβλία, omiſerit. Atqui hæc præteritio illum potius quaſi manu ducere debebat ad ſuſpicandum id quod eſt, nempe verba illa, τὰ βιβλία eſſe addita ab illis, qui ſincerum vas incruſtare volunt. Nam ſane Theophraſtus cum extrema narratione dixit καὶ ἕτερα πλείω, illis verbis ſignificat ſe nihil aliud dicere, ſed quia nota erant & Græcis, ideo nõ nominat ſcripſit igitur, καὶ ἕτερα πλείω καὶ ἐμφανέςατα δὴ τοῖς ἔξω. & alia quæque, inquit, ex papyro faciunt Ægyptij, quæ etiam in notitiam exterarum nationum peruenerunt inſtitorijs mercatorum. At τὰ βιβλία eſt gloſſema illius ſtudioſi, qui ſciebat etiam chartam ad libros ex ea fieri. Hanc veram eſſe lectionem Theophraſti, quouis pignore contenderim, tum quod eam Plinius non vertit, tum quod de barbariſmo ſuſpecta eſt vulgata lectio. Alioqui quid opus eſt Theophraſtum monuiſſe chartam fieri ex papyro, cum & pueris ipſis in Græcia id conſtaret. Sed cum dicit πλείω ἕτερα, oſtendit hactenus nihil aliud recenſere velle, quia palam omnia nota eſſent. Præterea ſi eam lectionem retinemus, βιβλία referendum ad πλέκουσι: atqui χάρτης non πλέκεται.

IN MEMBRVM IX.

GVILANDINVS pag. 135.

Non alienum videtur, hoc loco repellere errorem Euſtathij, qui Κάλαμον ἐρυθραῖον, *Id eſt calamum rubrum apud Dionyſium in libello de ſitu orbis pro aromatico calâmo rectè quidem interpretatur, verùm vocari rubrum, quod India vſque ad rubrum perueniat Oceanum falſo aſſerit. &c.*

IOS. SCALIGER.

MALE reprehendit Euſtathium, qui ἐρυθραῖον κάλαμον interpretatur, *Indicum*, cum omnes poëtæ Erythræum ponant pro interiore India. Vnde & Propertius, & alij Erythræos lapillos manifeſtè vocant, ex India vltima arceſſitos. Tironem in literis admodum eſſe oportet, qui de hoc dubitet. Exempla pueris paſſim occurrunt. Itaque pudet hæc refellere. At quis ferat κιῤῥὸν idem eſſe cum ἐρυθραίῳ. Vide inſcitiam hominis. κιῤῥὸς eſt giluus, ἐρυθρὸς, ruber. quod ſi à colore nominaſſet poëta non ἐρυθραῖον, ſed ἐρυθρὸν dixiſſet. ἐρυθραῖον eſt gentilitium, ἐρυθρὸν eſt categoria τῦ ποιῦ. eſt enim color. Ita miſer Guilandinus μέσος ἔχεται, neque alterutrum effugerit, aut inſanus haberi, aut φιλόμωμος: vel vtrumque potius.

Pag. 141. Deum immortalem quæ de Carbatinis delirauit, quæ fiebant ex crudo corio, eas vult ex ſparto confici. & quam importune iniecit mentionem Carbaſi lini ſubtiliſſimi.

IN MEMBRVM X.

GVILANDINVS.

Præparantur ex eo chartæ, diuiſo ſcapo in prætenues ſed quam longiſsimas philuras. &c.

IOS. SCALIGER.

Philvra, ramentum, papyrum. Quomodo in his fallatur, poſtea dicemus, at quæ deprauauit in textu Pliniano conſideremus. Verborum Plinij ſententiam non aſſequitur. *Præparantur ex eo chartæ diuiſo acu in prætenues ſed quam latiſsimas philuras.* Apertiſſima ſententia eſt: ex papyro chartæ præparantur, tunicis à ſe inuicem ſeparatis acu aut ſimili ſcalpello. Verba Plinij ita Græce ſonarent: κατασκευάζονται δὲ οἱ χάρται ἐξ αὐτοῦ βελόνῃ εἰς λεπτοτάτας φιλύρας διαιρεθέντος. Ipſe pro *acu* ſupponit *ſcapo*. cum verba *ex eo* ex ſcapo papyri ſignificent; nam de quo inſtituit hoc caput, niſi de papyro? De papyro igitur intelligendum. deinde pro *latiſsimas*, reponit, *longiſſimas* pari errore. Nam Plinius vult vt quam latiſſima phylura ſi fieri poteſt, auellatur, hoc eſt, tanta auellatur, quanta eſt ſcapi craſſitudo, & caueatur ne diſcerpatur, & abrumpatur. Quod autem in fine Commentarij ait *ineptam ad eam rem acum*, rem puerilem ignorare videtur. aſſumat cœpe & niſi acu eius tunicæ auelli poſſint, ego illius vicem molam, ac vapulem. Hæc certè aliter refutanda non ſunt.

IN MEMBRVM. XI.

GVILANDINVS.

Etſi Hadr. Turnebus eximia atque præſtanti doctrina multa feliciter in veterum monumentis emendauerit, reſtituerit, explicauerit: tamen in huius loci enarratione tantum abeſt, vt aliquid dignum laude præſtiterit, vt multæ etiam culpæ obnoxium ſe feciſſe deprehendatur. Etenim genus chartæ, quam Plinius ait dici antiquitus Hieraticam ob ſacrorum voluminum honorem: recentius vero ab geminata adulatione, modo Auguſtam, modo Liuianam, ipſe libro VII. *cap.* II. *pro tribus chartarum generibus, magno, & pudendo errore annumerat. &c.*

IOS. SCALIGER.

QVÆ ſequuntur Pliniana, ſunt τὰ κυριώτατα huius materiæ. Nam de charta & eius generibus, ac confectione loquuntur. Ea tamen omnia ignoraſſe Guilandinum niſi conuicero, ego ipſe Guilandinus ſim. Quod autem eum præcipue in errorem adegerit, eſt ignoratio diuiſionis chartæ Hieraticæ. Charta maioris moduli annalibus, & ritualibus libris, & Hierophanticis rebus dicata fuit, ab hoc Hieratica appellata. Ea duplex fuit. prima Hieratica XIII digitorum. Secunda Hieratica, XI digitorum. Sed prima abolitione Auguſti, Auguſta dicta fuit, ſecunda Liuiana, abolitione Liuiæ Auguſtæ. Cuius ſententiæ meæ veſtigia præclara extant apud Iſidorum. *Prima,* inquit, *& præcipua Auguſtæa regia, maioris formæ in honorem Octauiani Auguſti*

appellata. Secunda Liuiana, ad honorem Liuiæ. Tertia Hieratica dicta; eo quod ad ſacros libros eligebatur, ſimilis Auguſteæ, ſed ſubcolorata. Quin & Plinius ipſe primæ & ſecundæ meminit infra, cum ait. *Igitur & ſecundæ corio ſtatumina facta ſunt è primæ ſubtemine.* Intelligit ex Auguſtæ ſubtemine, ſtatumina facta corio Liuianæ. & paulo poſt: *Liuiana ſuam tenuit, cui nihil primæ erat, ſed omnia ſecundæ.* Hæc ignorans Guilandinus nihil penitus in his verbis Plinij vidit, ac ne minimum quidem in illis aſſecutus eſt. Supereſt igitur, vt ineptiſſime Turnebum reprehenderit, & iocula-riter hic primam & ſecundam adulationem ſomniauerit.

In verbis Plinij. *Quæ ab adulatione Auguſti*; non mala prorſus lectio: ſed longè melior vetus ſcriptura: *abolitione Auguſti.* Eſt enim abolitio, cum pro Hieratica Auguſta eſt appellata. Abolitionis verbo ter alios vtitur Suetonius Tiberio cap. IIII.

IN MEMBRVM. XII.

GVILANDINVS.

PLINIVS. *Proximum Amphitheatricæ datum fuerat à confecturæ loco. Lege. Proximum Athribiticę datum fuerat &cęt. Equidem diu multumque me ſolicitum tenuit, qui nam in Ægypto locus fuerit amphitheatrum, à quo charta Amphitheatrica nomen accepiſſe ſcribitur. &c.*

IOS. SCALIGER.

Amphitheatricam. Male neſcio in quam Athribi-

ticam chartam hoc mutauit. Vult Amphitheatrum non fuiſſe Alexandriæ, quæ vrbs tota delitijs diffluebat. Sed pag. 155. & 156. quam inepte putat mendum eſſe in codice Pliniano vbi loquitur de Amphitheatro. Idem enim Plinius manifeſto ſentit, quod Calpurnius. Calpurnius ex duobus hemicyclijs oualibus theatrum fieri dicit. Idem Plinius. Quid igitur latrat Guilandinus? Videmus temulentum ingenium hominis.

IN MEMBRVM. XIII.

IOS. SCALIGER.

De Remnio Palæmone grammatico Vicetino vide inſcriptionem veterem in Orthographia Aldi pag. 779.

IN MEMBRVM. XIV.

GVILANDINVS.

Plinivs. *Propiorque etiamnum cortici Tæniotica, à vicino loco. lege. Propiorque etiamnum cortici Tanitica, à vicino loco.*

IOS. SCALIGER.

Tęniotica. Ita veteres Manuſcripti. Guilandino diſplicet, quia charta non extra Delta naſcatur, Tænia ſit extra. At Plinius dixit non in Tænia naſci ſed prope. Ait enim in vicino loco. Iſidorus tamen autor eſt, eſſe locum in vrbe Alexandrina. *Charta*, inquit, *Tęneotica, à loco Alexandrię, qui ita vocatur, vbi fiebat.* Perperam ergo *Tanitica* ſuppoſitum à Guilandino,

IN MEMBRVM XVI.

GVILANDINVS.

Plinivs. *Texuntur omnes tabulæ madentes Nili aqua.Turbidus liquor vim glutini præbet,cùm primò ſupina tabula ſcheda adlinitur,longitudine papyri, quæ potuit eſſe ſegminibus vtrinque amputatis. Tranſuerſa poſtea crates peragitur. Præmitur deinde prælis,& ſiccantur ſole plagulæ &c. Sic corrige. Texuntur omnes tabulæ madentes Nili aqua: Turbidus liquor vicem glutinis præbet. Cum primò ſupina tabula ſcheda adlinitur (longitudine papyri , quę potuit eſſe ſegminibus vtrinque amputatis) tranſuerſa poſtea cute peragitur. Premuntur deinde prelis,& ſiccantur ſutę plagulę &cęt.*

IOS. SCALIGER.

Vt iam diximus,cum in his Plinianis capitibus maioris eſſent momenti quæ ſequuntur,quam antecedentia; tamen in nullis magis cæcutiuit, quam in his,Guilandinus. Apponam lectionem veram Plinij , quam ex veſtigijs Cuiaciani codicis eruimus. *Texuntur omnes madente tabula Nili aqua. Turbidus liquor glutinis prębet vicem. Primo ſupina tabula ſchedis adlinitur longitudine papyri, quę potuit eſſe reſigminibus vtrinque amputatis. Tranſuerſa poſtea crates peragitur: premitur deinde prelis, & ſiccantur ſole plagulę atque inter ſe iunguntur.* Iam Sole clarior ſententia. In ſumma ait,philuras glutinari & attexi inter ſe extenſas in tabula,ſiue aſſere ligneo aqua Nili perfuſo,vt ſit glutinis vicem. Hæc ſummatim. Sed hæc quæ ſequuntur

μει·

μεικάτερον. Primo, inquit, tabula tam longa, quam ſcapus papyri reſigminibus abiectis ſchedis adlinitur, hoc eſt ſchedæ & philuræ extenduntur in tabula, tam longa quam ſunt ſchedæ ipſæ. Deinde aliæ tranſuerſæ ſchedæ ſuperſternuntur, tranſuerſæ ad rectos angulos, in modum cratis. Puta ſex ſchedis tabula primum ſternitur, totidem tranſuerſæ ſuperſternuntur. Cum ad eum modum ſtratus ſchedarum tranuerſi poſiti fuerint, poſtea ea crates prælo premitur, vt exugatur humor aquæ Niloticæ, qua lita fuit tabula. Poſtremo ſuſpenſo prælo crates illa eximitur ac deſtruitur, ita vt ſolæ ac ſeparatę plagulę per ſe ſiccentur. Hoc οὐδ᾽ ἐν ὀνείροις percepit Guilandinus. Primum itaque falſo putat Guilandinus tabulam hic eſſe philuram papyri. Nam ſi ita erat, quid eſſet *tabula adlinitur ſcheda*? An non idem eſſet, ac ſi diceretur, tabula adlinitur tabula. Siquidem pagina 170. ipſe ſchedam & tabulam eandem facit. Fruſtra igitur Turnebum reprehendit, qui hic tabulam prima ſua ſignificatione accipit. Cui, obſecro, probare poterit, tabulam eſſe plagulam, aut philuram? Nihil potuit ab illo imprudentius, ne dicam væcordius dici. Eſt igitur hic tabula, aſſer ligneus tanta longitudine, quanta ſcheda ipſa papyri: tanta latitudine, quantam vult, qui crates ſchedarum in illa ſternit. Quod de crate diximus, minus intellexit, cum pro *crate, cute* ſuppoſuit. Profecto quid ſit, *tranſuerſa cute*, non intelligo. cum autem legit *ſutæ plagulæ*, quid aliud, quam traducit ſe? Primum quod ſchedę illæ non ſuebantur filo traiectæ (hoc enim eſt ſuere) ſed

F

tantum inter ſe glutinabantur orarum marginibus, turbida aqua Nili vicem glutinis prębente, quod Plinius vocat texere, vt & Lucanus.

Nondum flumineas Memphis contexere biblos

Nouerat. Deinde tametſi concedamus ſuere eſſe glutinare, tamen nondum glutinatę prælo ſubijciuntur, ſed pręlo exemptę, & per ſe ſiccatę poſtea inter ſe glutinantur, vt diſertim Plinius monet. Sane ſuere nunquam pro conglutinare accipitur, ſed ſimpliciter pro traiectione acus aut lineæ in labra aut oras commiſſurarum. Plinius ait *aqua conglutinari ſchedas.* ſi ſuere recipimus, quid erit aqua ſuere aut ſchedę aqua ſutæ? Eſt profecto temeritas non ferenda. ſed legendum *ſolæ*, non, *ſole.* Nam ait exemptas ſchedas deſtructo ordine eratis ſolas per ſe ſeparatim ſiccari. Nam prius ſternebantur parallelæ pagellæ, vt diximus, totidem item ſuperſternebantur tranſuerſæ ad rectos angulos. Tum prælo ita ſtructæ exugebantur. Deinde in vmbra ſolę per ſe exiccabantur, vt & hodie fit in charta noſtra. Nam ſolæ plagulę in linea aut tranſenna ſuſpenſæ ſic ſiccantur. Aliter ſi alię alijs ſuperſtratę ſiccarentur, humor ſuperſtratarum in ſubiectas caderet, & ita putiſcerent. Denique quæcunque de verbo ſuendi exempla afferuntur, omnia contra illum faciunt. Eadem enim ſignificant, quod Gręcis ῥάπτειν. Plagulę autem, quarum primigenium verbum plaga, Græcum eſt πλάξ.

Digitized by Google

GVILANDINVS. pag. 176.

A ſegminibus dicta eſſe ſuſpicor ſagmina, vna tantum mutata litera, quæ vt Feſtus annotat, erant verbenæ, id eſt herbæ puræ &c.

IOS. SCALIGER.

Ἄνοιξις eſt παρέκβασις vel potius μετάβασις à ſegminibus ad ſagmina.

IN MEMBRVM. XVII.

GVILANDINVS.

In chartis non ſolum commendabantur tenuitas, denſitas, candor, læuor, quæ omnia in noſtra quoque papyro laudantur, ſed permagni intererat, ſi latitudinem adeptæ erant præ alijs ampliorem. Ea traditur fuiſſe tredecim digitorum laudatiſſimis, hoc eſt, vt ego interpretor, Claudiæ, quam auctor omnibus prælatam eſſe teſtatur. Hieraticæ, id eſt Auguſtæ, Liuiæue vndecim: Fannianæ decem: Amphitheatricæ nouem: Saitica, quod inter ſcriptorias eſſet anguſtiſſima, mallei, quo tundebatur, diametrum non adæquabat. Vnde colligimus fuiſſe etiam apud veteres in more poſitum chartas malleo excutere. &c.

IOS. SCALIGER.

Tredecim digitorum optimis. Optimam chartam, quam hic intelligit Plinius, ait eſſe Claudiam; magno ſane errore. Nam Plinius optimam chartam vocat Hieraticam Auguſtam infra: *Primatum*, inquit, *mutauit* Cl. *Cæſar.* Nimia quippe Auguſtæ tenuitas tolerandis non ſufficiebat calamis. Si optima

charta eſt, quæ principatum habet, Auguſta autem optima eſt, teſte Plinio, quam aliam hic intelligimus optimam, niſi Auguſtam? Claudia vero ex duabus Hieraticis compacta erat, ex Auguſta, & Liuiana, vt mox dicemus. Neque enim adhuc eam explicauit. Quam vero hic Hieraticam ſine adiectione vocat, eſt Hieratica Liuiana. ſed id quęro, cum de latitudine chartarum diſſerat Plinius, quare Saiticam dicit malleo non ſufficere. Nam vt malleo ſufficiat, hoc non pertinet ad latitudinem, aut longitudinem ſed ad craſſitiem. Non enim dubium eſt, ſi nimis tenuis eſt, quin ictibus mallei plus iuſto extenſa tandem laceretur. Igitur quid ad malleum latitudo? Nam tenuitas ſane ad malleum: puta ſi adeo tenuis, vt malleo tolerando non ſufficiat. Sed adeo anguſtam eſſe, vt malleo tolerando non ſufficiat: hoc vero abſurdiſſimum. Quid inde incommodi malleo, Guilandine? Nam malleus æque latam atque anguſtam, cõplanare atque erugare poteſt. Præterea non animaduertit Guilandinus chartam non in Ægypto mallearí, ſed Romę, cum iterum glutinarentur: de contexenda enim charta in Ægypto ſatis ſuperius expoſitum Membro xvi. ibi nulla mallei mentio. At Romę cum vitium in chartis deprehendebatur, vt iterum recurare eas opus eſſet, malleo primum tenuabantur, deinde glutino percurrebantur. Adeo vt Amphitheatrica, quę in Ægypto infra octo digitos erat, Romę à Fannio recurata, & malleo extenſa atque tenuata ad nouem digitos peruenire. Non igitur hic Saiticę vllum à malleo incommodum eſt,

tum quod Plinius de latitudine tantum hic agit, non de tenuitate: tum quia tametſi de tenuitate ageret, tamen nulla in Saïtica tenuitas. Quo enim propior cortici philura, eo denſior, ac craſſior: Saitica autem propior, ergo craſſior, ac minus tenuis. Si craſſior, ergo mallei tolerantior. Latet igitur mendum aut monſtrum aliquod in hac lectione. Hoc enim præter ἀϲπίαν, quam deteximus, arguit vetus ſcriptura, quæ ita concepta eſt in Cuiaciano: *Pauciores Saitica, nec alio ſufficit.* Id eſt, nec alio minus ſufficit. Cauſſam reddit. Nam ſi alio minus habeat, improbatur, vt Tæniotica. Quæ plebeia eſſe videtur. Igitur, *nec alio*, repete ex precedentibus τὸ *minus*. Breuiloquium Plinij multos decepit, præſertim Hermolaum Barbarum virum doctiſſimum, & omni exceptione maiorem.

IN MEMBRVM XVIII.

IOS. SCALIGER.

Primatum mutauit Claudius Cæſar. Primatum tenebat Auguſta Hieratica. Nam prima Hieratica dicebatur. Ob nimiam tenuitatem, & quia indecoro viſu pellucida erat, ſecundæ Liuiæ corio ſtatumina fecit è primæ Auguſtæ ſubtemine Claudius Cæſar, & à ſe Claudiam vocauit. vt ex iſtis appareat, quam imprudenter ante hoc membrum Claudiæ mentionem factam eſſe à Plinio Guilandinus putauerit. Non poſſum ſatis mirari id quod in hunc locum adducit idem Guilandinus: Claudium Cæſarem duabus philuris, quibus Auguſta inſerta erat, tertiam

inſuper membranam iniecisſe,& latitudinem ab vndecim digitis vſque ad tredecim auxiſſe. Vnde hoc didicit Guilandinus? Quis illi indicauit Auguſtam duas philuras habuiſſe? Vbi Plinius eius rei mentionem fecit? Deinde ſi charta quæ ex duabus paginis contexta XI digitos habebat, poſtea vna pagina auctior facta ad XIII peruenit, neceſſario illa tertia pagina duos tantum digitos lata fuit. Quod ſi verum eſt, & duæ reliquæ ſimiles tertiæ fuerunt, vt fuiſſe neceſſe eſt, quatuor igitur tantum digitorum primum fuit Auguſta, ex duabus ſcilicet paginis binum digitorum compacta, deinde non XIII, vt vult, ſed VI tantum fuiſſe tertia pagina aucta. Vides ἀπερισκεψίαν hominis, καὶ τὸ ἀνακόλουθον rei, καὶ ἀτοπίαν, ſi hæc concedamus, *Charta*, inquit, XI *digitorum, tertia pagina aucta*, XIII *digitorum facta eſt*. Si duo digiti ad eius latitudinem, ex tertia pagina acceſſerunt, duorum tantum digitorum tertiam paginam fuiſſe dicendum. Atqui Plinius tantam breuitatem in philuris adhuc non notauit. Vnde expiſcatus ſit, ipſe viderit. Lege totum hunc commentarium: miraberis ſatis hominis imprudentiam, ne quid aſperius dicam.

Verba Plinij. *Nimia quippe Auguſtæ tenuitas tolerandis non ſufficiebat calamis*. Quanquam hæc lectio à me non damnatur, tamen duplex eſt in vetuſto Cuiaciano, *tenerandis*, alias, *temperandis*. Medicinam nullam afferre poſſum. Suſpitionem meam tantum indicaui.

Lituræ metum afferebat aduerſis. Scribe ex Cuiaciano: *Ad hoc tranſmittens literas lituræ metum adferebat*

ex auerſis & alias indecoro viſu pertranſlucida. Ex auerſis, nempe literis. Nam repetendum ex illo, *literas tranſmittens*. Aduerſa charta eſt ea, quæ ad nos ſpectat, hoc eſt, quæ nobis obuerſa eſt. Auerſa quæ à tergo; quę dicitur ὀπισθόγραφος. Recte igitur in tranſlucida charta liturę metum eſſe ex auerſa ſcriptura ait. Hic lituram accipe, maculam, quę funditur ex atramento in charta bibula. Nam cum in aduerſa chartæ bibulæ fronte ſcribitur, in auerſam liturę tranſmittuntur, ita vt à tergo facies lituris fœda ſit. At Guilandinus lituras, quę inducendo & corrigendo & delendo fiunt, accipit. Male.

GVILANDINVS. pag. 184.

Subtegmen quod poſitum ſit quaſi ſub tegmine aliarum duarum ſuperiacentium membranarum: ſtatumen autem quia tabulas ſiue tunicas tranſuerſo ordine ductas, non aliter fulcit, quam ridicæ, hoc eſt pali ſeu pedamenta vites, vitium iuga & perticas ſuſtinent &c.

IOS. SCALIGER.

DE ſtatumine οὐδὲν ὑγιές. Statumen eſt ſtamen hic, quia dixit ſubtemen. alluſum enim ad texturam.

GVILANDINVS. pag. 185.

Cicero nuncupare videtur aduerſaria, quòd ſcripta ſint non ſolum in ſuperficie auerſa, ſed etiam in aduerſa.

IOS. SCALIGER.

PVLCHRVM commentum ſane. Nam quę

charta vnquam auerſa ſcripta fuit,quę non prius aduerſa ſcripta fuerat? Nam rariores opiſtographę chartæ, quá alię. Itaque quid eſſet opiſtographum, quid Aduerſaria, minus intellexit. Aduerſaria dicuntur,quæ in aduerſa parte ſcribuntur,qualia erant quotidiana vitę & ephemerides. At in auerſa hoc eſt à tergo ſolebat & ſcribi. Vnde Opiſtographorum nomen. Sed in aduerſa rationes dati & expenſi perſcribebantur,in auerſa accepti. Quando auerſa pars conueniebat aduerſæ, hoc eſt, cum rationes accepti congruebant cum rationibus expenſi & dati: tunc hoc dicebatur vtramque paginam facere. Quod ipſe Guilandinus ſupra pag. 172. perperam interpretatur. putat enim alludi ad duas paginulas, ex quibus, vt ait ille, charta compingebatur. Quod tam falſum eſt, quam chartam neceſſario compingi ex duabus paginis. Sed vtramque paginam facere dicitur, cum rationes accepti quadrant cum rationib. expenſi. Quod & dicitur pariari. Cui contrarium reliquari. Nam villicus,qui non pariat,reliquari dicitur. Id & paria facere dicunt etiam. Aduerſaria igitur quanquam & opiſtographa erant,tamen nomen ab vſitatiore pagina acceperunt. Ea potiſſimum erant in charta deletitia, quę ſcilicet delebatur ſpongia,quę ab eo à Varrone dicitur *Spongia deletilis*. & Æſchylus alluſit, ὑγρᾶις σπογγίου βολαῖς. Huc pertinent etiam *libri liturarij* apud Auſonium & palimpſeſtus Catulli.

Igitur & ſecundo corio ſtatumina facta ſunt è primo ſubtemine. Legimus. *Igitur & ſecundę corio ſtatumina facta*

facta ſunt è primæ ſubtemine. Primam, vt diximus, intelligit Auguſtam. ſecundam, Liuiam; ex vtraque contexta eſt Claudia. Quamobrem prælatam macrocolis ſcribit Plinius, quia macrocola ex pluribus paginis tranſuerſis compacta erant: Claudia tantum ex Auguſta, & Liuia. Quod ſi ex Auguſta Claudia facta eſt, non potuit ſine altera fieri. Nam duas fuiſſe oportet, ex quibus conſerta erat Claudia.

IN MEMBRVM. XIX.

GVILANDINVS.

Plinius. Liuiana ſuam tenuit, cui nihil è prima erat ſed omnia è ſecunda. Lege. Fanniana ſuam tenuit. &c.

IOS. SCALIGER.

PRÆPOSITIO *è*, quæ bis hic legitur, abeſt à veteri libro. Lego igitur, *Cui nihil primæ erat, ſed omnia ſecundæ.* Recte Liuia non potuit primas obtinere. quia nihil habebat quo primatum retineret, cum inferior eſſet Auguſta: ſed cum poſt illam nihil ei deeſſet ad perfectionem, propterea ſecunda manſit. Porro *Liuianam* vocat, quam ſupra *Liuiam*. Apud Iſidorum legitur *Libiana*. & à prouincia Libya deducitur. Ego puto nomen *prouincia* delendum. Et Liuiam Auguſtam ab Iſidoro intelligi. quanquam non plane mutare auſim, quia huiuſmodi nugis plurimis ſcatet Iſidorus. Ex his apparet quam temere *Fannianam* pro *Liuiana* mutat Guilandinus.

GVILANDINVS.

Omnium chartarum quas Plinius tribus hiſce de papyro capitibus nominatim perſequitur, octauum, & vltimum genus eſt Macrocollum, à maioribus corijs ſeu bracteis cognominatum. nam κόλλα, *auctore Heſychio, ſignificat dorſi bouis corium, ex quo glutinum excoquitur:* μακρὰ *autem idem interpretatur* μεγάλα, *à recepta apud veteres conſuetudine, qua condemnati* μακρὰν γραμμὴν *trahere dicebantur, quemadmodum qui abſoluti fuiſſent* μικράν. *&c.*

IOS. SCALIGER.

DESPERATA plane inſcitia, qua μακρόκολλον pro μακρόκωλον dicit. κῶλα Græci vocant, quæ *Schedæ* ſupra vocantur. Vnde prima ſcheda, qua charta compingitur dicitur πρωτόκωλον, in quo erat character chartæ, vt inde noſceretur vbi facta erat. Sic apud Martialem *infima pagina* dicitur ἐσχατοκώλιον. *Spectas* ἐσχατοκώλιον, *libelle, Nec ſumma potes in ſcheda teneri.* Vides ſummam hoc eſt, infimam ſchedam, ἐσχατοκώλιον vocari, vt πρωτόκωλον primam. Apud Martialem male vulgo excuditur ἐσχατοκωλικόν. κῶλον igitur eſt membrum ſchedæ, ſchedion. Ab eo & pergamenas Latini membranas vocant, vt & quidam Græcorum σωμάτια, καὶ τόμους. Neque ſolum hac in parte peccauit Guilandinus, cum dixit μακρόκολλον, ſed etiam cum collam putat eſſe tergus bouis. Nam omnino colla eſt è tergore bouis, non tergus bouis, ſed βύρσα eſt tergus: deinde addit pulchrum

ἔτυμον τῆς, μακρᾶς γραμμῆς. Quod ſi ab eo quæras quid illud eſt, *damnatos trahere* μακρὰν γραμμὴν, quid reſpondebit, profecto neſcio. Nam non damnati trahebant μακρὰν γραμμὴν, ſed iudex, notam condemnationis μακρὰν γραμμὴν in ceris ducebat.

GVILANDINVS. pag. 189.

Tertium à Claudia locum tenebat Fanniana, quæ conſerta erat, non quidem ex Auguſta, cui auctor ſuperius primas adſcripſit, ſed ex Amphitheatrica, cui ſecundas. &c.

IOS. SCALIGER.

FANNIANA, quæ conſerta erat ex Amphitheatrica. Falſo putat conſertam fuiſſe, quæ ſimplex erat. ſed quia quo philuræ propiores ſunt medio, eo tenuiores, Amphitheatrica autem tribus gradibus ab eo diſtabat, & ob eam rem minus tenuis erat, excepit eam, & extendit & malleo tenuauit Fannius. Vnde amplior vno digito, quam antea, eius latitudo. Ab ea interpolatione dicta eſt Fannia, non quod cum Amphitheatrica compacta eſſet: ſed quod tenuior malleo facta & latior, cum antea minus tenuis & læuis eſſet. ſi charta conſeritur & compingitur, aliam eſſe oportet, cum qua conpingatur. Vt Auguſta cum Liuiana compacta effecit Claudiam. At ſi nulla fuit præter Amphitheatricam, non igitur compacta fuit, ſed tantum recurata atque interpolata ex rudi læuis & tenuata.

IN MEMBRVM. XX.

IOS. SCALIGER.

PLINIVS. *Rebellat ſæpe humor incurioſe datus, primoque malleo deprehenditur, aut etiam odore cum fuerit indiligentior.* Caſtiga ex Cuiaciano *Rebellat ſæpe humor incurioſe datus primo: malleoque deprehenditur.* quod autem ſequitur, *cum fuerit indiligentior*, quid ſit, neſcio. Quæratur igitur. Lego autem, *aut etiam vdore*, non *odore.* Nam humor ille deprehenditur aut malleo, quia exprimitur malleo, cum in Ægypto οἱ χαρτοποιοὶ non bene prælo expreſſiſſent: aut deprehenditur etiam vdore, cum madida ſpectatur charta. Nam odor nihil ad rem.

Plinius. *Deprehenditur & lentigo oculis, ſed inſerta medijs glutinamentis tænia fungo papyri bibula, vix niſi litera fundente ſe: tantum ineſt fraudis.* Etiam in veteri libro hæc deprauata ſunt. Lego ſine vlla dubitatione. *Deprehenditur & lentigo oculis. Sed inſerta medijs glutinamentis tænia fungo papyri bibula, vix niſi litera fundente ſe, tantum eſt fraudi.* Haud dubie ita ſcriptum reliquit Plinius: Tria vitia chartæ proponit, humorem, lentiginem, tæniam. Humor incurioſe datus primo, nec bene prælo exuctus; Lentigo, quod eſt vitium vt in cute humana. Denique tænia, quæ eſt inæqualitas in glutinamentis inarum. Humor deprehenditur malleo, quia tunc exſudat ſub ictibus mallei. Lentigo autem deprehenditur oculis obuerſa ad Solis lumẽ charta. Tænia minimum vitium eſt, ac leuis momenti, quippe cum litera inoffenſe

non ducatur cum ad inas peruenit calamus ſcriptorius. Nam tunc litera ad inas offendens non niſi fundit ſe, id eſt, non formatur, ſed potius funditur ac ſpargitur propter fungoſam ac bibulam naturam inæqualitatum, quæ ex glutinamentis extantibus excitatæ ſunt. Nam inęqualitates & tumores extantes Iuuenalis & Tertullianus *fungos* vocant, quia tumor qui ex ſuperficie papyri excitatur, rarior eſt ſuperficie ſua. Quod autem fungum refert Guilandinus ad naturam papyri, quę fungoſa eſt: miror eum non conſideraſſe papyri plantam ipſam fungoſam quidem eſſe, ſed philuras ipſas minime fungoſas. Caſſiodorus ſcapum papyri vocat *Spongeum lignum*, ſed qui chartam σπογγιώδη, aut σομφὸν, aut μανώδη vocauerit minus proprie fecerit, puto. Olim pro *vix niſi litera*, legebamus, *vix inis litera*. Quæ fortaſſe verior eſt. Vt vt eſt, ſane glutinamenta inarum intelligit.

GVILANDINVS.

Id veteres ſuis quoque chartis non raro vitio vertiſſe credibile eſt, ſicubi, aut in ſcabriores incidiſſent, aut quæ nimia complanantium diligentia glabriores effectæ forent.

IOS. SCALIGER.

SCABRIORES, glabrioreſue; Glabrum κατὰ στέρησιν dicitur. Nam prius pilos habuiſſe neceſſe eſt. Charta autem minime glabra dici poteſt. Sed de membrana recte Perſius: *poſitis membrana capillis.* Hoc enim plane de glabro dicitur. Sed charta nun-

quam glabra dicetur, quæ nunquam pilos habuit, quanquam *barbatos libros* vocat Martialis, qui nimio vſu quaſi carpti defloccantur. Propterea in Epigrammate Græco Grammaticus quidam adeo triuit Menandrum, vt barbatum feciſſe dicatur. *γραμματικοῦ ζήνωνος ἔχει πώγωνα μένανδρος.* Ita enim legendum eſt.

GVILANDINVS pag. 191.

Etenim tæniam ſignificare hic philuram ſiue membranam à ſcapo papyri auulſam ſupra indicaui.

IOS. SCALIGER.

Ex illis, quæ ſupra obiecimus, manifeſtum eſt tæniam non eſſe philuram.

IN MEMBRVM. XXI.

IOS. SCALIGER.

Plinivs. *Minimum hoc modo intergerij atque etiam Nili lenitas ſuperatur.* Lege, *atque etiam lini læuitas ſuperatur.* Romæ chartæ quæ recurantur, atque iterum glutinantur, duobus modis meliores ſunt Ægyptiacis. Primum quod molliſſimo glutine iunguntur inæ. Ita minimum intergerij fit, ac minima tęnia. Deinde hoc glutine lęuior fit charta, ita vt ne lino quidem lęuitas chartæ cedat. Intergerrium ſiue intergerriuum vocat interiectum gluten inter duas inas inter ſe iunctas. Quod cur mutaret Guilandinus, cauſſæ non erat. Eleganter enim traduxit ab intergerriuo pariete. Ita etiam de apibus ſcribens lo-

quitur. Quod autem *Nili lenitas,* legebatur, ineptum eſt. Nam quę lęuitas aut lenitas Nili hic eſſe poſſet, equidem non diſpicio.

Intergerriuum autem parietem male ab intergerendo potius, quam à gerris.

IN MEMBRVM XXIII.

IOS. SCALIGER.

Plinius. *Namque Caßius Hemina vetuſtißimus autor annalium.* Male Guilandinus pro *vetuſtißimus autor*, legit, *Verißimus autor*. Nam ſane Caſſius Hemina ſcripſit ante Auguſtum Cęſarem, quid eum impulerit, vt aliter ſentiret, equidem non video. Nam non eſt ille, cuius meminiſſe ait Priſcianum.

Hęc carptim & ſaltuatim ex noſtris ad marginem libri appoſitis culpis notauimus. Sunt longe plura quę ſi colligere libuiſſet, in iuſtum volumen ac fortaſſe Guilandiniano maius excreuiſſent. ſed quę Plinio emendando erant, hęc ferme habuimus, quę à nobis exponerentur.

IOSEPHI

Digitized by Google

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.
DIATRIBA
DE DECIMIS
IN LEGE DEI

Ad virum nobiliſsimum

CAROLVM HARLÆVM

Dolotij dominum.

Digitized by Google

IOSEPHI IVSTI SCALIRGERI

IVL. CÆS. FIL.

DIATRIBA

DE DECIMIS IN LEGE DEI.

QVI de decimis in lege Dei vel priuatim, vel obiter ſuis in Moſem commentarijs tractarunt, ità rem explicarunt, vt incertiores lectores dimittant. Moſes non vnum genus decimarum proponit. Ne id quidem ipſi ignorant. Sed quas differentias Moſes inſtituit, ipſi confundunt; quas autem Moſes non cogitauit, ipſi introducunt. Cauſſa huius hallucinationis fortaſſe non vna fuerit: certe præcipua ea eſt, quod veteres iuris Iudaici interpretes in conſilium non adhibuerint, in quorum antiquiſſimis monimentis hæc iuris regula extat כל אוכל אדם הנשמר שגדוליו מן הארץ חיב בתרומה וכן בראשית המעשרות Omne eſculentum hominis, quod aſſeruatur, cuius incrementa ſunt de terra, obnoxium eſt oblationi, ac conſequenter primitijs ac decimis. Etiam hortenſia vel viliſſima quæque, modo eſui hominibus eſſent, in hunc cenſum veniebant, mentha, pulegium, ruta, origanum, anethum, & id genus alia, quorum nomina non ſolum in iure concepta ſunt,

Digitized by Google

tunt ἀφαίρεμα, Onkelos autem lingua Hieroſolymitana אַפְרָשׁוּתָא ἀφορισμός. Germani Iudæi *abſceidung*, quod idem eſt. Eam Moſes non definiuit. Sed vetuſtiſſimi Nomodidaſcali reſponderunt, minorem eſſe non debere parte frugum quadrageſima, aut quinquageſima aut ad minimum ſexageſima. Itaque primam id eſt quadrageſimam, vocant תְּרוּמַת עַיִן יָפָה. Therumam boni oculi, hoc eſt benignam, largam, liberalem: quinquageſimam vero תְּרוּמָה בֵּינוֹנִית. Therumam medianam, mediocrem: ſexageſimam denique vocant תְּרוּמַת עַיִן רָעָה oblationem oculi maligni, id eſt præparcam, illiberalem, ſordidam. Hac delibatione de vniuerſitate fructuum facta, & ſacerdotibus tradita, tunc de reliquo aceruo decima dabatur Leuitis. Numerorum XVIII. 21, 25, 26, 27. 28. Hæc dicebatur מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן decima prima, δεκάτη πρώτη. Tobiæ 1,7. De ea decima decimam dabāt ſacerdotibus Leuitæ. Num. XVIII, 26. quæ ibidem dicitur מַעֲשֵׂר הַמַּעֲשֵׂר δεκάτη τῆς δεκάτης. Nomodidaſcali vocant תְּרוּמַת הַמַּעֲשֵׂר ex ijſdem verbis Moſis, hoc eſt Therumam decimæ. Nam quemadmodum colonus offerebat Therumam de proprijs fructibus, ita etiam Leuitæ offerebant Therumam de decima prima, quæ erat illis inſtar fructuum propriorum prædiorum, vt non ſemel in lege docemur. Ideo hæc decima decimæ dicebatur Theruma decimæ, ad differentiam illius prioris, quæ vocabatur Theruma magna, aut Theruma maior. Delibata Theruma decimationis, reliquum Leuitis erat tanquam profanum, vt

pote quod in omni loco extra Hieroſolyma abſumere poterant. Numer. xviii, 31. Nam antequam detracta eſſet decima decimæ nihil de decima prima attingere poterant, non magis quam colonus de corpore fructuum decimam, detrahere poterat, niſi prius Theruma magna delibata. Hactenus detraximus primum Therumam maiorem de corpore fructuum, deinde de reſiduo decimam ſecundam: Therumam quidem ſacerdotibus, decimam vero Leuitis. Quod reliquum fiebat de Theruma magna, & decima prima, dicebatur חולין, τὰ βέβηλα, profana. Eſt enim חולין vniuerſitas fructuum, detracta Theruma magna, & decima prima. De illis חולין rurſus altera decima deducebatur, quam vocabant מַעֲשֵׂר שֵׁנִי δεκάτην δευτέραν. Tobiæ 1, 7. de qua Deuteron. xiiii, 22. 23. Leuit. xxvii, 30. 31. 32. 33. Hanc decimam cum prima confundunt multi. Ea decima hoc differebat à priore, quod Decima prior, detracta decima decimæ, profana erat, vt vidimus, & extra mœnia Hieroſolymorum abſumi poterat: hæc vero ſacra erat, neque ea veſci licebat, niſi coram Deo intra ſepta Templi בַּעֲזָרָה in atrio. Quare huius ſecundæ decimæ ſpecies aut Hieroſolyma portandæ erant, aut, ſi longior, & impeditior via eſſet, quam vt Hieroſolyma comportari poſſent, à colono diuendebantur, atque ex pecunia inde redacta victimæ, vinum, oleum, & frumentum Hieroſolymis à colono coemebantur, vt ex illis epulum inſtrueretur, quod ודוי hoc eſt χαριστήριον vocabatur:

quod à colono, & Leuitis abſumebatur, & quidem in atrio ipſo templi. Deuteron. XIIII. 24, 25, 26. Sed quando illa ſecunda decima diuendebatur, quinta pars decimæ inſuper adijciebatur. Leuit. XXVII, 31. Itaque ſecunda decima, quæ in ſpeciebus erant decem de centum, in adæratione fiebant duodecim. Detracta decima ſecunda, reſiduum fiebat in poteſtate coloni, ſi diuendere, ſiue veſci eo, ſiue donare vellet. Aliter nihil audebat tangere, niſi prius exempta decima ſecunda. Tunc quod reliquum factum erat de ſecunda decimatione, dicebantur חולין המתוקנין βέβηλα ἡτοιμασμένα, Profana præparata, nempe expoſita vſibus profanis. Latine dicerentur Pollucta. Pollucere dapem eſt de ſacro eximere, & populo exponere. Inde illa apud Plautum, *Non ſum polluċta pago*. Id eſt expoſita, tanquam daps profanata. Vt hæc melius à legentibus concipiantur, omnium ψηφοφορίαν ſubijciemus. Habeat colonus in reditu huiuſce anni ſex milia vel modiûm frumenti, vel heminarum vini, vel quartariorum olei. Non poteſt effugere quin hinc pendat aut quadrageſimam, ſi liberalis eſt, hoc eſt 150, aut quinquageſimam, ſi medocriter animatus, nempe 120, aut ſaltem ſexageſimam, ſi præparcus eſt, videlicet 100. Dederit ergo 100. Sacerdotibus Therumæ nomine. Remanebunt 5900, nempe deductis 100. de 6000. Tot enim in reditu aut prouentu fructuum poſuimus. Ea 5900 reſidua bis erunt decimanda. Primo enim decima prima decimanda erit, nempe

התבואה	6000	A	Prouentus, ſiue reditus anni vnius.
תרומה גדולה	100	B	Theruma maior ſacerdotib. à colono tradẽda.
o	5900	C	Reſiduum de Theruma bis decimandum.
מעשר ראשון חולין של לוים	590	D	Decima prima, quæ erant profana Leuitarum.
מעשר המעשר תרומת מעשר	59	E	Decima decimæ, Theruma decimæ ſacerdotibus tradenda à Leuitis.
חולין מתוקנין של לוים	531	F	Reſiduum decimę primę, detracta decima decimæ, quæ erãt profana præparata Leuitarũ.
חולין	5310	G	Profana coloni.
מעשר שני	531	H	Decima ſecunda de profanis coloni detracta.
חולין מתוקנין	4779	I	Profana coloni præparata, id eſt pollucta, deducta decima ſecunda.
o	1121	K	Vtraque decima coniuncta, quæ eſt ad 5900, vt 19 ad 100.

Hinc colligitur, primo nunquam decimationem fieri, niſi Theruma delibata, quæ dicebatur magna. De reliquo adhuc colonus debebat xix. de centum in duas decimas erogandum. Nam decima de centum, ſunt decem, & decima de reliquis nonaginta, ſunt nouē. Summa xix. Et ſane ratio 5900 ad 1121 ſunt, vt 100 ad 19. Atqui 1121, eſt compoſitum ex vtraque decima D, & H. quibus de C deductis remanent 1. Secundo colligitur, quare dicta ſit Theruma maior. Nam ad differentiam Therumæ decimationis dicta, quæ minor erat. Minor enim eſt Theruma E, quam Theruma B. Itaque Sacerdotes plus percipiebant de Theruma coloni, quam de Theruma Leuitarum. Quum igitur demonſtratum ſit xix, de centum poſt Therumā à Colono præſtanda eſſe, de illis x tantum tenebatur conuehere Hieroſolyma. Reliqua nouem in ſpeciebus non tenebatur conuehere, ſed, ſi vellet, adærare illi licebat. Quod iam tetigimus. Primam enim decimam Hieroſolymam à colonis deferri ſolitam in Apothecas Templi, quæ לִשְׁכוֹת vocabantur. extat illuſtris locus 11, Paralip. xxxi, 5. 6. 11. 12. quibus cuſtodiendis & diſtribuendis præpoſiti erant homines Leuitæ ſpectatæ fidei. Ibid. 13. Colonus igitur tenebatur aut ipſe Hieroſolyma portare ſpecies, aut per vicarios ſuos ad id delegatos, quos שְׁלִיחִים Id eſt ἀποστόλους vocabant, deque ijs in iure cautum, ne de Gentilibus crearentur. Tradebat autem ſpecies colonus, vel eius Apoſtolus Leuitis, qui in ἐφημερίᾳ ſua miniſterio ſuo fungebantur in templo. Tobiæ 1, 7. τῆς

πρώτην δεκάτην ἐδίδουν τοῖς υἱοῖς Λευὶ τοῖς θεραπεύουσιν εἰς Ἱερουσαλήμ. Semper enim vna familia Leuitarum de xxiiii, Hieroſolymis in templo miniſtrabat. Quot enim ἐφημερίαι Sacerdotum, tot Leuitarum erant nimirum xxiiii: Itaque in eo loco Tobiæ οἱ θεραπεύοντες intelliguntur οἱ λειτουργοῦντες ἐν τῇ αὐτῶν ἐφημερίᾳ. De xxiiii, familijs ſacerdotum vide Appendicem libr. de Emendat. Tempor. in fine. Inde pendet vera hiſtoria & diſquiſitio natalis Dominici. Vides ipſum Colonum manibus ſuis τὴν πρώτην δεκάτην tradere ſolitum Leuitis, quorum ἐφημερία fungebatur in Templo. Illi ſuccedenti familiæ, præſentibus præpoſitis, quos ממנים vocabant: Ipſi autem ἐφημερίας inter ſe diſtribuebant ſecundum familias ſuas. De adæratione ſecundæ Decimæ ſequitur in libro Tobiæ: καὶ τὴν δευτέραν δεκάτην ἀπεπραγματιζόμην, καὶ ἐπορευόμην, καὶ ἐδαπάνων αὐτὰ ἐν Ἱεροσολύμοις Non potuit melior interpres contingere ijs, quæ ſupra à nobis de vtraque decima dicta ſunt. Sequitur apud Tobiam: καὶ τὴν τρίτην ἐδίδουν οἷς καθήκει. vocat τὴν τρίτην δεκάτην, quæ potius dicenda erat τοῦ τρίτου ἔτους. Latinus Tobias alius prorſus à Græco recte: Ita vt in tertio anno proſelytis & aduenis miniſtraret omnem decimationem. Non poteſt dici τρίτη, quæ erat eadem prima. Paraphraſtes Hebræus Tobiæ, qui Græca vertit non Latina, male hæc aſſecutus eſt. ומעשר ראשון הייתי נותן לבני לוי העמדים לפני יהוה לשרתו ולברך בשמו הדרים בירושלם τὴν δεκάτην πρώτην ἐδίδουν τοῖς υἱοῖς Λευὶ τοῖς ἑστῶσιν ἐνώπιον θεοῦ, εἰς τὸ λειτουργεῖν καὶ εὐλογεῖν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τοῖς οἰκοῦσιν ἐν Ἱεροσολύ-

μοις. Si enim putat quoſdam Leuitas perpetuo manſiſſe Hieroſolymis, vt perpetuo miniſtrarent in Templo, fallitur. Per ἐφημερίας enim miniſtrabant, non autem perpetuo Hieroſolymis manebant. ſed ei impoſuit, quod quidam Leuitæ perpetuo manebant Hieroſolymis ad ſarta tecta templi tuenda. Nehemiæ, xi, 15, 16, 17, 18. Sed quod ſequitur, prodit inſcitiam Paraphraſtæ. ומַעְשַׂר שְׁלִישִׁי הָיִתִי [illegible] נוֹתֵן לְבֶדֶק הַבַּיִת כַּאֲשֶׁר צִוְּתָה לִי דְבוֹרָה אֵם אָבִי τὴν τρίτην δεκάτην ἐδίδουν εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ οἴκου καθὼς ἐνετείλατο μοι Δεββωρὰ ἡ μήτηρ τοῦ πατρός μου. Nuſquam enim reperietur δεκάτην vllam τρίτην exigi ſolitam ad ſarcta tecta templi. Hoc non habet Græcum Tobiæ exemplar. Hoc nuſquam in ſcriptura extat. Sed ille Iudæus habebat in animo locum Nehem. xi, 16. item ii, Paralip. xxxiiii, 9, 10. At pecunia, de qua ibi agitur, non erat decima, Sed, vt diximus, τὴν τρίτην δεκάτην in libro Tobiæ accipere debemus τοῦ τρίτου ἔτους δεκάτην, quæ nihil aliud erat, quam πρώτη δεκάτη: quæ primo & ſecundo anno Hebdomadis, item quarto & quinto Hieroſolymam à Colono vel à vicario Coloni delata in manus Ephemeriæ Leuitarum tunc miniſterio fungentis tradebatur: tertio autem & ſexto anno Hebdomadis annalis in horrea, cellas & apothecas coloni condebantur, atque Leuitis, viduis, orphanis, aduenis in oſtio coloni erogabantur. Deuteronom. xiiii, 28. 29. Propterea hæc decima dicebatur מַעֲשַׂר עָנִי Decima pauperis in annis tertio & ſexto, quæ in annis primo, ſecundo, quarto, quinto dicebatur.

decima prima. Qui enim diuerſam putant à prima, & tertiam conſtituunt, tam decipiuntur, quam qui decimam decimę inter has differentias ponunt. Nam decimarum tantum ratio habetur, quas coloni, non quas Leuitæ pendebant. Septimo anno nullæ primitię nulla Theruma, nullę decimę perſoluebantur, ob ceſſationem agricolationis, quam etiam hodie obſeruant Iudæi, vbicumque locorum agellos, & hortulos poſſident. Sed decimas ſoluere non tenentur, niſi in terra Iſraël. Quare templo diruto, non tenentur ad primitias, Therumoth, & Decimas. Sed neque certum genus Leuitarum aut Sacerdotum habent, quamuis multi Leuitarum nomen præferant. Nemo enim illorum tam confidens eſt, vt ſe Leuitam verum, aut Sacerdotem deierare audeat. Quamobrem à nobis interrogati, ſi illis data eſſet facultas inſtaurandi Sanctuarij in monte Moria, vt antea, an victimas immolaturi fuerint, reſpondebant fruſtra hoc fore, quia, inquiebant אֵין הַיּוֹם כְּהוּנָּה בְּיִשְׂרָאֵל οὐκ ἔϛι σήμερον ἱεράτευμα ἐν Ἰσραήλ. Non eſt Sacerdotium hodie in Iſraël. Itaque etiam inſtaurato tertium Sanctuario, vacaret ἡ λειτουργία, καὶ ὁ ἐνδελεχισμὸς παντὸς ἱερατεύματος ἐκλελοιπότος. Adeo horrendum eſt illud βδέλυγμα ἐρημώσεως; quia tametſi locus reſtituatur, ἐρήμωσις tamen nunquam ceſſabit. Soli pij, & pie eruditi harum rerum ſenſum habent. Porro ne fraus fieret in perſolutione decimarum, pręficiebantur δοκιμαςαὶ, qui נֶאֱמָנִים dicebantur, id eſt πιστοί. Ij diſcutiebant domos, quę decimas non perſoluebant. Eiuſmodi re-

ditus, qui an decimis functi eſſent, dubium erat, dicebantur דְּמַאי Damai. Ab Encęnijs Macabęi, ad tempora Iohannis Hyrcani Ethnarchę Iudęorum, omnes quidem primitias & Therumoth dabant, decimas autem pauci, quum iſti πιστοὶ eſſent ἄπιστοι, & nummis & muneribus corrupti decimas datas mentirentur, quę datę non erant. Sed ſub Iohanne Hyrcano Ethnarcha Domus iudicij, quam vocabant, Id eſt ſupremum Tribunal, decreuit, ne illi πιστοὶ ex vllis quam ἐκ τῶν πιστῶν eligerentur. Itaque ab eo tempore, ad excidium Templi, per annos circiter CL. decimę bona fide ſolutę ſunt. Porro Primitię, Therumoth, & Decimę ſimul ac vno eodemque tempore non ſoluebantur, ſed ſingularum ſpeciem ſingulę ſuo tempore, puta frumenti à menſe SiWan, poſt Pentecoſten, vini à Tiſrio olei à xv Tebeth. Eadem ratio de alijs ſpeciebus.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.
NOTITIA GALLIÆ.

Item,

Super Appellationibus locorum aliquot & gentium apud Cæſarem eiuſdem

NOTÆ

Digitized by Google

105.

Digitized by Google

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI

IVL. CÆS. FIL.

NOTITIA GALLIÆ.

ANTE tempora Auguſti, qui de Imperij Romani prouincijs ſcripſerunt, in diuiſione Galliarum nunquam prouinciam Narbonenſem comprehendunt quæ intra Alpeis, Iuraſſum montem, Cebennas, Tarnim fluuium, Garumnam, Pyrenæorum initium, & mare Maſſilioticum continebatur. Itaque quum apud illos ſcriptores Galliarum mentio occurrit, excipe ſemper Narbonenſem, ſi res geſtæ ante imperium Auguſti memorantur. Et quidem vnus omnium Romanorum C. Cæſar, vt Gallias arbitrio armorum ſubegit, ita etiam ſuo illas diuiſit in Belgas à Rheno ad Sequanam: hinc ad Garumnam in Celtas: quod reliquum eſt, intra Garumnam, Pyrenæos, & mare Oceanum in Aquitanos. Sed hæc tertia pars, cum alterutra priorum comparata adeo exigua viſa eſt, vt alia diuiſio inſtituenda fuerit. Itaque Auguſtus non ſolum illam diuiſionem caſtigauit, ſed etiam in noua Galliarum diuiſione inſtituenda, etiam prouinciam Narbonenſem complexus eſt, quicquid intra Alpes, mare Mediterraneum, & Oceanum &

Rhenum continetur, vno Galliarum nomine comprehendens,& quicquid intra illos fines ſitum eſt,in decem & ſeptem prouincias partitus eſt, Belgicam primam,Belgicam ſecundam, Germaniam primam, Germaniam ſecundam, Lugdunenſes quatuor, Maximam Sequanorum, Viennenſem, Alpeis Graias, & Pœninas,AlpeisMaritimas,Primam Aquitaniam, Secundam Aquitaniam, Nouempopuloniam. Poſtea Conſtantinus magnus inſtitutis quatuor Præfectis Prætorio,duobus in Oriente, totidem in Occidente. Alterum Occidentis in vrbe Roma, alterum in vrbe Treuerenſi collocauit, qui Præfectus Prætorio Galliarum vocatus fuit; & quia per occupationes Imperij in illis vrbibus perpetuo hærere illis non licebat vicarij aliquot eis attributi ſunt, qui eadem poteſtate prouincijs Ius redderent. Præfecto igitur Prætorio Galliarum tres Vicarij dati. Primo ſedes data Treueris. Secundo Lugduni. Tertio Viennæ. Itaque vt horum vicariorum magna erat authoritas; ita vrbium quoque, in quibus ſedem habebant maxima claritas. Treuerenſi vicario parebant primæ & ſecundæ Germania & Belgica, & tota Britannia Inſula. Lugdunenſi, quatuor Lugdunenſes, cum maxima Sequanorum. Viennenſi, primæ & ſecundæ Narbonenſis & Aquitania, Alpeis Graiæ & Pœninę, Alpes Maritimæ, Nouempopulonia. Totum hoc quod vnius vicarij Iuriſdictioni ſubiacet, Latini quomodo deſignarunt non memini : ſed Græci ἐξαρχίαν, διοίκησιν, πατρίαν vocant. Regnorum vices multa in hac diuiſione immutarunt, ſed ſtatus

Eccleſiaſticus, tam in Oriente quam in Occidente eius integra veſtigia hactenus retinuit. Nam ciuitatès quæ prouincijs nomina fecerunt Μητροπόλεις vocant, & ſi in eis ſedes fuerit Vicarij, quem ἔξαρχον dicebant, eas non ſolum μητροπόλεις, ſed & ἐξαρχίας & Πατριαρχίας nominant: & Præſules earum ἐξάρχους καὶ πατριάρχας, reliquos μητροπολίτας καὶ ἀρχιεπισκόπους, qui ſub ſe ἐπισκόπους tantum habent: Nam οἱ ἔξαρχοι ſub ſe pręter ἐπισκόπους, etiam μητροπολίτας habent: μητροπολίται vero tantum ἐπισκόπους. In Eccleſia Latina Archiepiſcoporum & nomen & ius manet, & Iuriſdictio canonica in ſuos Epiſcopos ſuffraganeos. Sed ἐξαρχιῶν nulla veſtigia exſtant: niſi forte quędam vmbra eius fuerit, quod Metropolita ſiue Archiepiſcopus Viennenſis Primatem Primatum ſeſe appellat. Eo enim oſtendit ſub ſe primates habuiſſe, qui ſub eo eſſent, Narbonenſem Primatem prouinciæ, Bituricenſem Primatem Aquitaniæ. Aliter quo modo, & quo iure, Primas primatum diceretur, niſi ratione Dioceſeos Vicarij Viennenſis Præfecti Pętorio, qui ſeptem prouincias ſub ſe habebat, in quibus prima Narbonenſis, & prima Aquitania? Quod vero Lugdunenſis Primatem ſe vocari gaudeat, nuperum eſt, & illi ex beneficio Romani Pontificis indultum: neque tamen adeo nouum eſt. Nam Guilielmus Brito in ſua Philippeide ita canit.

Et Lugdunenſis, quo Gallia tota ſolebat,
Vt fama eſt, Primate regi.

At primas Primatum antea dici iure non potuit, quia nullam Primam prouinciam ſub ſe habebat. Vien-

nenſis primas quidem Primatum vocari vult, ſed cauſſam tam ille, quam omnis Eccleſia ignorat. Quapropter diuiſio Galliarum per Diœceſes Eccleſiaſticas & Epiſcopatus, vt omnium antiquiſſima, ita certiſſima nobis ſequenda erat, neque vlla melior erat quærenda, ſi integrę illę ἐξαρχίαι adhuc finibus regni Francorum continerentur, vt olim ſub Carolo Magno, & eius filio & nepotibus. Sed quia ex illo ampliſſimo Imperio multę prouinciæ detractæ ſunt, alia nobis tributio inſtituenda. Galliæ igitur ſiue Franciæ imperium octo Tribunalibus temperatur, quæ ius reddunt prouincijs ſuis, à quibus prouocatio non eſt, quorumque & maieſtas auguſtiſſima eſt & auctoritas ſacroſancta. *Parlamenta* Galli idiomate ſuo vocāt; Non poſſumus meliorem noſtrę partitionis rationem inire quam ſi in octo hæc Parlamenta omne Francorum regnum diuidam, & in ea prouincias ſuas. Per prouincias autē, non vt hodie à Regibus inſtituuntur, quia quot reges, tot mutationes prouinciarum & nomina, aut regimina eorum oriuntur, ſed per Diœceſes Eccleſiaſticas & Epiſcopatus procedet diuiſio noſtra: quia hoc modo non diſcedemus à priſca Romani imperij notitia; Quod ſi quidam noui Epiſcopi inſtituti ſunt, aut metropolitæ, hoc non nocet veteri Romanæ diſpoſitioni: modo conſtet vnde illi Epiſcopatus abſciſſi ſint. Nam certum eſt, quum Epiſcopatus noui inſtituuntur, veteres minui tantum, quantum ex illis abſciſſum in nouam diœceſim confertur. Vetuſtiſſimum igitur Tribunal Pariſienſe eſt idque primo vnicum in

Regno fuit, & reliqua ad eius exemplum, poſterioribus temporibus inſtituta.

Sub Pariſienſi Parlamento Diœceſes ſunt xxx. in his

Archiepiſcopatus v, Epiſcopatus xxv.

Metropoles ſiue Archiepiſcopatus v.

I. Remenſis, Dux & primus Par Franciæ. Secunda Belgica, olim Durocortorum Remorum vulgo. *Reims.*

II. Senonenſis, Agendicum Senonum; Quarta Lugdunenſis *Sens.*

III. Bituricenſis. Primas Aquitaniæ. Auaricum Biturigum. Cuborum. Prima Aquitania. *Bourges.* in Decreto Gratiani vocatur *Patriarcha*; & aliquando legimus hunc titulum ipſos Bituricenſes præſules vſurpare, ſed Foro Iulienſis Epiſcopus ipſe quoque vocatur *Patriarcha*, in vetuſtiſſimis Annalibus Franciæ, *Paulinus Patriarcha Forojulienſis obijt.*

IV. Turonenſis. Tertia Lugdunenſis. *Tours.* Cæſarodunum Turonum. In Ptolemęo male excuſum eſt τυρούπιοι pro τυρόνιοι.

V. Lugdunenſis. Lugdunum Seguſianorum. Prima Lugdunenſis. *Lion.* Hodie Primatus Cleri Gallicani.

Epiſcopatus XXV.

Epiſcopatus VIII *ſuffraganei Remenſi Metropolitæ ſiue Archiepiſcopo.*

I. Laudunenſis, Dux & Par Franciæ, olim Laudunum Clauatum: vulgo *Laon.*

II. Catalaunenſis Comes & par Franciæ, *Chaalon.*

III. Sueſſonenſis, olim Auguſta Sueſſonum. *Sueſſons.*

IV. Morinenſis. Teroana Morinorum. Retinet nomen quanquam deleta à Carolo V. Eius Epiſcopalis ſedes Bononiam tranſlata, vbi eſt Nauale veteribus *Geſſoriacus* dictum.

V. Ambianenſis. Samarobrina Ambianorum. *Amiens.*

VI. Nouiomagenſis. Comes & par Franciæ. *Noion.* Nouiomagus Vadicaſſium Ptolemæo.

VII. Siluanectenſis. *Senlis,* Siluanectum.

VIII. Belouacenſis. Cæſaromagus Belouacorum. Comes & par Franciæ. *Beauuais.*

Epiſcopatus VII. *ſub metropoli Senonenſi.*

IX. Pariſienſis. Lutetia Pariſiorum. *Paris.* Caput totius Francorum regni.

X. Carnutenſis. Aictricum Carnutum. *Chartres.*

XI. Aurelianẽſis. Genabum Aurelianorum. *Orleans.* Inepte vocant *Aureliam.* Temporibus C. Cæſaris hæc vrbs Carnutibus accenſebatur, & Aictrico parebat.

XII. Niuernenſis. Nouiodunum Niuernenſium. *Neuers.*

XIII. Autiſſiodorenſis. Autiſſiodorum. *Auſſerre.*

Digitized by Google

xiv. Tricaſſenſis. Auguſtobona Tricaſſium. *Trois en Champagne.* vulgo Eccleſiaſtico *Treſſes*, corrupte, vt Nouiomus pro Nouiomagus.

xv. Meldenſis. Latinum Medorum, *Meaux.*

Epiſcopatus iv. *ſub Metropoli Burdigalenſi.*

xvi. Pictauienſis. Auguſtoritum Pictonum. *Poitiers.*

xvii. Maleacenſis. Nouus Epiſcopatus ex monaſterio delibatus ex Dioceſi Pictauienſi. *Maillezés.*

xviii. Luxonenſis. *Luſſon.* Nouus Epiſcopatus ex monaſterio, detractus ex Pictauienſi.

xix. Enculiſmenſis. *Engouleſme.* Auſonio *Eculiſma.*

Epiſcopatus ii. *ſub metropoli Turonenſi.*

xx. Andegauenſis. *Angers.* Iuliomagus Andicauorum in Ptolemæo excuſum eſt ἂν δικαῦαι pro ἀνδικαῦαι.

xxi. Cenomanenſis. *Le Mans.* Vindicum Aureliorum Cenomanorum.

Epiſcopatus ii. *ſub metropoli Bituricenſi.*

xxii. Claromontenſis. *Clermont.* Auguſto-nemetum Aluernorum. Sidonio eius vrbis Epiſcopo dicitur tantum *Aluernum.*

xxiii. Sancti Flori. *Sainct Flour.* Nouus Epiſcopatus delibatus ex Claromontenſi.

Epiſcopatus ii. *ſub metropoli Lugdunenſi,*

xxiiii. Lingonenſis; *Langres.* Dux & par Franciæ. Andomatunum Lingonum.

xxv. Matiſconenſis. *Maſcon.* Matiſco Eduorum. Cæſar in extremo Commentario.

Tribunal Toloſanum ampliſsimum inſtitutum à Rege Carolo VII. habet ſub ſe Dioceſes XXXI: in his.

Archiepiſcopatus. III, Epiſcopatus XXIIX.

Metropoles ſiue Archiepiſcopatus III.

I. Narbonenſis. *Narbone.* Narbo Martius. Prima Narbonenſis, ſecunda Viennenſis.

II. Auſcenſis *Auch.* Auguſta Auſcorum. Nouempopuli. Ciuitas Nouempopulonia. Inepte vulgo Eccleſiaſtico *Auxitanus Archiepiſcopus*, pro *Auſciorum* aut *Auſcorum.*

III. Toloſanus. *Toloſe.* Noua Metropolis detracta metropoli Narbonenſi, Nouempopuli, quibus nominata eſt, ſunt hi: Conuenę, Conſaranni, Bigerrones, Lactoratenſes, Vaſates, Oloronenſes, Laſcarienſes, Tarbelli, Atirenſes; Nam Lapurdenſes comprehenduntur ſub Tarbellis.

Epiſcopatus. XXVIII.

Epiſcopatus IX. *ſub Metropoli Narbonenſi.*

I. Nemauſenſis. Nemauſus Volcarum Arecomicorum. *Niſmes.*

II. Vcetienſis. *Vſets.* Vcetenſium ciuitas.

III. Luteuenſis. Tuteua. *Lodeue.*

IV. Sancti Pontij Tomeriarum. *Sainct Pont de Tomiers.*

v. Ale-

v. Aletenſis. *Alet.* pro quo in Decreto & Decretalibus aliquando perperam editum eſt, *Arelatenſis.* ciuitas Aletenſium.

vi. Magalonenſis. *Mompelier.* ab inſula Magalone, vbi prius fuit ſedes Epiſcopalis, in Volcis Arecomicis.

vii. Bitierenſis. *Beſiers.* Bitieræ, aut Biteræ Septimanorum in Aremoricis. Ptolemæo βαιτίεραι.

viii. Agathenſis. *Agde.* ἀγαθὴ τύχη. à Maſſilienſibus Græcis condita in Volcis Arecomicis.

ix. Carcaſſonenſis. *Carcaſſone.* Carcaſſo Volcarum Tectoſagum.

Epiſcopatus vii. *ſub Metropoli Bituricenſi.*

x. Mimatenſis. *Mende.* Vicus Mimates Gabalorum, vel Gabalitanorum, *Mende de Giuauldan.* Nam ſyllabam GA, primam in vocibus, Galli mutant in GI. Gabalitanum, *Giuauldan.* Gabalum *Gibet.* Garumna, *Gironde:* quam etiam *Gerunnam* vocat Guil. Brito in ſua Philippeide. *Quum poſt retroſluum pelago creſcente Gerunnam.*

xi. Caſtrenſis. *Caſtres.* Nouus Epiſcopatus.

xii. Albigenſis *Albi.* ciuitas Albigenſium.

xiii. Anicienſis, *Le pui en Velai,* ciuitas Velaunorum.

xiv. Rutenenſis *Rodes.* Segodunum Rutenorum.

xv. Vabrenſis. *Vabres.* Nouus Epiſcopatus ex monaſterio, abſciſſus à Rutenenſi.

xvi. Cadurcenſis. *Caors.* Diuona Cadurcorum.

Epiſcopatus vii *noui ſub Metropoli noua Toloſa, ex monaſterijs, detracti de diuerſis, partim ſinguli de ſingulis, partim ſinguli de pluribus.*

I.

xvii. Apamienſis. *Pamies.*

xviii. Mirapicenſis. *Mirepoix.*

xix. Sancti Papuli. *Sainct Papol.*

xx. Montalbanenſis. *Montaulban. Sainct Theodard de Montaulban.*

xxi. Vaurenſis. *La Vaur.*

xxii. Riuenſis *Rious.* Riui. Riuenſe monaſterium.

xxiii. Lombarienſis. *Lombés.* Lombarienſe monaſterium.

Epiſcopatus iv. *ſub Metropoli Auſcorum.*

xxiv. Conuenenſis, *Sainct Bertrand de Comenge.* Lugdunum Conuenarum, olim ab exercitu Gunthranni Regis dirutum, & ex eius ruinis Sancti Bertrandi Fanum in valle Capraria conſtructum.

xxv. Conſarannenſis, *Sainct Legier de Conſerans.* Ciuitas Conſarannorum.

xxvi. Tarbenſis. *Tarbe.* Tarba Bigerronum. in Notitia Prouinciarum Galliæ male editum *Turba.*

xxvii. Lactoratenſis *Laictoure.*

Epiſcopatus vnicus ſub Metropoli Viennenſi.

xxviii. Viuarienſis. Caſtrum Viuario Albenſium, vel Eluenſium. *Viuiers.* Apud Cæſarem hactenus omnes interpretati ſunt, *Albigenſes.* At Albigenſes ſunt in Aquitania ad flumen Tarnim. Albienſes vel Eluienſes ad Rhodanum. in Notitia prouinciarum Galliæ ſub prouincia Viennenſi prima: *Ciuitas Albenſium, hoc eſt Beliſio.* Ridiculum eſt. Nam ſcripri libri habent. *Ciuitas Albenſium, nunc Viuario.* Cæſar profecturus in Gallias per Albenſes tranſiuit in finibus prouinciæ Roma-

norum. Atqui,vt diximus, Albigenſes non erant in prouincia Romana. Apud Plinium, *Alba Heluiorum* eſt, quæ hodie *Aubenas* vocatur in Viuarienſi Diœceſi. Ptolemæo ἀλβαύγουστα ἑλικωκίων, vocat *Helicocios*, quos Latini, *Heluios*. Aubenas autem eſt nomen pluralis numeri Albanates, vt à Toloſa, Toloſates, à Nola, Nolates, in veteri inſcriptione.

Gratianopolitanum Tribunal à

Carolo VII. Inſtitutum ſeptennio poſtquam Toloſanum inſtitutum, vulgo Parlamentum Delphinatus. habet Diœceſes VII. in his.

Archiepiſcopatus II. Epiſcopatus V.

Metropoles ſiue Archiepiſcopatus II.

I. Viennenſis. *Vienne.* Vienna Allobrogum. Prima Viennenſis.

II. Ebrodunenſis. *Ambrun.* Ebrodunum Alpium maritimarum. Quarta Viennenſis. Ebrodunum Caturigum. Aliud eſt Ebrodunum in finibus Heluetiorum, *Iuerdun.*

Epiſcopatus V.

Epiſcopatus III. *ſub Metropoli Viennenſi.*

I. Valentinus. *Valence.* Valentia Segalaunorum, non autem Cauarum, vt eſt apud Plinium.

II. Dienſis. *Die.* Auguſta Dia Vocontiorum in vet. inſcriptione. Hæ duæ diœceſes ab vno Epiſcopo reguntur. & tamen ſeparatæ ſunt, neque altera

L ij

alterius iura vſurpat. In aliis Codd. dicitur DEA non DIA. & in Notitia Prouinciarum ex veſtigijs priſcæ lectionis videmur odorari *Ciuitas Deenſium*, vbi hodie vitioſe excuſum. *Ciuitas Athenſium*. Et omnino *Deenſium* legendum, vt diximus; quia alioquin hæc ciuitas deſideraretur.

III. Gratianopolitanus. *Grainople*: à Gratiano Imperatore, ita dicta, quum antea Cularo vocaretur, vt in duabus egregijs inſcriptionibus legimus. In epiſt. Planci ad Ciceronem, quæ incipit, *Nunquam mehercule*, in fine. ita editum vulgo. *Octauo Eidus Iunias Ciuarone in finibus Allobrogum*. vbi legendum *Cularone*. in notitia Imperij ita excuſum eſt. *In prouincia Gallia Riparenſi, Tribunus cohortis primæ Flauiæ Sapaudiæ Calarone*. vbi legendum quoque *Cularonæ* aut *Cularone*. Gratianopolis igitur eſt ſedes ampliſſimi Senatus Delphinatenſis ad flumen Iſaram ſita, cuius fluminis non ſemel meminit Plancus ad Ciceronem. Territorium illius vrbis, vel potius ager ſuburbicarius vocatur *Graiſiuouldan* à vulgo Delphinatium, voce corrupta ex Gratianopolitano.

Epiſcopatus vnus ſub noua Metropoli Arelatenſi.

IV. Tricaſtinenſis. *Sainct Antoni de Tricaſtin*. Auguſta Tricaſtinorum, aliam ciuitatem ponit Ptolemæus, *Iuliomagum Tricaſtinorum*.

Epiſcopatus vnus ſub Metropoli Aquenſi.

V. Vapincenſis, *Gap*. Vapingum. Territorium dicitur *Gapençois*.

Tribunal Burdigalenſe inſtitutum primo à Carolo VII. annis IV. poſt Toloſanum. Quum autem per populares factionis Anglicæ rebellaſſent Burdigalenſes,armis iterum à Carolo Burdigala recepta mutilati ſunt priuilegijs ſuis, & Tribunali, & à decuria Senatus Pariſienſis tandiu recti ſunt,donec Ludouicus XI iterum Tribunal reſtituit. Hinc factum, vt Senatus Burdigalenſis, qui antea tempore Gratianopolitanum antecedebat, nunc poſterior ſit. Eſt quartus in ordine ſupremorum Senatuum Galliæ. Habet ſub ſe.

Archiepiſcopatus I. Epiſcopatus XI.

Metropolis vel Archiepiſcopatus I.

I. Burdigalenſis. *Bourdeaux.* Burdigala Biturigum Viuiſcorum.Secunda Aquitania.

Epiſcopatus IV. *ſub metropoli Auſcorum.*

I. Baionenſis. *Baionne.* Baiona Lapurdenſium in Tarbellis. Nam totus ille tractus ſyrtium, quas *Landas* vocant, dicitur *Lapurdum*, Sidonio. Hodie *Labord.*

II. Aquenſis. *Aqs.* Aquæ Tarbellicæ, Aquæ Tarbellorum.

III. Vaſatenſis. *Baſats.* Vaſconice B. pro V. Coſſio Vaſatum.

IV. Adurenſis *Aire.* Atyrenſium ciuitas,vel Aturenſium, à flumine Atyro vel Aturo, vide lectiones Auſonianas.

Epiſcopatus V. *ſub Metropoli Burdigalenſi.*

v. Xantonenſis, *Saintonge.* Mediolanum Xantonum, vel Santonum.
vi. Petrocorienſis. *Perigueux.* Veſuna Petrocoriorum. Etiam hodie vetus opidum illius ciuitatis vocatur Veſuna: & turris vetuſtiſſimæ ſtructuræ.
vii. Sarlatenſis. *Sarlat.* Nouus Epiſcopatus, detractus Petrocorienſi.
viii. Aginnenſis. *Agen.* Aginnum Nitiobrigum. in Plinio male excuſum *Antobroges, Tarneg amne diſcreti à Toloſanis.* Legendum enim, *Nitiobriges Tarne amne.* Vide lectiones Auſonianas. In libro Hieronymi de Claris ſcriptoribus dicitur *Agennum*, vt vulgo, ſed Ptolemæo & Auſonio *Aginnum*, per, I.
ix. Condomienſis, *Condom.* Nouus Epiſcopatus in pago Aginnenſi vltra Garumnam, ex monaſterio, delibatus de Aginnenſi.

Epiſcopatus II, *ſub Metropoli Bituricenſi.*

x. Lemouicenſis. *Limoges.* Ratiaſtum Lemouicum.
xi. Tutelenſis, *Tulle.* Nouus Epiſcopatus ex monaſterio, deminutus de Lemouicenſi.

Tribunal Aquenſe inſtitutum à Ludouico XII. ſub eo ſunt Diœceſes XIII. in his,

Archiepiſcopatus II. Epiſcopatus XI.

Metropoles ſiue Archiepiſcopatus II.

I. Aquenſis *Aix.* Aquæ Sextiæ Salyorum. Secunda

Narbonenſis. Tertia Viennenſis. Sedes Parlamenti.

II. Arelatenſis, *Arles.* Arelate Salyorum. Arelate Sextanorum. Noua metropolis, neque mihi conſtat, quando inſtituta. Nam ante trecentos annos erat ſub Viennenſi.

Epiſcopatus. XI.

Epiſcopatus V, *ſub Metropoli Ebredunenſi.*

I. Dinienſis. *Dine.* Dinia Sentiorum, aut Ebroduntiorum.

II. Graſſenſis. *Graſſe.*

III. Glandatenſis. *Glandeue.* Glannate.

IV. Sanitienſis. *Senas.* Sanitium Veſdiantiorum in Alpibus Maritimis.

V. Ventienſis. *Sainct Paul de Vences.* Ventium Neruſiorum in Alpibus maritimis.

Epiſcopatus IV. *ſub Metropoli Aquenſi.*

VI. Aptenſis. *Apt.* Apta Iulia Vulgientium. male *Athenſium* in Notitia Prouinc. pro *Aptenſium.*

VII. Reienſis. *Riés.* Male apud Sidonium & alios *Regienſis.* Ciuitas Reienſium.

VIII. Foroiulienſis, *Feriuls*, Forum Iulium, Octauanorum Colonia, Pacenſis, Claſſica.

IX. Ceſteronenſis. *Ciſteron.* Ciſtero. Excuſum tamen *Ceſſero*, in Notitia Prouinciarum. Segeſtoriorum Ciuitas.

Epiſcopatus II. *ſub noua Metropoli Arelatenſi.*

X. Maſſilia, *Marſeille.* vrbs Græcorum Phocęenſium.

XI. Telonenſis, *Tolon.* Telonum.

Tribunal Diuionenſe inſtitutum à Ludouico XII. ſub eo duo Epiſcopatus. *Diuio Caſtrum* vocatur in Martyrologijs vetuſtiſſimis.

Epiſcopatus II. ſub Metropoli Lugdunenſi.

I. Auguſtodunenſis. *Auſtun.* Auguſtodunum Eduorum.

II. Cabillonenſis, *Challon ſur Saone.* ita ſcribi debet Gallicè, non *Chaallon.* Nam hoc eſt Catalaunum, Caballinum, vel Caballionum Eduorum.

Tribunal Rotomagenſe inſtitutum à Ludouico XII. ſub quo Diœceſes VII. quarum Archiepiſcopatus I, Epiſcopatus VI.

Metropolis ſiue Archiepiſcopatus I.

I. Rotomagenſis. *Rouen.* Rotomagus Venellocaſſium. Secunda Lugdunenſis. Sedes ampliſſimi Senatus Normanniæ.

Epiſcopatus VI. ſub Metropoli Rotomagenſi.

I Abrincantenſis. *Aurenches.* Ingena Abrincantorum.

II. Ebroicenſis. *Eureux.* Mediolanum Aulercorum Eburouicum.

III. Baiocenſis, *Baieux.* Baiocaſſes.

IV. Saienſis, *Sais.* Saiorum ciuitas.

V. Conſtantienſis, *Contances.* Conſtantia.

VI Lexouienſis, *Liſieus.*

Tribunal

Tribunal Redonenſe in Britonibus Aremoricis inſtitutum ab Henrico II. memoria noſtra, ſub eo ſunt Diœceſes IX. omnes Epiſcopatus ſub Metropoli Turonenſi:

I. Briocenſis, *Sainct Brieu.*

II. Machlouienſis, *Sainct Malo.*

III. Leonenſis, *Sainct Paul de Leon.*

IV. Nannetenſis, *Nantes.* Condiuienum Nannetum.

V. Venetenſis, *Vannes.* Veneti ſatis noti Commentarijs C. Cæſaris.

VI. Tricorienſis, *Triguier. Landtriguier.*

VII. Curoſopitenſis. *Cornouaille.*

VIII. Dolenſis. *Dol.* Hic Epiſcopus habet Ius Pallij, & ideo locum habet inter Archiepiſcopos.

IX. Rhedonenſis. *Renes.* Condate Redonum. Sedes Parlamenti Britanniæ Aremoricæ.

Atque hi quidem ſunt VIII. ampliſſimi Senatus Franciæ. Sed accreuit ditioni Regis Franciæ Senatus ſupremus Benearnenſis, Chriſtianiſſimo Henrico Rege Nauarræ capeſſente ſceptrum Regni Franciæ iure ſucceſſorio. Tamen Benearnenſis principatus ſemper ſeparatus fuit à ditione Francorum, & eodem iure fuit, quo regnum, quod eſt optimo maximo iure, id eſt nulli ditioni ſubditum.

Benearnenſe tribunal ab Henrico Rege Nauarræ Chriſtianiſſimi Henrici IV. auo materno inſtitutum in Caſtro Palo. ſub eo ſunt Diœceſes II: Vterque Epiſcopatus, ſub Metropoli Auſcorum.

I. Laſcarienſis. *Leſcar.* ciuitas Laſcarienſium.
II. Oloronenſis. *Oleron.* Oloronenſis ciuitas.

Tribunal Mediomatricis vrbis habet Diœceſes III. Omnes ſub Metropoli Treuerenſi.

I. Mettenſis. *Metz.* Diuiodunum Mediomatricum. Olim ſedes Regni Lotaringiæ. Luitprandus. *Metenſem vrbem, quæ potentiſſima in regno Lotarij claret.* Regnum Lotarij: Lotar-rijck. Lotaringiam vocant.
II. Tullenſis, *Toul.* Tullum Leucorum.
III. Virdunenſis. *Verdun.* Verodunum. in veteribus Concilijs Gallicanis aliquando Epiſcopus *Veronenſis*, perperam legitur, pro *Verodunenſis.* Alij Verdunum ſcribunt.

Igitur hodie ſub ditione Chriſtianiſſimi Francorum Regis ſunt Diœceſes CXVI. in quibus CII Epiſcopatus. XIIII. Archiepiſcopatus. Quia igitur nulli fines prouinciarum certi ſunt, Regibus pro arbitrio omnia mutantibus, ideo nobis hæc tributio omnium expeditiſſima viſa eſt, quam iure ſequuti ſumus.

Præter Diœceſes CXVI, quæ hodie ſub ditione ſunt Regis Francorum, aliæ V ſunt intra fines imperij Gallicani, & tamen ſunt extra ditionem Francorum: quatuor nempe in Comitatu Venitiæ, id eſt Auenionenſi: & vna extra Comitatum.

Comitatus Auenionenſis ſiue

Venitiæ Diœceſes habet IV, ſub ditione Pontificis Romani. in quibus,

Archiepiſcopatus I. Epiſcopatus III.

Metropolis ſiue Archiepiſcopatus I.

I. Auenio. Metropolis noua. *Auignon*. Auenio Cauarum. Pontifices Romani inſtituerunt hanc Metropolim, quum antea ſuffragaretur Viennæ, vt & tres reliquæ ciuitates.

Epiſcopatus III. *ſub Metropoli Auenionenſi*.

I. Carpentoractenſis. *Carpentras*. Carpentoracte Meminorum.

II. Cabillionenſis. *Cauaillon du Contat*. Cabillio Cauarum, Colonia.

III. Vaſionenſis. *Vaiſon*. Vaſio Vocontiorum.

Extra Comitatum Auenionenſem Epiſcopatus eſt,

Arauſionenſis, *Orange*, *Aurange* indigenis, vulgo inepte Auraſio & Auraica: Arauſio Cauarum. Hic Principatus habet hodie proprium Dynaſtam ſeu principem ex gente illuſtriſſima Naſſawia.

Quia vero initio huius Diatribæ mentionem fecimus quas in XVII Prouincias Auguſtum tribuiſſe

monuimus, non poſſumus ſine piaculo ipſas prouincias tranſire, partim vt eam diuiſionem proponeremus, partim vt notitiam earum prouinciarum quæ mirifice deprauata circunfertur, ex veteribus Codicibus emendatam poſteritati daremus. Scito quicquid diſcrepat ab excuſis, id à ſcripta lectione eſſe.

NOTITIA PROVINCIARVM GALLIÆ.

PROVINCIA LVGDVNENSIS PRIMA.

Metropolis. Ciuitas Lugdunenſium, *L'Archeueſché de Lion.*

Ciuitas Eduorum, hoc eſt Auguſtodunum, *l'Eueſché d'Auſtun.*

Ciuitas Lingonum, *l'Eueſché de Langres.*

Caſtrum Matiſconenſe, *L'Eueſché de Maſcon.*

Caſtrum Caballionenſe. *L'Eueſché de Challon ſur Saoſne.*

PROVINCIA LVGDVNENSIS SECVNDA.

Metropolis. Ciuitas Rotomagenſium, *L'Archeueſché de Rouen.*

Ciuitas Baiocaſſium, *l'Eueſché de Baieux.*

Ciuitas Abrincantorum, *l'Eueſché d'Auranches.*

Ciuitas Saiorum. *L'Eueſché de Ses ou Sais.*

Ciuitas Lexouiorum, *L'Eueſché de Liſieus.*
Ciuitas Conſtantienſium, *L'Eueſché de Contances.*

PROVINCIA LVGDVNENSIS TERTIA.

Metropolis. Ciuitas Turonorum, *L'Archeueſché de Tours.*
Ciuitas Cennomannorum, *l'Eueſché du Mans.*
Ciuitas Redonum, *l'Eueſché de Renes.*
Ciuitas Andegauorum, *l'Eueſché d'Angiers.*
Ciuitas Nannetum, *l'Eueſché de Nantes.*
Ciuitas Curoſopitorum, *l'Eueſché de Cournouaille.*
Ciuitas Ciantium. Id eſt, Venetorum, *L'Eueſché de Vennes ou Vannes.*
Ciuitas Oſiſmiorum.
Ciuitas Diablintum. Id eſt, Carifes.

PROVINCIA LVGDVNENSIS QVARTA.

Metropolis. Ciuitas Senonum, *L'Archeueſché de Sens.*
Ciuitas Carnotum, *l'Eueſché de Chartres.*
Ciuitas Autiſiodorum, *l'Eueſché d'Auxerre.*
Ciuitas Trecaſſium, *l'Eueſché de Trois.*

Digitized by Google

Ciuitas Aurelianorum, *l'Eueſché d'Orleans.*
Ciuitas Pariſiorum, *l'Eueſché de Paris.*
Ciuitas Meldorum, *l'Eueſché de Meaux.*

PROVINCIA LVGDVNENSIS QVINTA.

Metropolis. Ciuitas Criſpolinorum, Id eſt Veſuntio *L'Archeueſché de Beſançon.*
Ciuitas Equeſtrium. Id eſt Neuidunum. *La ville de Nion, entre Geneue & Lauſanne.*
Ciuitas Eluicorum. Id eſt Auenticum. *Auanches.*
Ciuitas Baſilienſium.
Caſtrum Viridunenſe.
Caſtrum Ebrodunenſe.
Caſtrum Argentarienſe.
Caſtrum Rauricenſe.
Portus Abucina.

PROVINCIA BELGICA PRIMA.

Metropolis. Ciuitas Treuerorum, *L'Archeueſché de Treues.*
Ciuitas Mediomatricum, hoc eſt Metis. *L'Eueſché de Mets.*
Ciuitas Leucorum, id eſt Tullo. *L'Eueſché de Toul.*
Ciuitas Verdonenſiũ. *L'Eueſché de Verdun.*

PROVINCIA BELGICA SECVNDA.

Metropolis. Ciuitas Remorum. *L'Archeueſché de Reims.*
Ciuitas Sueſſonum, *l'Eueſché de Soiſſons.*
Ciuitas Catalaunorum. *l'Eueſché de Chaallon.*
Ciuitas Veromanduorum. *La ville de Sainct Quentin en Vermandois.*
Ciuitas Atrebatum, *l'Eueſché d'Arras.*
Ciuitas Cameracenſiũ *l'Eueſché de Cambrai.*
Ciuitas Tornacenſium. *L'Eueſché de Tournay.*
Ciuitas Siluanectum, *L'Eueſché de Senlis.*
Ciuitas Bellouacorum, *l'Eueſché de Beauuais.*
Ciuitas Ambianenſium, *l'Eueſché d'Amiens.*
Ciuitas Morinorum, id eſt Ponticum. *L'Eueſché de Terouane.*
Ciuitas Bononienſium, *La ville de Bouloigne ſur mer.*

PROVINCIA GERMANIA PRIMA.

Metropolis. Ciuitas Magotiacenſium.
Ciuitas Argentoratenſium. Stratiburgo.
Ciuitas Nemetum. Id eſt Spira.
Ciuitas Vuãgionum. Id eſt Vvarmacia.

Digitized by Google

PROVINCIA GERMANIA SECVNDA.

Metropolis. Ciuitas Agripinenſium, hoc eſt Colonia.

Ciuitas Tungrorum. *La ville de Tungres.*

PROVINCIA VIENNENSIS PRIMA.

Metropolis. Ciuitas Viennenſium. *L'Archeueſché de Vienne.*

Ciuitas Geneuenſium, *l'Eueſché de Geneue.*

Ciuitas Gratianopolitanorum, *l'Eueſché de Grainople.*

Ciuitas Albenſium, nunc Viuario, *l'Eueſché de Viuiers.*

Ciuitas Deenſium. *L'Eueſché de Die.*

Ciuitas Valentinorum, *l'Eueſché de Valence.*

Ciuitas Tricaſtinorum. *L'Eueſché de Sainct Antoni de Tricaſtin.*

Ciuitas Vaſionḗſium, *l'Eueſché de Vaiſon.*

Ciuitas Arauſicorum, *l'Eueſché d'Aurange.*

Ciuitas Carpentoractenſium, nunc Vindauſica, *l'Eueſché de Carpentras.*

Ciuitas Caballicorum, *l'Eueſché de Caballon.*

Ciuitas Auennicorum. *L'Archeueſché d'Auignon.*

Ciuitas

Digitized by Google

Ciuitas Arelatenſium, *L'Archeueſché d'Ar-les.*

PROVINCIA VIENNENSIS SECVNDA.

Metropolis, Ciuitas Narbonenſium, *L'Archeueſché de Narbonne.*

Ciuitas Toloſatium, *L'Archeueſché de Toloſe.*

Ciuitas Agathenſium, *l'Eueſché d'Agde.*

Ciuitas Aletenſium, *l'Eueſché d'Alet.*

Ciuitas Beterienſium, *l'Eueſché de Beziers.*

Ciuitas Magalonenſium, *L'Eueſché de Magalone, ou Mompelier.*

Ciuitas Nemauſenſium, *l'Eueſché de Niſmes.*

Caſtrum Luteua, *l'Eueſché de Lodeue.*

Caſtrum Vcetienſe, *l'Eueſché d'Vſetz.*

PROVINCIA VIENNENSIS TERTIA.

Metropolis. Ciuitas Aquenſium, *L'Archeueſché d'Aix.*

Ciuitas Reienſium, id eſt Reius, *l'Eueſché de Riés.*

Ciuitas Aptenſium, *l'Eueſché d'Apt.*

Ciuitas Foroiulienſium, *l'Eueſché de Fe-rieuls.*

Ciuitas Vapincenſium, *L'Eueſché de Gap.*

Ciuitas Segeſtoriorum, *l'Eueſché de Siſteron.*

Ciuitas Antipolitana, *La ville d'Antibe, ou Antibol.*

PROVINCIA VIENNENSIS QVARTA,
In Alpibus Maritimis.

Metropolis. Ciuitas Ebrodunenſium, *L'Archeueſché d'Ambrun.*

Ciuitas Dinienſium, *l'Eueſché de Dine.*

Ciuitas Rigomagenſium.

Ciuitas Sollinienſium.

Ciuitas Sanicienſium, id eſt Sanici, *L'Eueſché de Senas.*

Ciuitas Glannatena, *L'Eueſché de Glandeues.*

Ciuitas Cemeleuenſium.

Ciuitas Vencienſium, *l'Eueſché de Sainct Paul de Vences.*

PROVINCIA VIENNENSIS QVINTA,
Alpium Graiarum Peninarum.

Metropolis. Ciuitas Centronum, Id eſt Taranteſia, *L'Archeueſché de Tarantaiſe.*

Ciuitas Vallenſium, Id eſt Octodurum. *Sainct Mauris.*

PROVINCIA AQVITANIA PRIMA,

Sexta Viennenſis.

Metropolis. Ciuitas Bituricum vel Betorigorum, *L'Archeueſché de Bourges.*

Ciuitas Aruernorum, *l'Eueſché de Clermont en Auuergne.*

Ciuitas Rutenorum, *l'Eueſché de Rodes, ou Rodais.*

Ciuitas Albigenſium, *L'Eueſché d'Albi.*

Ciuitas Cadurcorum, *l'Eueſché de Caors.*

Ciuitas Lemouicum, *l'Eueſché de Limoges.*

Ciuitas Gabalorum, *Le pais de Giuauldan.*

Ciuitas Velaunorum, *Le pais de Velai.*

PROVINCIA AQVITANIA SECVNDA,

Septima Viennenſis.

Metropolis. Ciuitas Burdegalenſium, *L'Archeueſché de Bourdeaux.*

Ciuitas Agennenſium, *l'Eueſché d'Agen.*

Ciuitas Ecoliſmenſium, *l'Eueſché d'Engouleſme.*

Ciuitas Sanctonum, *l'Eueſché de Sainctes.*

Ciuitas Pictauorum vel Pectauorum, *l'Eueſché de Poitiers.*

Ciuitas Petrogoriorum, *L'Eueſché de Perigueux.*

PROVINCIA AQVITANIA TERTIA.

NOVEMPOPVLANA.

Octaua Viennenſis.

Metropolis. Ciuitas Auſciorum, *L'Archeueſché d'Auch.*

Ciuitas Aquenſium, *l'Eueſché d'Aqs.*

Ciuitas Lacturatium, vel Laſtoracium, *L'Eueſché de Laictoure.*

Ciuitas Conuenas, *L'Eueſché de Cominges.*

Ciuitas Conſarannorum, vel Conſorannorum, *l'Eueſché de Couſerans.*

Ciuitas Boatum, id eſt Borus, *Le pais de Buchs.*

Ciuitas Benearnenſium, id eſt Benaanus, *Le pais de Bearn.*

Ciuitas Aturenſium, *l'Eueſché d'Aire.*

Ciuitas Vaſatica, *l'Eueſché de Baſats.*

Ciuitas Tarba, vel caſtrum Begorra, *l'Eueſché de Tarbe de Bigorre.*

Ciuitas Eloronenſium, *l'Eueſché d'Oleron en Bearn.*

Ciuitas Eluſatium, *La ville & pais d'Euſe en Gaſcogne.*

Hæ ſunt XVII Prouinciæ in quas Auguſtus Cæſar Gallias diuiſit, & in quibus Conſtantinus Magnus alia officia & magiſtratus conſtituit. Prouincia aliquando dicitur Diœceſis: Epiſcopatus autem, qui in ea continentur aliquando etiam dicuntur Paro-

chiæ. in Proclamatione Caroli Calui, *Tullenſis Parochia*, pro Epiſcopatu, aut vrbe ipſa Epiſcopali, poſitum eſt.

QVÆDAM LOCA IN C. IVLII CÆSARIS,
COMMENTARIIS
Discvssa.

Multa ſunt in Commentarijs Belli Gallici apud C. Cæſarem quæ nondum explorata ſunt, multa etiam quæ male ad veteres appellationes relata, quæ nos caſtiganda ſuſcepimus. Obſcuritatem enim peperit duplex appellatio locorum apud veteres, vt Scaldis & Tabuda idem eſt. Phrudis & Sumina, *La riuiere de Somme*, Obrinca & Moſella; Araris & Sagona, Brutuſpantium & Cæſaromagus, *La ville de Beauuais.* Bononia maritima & Geſſoriacus. Item nomina populorum pro ipſa vrbe, vt Pariſij pro Lutetia. Turones pro Cæſaroduno; Aureliani pro Genabo, & alia ſimilia. Nos pauca ſed magis neceſſaria in Cæſare delibabimus.

Atvatici. Atuaticum eſt vrbs Tungrorum quæ hodie *Tungres* dicitur, quum à Barbaris vaſtata eſſet, Epiſcopatus tranſlatus fuit in Traiectum Moſę vulgo *Maſtrict*: ſed & illa quoque vrbe à Normannis incenſa Epiſcopatus in vicum Sancti Lamberti traductus, qui hodie Leodium dicitur, id eſt Hominium, quia eſſet de hominio & feudo Epiſcopi Tungrenſis. In Concilijs Gallicanis *Epiſcopus Traiectenſis*

pro Tungrorum Epiſcopo legitur. Caue intelligas Traiectum Rheni vulgò *Vtrect*. Bekkeſelenus, quo nullus mortalium magis abuſus eſt & ingenio & otio ſuo, multum ſudat, vt perſuadeat Atuaticos Cæſaris eſſe Antuerpiam. Hoc verum fuerit, ſi quidem Antuerpia eadem cum Tungrorum vrbe eſſe poteſt. Sed nugas Bekkeſelenicas miſſas faciamus. Antuerpiæ vetuſtiorem mentionem non inuenio, quam in in Annalibus vetuſtis Franciæ editis à Pithœo noſtro, in quibus ſub annum Chriſti ıↄ CCCXXXV. legimus, *Normanni Aduuerpiam ciuitatem incendunt*.

Agendicvm, *La ville de Sens*, non autem, *Prouins*, vt ſtulti.

Avaricvm. Stulti putant eſſe opidum Bituricenſis Dioceſeωs nomine *Viarons*. Sed hæc iam confutata ſunt, & nemo eſt hodie paulo humanior, qui ignoret Auaricum Cæſaris eſſe vrbem Metropolim Biturigum, quæ *Bourges* dicitur.

Avsci, *Auch*, vt ſupra diximus. Nam imperite faciunt, qui Auxitanos vocant.

Bellocassi. apud Cæſarem male pro Baiocaſſij qui & Baiocaſſes, *Baieux*.

Bigerrones. in Notitia Prouinciarum, ciuitas Bigerronum vocatur *Tarba*, vt hodie, ſed male excuſum eſt *Turſa* & *Turba*. Marlianus inſanit qui ait ibi hanc Turſam eſſe, & Caſtrum Bigorram, vbi eſt Epiſcopatus Biterenſis prouinciæ Narbonenſis, quæ ſententia non eſt ſobrij capitis.

Bitvriges. Duplices ſunt, cognomentis diſtincti. Bituriges Cubi quorum metropolis Aua-

ricum primæ Aquitaniæ. Bituriges Vibiſci aut Viuiſci, quorum Metropolis Burdegala, ſecunda Aquitania. Vtraque ciuitas Libera ſub Romanis.

BRATVSPANTIVM. Ciuitas Bellouacorum ſub Cæſaribus Romanis tranſnominata Cæſaromagus, *Beauuais.*

CABILLONVM. Vide in Tribunali Diuionenſi ſupra.

CADVRCI. eorum ciuitas Diuona, *Caors en Querci.*

CALETES. *Le bailliage de Caux en Normandie.*

CANTABRI. *Le pais des Baſques.*

CADVACI. Lege *Atuaci.* Vide ſupra, Atuatici.

CATVRIGES. Sunt Alpes maritimæ, metropolis Ebrodunum, *les Alpes d'Ambrun.*

CENTRONES. *Les Alpes de Tarentaiſe.* Graiæ peninæ Alpes.

CVRIOSOLITÆ. in Notitia Prouinciarum & in libro fiſci Romani Curioſolitæ, *Cornouaille.*

EBVRONICES. *L'Eueſché d'Eureux en Normandie.*

ELAVER. *Allier*, ingens fluuius qui Ligeri excipitur.

ELVSATES. ita legendum non *Fluſſates* vide lectiones Auſonanias cap. VII. lib. II. *La ville d'Euſe en Gaſcogne.* Hinc oriundus erat Ruſticus ille præpotens inſidiator imperij Romani in quem exſtant duo στηλιτευτικὰ pœmata Claudiani, in priore ita legimus.

Digitized by Google

Inuadit muros Eluſæ, notiſſima dudum,

Tecta petens. Quod E, media Syllaba corripiatur pronuntiatio Vaſconica id oſtendit, quæ *Eluſa* tanquam *Elſa* effert. Nam L, ante conſonantem, non ſolum Vaſcones in v, ſemper conuertunt, ſed & Fräci & maior pars Teutoniſmi inferioris. Qui *Fluſſates* legebant, dicebant eſſe Comitatum de Fuxio, & hoc ſtupore ſuo perſuaſerunt illuſtri viro nomen *de Foix* in *Fluſſatem* recudere, quo nihil abſurdius. Nam aliud eſt *Franciſcus de Fluſſa*, aliud *Franciſcus Fluſſas*, nam *de Fluſſa* eſſet verum cognomen familiæ, ſed *Fluſſas* eſſet nomen nationis. Itaque *Franciſcus Fluſſas* eſſet natione *Fluſſas*, non de familia de Fluſſa. Sed Fluſſa non eſt *Foix*. Nam id eſſet *Foxium*, aut aliud quiduis potius quam *Fluſſa*.

Gabali. *Le pais de Giuauldan.* Marlianus dicit quondam fuiſſe Prouinciæ Bituricenſis, nunc vero Prouinciæ Arelatenſis. Certe & nunc quoque eſt Prouinciæ Bituricenſis. Sed inter Gabalos & Prouinciam Arelatenſem longa procul longis via diuidit inuia terris, & ridicula ſunt hæc.

Garvmna. retinet nomen ſemper. Sed integrum à capite ad Blauiam Caſtrum, vbi lingua Francica incipit. nam tunc pro *Garonne* dicitur *Geronde*, & *Gironde*. vide ſupra in Tribunali Toloſano, in ciuitate Mimatenſi. Excipit nauigeros fluuios Tarnim: Olitem, ſiue Oldum, *Ooldt*, aut cum articulo *L'ooldt*. Duranium Auſonio; *Dordoniam* apud Greg. Turonenſem. *La Dordogne*, vnum ex præcipuis non ſolum Aquitaniæ ſed & totius Galliæ fluminibus.

Gebenna.

GEBENNA. Scribendum *Cebenna* per C. *Les Cebenes & Ceuenes.*

GENABVM. Qui negant Aurelianenſium vrbem eſſe, habent oppoſita veri veſtigia apud Cæſarem, & multa alia argumenta: Nam quo nomine vocandi ſunt, qui *Gian* eſſe putant?

GENEVA. media corripi debet, vt in Eluſa: quia non ſolum Helueticus Germaniſmus oſtendit, qui *Genff* vocat; ſed etiam docent ipſi ruſtici ſuburbicarij, & reliqui Sabaudi, qui *Zeneuam*, accentu in prima enunciant. Sed Gallorum proprium eſt, mediam correptam producere, vt in *publique, facile,* quæ Latinè corripitur.

GERGOVIA. Superſunt quædam veſtigia cum veteri appellatione, aliquot ſtadijs ab vrbe Claromontenſi Aruernorum abeſt.

HELVII. diximus ſupra eſſe *Le pays de Viuarais.* vbi Alba Heluiorum ſine dubio *Aubenas*, id eſt Albanates. Cæſar trans-Rhodanum dicit eſſe & extra prouinciam Romanam, proximos Aluernis & Cebennis montibus.

ITIVS. eſt Promontorium prope Bononiam Maritimam. Nauale autem dicitur Geſſoriacus, & delirant qui aliud volunt eſſe à Nauali Bononienſi. Nam multa aduerſus eorum pertinaciam obijci poſſunt. At qui Itium opidum *Cales* eſſe putant nullo negotio refelluntur à Ptolemæo, qui prius ponit Itium, deinde Geſſoriacum, a quo opidum *Cales* diſtat pluſquam viginti millibus paſſuum, hoc eſt Leucis Belgicis VII.

LEMOVICES. *Les pais & Seneſchauſſee de Limoſin*, vrbs eorum Ratiaſtum. Sed Commentario VIII. vbi vulgo editum eſt *ad opidum Lemouicum contendit*. Legendum *Lemonum*. cuius opidi mentio in Itinerario Antonini & apud Ptolemæum.

LEXOVII. *L'Eueſché & pays de Liſieux en Normandie.*

LIGERIS. eius caput eſt in pago Velauno & vulgo dicitur *La font de Leire*, hoc eſt fons Ligeris. Excipit ingenteis & nauigiorum patientes fluuios non paucos, in quibus Eluuerim æmulum ipſi, neque magnitudine cedentem, & magis piſculentum. Carum vel Carē, vt habet Fortunatianus, vulgo *Le Cher*. Item Vigennam, *La Viane*, *La Vignanc*, & alios præterea.

LVTETIA. Græcis λουκοτεκία, λουγοτικία.

MATISCO. *L'Eueſché de Maſcon.*

MATRONA. *Marne*, ingens flumen, neque minus ipſo Sequana.

MEDIOMATRICES. poſterioribus temporibus vrbs Mediomatricum vocata eſt Metæ, & vulgo nomen retinet, quum antea Diuiodunum ei nomen eſſet.

MELODVNVM. hoc nomen perperam excuſum eſt apud Cæſarem bis, pro quo veteres omnes ſcripti Codices habent *Metioſedum*. Verum quidem eſt Melodunum & Metioſedum vnum idemque opidum eſſe, ſed Melodunum poſterius eſt. Hodie *Melun* in Inſula Sequanæ inſtar Lutetiæ Pariſiorum. Aliud Melodunum, vel vt alibi reperio

Meliodunum, in agro Bituricenſi vulgo *Meun.* Alij pro *Metioſedum* legunt *Joſedum* & *Corbeil.* interpretantur, quibus bonam mentem precamur.

MENAPII. Strabo cum Morinis continuat in maritimis Belgij & Cæſar quoque indicat ibi eſſe. Denique Ptolemæus collocat ad oſtia Moſæ. Non ſunt igitur Gueldrij, neque qui ſapiunt hoc concedent. Sed pars hodiernæ Hollandiæ & Brabantiæ maritimæ (vel potius ſecundum Strabonem ora Flandriæ maritima) ſunt veri Menapij, & Menapiſcus pagus dicitur in Capitularijs Caroli Magni pro Flandriæ Comitatu. Nunquam perſuaderi nobis potuit Menapios eſſe Gueldrios.

MORINI. eorum vrbs Teroana diruta à Carolo v.

NANTVATES. Caue credas eſſe Monaſterium hoc nomine in Sabaudia, vt quidam non ſana capita volunt. Sunt ij in quibus pagus Octodurus eſt, id eſt ſanctus Mauritius, cuius rei fidem faciunt monumenta Paſſionis legionis Thebæorum, in quibus Octoduri mentio eſt: Octodurum autem à Cæſare in Veragris proxime Nantuatibus collocatur. Quidam legunt *Antuates*, ſed qui Nantuates ad Arionium lacum conſtituunt & Conſtantienſes eſſe dicunt non minus deſipiunt quam qui Monaſterium illud Benedictinorum interpretantur.

NITIOBRIGES. *Le Pais & Seneſchauſſee d'Agenois.* Eorum Ciuitas Aginnum Auſonio, Ptolemæo: Agennum Hieronymo, Greg. Turonenſi, alijs. Si vis

ridere lege quæ hactenus omnes de his delirarunt, quorum alij *Mompelier* eſſe dicunt, qui locus vi dierum itinere diſtat à Nitiobrigibus. Alij *Engouleſme* ſomniant. Alij iubent pro *Aginno* legendum eſſe *Ageſinates*. Et quo non proceſſit audax inſcitia?

NANNETES. *Nantes.* Vide in Tribunali Aremorico.

NERVII. quemadmodum certo nobis conſtat non eſſe Tornacenſes, quod vulgo perſuaſum eſt, ita quinam ſint, & quo nomine hodie appellentur haud temere affirmarim.

NOVIODVNVM. ad Ligerim *Neuers.* Nouiodunum Niuernenſium, vt in quadam notitia prouinciarum Galliæ legimus quæ penes Iuriſconſultum magnum Cuiacium erat, & iam multis coniecturis nobis exploratum antea erat. Nouiodunum iſtud Eduis proximum ciuitatem Niuernenſium: in cuius opidi inueſtigatione multi multa nugati ſunt. Alia duo opida hoc nomine memorat Cæſar, ſed nobis ignota. Nam nugatoribus iurantibus non credimus. Quartum præterea eſt, quod ciuitas Equeſtrium dicitur, & nomen retinet ad Lemannum lacum, dicitur enim *Nion.* Nam longe falluntur qui Geneuam Equeſtrium ciuitatem eſſe credunt, quia quædam vetus inſcriptio Geneuenſis, vt aiunt, eius mentionem fecerit. Hoc modo quot nominibus Roma vocanda eſſet, in qua tot monumenta & ſaxa hodie extant, quæ tot vrbium mentionem faciunt? Denique prouincia Sequanorum in qua Ciuitas Equeſtrium eſt, eſt in ſiniſtra ripa Lemanni, Geneua in dextra, in

prouincia Viennenſi, & quod caput eſt, *Nouiodunum ciuitas Equeſtrium*, dicitur in Manuſcripta prouinciarum Notitia: quamquam ibi poſitum eſt *Neuiduno*, quomodo in vltimis illis obſoleſcentis Latinitatis temporibus, omnia in peius ac retro ferebantur, & vt imperij, ita Latini ſermonis ruina ſequebatur.

PETROCORII. *Le pais de Perigord.* eorum ciuitas diuiſa eſt in duo opida, vetus & nouum. Vetus adhuc dicitur Veſuna veteri appellatione. vide vr. Librum de Emendatione Temporum.

PICTONES. *Le pais de Poictou.* ſunt hodie in tres Epiſcopatus tributi: Pictauiēſem, Maliacenſem, & Luxonienſem. Pictauiorum ciuitas olim Auguſtoritum dicta.

RODANVS. in vniuerſum Gallis dicitur *le Roſne.* ſed indigenis *Loros.* Excipit Iſaram, Druentiam, Drunam, & Ararim non minorem eo antequam in illum exoneretur.

RVTENI. *Les pais & Seneſchauſſee de Rodais.* eorum vrbs Sedunum Rutenorum.

SABIS. *La Sambre du pais bas.*

SQVALDIS. *L'Eſcault.*

SEGVSIANI. *Les pais & Seneſchauſſee de Lionnois.* Nam Lugdunum eſt in Seguſianis, vt illud alterum in Conuenis ad Garumnam. Sed & totus pagus Forenſis qui hodie *le pais de Forés* dicitur, continetur in Seguſianis. Et vetus inſcriptio exſtat in opido *Furs* in qua mentio eſt *Fori Seguſianorum*. Nam à Foro, Forenſes dicti, & ipſum opidum *Furs.*

SEQVANI. *Le païs de Beſançon & Franche-comté,* eſt prouincia quæ dicta Maxima Sequanorum.

SVESSONES. alij Sueſſiones. *Soueſſons.*

TARBELLI. *Le païs de Labord.* Vrbs Aquæ Tarbellicæ. *Aqs.* Vide Auſonianas Lectiones. Aturus fluuius qui vulgo *L'Ador* vocatur, alluit illam vrbem, vnde Lucano dicitur *Tarbellicus Aturus.*

VELAVNI. *Le païs de Velai. pagus Velucinus* in veteribus Martyrologijs Epiſcopatus Anicienſis, *le Pui en Velai.* Id eſt Podium in Velauno, quia vrbs eſt in editiſſimo loco, qui lingua Gallorum *Pui,* Id eſt Podium dicitur.

VELOCASSES. Perperam edi putamus pro Bajocaſſibus, *les païs, bailliage, & Eueſché de Baieux en Normandie.*

VEROMANDVI. Eorum ciuitas Auguſta Veromanduorum. *Sainct Quentin de Vermandois.* in vita Sancti Quintini diſerte dicitur *Auguſta Vermanduorum.*

VESVNTIO. alijs ſcribitur *Biſuntio. Beſançon,* maxima Sequanorum.

VIENNA. *Vienne en Dauphiné.* Vienna Allobrogum.

VOCATES. ſuſpicamur eſſe *Boates. Buchs.* Quod omnino certum eſt. ſiti ſunt in finibus Lapurdenſium poſt Medulos in Nouempopulania.

VOCONTII. *Le païs de Die à Vaiſon.*

VOLCÆ. duplices ſunt Volcæ Aremorici, in quibus Nemauſus, Vcetenſes, Magalonenſes, Bitierræ, Volcæ Tectoſages, in quibus Carcaſſo, & Toloſa.

In Cæſare editum eſt *Volgæ*, vt & in quibuſdam alijs ſcriptoribus.

VXELLODVNVM. nomen retinet *Vſſoldun*, & *lo Puech d'Vſſoldun*, Id eſt podium Vxelloduni quia eſt in editiſſimo & valde prærupto loco ſitum. Locus eſt in finibus Cadurcorum, vt Cæſar quoque notat, prope opidum Martellum; Flumen, cuius nomen tacuit Cæſar, eſt Dordonia: Horrendum aſpectu præcipitium, quale deſcribitur à Cæſare. Multæ ſunt ibi reliquiæ vetuſtatis venerandæ. Quotidie ab arantibus Numiſmata Romana effodiuntur. Vix reperias ruſticum, qui de loco interrogatus, non ſtatim reſpondeat, Caſtrum Vxellodunum illud à Cæſare magnis operibus expugnatum fuiſſe. Præterea oſtendunt Fontem, cuius vſum obſeſſis intercluſerant Romani. Si vſpiam ſcriptores huius æui in notandis veterum locorum appellationibus hariolati ſunt, hic verò vnus eſt locus, in quo melius fuiſſet illos tacuiſſe. Et quid opus eorum ſomnia referre?

Hæc pauxilla de Appellationibus locorum & gentium in Cæſare delibauimus. Nam quæcunque omiſimus adeo inexplorata ſunt, vt tantum abeſt, ea verè retulerint, qui de illis ſcripſerunt, vt mihi conſtet nullam ſpem eſſe ad eorum indagationem penetrandi, quare in medio ea relinquimus, & ingenue fateamur, nos ea neſcire, quæ tam ſaluo pudore facere poſſumus, quam impudenter multi ſe ea ſcire profeſſi ſunt: in quo exemplo temeritatis primas tenet Bekkeſelenus, cum ſuo Teutoniſmo, ex

quo Hebraiſmum etiam propagatum eſſe iurat ἀλνς δρυός.

Vasconia proprie eſt quidquid continetur intra Garumnam, Pyrenæos montes, & Oceanum, quæ Iulio Cæſari in Commentar. belli ciuilis dicitur Aquitania. Dicta eſt Vaſconia à Vaſconibus ferociſſimis Pyrenæorum populis, quos deuictos primum à Pipino, deinde à Ludouico Caroli magni filio (qui poſteà dictus fuit Pius) rege Aquitanię in plana Nouempopulaniæ deductos, poſtea nomen huic regioni dediſſe certum eſt. Nam fuerunt pars Cantabrorum, quos etiam hodieque Hiſpani *Vaſcuença* vocant. Itaque quum prius hæc regio à Cæſare *Aquitania*, poſtea à Nouempopulis *Nouempopulania* dicta, ea tandem à Vaſconibus deuictis, & in eam à Pyrenæorum ſaltibus demiſſis, Vaſconia vocata fuit. Eſt autem tertia pars veteris Aquitaniæ. Nam Aquitania ab Auguſto triplex inſtituta fuit; Prima, cuius caput & metropolis Bituriges Cubi, *Bourges*. Secunda Aquitania Bituriges Vibiſci, cuius caput & Metropolis Burdegala. Tertia Aquitania tota Trans-Garumnana cuius Metropolis Auguſta Auſcorum, vulgo *Auchs*. quæ Prouincia, vt diximus, ab Auguſti temporibus ad Pipinum vocata fuit Nouempopulania, à Pipino ad hunc vſque diem, Vaſconia.

Gvienna deprauatum quidem nomen eſt ex Aquitania, vt res ipſa loquitur: ſed ex quo tempore reges Angliæ per affinitatem Francorum regum fuerunt domini Guiennæ anguſtioribus finibus determinata

minata eſt, quam olim. Nam Aruerni &c. ſecluſi fuerunt extra fines Guiennæ; quos incipiebant à Confluentibus Viennæ & Croſæ fluminum ad Oceanum, Pyrenæos, Tarnim flumen, & montes Aruernorum. Itaque quum Eduardus III. nomine Aquitaniæ homagium faceret Regi Franciæ, has præfecturas ſiue Seneſchallias nominatim comprehendit. Citra Garumnam, Pictonium ampliſſimam regionem, Xantonium, Encoliſmenſes, Lemouicium, Petrocorium, Aginnenſes, Cadurcium, & Rutenenſes. Vltra Garumnam totam Nouempopulaniam, præter Benearnum quod abſoluti ſemper fuit imperij. Itaque omnium illorum tractuum nomine Rex Angliæ, aut Primogenitus Angliæ (*Princeps de Galles dictus*) faciebat homagium regi Franciæ: Comites autem Armaniacus, Bigorrenſis, Fuxenſis & alij faciebant ipſi Anglo homagium, non Regi Franciæ. Hæc latiſſima, ampliſſima, & prædiues regio nomine Guiennæ cenſebatur, vſque ad regnum Ludouici XI. qui cum fratri attribuiſſet Ducatum Aquitaniæ, & ipſi promiſiſſet quinque Seneſchallias, ex vna Burdigalenſi Seneſchallia, fecit tres: Burdigalenſem quæ vnam tantum Diœceſim complectitur, Burdegalam ipſam. Vaſatenſem in qua duæ Diœceſes, nempe Adurenſis & ipſa Vaſatenſis. Tertiam Lapurdenſem, in qua itidem duæ Diœceſes, Aquæ Tarbellicæ & Lapurdenſium ciuitas ſiue Bajona: quartam Seneſchalliam Xantonium addidit. Ab eo tempore Aquitania cœpit vocari totum illud, quod illas tantum quatuor Seneſchallias continet. Sed

Digitized by Google

Regum eſt mutare terminos Prouinciarum,non memoriam rerum. Nam hactenus Nitiobriges (*ceux d'Agenois*) & omnes reliquæ Seneſchalliæ vocant ſe Aquitanos vel Guiennẽſes, atque adeo Seneſchallus Burdigalenſis vocatur *magnus Seneſchallus*, non quidem, quod hodie talis ſit (eſt enim minimus omnium) ſed quia Burdigalenſis Seneſchallia quinque Diœceſibus finiebatur. Et quia eo nomine *Magnus*, vt re vera erat, vocaretur, hodie ditione imminuta, nomen integrum retinuit, quin etiam quidquid ad Burdigalam ſolam pertinet,id non Burdigalenſe hodie vocatur, ſed Aquitanum vel Guiennenſe. & Curia minor Burdigalę, a qua prouocatio eſt ad Parlamentum, curia Guiennæ, & iudices Guiennę vocantur non Burdigalę. Hæc igitur Guienna, quæ hodie quatuor Seneſchallijs cenſetur vocari iure merito poteſt Aquitania ſiue Guienna Ludouici XI. Quod dixi de Pictonio, quod in Feudo Aquitaniæ ſiue Guiennę comprehendit Eduardus III. ſcito ſępe excluſum fuiſſe ex Aquitania, & ſub Ludouico IX. (is eſt Sanctus Ludouicus) ſępe reſtitutum finibus Aquitaniæ. Certe hodie non parua pars Pictonij dicunt ſeſe Guiennenſes, vt olim erant reuera.

Aginnensis. Seneſchallia continet duos Epiſcopatus nempe citra Garumnam Aginnum Nitiobrigum. *Agen*. vltra Garumnam, Condomium, hoc peculiari nomine dicitur Vaſconia Quemadmodum enim Africa dicitur tota illa magna continens, quæ patet à Nilo ad Gades, & tamen in ea erat prouincia quæ peculiariter dicebatur Africa, in qua Car-

thago; Ita Vaſconia quidem dicitur ampliſſima illa regio quæ olim vocata fuit Nouempopulania, ſed peculiariter Vaſconia quoque dicitur, in ea Epiſcopatus Condomienſis. Itaque Seneſchallus Aginnenſis vocat ſe Seneſchallum Aginnenſium & Vaſconiæ, Id eſt Condomij. Quæ appellatio vetus eſt. Nam temporibus Pipini, pagus Aginnenſis citra Garumnam, & vltra Garumnam dicebatur. Itaque ſub Pipino in vetuſtiſſimis Annalibus refertur, pluiſſe frumento in *Pago Aginnenſe vltra Garumnam.* Id eſt in ea regione, quæ proprie Vaſconia dicicitur, in qua Condomium.

Ducatus ALLEBRETI compoſitus ex mutilatione Seneſchalliarum Aginnenſis, Armaniacenſis, & adeo, vt de eo dicere liceat, quod de Conſtantinopoli Hieronymus dixit, commoditate omnium ciuitatum conſtructam fuiſſe, ita nuditate proximarum Seneſchalliarum compoſitus eſt, tam vltra quam citra Garumnam. Caput Ducatus eſt Neracum. Totus Ducatus eſt ſub Parlamento Burdigalenſi.

ARVERNIVM. Diuiditur in montanũ & planum; Planum dicitur Alimania quod nomẽ iam obtinebat tempore Gregorij Turonenſis, quæ regio optima eſt & fertiliſſima, ciuitatibus ampliſſimis, vicis, villis, prætorijs magnificis, exculta. Duo Epiſcopatus ſunt in Aruernio, in Plano quidem Auguſtonemetum Aruernorum, *Clermont en Auuergne*, non longe à Gergouia Cæſaris. in Montano, eſt Epiſco-

patus Sanctus Florus: totum Aruernium eſt ſub Parlamento Pariſienſi.

CONVENARVM comitatus, *Le Comté de Cominges*, vnum tantum Epiſcopatum continet, Sanctum Bertramum; eſt in Vaſconia ſub Parlamento Toloſano, vt ſupra diximus in Epiſcopatibus.

Pagus VELLAVNENSIS vnum Epiſcopatum habet, Anicienſem, *Le Pui en Vellay*, eſt pars Languedokij, ideo ſubeſt Toloſano Parlamento.

Digitized by Google

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.
DIATRIBÆ.
DE EVROPÆORVM LINGVIS.

Jtem

DE HODIERNIS FRANCORVM.

necnon

DE VARIA LITERARVM ALIQVOT PRONVNTIATIONE.

Digitized by Google

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
Ivl. Cæs. Fil.

DIATRIBA

DE EVROPÆORVM LINGVIS.

LINGVAS Matrices vocare poſſumus, ex quibus multæ dialecti, tanquam propagines deductæ ſunt. Propagines quidem vnius matricis linguæ commercio inter ſe aliquo coniunctæ ſunt: Matricum vero inter ſe nulla cognatio eſt, neque in verbis, neque in analogia. Sunto igitur nobis Matrices eæ, quæ per omnia inter ſe diſcrepant, cuiuſmodi XI, non amplius hodie ſuperſunt in vniuerſa Europa, quarum IV ampliſſimæ ſunt: reliquæ ſeptem longe inferiores: Itaque illas quatuor maiores Matrices: reliquas minores vocabimus; eadem verba faciunt vnam linquam videri: ſed eorundem verborum traiectio, immutatio, inflexio, aliam, atque aliam propaginem facit. Nam Italicam, Hiſpanicam, & Gallicam, Latinam vocamus propter vnum verbum Latinum, quanquam varie immutatum in illis tribus: exempli gratia. GENER Latinum, Italis eſt GENERO, Hiſpanis YERNO, Gallis GENDRE. Latina ſunt, ſi originem ſpectes, ſin

Digitized by Google

diſtinctionem vna quæque natio harum trium illud vindicat ſibi. Itaque poſſumus deligere vnum verbum Matricis, quod commune ſit propaginibus, ſiue Dialectis, à quo nomen ipſa Matrix habere poſſit. Sunto igitur quatuor hæc verba, DEVS, ΘΕΟΣ, GODT, BOGE, notæ quatuor maiorum Matricum, Latinæ, Græcę, Teutonicæ, Sclauonicæ. Hæ vt diximus, ſupra reliquas VII minores latiſſimè patent. Linguæ BOGE, duplices Characteres ſunt: Rutenici, ſiue Moſchouitici, è Græcis deprauati, totidem numero, & figura pene ſimiles, adiunctis pauculis barbaris: Item Dalmatici qui & Hieronymiani, eadem poteſtáte, totidem numero, ſed figura longe diſſimillimi. Atque adeò duplex Sacrorum librorum tranſlatio, Rutenica recētior, & Hieronymiana vetuſtior. Hæc Matrix ſiue lingua BOGE in multas propagines diffuſa eſt, Rutenicam, Polonicam, Bœmicā, Illyricam, Dalmaticam, Windicam, &alias, quas vnuſquiſque poteſt adijcere Matricis GODT, propagines ſiue idiomata, pręcipua ſunt tria Teutoniſmus, Saxoniſmus, & Daniſmus. Rurſus Teutoniſmi idiomata duo, ſuperior Teutoniſmus, quæ eſt lingua Waſſer; inferior Teutoniſmus ſiue lingua Water: Reliqua duo idiomata & ipſa quidem ſunt linguæ Water. Sed Saxoniſmi propagines ſunt Nord-Albingorum & Friſiorum, item Anglorum dialectus: quæ tamen veterum Nord-Albingorum & Turingiorum dialecti ſunt Angliſmus & Scotiſmus. Daniſmi tria diſcrimina ſunt, lingua ſcilicet Danorum Limitaneorum, quos Denemarkos vocant;

vocant; Danorum Auſtralium: qui Suedan, Suedi & Sueones ab Auſtro dicti: denique Danorum Septentrionalium. Qui Nordan, Normanni, & Noruegi vocantur; a quorum Idiomate propagatum eſt Iſlandicum hodiernum, quod ita intelligitur à Noruegis, vt Hollandica, lingua à Germanis, Italica à Gallis. Matrix DEVS peperit Italicam, Gallicam, & Hiſpanicam. quæ omnes vno nomine Romanſæ, id eſt Romanenſes, ſiue Romanæ vocantur, quam appellationem victores Barbari induxerunt. Nam in eorum legibus duplex conditio ingenuorum: deterior Romanorum, vt Latinorum Romæ; In Gallia olim Franci & Burgundiones, in Italia Longobardi, in Hiſpania Gotthi diſtinguntur à Romanis, vt Quirites à Latinis ciuibus. Hinc Luitprandus Tiotiſcam Galliam à Romana diſtinguit. Matricis ΘΕΟΣ, pluria ſunt Idiomata, quod non mirum in tot Inſularum interuallis, quæ vt loco, ita linguæ commercio valde diſſident. Atque de IV maiorib. matricib. hactenus. Reliquæ ſeptem minores ſunt hæ: Epirotica, quam Albanam vocamus, in Montanis Epiri, vbi gens ſtudijs aſperrima belli, Indigenæ, an Aduenæ, incertum. Secunda, Coſacorum, & Præcopienſium, id eſt Tartarica. Tertia Vngarorum, quam ex Aſia in Europam tranſierunt crudeliſſimæ duæ Gentes Hunni & Auares. Quarta Finnonica, cuius propago eſt Lapponica, in Septentrionalibus Scandinauiæ Suedorum. Quinta Hirlandica cuius pars, quæ hodie in vſu Scotis Silueſtribus. Sexta vetus Britannica, in Montibus, Anglis; Item in

Aremorica Galliæ, quam Britonnantem linguam Galli vocant. Septima Cantabrorum, quos Biſcainos Galli & Hiſpani nominant, quæ ſunt reliquiæ veteris Hiſpanicæ: patet vt minimum itinere ſeptem dierum cis & vltra Pyrenæos, à Baionenſi vſque Agro, quem tractum in Tarbellis *Lapurdenſem* vocant Sidonius & alij veteres. Hæ ſunt XI Matrices, nullo inter ſe cognationis vinculo coniunctæ, atque has inter ſe diuiſerant Eccleſiæ Conſtantinopolitana & Romana: & quidem commercio characterum quintuplicis generis, Latinorum, Græcorum, Hieronymianorum, Rutenicorum, & Gotthorum. Nam & ipſi veteres Gotthi ſuos Characteres habent, ſacra alioquin Græco ritu celebrãtes, lingua veteri Gotthica: in vſu autem cotidiano magna ex parte Teutoniſſant.

Digitized by Google

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
Ivl. Cæs. Fil.

DIATRIBA

DE HODIERNIS FRANCORVM LINGVIS.

IN Regno Franciæ varia linguæ Romanenſis Idiomata ſunt. Romanenſis linguæ tres alibi propagines fecimus, Italicum idiotiſmum, Hiſpanicum, Gallicanum, qui Idiotiſmi à Latina matrice tanquam traduces producti. Romanenſis igitur idiotiſmus Galliæ in duo ſumma faſtigia diducitur, in Francicum, & Tectoſagicum, ſiue Prouinciale. Francicus Idiotiſmus vulgo dicitur *Langue d'Oui* aliter autem *Langue-doc*, hoc eſt, linguæ quæ pro NÆ, aut ITA dicunt OVI, aut OC. Francicus Idiotiſmus eſt, quo aulici & literati vtuntur: quæ eſt hodie omnium linguarum Romanenſium excultiſſima, elegantiſſima & ſuauiſſima, & cum qua neque Italica, neque Hiſpanica contendere poſſunt. Sed quia nulla eſt tam emendata dialectus, cui non adiaceant παραδιαστροφαὶ, Francici idiotiſmi, duæ præcipue ſunt διαστροφαὶ Walonismus, & Pictoniſmus. Waloniſmo vtuntur omnes Belgæ, qui non Teutoniſant. Itaque latiſſimè patet, initio ſumto à Leodienſibus & deſinens in finibus fere Pariſiorum. Sed, vt fit, in

illis nationibus, vt aliæ aliis deprauatius loquuntur, ita aliæ alijs minus intelliguntur à Pariſienſibus. Nam Leodienſem ruſticum mere materna lingua loquentem vix intelligat Pariſienſis opifex, quanquam eadem fere verba ſunt, ſed inflexio alia, item pronuntiatio, faciunt vt eadem alia lingua videatur, quum tamen eadem verba ſint; his, quę diximus, tantum diſcrepantia. Pictoniſmus incipit à flumine Vigenna in finibus Turonenſium, deſinit. Circiter fines Burgi oppidi in diœceſi Burdigalenſi. Inter has duas διαστροφὰς, & alias item longe moderatiores conſiſtit verus & emendatus Franciſmus, quanquam periti negant illam puritatem in vulgo eſſe, ſed in illis tantum qui negotia grauiora tractant, & aut in aula verſantur, aut cauſſas agunt apud Tribunalia Regni. Idiotiſmus Tectoſagicus latiſſime patet, eius duę ſunt ſummę differentię: altera continetur in vetere Aquitania Cęſaris, hoc eſt intra Garumnam, Pyrenęos, & Oceanum Aquitanicum. Hic idiotiſmus proprie dicitur Vaſconiſmus, multum à reliqua parte idiotiſmi Tectoſagici diſcrepans. adeo vt neque commercium quotidianum, neque vicinitas, neque flumina pontibus iuncta illam differentiam tollere potuerint. Reliquę partis, quę citra Garumnam in vſu eſt, etiam multę ſunt differentię, in quibus Lemouiciſmus & Petrocoriſmus à reliquis idiomatibus valde alienus eſt. Denique in tota Europa non inuenies in tantis anguſtijs finium, tot diſcrepantias dialectorum. Atque hęc eſt Romanenſis idiomatis Gallicani ſumma diuiſio.

Nam omnis Francorum veterum ditio, hoc eſt Gallia, finibus Romanorum circumſcripta Rheno, Oceano, Pyrenęis, Alpibus, & mari Mediterraneo, iamdudum quum Francorum opes vigerent, in duas partes diuiſa, in Franciam Tiotiſcam, vel Tioſcam, id eſt, Teutonicam & Franciam Romanam. Francia Romana incipit à finib. Flandrorum: cuius meminit Luitprandus, *Quumque* (inquit) *Burgundiorum regna tranſiens Franciam quam Romanam dicunt ingredi vellet.* Nimirum Franciam Romanam vocat quę Romanenſi lingua loquitur, vt diſtingueret ab ea quę Tiotiſmo ſeu Teutoniſmo vtitur, quę Flandros, Brabantos, Hollandos, Treueros, Colonienſes & alios Ripenſes, Germanos continet. Rurſus pręter Romanenſem linguam. Duę ſunt in Regno Francię quę nullam cognationem neque inter ſe, neque cum Romanenſi habent, Aremoricus Britoniſmus, & Cantabrica dialectus, quam Baſculorum linguam vocant. Britoniſmus Aremoricus eſt idem cum eo, qui in Cornuuallia Anglię in vſu eſt. Nam Aremorici & Anglicani ſine interuentu interpretis inter ſe negotiantur, & alter alterum intelligit, quanquam Propagines Aremoricę à matrice Anglicana multum degenerare iam dudum cœperint. In tribus diœceſibus Aremoricacanis Curoſopitenſi, Leonenſi, & Trecorienſi, nulla alia lingua in vſu eſt præter Britoniſmum, in Nannetenſi, Venetenſi, & Briocenſi vtraque dialectus locum habet Romaniſmus, & Britoniſmus. Cantabriſmus incipit à ſuburbicarijs partib. Baionæ

Lapurdenſium, & itinere ſex aut ſeptem dierum in intima montanæ Hiſpaniæ extenditur. Galli omnes qui ea lingua vtuntur, vocant *Baſcos*, vel *Baſculos.* Hiſpani Regionem in qua illa dialectus locum habet, generali nomine *Baſcuença* vocant. Nihil barbari, aut ſtridoris, aut anhelitus habet: leniſſima eſt, & ſuauiſſima: eſtque ſine dubio vetuſtiſſima & ante tempora Romanorum illis finibus in vſu erat.

Digitized by Google

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
Ivl. Cæs. Fil.
DIATRIBA
DE VARIA
LITERARVM PRONVNTIATIONE.

SOLI Galli rectè pronuntiant Z, quemadmodum & Græci, male Itali & Germani, interdum ſpiſſius, quaſi ſono ipſius C ipſi pronuntiant interdum tenuiſſime, & pene ſine ſtridore, veluti cum dicunt *Zelande*, tenuiſſime dicunt: Itali autem denſius cum pronuntiant *Zoccoli*. Idem enim eſt ſonus qui eſt in C litera in principio huius nominis *Cælum*, quomodo pronuntiant Lombardi. nam peſſime pronuntiant Galli per S. Thuſci autem propius accedunt ad verum ſonum; ſicciore tamen ſono pronuntiandum, & pleniore, denique eodem in *cella*, & in *circo* &c. Pierius autem nuſquam fuit γραμματικώτερος, ludit enim nos, ſi perſuadere poſſe putat, imo vero ſeipſum ludit cum ait *Mezentium* poſſe ſcribi duplici z z, cuius ineptiæ ſatis apparebunt, ſi reſoluam duplicia illa elementa in ſuas partes, hunc ad modum, *Meſdſdentius*. Quod ſi Itali volunt pronuntiare ſuum *Mazza* in alia quærant ſibi figura ſonum.

Digitized by Google

Quemadmodum & Galli & Flaminij & Lombardi, tam in fine quam in medio vocum peſſime pronuntiant S, dimidiato ſono, quippe ſtridulo, & quo Græci pronuntiant recte ſuum ζ. Germani vero etiam deſipiunt cum *ſeſe* pronomen ita pronuntiant quemadmodum ſi pronuntiarent Græce ζεζε, ſed omnino pronuntiandum eſt ſono integro, & pleno qualis eſt principio dictionũ. alioquin etiam ζουι dicendum erat cum Germanis, non autem *Soui* per S. ipſum autem C poſt ipſum S. aperto ſono pronuntiandum eſt, nullo enim modo differt à κ, Græco, ſed tamen ipſum κ Græci quoque male pronuntiant cum E, & I, quemadmodum ſupra diximus, pleno ſono pronuntiandum eſt. Sicut cum A, V, quæ plenitudo addenda eſt etiam ipſi χ, vt eodem modo dicatur, cum I & E, quemadmodum cum A, O, V, ſic enim Hebræi vix nouerunt hoſtes ſuos, quos iubebant dicere *Cheboleth*, & illi pronuntiarunt *Scheuoleth*. Eodem modo H quoque cum ſit media inter C, & C H, pronuntianda erit cum E & I. quomodo cum A, O, V, quemadmodum recte pronuntiant Germani. Priſcianus vero recte monet ſonum ipſius M, in fine dimidiatum eſſe, icci rco facilius extrudi poſſe vocali ſequente, quemadmodum recte pronuntiant Thuſci, Lombardi vero peſsime, tam craſſum enim ſonum edunt, vt videatur vna ſyllaba cum vocali ſequente. De pronuntiatione autem ipſius G animaduertendus eſt vſus Græcorum recentium: ita enim pronuntiant, quemadmodum Arabes addita quadam imagine aſpirationis *ghmeſt*, id eſt laurus; quem vſum

vſum puto inuectum ex Barbarorum communione, Nam etiam Germani, Belgæ ita pronuntiant *gheyte*. id eſt capram, vt ſubintelligas aſpirationem, ſed eam quidem mollem ac madidam. Itali vero cum ipſo G addunt aſpirationes ante E & I. pleniorem ſonum quærunt, qualem cum A, O, V, ſcribunt enim *Larghe*, & *Larghi* cum aſpiratione, vt edatur idem ſonus qui in *Jargo* ſine aſpiratione. L, autem alibi diximus à quibuſdam nationibus nimium ambitioſe vibrari, à Germanis autem & quibuſdam Liguribus Taurinis etiam aſpirari. Ita enim pronuntiant piſcis cuiuſdam nomen vt in eo audias aſpirationem vt *Bollich*, quæ pronuntiatio tranſlata à Gothis & à Langobardis in Italiam & in Hiſpaniam, fecit vt Itali ſcribant *figlio* pro *filio*, Hiſpani autem & Galli geminent & aſpirent, illi enim dicunt *llorar*, Galli autem *Bouillonner*; ſed hæc mollitia fuit linguæ, quemadmodum cum dicunt *annos*; N, geminato, verum non aperte ſcripto, ſed apice inſignito. Itali autem eandem pronuntiationem adhuc magis diſtorſere. Scribunt enim *bagno*, quemadmodum & Galli *baing*. Vaſcones autem etiam ſcripto addunt ipſi aſpirationem ad ipſum ſonum pronuntiandum, ſcribunt enim *fillhol*, ſicut & cum ipſo N, *baignha*.

Inter vocales autem nulla eſt de A, dubitatio: Barbari enim ſunt Gabali & Prouinciales & noſtri Vindelici qui ad ſonum ipſius, O, conſtringunt. De aliarum autem vocalium ſono accuratius perſpiciendum eſt; ſoli enim Germani recte pronuntiant I, in pronomine *is* & *ille*: Latiuſculum enim faciunt rectiſſime.

Digitized by Google

patet enim ex alijs caſibus, cum dicimus *eum* vel *eam*. Habuerunt enim duplicem ſonum in ipſo E, vt aliquando late pronuntiarent, ſicut in *Deus*. Aliquando anguſtius vt *fere*, quod vergeret ad ſonum *feri*, & *here* ad *heri*. Atque hic intelligitur vitium Iotaciſmi damnatum à veteribus in anguſtia ſoni, quam dilatarunt Germani, aut potius à priſcis dilatatam ſeruarunt ſoli: quemadmodum & vitium Lambdaciſmi in ipſius L, vibratione, geminatione, aſpiratione; Reliquæ ſunt vocales tres, quarum ſoni affines inter ſe ſunt, gradibus quibuſdam à latiſſimo ad tenuiſſimum. Eſt enim O, latiſſimum in pronuntiatione vocis huius *Ordo*. Secundum loca habet ſonum paulo anguſtiorem, quemadmodum audimus in *alumno*, *columna*, *ſomnus*, in quorundam pronuntiatione, ita enim loquuntur vt ſit neque o neque v. ſed neutrum, & vtrumque, qui ſonus maxime peculiaris Gallicæ diphtongo, quem peſſime communicarunt cum Græcæ diphtongi ſono ȣ, nimis enim vergunt ad, o, ſed ſonus ipſe obſcurandus eſt magis verſus, v, quod patet ex Nigidio Figulo apud Gellium. Quod autem M, in fine, dimidium tantum ſoni habeat, colligitur etiam ex Cicerone, reprehendit enim, in Epiſtolis, eum qui in Senatu dicere ſolitus erat, *cum nos*, niſi enim hæ duæ voculæ viderentur repreſentare fœdam hanc *Cunnos*, non eum reprehendere potuiſſet, exempli gratia, ſi eum ſonum haberet in fine illius propoſitionis *Cum*, quem haberet in medio huius vocis *Cunnus*. Qui Græcos irridet, quod neſcierint ſibi figuram vnam comparare ad illum ſonum exprimen-

dum, quemadmodum fecerunt Latini qui ſibi pinxiſſent v. eſt igitur ſonus ȣ Græcorum, qui eſt v, Latin. quod & Auſonius declarauit eo verſu,

Vna fuit quondam, quæ reſpondere Lacones,
Litera, & irato regi placuere negantes.

Animaduertendum tamen eſt latiuſculum illum ſonum Gallicum fuiſſe apud Latinos in quibuſdam. Quod enim eſt o, apud Græcos, factum eſt v, apud Latinos vt θεός, *Deus*, quod latiuſculo ſono pronuntiatur hodie etiam à Romanis; in alijs autem ſonus eſt anguſtior, & obſcurior, vt in prima ſyllaba nominis huius, *vnus*: latiuſculus eſt in hoc nomine *vmbra*, quippe à Græco ὄμβρος. Sequitur autem obſcuriſſimus ſonus in Græca vocali υ, quæ ita pronuntianda eſt, vt proxime accedat ad Iota, quomodo pronuntiant rectiſſime Galli *nunc* ab eo qui Græcis eſt νῦν, peſſime Itali. Itaque vir doctiſſimus Apollinaris ſuperlatiua neque per, I, neque per v, ſcribenda putabat, ſed medio inter vtrumque ſono υ Græca.

Diphtongorum autem quarundam qui fuerint ſoni priſcis, nullum eſt dubium, ſonum enim æ, manet adhuc apud Francos in eorum voce *Pains*. De ov, ſatis dictum eſt. OE, pronuntiandum quomodo Galli *poine*. AV, ambiguum facit vſus veterum qui dicebant *plauſtrum* & *ploſtrum*. Adhuc enim ita loquuntur Galli & Itali ex *Auro*, fecerunt *Oro*: & iocus Veſpaſiani qui *Florum* vocauit *Flaurum*. ambiguum inquam quia debere ita pronuntiari quemadmodum pronuntiatum videtur ex *aufugio* quod factum eſt ex *abfugio*. Omnino itaque is ſonus eſt compa-

randus, in quo aliquid audiatur ex ipſo v. De F. autem eadem proportio, vt ſit medius ſonus: neque decumbat ad F, vt aliqui nimis incraſſant. Diphtongus autem υι, in ἅρπυια, & μυῖα, quæ maior attenuatio ipſius υ ψιλοῦ. Cæteræ diphtongi ſpuriæ non variarunt pronuntiationem, ſed iota ſubſcriptum fuit, ad ſcriptorum animaduerſionem, non vt pronuntiaretur, quemadmodum adhibebant accentuum notas ad eandem cautionem, neque pronuntiabatur iota, ſicut neque ſemper quædam literæ apud Gallos, neque apud Hebræos *ſceua* in medio, neque apud veteres Latinos, s, vt *ſæui dictis*, & ipſum, v, poſt Q, nullum habet ſonum, ſed qui ſonus auditur, in ipſius Q, vi eſt, quæ ſine ipſo v potuit probari, neque auditur poſt Q in lingua noſtra ſed mutat tantũ ipſius ſonum: nam omnino errant Germani quum ad *vau* Æolicum detorquent. ita enim pene pronuntiant, quaſi ita audias *qſis* pro eo quod eſt *quis*. delirat autem Varro, cum nullam ait eſſe inter Q & C, differentiam. ea enim eſt proportio in voce hac *quos*, ad *cos*, quæ eſt in *linguas* & *linguis*, & *lingas* & *lingis*. K, autem iota Græca eſt, qua qui putarunt Græca nomina apud Latinos eſſe ſcribenda, ijdem quoque hac ratione notare debuerint Græca nomina apud eoſdem Latinos Græcis deſinentijs flectenda. Si igitur ſcribimus Kalendas per K, etiam erit dicendum in genitiuo Kalendon non Kalendarum, denique his nominibus ita ſcriptis carebunt ſexto caſu, quia Græce ſic ſcribuntur.

Digitized by Google

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.

DE THESI QVADAM CHRONOLOGICA, IVDICIVM.

IN Theſi Chronologica diſputata * anno CIↃ IↃ CVIII. Prid. Idus Martias, multa proponuntur, quæ harum rerum peritis non ſolum noua videri poſſint, ſed etiam cum hiſtoria ſacra pugnantia, omnia attingere neque nobis vacat, neque ſane magni intereſt. Vno enim aut altero refutatis reliqua ruere neceſſe eſt. Præcipuum capitum, quæ ibidem diſcutiuntur, quo maxime ſibi placet author, eſt interregnum, quod imaginatus inter finem Ioachaz, & initium Ioachim, argumento, quod qui ſuccedit patri in regnum, iure gentium eum oportet eſſe maximum natu liberorum. quod ſane non negamus. Ioachaz autem prior quam Ioachim, rex conſtitutus eſt, ergo Ioachaz maior natu quam Ioachim. Sed Ioachim cum acceſſit ad regnum erat annorum XXIII. Ioachim autem minor natu, quam ille, regnum iniuit annos XXV. natus. Inter finem igitur Ioachaz & initium Ioachimi interceſſerunt anni duo plus minus. Quia ſecundum

Digitized by Google

hæc, hoc eſt poſito Ioachazum fuiſſe maiorem natu, quam Ioachimum, Ioachim fuerit XXI tantum annorum, quum frater eius Ioachaz ageret annum XXIII. Hactenus ἐπιχείρημα Chronologicæ diſputationis. Sed hæc tam facile confutari poſſunt, quàm facilè commenta ſunt. Statim à morte Ioſiæ populus conſtituit ſibi regem Ioachaz, II. Regum XXIII, 30. II Chron. XXXVI. I. Cui Nichao pôſt tres menſes in regno exactos ſucceſſorem dedit Ioachimum fratrem. Mox nulla interiecta mors, Ioachazum vinctum in Ægyptum abduxit, II. Reg. XXIV, 34. II. Chron. XXXVI. 4. Igitur inter initium Ioachaz, & initium Ioachim, ſunt tantum tres menſes. Nullum ergo interuallum aut interregnum imaginandum eſt inter finem Ioachaz, & initium Ioachim. Quid tam validę rationi opponi poteſt? Validior vero & illa eſt, quam adducemus. Hæc eſt, Ieremiæ XXV. I. 3. annus quartus Ioachim erat vigeſimus tertius à tertio decimo Ioſiæ regis, à quo ad initium Ioachaz ſunt anni ſolidi XIX. hinc ad quartum ineuntem Ioachimi, triennium exactum. Colliguntur ad XIII. Ioſiæ ad ineuntem quartum Ioachimi, anni abſoluti XXII. Proinde is annus XXIII erat labens à XIII anno Ioſiæ, vt extat in propoſito capite Ieremiæ XXV. Quod ſi vllum biennium interceſſiſſet, iam non is vigeſimus tertius fuiſſet, ſed XXV. Quid Ieremiæ apponent diſputatores? Quis tam ſui plenus eſt, vt aduerſus veritatem pertendere poſtulet? Tertium telum eſt id, quo iugulo peti poſſit huic interregno. Annus XIV Ezechiæ erat primus hebdomadis annalis Iſaiæ XXXVII. 30. atque

adeo Iudæi quoque id iam monuerunt. Ergo antecedens annus Ezechiæ, hoc eſt xiii, erat ſeptimus hebdomadis, de quo monuit Ieremias. Ergo numerus annorum ab initio anni xiv Ezechię, ad excidium Ieroſolymorum eſt ſeptenarius, quod ſane verum eſt. interuallum enim illud eſt annorum præciſe cxxvi quæ ſunt hebdomades xviii. Colligitur enim ex xvi reliquis Ezechiæ: lv Manaſſis: duobus Amonis: xxxi Ioſię: xxii Ioachim & Sedeciæ. Quod ſi vllum biennium interceſſiſſet non eſſet ſeptenarius numerus. Simile argumentum eſt, quod annus exceſſus Moſis erat primus hebdomadis. annus vero conditus templi erat cccclxxx, ab Exodo à Moſis exceſſu cccxxxix. à conditu templi ad excidium eius cccxxvii. Colliguntur ab exceſſu Moſis ad excidium templi anni ıↄcccLxviii, quę ſunt hebdomades cxxiv. Quod ſi vllum interregnum incidiſſet, iam non eſſet numerus ſeptenarius. Commentum igitur de interregno ſatis dilutum eſt. Nullum enim interregnum in annis regum Iuda interuenit, ne minimum quidem. His animaduerſis, ſequitur Ioáchaz minorem duorum annorum fuiſſe, quàm fratrem eius Ioachim. Quare verò minor maiori prelatus ſit in regno, meritò dubitari poſſit. Sed nullum negotium eſt cauſſam demonſtrare, ea in promptu eſt. Ioachas enim non iure ſucceſſionis regnum adeptus eſt, ſed ſuffragijs & factionibus populi, qui ſtatim elegit Ioachaz poſt cædem Ioſiæ, II. Regum xxiii. & ii. Chronic. xxxvi. ii Quater hoc contigiſſe legimus, Regem à populo eſſe

electum, quod quidem contingebat aut propter cædem regis, aut propter contemptum eius, vt illius liberorum in ſucceſſione non tanta haberetur ratio, quanta ſtudiorum populi. In cęde Ioſiæ, quia rex teſtamento non cauerat quotum ex liberis regnare vellet, populus elegit Ioachaz. Eodem modo cęſo Amazia, Azarias filius eius à populo Rex declaratur II. Reg. XIIII, 21. II. Chronic. XXVI, 1. denique Amone trucidato per factionem quorundam, populus in regis interfectores impetu facto illiſque occiſis, Ioſiam filium Amonis, regem conſtituit, II Reg. XXI, 24. II Chron. XXXIII, 15. Rurſus propter contemptum regis Ioram, qui rex quum eſſet, tamen non regis loco habebatur, neque in ſepulchris maiorum conditus eſt, vt extat II Chron. XXI, 20. ideo populus filium eius Ochoziam regem ſibi impoſuit, ibid. XXII, 1 vnde factum videtur, vt quum per populum Rex Ioachaz crearetur, non ius ſucceſſionis vel ætas ſpectarentur; ſi ſuffragia locum haberent. itaque in his quatuor exemplis duo ſunt in quibus minor natu pręfertur maiori, vt in propoſito capite XXII, 1. Ochozias minimus natu rex à populo declaratur: ſed illud accidit, quod omnes maiores natu ab Arabibus occiſi eſſent. In pręſenti exemplo, propter quod hęc diſputatio inſtituta eſt, Ioachaz minor natu pręponitur maiori Ioachimo, qui iure ipſo debuit regnare. quod quidem neceſſario non ſequebatur, niſi ex teſtamento patris filius primo natu hęres regni inſtitueretur, II Chron. XXII, 3. Itaque in hoc exemplo vis fuit, non ius, quum minor prælatus eſt maiori.

His

His demonſtratis, ſequitur quod id falſum eſſe, Iohanam qui 1 Chron. III,15. ponitur maximus liberorum Ioſiæ, non eſſe Ioachaz, quandoquidem probatum eſt validiſſimè, minorem fuiſſe Ioachimo. Porro in ipſo III capite hoc ordine ponuntur filij Ioſiæ: filij Ioſiæ, Iohanam primo natu, ſecundus Ioachim, tertius Sedechias, quartus Sellum. Ex his quatuor neceſſe eſt Ioachaz eſſe, aut Iohanam, aut Sellum. Sed non poteſt eſſe Iohanam, vt iam demonſtratum eſt: Ergo eſt Sellum. Sed quid opus eſt verbis, quum manifeſte id ab Ieremia dictum ſit XXII. 2? Quis dominus dicit ita ad Sellum filium Ioſiæ Regis Iuda, qui regnauit vice Ioſiæ patris ſui? Quis regnauit in locum patris Ioſiæ? quis illi immediate ſucceſſit? Annon Ioachaz? Sed & Sellum vice Ioſiæ regnauit. Ergo Ioachaz eſt Sellum: Pergit Propheta, *qui exiuit ex hoc loco, is amplius non redibit*. Potuit ne clarius Ioachaz deſignari? qui deportatus in Ægyptum nunquam reſtitutus eſt, neque auito ſolio neque patriæ ſuæ: ſed in Ægypto vltimum vitæ diem obiuit. Rurſus ibidem commate X. *Ne plorate eum, qui mortuus eſt, neque ſuper eo conturbemini*. Quis obſecro eſt iſte mortuus qui ploratur, aut plangitur? Annon Ioſias II. Chron. XXXV, 24. 25. Mortuus eſt in monumento maiorum ſuorum, atque omnes Iudæi & Ieroſolymitæ plorarunt eum. Ieremias quoque eum planxit. Quum etiam omnes cantores & cantrices ad hodiernum vſque diem inſtaurant næniam ſuper Ioſia, atque de ea re regem fecerunt. Iohanam igitur maximus natu liberorum Ioſiæ neque eſt Ioachaz, neque

S

vnquam regnauit. Ieremias quatuor regum meminit, Ioſuæ mortui; Sellum ſiue Ioachaz, qui immediate patri ſubſtitutus eſt; Ioachimi, quem prædicit ſepultura aſini ſepultum iri; Iechoniæ, quem per contemptum Choniam vocat : hæc omnia capite XXIII. Vnde colligitur initio Ioachimi hæc Prophetam ſcripſiſſe, & de Ioachimo & Chonia prædixiſſe, ea quæ poſtea ſecuta ſunt. quæ vt notabilia maximè ſunt, ita eo accuratius à ſtudioſis obſeruanda, quum tam Iudæorum, quàm noſtri interpretes ad eo illuſtrem locum malè expoſuerint. Sed antequam hanc hiſtoriam miſſam faciamus, dubium non leue interuenit de Ioachimo qui quum dicatur ſepultura aſini ſepultus & catenis vinctus, & Babylonem deportatus, ibi perijſſe, quomodo II. Reg. XXIV, 5. dicitur cum maioribus ſuis dormiiſſe? hoc congruit ijs qui in patria moriuntur. At certè poſt Ioſiam nullus rex Iuda in ſepulcris auitis repoſitus fuit. Quatuor poſt Ioſiam fuerunt; Nullus eorum in patria obijt. Huius dubij ſolutionem quære. Nam quas alij attulerunt non moror. Simile ἄπορον Ieremiæ XXXVIII, 4, 5. Deus per Prophetam ita Sedechiam alloquitur, *Non morieris gladio, ſed morieris in pace, ſecundum combuſtionem regum maiorum tuorum*, At cap. LII, 2, effodit oculos Sedechiæ, vinxit eum catenis, abduxit Babylonem, coniecit in carcerem vſque ad vltimum diem vitæ ſuæ. Hæc optimo coniectore opus habent. Sed & aliud ἄπορον non minoris momenti oritur. Sedechias annorum XXI, regnum iniuit, XI. annis poſt Ioachaz ſiue Sellum. Erat aut Ioachaz annorum XXIII. Igitur

anno XXIII vitę Ioachaz & initio regni eius frater germanus eius Sedechias erat annorum tantum x, tredecim annis minor, quàm Ioachaz, quindecim quam Ioachim; Quomodo ergo 1. Chron. III. Is Sedechias ponitur ante Sellum, ſiue Ioachaz? fortaſſe quod breuiſſimi temporis quo regnauit, ratio non habetur: at Ioachim & Sedechias vndenis annis regnarunt. Sed eſt futilis ſolutio. Quęrant ſtudioſi.

Atque hęc de imaginario interregno, & de ætate tam Ioachaz maiore, quam Ioachimi. Sequuntur alia longe à vero alieniora, ſed quæ ita manifeſta ſunt vt ne confutanda quidem ſint, cuiuſmodi illud, *de primo anno captiuitatis à ſeptimo Joachim deducendo,* quod profectò tam abſurdum, quàm vanum fuerit eo confutando horas perdere. Neque profectò illud verum eſt, exercitum Ægyptiorum ab ipſo Nechaone ad Euphratis ripas relictum tamdiu ibi manſiſſe donec ab exercitu Chaldæorum triennio poſt vertente, fuſus fugatuſque ſit. Nam Nechao, quum recenſeret exercitum ſuum in Rebla, repente aduentu Chaldæorum audito, fuga ſibi conſuluit; & Ioachazo ſecum abducto properè ſeſe in Ægyptum recepit. Interea Chaldęorum exercitus omnia loca in Ægyptio occupata in poteſtatem ſuam redegit, ita vt tributa, quæ Ioachimus ægyptio pendebat, Nabuchodonozoro pendere coactus ſit per triennium ſolidum, poſt quod tempus Ioachim ſolicitatis Nechaonis auxilijs defecit à Nabuchodonozoro. Itaque ægyptiaco exercitui ad Carchamin occurrit, quem fuſum & in fugam coniectum in ægyptum propere

Digitized by Google

recedere cœgit. Ex illa victoria incipit annus primus expeditionis Nabuchodonozori, à quo ad excidium templi ſunt anni abſoluti XVIII. ita vt anuus XIX. currens Nabuchodonozori ſit vltimus Sedechiæ. Quod etiam monuit Ieremias LII, 12. In his duæ ſunt expeditiones Nichaonis: prior quum tribus menſibus poſt cædem Ioſiæ in Ægyptum reuerſus eſt re infecta aduerſus Chaldæum, in quem tam potentem exercitum parauerat. Altera quum ad illius partes tranſiens Ioachim à Chaldæo defecit: Nechao verò accifis opibus ad Euphratenſia loca coactus fuit cum trepidatione in ægyptum fugere in his etiam duæ ſunt expeditiones Nabuchodonozori. Prior à quarto anno Ioachim ineunte, quo in ordinem redactus Ioachim iterum tributarius Nabuchodonozoro factus Ieroſolyma ab hoſte direpta, pars vaſorum templi aſportata, multi nobiles in Babyloniam abducti, in quibus Daniel. Secunda expeditio, quum Ioachimus in Babyloniam deportatus. Expeditiones vocamus quum tamen per XIII annos Nabuchodonozorus fines Syriæ non migrauerit. Nam tota Syria & potentiſſimi in ea dynaſtæ à Nobopolaſſaro patre Nabuchodonoſori defecerant, vt exiguo tempore omnes illæ vrbes recipi non potuerint. Vide fragmentum Beroſi, cui mire cum hiſtoria ſacra conuenit.

Hæc ſunt quæ præcipue animaduertenda erant. Nam omnia, vt diximus, diſcutere neque neceſſe eſt, quum ſibi ipſa aduerſentur, neque magni in-

tereſt, quum nemini paulo intelligentiori tam friuola perſuaderi poſſint. De Olympiadibus vero quod dixit cum maximo contemptu, equidem neſcio quo illud referendum ſit, quum ad eum locum quem tractat, non pertineat, ibi enim eſt ſermo tantum de Ioachaz, quem maiorem natu, quàm Ioachimum vult probare. Quis vnquam Chronologus de Olympiadibus verba fecit, quum de Ioachaz loqueretur? Imò quis vnquam putauit Ioachaz maiorem quam Ioachimum, & vt probaret contrarium Olympiadas vocaret in auxilium? Odium bonarum literarum hunc contemptum peperit, etiam hæc gangræna in animis iuuenum ſerpere incipit. Beroaldus optimus & eruditiſſimus vir huius odij auctor eſt, quem non puduit à vigeſimo nono ætatis Herodoti initium Cyri repetere. Qui negat Sichor eſſe Nilum, eumque ſtatuit inter Ieruſalem & fines ægypti. Peregrini quos vocant, qui Ieroſolymis Alexandriam petant magni emerint tam grandem fluuium in medio itineris inuenire. Certè tot homines, tot cameli & iumenta in eo itinere non perirent, quot vulgò hodie pereunt propter aquæ penuriam, quæ per octo dies in illis ſolitudinibus tot animalia conficere ſolet. Quid idem de paradiſo fabulatus ſit, quid denique de omnibus perperam aſſeuerauerit, non paruo libro comprehendi poſſent. Itaque hominis memoriam colo, amo, veneror, confidentiam eius & eorum quibus illa tot abſurda perſuadere potuit probare non poſſum. Quod autem hic animaduerti, oro

auctores illius Chronologiæ diatribæ, ne per obtrectationem aut aliquod cacœthes id factum putent. Quantum ab ea culpa abſumus, tam procul à nobis eam ſuſpicionem amolimur. Vnicuique ſuum arbitrium relinquimus. Tantum obſecramus, vt qua ingenuitate hæc à nobis profecta ſunt, eadem ab alijs ea excipiantur, ſiue placeant ſiue diſpliceant.
Digitized by Google

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI

IVL. CÆS. FIL.

Expoſitio

NVMISMATIS ARGENTEI CONSTANTINI IMP. BYZANTINI.

Digitized by Google

EX LITERIS ILL. V. IOS.
Scaligeri
AD MARQVARD. FREHERVM.

Tui nummi ſtemma omne ἐξωνυχισμένην. Iudicium de eo meum ſeorſim habes. Dixi quod ſentio, non quod fortaſſe tibi probabo, non potui tamen hanc operam denegare, magis quia exegiſti à me, quam quod aliquid ſententiæ de eo tuæ adijciendum à me exiſtimarem. Vale. Lugduni Batauor. XIIII. Kal. Martij Iuliani CIↃ IↃ CII.

Ex alijs. Scis mihi Frehere, quid de tua diatriba iudicem in Aprum Xiphiam? nihil potuiſſe verius dici, nihil exquiſitius, plane perſuaſiſti mihi. De illo autem grandi nummo tuo Conſtantini non poſſum ſatis mirari, qui factum ſit, vt ex vno latere recentiſſimi ſæculi veſtigia in eo extent, ex altero vetuſtiſſimi moris Eccleſiæ. Sed quando prodibunt monumenta illa tua de Lupoduno & Moſella Auſonij? auide expecto eoque magis quod nihil niſi eximium à te ſperare poſſumus. Vale IX. Kal. Martij Iuliani CIↃ IↃ CIII.

IOSE-

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI

COMMENTATIO.

NVMMVS ingens argenteus clariſſimi viri Marquardi Freheri, quam recens ſit, argumẽto ſunt characteres arithmetici 234, 235, qui ante trecentos, aut paulò plures annos ab Arabibus ad nos tranſierunt, ac primo quidem diſſimiles his noſtris hodiernis, poſtea memoria proauorum hac forma interpolati, quæ hodie nobis in vſu eſt, itaque nummus hic cuſus, aut conflatus eſt non illo ſæculo, quo ij à Chriſtianis recepti ſunt, ſed illo, quo interpolati, hoc eſt memoria proauorum. Propterea, an vnquam à Græcis vſurpati ſint, merito vt dubitem, faciunt libri multi Aſtronomici, Logiſtici; & computorum Eccleſiaſticorum paulo ante aut poſt euerſionem Imperij Conſtantinopolitani conſcripti, quorum omnium numeri non his peregrinis characteribus concepti ſunt, ſed literis Græcis. Denique illos characteres primi omnium Chriſtianorum. Hiſpani à Mauris, ab Hiſpanis reliqui Latini Chriſtiani, ab illis Græci acceperunt, ſi modo acceperunt: & quidem concedamus accepiſſe, ij tamen apud Græcos nunquam vulgò noti fuerunt: vt non opus

Digitized by Google

ctum poſtea Trinitatis myſterium, poſt debellatum impium Arrij dogma. Patrem Deum deſignabant verba ex rutila nube erumpentia: HIC EST FILIVS MEVS DILECTVS. Filius Deus Agni, Spiritus Sanctus Deus columbæ ſpecie ſignificabatur: Alij etiam alia parerga apponebant; XII Columbas, quibus Apoſtolos volebant intelligi, quatuor flumina ex rupe manantia. Rupes ſeu petra eſt Chriſtus, fluenta quatuor Euangeliſtæ aut Euangelia ipſa. Hæc erant ſymbola ſimpliciſſima illorum temporum, quum formas rerum, aut animalium non autem humanas auderent pingere. Nam anchoram, nauem, piſcem, columbam ſculpebant, aut pingebant: hominem non item. οὐ γὰρ, inquit Clemens, εἰδώλων πρόσωπα ἐναποτυπωτέον, οἷς καὶ τὸ προσέχειν ἀπείρηται. In auerſa autem parte nummi propoſiti duæ mulieres ſunt: ex quo apparet ſymbolum non eſſe vetuſtiſſimorum temporum. Argumentum tamen oſtendit non eſſe infimæ vetuſtatis. Primum igitur ingens ſolium, aut inſtar ſolij conceptaculum nihil aliud eſt, quam hortus ille concluſus & fons ſignatus in Cantico Canticorum, per quem ſacrum regenerationis lauacrum deſignatur, Ambroſius: *His igitur Sacramentis paſcit Eccleſiam ſuam Chriſtus, quibus animæ firmatur ſubſtantia. Meritóque videns profectum eius gratiæ concinentem dicit ad eam. Quam decora, &c. Hortus concluſus, ſoror mea, hortus concluſus, fons ſignatus.* In medio huius κολυμβήθρας extat minus labrum, quod verius dixeris hortum concluſum. Nam ex eo enaſcitur lilium conuallium iuxta illud: *Ego ſum flos campi, & lilium con-*

T ij

uallium. de quo loco Hieronymus ad Demetriadem. Decem germina aut fructus emittit. Origenes homilia xvi in Geneſim: *At verò Iſraeliticus honorat decadem perfectionis numerum. Decem enim verba legis accepit, & Decalogi virtute inſtructus ignota mundo huic Sacramenta diuina largitione ſuſcepit. Sed & in nouo Teſtamento ſimiliter venerabilis eſt Decas, ſicut & fructus Spiritus denis exponitur germinare virtutibus.* Non potuimus dare magis idoneum interpretem. Inter lilium erecta eſt crux inſtar ligni vitæ, è cuius cacumine quatuor columbæ totidem fluenta eructant. Ea ſunt quatuor Euangelia: quemadmodum in Eccleſia Occidentali quatuor fluēta è petra manantia idem ſignificabant: Columbæ ſunt quatuor Euangeliſtæ. Et hoc quoque cum Occidentali Eccleſia facit, quæ per columbas coronam crucis circunſtantes Apoſtolos intelligebat, Paulinus:

Cui coronæ ſunt corona Apoſtoli
Quorum figura eſt in columbarum choro.

Atqui duo ex Euangeliſtis ſunt Apoſtoli, duo Apoſtolorum adminiſtri. A qua illa quæ inſtar ſilanorum ex columbis fluens ſolium complet, eſt aqua baptiſmi: & denique omnia reliqua ſunt ſequela baptiſmi. Primum duæ columbæ ſunt in latere ſolij, interiecto ſerpente, ſuperincumbente Leone. Sed columbæ cum ſerpente per ſe conſiderādæ ſunt, poſtea ſerpens ſimul cum Leone. Columbæ cum ſerpente eſt id, quod Dominus à regeneratis exigit: *Eſtote prudentes vt ſerpentes, ſimplices vt columbæ.* Hoc enim baptizatis occinebatur, Ambroſius libro de ijs, qui initiantur

myſterijs, capite IIII, poſt alia: *ſimul & eorum, qui baptizantur, non in ſpecie eſſe debet, ſed vera ſimplicitas, vnde & Dominus ait: Eſtote aſtuti, ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* Vnde manauit illud in vetere Eccleſia prouerbium: μιγνύειν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν. Clemens Stromate ſeptimo: οὐκ ἄρα ἐπιθυμήσει τινὸς ἑτέρου ὁ ἔχων ἀναπαυόμενον τὸν θεόν. αὐτίκα πάντα τὰ ἐμποδὼν καταλιπὼν καὶ πᾶσαν περισπῶσαν αὐτὸν ὕλην ὑπερηφανήσας τέμνει διὰ τῆς ἐπιστήμης τὸν οὐρανὸν, καὶ διελθὼν τὰς πνευματικὰς οὐσίας, καὶ πᾶσαν ἀρχὴν, καὶ ἐξουσίαν, ἅπτεται τῶν θρόνων τῶν ἄκρων, ἐπ' ἐκεῖνο μόνον ἱέμενος, ἐφ' ὃ ἔγνω μόνον, μίξας οὖν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν, τελείως ἅμα καὶ εὐσυνειδήτως βιοῖ: πίστιν ἐλπίδι κεράσας πρὸς τὴν τοῦ μέλλοντος ἀπεκδοχήν. Ait hominem, qui habet ἐν ἀναπαυόμενον τὸν θεόν, & omni impedimento mundanarum rerum renuntiantem (quis eſt ille, niſi ὁ φωτισθεὶς & baptiſmo regeneratus) miſcere columbam ſerpenti. quod & loco Ambroſij adducto conuenit, & rationem tacite reddit columbarum cum ſerpente ſubter limbum Colymbythræ poſitarum. Leonis verò cum ſerpente conſideratio, pertinet ad victoriam de Orco & Diabolo. Chryſoſtomus in Pſalmum XCIII. *Quis eſt iſte Leo? qui de tribu Iuda vicit leonem, & Draconem, qui ſignificatus eſt in Pſalmo.* Item: *Diabolus, qui delectatus eſt in primo homine captiuato, exinde captiuatus eſt, Chriſto reſurgente glorificato, qui conculcauit Leonem, & Draconem.* Quare non poſſumus ignorare, cur Draco ſerpenti ſubiectus eſt. Aſſident ſolio vtrinque oppoſitæ inuicem feminę duæ in ſellis, anus ſtolata, & puella nuda, niſi qua velat ea quæ pudor celare iubet. Anus eſt Fides, puella Spes. Anus fingitur, quia anti-

quior lege. Abraham prima credentum via, vt canit Prudentius, longe antiquior Moſe. Vnde & fides Tertulliano in Marcionem victrix vetuſtatis dicitur. Manu apprehendit, quia fide apprehendimus, quæ oculis ſubijci non poſſunt. Stolata eſt: quia baptiſmus vocabatur fidei veſtimentum: vt Tertullianus ſcribit cap. XIII. libri de baptiſmo. Et capite XII. *induere baptiſmum* dicit. Contra ſpes & puellari ſpecie eſt, quia ſemper viget, & nuda, quia omnibus terrenis renuncians expedita tendit ad cælum πᾶσαν τὴν πε-ριοῦσαν ὕλην, vt loquitur Clemens ἐν Στρωματεῦσι. Ideo auerſantis habitu eſt, & canem tanquam omnes blanditias ſæculi calcantis, aut omnes ad latrationes hoſtium Chriſtianæ pietatis. Ideo quemadmodum canem calcat, ſic colludit cum columba, quam manu dextra prehendit, ſimplicitatem vnicam ſibi cordi eſſe ſignificans. Merito autem coniunguntur ambæ, quia altera ſine altera non eſt. Chryſoſtomus in caput XIII. prioris ad Corynthios, commate vltimo, in editione Latina: *Quæ duo, id eſt Fides, & Spes, ita certa ſibi mutua vice coniuncta ſunt, vt altera ſine altera ſtare non poßit. Quicquid enim Fides credendo acquirit, hoc Spes ſuſtinendo præſumit.* Quid quod veteres nouum Teſtamentum Fidei ſymbolum eſſe dicebant, vetus autem Spei? Paulinus.

Lex antiqua nouam firmat, veterem noua complet,
In veteri Spes eſt, in nouitate Fides.

Denique quid à Catechumeno exigebatur? Fides. Credo in Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum ſanctum &c. Spes. Spero reſurrectionem. Inde

illa in vetuſtiſſimis monimentis Chriſtianorum: CREDO VIVERE. SPERO RESVRGERE. DEPOSITVS IN SPEM RESVRRECTIONIS. Quin etiam non ſolum has duas coniungebant Poëtę Gentium, ſed etiam & Fidem veſtitam & anum inducebant.

Quam Spes & albo nuda fides colit

Velata panno *Cana Fides, & Veſta.*

Cana igitur Fide, & velata panno, vt hic, & coniuncta Spei. Inde Clemens παροιμιακῶς dixit πίστιν ἐλπίδι κεράσαι, quemadmodum dixerat μιγνύειν τῇ δεξιτερᾷ τὸν ἴφιν, alludens nimirum ad hæc vetuſta ſymbola. Pone ſellas vtriuſque aſtant ſingulę Aquilæ, renouationem hominis per baptiſmum ſignificantes, quod percepto baptiſmo dicerentur inſtar Aquilæ renouati. Ambroſius de initiandis cap. VIII. *His abluta plebs diues inſignibus, &c. depoſitis autem inueterati erroris exuuijs, renouata in Aquilæ iuuentutem &c.* vt nihil ſit in hac nummi parte auerſa, quod non ad ſacramentum baptiſmi, & catechumenos pertineat. Poſtremo totus apparatus iſtius præſtantiſſimi ſymboli clauſulam habet felicitatis regni Chriſti, ſub quo ſecuritas ab omni nocumento promittitur capite XI Iſaiæ, commate 8. vbi dicitur puerum cum aſpide colluſurum. Ideo in labri, quod extat ſupra aquam, latere viſitur puer cauda ſerpentes duos apprehendens, & ſecure tractans ſine noxa. Quam eleganter Tertullianus in Hermogenem, capite XI. *quum reſtituta innocentia, & integritate conditionis pecora condixerint beſtijs, & paruuli de ſerpentibus luſerint &c.* IIII. in Mar-

Digitized by Google

cionem, cap. xxiiii. *Sed bene, quod creator hanc poteſtatem etiam paruulis per Eſaiam repromiſit, conijcere manum in cauernam aſpidum &c. Et vtique ſcimus ſalua ſimplicitate ſcripturæ, nam nec ipſæ beſtiæ nocere potuerunt, vbi fides fuerit, &c.* Infra: *iam tunc eidem viæ, id eſt fidei, hanc euacuationem, & ſubiectionem beſtiarum pollicetur.* Propter fidem igitur hoc ſymbolum pueri & ſerpentum appoſitum. Quare vides omnia inter ſe apta, vt aliud ex alio pendeat. Quam vetuſta hęc ſint, & quam falſus fuerit doctiſſimus vir, qui auerſam partem huius numiſmatis ſuſpectam habebat, ex ijs, quę diſputauimus, & ex alijs, quæ longe plura afferri poterant, colligi poteſt. Nobis ſatis hæc erunt, dum doctiora iudicia aliquid melius in medium afferant. Itaque hactenus.

ORPHEI

ORPHEI

POETÆ VETVSTISSIMI INITIA SIVE HYMNI SACRI AD MVSÆVM,

Verſibus antiquis Latine expreſſi

A

IOSEPHO IVSTO SCALIGERO

IVL. CÆS. FIL.

Digitized by Google

ORPHEI HYMNI SACRI

AD MVSÆVM,

Verſibus antiquis Latine expreſſi

A JOSEPHO JVSTO SCALIGERO

IVL. CÆS. FIL.

Ὀρφέως ἀρχὴ πρὸς μουσαῖον

Vtere amice quod felix fauſtumque ſit.

PRæi verba ſacris operæpretium patrandis
Quæ Muſæe proculdubio numero omnibus præſtant,
Maie Jouis, Tellus, lumen genitabile Solis
Lunai iubar almum, atque omnia ſydera mundi
Et tu Neptune Ambarualis cærulicrinis
Libera, Luſtralis Empandaque frugiferens Ops,
Deiana arcitenens, & Februe Dis iaculator
Qui Delporum habitas pomeria: tu quoque honores
Jmmanes indepte à Dijs, Saliſubſule Liber
Mauors Nerienes, Volcani purima virtus.
Et Dea Spumigena rerum infinita poteſtas.
Et tu etiam omnipotens, Rex maxime Summanorum.

Digitized by Google

Diua Iuuenta parunda, Neronis numina Sangi,
Iuſtitiam auguſtam, atque auguſtam Pietatem,
Obteſtor, puſaſque viras & numina Fauni
Iunonemque Sacram Iouis omnipotenti maritam
Mammuriamque almam oro, Nouenſileſque Camænas
Temperiaſque Venuſtateſque, Annique Labores.
Latonam. Cincinnatam oro, & Murtiam amœnam,
Armigeros Salios, Lucumones Grunduliosque
Atque potes Diuos, Iouis immortale propagmen.
Idaique Camillos, & ſirempſe Deorum
Mercurium accenſum, & Iuritis cortumionem,
Et noctem Maiam obteſtor, Lucemque diei.
Tum Fidiam, tum Fas & Faſtam iura datantem.
Saturnumque & Opem, pallaque Veniliam amictam.
Oceanumque voco magnum, Oceanique puellas
Et vires Telamonis, & Æui ſæcula feſſa.
Tempuſque æternum, atque paludis ſagmina Auernæ.
Mulciberoſque Deos, lumenque illuſtre Monetæ.
Et Manum Genium, atque Inuum mortalium homonum
Cœleſteſque Ioues atque Aerios, & Aquantes
Terreſtres etiam, & Summanos Igniuioſque
Et Semelam, & Bruni fauantes rite cohortes
Matutam Albumeam, Portumnumque omnipotentem,
Et Græcam Nemeſim, & numen victoriæ Aiæ,
Nec non patrinum cœleſtem Æſclapium amicum
Et per terricrepæ arma Mineruæ, & flamina bruta
Fulminaque atque arguta quadri modulamina Mundi
Mæſium, Caſñarem, Diuum Latiamque parentem
Cæleſtemque Lubentiam, & indigetem Deum Adonem
Principium & finem, namque ille eſt omnibus totum,

Hos mites præcor aduentaſſere numine læto.
Ad mea Februa, & Inferij Libamina ſacri
Obteſtor Triuiam Deianam Caligenamque
Terrigenam, ſirempſe voco, æquoreamque paludem
Et vitulantem inter nigros Lemures Libitinam,
Quæ loca vaſta colit, ceruorum ſanguen adulans,
Omnipotens regina, Canaria, Noctua virgo,
Carnea, perpetui mundi Bupetia ſancta
Dux, vira, Rumia, Diua vagans per ſcrupea ſaxa
Mitis vti noſtris interſit candida votis
Numine præſenti gratans bona fauſta bubulco.

ORPHEI INDIGITAMENTA DEORVM.

Προθυραίας θυμίαμα, στύρακα.

Carneæ Limentinæ Forculæ.

Adſis ô Veneranda Deum Majeſta Camilla
Fœtarum tutilina, & Lucina dolentum
Soſpita fœminei ſexi, ſtudioſa propagis
Nummeria, atque nouis nuptis Dea Forcula præſes
Carnea, perfacilis, Picumna, eadem omnibus mitis
Quæ cunctorum habitas ædes epulaſque frequentas
Cinxia & inuiſa, aſt eadem omnibus parens
Partum ægrum miſerans, numero parientibus gaudens
Dia parunda, luens vterorum ægerrima clauſtra
Te fœtæ vocitant, ſolamen dulce laborum
Nam tu fœtiparentum vterorum clauſtra reſignas
O Partuna Diana Palatua Limentina

Digitized by Google

Suffice prolem almam, titula adſtans parturientum
Et ſerua omnium vti cluis ſemper ſoſpita Iuno.

Νυκτὸς θυμίαμα δᾳλούς.

Noctis ſuffimen, Torres.

Te te Diua voco omniparens Diuumque hominumque
Principium eſt Nox omnium, & eſt Nox Murtia nobis,
Audi Diua parens caligans ſyderiduca
Quæ loca pigra colis ſomnoque habitanda ſilenta
Iucunda & pernox epulonaque ſomnia gignens
Curifuga atque optanda quies placidiſſima rerum
Somnidua omnium amica, & equiria Nocti crepuſca
Imperfecta eadem terreſtris cœlica rurſus
Vortens omnimodis Dea Moſtellaria ludens
Quæ lucem legas ſub Tartara, rurſus ad Orcum
Manas: nam cogunt rerum inuictiſſima iura
Adſis ô veneranda, optabilis, omnibus grata
Mitis ſuppliciorum illabere vocibus ſanctis
Adſis diua fugans Inui ſimulacra crepuſci.

οὐρανοῦ θυμίαμα, λίβανον.

Cœli ſuffimen, Tus.

Cœle Pater rerum Mundi pars irrequiete
Caſce parens omnium qui principium exitium omnium es.
Munde pater voluens am terram anfractibus magnis
Cœligenum domus præcipitans vortiginis orbe
Cœlice terreſtris, cuſtos cortinaque rerum
Amplectens naturaï pollentia iura

Digitized by Google

Cærulee indomite & Volturne parens, Vortumne
Omnituens, Saturniſatorque ſuperrime Die
Huc ades, atque nouo vitam moderere Camillo.

αἰθέρος θυμίαμα, κρόκον.

Ignis ſuffimen, Crocum.

Qui Iouis inte͂ctis dominaris peruigil ignis
Stellarum, Solis, Lunaïque omnipotens pars
Omnidomans, ſpirans, animantum viuidus ardor,
Cærula celſa regens elementum nobile mundi
Flos ignite iubar genitabile ſiderilune
Cum precibus calo te innocuumque & temperium eſſe.

πρωτογόνου θυμίαμα, σμύρναν.

Primigenij ſuffimen, Murra.

Primigenam obteſtor geminum magnum aërimolgum
Indugenam pinnis aureis illuſtribus aptam;
Taurigenium, Diuum atque hominum genitabile ſemen
Antidea in terra celebre & memorabile numen
Inductum, Latium, torrentem nobile germen
Qui creperam exterſti cæcis caliginem ocellis
Peruolgans mundi nutantibus mœnia pennis
Lumina prępandens, hinc Lunus diceris eſſe
Mutumuſque Deus, & Noctilucus crepuſcus,
Sed Voltorne pater, Semo lętiſsimus adſis
Flaminibus ſanctis ad feſtum pandiculare.

ἄστρων θυμίαμα, ἀρώματα.

Siderum ſuffimen, Aroma.

Mundi ſignitenentis ouantia lumina flammis
Caſta voce calo, Genioſque volubilis cœli
Sidera mundi clara minuti Nocti Quirites,
Circitibus magnis cœli caua conficientes
Fulgentes igniti omnium genitalis origo
Fatiferi Mortæ ſignantes iura ſeuera
Aptantes diuinum itiner mortalibus primis
Septenumque tribuni caſtrorum aëriuolgi.
Cælica terreſtris gens flammiuaga irrequieta
Nocturni creperi obſeruantes pallia furua,
Flammas ſcintillantes, læti, peruigileſque
Elicio vos ad feſti ſacra conſcia cultus
Fauſtum allucentes facem ad omnia adorea facta.

ἡλίου θυμίαμα, λιβανομάνναν.

Solis ſuffimen, Libanomanna.

Princeps qui ęternis oculis opera omnia luſtras
Titane illuſtris, preſtans Couì omnipotens lux
Indugena irrequies, ſpeculumque animantium amicum
Dextume Matutę pater alme, ſiniſtume noctis
Temperias moderans, perſultans quadrupedantes,
Gradiue & torrens, ignite, venuſte, curulis
Conficiens itiner, rapida vortigine curſus
Atque pijs hominum dux fauſte, nefantibus hoſtis
Et fidicen numerum pinſans modulaminis celſi

Dux

Dux fauſtorum operum genitor bone Temperiarum
Mundiperans, oſcen, flammans, circaneus ales,
Lucifer, indagator, alebrius, frugifer, alme
Igneus, pure, pater tempeſtatum, omnipotens Dis
Sude, micans, agilis, mundi ſtillantis ocelle
Occidue, & rediuiue, iterum immortalibus flammis.
Quæſtor Juſtitiaï, aquiluſtrius, atque here mundi,
Sange, Jouis fidius, ſupreme atque omnibus præſens,
Iuris Cortumio, vitæ lux, Troſſule equiri
Quadriiuga arguto inſtigans ſoraca flagello
Ted oramus Camillis vitam alluxe beatam.

σελήνης θυμίαμα, ἀρώματα.

Lunæ ſuffimen, Aromata.

O Regina potens Lucina ſuperrima virgo,
Luna patalis Venus, Noctuuigila, aeriuolga.
Pernox tædigerens, ſtellis comitia Luna
Iana nouella, ſeneſcens femina, maſculus idem
Luna autumna micans, ſeclorum mater equeſtris
Succina Vaiouis, illuſtris, dilucula pernox
Omnituens, leuiſomna cluens ſtipantibus ſignis
Lętitię locupletis amans, paciſque vacunę
Percoqui frux, Triuia, Lucetia, Noctis ocelle
Aſtrica, pretextata, obſtita, Minerua virago
Huc ades ô ſtellata lubenter ſplendida, fulgens
Luce tua & tu ſupplicibus, ſtudioſa, faueto.

φύσεως θυμίαμα, ἀρώματα.

Naturæ ſuffimen, Aromata.

Natura omniparens doctiſsima dædala mater
Cæligena & Majeſta, faber, Regina venuſta,
O victrix, inuicta, magiſtra, eadem omnibus lucens
Induperans, & honora & præſtantiſsima rerum.
Primigena, æterna, incanaque caſca virago,
Noctua ſignitenens, Lucinaque & omnipotens vis
Mollia ſuſpenſis pedibus veſtigia librans,
Ornatrix auguſta Deum, infinitaque finis
Nulli communis, communiter officioſa
Indugena, ſine patre cluens virtutibus magnis
Flora, Venus, Pomona, Volupia, plurima ſaga,
Dux & ſanga potis, Vitunaque Rumia mater
Iuritis, ſatiaſque venuſtatumque Suada
Cælica terricola, dans iura potentibus vndis,
Semper amara malis, & ſemper amica piorum,
Saga, cata omnidua, eductrix, regina poteſtas
Aprilis adoleſcentum, indidem adulta reſoluens.
Omnium tu pater & mater, nutrix quoque & altrix
Nummeria atque beata, Ceres, vis Temperiarum,
Omniparens, figula, & multarum perfica rerum
Æterna & motans, ſapientipotenſque Minerua,
Pilentum rapidum æterna vortigine torquens
Juno Fluonia, circináque & Vortumni figura
Et majeſta curulis, honoraque iuraque dictans
Semper ouans ſupra regum caput, induperatrix
Intrepida, omnidomans, parca, flammata, Tenira

Digitized by Google

Flos vitæ æternæ, immortalis, Mammuriæ vis.
Omnia tu ſola, es nanque omnia tu paris ipſa,
Quare ted oro cum ditibus Temperiabus
Pacemque atque ſalutem age, & omnifera augmina rerum.

πανὸς θυμίαμα, ποικίλα.

Fauni ſuffimen, omnigena odoramenta.

Faune ades Upilio, mundi ſubſtantia totus
Cælum, ſalſa maris, terrai dædala ſedes,
Spiritus flammaï, namque hæc membra omnia Fauni,
Peruage Faune, Sali, collegaque Temperiarum,
Capripes & fanatice, ouator, ſideriuolge.
Vocibus flexanimis mundi concenta figurans.
Laruarum Titule. Humanum remeligo tremorum
Propter aquas gaudens paſtoribus atque bubulcis,
Collimans velox Aiæ ignis ſodalis Virarum,
Omnigena, omnigenens, rerum celebrata poteſtas,
Mundiperans, Lucine, Iuturne, Autumne, nutritor
Antricola, irritabilis, iure Iouis capricornus,
In te nam omnipare terraï ſtant ſola fixa.
Æterni & cedunt lætantia marmora Ponti
Et terram Oceanus Luſtrans anfractibus ſalſis
Portioque aëria, ignipotens alimonia rerum
Et caput ad ſummum pernicia lumina flammæ,
Nam concreta tuo imperio hæc æterna feruntur.
Naturamque tuis mutas pollentibus iuſſis,
Multorum, auctans in terra mortalia ſecla.
Ergo pater fanatice, ouator, ad hæc tua Liba

Viſe & vitaï bene dones exita iuſta
Externans Inuos terrores finibus terræ.

ἡρακλέος θυμίαμα, λίβανον.

Herculis Sangi Fidij ſuffimen, Tus.

Sange pater Titane, Nero, Nerïen, vitiate
Vaſtimanuſque inuicte aptus palmaria opima
Volturne auctor temperis, ſempiterne benigne
Indicte agreſtis, bene votite, induperator,
Magnanimum cor habens, fera membra ſalutifer augur.
Omniuore, omniparens, præſtane, pater Tutane.
Qui Titulus cluis, debellans incicora monſtra,
Semper ouans pacis ſtudijs nutricis honoræ,
Nate tuo ingenio, Terraï inuicta propages,
Ignibus primigenis florens, ô die cluenti
Matutam capiti geſtans, noctemque crepuſcam
Sex bis ad occaſum abſoluens certamina ab ortu
Dijs experte & inexperte inconcuſſe lacertos
Adſis morborum auerrunca piamina portans,
Et portenta moue, quatiens ſacra februa dextra.
Et mala præpetibus protela obſcœna ſagittis.

Κρόνȣ θυμίαμα, ϛύρακα.

Saturni ſuffimen, Sturacem.

Cœligenum Diuorum, hominumque illuſtris origo
Multiuore & Luſtralis, Nero, Nerieñ, Titane
Quicuncta abſumis, quique omnia perficis idem,
Vinclis indupedite per orbis vaſta ſilenta

Saturne æui progenitor, Saturne doloſe,
Terraï proles, & cœli ſignitenentis
Stirps, genus, obſtetrix, Titane endoſtrue, opis vir,
Qui genitalis obis per mundi ſingula membra
Caluitor, verſute: fauens orantibus votis
Æquanimum vitæ finem mortalibus adfer.

ῥέας θυμίαμα, ἀρώματα.

Latiæ Opis ſuffimen, Aromata.

Ops veneranda, genus Vortumni Primigenaï
Quæque agitas etiam voluentia plauſtra Trionum
Tumpaniuerbera, cerita, atque æricrepa virgo,
Mater magna Jouis Latia Ops cœleſtis, paludi
Polcra, & honorata, & Saturni auguſta marita,
Montibus quæ gaudes, hominumque vlutalibus ſacris,
Ops Majeſta, parens, bellicrepa, Nerio Dia
Soſpitaque & mendax Picumnáque Libera mater,
Mater cœligenum, mater mortalium homonum:
Ex te etenim Tellus, ſedeſque ſuperrima Cælus
Et mare ſalſum, auræque errones, aëriformis
Quare dia adſis huc ſoſpes numine claro
Pacem producens cum rerum copia opima
Eminus protelans, peſteſque piaculaque atra.

διὸς θυμίαμα, ςύρακα.

Iouis ſuffimen, Sturaca.

O venerande Jouis, Jouis ſempiterne, tibi iſta
Auerrunca damus nos, adteſtataque vota,

O Jouis iſthæc cuncta tuo ſunt numine creta,
Terra tua eſt, Terræque immania culmina montes,
Et mare, quæque fretu aërio cortina recepta
Induperans, Saturnius, Juppiter, Elicius, Trux,
Omnigenens, atque omnium principium, exitium omnium
Fulgetrum, tonitru, fulgur, Iouis progenerator
Audi me Volturne & da vſurpare ſalutem
Et pacem diam, & bona adorea diuitiarum.

ἥρας θυμίαμα, ἀρώματα.

Iunonis ſuffimen, Aromata.

Cæruleis innixa ſedilibus aëriformis
O Iuno regina Iouis ditiſſima coniux
Quæ mortalia corda veges animalibus auris
Nimborum mater, ventorumque omnigenitrix
Nam ſine te non eſt vitæ ſpirabilis ardor
Omnibus participas immiſſa potentibus auris
Omnia ſola tenes, atque omnibus incluta regnas.
Aëris præcipitans ſtridore fluonia Iuno.
Sed te Diua parens obteſtor, adorea, Maia
Huc ſodes venias volti ridente lepore.

ποσειδῶνος θυμίαμα, σμύρναν.

Neptuni ſuffimen, Murra.

Audi Neptune, Ambarualis, Salſicapille,
Troſſule, fuſcinam habens manibus Neptune tridentem
Cærula concelebrans vaſti fundamina Ponti,
Ponti prætor, aquigrume, crepe, Terricreme acer,

Vndifluens, & raua tuens, agitanſque quadrigas,
Expergefaciens vegeto vada ſalſa tremore,
Tertia quoi ſorti ceſſit tutela marina
Scamigerum pecu amans, & aquas ſatis Cærule Die
Siſte ſtatum terræ aſpirans, bona manibus flabra
Pacemque atque ſalutem addens, & opum aurea dona.

εἰς πλούτωνα.

In Væiouem, Carmen.

Magnanime induferum peruolgans fulua ſilenta
Tartarea atque crepuſca, oblitera prata tenebris
Tellumo Væiouis arferio te hoc munere macte
Dis qui cardineus Terræ cluis omniparentis
Secla nimis ditans mortalia frugibus hornis,
Tertia quoi ſorti tutela obuenit Auerni
Cælituum ſolium, firmum ſtabilimen homonum
Qui ſolum habes ad caſtra obnubila ſenta tenebris
Longinqui, æterni & inexorabilis Orci
Atque Acheruntà atrum terraï immane ſtatumen
Iura tenens hominum Mortai munere ſancte
Conſe Deæ Cereris pueram qui victus amore
Gramineo raptam prato per cerula ponti
Quadriiugo auexiſti equitatu ad Atthidis antrum,
Gentis Eleuſinæ: vbi ſunt ſpiracula Auerni
Vnice nota Deus cenſens ignotaque rerum
Cerite induperans ſanctiſſime compos honorum
Vatibus preſtitibus gaudens, & cultibus ſanctis
Mitis ades, rogo te, lętus venerantibus turbis.

Viſe & vitaï bene dones exita iuſta
Externans Inuos terrores finibus terræ.

ἡρακλέος θυμίαμα, λίβανον.

Herculis Sangi Fidij ſuffimen, Tus.

Sange pater Titane, Nero, Nerien, vitiate
Vaſtimanuſque inuicte aptus palmaria opima
Volturne auctor temperis, ſempiterne benigne
Indicte agreſtis, bene votite, induperator,
Magnanimum cor habens, fera membra ſalutifer augur.
Omniuore, omniparens, præſtane, pater Tutane.
Qui Titulus cluis, debellans incicora monſtra,
Semper ouans pacis ſtudijs nutricis honoræ,
Nate tuo ingenio, Terraï inuicta propages,
Ignibus primigenis florens, ô die cluenti
Matutam capiti geſtans, noctemque crepuſcam
Sex bis ad occaſum abſoluens certamina ab ortu.
Dijs experte & inexperte inconcuſſe lacertos
Adſis morborum auerrunca piamina portans,
Et portenta moue, quatiens ſacra februa dextra.
Et mala præpetibus protela obſcæna ſagittis.

Κρόνου θυμίαμα, στύρακα.

Saturni ſuffimen, Sturacem.

Cæligenum Diuorum, hominumque illuſtris origo
Multiuore & Luſtralis, Nero, Nerien, Titane
Quicuncta abſumis, quique omnia perficis idem,
Vinclis indupedite per orbis vaſta ſilenta.

Saturne æui progenitor, Saturne doloſe,
T*erraï proles, & cæli ſignitenentis*
Stirps, genus, obſtetrix, Titane endoſtrue, opus vir,
Qui genitalis obis per mundi ſingula membra
C*aluitor, verſute: fauens orantibus votis*
Æquanimum vitæ finem mortalibus adſer.

ῥέας θυμίαμα, ἀρώματα.

Latiæ Opis ſuffimen, Aromata.

Ops veneranda, genus Vortumni Primogenai
Quæque agitas etiam voluentia plauſtra Trionum
Tumpaniuerbera, cerita, atque æricrepa virgo,
Mater magna Iouis Latia Ops cæleſtis, paladi
Polcra, & honorata, & Saturni auguſta marita,
Montibus quæ gaudes, hominumque vlutalibus ſacris,
Ops Majeſta, parens, bellicrepa, Nerio Dia
Soſpitaque & mendax Picumnáque Libera mater,
Mater cæligenum, mater mortalium homonum:
Ex te etenim Tellus, ſedeſque ſuperrima Calus
Et mare ſalſum, auræque errones, aëriformis
Quare dia adſis huc ſoſpes numine claro
Pacem producens cum rerum copia opima
Eminus protelans, peſteſque piaculaque atra.

Διὸς θυμίαμα, στύρακα.

Iouis ſuffimen, Sturaca.

O venerande Iouis, Iouis ſempiterne, tibi iſta
Auerrunca damus nos, adreſtataque vota,

O Jouis iſthæc cuncta tuo ſunt numine creta,
Terra tua eſt, Terræque immania culmina montes,
Et mare, quæque fretu aërio cortina recepta
Induperans, Saturnius, Juppiter, Elicius, Trux,
Omnigenens, atque omnium principium, exitium omnium
Fulgetrum, tonitru, fulgur, Iouis progenerator
Audi me Volturne & da vſurpare ſalutem
Et pacem diam, & bona adorea diuitiarum.

ἥρας θυμίαμα, ἀρώματα.

Iunonis ſuffimen, Aromata.

Cæruleis innixa ſedilibus aëriformis
O Iuno regina Iouis ditiſſima coniux
Quæ mortalia corda veges animalibus auris
Nimborum mater, ventorumque omnigenitrix
Nam ſine te non eſt vitæ ſpirabilis ardor
Omnibus participas immiſſa potentibus auris
Omnia ſola tenes, atque omnibus incluta regnas.
Aëris præcipitans ſtridore fluonia Iuno.
Sed te Diua parens obteſtor, adorea, Maia
Huc ſodes venias volti ridente lepore.

ποσειδῶνος θυμίαμα, σμύρναν.

Neptuni ſuffimen, Murra.

Audi Neptune, Ambarualis, Salſicapille,
Troſſule, fuſcinam habens manibus Neptune tridentem
Cærula concelebrans vaſti fundamina Ponti,
Ponti prætor, aquigrume, crepe, Terricreme acer,

Vndifluens, & raua tuens, agitanſque quadrigas,
Expergefaciens vegeto vada ſalſa tremore,
Tertia quoi ſorti ceſſit tutela marina
Scamigerum pecu amans, & aquas ſatis Cærule Die
Siſte ſtatum terræ aſpirans, bona manibus flabra
Pacemque atque ſalutem addens, & opum aurea dona.

εἰς πλούτωνα.

In Væiouem, Carmen.

Magnanime induferum peruolgans fulua ſilenta
Tartarea atque crepuſca, oblitera prata tenebris
Tellumo Væiouis arſerio te hoc munere macte
Dis qui cardineus Terræ cluis omniparentis
Secla nimis ditans mortalia frugibus hornis,
Tertia quoi ſorti tutela obuenit Auerni
Cælituum ſolium, firmum ſtabilimen homonum
Qui ſolum habes ad caſtra obnubila ſenta tenebris
Longinqui, æterni & inexorabilis Orci
Atque Acherunta atrum terraï immane ſtatumen
Iura tenens hominum Mortai munere ſancte
Conſe Deæ Cereris pueram qui victus amore
Gramineo raptam prato per cerula ponti
Quadriiugo auexiſti equitatu ad Atthidis antrum,
Gentis Eleuſinæ: vbi ſunt ſpiracula Auerni
Vnice nota Deus cenſens ignotaque rerum
Cerite induperans ſanctiſſime compos honorum
Vatibus preſtitibus gaudens, & cultibus ſanctis
Mitis ades, rogo te, lętus venerantibus turbis.

Digitized by Google

O Jouis iſthæc cuncta tuo ſunt numine creta,
Terra tua eſt, Terræque immania culmina montes,
Et mare, quæque fretu aërio cortina recepta
Induperans, Saturnius, Juppiter, Elicius, Trux,
Omnigenens, atque omnium principium, exitium omnium
Fulgetrum, tonitru, fulgur, Iouis progenerator
Audi me Volturne & da vſurpare ſalutem
Et pacem diam, & bona adorea diuitiarum.

ἥρας θυμίαμα, ἀρώματα.

Iunonis ſuffimen, Aromata.

Cæruleis innixa ſedilibus aëriformis
O Iuno regina Iouis ditiſſima coniux
Quæ mortalia corda veges animalibus auris
Nimborum mater, ventorumque omnigenitrix
Nam ſine te non eſt vitæ ſpirabilis ardor
Omnibus participas immiſſa potentibus auris
Omnia ſola tenes, atque omnibus incluta regnas.
Aëris præcipitans ſtridore fluonia Iuno.
Sed te Diua parens obteſtor, adorea, Maia
Huc ſodes venias volti ridente lepore.

ποσειδῶνος θυμίαμα, σμύρναν.

Neptuni ſuffimen, Murra.

Audi Neptune, Ambarualis, Salſicapille,
Troſſule, fuſcinam habens manibus Neptune tridentem
Cærula concelebrans vaſti fundamina Ponti,
Ponti prætor, aquigrume, crepe, Terricreme acer,

Undifluens, & raua tuens, agitanſque quadrigas,
Expergefaciens vegeto vada ſalſa tremore,
Tertia quoi ſorti ceſſit tutela marina
Scamigerum pecu amans, & aquas ſatis Cærule Die
Siſte ſtatum terræ aſpirans, bona manibus flabra
Pacemque atque ſalutem addens, & opum aurea dona.

εἰς πλȣ́τωνα.

In Væiouem, Carmen.

Magnanime induferum peruolgans fulua ſilenta
Tartarea atque crepuſca, oblitera prata tenebris
Tellumo Væiouis arferio te hoc munere macte
Dis qui cardineus Terræ cluis omniparentis
Secla nimis ditans mortalia frugibus hornis,
Tertia quoi ſorti tutela obuenit Auerni
Cælituum ſolium, firmum ſtabilimen homonum
Qui ſolum habes ad caſtra obnubila ſenta tenebris
Longinqui, æterni & inexorabilis Orci
Atque Acheruntà atrum terraï immane ſtatumen
Iura tenens hominum Mortai munere ſancte
Conſe Deæ Cereris pueram qui victus amore
Gramineo raptam prato per cerula ponti
Quadriiugo auexiſti equitatu ad Atthidis antrum,
Gentis Eleuſinæ: vbi ſunt ſpiracula Auerni
Vnice nota Deus cenſens ignotaque rerum
Cerite induperans ſanctiſſime compos honorum
Vatibus preſtitibus gaudens, & cultibus ſanctis
Mitis ades, rogo te, letus venerantibus turbis.

Viſe & vitaï bene dones exita iuſta
Externans Inuos terrores finibus terræ.

ἡρακλέος θυμίαμα, λίβανον.

Herculis Sangi Fidij ſuffimen, Tus.

Sange pater Titane, Nero, Nerïen, vitiate
Vaſtimanuſque inuicte aptus palmaria opima
Volturne auctor temperis, ſempiterne benigne
Indicte agreſtis, bene votite, induperator,
Magnanimum cor habens, fera membra ſalutifer augun.
Omniuore, omniparens, præſtane, pater Tutane.
Qui Titulus cluis, debellans incicora monſtra,
Semper ouans pacis ſtudijs nutricis honoræ,
Nate tuo ingenio, Terraï inuicta propages,
Ignibus primigenis florens, ô die cluenti
Matutam capiti geſtans, noctemque crepuſcam
Sex bis ad occaſum abſoluens certamina ab ortu.
Dijs experte & inexperte inconcuſſe lacertos
Adſis morborum auerrunca piamina portans,
Et portenta moue, quatiens ſacra februa dextra.
Et mala præpetibus protela obſcœna ſagittis.

Κρόνου θυμίαμα, ςύρακα.

Saturni ſuffimen, Sturacem.

Cœligenum Diuorum, hominumque illuſtris origo
Multiuore & Luſtralis, Nero, Nerien, Titane
Quicuncta abſumis, quique omnia perficis idem,
Vinclis indupedite per orbis vaſta ſilenta.

Digitized by Google

Saturne æui progenitor, Saturne doloſe,
Terraï proles, & cæli ſignitenentis
Stirps, genus, obſtetrix, Titane endoſtrue, opis vir,
Qui genitalis obis per mundi ſingula membra
Caluitor, verſute: fauens orantibus votis,
Æquanimum vitæ finem mortalibus adfer.

ῥέας θυμίαμα, ἀρώματα.

Latiæ Opis ſuffimen, Aromata.

Ops veneranda, genus Vortumni Primigenaï
Quæque agitas etiam voluentia plauſtra Trionum
Tumpaniuerbera, cerita, atque æricrepa virgo,
Mater magna Jouis Latia Ops cæleſtis, paludi
Polcra, & honorata, & Saturni auguſta marita,
Montibus quæ gaudes, hominumque vlutalibus ſacris,
Ops Majeſta, parens, bellicrepa, Nerio Dia
Soſpitaque & mendax Picumnáque Libera mater,
Mater cæligenum, mater mortalium homonum:
Ex te etenim Tellus, ſedeſque ſuperrima Cælus
Et mare ſalſum, auræque errones, aëriformis
Quare dia adſis huc ſoſpes numine claro
Pacem producens cum rerum copia opima
Eminus protelans, peſteſque piaculaque atra.

διὸς θυμίαμα, ςύρακα.

Iouis ſuffimen, Sturaca.

O venerande Jouis, Jouis ſempiterne, tibi iſta
Auerrunca damus nos, adteſtataque vota,

Vndifluens, & raua tuens, agitanſque quadrigas,
Expergefaciens vegeto vada ſalſa tremore,
Tertia quoi ſorti ceſſit tutela marina
Scamigerum pecu amans, & aquas ſatis Cærule Die
Siſte ſtatum terræ aſpirans, bona manibus flabra
Pacemque atque ſalutem addens, & opum aurea dona.

εἰς πλούτωνα.

In Væiouem, Carmen.

Magnanime induferum peruolgans fulua ſilenta
Tartarea atque crepuſca, oblitera prata tenebris
Tellumo Væiouis arferio te hoc munere macte
Dis qui cardineus Terræ cluis omniparentis
Secla nimis ditans mortalia frugibus hornis,
Tertia quoi ſorti tutela obuenit Auerni
Cælituum ſolium, firmum ſtabilimen homonum
Qui ſolum habes ad caſtra obnubila ſenta tenebris
Longinqui, æterni & inexorabilis Orci
Atque Acheruntà atrum terraï immane ſtatumen
Iura tenens hominum Mortai munere ſancte
Conſe Deæ Cereris pueram qui victus amore
Gramineo raptam prato per cerula ponti
Quadriiugo auexiſti equitatu ad Atthidis antrum,
Gentis Eleuſinæ: vbi ſunt ſpiracula Auerni
Vnice nota Deus cenſens ignotaque rerum
Cerite induperans ſanctiſſime compos honorum
Vatibus preſtitibus gaudens, & cultibus ſanctis
Mitis ades, rogo te, letus venerantibus turbis.

κεραυνίου διὸς θυμίαμα, συέρακα.

Tonantis Iouis ſuffimen, Sturacem.

Juppiter altiſoni torquens loca flammea mundi,
Fulgetrarum animas criſpans petulantibus flammis,
Cælituum ſedes conquaſſans, fulmine ſacro
Flammigeris ſtringens ſtreperos torrentibus ignes
Tormina, qui nimbos, rubra tela, tonitrua bruta
Vibras, inuoluens animata rubentibus telis,
Flammiuoma & perterricrepa, irritata ruinis,
Præpes, ouans telum, cordigrumum horricapillum
Inſperatum ardens, victricis miſsile dextræ
Omniuorum inſano plangens horrore tumultum,
Jndomitum, horriferum, candenti flamine præceps.
Cæliuagum telum, velox Jouis Elicij arma,
Quam tremit omniparens Tellus, quem marmora ſalſa,
Viuáque ſæcla, ſonor tergens cum perſonat aures,
Luminibus fulgit ſpecies, rubra fulgura ſplendent
Aëris in caulis, & tenuia tegmina ſcindens,
Obnupti cæli candentia fulmina torques
Aſt ô Die effunde iras apud æquora ſalſa,
Et montana iuga: haud tua robora magne latent nos,
Sed faueas ſacris & mentibus grata repende
Vitaï bona cara, vigentia regna ſalutis,
Et pacem Diuum, nutricem ſemper honoram,
Et victum æquanimis ſemper rationibus aptum.

διὸς

διὸς ἀστραπέως θυμίαμα, λιβανομάνναν.

Iouis Fulgetrij ſuffimen, Libanomanna.

Obteſtor magnum, perterricrepum, manifeſtum
Aerium, flammantem, ignicreperum, aërilunum,
Nubium, inſtigantem aeſtas ſingultibus brutis,
Horrendum, inſanum, indomitum, luſtrabile numen
Fulgetrumque Iouem induperatorem, omnigenentem,
Tradere inoffenſæ vitaï terminum amœnum.

νεφελῶν θυμίαμα, σμύρναν·

Nebularum ſuffimen, murra.

Æriæ nebulæ, aeriuolgæ, frugiparentes,
Imbriparæ per mundum agitatæ ingentibus auris,
Fulmineæ, ignitæ, ſtreperæ, atque humecta vagantes
Aeris in gremio hortantes inamabile murmur,
Flaminibus pulſæ ſtridentes impete magno.
Nunc vos roſcidulæ obteſtor ſpirantibus auris,
Præcipitare imbres in terram frugiferentes.

θαλάσσης θυμίαμα λιβανομάνναν.

Diuæ Venilię Salacię ſuffimen, Libanomanna.

Oceani inducalo te glauca Venilia proles,
Cærulipalla, vagans loca perlætantia Ponti,
Am terræ finis exercita ſuauibus auris
Murmura puluinis ripę alludentia frangens,
Atque exercitijs ſudis pellacibus ludens,

Naues exultans, pecoroſa loca humida luſtrans.
O Mater Veneris, nebularum mater onantum
Et fontium omnigenum, liquentum ſuauibus vndis,
Huc adſis nobis & blanda illabere votis,
Nauibus immittens animarum flamina ſuda.

νηρέως θυμίαμα, σμύρναν·

Terenti Conſi ſuffimen, murra.

O qui ſalſa tenes liquidi penetralia mundi
Quinquaginta vna puſis per cærula gaudens
Cœtibus virgineis, genius maris alme Terente
Fundamen mari' margo terrę principium omnium
Qui moliris ſtatum terra cum ſcilicet arces,
In caueis olim indignantes murmure ſauros.
Sed motus terrę auerrunca & mitte miniſtris
Flaminibus, pacemque & opes, ditemque ſalutem.

νηρηίδων θυμίαμα, ἀρώματα.

Salaciarum Nerienum ſuffimen, Aromata.

Pullæ cęruleę liquidi gens blanda Terenti
Latię ędileſque penates, ludicręque, fluitantes,
Quinquaginta vago fatuantes marmore puſę
Tritonum currus ſectantes pone, inhiantes
Semiferis Genijs quos vitreus educat humor,
Atque alijs quicunque colunt liquentia caſtra,
Vndicolę Salij Luſtrantes agmina aquarum,
Vndiuagi, liquidi Delphini glauca tuentes,
Vos oro magnam copem rem cette Camillis.

Digitized by Google

Nam vos feſta coegiſtis Comitia primæ
Liberi auguſti, & Liberæ auguſtaï,
Lucinia cum matre, & Apollinere induperante.

προθυραίου Ἰανοῦ Μαΐου θυμίαμα, στύρακα.

Iani Maij ſuffimen, ſturacem.

Te calo naturæ ſalſæ Maium ædituentem
Primigenam qui naturam egit in ordia prima
Omnimodis mutans ſacra fœdera materiaï
Famiger & Conſentis callens omnia quæ ſunt,
Antideaque fuere, & mox ventura trahentur.
Nam natura prior Maio omnia commendauit,
Quare ô nobis augurijs veracibus adſis,
Dans placidam vitæ finem felicis habere.

γῆς θυμίαμα, πᾶν σπέρμα, πλὴν κυάμων καὶ ἀρωμάτων.

Telluris ſuffimen, omne ſemen, præter fabas & aromata.

Tellus, Ops mater Diuorum & mater homonum
Altrix, percoquifrux, intercidonea, larga
Conflua atque adoleſcens, polcris frugibus augens,
Æterni mundi fundamen dædala virgo
Quæ varias edis fruges maturrima partu.
Anna, peranna, auguſta, empanda, opulenta, beata,
Suauifero exultans gemmanti gramine Dia
Imbriprocax circa quam ſignitenentia caſtra,

Et cœlum æternis vicibus torrentibus fertur,
Diua parens auge terræ viridantia fœta,
Clara fauente animo, cum Temperiabus opimis.

μητρὸς θεῶν θυμίαμα, ποικίλα.

Matris Deûm ſuffimen, varia.

Mater cunctorum auguſtiſſima Cæligenarum
Huc ſis Maria Dea conferted ad tua ſacra
Tauriuomos iungens citimos ad carra Leones.
Æterni regina coui, celeberrima, honora
Quæ media mundi ſtas fornice, quod bona terram
Ipſa tenes, homines lactans Dea cicure paſtu,
Ex te Cæligenarum, ex te mortalium origo eſt,
Et liquens natura tibi fluit, & maris humor
Veſtam te vocitant, atque Aſſidua indigitaris,
Quod duis humanis poleralia adorea multa.
Vide tuos caſtus, ô Candida tumpani-cultrix,
Victrix ſoſpes Brugum Saturni maxima coniux
Mœſia, Cœligena, nutrix, fanatica Dea,
Læta adſis gratans feſtis rara cultibus ſigna.

ἑρμοῦ θυμίαμα, λίβανον.

Mercurij ſuffimen, tus.

Maiai ſtirps alma Iouiſque accenſe Viator
Magnanimum cor habens, quinquertio, cenſor homonum,
Vinule, Multiuole, internuntius, Argilete,
Alipes & mortalium amor ſermonis miniſter
Quem fraus, quem certamina adulant, anguifer omnium

Interpres variæ linguai, Nundine liber,
Sanguineum geſtans caduceum pacis amice
Frugi Coruciota, Locuteie, Aie, beate,
Atque operum Titule, & Titane neceſſibus rebus
Et mortalibus præſidium venerabile linguæ,
Adſis oranti vitę addens exitum amicum,
Cultu operum, memori menti, ſermonibus lectis.

ὕμνος περσεφόνης.

Carmen Liberæ Proſerpinę.

Libera magnanimi Iouis adſis incluta proles
Vnigena princeps, eſto hoc libamine macta
Coniux Ditis honora, boni largiſſima victi
Quæ ſub viſceribus terræ dominaris Auerno
Parica & cincinna Iouiſque inſigne propagmen
Manarum genitrix Iouis infernatis tribuna
Quam puſam arcano Iouis ſemine progenerauit
Mater multicrepi Volturni maxima Conſi
Lucina ſpecioſa, & percoqua Temperierum,
Seria, regnatrix Larunda, frugibus gliſcens,
Corniger, illuſtris, mortalibus grata virago,
Flora gramineæ quam oblectat ſpiritus auræ
Corpus tuum obteſtans Terræ viridantibus fœtis
Nummeria & fœta, Autumni ſub tempore nubens,
Vita itidem mors ſola eadem mortalibus ægris
Fordicida, etenim fers omnia, & omnia cædis.
Huc hera ſis, fruges è terra funditus educ
Blanda pace vigens, illibataque ſalute,

Et vita fauſta mitem legante ſalutem,
Ad tua templa Dea, & potis induſera atria Ditis.

διονύσου θυμίαμα, ςύρακα.

Liberi patris, ſturacem.

Liberum ego veneror, crepericreperum fatuantem
Primigenam, geminum, Brumalem, terque renatum.
Cornigerum, agreſtem, obſcurum, arcanum duiformem.
Cinctum ederis, taurifrontem, Mamertium amœnum
Baiule, trime pater, veſtifrondem auigerentem
Conſentis, Conſul Iouis, & Proſerpinæ opacæ
Editus arcano nixu puriſſime Die,
Annue ſupplicijs, & blando numine ſponde,
Mitem animum ſpirans, cinctutis proximus aſſis.

ὕμνος κυρήτων.

Carmen Saliorum.

Amburuatores veſtigia ahena prementes
Collini Salij, Saliſubſuli & fatuantes
Pulſiſides, & talipedi, leue perſultantes,
Armigeri, vigileſque, magiſtrique ominifauſti,
Matris Lugantinæ latrones atque Camilli
Auguſti ad ſermonis adeſte fauentiam amicam
Et ſemper placata occurrite mente bubulco.

ὕμνος ἀθηνᾶς.

Carmen Mineruæ captæ.

Magnanimi Iouis vnigena ſtirps Dia Minerua
Dia beata, ferox, bellicrepa, Neriene,
Dicta indicta, itidem celeberrima, & antricolona:
Concelebrans ruptas ſcrupoſa palatia cautes,
Deliciaſque tuas viridaria montium opaca,
Armipotens, furijs figens mortalia corda
Toruo animorum exercitio Bellona virago
Artiparens, tedarum expers Gorgonitrucida,
Tu Furia infandum, ſapientia ſola bonorum,
Mas & femina Belliparens, indoſtrua toto,
Vortumna atque excetra ferox fanatica, honeſta,
Vltrix Titani Pelegrenſis equiria, volgi
Capta, malæ noxæ Auerrunca Feretria virgo.
Iam lucu, noctu ſupremo in tempore quoque
Annue adoranti, & pacem largire beatam,
Temporibus fauſtis, ſatiatemque atque ſalutem.
Cæſia & artiparens, multum votita Camilla.

νίκης θυμίαμα, μάννα.

Diuæ Victoriæ ſuffimen, manna.

Obſecro te Victoria pos gratiſsima rerum
Endoprocinctu, cernentia quæ agmina ferro
Et rixam luis alterutris ex partibus pugnæ
In bello cernens, vt quis palmarium adeptus
Quis tu cumque fauens præſtas dulciſsima vota.
Omnia nam moderare, & grandis adorea belli,

Tota ex te pendet, lætis vitulantibus augens.
Quare huc ſis venias, cupienti Dia Dearum
Semper præclaro iungens operi agmina laudum.

Ἀπόλλωνος θυμίαμα, μάνναν.

Apollini ſuffimen, manna.

Februe te Juturne præcor Tituicida Luperce
O memnita verende, ſalutifer altor honorum,
O fidicen, Conſiue parens, Titane Segeſte.
Soriculate pater, Vaticane excetricida,
Lucifer, agreſtis, rex muſtule, nobilis, pubes,
Preſul, Caſmœniſque ſagittifer, arcitenenſque,
Brume pater, collimatorque, obſtite, gemelle
Delie rex, qai illuſtrem aciem huc partiris & illuc,
Auricome integra prȩcepta atque oracula fatans
Pro populo orantem me cœlitus viſe parumper:
Nam ſuſum aſpicis immoderata hęc ęquora cœli,
Et ſupera terras & noctem ſubter opacam
Nocte ſilente ſub vmbrę ſignitenentibus flammis,
Radices ſtatuiſti infra tibique extima mundi
Et tibi principium, tibi ſoluitur exitus omnis,
Omnivirens fidibus, tu cœlica templa canoris;
Permoderaris ad imæ nunc confinia ſedis,
Nunc ad primam iterum, nunc ad modulamina Dorij
Cœlum omnem varians varias animantia ſecla
Temperias hominum moderans æqualia fata
Tantundem miſcens, hiemiſque atque æſtuis iiſdem,
Diſcernens primis hiemem, inferioribus æſtus.
At veris grati ſpeciem modulamine Dorij,

Vnde

Unde homines ted indigitant cognomine vero
Faunum cornigerum, ventorum ſibila hiantem
Quod magni omnis habes ſignacula dædala mundi,
Huc adeas here flaminibus pro ſupplice voto.

λητοῦς θυμίαμα σμύρναν.

Latonæ ſuffimen, murra.

O Latona gemellipara, trabeata, verenda
Nerio Cæantis, multum votita, modisque
Morigeris, Jouio partu diteſcere dulci
Promerita es, Februum Janamque ſagittipotentem
Progenerans, hunc in Delo, eam in Ortygia alta,
Ergo huc adeuntes præſenti numine Diæ
Huc ades, & ſacro ſis felix pandiculari.

ἀρθέμιδος θυμίαμα, μάνναν.

Deianæ ſuffimen, manna.

Huc, huc ô regina, Iouis celeberrima virgo
Libera, famigera Titana ſagittipotenſque
Venatrix, Lucina parens, manifeſta parunda
Partubus adjutrix maturis partubus expers,
Cinxia curifugax, ceritaque vertagiduca
Noctuuolga Dea, arcitenens, venatica, pernix,
Verrunca, & Beneuenta, Calendaque maſculiformis
Porrima, nummenia atque hominum ſanctiſſima nutrix,
Summana, agreſtis, fericida, beata, locuples,
Quæ lucos habitas, caſtiſſima, ceruitrucida,
Regina auguſta, & viri ſpectabilis æuo

Cudonis, Vortumna, Canaria, fagutalis
Huc venias huc Diua tuis & ſoſpita & alma
Præſtitibus ducens terraï pignora adulta.
Donaquè pacis amœnæ polcricomamque ſalutem
Jnque altos montes protela, funera, morbos.

πιτάνων θυμίαμα, λίβανον.

Titanorum ſuffimen, tus.

Titani terræ & cœli illuſtriſſima ſtirpes
Noſtrorum proaui patrum, intra Tartara regna,
Ædibus horrificis terræ inteſtina colentes,
Principium & ſemen cunctis animantibus ægris,
Aëris & maris & terraï frugiferaï
Ex vobis ſiquidem generatim eſt omnis propago
Vos veneror iras auerruncaſſere iniquas
Si quis ab induſero noſtra incubat æde Senatu.

κουρήτων θυμίαμα, λίβανον.

Saliorum ſuffimen, tus.

Æricrepi Salij ancilia Martis habentes
Aëris & terræ & maris indigetes opulenti
Terrarum tituli, genitalia ſemina mundi
Quique Samothracen habitacula ſacra colentes,
Caſibus eximitis per cærula velificantes,
Vos primi ſacrum mortalibus inſtituiſtis
Æterni Salii ancilia Martis habentes
Oceanum quatitis, quatitis mare, roboráque alta
Terræ inſultantes pedibus ſtrepitis rutilantes

Geſtibus arma tremunt animantia ſecla ferarum
Et fragor & fremitus peruolgat cærula cœli
Et glomerante pedum ſonitu ſtant puluere nubes
Et florum ſpecies viridantum verna pateſcit
Æterni genij atque Ioues & Væjoue quando
Torua inimiciter occurrunt mortalibus ira
Vaſtantes victumque & opes, ipſoſque nocentes.
Inde loci magno crebreſcunt murmura ponto
Stirpitus & quercus procumbunt æquore campi,
Parmarum flictu cœleſtis reſultat imago.
O Salij atque potes Saliſubſuli induperantes
Indigetes, Samotracij, & incluta Dijouis proles
Æterni flatus, animales, aeriformes,
Quique etiam gemini per cæli templa cluetis
Spirantes, ſudi, miteſque ſalutiferique,
Temperij, Autumni, Diui, medioxumi, anheli.

κορύβαντος θυμίαμα, λίβανον.

Diui Inui Lucumonis ſuffimen, tus.

Induperatorem magnum telluris adoro
Inuiſumque Inuum, felicemque atque Quirinum
Nocturnum Lucumonem, obicem laruatilis vmbræ,
Terriculi auxilium: deſertaque concelebrantem.
Incubum, item geminum Volturnum multiuolumque
Sanguineum, atque vtriuſque cruentum vulnere fratris,
Numine qui Cereris mutaſti corpus amœnum,
Terrificę excetrę inſinuans ſerpentia membra
Vota lubens audi creperoſque auerte timores,
Siſtens obſcœnas ſpecies crucias animorum.

Digitized by Google

δήμητρος ἐλευσινίας θυμίαμα, στύρακα.

Cereris matris Eleuſinienſis ſuffimen, ſturaca.

Alma Ceres mater Diuum, celeberrima Dia
Rumia ſancta Pales, copis largiſſima victi
Omnia dans fruges, & opes, Pomona, Segeſta
Tantum concelebrans pacem, agricolaſque Labores
Semona accumula, tritutrix, frugiparenſque
Quæ auguſtę ſacraria Eleuſinis dominaris.
O iucunda, benigna, hominum placidiſſima nutrix
Quæ prior agricolas iuncti ſub plauſtra triones
Illecebris mitem edulcans mortalibus victum.
Æui adoleſcens Brumorumque ſodalis, honora
Lucia tædigerens, meſſorum falcibus gaudens,
Tellumo tu, tuque illuſtris, tuque omnibus ridens,
Proletaria, amans natæ, Dea Rumia nutrix
Quæ biiuges auriga iugans ad frena colubras
Amfractu circaneo ouas tua an ſola ſancta
Vnigena, & forda, atque hominum auguſtiſſima cura,
Quoi ſunt omnigena & quoi frugiparentia volta,
Ergo huc ſpicigerente graueſcens munere adeſdum,
Adducens pacem & legum concordia iura,
Fertileque vber opum, & pollentia dona ſalutis.

μητρὸς ἀνταίας θυμίαμα, ἀρώματα.

Empandæ matris ſuffimen, Aromata.

Omnipotens Empanda parens, celeberrima Dia
Mater Cæligenumque Deum, & mortalium homonum

Quæ olim errans deſiderio perfixa nitenti
Solata es in Eleuſinis ieiunia valle
Furua obiens Proſerpinæ omnipotentis Auerna,
Ipſa ducem offendens purum non pura puellum,
Narrantem inferni connubia Diiouis ſancti
Quæ Conſum paris icta humani vulnere amoris
Te multum votita præcor ſanctiſſima mater.
Hice tuo aduentare fauentem dia Camillo.

μίσης θυμίαμα σύρακα·

Ambiguæ bigeneris ſuffimen, ſturaca.

Accinctum ferula te legifer incalo Brume
Æternum magni numen memorabile Conſi,
Bura, ſacer, bigener, Regina indicta, virago,
Mas eadem, mulierque bimembris, libera, bruma,
Siue in Eleuſinis templo lætaris odoro
Siue etiam in Frugia cum matre arcana agis ſacra
Siue etiam in Cupro degis cum Murtia amœna
Vel ſi frugiferis perſultas pabula campis,
Cornigera cum matre tua Deus Iſide ſancta,
Cumque aſſis famulabus ad alma fluenta Melonis
Adſis diua fauens ob rerum pręmia ſancta.

ὡρῶν θυμίαμα ἀρώματα.

Temperiarum ſuffimen, Aromata.

Temperiæ Iouis & Iuritis ſancta propages
Aurea lex & fas & pax ditiſſima rerum
Vernæ gramineæ, puræque & multiuirentes

Omnicolores ſuauehalantes ſpiritu amœno,
Temperiæ virides vortentes, & ſpecioſę
Pallas indutæ ſertis pubentibus aptas,
Congerrę Proſerpinæ vbi eam ſolemnibus Parcæ
Staticulis luci reuocant & Gratiæ ouantes
Dijouis imperijs, & Matris opiconſiuæ
Huc mites ad ſacra pia inſtaurata venite.
Ducentes fœcunda propagmina tempeſtatum.

σεμέλης θυμίαμα, σύρακα.

Semelæ ſuffimen, ſturacen.

Elicio puſam prognatam principe Cadmo
Formoſam Semelam, cincinnam veſtifluamque
Et matrem Brumi lętabilis, & ferulati.
Fulmine quæ ſacro fœtum exterraneum abegit
Æternis Iouis conſultis enixa puella.
Quam dignata graui eſt florens Proſerpina honore
Inter mortales trima ad comitia feſti
Quando tui Brumi referunt genitabile germen
Anclabram, ſacram, & rerum haud arcana profunda.
Te Dea patritia obteſtor ſata principe Cadmo
Flaminibus leni, & prę ſenti numine adeſſe.

ὕμνος διονύσου βασσαρέως τριετηρικοῦ.

Carmen Baſſarij patris Brumi triennalis.

Liber ted oro ſate fulmine, corniger adſis
Baſſare, Brume pater, celeber Deus induperator,
Quem oblectant enſes, pilenta, ſacręque miniſtræ,

In cœlo vitulans, inſane crepicrepe Brume
Inſtinctor furioſe, ſupremis numen honorum,
Terraïque ſacrę mortalibus inducolonis
Adſis gaudia læta ferens ſaliſubſule Die.

λικνίτου θυμίαμα, μάνναν.

Velabri patris ſuffimen, manna.

Velabrum veneror votorum hoc munere patrem,
Muſtidum, & inueſtem, florenti pectore Brumum
Crinitę Veneris, numenque illuſtre virarum
Qui numero lucos virides pede perſultanti,
Peruolgas cum veſanis veſanus virabus
Quin & conſilio Iouis ad Proſerpinam alumnus
Actus creuiſti, tremor immortalibus Diuis
Sis felix, & macte ſuas hoc munere ſacro.

βάκχου περικιονίου θυμίαμα, ἀρώματα.

Columellæ ſeu Telamonis patris ſuffimen, Aromata.

Elicio Brumum Columellam vitiſatorem
Aedibus Cadmæis qui circum perque vagatus
Subijt onus conſtanter, terræ incendia placans,
Cum vaga inundarent flammarum flumina terram
Turbinibus calidis hic cuncta ruentia fulſit
Huc adſis mentis ridenti Brume lepore.

σαβασίου θυμίαμα, ἀρώματα.

Sabi patris ſuffimen, Aromata.

Dic Sabe omnipotens, audi Saturnia proles
Qui Brumum ſtreperum inſubulum inſeruiſti,
Jn femore vt qui poſtidea maturus adiret
In Tmolum ſanctum vbi habebat equiria polchra.
Quare ô Rex Frugias procerum cœli induperator,
Mitis ades, antiſtitibus ſolatia preſtans.

ἵππας θυμίαμα, σύρακα.

Diuæ Equiriæ ſuffimen, ſturacem.

Te Brumi aſſa obteſtor Equiria, Dia Camilla
Quæ Sangi celebras elementa arcana Sabini, &
Flammicrepos cœtus & ſacra trinoctia Brumi
Obteſtor ted alma parens Summana virago
Concelebras ſeu ludorum iuga ſancta Timoli
Acceſſis ad ſacra benigno lumine volti.

λυσίου ληναίου, ὕμνος.

Liberi Præliganei, carmen.

Huc Jouis ô proles prælarie Brume bimater
Sanguen honoratum celebris ſanctiſſime Liber,
Arcanum germen Diuorum, iubile Brume
Augens frugiferentia, adultaque pignora terræ
Torcule magnanime atque aſper Vortumne, Liburne
Muſtula mortalis ſecli, medicina ſacer flos

Cura

Cura hominum iucunda, Tages, cincinnicapille,
Liber cerite, omnium amicule, Iubile, Brume,
Quis tu cunque faues hominum appareſue Deorum,
Nobis frugiferum & iucundum te volo adeſſe.

νυμφῶν θυμίαμα, ἀρώματα.

Diuarum Virarum ſuffimen, Aromata.

Numina clara Virę, Oceani præſtantis propago
Quæ liquidas colitis ſub terræ anfractibus ædes
Aſſæ, furtiuagæ, Brumi, lætæque penates,
Conſiuæ, floræ, errantes obſtita viarum
Antricolæ, ſpecuum ciues, atque aeriuolgę,
Fontanæ, errones, rorantes, alipedeſque,
Viſæ atque inuiſæ, ſertis Vallonia amictæ
Montibus cum Fauno in ſummis Saliæ fatuantes
Petreiæ, ſcatebræ, Syluanæ, flexanimæque
Pupulæ, odoræ, albatæ, halantes ſuauibus auris
Oipiliæ, Caprotinęque volupque ferarum,
Succineæ, teneræ, nutrices, augmina rerum
Puſæ querquetulæ, ludicræ, cæruliuolgę,
Nyſeię, fatuæ, Meditrinæ, Veris amicæ,
Cum Cerere & Brumo mortalibus optimæ adeſte,
Hucce dicis cauſſa aduenientes numine amico
Mitibus temperijs futantes ſana fluenta.

τελετηεικȣ̃ θυμίαμα, ἀρώματα.

Triennalis patris ſuffimen, Aromata.

Huc adſis Liber Lucumo celeberrime Die

Torcule, Taurifrons, ſate fulmine, Nyſie, Faune
Matris alumne, ſacrum pater, igniuome & Velabre,
Conſentis, nocturne, geriferule, & tutulate
Arcane atque indicte Jouis ſtirps Virtrius idem
*Primigena atque Deum pater & ſtirps ***
Baiule ſceptrigerens Saliorumque hiſtrio præſul
Fœmineo ſtimulans diuina triennia cœtu
Terricrepe atque Tages, Lucetius, pulle bimater,
Solemnis, cornute, lugantine hinuliueſtis,
Inſinue, Iuturne, racemifer, atque Quiriti
Virgini ſtudioſe ederarum Vinule Liber
Flaminibus faueas, gratiſſime floribus augens.

ἀμφιετῦς θυμίαμα, πάντα πλὴν λιβανῦ.

Anniuerſarij ſuffimen, omnia præter tus.

Elicio prece te ſolemnis Tellumo Liber
Cum teneris blande ſimul expergite virabus
Qui numero ſopitus ad atria Liberę Auernæ
Puri conſopis auguſta triennia ſacri
Atque idem ſimilacis feſta triennia rurſus
Dulce cies cum cinctutis nutricibus carmen,
Vagitu vegetans cœtus vortentibus annis
Ergo hoc frugiuirens, here, corniger, optime frugi,
Pandiculare ſacrum viſas, ſed lumine læto
Percoquibus ſacris, æternis frugibus mactus.

σιληνῶ, σατύρȣ, βακχῶν θυμίαμα, μάνναν.

Siluani, Incubi, Brumarum ſuffimen, manna.

Audi me Brumi bone nutricator & altor
Inque ſtatis ſacris non vltima cura Deorum,
Magnaque cura hominum celeberrime Syluanorum,
Hircipile & ſacrę pompaï præſul honeſte
Peruigil atque tuis iuueneſcens, iubile, Faunis
Brumarum cinctarum ederis, prętorque virarum,
Semiferis ſocijs ſimul ad pandicularia ſacra
Huc ades, expergefaciens vitulamina alumni
Cum brumabus tuis comitans bene rite patrata,
Hæc nocturna ſacra, allucens comitia ſancta
Iubile thyrſigerens cœtu florente ſereſcens.

εἰς ἀφροδίτην, ὕμνος.

Diuæ Veneris Volupiæ carmen.

Cæligena, illuſtris, ridens, arguta Venuſtas
Spumigena ô genitrix pernoctatrix veneranda
Coniugula & nocturna, & vis cata mater amicæ;
Omnia nam ex te, tu inuexiſti fœdera mundi
Et trium iura tenes, mortarum cuncta geniſque
Immodis cœli & terraï frugiferaï
Et ſalſi mundi, pręſes ſanctiſſima Brumi,
Concelebrans epulas, ô pronuba, mater amorum,
Suada, & ſtratiuola arcana & ſalis conciliatrix,
Viſa, inuiſa, comas pulcherrima, patrima Dia
Sponſalis conuiua Deum, Maieſta, Luperca,

Prolifica & vituna, Viroſa, Lubentia mater.
Quęue arctas homines compagibus illecebrarum.
Et genus omne animantum æterno vulnere amoris
Adſis caprigenum ſanguen, ſiue atria Cœli,
Dia premis, ridens regina micante labello,
Turiferæ Surias ſeu luſtras templa beata
Siue in ęquoribus campi ſplendentibus bigis
Propter habens auguſta Melonis flumina opimi,
Vel ſi littoribus pullis prope marmora ponti
Cœlituum gaudes Diua exultantibus turbis,
Aut etiam tremulis puſis in gramine terræ
Littoreos ad puluinos cum præpete curru
Siue in Cupro matre tua, vbi rite nouellę
Te pueræ innuptæ, & nuptæ, formoſa quotannis
Concelebrant regina atque indigetem Daui Adonem
Huc adſis compos ſpectandi, Diua leporis,
Nam pura te mente colo precibuſque pudicis.

ἀδώνιδος θυμίαμα, ἀρώματα.

Adonidis ſuffimen, Aromata.

Te vario obteſtor ſub nomine Die Camille,
Mollicomans, & vaſticola, atque leporibus augens,
Conſe Deus Volturne alimentum nobile rerum,
Puſa puer, cunctis virideſcens ſemper Adonis,
Occaſe, & rediuiue ſtatis vortentibus annis,
Semper adulte bicornis, amabilis, lacrumiculte,
Polcher, venatu gaudens, permiſſicapille,
Vinule, corculum, amenæ Diuæ, germen amoris,
Quem bona polchricomans Proſerpina Dia pariuit

Omnimodis qui nunc habitat per tartara furua,
Te rurſum cælo reddens, tempeſtaque membra,
Huc ſis flaminibus deducens germina terræ.

ἑρμοῦ χθονίου θυμίαμα, στύρακα.

Mercurij Tellumonis Summani ſuffimen, Sturacem.

Qui colis Amſanctum & viam inexorabilem Auerni
Pallenteſque animas ſub triſtia tartara mittis
Tellumo, laſciui patris Liberi alumna propago,
Atque Venuſtatis Diuaï, Murtiæ amenæ
Qui per Larundæ ſacraria ſancta vagaris
Ægrorum Lemurum ſub terra accenſe viator
Ducem cum ſtetit illa dies qua Morta profata eſt,
Sagminea rude Die ſoporifer omnia mulcens
Lumina item fallace, natantia morte reſignans,
Hoc tibi nam larunda dedit pratura in Auerna
Manibus æternis mortalium iter comitari
Flaminibus tandem da fauſtum in rebus laborem.

ἔρωτος θυμίαμα, ἀρώματα.

Cupidinis ſuffimen, Aromata.

Magne voco te purime, amabilis, blande Cupido
Arcitenens, ales puer, igniuage, impete, velox
Ludens cum Diuis & cum mortalibus ſeclis,
Caute gemelle puer qui cunctorum æditus es
Cæli atque Coui, & terræ, & Maris omnigena, & quæ
Nutricatur alens ſpirantia frugiparens Ops.
Quæque & Auernus ager genit, & mare marmore flauo,

Nam cunctorum horum ſolus moderaris guberna
Sacrificis adſis ô pura mente miniſtris
Auertens illegitimæ Cuppedinis æſtus.

μοιρῶν θυμίαμα ἀρώματα.

Mortarum Carmentum, ſeu Parcarum ſuffimen, Aromata.

Mortæ infinitæ nigrantis noctis propages
Vos precor ô celebres quæ ſub cœleſte palude
Qua canus liquor induſeri de fonte lauacri,
Labitur æterni ſpecuis ſub pumice opaco
Ciues peruolgatis alumna animantia terræ;
Inde loci ad ventoſum hominum ſeclum leue, hians ſpes
Pergitis, carbaſeis obſtantes lumina velis
Fatali in campo, vt bigas leuis aurigatur,
Gloria iuſtitiæ ad metas, Speique & curarum
Et legem Caſci, magni, laudabilis regni,
Tantum Morta eſt vitaï prima, haud alis vllus
Diuum qui pedibus pulſant cœnacula cœli
Et Iouis Cortumio eſt, etenim quæ cuncta manent nos
Tantum Morta, Iouiſque æterni Dedala mens ſcit;
Nocturnæ, mitiſſima pectora, numina amica
Atropeque & Lacheſi, & Clotona ô patrimæ adeſte
Aëriæ inuiſæ tetricæ irrequietæ Diuæ,
Omnia item mortalibus quæ datis omnia, fertis.
O meæ, Mortæ, audite lubenter liba preceſque
Nubila tergentes mordacibus pectora curis.

χαρίτων θυμίαμα, στύρακα.

Gratiarum ſeu Venuſtatum ſuffimen ſturacem.

Adſitis celebres illuſtres Gratiæ honoræ
Progenies Iouis alma, Paludęque Egeriaï
Maieſta & Flora, & Vitula auguſtiſſima Virgo
Lætitiæ matres lepidæ puræ vitulantes
Volturnæ ſemper virideis, mortalibus gratæ,
Votitę puerę, Vortumnæ, Cœſiæ, amœnæ
Aſſiduæ ventatæ volentes fauſta Camillis.

νεμέσεως ὕμνος.

Diuæ Nemeſis Græcanicæ carmen, (*Latine*)
Vortricordia.

Te voco te Nemeſis Victrix Dea, magna Camilla
Omnituens, hominum ſcrutans mortalia corda,
Æterna & veneranda, colens ſola aurea iura,
Quæ varios mutas humani pectoris fluctus
Quam agnoſcunt iuſte hęrentes compagibus omnes
Nam noſti interiora animorum, haud te lateat mens
Detrectans rationis iugum cuppedine iniqua
Cuncta tueris, cuncta audis, cuncta admoderaris,
In te ſtant mortalia iura, potiſſima Dia
Adſis præſtitibus puri ſacri auxiliatrix
Da placidas rationis opes, cohibens inimica,
Conſilia inſidiantia, iniqua, ſuperba, nefaſta.

Digitized by Google

δίκης θυμίαμα, λίβανον.

Diuæ Iuſtitiæ ſuffimen, tus.

Iuſtitiæ obteſtor pulchræ omnituentis ocellum
Ad Ioui' Dictatori' ſedet quæ illuſtre tribunal
Cœlitus endotuens mores mortalium homonum,
Atque vltrix plectens humana nefantia facta,
Ex equo veri coniungens diſparile omne.
Nam quæcunque viris ſententia peſſima ſuaſit,
Conſilijs diris infanda volentibus quæque
Sola iugum imponens iniuſtis iura miniſtris,
Iniuſtorum hoſtis, Sanatum mitis amica,
Verum adſis ſemper fauſto Dea numine iuſta
Vitaï vt veniat finis, quam Morta profata eſt.

δικαιοσύνης θυμίαμα, λίβανον.

Diuæ Æquitatis ſuffimen, tus.

O bona cura hominum locuples iuſtiſſima virgo
Semper amans homines æqualia iura colentes
O Veneranda, beata Dia, ô Iuritis honora
Puris iudicijs diſpenſans optima iura
Nec mentem labefacta, etenim cunctos labefactas
Qui tua non ſubiere boni iuga, ſed magis ipſa
Indomiti horrifico, declinant vbere flagri
Concors omnibus æqua, venuſta, dicacula, amica,
Munia pacis amans, certæ cupidiſſima vitę
Nam plus deteriuſque odiſti, & diligis æquum,
In te habet virtus, in te ſapientia finem,

Adſis

Adſis Dia hominum frangens audacia facta,
Vt ſemper iuſtam æqua ferant veſtigia vitam
Omnium qui terræ veſcuntur munere opimo
Atque animantum alium quæque educat omniparenti
Alma ſinu tellus, & quæ maris ęquoreus Dis.

ὕμνος νόμȣ.

Legis carmen.

Cœligenum atque hominum genium te Diua voco Lex
Cæleſtem aſtrificem, rerum commune ſigillum
Terraï æquorei ſalis, naturæque ſtatumen.
Concors & conſtans ſeruans bene legibus aptum,
Quis tu is componens cœli immortalia iura
Et quatis ſubleſtam inuidiam vortiginis ritu
Qui bona das vitæ mortalibus munia obire.
Sola etenim moderare animantum cuncta guberna,
Conſilijs cernens obſeruantiſſima rectis
Caſca experta comes, iuſtis innoxia ſemper
Iniuſtoſque labefaciens ingentibus noxis.
Sed veneranda opulentifer omnium amœna voluptas,
Fac tu nos memores aſpirans nomen amicum.

ἄρεος θυμίαμα, λίβανον.

Mauortis ſuffimen, tus.

Magnanime, impauide, inuicte atque aſperrime Ma-
uors
Indomite, armipotens, parricida, impetimure,
Marſpiter, ô crepericrepe, tabo & ſanguine ſtillans,

Sanguinis humani ſitiens bellicrepe, torue
Enſibus atque inamœna colens certamina runis,
Siſte duellum, & cordolios requieſce tumultus,
Inque venuſtatis diuę, & Brumi otia dia,
Et munus Cereale duelli confer amorem
Semper parem optans, victum & recope vigentem.

ἡφαίστου θυμίαμα, λιβανομάνναν.

Volcani ſuffimen, libanomanna.

Volcane omnipotens, fortiſſime, flammaque perpes
Ignitis florens, auris Lucetius dius,
Lucerius, Viriate, Nero, ęterne artipotenſque
Ferrifaber, purumque elementum, portio mundi
Omniuore, omnidomans ſuperans omnia, omnia luſtrans,
Sol & Luna couum, ſtellæ, fons purimus ignis,
Membra hæc Volcani mortalibus ignea lucent
Omnes inducolis genteſque vrbeſque domoſque,
Artubus inſinuans mortalibus, alme, beate,
Sis felix atque hæc noſtrà ad libamina cede,
Vt placidus venias operum bonus auxiliator
Atque implacatæ extinxis incendia flammæ
Fomitis in nobis ſeruans genitabile lumen.

ἀσκληπιοῦ θυμίαμα, μάνναν.

Æſculapij ſuffimen, manna.

Cunctorum Æſclapi Iuturne ſalutifer, alme
Morborum omnigenum mulcens contagia iniqua
Mulciber excellens ades huc comitatus ſalute

Mortiferæ cohibens incendia peſtilitatis
Veſtripes, Verrunce, rei largitor opimæ
Februi Apollineris viridans & honora propago
Morbi perduellis coniuxque ſalutis amœnæ
Huc ô ſoſpes ades æui dans proſpera fata.

ὑγιείας θυμίαμα μάνναν.

Diuæ Saluti Meditrinæ ſuffimen, manna.

O fœcunda ſalus & amabilis omnibus regnans,
Huc adſis Meditrina opulentifer, omniparenſque.
Peſtilitas ex te omnis abit mortalibus ægris,
Cuncta lepore tuo viridant vitulantia tecta
Dędalaque ars; te Mundus cupit perculſus tua vi
Tantum odit te dis vitaï peſſima finis
O cupiunda, veges ſolamen amabile rerum,
Te ſine nulla ſeni vſurpanda in fine ſenectæ
Gratia; ſola omnes captas, ſola omnibus regnas,
Sed tu blanda tuis præſto adſis diua Camillis
Auertens peſtes morborumque agmina amara.

εὐμενίδων θυμίαμα, ἀρώματα.

Manarum Dirarum ſuffimen, Aromata.

Vos calo vocifera Diuæ, horrendæ fatuantes
Alectona & Tiſiphona & veneranda Megera
Noctiuagæ, induferæ, ſummana ſilenta colentes,
Ad vada ſanguinei Amſancti atque obnubila templa
Vndique ventantes humana piacula propter
Veſanæ atque petulcæ, flagrorum agmine ouantes
Angitię, vltrices, ridigæque, atque hiſpidineſtes,

Digitized by Google

Terribiles, Orci gnatæ, Vortumnifiguræ,
Aëriæ, inuiſæ, leuiores, præpete mente,
Nam neque vel citimi Solis Lunæque labores
Nec virtus ſapientipotens nec amœna venuſtas
Artificum, ætatis nitidæ nec adulta iuuentas,
Inuitis vobis agitarint gaudia læta
Semper at in terris hominum mortalia ſecla
Iuſtitia regitis reddentes aurea iura
Sed Diuæ Mortæ ſerpenticomæ Volturnæ,
Vos placatum animum meliori reddite menti.

ἐυμθυίδων θυμίαμα, ἀρώματα.

Manarum Tenirarum ſuffimen, Aromata.

Conſentes Manæ celebrabile numen habentes,
Huc caſtæ induſero prognatę Dijoue puſæ,
Puſæ Tartareæ Iunonis alumna propages,
Humanæ quæ cenſet iniqua piacula gentis,
Vltrices ſcelerum, excubijs vigiles inhiantes,
Atricutes, ſcintillantes graue fulgur ocellis
Sacros carnificiſque micantes luminis ignes
Reginæ, æternæ, poſtuertæ, terriculæque,
Tortores ſtimulo fatorum iura tenentes,
Nocturnæ, puſæ, voltuoſę, crinicolubres,
Vos veneror, vos mente pia aduentaſſere amicas.

μηλινόης θυμίαμα ἀρώματα.

Diuæ Lerundæ Moſtellariæ ſuffimen, Aromata.

Te veneror ſummana Lumuria virgo paluda,

Digitized by Google

Quam prope Aruernales fluxus, veneranda pariuit
Arcano commiſta Ioui Proſerpina amore
Et qui concubuit Dis fraude, cupidinis æſtu
Caluitus traxitque bimembrem matris colorem.
Quæ genus humanum furiat larualibus vmbris
Omnifera ſpecie commutans horrida volta
Nunc clara apparens, nunc fuſcans nocte figuram
Occurſu horrifero peruolgans noctis opaca,
Sed ſub te placo Regina nigrantis Auerni,
Montiuagos ſtimulos protela ad extima terræ,
Flaminibus faciĳ oſtentans placabile numen.

τύχης θυμίαμα, λίβανον.

Fortis Fortunæ ſuffimen, tus.

Huc ſis Fors Fortuna ſacris regina voco te
Manſuetam, Triuiam, rei prædiuitis ergo,
Et Deianam antiſtitam opaci ſanguine Conſi,
Progenitam, æternumque inuicta laude cluentem,
Atque Libentinam, perbitentem omnibus cautam
Dædala namque in te opulentia conſtat homonum,
Namque aliĳs copum das rerum pleraque abunde,
Paupertatem aliĳs, irarum percita faſtu,
Verum ô Diua domi te obſecro Fauoniam adeſſe
Gliſcentem recope, rei prediuitis ergo.

δαίμονος θυμίαμα, λίβανον.

Genij ſuffimen, tus.

Magnanimum Genium cælo prætorem venerandum

Manſuetumque Iouem, auctorem genitabilis auræ
Dijouem vbique vagantem, & Væiouem imperitantem
Qui largiris opes vt inisti tecta cachinnans
Et contra humanę extinguis qui commoda vitæ.
Lętitiæ, mœroris Patulcius, Cluſius idem es
Quare Sange pater curarum ſemina pellens
Inſidiantia vitę in terra frugiferenti
Da præcor æquanimo vitam concludere fine.

λευκοθέας θυμίαμα, ἀρώματα.

Diuæ Albuneæ ſuffimen, Aromata.

Albuneam elicio prognatam principe Cadmo
Magnam, quæ Brumum eſt obſtetricata nefrendem
Huc ades ô quæ ſalſa tenes & cærula templa
Fluctibus exultans nautarum ſoſpita Juno
Nam te reſpiciunt puppes per cæca pericla
Vna laborantes ſolaris in ęquore volgum
Quis tu ſubueniens ades in diſcrimine ſoſpes
Ergo ſalutaris præſens vrgentibus adſis
Rebus, veliuolas obſeruans candida puppes
Atque tuis largire Fauonia flabra miniſtris

παλαίμονος θυμίαμα, μάνναν.

Portumni ſuffimen manna.

Qui ſuxiſti vna cum Brumo lacte nouellum
Quique colis liquidos & ouantes turbine campos
O Portumne lubenter ad hæc te liba vocamus
Fronte renidentem & ridenti lumine volti

Seruantemque tuos, terraque marique miniſtros.
Namque vagis ratibus ſub tempeſtate ſonora
Soſpes ades & te cupidis mortalibus offers
Auertens ſeuas iras per cærula ponti.

μϰσῶν θυμίαμα, λίϐανον.

Diuarum Camænarum ſuffimen, tus.

Mammuriæ atque Iouis ſtreperi prognata propages
Illuſtres celebreſque Nouenſileſque Camænæ
Et quoiuis quemcunque fouetis amabile volgus
Artitas omnes virtutes progenerantes
Nutrices animi, directæ mentis amuſſis,
Atque magiſtrę animi moderantes recta guberna
Quæque ſacris homines imbutos inſtituiſtis
Flora Cluacina, & Vitula, & Caſmena virago
Cæliaque, & Tripuda, & Carmenta & diua Venuſtas.
Oſcina, flexanima & mater maieſtaque princeps
Ergo Deæ huc age præſtitibus ventate fauentes
Vobis cum decus omnipotens & adoream agentes.

μνημοσιώης θυμίαμα, λίϐανον.

Diuæ Mammurię ſuffimen, tus.

Mammuriam elicio Iouis omnipotentis maritam
Quæque pias eſt duciloquaſque enixa camænas
Peſtifera verſata caducæ obliuia mentis
Continuans mentes animarum fœdere ſacro
Reginæ omniparæ rationis amica, fouens vim
Peruigil, irrequies memoranter cuncta miniſtrans

Quorum quiſque ſimul in pectore ruminat artem
Nec quid præteriens inſtigans lumina mentis
Præſtibus memores mentes dat dia Moneta
Sacrati caſtus pellens obliuia ab illis.

ἠοῦς θυμίαμα, μάνναν.

Diuæ Matutæ ſuffimen, manna.

Cede Dea aurigans candens mortalibus lumen
Clara pudoricolor, mundo Matuta refulgens
Aurea magnanimi Titani nuntia Solis
Horriferæ quæ itiner anfractaque noctis opaca
Diua tuo reuocas initu ſub viſcera terræ
Dux operum vitæ, mortalibus Dia miniſtra
Quaque hominum gaudent ægerrima ſecla, nec vllus
Quem fugiſſe tuos fas ſit polcerrima voltus
Quando genis exterres otium amabile ſomni
Tunc gaudete homines, ſerpentes cetera ſecla
Quadrupedum & volucrum & ſtabulantum in fluctibus ſalſis
Namque omnem excultum donas mortalibus victum
Sed tu dia antiſtibas ſacrum iubar auge.

Θέμιδος θυμίαμα, λίβανον.

Diuæ Iuritis ſuffimen, tus.

Cæligena huc Iuritis ades patrima virago
Muſtea progenies telluris, Caſia dia
Vaticinas quæ prima aperis mortalib. ſortes
Delporum Dijs pro cortina oracula fatans

Puticulis

Puticulis vbi Puteolis regina cluebas
Et Februo fandi donaſti pectus habere
Auguſta ſpecioſa verendaque noctuvolga
Prima etenim ritus hominum genus edocuiſti
Nocturnis ſacris Brumum fanatica ouando
Ex te enim caſtuſque Deum cultuſque verendi
Huc adſis, huc Diua fauenti numine blanda
Ad diuina tui veneranda ſilentia ſacri.

βορέȣ θυμίαμα, λίβανον.

Aquilonis ſuffimen tus.

Horriferis flabris contorquens æquora cœli
Huc Aquilo glacialis, relinquens ninguida Thracę
Solue Coui ſubices nigrantes nubibus totis
Flamine diſcutiens prægnantes imbribus nubes
Omnia ſuda ferens, tergens freta vitrea Cœli.

ζεφύρȣ θυμίαμα, λίβανον.

Fauonij ſuffimen, tus.

Cæliuaga vndigena flabella, Fauoniæ aurae
O leuiſomne animæ ſolamen mite laborum
Vernæ graminea portuum cupidiſſima cura,
Nauibus ſternentes itiner molle aëra blandum
Obſecro vos placido ſpirantes flamine adeſte
Aëriæ inuiſæ, leuipennes, aëriformes.

νότου θυμίαμα, λίβανον.

Auſtri ſuffimen, tus.

Præcipites auræ tranantes aëris caulas
Vndique pennipedes, vortigine præpete ouantes
Cedite nimborum matres cum ingentibus nimbis.
Nam Iouis has vobis finiuit in aëre partes.
Cælitus imbriparas nubes permittere ad ima
Vos precor inferio hoc mactans, libamine Diuę
Terræ matri frugiparentes elicere imbres.

ὠκεανοῦ θυμίαμα, ἀρώματα.

Oceani ſuffimen, Aromata.

Te veneror pater Oceane immortalis origo
Naturæque Deum æternæ, & mortalium homonum
Qui circunfluis anfracta ambarualia terræ
Unde genus fluuiorum, vnde & ſale marmore halio
Atque alid in terra ſcatebrarum ignobile volgus
Te Februum luſtrale vocamus Cæligenarum
Finis telluris, margo amplę fornicis mundi,
Huc placidus venias ſacræ gratiſſime turbæ.

ἑστίας θυμίαμα ἀρώματα.

Veſtæ ſuffimen, Aromata.

Incluta Veſta ſenis Saturni caſta propago
Quæ nimis irrequietis habes meditullia flammæ
Hoſce tibi puros præſtes ad ſacra miniſtros

Digitized by Google

Florentes, dites, caſtoſque & pectore puro
Huc ades ô Diuum conſtans fulmenta hominumque
Multipotens æterna & amabilis, atque opiformis,
Ridens atque beata, faue placidiſſima ſacris
Fauſta bona inſpirans & amænę dona ſalutis.

ὕπνου θυμίαμα, μετὰ μήκωνος.

Somni ſuffimen, cum papauere.

Somne pater diuum omnigenum vnicus atque hominũ rex
Et quæcunque fouet tellus animantia ſecla
Omnibus vnus enim regnas atque omnibus adſtas
Corporaque inſidiator inermi compede vincis
Curarum domitor, requies præblanda laborum
Mærores omnes ægro de pectore tergens
Qui mortis curas abigis animaſque reſeruas
Nam vere mortis germanus es atque veterni
Sed ſub te placo miti aduentare fauore
Seruantem placidi nos ſacrum ritum obeuntes.

ὀνείρου θυμίαμα, ἀρώματα.

Somnij ſuffimen, Aromata.

Obſecro te princeps celerem pernicibus alis
Nuncius incerti, verax Carmentus homonum
Nam repens tacitus per amica ſilentia ſomni
Inſinuanſque animis hominum cis intima mentis
Et ſcita ad ſomnos legas decreta deorum
Significans tacitis, tacitis animabus futura
Cum quis rite colens diuos in pectore puro

Semper vt anticipans ſpem blandam mente ſagaci
Vitam hominum illecebris prolectes gaudia hiantum
Vtque homines animum requieſcant triſtibus curis
Supplicijſque deos ex ſacro munere placent
Namque pijs ſemper ſtat dulcior excita finis
Tantum celauit venientia fata nefaſtos
Somnigena ſpecies, certiſſima nuntia damni
Ne qua foret noxæ venientis cognita finis
Clinia ſed te ſancte precor promonſtra Deorum
Notificos ſemperque offendens pectora pura
Nunquam prodigijs acclarans omnia iniqua.

θανάτȣ θυμίαμα, μάνναν.

Mortis ſuffimen, manna.

Huc adſis quæ hominum moliris cuncta guberna
Tantum producens æui, quautum eminus diſtas
Namque tuo exſtinguis corpus animamque ſopore
Quando perrumpis naturæ viuida clauſtra
Cæca hominum ſignans æterno lumina ſomno,
Omnibus communis alijs iniuria partim
Florentes ſtinguens ætates funere acerbo,
Omnia nam concreta in te ſola abſolüuntur
Nam neque ſupplicijs, neque votis pectora frangis.
Quare ô ſancta veni, longo poſt tempore vitæ
Quod te ſupplicijs & votis obteſtamur
Vt felicem habeant homines claramque ſenectam.

FINIS.

Vertebat Ioſ. Iuſtus Scaliger Iul. Cæſ. Fil. intra quinque dierum ſpatium.

EIVSDEM ANNOTATIONES *IN JNITIA ORPHEI.*

HIc liber non proprie ſunt ὕμνοι ſed τελεταί. nam in Hymnis natalia, geſta & eiuſmodi narrantur: hic verò tantum inuocationes Deorum, quibus vtebantur in myſterijs ij, qui ſacris cuiuſpiam Dei initiarentur; ſunt etiam ad depellenda adiecti. Quæ omnia tamen fiunt cognominibus myſticis. Sed Græci in hoc prorſus ſunt. Latine quidem *initia* inſcribi poteſt, vt reſpondeat Græco verbo τελεταί; ſed quia totum cognominibus Deorum conſtat, melius inſcribitur *Jndigitamenta*. Veteres enim Latini quos Græci vocant ὕμνους ipſi nominant *Aſſamenta*, quæ ſcilicet ſeparatim in aliquem Deum Canuntur, in quibus geſta & virtutes eius Dei celebrarunt, vt alibi fuſius diximus. At *indigitamenta* vocarunt in quibus Deorum cognomina varia eſſent. Eorum Græci duo genera fecerunt. nam κλητοὺς ὕμνους vocarunt auxiliarium & fauentium Deorum, ἀποπεμπτικοὺς autem nocentium, quæ vocat Virgilius *læua numina*, quorum primi ex vetere lingua Latina *Calatorium carmen*; alterum, *auerruncale* vocare poſſumus. Quare, vt dixi, quia omnia Latine reddere volumus, tametſi titulus Græcę inſcriptioni ὕμνων non reſpondet, tamen *indigitamenta* inſcripſimus; dictum autem *indigitare* pro indicitare, hoc eſt vocare. Nam *citatam plebem* dicebant quæ

illicitum vocata eſſet. Sic apud Varronem de lingua Latinā. *quod pecus incitatum antiquum oppidum exigebant:* legendum potius, *inducitatum* : quod eſt non Varronis, ſed cuiuſdam veteris poëtæ ἀκροτίλτοι. Et *citare* notum quid ſit in forenſibus & iudicialibus cauſſis, & *citatum inſtrumentum* nuncupatum. Ergo *indicitare*, quod erat incitare, & *indigitare* idem; vt *ſubicitare & ſubagitare* in Caſina Plauti : vt *inicere* in Varrone pro inigere. Tanta eſt cognatio inter C, & G. ſic *ingens* ex *incens*, quod ſcilicet cenſeri non poteſt nec æſtimari. Sic apud Varronem citante Nonio, *quia ad amuſſim diu gens non erat*. Lege *Duigens* quod eſt *Duicenſus* apud Feſtum, vt vetus Gloſſarum Sancti Germani.

Teniræ ſunt Deæ, quas Feſtus ait à *Tenuira* ita vocatas. Ita Furias nominauimus. Sed veteres puto dixiſſe *Teſniras* vt *Ceſnas*, & *Peſnas* & pleraque eiuſmodi. Itaque *Teſniræ* erunt ποινήτειραι quæ homines puniunt.

Telamo ſeu *Tellumo* idem eſt. Quos Græci ἄτλαντας παρὰ τὸ τλῆναι vocarunt eos Latini *Telamones*. Sed vt τελαμών. Græcum eſt idem ipſum παρὰ τὸ τλᾶν: & *Tellamo* apud Varronem citante Auguſtino quamuis ex Tellure deductum quaſi χθόνιος θεὸς, tamen & ipſe eandem originem habet: Nam & *Tellus* ipſa ſiue *Tellumo* παρὰ τὸ τλᾶν, vel vt vetuſtiſſimi Græci πλάω, vnde *tello* Latinorum, quod poſteris dictum *tollo* E, in O. vt *Elera, olera: hemonem, homonem* &c. & geminata conſonante nam veteres non geminabant conſonantes; quin & ipſum Græcorum antiquum πλάω peregrinum eſt; eſt enim vt infinita alia ex Syriaca

Lingua;nam in ea *Tal* eſt τλᾶι; vt ἔρα Syriaco *era*, Arabes & Hebræi *Erd*, quo nomine omnes pene ita vocant.

Ambarualis Neptunus quod ambiat arua.

Empanda pro Cerere Varro apud Auguſtinum,& Feſtus.

Dis ex Grȩco δὼς pro ζὼς. vnde patrius caſus διός. Vnde *Dijouis* apud Varron. poſtea D perijt, vt *Dianus*, *Janus* vnde Diana manſit παρὰ τὸ δῖον. Nos in *Joue* vt etiam in multis alijs communem opinionem ſecuti ſumus à *Juuando*.

Februus eſt à Græco φοιβάζειν, φοίβεως. Ita igitur Phœbum vertimus.

Nerienes, Mauortis cognomen, Sabinum vocabulum παρὰ τὸ νεῦρα, aliquando videtur ſignificare Deam comitem Martis. Itaque putamus nihil eſſe quam νηρεΐδα vel νηρεΐνη Neriene Galathea.

Parunda. Varro apud Auguſtinum,Græci εἰλιθυίαν vocant παρὰ τὴν ἔλευσιν quod facile accedat iuuãtibus puerperis vel quod facile viam det partui,hoc ad verbum eſſet Latine *Venilia*, quæ eſt à veniendo, vt ait Varro ſed alia eſt Dea.nos nõn reſpicimus poteſtates eorum numinum,ſed nomina tantum. Inuocabant & *Nummeriam Deam*, vt ait Varro de liberis educandis, quod *numerè* pro ταχέως dicunt, itaque τὴν ὠκυτόκον *Nummeriam* vertimus.

Viræ ſunt nymphæ vt alibi ex Feſto diximus,quaſi χλωρίδες. Querquetulæ δρυάδες.

Mammuria eſt μνημοσύνη. Mammurius Veturius, ſeu Mammuria Veturia vide Varronem.

Carmentus eſt vetus Menuria, vt vult Varro.

Nouenſiles Camœnæ. Dij Nouenſiles, vel, Nouenſides, ſunt nouem dij vna ſedentes: à quo nomen habent apud Sabinos. Quinam ſint illi, vide diuerſas opiniones, quas ex veteribus ſcriptoribus adducit eruditiſſimus auctor Arnobius. Nouenſiles Camœnæ nihil aliud ſunt quam ἐννέα μοῦσαι.

Muſtea Venus. Vide Varronem.

Lucumones apud Feſtum videntur eſſe Genij infeſtantes loca, ad quæ veniunt, quod proprium eſt Larium. Sed alibi diximus Lucumones nihil aliud eſſe quam λυκάονας.

Grundulij, & *Grundules* Larium cognomentum omnibus impoſitum vide Caſſij Hemionis locum apud Diomedem.

Cortumio eſt viſus intimus. Cortumio Iuris dicimus ὀφθαλμός.

Juritis ἡ θέμις. Gellius, quamquam apud Gellium legi poterat *Quiritis*; Id eſt λογχᾶτις θεά Lycophroni.

Faſta Dea. θέμις, Fas θέμις, Nam Faſti duæ quibus θέμις fieri.

Mulciberi. Ita μειλίχιος θεὸς vertimus. Nam Mulciber à mulcendo, ſed id cognomen præcipue Vulcano attributum, quia igni .... ſic quod igni domitum eſt Homerus vocat μειλικτόμενον, & alibi dicit πυρὶ μαλακυνόμενον.

Moneta eſt πρόνοια à monendo dicta.

Manij Genij ἀγαθοὶ δαίμονες Inui κακοί, nam Inuus ὁ ἐφιάλτης Seruio.

Brumus eſt βρόμιος & Brumalia eius feſta & bruma αἰ χει.

αἱ χειμεριναὶ ἑπταὶ quia circiter id temporis incidebant Bachanalia.

Græca Nemeſis Græcam vocamus quia non habet nomen Latinum vt ait Plinius, tamen nihil aliud eſt Nemeſis quam Vorticordia. Sed & Venus Vorticordia celebratur Romanis.

Mæſius & Maius idem, ideſt ὁ μείζων ὁ παλαιός. Vide coniectanea noſtra in Varronem.

Paluda eſt ἑλκεσίπεπλος. Varro ex Ennio:

Corpore Tartarino prognata Paluda virago:

Sed in Probo legitur *palude*: vt intelligatur & Minerua nata ex palude.

FINIS.

Digitized by Google

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
Ivl. Cæs. Fil.

In Æſchyli Prometheum

A Q. S. Fl. Chriſtiano conuerſum

PROLOGVS.

PAcuuius acer, & Rudinus Ennius,
Vtrique compar, ſiue maior Attius,
Alij, vetuſtas doctа ſi quos extulit
Scænæ, Latinas ex bonis Græcis bonas
Scripſere grandi oratione fabulas.
Verum venuſtas omnis, omnis gratia
Grandiloqua numeris obſitę innumeris perit,
Atque obſoleſcit, dum occupati in vnica
Orationis parte, numeros negligunt.
Contra poëtæ, noſtra quos aëtas dedit:
Omitto quærere, an poëtę, & muſici,
An muſicorum ſtrepera mendicabula:
Nam ſint ne, ciccum, nec ne, non interduim.
Illi igitur, inquam, ſeu poëtæ, ſiue non,
Satis modorum diligentes, cęterum
Sermonem iniquo penſitant examine.
Laſciuiaque non ferenda, neſcij
Qua priſci honoris parte ſeruetur tenor,
Graij Cothurni nobilem, catam, grauem,
Tubę virilis intonatam incentibus,
Neruis adultam, & viribus Tragœdiam

Deartuarunt voce languificiſoni,
Orationis nuperæ nouitiæ
Stilo pedeſtri, & femininis naenijs.
Homunciones hoc venuſtuli, & cati
Sibi videntur, hoc beati, ac diuites,
Suadæque alumni, & Venerij nepotuli.
Adeoque poſitum vel ſibi in medio putant
Tractanda in arte muſica palmarium.
At Gratiarum pectus abſtruſum, optimus,
Docte expolitus,atque liberaliter
Inſtructus omni literarum copia
Poeta noſter inter hos medium ferit.
Veterum neque illi ignaua negligentia
Placet, aut nouorum obſcura diligentia.
Florem leporis ſcænici, atque muſicæ
Vtroque, numeris temperauit, & ſtilo,
Priſcis poetis comptior, melior nouis.
Nunc ego, quid adſum, quamve rem veni, eloquar.
Fauete linguis vos, & animum aduortite.
Deſmota Græca eſt Æſchulu Tragœdia.
Poeta noſter vortit illam barbare.
Illamque opimam & vberem facundiam
Et ſcriptione eſt aſſecutus & ſtilo:
Vt ne quid inibi poſſit inuenirier
Errore omiſſum, ſiue perperitudine,
Hanc ergo vobis fabulam è vetere nouam
Adporto. tantum eſt. Vos valete, & viuite.

EIVSDEM

In citatos non reſpondentes.

Proſcripſit tua téque, quòd citatus
Non reſponderis, optimus Senatus.
Non aſſis facis, & grauem tremendi
Legem carminis, ac ſeuera iuſſa
Tantùm verba putas: notas honoris,
Famæ ſtigmata, nominis lituras
Speras olim abolere poſſe; fruſtra.
Cùm vulnus coijt, manet cicatrix:
Vtque infamia vulnus eſt honoris;
Sic ignominia eius eſt cicatrix.

Digitized by Google

SELECTA EPIGRAMMATA
E
GRÆCORVM FLORILEGIO
ET A
IOSEPHO IVSTO SCALIGERO
IVL. CÆS. FIL.

Latinè verſa.

Digitized by Google

Digitized by Google

EX LIBRO PRIMO.

In vitam humanam, TIT. XIII.

POSIDIPPI, *ſiue, vt alijs placet,*

CRATETIS CYNICI.

Epigr. Ποίην τις βιότοιο. &c. pag. 16. Edit. H. Steph.

Quod vitæ inſiſtemus iter, ſi plena tumultu
Rebus & implicitis ſunt fora, cura domi.
Rura labor multus circumſtat: in æquore terror,
At peregre, ſiue es diues, vbique times.
Sin pauper mœres, viuis cum coniuge, curis
Non ſine eris: vita es cœlibe, ſolus eris.
Sollicitus cum prole; orbus ſine prole: iuuenta
Conſilio, ſed vi cana ſenecta caret.
Alterutra iſtarum ſors optima denique, vel non
Naſci, vel natum ſic cito obire diem.

In Deos, TIT. XXXVII.

ANTIPATRI

Epigr. Εὐκολος ἑρμείας &c. pag. 56.

Mercurius, pueri, minimo placabilis. Ille
Lacte, vel agreſti melle litatus erit.

Non ſic Alcides. Aries, aut agnus opimus
Poſcitur; aut aliquo de grege lecta pecus.
Dicis: at ille lupos arcet; quaſi referat, vtrum
Cuſtos, anne rapax perdat ouile lupus.

In Iudices. TIT. XLIII.

INCERTI AVTORIS.

Epigr. Θαρσαλέοι κελτοὶ &c. pag. 64.

Audaces Celtæ Rhenò acri flumine primum
Explorant natos, neque enim pater ante vocatur,
Quam puerum ſancta lotum conſpexerit vnda.

In Ebrietatem. TIT. XLVIII.

ANTIPATRI.

Epigr. Μηδ' ὅτ' ἐπ' ἀγκύρῃ &c. pag. 68.

Seu tibi fundatam puppim tenet anchora, ſiue
Portus habet, noli credere, nauta, mari.
En portu ſubmerſus Ion perit: ille natando
Ducere non potuit brachia vincta mero.
O qui naue vehis, potum fuge: pontus Iacchum
(Tyrrheni ius hoc inſtituere) fugit.

INCERTI AVTORIS.

Epigr. Ὁ πρὶν ἀεὶ βρομίῳ &c. pag. 69.

Ille prius Bromio titubans veſtigia rore,
Ille comes Bacchis ſemicaper Satyrus,

En paria

En paria ærata deuinctus compede crura,
Nunc nato Thetidis fabricat arma Deæ.
Non quidem honorato defungitur ille labore,
Sed miſerum hanc vitam ſuſtinet arte ſuam.

INCERTI AVTORIS.

Epigr. Γῦ σοι κεῖνα κύπελλα &c. pag. 69.

Nunc vbi ſunt calices, vbi quos iaculare ſolebas
Thyrſos, & potus, Faune petulce, tui?
Quis limæ admouit? quis vinclis induit artus?
Quem Bacchi cunas conuoluiſſe ferunt.
Pauperies, duriſque vrgens in rebus egeſtas,
Vulcano fumum me bibere illa dedit.

In Naufragium, TIT. LV.

ARGENTARII.

Epigr. Ἐθραύσθης ἠλεῖα. &c. pag. 74.

Potantum in rixa crepuiſti, fracta, tuumque
Fudiſti toto ventre, Lagena, merum.
Aſpera nam ſaxi vis eminus incidit in te
Non Iouis, at Iouii miſſa repente manu.
Riſerunt ictam, qui te videre ſodales,
Et ſonuit miſtis plurima turba iocis.
Non ego te doleam Bacchum peperiſſe, Lagena,
Hoc factum Semelæ par erit atque tibi.

IN Auaros TIT. XXCIV.

STATYLLII FLACCI.

Epigr. χρυσὸν ἀνὴρ εὑρὼν &c. pag. 116.

Quidam auro inuento laqueum abijcit, alter vbi aurum
Non reperit, nectit quem reperit laqueum.

EX LIBRO SECVNDO ANTHOLOGIÆ.

In Aſtrologos TIT. VI.

NICARCHI.

Epigr. Εἰς ῥόδον εἰ πλεύσαι. &c. pag. 132.

Vtrum adeunda Rhodos conſultus Olympicus augur
Soluendæque foret quæ via tuta rati.
Sit primum noua nauis, ait, diſcedere bruma
Parce; ſed æſtiuo ſidere vela dato.
Hoc bene ſi faxis, huc ibis tutus, & illuc
Si non piratis obuia præda venis.

In Temulentos. TIT. XXXIV.

INCERTI AVTORIS.

Epigr. Ηγγαῦς ἡ βάκχυ κυλίκων &c. pag. 160.

Pernicies calicum Baucis, dum forte iaceret
Ægra, Ioui tales concipit ore preces:
Si morbi dura hæc incendia fugero, centum
Soles de puro non niſi fonte bibam.

Digitized by Google

Sobria, temetoque carens; poſt functa periclo
Luce illa tali cogitat arte dolum:
Quod verſat manibus, per crebra foramina cribrum
Inſpicit, & ſoles callida mille videt.

Facetiæ conuiuales; TIT. XLVII.

MACEDONII.

Epigr. Ἤθελον οὐ χρυσόν τε καὶ &c. pag. 176.

Optarim mihi non aurum, non oppida terræ,
Non quas Thebarum iactat Homerus opes;
Verum vt plena meo ſpument mihi pocula Baccho,
Summaque perpetuus proluat ora latex.
Semper amicorum circum potante corona,
Et vitem agricolę falce premente colant.
Hæc, quas teſtor, opum ſunt argumenta, valete
Faſces, cum teneo pocula plena manu.

EX LIBRO TERTIO *ANTHOLOGIÆ.*

In claros viros TIT. I.

IN PLATONEM.

Epigr. Σωφροσύνῃ προφέρων &c. pag. 191.

Juſtitia ante omnes præſtantior atque pudore
Dius Ariſtocles hac requieſcit humo.
Si cui ſupra alios magnum ſapientia nomen
Fecit: maius habet, nec comes inuidia eſt.

In Infantes, TIT. IX.

AGATHIÆ.

Epigr. Αβάλε μηδ᾽ ἐγένοντο &c. pag. 221.

O ſi nec tedæ, nec lecti iura fuiſſent,
Nulla puerperij tela tremenda forent.
Nunc ſedet, & lentos expectat fæmina partus,
At duro examinum ventre moratur onus.
Iam tres circumagens orbes lux explicat, ex quo
Fruſtratur naſcens irrita vota puer.
Sit tibi, chare puelle, leuis non terra, ſed aluus
Te premit hæc, terra eſt nec ſubeunda tibi.

In Senes, TIT. X.

ANTIPHILI

Epigr. Νεκροδόκοι κλιντῆρες &c. pag. 223.

Dum Philo ſandapilam ſenio grauis ædibus effert,
Exigua ſolitas vt ſtipe quærat opes.
Iniuſto ſub faſce ruit, prodire caducæ
Momentum morti cana ſenecta dabat.
Sic quem ſæpe ſenex alijs portare ſolebat,
Imprudens capulum ſuſtulit ipſe ſibi.

In Temulentos TIT. XX.

INCERTI AVTORIS.

Epigr. Μορτάδα τὴν ἱερᾶς &c. pag. 242.

Mortas anus, quæ tot duxi, dum vita manebat,
Ad ſacros Bacchi pocula plena lacus,
Puluere non condor; tumuli vice ſuaue peractæ
Vitæ argumentum doliolum impoſitum eſt.

ANTIPATRI SIDONII.

Epigr. τῆς πολιῆς τόδε σῆμα &c. pag. 243.

Longææ ſunt buſta Maronidos: inque ſepulchro
E ſilice eſt fabra ſculptus ab arte calix.
Multibibax & multiloquax anus hæc neque natis,
Sed neque natorum paupere patre gemit.
Hoc vnum eſt, quod flet vel buſto condita; Baccho
Vas habile hoc, Bacchi quod ſit inane, gemit.

LEONIDÆ.

Epigr. Μαρωνὶς ἡ φίλοινος, &c. pag. 243.

Nex doliorum, temulenta hic conditur
Anus Maronis. ſculptus eſt tumulo ſuper,
Cunctiſque noſcitandus Atticus calix.
Nunc vel ſepulta non viro aut natis ſuper
Flet, quos reliquit rerum egenos omnium:
Illud flet vnum, quod calix inanis eſt.

ARGENTARII.

Epigr. Ἡ βρόμιον στέρξασα &c. pag. 243.

Quæ Bacchum, quam quæ nutrix lactauerat Ino,
Plus dilexit, anus garrula, Ariſtomache,
Poſtquam mandata eſt tumulo, terramque ſubiuit
Mortua iam, multo iamque operata mero:
Huc Minos, ait, huc vrnam mihi defer inanem,
Vt rores hauſtos ex Acheronte feram.
Nam periјt mihi virginitas. Hæc falſa locuta eſt,
Dolium apud manes nempe videre volens.

ANTIPATRI.

Epigr. Οὐκ οἶδ' εἰ Διόνυσον &c. pag. 243.

Ergo vtrum accuſem, Bacchumne, incertus, an imbrem,
Neſcio. lapſantes fallit vterque pedes.
Ecce, redis potus dum rure, Polyxene, funus
Condere, laboſo præcipitate iugo.
Æolide & Smyrna ſitus es procul. Ebrius ergo
Quiſquis erit, pluuium nocte veretor iter.

DIOSCORIDIS.

Epigr. τὴν τίτθην ἵερων &c. pag. 243.

Hic Hieron amitam Silenida, pocula dura
Vincere quam duro non potuere mero,
Rure ſuo ſepeliјt functam: vt vel mortua, Bacchi
Nunc propius gratos ſtet tumulata lacus.

In eos qui naufragium paſſi ſunt, TIT. XXII.

PHILIPPI.

Epigr. Ηπείρῳ μ᾽ ἀποδῦσα &c. pag. 248.

Exceptum terra, ſæui maris, improbe fluctus,
Iactas me ludum, quiſquiliaſque tuas.
Naufragium ne vni mihi caſſo luce minatur
Terra, nec a ſcopuli mors mea tuta metu eſt.
Quin potius me condis aquis, vel reddis arenæ
Nec defraudatur funere terra ſuo.

In iuuenes, & puellas, TIT. XXIII.

SIMONIDIS

Epigr. Αἴ, αἴ, νῦσε βαρῖα &c. pag. 261.

Ah ah dira lues, nam quæ iuuenilibus annis
Inuidia, ætatis perpete flore frui?
Nam prius orbaſti Timarchum lumine vitę,
Quam nuptæ potuit ora videre ſuæ.

In Philoſophos TIT. XXXII.

ANTIPATRI IN PLATONEM.

Epigr. Γαῖα μὲν ἐν κόλποις &c. pag. 288.

Terra ſinu magni complectitur oſſa Platonis,
Aſt anima ordinibus ſancta recepta Deum eſt.

Cuius Ariſto pater, fruitur qui luce Deorum:
Quem bonus admirans vel procul omnis amat.

IN EVNDEM

Epigr. Αἰετὲ, τίπτε βέβηκας &c. pag. 288.

Cuius age inſidis tumulo regina volantum?
Curve Deum æternam ſuſpicis aſtra domum?
Vmbra Platonis ego: cæli hic ad templa volauit:
Terrenum tellus Attica corpus habet.

DIOGENIS LAERTII IN EVNDEM.

Epigr. Καὶ πῶς, εἰ μὴ Φοῖβος &c. pag. 289.

Ni Plato de Phœbo Græcis foret editus, ecquis
Qui morbos animis arte leuaret, erat?
Nam veluti morbos ſatus hoc Æſclapius omnes
Corporeos, animæ ſic leuat ipſe Plato.

EIVSDEM IN EVNDEM.

Epigr. Φοῖβος ἔφυσε βροτοῖς. &c. pag. 289.

Eſt Plato de Phœbo ſatus, eſt Æſclapius, ambo:
Hic animi vt medicus, corporis ille foret.
Connubiale epulum celebrans migrauit in vrbem,
Quam Iouis in patria condidit ipſe ſibi.

EX LIBRO QVARTO

In effigies veterum & heroum quorundam.

Tit. VIII.

IN FORTITVDINEM THESEI
Et Tauri Maratonij.

Epigr. Θαῦμα τέχνης ταύρου &c. pag. 311.

Artis opus miræ ſpecies taurique virique
Vir taurum ducens ilia torta premit.
Inflexa ceruice, manuque obnixus vtraque
Hac nares, illac cornua preſſa tenet.
Iamque pedes labefecit. At hæc vi victa domantur
Sublapſi retro colla ſupina feri.
Si quid conijcimus (tanta eſt vis artis) anhelus
Vir ſudore fluit, ſpirat in ære fera.

GEMINI, IN STATVAM SALMONEI.

Epigr. Χείρ με πολυκλείτου &c. pag. 311.

Salmoneus ego ſum, Polycleta opus: ille ego magnus
Salmoneus, telis qui Iouis obſtrepui,
Rurſus apud manes vexor. mutamque peroſus
Formam, fulmineo cælitus igne petit.
Parce animis, fulmen preme Iuppiter, en ego inane
Signum. cum muto bella quid ære geris?

Digitized by Google

INCERTI AVTORIS

Epigr. Μὴ τρέσῃς ὅτι τόξον &c. pag. 314.

Quod tenſos arcus, infeſtaque tela, ſagittas
Ante meos poſui cote ſubacta pedes,
Quod clauam geſtat manus, hoſpes parce timere,
Quodque humeros pellis hirta leonis obit.
Ipſe malos tantum, non omnes lædere noui,
Et poſſum ærumnis eripuiſſe bonos.

In Heroinas, TIT. IX.

THEODORIDIS IN STATVAM NIOBES.

Epigr. Στᾶθι πέλας, δάκρυσον &c. pag. 316.

Siſte gradum, ſiſte hoſpes, inexpletiſque tuendo
Magniloquæ Niobes illacrimare malis.
Cuius humi telis natorum corpora bis ſex
Huic Phœbus, Phœbi ſtrauit at inde ſoror.
Ambiguæ hæc inter ſilicem carnemque figuræ
Fit lapis, & Sipylus caule ſonante gemit.
Vis morbi in lingua eſt mortalibus inſita, ſæpe
Natum ex infreni garrulitate malum eſt.

In deorum dearumque ſtatuas. TIT. XII.

DEMOCRITI IN VENEREM CVM è mari emergeret.

Epigr. Κύπρις, ὅτε σταλάουσα &c. pag. 326.

Cum Venus ęquorei ſpumis ſalis vda capillos
Edita purpureis nuda nataret aquis:
Vuidulos roſeo crines collegit ab ore,
Et ſalſas guttas ſtrinxit vtraque manu,
Hactenus extando qua fas. Si talis in vnda
Viſa fuit, Martis pectora turbet amor.

In Victoriæ ſimulacra, TIT. XXI.

POMPEII, in ſtatuam VICTORIÆ implumem Romæ: cuius alæ à fulmine ictæ.

Epigr. Ῥώμη παμβασίλεια &c. pag. 357.

Te nunquam amiſſis fugiet Victoria pennis,
Nec tua laus poterit, maxima Roma, mori.

EX LIBRO SEPTIMO.

MELEAGRI.

Epigr. Ἡδὺ μέλος ναὶ &c. pag. 448.

Dulce ſonant, mea Zenophile, tua carmina docto
Pollice, ſic faueat Pan mihi, dulce ſonant.

Quo fugiam te? me cingunt indagine amores,
Nec reſpirandi tempus & hora datur.
Vnde mihi formæ hæc aura appulit: aut ea Muſa eſt,
Aut Charis eſt: eheu quid loquor? vror, amo.

Aliter.

Dulce ſonas fidibus, ſic dexter ſit mihi Faunus
Zenophila, arguto pectine dulce ſonas.
Heu quo te fugiam? circunſtant me vndique Amores,
Et reſpirandi copia nulla datur.
Hinc forma, hic cantus, tuus hinc mihi ſe lepor offert.
Hinc. verum cuncta hæc quid moror? vror ego.

EIVSDEM.

Epigr. Νὴ τὸν ἔρωτα. &c. pag. 448.

Diſperean, Heliodora, tuos ni audire ſuſurros
Malim, quam citharæ carmen Apollineæ.

INCERTI AVTORIS.

Epigr. Τίς, ῥόδον ὁ στέφανος &c.

Bacchine ipſa corona roſa eſt, dic, anne coronę
Ipſe roſa eſt? Minor eſt ipſa corona, puto.

MELEAGRI.

Epigr. Ὁ στέφανος περὶ κρατὶ &c.

Marceſcunt ſertæ circa caput Heliodoræ,
Eſt ſertum ſerti ſed tamen ipſa ſui.

EIVSDEM

Epigr. Ἤδη λευκόϊον θάλλει &c.

Jam florent violæ atque imbri narciſſus amicus:
Quæque altis gaudent lilia cana iugis.
Et tempeſtiuis iam florum floſculus annis
Zenophile Suadæ floret amœna roſa.
Prata quid ô vano florum gaudetis honore?
Suauior eſt ipſis ſancta puella roſis.

Aliter.

Jam canæ florent violæ, pluuiæque ſititor
Narciſſus: florent lilia ſparſa iugis
Et vernæ florum flos iucundiſſimus horæ,
Zenophila, Suadæ floret amica roſa.
Prata, quid, ah fruſtra florum ridetis honore?
Pulchrior eſt omni flore puella mea.

EIVSDEM

Epigr. Πλέξω λευκόϊον, πλέξω &c. pag. 449.

Connectam violas, connectam mollia myrta,
Narciſſum & patulo lilia hiulca ſinu,
Coryciosque crocos, & purpureos hyacinthos,
Inſuper & vernę florea ſerta roſæ;
Vt tibi ab vnguento caput Heliodora fragranti
Halet odoratis apta corona comis.

Aliter.

Et plectam violas, & myrtis ſuauibus addam
Narciſſum, iungam lilia hiulca ſimul,

Nectam ſuaue crocum, texam vaccinia flore
Purpureo, plectam ſuauia texta roſæ,
Vt madidæ vnguento tibi floribus vndique inumbret,
Heliodora, tuas plexa corolla comas.

EIVSDEM

Epigr. Φαμί ποτ' ἐν μύθοις. &c.

Iudice me, argutis ſermonibus, ipſa, lepore,
Vicit vel Charites, Heliodora, ſuo.

EIVSDEM.

Epigr. Ὀξυβόαι κώνωπες. &c.

Sanguinis humani ſitientes, improba ſecla,
Apta alis paribus, vocifici Culices:
Zenophilæ placidum liceat dormire ſoporem,
Carnibus interea vos ſatiate meis.
Sed quid ego hæc dixi? fruſtra ſum. Animantia tetra
Gaudent in teneram figere roſtra cutem.
Ah, pecus implacidum, cœptis abſiſtite. ſi non:
Zelotypas in vos inſtruet ira manus.

EIVSDEM.

Epigr. Πταίης μοι κώνωψ &c.

I, propera mandata, Culex. Velle ocius aurem
Zenophilæ, & tenui hæc murmure dicta ſona:
Te vigil ille manet: tu lenta, veternus amantum,
Dormis. Eia, vola, euge, canore, vola.

Sed placide eloquere hęc, ne forte vir excitus in me
Iram diſtringat, Zelotypaſque minas.
Quod ſi illam adduces, ſpolium tibi grande leonis,
Et manibus dabitur claua gerenda, Culex.

EIVSDEM.

Epigr. Ναὶ τὰν παξαμάδιαν &c.

Sic mihi ceruleo faueat Venus orta profundo,
Vt mollis molli proditur ore ſuo.

EIVSDEM.

Epigr. Ἐντὸς ἐμῆς κραδίης &c. pag. 450.

Te dudum vitæ vitam, doctiſſima fandi
Heliodora, meo pectore ſculpſit Amor.

SIMONIDIS

Epigr. Βοίδιον αὐλητρὶς, &c.

O Venus, emeritæ, tibicina, Boëdion, atque
Pythias, has zonas, has tabulaſque tibi
Inſtitor & mercator, & vnde hæc cingula, & vnde
Hæ tabulę, potuit ſcire crumena tua.

MELEAGRI.

Epigr. Ἀνθοδίαιτε μέλισσα &c.

Cultrix floris apis, cur artubus Heliodorę
Inſidens, natas vere relinquis opes?

Digitized by Google

Anne hoc ſignificas, quod dulcia fellis amari
Corde ſub infido ſpicula Amoris habet?
Anne hoc ſignificas? hoc ſic eſt, vt puto, ſic eſt
Hoc ſed abi, iam ſat nouimus iſtud, abi.

INCERTI AVTORIS.

Epigr. Καὶ πυρὶ καὶ νιφετῷ με &c.

Me niue, me flammis, me fulminis igne laceſſe:
Per iuga, per freta me, ſi lubet, alta trahe.
Non vincar; nam qui rapido torretur amore,
Non queat, infeſto cum tonat, igne peti.

Aliter.

Me niue, me flamma, me, ſi libet, impete ſacro
Fulmine per præceps, per maria alta rape.
Depoſitum curis, domitumque Cupidine ſæuo
Flamma nec à ſummo miſſa Tonante quatit.

MELEAGRI.

Epigr. Τὸ σκύφος ἡδὺ γέγηθε &c.

Suaue renidet, & hoc vno ſe nomine iactat
Zenophile admouit quod ſibi labra, calix.
O ſi ductim animam noſtram prius ebibat ipſa
Conſertis labris ad mea labra ſuis.

EIVSDEM

Epigr. Κηρύσσω τὸν ἔρωτα &c.

Acer Amor lecto paribus ſe ſuſtulit alis
Prima luce. Quis, ô, dicite, vidit eum?

Dulce puer lacrimat,petulans,ſinumque renidet:
Aligero ex humeris picta pharetra ſonat.
Sed patre quo genitus,nil dum ſcio. Lucidus æther,
Terra ferum,& pontus progenuiſſe negat.
Oderunt omnes omnino. At quærite,ſi quæ
Jncautis animis retia tendit adhuc.
Atque eccum in latebris. Video iaculator. Jn ipſis
Zenophiles oculis,ô fugitiue,lates.

EIVSDEM

Epigr. Πωλείσθω καὶ ματρὸς &c. pag. 451.

Væneat,& gremio requieſcens matris in ipſo:
Væneat. Indomitum cur genus iſtud alo?
Et ſimum, & volucre eſt,& acutos imprimit vngues,
Et riſu in medijs fletibus ora quatit.
Præterea durumque,loquaxque, & lumine vibrans,
Quem neque manſuetum dixerit ipſa parens.
Totus prodigium. Sed væneat. Inſtitor,huc ſis,
Si tibi mancipium cura parare,veni.
Flet tamen ecce.Bono animo es. Te non ego vendam.
Hic cum Zenophila viue ſimulque mane.

EIVSDEM

Epigr. Εἶπε λυκαινίδι δορκάς. &c.

Dorcas,ei,quæ ſe ſimulabat amare,Lycæni,
Dic,capta es; Patuit tempore fictus Amor.

MELEAGRI.

Epigr. Νὺξ μακρή, καὶ χεῖμα &c.

Nox media eſt & ſæuit hiems: media occidit vndis
Pleias: ego ad Dominæ perpluor imbre fores.
Vror amore Helenes. Nam ſunt ea tela doloris,
Non amor, è rapido quæ iacit igne Venus.

POSIDIPPI, aut ASCLEPIADIS.

Epigr Αὐτοὶ τὴν ἁπαλήν, &c.

Ipſi viderunt Irenj corpus Amores,
Et Cypriæ thalamos deſtituere Deæ,
Emendatum opus ad talos à vertice, Signi,
Et caſtigatæ virginis inſtar habens.
Hinc in mortales, neruo ſtridente, ſagitta
Non vna ex illo tempore miſſa fuit.

MELEAGRI.

Epigr. Ζηνοφίλα κάλλος μὲν &c. pag. 452.

Concubitus Venus illecebras, Amor ipſe decorem
Zenophilæ, Charitum ſal Charis ipſa dedit.

Digitized by Google

EIVSDEM

Epigr. Ναὶ μὰ τὸν εὐπλόκαμον &c.

Per Thimus tortos, qui me cœpere, capillos
Membraque per Demus inſidioſa mihi:
Jliados per ego illecebras, vigilemque lucernam
Hanc, mea quæ madidi carmina multa bibit:
Parua mihi in labris nota vulneris ecce relicta eſt.
Quod ſi vis, modo dic, expuam & illud, Amor.

ASCLEPIADIS

Epigr. Αἱ σάμιαι βιττὼ &c.

Annion & Bitto Samiæ genitalia nolunt
Legitimo Veneris gaudia iure ſequi.
Transfugiunt tantum ad præpoſtera. Ne tibi gratus
Sit coitus ſancti transfuga, Cypri, furor.

EIVSDEM.

Epigr. Τῷ θαλλῷ διδύμη με, &c.

Me rapuit Thallo gemina. Ah ego tabeo cernens
Tale decus, qualis cera ſub igne cadit.
At nigra eſt, quid tum? carbo quoque. Si tamen illum
Jgne foues, lux vt fulget hiulca roſa.

POSIDIPPI

Epigr. Λίσσομ' ἔρως, τὸν ἄγρυπνον &c.

Te per ego noſtræ ſupplex rogo carmina Muſæ,
Heliodora, meo pectore cedat Amor.
Perque tuos arcus, qui iam petiere nec vllum,
Tantum in me dociles mittere tela ſua.
Si pereo, vocem teſtantia carmina linquam:
Aſpicis, vt morti me dedit, hoſpes, Amor.

Aliter.

Si ſupplex te Muſa mouet mea, cura faceſſat,
Quam vigilem in nobis Heliodora ſerit,
Acer amor. Per te, per ego tua maxima tela,
Non alium, quam me, docta ferire, precor.
Sin morior, teſtes en iſtas linquo lituras
Quantum homicida poteſt, aſpicis hoſpes, Amor.

AGATHIÆ SCHOLASTICI.

Epigr. Εἰ φιλέεις, μὴ πάμπαν &c.

Quiſquis amas, caue ſis deiecto pectore fractus
Supplicibus ſoluas flebilis ora modis.
Propoſiti ſolidi tibi cura ſit, & tibi conſtent
Lumina contracto parca ſupercilio.
Nam nimis elatos contemnit fœmina faſtus,
Et nimis abiectum ridet amica virum.
Ille peritus erit, quicunque hæc miſcet, amator;
Et modico in faſtu pectora fracta gerit.

Digitized by Google

PAVLI SILENTIARII

Epigr. *Χρύσεος ἀψαύστοιο διέτμαγεν* &c. pag. 453.

Aureus intacti temerauit vincla pudoris
Jupiter, vt Danaës ferrea tecta ſubit.
Fabula ſic loquitur, me iudice. Ferea ſepta
Omnipotens aurum, duraque vincla domat,
Hoc hoc nempe ſeras, hoc ænea clauſtra reſignat,
Hoc frangit faſtus, dura puella, tuos,
Hoc frigidam Danaëm lentauit. ſi quis Amator
Fert precium, tibi ne ſupplicet, alma Venus.

AGATHIÆ SCHOLASTICI

Epigr. *Τὸν σοβαρὸν πολέμωνα* &c.

Quod Polemo ille facit, Glyceres qui coniugis aufert
Jn Thymela crines, docte Menandre, tua.
Hoc nouus inſtituit Polemo meus. Jlle Rhodanthes
Audaci cultas abſtulit vngue comas.
Criminibus Tragicis mutauit Comica geſta,
Inflixit teneræ verbera ſæua cuti.
Ah ſcelus indignum! Noſtros miſerata dolores
Quod tantum admiſit turpe puella nefas?
Proh dolor. Exſculpenſque oculos radicitus ambo
Inuidiæ informes duxit in ore notas.
Si tamen is fuerit Miſumenos: aſt ego contrà
Dyſcolos, aſpiciens nec Periciromenen.

EIVSDEM.

Epigr. Εἰ καὶ νῦν πολιή σε &c.

Quamuis cana ætas iam te tepefecit, & in te
Ille cupidinei mucro furoris hebet:
Debueras iuuenum curas miſereſcere, eorum
Expertus noris cum, Cleobule, faces,
Nec ſuper aſſuetis ſtomachari rebus, honeſtum
Fœminei capitis nec populare decus.
Ergo momento nunc illi verſus in hoſtem es,
Quæ te olim potuit patris amare loco.

PAVLI SILENTIARII.

Epigr. Μέχρι τίνος φλογόεσσαι &c. pag. 454.

Quatenus hoc, nobis vt ſuffuremur ocellos,
Alter & alterius lumina ſeruet, erit?
Cura fatenda palam eſt. Si quis tamen hoſtis Amoris
Aut dicto, aut facto vim parat atque dolum,
Enſe malis noſtris medeamur. Scilicet vna
Suauius eſt nobis viuere, itemque mori.

AGATHIÆ SCHOLASTICI

in Ariadnem fidicinam

Epigr. Εἴ ποτε μὲν κιθάρης &c.

Plecta gerens, citharæ tetigit ſi fila canoræ
Æmula Terpſichores orſa canit fidibus,
Grandiloquam Tragico vocem ſi rumpit hiatu
Melpomene bombos exprimit ore graui.

Si mota eſt formæ lis de certamine, victam
Cyprida vel iudex dixerit ipſe Paris.
Sed melius taceam, ne Bacchus inaudiat, ac ne
Concubitus furient hunc, Ariadna, tui.

MACEDONII CONSVLIS

Epigr. φωσφόρε, μὴ τὸν ἔρωτα &c.

Parce Cupidineo, nec te vicinia Martis
Mitia dedoceat pectora, parce ſacro.
Atque vt apud Clymenem ſeruans Phaëthonta decorum
Curſor ab exortu, Phoſphore, lentus eras:
Sic, mihi quæ cupido vix ſe offert, nocte ſub iſta
Vt ſub Cimmerijs, lente morare, precor.

EIVSDEM.

Epigr. Λῆξον ἔρως κραδίης &c.

Cor ſolum & iecur excipias. In cætera membra,
Acer Amor, ſi vis mittere tela, licet.

EIVSDEM.

Epigr. Ελκος ἔχω τὸν ἔρωτα &c.

Eſt mihi vulnus Amor. Sanies mihi manat ab illo
Lacrima. Jnexhauſto culpa liquore madet.
Reſpirare malum nec me ſinit, ipſe Machaon
Membra ſalutifera nec mihi mulcet ope.
Telephus eſſe volo, tu ſis mihi fidus Achilles.
Curam, læſiſti quæ prius, ipſa leua.

Digitized by Google

PAVLI SILENTIARII

Epigr. Εἰπὲ τίνι πλέξεις ἔτι &c. pag. 455.

Dic cui diſpoſitos properes ornare capillos?
Cui curare vngues, cui nitidare manus?
Cui colis excoctis conchyli perlita ſuccis
Pallia, formoſa tam procul à Rhodope?
Queis oculis mea te Rhodope non conſpicor, illis
Vſurpare diem non ego poſſe putem.

MACEDONII CONSVLIS

Epigr. τὴν πόθῳ κλαίουσαν &c.

Flentem olim Niobem contemplans forte bubulcus
Obſtupuit, poſſet ſi lacrimare ſilex.
Contra tam longæ gemerem qui noctis in vmbra
Euippæ viuus non lapis indoluit.
Hoc facit acer Amor curam partitus vtrique
Et Niobæ à natis, & mihi ab igne meo.

PAVLI SILENTIARII

Epigr. Χρυσῆς εἰρύσασα μίαν &c.

Legerat aureolo Doris de crine capillum
Ex illo palmas vinxit vtraſque mihi.
Riſi equidem primo. Nodos mihi Doridis illos
Viſus erat facilis ſoluere poſſe labor.
Mox gemui, poſtquam non rupi vincula, tanquam
Artus ſtrinxiſſet dura catena meos.

Et nunc

Et nunc infelix uno aptus crine, potentis
Jmperio Dominæ, quo trahit illa, ſequor.

EIVSDEM

Epigr. Ὁ πρὶν ἀμαλθάκτοισιν &c.

Jlle ego mente fera qui quondam pubere in æuo
Flexanimis Paphiæ legibus aſper eram,
Ille Cupidineis imperuius ante ſagittis,
Jam ſenior tua me ſub iuga mitto, Venus.
Tu cape me, & gaude. Non tam prius inclyta malo
Heſperidum, quam nunc victa Minerua tibi eſt.

EIVSDEM.

Epigr. Ναὶ τάχα ταντaλέης &c. pag. 456.

Næ quæcunque videt Acheron ſpectacula pœnæ
Tantaleæ noſtris ſunt leuiora malis.
Nam nullo prohibente, ſuis tua labra, videns te,
Confereret, verna lucidiora roſa,
Tantalus ærumnoſus. At huic lapis imminet: illum
Horret. Ita eſt. Iterum ſed nequit ille mori.
At nobis viuis liquantur membra furore
Viribus exhauſtis mors propiorque venit.

EIVSDEM

Epigr. Ἐσβέσθη φλογεροῖο πυρὸς &c.

Dilapſa eſt mea flamma, nec amplius æſtuo morbo,
In Veneris cineres ſed tepefactus eo.

Digitized by Google

Oſſibus & penitis nuda cute, mentis & imis
Senſibus inſinuans errat anhelus Amor:
Victima ſic poſtquam eſt in ſacris igne vorata,
Sponte ſua reſidet, cum tepet eſca, furor.

EIVSDEM.

Epigr. Ωμοσα μιμνάζειν σεο &c.

Jurabam ſancte, bis ſex, pro Jupiter & DI,
Lux mea, luciferos velle carere tui.
Non potui. Viſa eſt lux longior altera bis ſex
Menſibus: adiuro teque tuumque caput.
Tu, ne perſcribant vltricis in æquore chartæ
Hoc, quod iuraui, rite precare Deos.
Atque tuis mulce me, blanda, leporibus, vt ne
Me ſuperum perdant & tua flagra ſimul.

EIVSDEM.

Epigr. Δικλίδας ἀμφετίναξεν &c.

Me verbis Galatæa malis inceſſit, vt in me
Jmpulit iratas veſpere, ſæua, fores.
Hoc ſcitum fruſtra eſt, iniuria ſoluit amores
Nam furijs ſtimulos ſubijcit illa meis.
Annum iuratus dixi procul abſore ab illa;
Aſt, proh DI, primo hanc mane precator adj.

EIVSDEM

Epigr. Ἡ σὸν ἔτι φθινόπωρον &c. pag. 457.

Et tuus Autumnus alieni Veris honores,
Æſtates alias & tua vincit Hiems.

EIVSDEM.

Epigr. κεκρύφαλοι σφίγγουσι τεὼ &c.

Reticulo crinis premitur tibi? Differor æſtu.
Hæc mihi turrigeræ forma videtur Opis.
Jntectum caput eſt? Mentem mihi funditus omnem
Excutit ex toto pectore flaua coma.
Vela tibi condunt ſuſpenſos candida cirros?
Nihilo languidior cor mihi flamma coquit.
Tres formas ſtipat Charitum pulcherrima triga.
A totidem formis ſingula flamma fluit.

EIVSDEM

Epigr. φεῦ, φεῦ δὲ τὸ λάλημα &c.

Proh dolor, alloquiumque & viſum liuor ademit,
Tecta ſupercilio verba loquente ſua.
Nos ſtantes propius nutus miramur aniles,
Lumina vt Jnachius multa bubulce tua.
Sta: circumſpectans obſerua: ringere fruſtra.
Explorare oculis intima noſtra nequis.

EIVSDEM

Epigr. Μηκέτι τις πτήξῃ &c.

Fruſtra aliquis paueat fera tela Cupidinis. Ille
Totum in me pharetrę iam vacuauit onus.
Fruſtra etiam aſſultus alarum. Nam mihi poſtquam
Impoſitis pedibus pectora preſſit Amor,
Firmus inherebit, ſtabiliſque: neque inde faceſſet,
Quando in me pennas abſcidit ille ſuas.

EIVSDEM

Epigr. Οὔτι ῥόδων στεφάνων &c. pag. 458.

Vt roſa non minor eſt ſerto: ſic veſtibus ipſis
Non es, gemmatis reticuliſque minor.
Candorique tuo baccata monilia cedunt,
Impexiſque auri flaua nitela comis.
Inda quidem rutilos Hyacinthus fulgurat ignes
Luminibus cedat ſed tamen ipſa tuis.
Roſcidulum decus oris, & emendata loquelę
Suada tuæ, Veneris quid niſi ceſtus is eſt?
Cuncta hęc me furiant; ſed me ſolantur ocelli:
In quis ſpes ſedes fixit amica ſuas.

EIVSDEM

Epigr. τὴν πρὶν ἐνεσφρήγισεν &c.

Illa tui vultus quondam pręſentis imago,
Quam prius in noſtro pectore ſculpſit Amor,

Expuitur tibi:me miſeram:verum vna decoris
Corde meo ſpecies ſtat mihi ſcripta tui.
Scilicet hanc Orco hanc oſtendam barbare Soli,
Criminis vt vindex Creſſa ſit vrna tui.

EIVSDEM

Epigr. Ἀνθεμώδης κλεοφάντις. ὅδε &c.

Vt ceſſat Cleophantis? adhuc iam tertia cœpit
Lumine languidulo parca lucerna mori.
Ah pereat cordis ſic flamma, vt flamma lucernæ:
Nec me peruigili torreat illa face.
Ah quoties Venerem iurauerat affore, primo
Veſpere? nil homines, nil facit illa Deos.

EIVSDEM

Epigr. Χθιζά μοι ἑρμώνασσα &c.

Dum forte heſterno titubans veſtigia potu
Veſtibuli primas induo ſerta fores.
Hermonaſſa ſcyphi lympha me ſpargit: & illas
Turbat, quas vix lux ſtruxerat vna, comas.
Sed magis vſtus aqua magis arſi; nam ſcyphus ex hac
Mellito tacitas duxit ab ore faces.

EIVSDEM

Epigr. Φράζεό μοι κλεοφάντις &c. pag. 459.

Aſpice; quale decus, quæ laus, Cleophanti, duorum eſt,
Quos pariter rapido turbine verſat Amor.

Quæ belli vis, quiſue metus, quæ cauſa pudoris
Hos dirimat ſanctis nexibus implicitos?
Dentur vincla mihi, quæ Lemnia fabricat incus,
Quoſque vafra nodos Mulciber arte facit:
Dummodo te amplectens cupidis, mea vita, lacertis
Perfruar in membris gaudia ſponte tuis.
Tunc tunc hoſpes, & indigenæ, feſſuſque viator,
Me videant, & cum coniuge ſacrificus.

EIVSDEM.

Epigr. Ἐξότε μοι πίνοντι &c.

Ex quo olim potans mecum potante Chariclo
Ingeſſit furtim propria ſerta mihi,
Totum ignis me exeſt. In ea, puto, namque corona
Id, quo arſit Glauce nata Creontis, erat.

EIVSDEM

Epigr. Ὁ θρασὺς ὑψαύχην. &c.

Ceruice elata, contracta fronte, ſeuerus,
Nunc eſt virginei ludicra cura ioci.
Ante ratus teneram tumidus læſiſſe puellam,
Colla dedit: nunc ſpe decidit ipſe ſua.
Is modo femineas ſupplex iacit ore querelas:
Illa mares animos lumine torua gerit.
Virgo ferox, quanuis iræ eſt iuſtiſſima cauſſa,
Parce animis: Nemeſis tela propinqua time.

EIVSDEM,

mittentis piſcem puellæ.

Epigr. Εἰ καὶ τηλοτέρω μερόης &c.

Tu licet vlterius Meroen veſtigia figas:
Illuc pinnigero vectus Amore ferar.
Tuque petas ortus, quos concolor inficit Eos,
Immodicis ſpatijs vel pedes vſque ſequar.
Nec minus hoc, quod do, nobis placare marino
Manere. Nanque tibi hoc fert Venus orta mari.
Quæ abiecit, quæcunque fuit fiducia formæ,
Atque nitore tuo dat tibi victa manus.

EIVSDEM

Epigr. Ὀφθαλμοί, τίο μέχρις. &c. pag. 460.

Quis modus, ô oculi, ducendì nectar Amorum
Cum formæ ſitis eſt ebria flore mero?
Ah procul aufugite hinc quantum pote. Cypridi ſanctæ
Tranquillo faciam ſobria ſacra mari.
Sin illic furor is, ſi me furor is manet illic,
Perpetuum madidi fletibus eſte meis,
Soluentes pœnas merito pro crimine, quando
Ob vos in tantum creuimus ignis opus.

EIVSDEM

Epigr. Ἱππομένην φιλέουσα &c.

Hippomenem ardebam. In tenerũ mens verſa Leandrũ eſt.
In labris hærens fixa, Leandre, tuis,

EIVSDEM

Epigr. τῷ χρυσῷ τὸν ἔρωτα &c. pag. 461.

Auro ſolicitatur Amor mihi. Nam neque aratro
Poſſunt, nec duro mella ligone coli.
Sed tempeſtiua verni vi roris. At aurum
Omnimode Veneris dulcia mella colit.

EIVSDEM

Epigr. Κιχλίζεις, χρεμέτισμα &c.

Hinnitu Veneris proludens bella, fritinnis
Furtiuo adnictas numine. cuncta moues.
Fruſtra. iuro, oculis te non viſurus, amori
Jndomitam. lapidem ter quoque iuro Iouem.
Lude tibi, te ſuauioli poppyſmate ducta
Jllis, quæ nulli nuda labella feres.

EIVSDEM

Epigr. Παρμενὶς οὐκ ἔργῳ. &c.

Parmenis es non re. Vbi nomen hoc auribus hauſi
Laudaui. Tu mors altera amara mihi es.
Qui ſequitur fugis: & ſequeris, qui te fugit, omnem,
Vt fugias illum quando ſequetur item.

AGATHIÆ SCHOLASTICI

Epigr. Πᾶσαν ἐγὼ τὴν νύκτα. &c.

Tota mihi in gemitu nox vertitur. Aſt vbi venit
Dans minimum mihi lux prima quiete frui,
Circum perque ſtrepente citamur hirundine. Somnos
Abrumpens, lacrimas integrat illa mihi:
Quid mihi vobiſcum eſt? abſiſtite garrula turba.
Non, Philomela, mihi lingua reſecta tua eſt.
Flete Itylon duris in montibus, atque ſedete,
Scrupoſam cautes qua dabit alta domum,
Dormire vt liceat. Surrepens forte Rhodanthes
Amplexanda mihi brachia, Somne, dabis.

EIVSDEM.

Epigr. Σώζεο, σοὶ μέλλων ἐνέπειν &c.

Dicturus tibi, vita, vale, vocemque citatam
Refræno, rurſus ſuſtineoque gradum.
Vtque olim niger ille dies Acherontis amari,
Sic mihi diſcidij cauſſa timenda tui eſt.
Vultus enim tuus eſt lux altera. Lux tamen omni
Voce caret. Contra, tu mihi verba refers
Dulcia Sirenum verbis magis, è quibus omnis
Pendula ſpes animæ ſtatque caditque meæ.

EIVSDEM,

Epigr. Εἰμὶ μὲν οὐ φιλόοινος &c. pag. 462.

Non ſum vinoſus: vin' me deponere vino?
Hac, ſi tu libes pocula, lege bibam.
Admoris tua labra, nequibo ſobrius eſſe:
Nec fas temeto poſſe carere mihi.
Nam tranſmiſſa tuis ad me fert ſuauia labris
Ille calix, narrans dona ſuperba ſua.

EIVSDEM

Epigr. Μήποτε λύχνε μύκητα &c.

Ne quis concretus tibi fungus conuocet imbres:
Vir venit: huic nullas necte, Lucerna, moras.
Nulla faues veneri. Nam cum condixerat Hero
Leandro. ah, Anime, cætera parce loqui.
Vulcano ſeruis. Hinc, ne aduerſeris herili
Curæ, tu Veneri ſemper iniqua, puto, es.

EIVSDEM

Epigr. Τί στενάχεις; φιλέω &c.

Dic agedum, quid ſuſpiras? Amo. Quamne? Puellam.
Pulchram? Pulchra oculis eſt ea viſa meis:
Aſt vbi vidiſti hanc? Ad cœnam forte vocatus
Vidi. Communem preſſerat illa torum.
Spes eſt poſſe frui? Spes, ô bone. Denique aperte
Non amo. Furtiuas venor amicitias.

Legitimos thalamos fugis ergo? Vera putaſti,
Quod ſors huic multas nempe reliquit opes?
Omne tenes; Igitur nec amas bene? Fallere. Nunquam
Recta putans animus impatienter amat.

EIVSDEM.

Epigr. Διαζῶν ϑηλυτέρων &c.

Forte duas inter ſolus, mediuſque iacebam
Illam ardebam, hanc non lædere certus eram.
Meque trahebat amans: ego furabundus at iſti
Non totis labris oſcula parca dabam:
Alterius fallens ardores ſcilicet, eius
Diſcidij cauſſas æmula verba timens.
Ingemui, dixique ſimul, fortaſſis amari
Vndique ſupplicium par, & amare mihi eſt.

EIVSDEM

Epigr. Ἡ πάρος ἀγλαίησι &c. pag. 463.

Illa prius faſtu turgens, iactare capillos
Sueta prius, pexis illa ſuperba comis
Sueta meis deſiderijs illudere: formam
Perdidit: huic digitos ruga ſenilis arat.
Vbera ſubſidunt, cecidit frons, lumina marcent,
Annoſo titubant balba labella ſono.
Caniciem vindex voco numen Amoris. & æquum
Iudicat, & tumidis ſtrenua pœna venit.

Digitized by Google

EIVSDEM

Epigr. Αὐτή μοι κυθέρεια &c.

Et Cytherea potens, & Amorum candida turba
In tabem ſoluent iam cor inane mihi.
Non patiar, pueros propero ſi ſtultus amare
Et culpa, qua non turpior vlla, cadam.
Vna ſit in culpam mulier ſatis: hac ego peccem,
Pittalace. At pueros, ſtulte, relinquo tibi.

EIVSDEM

Epigr. Ἠρά γε καὶ σὺ φίλιννα &c.

An deſiderio mea tangeris ergo Philinna?
Langues exhauſtis tabida luminibus?
An placidos carpis ſomnos, & nullus Amoris
Reſpectus? curæ, cura nec vlla, meæ eſt?
Expectant te ſæua vices, flentemque videbo
Imbre per indignas vſque cadente genas.
In multis Venus eſt varium & mutabile. ſolo hoc
Eximia: elatis ſemper iniqua fuit.

EIVSDEM

Epigr. Ἡραδινὴ μελίτη &c.

Nondum etiam ſenij ſub limine, puberis æui
Interijt, Melite, gratia prima tui.
Malarum ſed adhuc ſplendet nitor. Eminet illex
Vis oculi. Annorum eſt ſed neque ſumma breuis,

Atque puellaris manet illa proteruia. Ob iſtud,
Tempus, naturam vincere poſſe nego.

EIVSDEM

Epigr. Σπεύδων εἰ φιλέεις &c. pag. 464.

Experiens, quam me concorditer ardet Ereutho
Sic ego cor ficte compoſitiſque dolis
Adgrediebar: Ego dicam: iam migro: peregre
Ibo. Vale, ac noſtri viue, puella, memor.
Ingemuit, neque ſuſtinuit, frontemque feriuit,
Et crinem è torta diſcidit vngue coma,
Vt maneamque rogat. Fracto non tardus ocello
Credere do victas vtilitate manus.
Sum felix voti. Nam quod feciſſe volebam
Officium, & munus hoc quaſi grande dedi.

EIVSDEM, Cùm è regione Vrbis ageret, ut deiure reſponderet.

AD PAVLVM SILENTIARIVM

ὑπομνηστικόν.

Epigr. Ἐνθάδε μὲν χλοάουσα &c.

Hic ager vmbroſo ramorum tegmine vernans
Fructiferæ frondis explicat omne decus.
Hic clangit verſus cupreſſorum inter opacos
Pullorum mater rauca cohortis auis,
Hic fringultit Acanthis, & hic Acredula queſtus
Ingeminans, inter denſa rubeta ſedet.
Quis mihi ludus in his, cum vos audire loquentes
Malim, quam Phœbo quæ ſonat icta Chelys?

Atquin me duplex exercet cura. Videre
Nam volo, ſumme virum, te, Damalimque meam,
Qua caleo: ſed me iuris tutela, piuſque
Dorcalide à tenera tam procul arcet honos.

PAVLI SILENTIARII,

Reſcripta in idem.

Epigr. Θεσμὸν ἔρως &c.

Ius neſcit violentus Amor. Diducere amantem
A deſiderio functio nulla poteſt.
Quod ſi iuridici ſtudium te muneris arcet,
Ergo tuo nullus pectore feruet Amor.
Qualis Amor, ſi vos vndæ diſcrimine paruo
Diſtinet à veſtra virgine terra procul?
Dum natat, oſtendit, quæ vis, Leander, amorum eſt,
Nocturni impauidus murmur ad omne freti.
Aſt adſunt tibi, Amice, rates. Magis ergo Mineruæ
Inuigilas curis & Venus ipſa iacet.
Pallas iura: ſed affectus Venus obtinet, vna
Palladi, dic mihi, quis ſeruiat, & Veneri.

AGATHIÆ SCHOLASTICI

Epigr. Ηιθέοις οὐκ ἔστι πόνος &c. pag. 465.

Non tantos patitur iuuenum natura labores,
Quantos imbelles nos muliebre ſecus.
Æquales illis adſunt curæque dolores
Intrepida ſocijs pandere voce licet.
Nec deſunt, mentem quæ paſcant, ludicra, vicos
Perreptant: animum picta tabella capit.

Nobis nec fas eſt cæli conuexa tueri.
Incluſas curis ſed domus atra coquit.

EIVSDEM

Epigr. Μηδὲν ἄγαν, σοφὸς &c.

Prudentis ſcitum eſt, NE QVID NIMIS; *Aſt ego faſtus*
Jndueram,quaſi ſal, aut mihi forma foret.
Credideram vnius,neque ea eſt ſine fraude,puellæ
Totam animam in manibus ſemper habere meis.
Hæc,quaſi pæniteat morum,vitæque prioris,
Intumet elato vana ſupercilio.
Sic prius ille ferox,ille æreus,ille ego tarde
Credulus,ac tangens aſtra,repente ruo.
Nam vertere vices: & ſupplex clamo:Nocentes
Ætatis vitio,parce Puella,ſumus.

EIVSDEM

Epigr. Ποίαν τὶς πρὸς ἔρωτας &c.

Quodnam iter inſiſtas in Amoribus? Ecce petaces
Jn triuijs luxus non patiere lupæ.
Sin te virgo capit:vel eam tibi nubere ius eſt,
Vel corruptorum eſt pœna ferenda tibi.
Nuptas ſollicitare ad ſtupra,quis,vnde voluptas
Nulla eſt,quantumuis cogitur ipſe,poteſt?
In nuptæ furtis multa alea, fructus Amoris
Nullus:in his pueri eſt turpis habendus Amor.
Volgiuagæ viduæ paſſim ſuus extat Amator.
Quippe animum,mores & meretricis habet.

Caſtior

Caſtior eſt? tibi vix ſuccumbere, vixque coacta
Mox ſtimulos odij concipit ægra noui.
Factum odit: quia nec periit pudor omnis, Amori
Aptas ſoluendo quæritat vſque moras.
Sin magis ancillæ cupidis amplexibus hæres:
Siue tua eſt, famulæ ſeruus es ipſe tuæ:
Siue aliena, notam tibi lex tamen irrogat, in te
Mancipij haud proprij nomine probra ciens.
His ſe Diogenes pulchre extricauit: Et illi
Pellex, abſque vlla Laide, palma fuit.

PAVLI SILENTIARII.

Epigr. Αἰέρα λεοντῆες &c. pag. 457.

Quemcunque appetiit rabidæ canis acre venenum,
Hic videt in medijs ſpectra canina vadis.
Forſan & infregit genuinum percitus in me,
Senſibus & totis me ſpoliauit Amor.
Nam mihi ſalſa tuos referunt maris æquora vultus,
Fluminaque, & verſo pocula plena mero.

ARENÆI REFERENDARII

Epigr. Ομματα διωλὺς &c. pag. 466.

Lumina diſtorques tacitas prodentia flammas:
Ductas purpurea valga labella roſa:
Fringultis tremulum: vibras laſciua capillos:
Iactas effuſas, me quoque teſte, manus:
At nondum illa tui cecidit conſtantia faſtus.
Marces: ille tamen maſculus horror adeſt.

PALLADÆ.

Epigr. Νῦν καταγινώσκω &c.

Mirum, quod non mutet ob hanc ſe Juppiter. illi
Iraſcor. rudis eſt: nil in amore videt.
De forma non Europæ, Danaæue puellæ,
Non ea concedat, candida Leda, tibi.
Ni forte eſt, quod ſcorta fugit vulgaria. Regum
Corrupit natas. Hoc, ſcio, crimen habet.

ERATOSTHENIS SCHOLASTICI.

Epigr. Ἄρσενας ἄλλος ἔχοι &c.

O valeat puerilis amor. Complexibus vtor
Fœmineis, in quis eſt diuturnus amor.
Turpe puer catamitus. In hoc mihi diſplicet illa
Præmatura horrens inuida pube cutis.

LEONTII

Epigr. Ψαῦε μελισταγέων &c. pag. 467.

Tange, Calix, mel oris; habes. Mulgere licet, nec
Inuidia eſt. Vtinam tu quod es ipſe forem.

IVLIANI Ex-præfecto Ægyptij.

Epigr. Ἱμερτὴ Μαρίη μεγαλίζεται &c.

O quam ius penes eſt, & cura retundere faſtus,
Elatæ Mariæ pectora, diua, preme:

Digitized by Google

Non vt morte luat pœnas, ſed vertice toto
Caneat, & corpus ruga ſenilis aret.
Exigite ô cani lacrimarum nomine pœnas:
Et culpam culpæ conſcia forma luat.

PHILODEMI.

Epigr. Δακρύεις, ἐλεεινὰ λαλεῖς &c.

Flens loqueris, lacrimas, temere aſpicis, vreris æſtu
Zelotipo, attrectas, oſcula crebra feris.
Iſtud amare quidem eſt: ſed, me dicente, parata
Sum, cum diſſimulas, non hoc amantis habes.

EIVSDEM

Epigr. Μῆλον ἐγώ βάλλει &c.

Malum ego, me iecit qui te perit. annue amanti
Xantippe. noſtrum flos vtriuſque perit.

EIVSDEM

Epigr. Τὸν σιγῶντα φιλαρὶ &c.

Arcani viuus teſtis fac lumen oliuo
Sit ſatur, & prodi, chara Philæni, foras
Nam ſeſe viuis ſpectari teſtibus odit
Solus Amor. Tu mox obde, Philæni, forem.

Digitized by Google

EIVSDEM.

Epigr. Νὺξ ἱερὴ, καὶ λύχνε &c.

Nempe ambo alterno iurauimus ordine pactam
Teſtis eris tu nox, tuque lucerna, fidem.
Vt neutri neutrum fas eſſet fallere, vobis
Teſtibus, accepta eſt, & data vtrinque fides.
Irrita quæ rapidis iactari dicit in vndis:
Alterius gremio hunc ecce lucerna vides.

EIVSDEM

Epigr. Οὔπω σοι καλύκων &c. pag. 468.

Virgineæ nec pubis hiat dum flos tibi: nec dum
Autumni liuet primitus vua tui:
Cum tamen acer amor acuit iam cote ſagittas
Lyſidice, & tacito ventilat igne faces.
Ah fugite, ô miſeri, dum non ferit arcus, amantes:
Quam magnos mox eſt flamma datura rogos.

EIVSDEM.

Epigr. Ψυχή μοι προλέγει &c.

Prædicit mihi dudum animus memor ante malorum,
Vt fugiam flammas, Heliodora, tuas.
Dicit: nulla fugæ tamen eſt via: quo magis acer
Ille monet; magis hoc impatienter amat.

Digitized by Google

EIVSDEM

Epigr. Ὀσσάκι Κυδίλλης &c.

Ah quoties audax nunc clara luce ſub ipſum
Cydillæ veni nunc ego nocte ſinum,
Per præceps toties, fateor, veſtigia figo,
Et toties capiti eſt alea iacta meo.
Quid tum? omne audet amans. Amor huc quem verſat, (& illuc
Cumque nec in ſomnis cogitat ille metum.

EIVSDEM

Epigr. Ἑξήκοντα τελεῖ χαριτὼ &c.

Hæc agitur, Charito, tibi ſexageſima meſſis,
Et manet in nigris crinibus ille tenor:
Nec rugis ſulcatur adhuc cutis aſpera. Suadam,
Ambroſiam, Charitum millia fundis adhuc.

EIVSDEM

Epigr. Ἠράσθην. τίς δ' οὐχὶ &c.

Comiſſaui alias. quaſi nemo hoc fecerit. arſi
In furias. quaſi non me furiarit Amor.
Alea nunc iacta eſt. cani ſubiere, piloque
Nunc ſapiens ætas deteriore venit.
Cum tempeſtiue licuit, tum luſimus. at nunc,
Tempus vbi non eſt ad meliora vocor.

EIVSDEM

Epigr. Ηεράδης πλουτῶν &c.

Diues amaſti, Soſicrates. Aſt modo pauper
Nullus amas. Quanta eſt, proh, medicina fames!
Quæ te deliciaſque ſuumque vocabat Adonim
Menophile, nomen nunc rogat illa tuum.
Fare, quis? Vnde domo? quæ gens tibi, nunc bene noſti
Antiquum hoc. Inopem nullus amare ſolet.

EIVSDEM

Epigr. Η χαλεπὴ κατὰ πάντα &c.pag. 469.

Aſpera & indomita feritate Phileſion illa,
Illa vllum, precio non ſine, paſſa virum
Mitior hæc nunc eſſe videtur, at eſſe videri
Hoc leue, mutatum nec reor ingenium.
Sic quæ lenitis manſueſcit moribus aſpis,
Cum mordet, nihilo ſecius illa necat.

EIVSDEM

Epigr. Μικκὴ καὶ μελανθεῦσα &c.

Et parua eſt & fuſca Philænion. Aſt mage molle
Non apium, non eſt blandior agnus ea.
Non illex ita ceſtus, vt eius verba. Patere
Omnibus, interdum poſcere parca, ſolet.
Hæc placeat mihi ſola Philænion, aurea Cypri,
Succurrat potior donec amica mihi.

EIVSDEM,

Epigr. ψαλμὸς καὶ λαλιὴ &c.

Ars fidium, atque loquela, argutaque lumina, carmen
Xanthippes, &, qui iam nouus ignis init,
O anime, vrent te. Vnde, aut quando, quoue modo, illud
Neſcio; tunc, cum ignis te coquet ille, ſcies.

EIVSDEM

Epigr. Ὦ ποδὸς, ὢ κνήμης &c.

O pes, ô & crus, (&), quod me male perdidit olim,
O femur, ô natis, ô pecten, ô ile duplex:
O humeri, ô mammę, ô ceruix procera, nanuſque
O duplices, ô quæ, lumina, me furiant:
O fraudum artifices motus, ô lingua retorquens
Anfractus, ô me vocula debilitans.
Quod ſi Opica eſt, ſi Flora, canit neque carmina Sapphus,
Quid tum? Indam Perſeus arſit & Andromedam.

EIVSDEM

Epigr. Ἠκομψή, μεῖνόν με. &c. pag. 470.

Bella mane me, bella. quod eſt tibi nomen? vbi mi
Condicis? quod vis, hoc dabo. non loqueris?
Dic vbi eris? mittamne aliquem tibi? nunquis habet te?
Ergo vale. nec mi dicis, iniqua, Vale!
Aſt iterum atque iterum accedam tibi. Sæpe ſubegi
Quas nec duritia viceris ipſa: Vale.

RVFFINI.

Epigr. Πέμπω σοὶ ῥοδόκλεια &c. pag. 474.

Floribus omnigenis plexas, Rhodoclea, corollas
Quas etiam ipſe meo pollice ſubſecui
Mitto tibi. Sunt hic anemone lilia iuncta,
Et cum Narciſſo, cum violiſque roſæ.
His induta caput faſtus dediſſe ſuperbos,
Et tu marceſces atque corona tua.

EIVSDEM

Epigr. Ὑψοῦσαι ῥοδόπη τῷ κάλλεϊ &c. pag. 475.

Muneribus formæ Rhodope tumet huic ego ſalue
Dixi, cum faſtu me reſalutat ea.
Floriferis quoties intendi lumina ſertis,
Calcat, inhumano proſubigitque pede.
O rugæ, ô ſenium, citius properate, venite;
Et vobis Rhodopen flectere poſſe datum eſt.

MARCI ARGENTARII.

Edigr. Μήνη χρυσόκερως &c. pag. 479.

Luna vide, voſque ô radiantis noctis ocelli
Aſtra, ſub Oceani ſueta ſubire ſinum.
Diſceſſit, meque hic fugitiua reliquit Ariſte
Improba, poſt ſextum non mihi viſa diem.
Veſtigare tamen certum eſt, immittere odores
Cypridis, argenti grande numiſma, canes.

ANTIPATRI

ANTIPATRI THESSALONICENSIS.

Epigr. Ορθρος ἔβη χρύσιλλα &c. pag. 480.

Luceſcit, Chryſilla, vigil iam gallus acuto
Inſenſum nobis prouocat ore diem.
Alituum pereas infortuniſſime, qui me
Viſurum æquales exigis inde domos.
Fis, Tithone, ſenex. Nam cur tam mane fugaſti
Auroram à tepido, lente marite, toro?

INCERTI AVTORIS

Epigr. Νῦν μοι χαῖρε λέγεις &c. pag. 483.

Nunc mihi dicis, haue, poſtquam tuus ille nitore
Marmoreo vultus purior obſoluit.
Nunc mihi ſubrides, poſtquam tibi tempus ademit
Ceruici ſolitas inuolitare comas.
Hinc apage à nobis, nobis occurrere noli,
Non mihi pro tenera, ſpina legenda, roſa eſt.

INCERTI AVTORIS

Epigr. Εἴ μοι τις μέμψαιτο &c. pag. 483.

Si vitio mihi quis vertit, quod ſeruus amoris
Erro, quod omne oculis aucupor alitibus.
Ille Iouem ſciat, ac ditem, Dominumque profundi,
Serua Cupidineo colla dediſſe iugo.
Si tale atque homini genus eſt imitabile Diuum.
Poſt Diuos, quodnam crimen amare meum eſt.

Digitized by Google

THEOGNIDIS.

I.

Vinoſum non eſt fas ſiccos inter adeſſe:
Siccum vinoſos inter adeſſe nefas.

II.

Qui vini exceſſiſſe modum ſe poſtulat:impos
Eſt animi, linguæ eſt impos & ille ſuæ.
Atque oggannit inepta, & quæ turpiſſima ſiccis,
Nil & inexpertum, dum madet ipſe, ſinit.
Mente prius compos, tunc infans. Ergo memento
Intra legitimum ſumere vina modum.
Surge prius quam mens vino deponitur: & ne,
Vt mercede mereas, ventre trahare, vide.

III.

Menſuræ oblitor vini vis ſumpta, modeſtum
Et ſtultum, vacuos mentis vtroſque facit.
Argentum aurumque explorant igne periti:
Aſt hominum nudat mentis operta merum
Quamuis prudentum, vitiumque examinat omne, &
Vel cautis rubeant ora pudore, facit.
Vina caput mihi concutiunt, Onomacrite: agit me
Vinum: nec mentis ſat bene compos ego.
Tota domus circum quatitur. Sed ſurge age, ſodes
Experire, vini vis habeatne pedes.

Atque animi mentem, metuo male ne quid ineptum
Ebrius & madidus, neue pudenda geram.
Temeto nimio ſi plus vtare, nocebit:
Si modico, haud noceat, proderit imo magis.

ERATOSTHENIS.

Viribus æquiparat flammæ ſimul inſinuauit
Vinum hominem, qualis ſalſa profunda maris,
Aut Aquilo, aut vis Auſtri exercet, operta reſignat
Funditus, atque hominum pectora tota quatit.

HESIODI.

Qualia dona dedit Liber, vitæque beatæ,
Materiamque odij, preter ius vina bibenti.
Et linguam cæcis, mentemque pedeſque manuſque
Vinclis ſtringit: at is declinat lumina ſomno.

E Græco, ex tempore.

Hunc immortali florentem Amaranthon honore,
Lilia non tactas hęc imitata niues,
Nos tibi, ſancta Venus, geminorum mater amorum,
Ponimus, vnanimi pectora iuncta fide.
Tu contra fac noſter amor celebretur in omni
Jmmortalis, vt hic, purus, vt illa, loco.
Cordaque amicitia coëant ſic noſtra duorum
Vt iuncti flores hi coiere ſimul.

Verſus Laberij ex Macrobio à Ioſ. Scaligero Græce verſi.

Ὅρμη μ' ἀνάγκης, ἧς δρόμου πλαγίου φορὰν
Πολλοῖς μὲν εὐκτὸν ἐκφυγεῖν, παύροις δ' ἔνι,
Πῆ μ' ἐξέωσεν ἐκ φρενῶν ἄκρων σχεδόν,
Ὃν οὔτε τιμῆς, οὔτε χρημάτων ἔρως,
Οὐ τάρβος, οὐ βία τις, οὔ τις ἀξία
Ἥβης σθενεῖ σφριγῶντ' ἀνέστησ' ἐξ ἕδρας,
Ἴδ' ὡς γέροντα νῦν ἀνώχλισ' εὐπετῶς
Ὁρμηθὲν ἀπ' ἀνδρὸς ἐξόχου πρᾳέων φρενῶν
Μῦθος προσηνής, μετρίως ὑποσταλείς.
Ὧι γὰρ δύνανται μηδὲν ἀρνεῖσθαι θεοί,
Ἄνθρωπον ὄντα πῶς ἐμ' ἀρνεῖσθαι θέμις;
Ἐγὼ βιοὺς ἄμωμος ἑξήκοντ' ἔτη,
Ῥωμαῖος ἱππεὺς ἐξεληλυθὼς δόμων,
Ἀποστρέφω δὴ μῖμος. ἡμέραν μίαν
Ἔζησα ταύτην πλεῖον, ἢ ζῆσαί μ' ἐχρῆν.
Δαίμων ἀμετρὲς ἐν κακῷ τε κἀγαθῷ,
Εἴ σοι δέδοκτο γραμμάτων ἐγκωμίοις
Ἄνθους κόρυμβον κλᾶν ἐμῆς εὐδοξίας,
Τί μ' οὐχ ὅτ' ἤκμασ' εὐθαλῆ τ' ἔσχον μέλη,
Τοιῷδε τ' ἀνδρί, τοῖς τ' ὄχλοις ἤρεσκον ἄν,
Ἔκαμψας ὑγρόν, ὥστε μ' εὐχερῶς δρέπειν:
Πῆ μ' αὖ καθῆκας; ἢ δ' ἐπὶ τὴν σκηνὴν φέρω;
Κάλλους ἴουλ', ἢ εὐπρέπειαν σώματος;
Νοῦ δριμύτητ', ἢ λαμπρότητ' εὐφωνίας;
Περιπλακεὶς ὡς δένδρεα κισσός, ὁ χρόνος
Πολλαῖς ἐτῶν πλοκαῖσιν ἄγχει μ'. οὐδὲν
Τάφοις ὁμοίως, πλὴν ἐπιγραφῆς, φέρω.

PLVTARCHVS LIBRO DE CONSERVANDA VALETVDINE.

Ὅθεν ἄριστα λέλεκται, τροφῆς ἀκορείαν, καὶ πόνων ἀοκνίαν, καὶ σπέρματος οὐσίας συντήρησιν, ὑγιεινότατα τρία.

Quod in veteri lapide inuento in vrbe Sancti Ægidij apud Tectoſages, ita Latine redditum.

VESCI CITRA SATVRITATEM,
IMPIGRVM ESSE AD LABOREM,
VITALE SEMEN CONSERVARE.

TRIA SALVBERRIMA.

IOS. SCALIGER

His tribus verſibus Græcis, hæc complexus eſt.

Τρί' ἐστὶ τῆς ὑγιείας τηρητικά,
Τροφῆς ἀκορεῖν, καὶ πόνων ἀοκνεῖν,
Καὶ σπερματώδους οὐσίας κατάσχεσις.

EX ITALICO PETRARCHÆ.

Lux aderat qua Sol ferrugine conditus atra
Teſtatus Domini eſt funera acerba ſui:
Qua perij: neque ſub caſſes dilapſus, Aëlla,
Senſi, luminibus captus, Aëlla, tuis.

Nec mentem adieci bello, ſecurus abibam:
Jlla elementa mei prima fuere mali.
Cum mihi pacifico ſęuiſſimus hoſtis, inermi
Armiger, imbelli bellicus inſtat Amor.
Perque oculos cordi inſinuat graſſator apertos:
Qui modo ſunt lacrimis ianua trita meis.
O male victorem! quod nos adgreſſus inermes,
Quod tua non arcu repputit arma ſuo.

Digitized by Google

IN MONCAVDVM POETAM BVRDIGALENSEM.

Nihil fictum.

SVmmenianis vrbis in ſepulcretis
Ad proſedarum non trioboli luſtra
Media ſuburra buſtuarias ædes
Moncaudus habitat, quîs ſepulcra veſpillo,
Quîs anteponat vel Gemonias tortor.
Situs ſed illas commodumque commendat
Patentiore nam fruuntur aſpectu,
Nec vlla purum tegula inuidet cælum:
Patetque totum, quale Termini tectum.
Hoc vnicum eſt lacunar, vnica hæc illi
Feneſtra claro mane lumen admittit.
Hæc pro camini peruio tubo, nigros
Tranſmittit extra transfugas heri fumos.
Hęc pro perenni fonte, qui procul diſtat
Laxante totum nimbido Iouem cęlo,
Demittit vrnae ſponte defluos imbres
Tuſcanicum illi hoc, hoc cauędium eſt illi.
Nil exeunti, nil & obſtat intranti,
Non tędioſę penſili mora ſcalę
Non cochleæ tot circularis anfractus,
Non eminenti ſtructiles gradus mole.
Eſt facilis aditus limen, & pedis plani.
Pro marmore albo, emblematumque teſſellis,
Dorſis iniquis tuber eſt pauimentum

Quod ter quot annis, aut bis, aut ſemel verrit.
Aſároton illud nomines licet ſane.
Intus ſuppellex excipit domo digna
Hero ſupellex digna: debili ſponda
Tripes grabatus, ſcandulis tribus tectus
Qui claudicante ſemifultus in ſcamno
Delumbis ac luxatus, integros noctu
Hero periculoſus inuidet ſomnos.
Nec vlla reſtis, aut colorij funis
Plagulas reducunt, annuliue velares
Sed ſola ſomnos præbitura ſecuros
Aulæa ſitus araneoſus obtendit,
Pro ſtramine illi culcitæue tomento
Vel ſcorteum ſegeſtre, vel ſenex cento
Et pro tapete, proque ſtragula veſte
Et fimbriatis obſoleta fratillis
Anuſque lodix, gauſapeue detritum
Subſterniturque mille murium præda
Ac ſoricinum linteus minutale.
Qui poſſit eſſe ruderarium cribrum,
Idemque menſæ ſeruit vnus & lecto;
Mantile nudæ ſeruit ac toral menſæ,
Ne dormientem lædat aura nocturna
Quod nil ſit illi, qui caput tegat noctu,
Caluariam armat ſubligaribus braccis.
Hoc inuolucro tectus, hoc & amictu
Subfarcinatus ad meridiem ſtertit,
Compendioſa ſumtibus via parcens
Quippe vna opella prandet & ſimul cænat,
Et ientat & merendat, atque comiſſat.

Cæna

Digitized by Google

Cæna ipſa frugi, Socratiſque præſcripto.
Vinum aſſe, panis aſſe, & aſſe pulmentum,
Ancilla, qualem non habere Moncaudus
Aueret aliam, vel ſi aueret, haud poſſet.
Cadaueroſa fronte, pendulis labris
Carioſa, caſca, Troici memor belli,
Pannuceas in ore præferens rugas.
Euerrias hæc forte (ſi tamen verrit)
Protuberantis colligit pauimenti,
Scopis ſolutis aut inutili ramo.
Hæc tergit ollas, implet hydriam: ſordes,
Et ſtercus effert: eluit lauatrinam.
Quotieſque tenti vatis æſtuans inguen
Singultientis erigit tumor venæ,
Inemta Venus huic & parabilis præſto eſt,
Bidens amica, nocte pantices ſoluens.
At cum coquendæ tempus appetit cænæ,
Vt extruatur lignea focus cæde,
Quis ergo damnet te Lycurge! Moncaudus
Excodicari vineam iubet, vites
Cæſas voraci dat benignius flammæ,
Et qui ſuo creuere Libero trunci
Cereri iubet perire Liberi vates.
Non alia menſa, quam vel vnius cuſtos
Pluteus papyri, vel duum libellorum
Abax, & idem eſt pluteus, huic penu longo
Non integrarum fictilis patellarum
Aſtat ſupellex: curtus vrceus: peluis
Dimidia: rupto latere fictilis guttus,
Triumque quondam naſiterna naſorum.

Nec non matella cum ſorore craterra
(Namque hæc bibenti ſeruit, illa meienti.)
Huic anſa perijt, illa non habet limbum
Aquale, futum, trulla, pollulum labrum
At in quaſillo, qui pependit è tigno,
Semeſa perna, caſeique buccellæ,
Examinum atra verminantium cella:
Et in tabella, proximoque paxillo,
Fruſtilla pridiana carnis ambeſæ,
Analecta roſa, & olla iuris heſterni,
Lucanicorum circulus botellorum,
Vel lanx omaſi, vel catillus hillarum,
Quæ, pridianæ cum poeticen Muſæ
Deſtertuit, conuiua ſtrenuus glutit.
Capſella ſubtus. Hac repoſta ſeruatur
Poeticorum ſyntheſis libellorum
Seruata nec ſeruata quatinus ſemper
Illa inquilini ſcripta permeant mures,
Quibus refert Moncaudus vnus acceptum,
Quod ſcripſit illis illa, non ſibi tantum.
Deinde ploxenum, & forenſium cuſtos
Liticularum bulga, quas & is raro
Reuiſit opere, muribuſque commendat,
Vt cognitores ſint ſuam vicem illarum.
Iſtum modum Moncaudus, hos habet vitæ
Moncaudus aſtus. iſta vita Moncaudi
Gens nauitarum vana Luſitanorum
Quid vos parandis opibus inmori cogit?
Moncaudus horum nil parauit, & viuit.

Scriptum Anno CIↃ IↃ LXIX *Montalbani.*

ILLVSTRISSIMO DOMINO

HENRICO BORBONIO.

Dumbarum Principi.

O quem te dicam, quoniam natalibus audes
Altius eximijs exeruiſſe caput.
Tu genus Heroum ſtudijs atque artibus olim
Miſſum per Reges ſtemma tueris auos.
At quibus illuſtres ortus natura negauit,
His virtus inſtar nobilitatis erit.
Et licet ad laudem cuncti graſſemur honeſto
Conſilio, merces non tamen æqua manet.
Nam virtus alios homines Heroibus æquat,
Heroum natos ſed iubet eſſe Deos.

EIDEM.

Francorum nulli Regum pietate ſecundum
Trans maria euexit relligionis amor.
Ille triumphati ſpolijs Orientis onuſtus,
Gente ex barbarica parta trophæa tulit.
Huius tu ſoboles doctas amplecteris artes,
Quas propè depoſitas vltima fata trahunt:
Cum toto ſtudijs intermorientibus orbe,
Barbaries atris celſa triumphet equis.
Si proauis, HENRICE, tuis gens barbara ceſſit,
Barbaries debet cedere victa tibi.

EIDEM.

Borboni columen generis, cui Pallas honeſtas
Artes dat puero, mox dabit arma viro.
Ne mirere, tibi ſi pro ſermone pedeſtri
Mittimus imparibus verba ligata modis.
Blanda tui facit hoc, quæ nos fouet, aura fauoris,
Hanc in mente mea ventilat illa facem.
Nam mihi neſcio quis recreans in carmina vires
Ardor amicitiæ ſpirat ab igne tuæ:
Ignotoque rudes prętentat Apolline ſenſus,
Quęcunque hæc vis eſt, quam tuus afflat amor.
Nec verò metuam ne ſim ſine carmine vates,
Ipſa meum virtus nam tua carmen erit.

IN PVLICEM.

Pulicelle niger, nigelle pulex,
Incitatior hædulis petulcis,
Delicatior hinnulis tenellis,
Docti paſſere nequior Catulli.
Stellæ blandior albula columba.
Qua te proſequar aurea Camœna?
Quo te nomine prędicem, ô beate
Pulex pumile, pumilille pulex?
An quod quum libet, os meę puellę
Tuo purpureo ore ſuauiaris?
Mihi quum libet os meę puellę
Meo non licet ore ſuauiari?
An quod, quum ſubijt cibi voluptas,

Non in quadriuijs neque angiportis
Plebeios auidus cibos liguris;
Sed in lacteolis latens papillis,
Tingens virgineo cruore roſtrum,
Plenus nectaris & ſatur recedis,
Et circumſiliens modò huc, modò illuc,
Meras delicias, meros amores
Ludis ebrius in ſinu puellę?
An ne, quod Veneris ſatelles, audis
Vindex falſidicæ malæque linguæ,
Quum periura Deos puella læſit,
Atque vlciſcere ſaucios amores
Feris morſibus appetens lacertos?
Illa in inſidijs morata, ſoli
Vindictæ imminet, ac fauens dolori
Suſpenſo meditatur vngue mortem,
Tu ceſſim fugis, & fugis receſſim,
Ac ſubſultibus hinc & hinc citatis
Vibras cruſcula, & improbæ puellæ
Eludis digiti impetentis ictum:
Vt campis equa trima ludit olim,
Motis aera calcibus laceſſens.
An quod legibus omnibus ſolutus,
Puellaria membra peruagaris
Vſque Cypridis ad beata regna:
Impune inſinuans amoris almi
Secretis adytis, ſacrumque limen
Inſiſtens, quod ab omnibus profanis
Et tangi ſcelus, & nefas videri:
Hîc tu Ianitor excubas, & ipſam

Aureæ Veneris tuêris aram,
Quam ſanctè tibi tradidit tuendam
Et ridens Venus,& puer Cupido.
Téne propterea ,ô venuſte pulex,
Tene proſequar aurea Camœna,
Tene hoc nomine prædicem beatum
Pulicelle niger, nigelle pulex?
Non: ſed quòd nimio tuo lepore
Tot ſolus facis & paris poetas,
Quorum cantibus aureæque linguæ
Vena diuite, verſibus canoris
Immortalis eris,diuque viues:
Nam dum pumile ,pumilille pulex
Hæres pendulus in ſinu puellę,
Nouus Pegaſus in noua Hippocrene,
E morſu tuo, vt vngula ex equina
Fluxerunt latices poëtici : Dein
Tot ſunt carmina nata , tot poëtæ.

IN TVMVLVM GENEROSISSIMI ASSERACI.

Hòc ego te modico coniux tua fida ſepulcro
Compoſui Aſſaracę flos & ocelle domus.
Nec tantum, mea cura,tuos componimus artus
Tota in morte tua vita ſepulta mea eſt.
Cum prope depoſitam me ingrata in luce relinquis
Cùm lucem,cùm tu gaudia noſtra rapis.
Namque mihi tu lux,tu gaudia noſtra fuiſti,
Charę vir, ô animæ maxima flamma meę.

Nunc tibi ſum quiduis, vel ſi vis ſum tibi coniux
  Dum modo tu mihi ſis, quod mea vita mihi eſt.

εἰς τὸν αὐτὸν Ἀστήρακον.

Ἀ δή ἐγὼ αἰπολεχὴς ἁ σὰ δάμαρ ὧδε σ' ἔθαψα
  Ὦ θάλος Ἀστηράκων καὶ φάος εὐπατειδᾶν.
Κ' οὐ μόνον ἀδὺ μέλημα, τὸ σὸν δέμας ἐνθάδ' ἔθαψα.
  Ἁ ζωὰ ἐν τᾷ σᾷ κεῖται κέκευθεν ἐμά.
Ὅς γὰρ ἐμὲ ἡμιθανῆ καὶ ἀνηδόνιον με λέλοιπας
  Ὅς τὸ φάος τά τε μεῦ ᾤχεο φίλτατ' ἔχων.
Καὶ γὰρ ἐμοὶ σὺ φάος τά τε φίλτατα μοῦνος ἔησθα
  Ὦ πόσι ἐκ μήνας τοὐμὸν ἔρωτι κέαρ.
Νῦν δ' ὁ θάλεις ...... ἄνερ ἔασο μοι. ἀντὶ δάμαρτος δ'
  Ἄικε θέλῃς. σὺ δ' ὅλως ἴαθι μοι ἀντὶ βίου.

ABR. ORTELII EPITAPHIVM.

Quid dignum, Orteli, quid magnũ pectore promam
  Quo poſſim cineri ſoluere iuſta tuo?
Exciturus eram doctas in carmine Diuas,
  Carmina ſunt meritis inferiora tuis.
Impendendus erat Mundus; ſed pectore Mundum
  Cepiſti, laudes non capit ille tuas.
Quid faciam, melius cęptis deſiſtere, abunde
  Laudatur, cui laus nulla ſat eſſe poteſt.

Digitized by Google

Ὥς ἔκτε τύρβης. ἔκτε κάκκης βορβόρου,
Ἔκ τῶν ὀχῶντ' ἐν συμβολαῖσιν ἀμφόδων
Στεναῖσιν, ἀλλήλοισιν ἐμπεπλεγμένων,
Κἀκ τῶν καπήλων τῶν τε λαχανοπωλίδων
Καὶ τῶν κεκρακτῶν καυσίμοις τῆς καγκάνου
Δέσμαισιν ὕλης νῶτον ἐγκεκυφότων.
Ἔξ ἀκμόνων τε, τῆς τε χειρωναξίας
Χαλκοκτύπου, σφύραισιν ἐξωπλισμένης.
Κἀκ τῶν κακούργων τεκτόνων γείτων ἄπο
Κεραμίδος ἄκρης λευσίμῳ πετρώματι
Κάρηνα καιείαισι θρυπτόντων βολαῖς.
Καὶ κῆρ' ἑτοίμην τῆς ἀπειλούσης δίκου.
Τῶντ' ἐν δρυφάκτοις θηρείων δικηφάγων.
Καὶ τῶν ἀπ' αὐλῆς κινωδάλων δυσωνύμου
Ἀργῶν πιθήκων ὦτα διατετρημένων
Κείκοισι καὶ κόμαισιν ἐξησκημένων
Γυναικομίμοις βοστρύχων κηπεύμασιν.
Ὄχλων τε τῶν ἐν εὐσεβῶν ψυχῶν φόνῳ
Σφαγαῖσι τ' ἐξάγιστα βαψάντων ξίφη
Μάστιξιν οὓς δὴ ποινίμοις οἰστρηλατεῖ
Ῥαιστὴρ ἐριννὺς καὶ θεήλατος δίκη.
Ὥς οὕτω ἀπ' ἐναγῶν ἄστεος Παρισίων.
Δυσαπεμφέλου δὴ τῆς πάλαι νόσου μόγις
Χειμῶνος ἐκδύσαντι μ' ἐξεδέξατο
Τὸ Βινδοκινῶν ἄστυ καὶ φίλαις δοχαῖς
Ἐπεξένωσε. τί μαλὰ ποιήσαιμ' ἔχων;
Τί πρῶτον ἤ τί λοίσθιον; πλὴν εἰ τὰ σοῦ
Φίλτατα γ' ἐπισκέψαιμ' ἂν ὅς πάντων ἐμοὶ

Ἔφυς

Ε῎φυς τὸ πρῶτον καὶ τὸ λοίσθιον χρεῶν.
Πρῶτον τὸν οἶκον εἶτα τὴν οἰκουρίδα
Τά τε τέκνα τοῦ φύσαντος ὀφθαλμὼ δύω
Α῝ δὴ τὸν οἶκον. τέκνα τὴν οἰκουρίδα
Α᾿θῶα πάντα σῶα τ' ἀθάνατοι θεὸς
Σὺ δ' ὦ φίλοισιν ἀσμενέστατον κάρα
Α᾿θῶον ἀθάνατοι σε καὶ σῶον θεός.

Vale Vindocini.

Τούτους νοσηλοὺς καὶ πυρέσσοντας στίχους
Πυρετὸν πυρέσσων νυκτὸς ἐξεποιησάμην:

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΣΚΑΛΑΝΩ.

Τὸ Βινδοκινῶν ὦ φίλος πολίχνιον
Ζηλῶ περιττῶς καὶ μεγίστων ἄστεων
Ο᾿υκ εὐαγγελίστου οὕνεκα στένεται δάκρυ
Λαχεῖν μεγίστου τοῦ βροτοῖ φερεσβίου
(τὸ γὰρ παθόντων καὶ κεκομμένων φρένας
Μέλπηθρον ἐστιν) ἀλλ' ὅτι Σκαλιγερίας
Ψυχῆς ὑγείαν ἐν νοσηλῷ σώματι
Ε῎δικτο χαῖρειν. οἰκίαν δ' ἐμὴν ἐπεὶ
Η῾θεῖ' ἐπῆλθεν, ἥδομαι καὶ γάνυμαι
Καὶ Χρέμυλος ὥσπερ κωμικὸς πλούτου τυχὼν
Καὶ φρυμάζειν καὶ χορεύειν βούλομαι.
Σὺ γὰρ ἀντίπλουτος. ἐν τόδ' ἠχθέσθην ὅτι
Φίλην δάμαρτα δωμάτων πιστὴν κύνα
Ε῎λαθες ἐπηλὺς ἀντὶ φιλτάτου παρὼν
Ο᾿υδ' ὥσπερ εἰκὸς, ὡς ἐχρῆν, ὡς ἄξιον
Ε᾿μοί τε καὶ σοι, ἐξενώθης τί πάθω;

Τί δή ἔλαθες αὔτως; ἦρα Βακχικὸν πέδον
Αυρηλιανῶν σ' ἐκπερήσειν ἤλπισα.
Εὐδαιμονίζω καὶ σε τῆς ἀφίξεως
Λιπόντα Πάρεισδος τὴν πόλιν φερώνυμον
Αὐζῶντε δύασαιν. φρύγας τε γυναιμανεῖς
Πιθηκομόρφους αὐλικῆς ἀεργίας
Νῦν εἰκότως γε φημί σ' ὄντ' ἐλεύθερον
Ἐγὼ δὲ δηρὸν ὑστερῶν σοῦ, φαίνομαι
Νῦν ἀντίδουλος, δεσποτῶν ἀβελτέρων
Τριπάλας ἀχθῶν καὶ δίκαια κἄδικα
Τόπον ζέποντε κάρβανον βίᾳ σέβων.
Ὅλοιτο δῆτα τρωϊκῆς ἀπιστίας
Βλάστημα μιαρὸν ἂν δή ἀχαϊκὸν δόρυ
Γλώσσης θρίζοι φονίας ἐναγὲς κάρα
Σὺ δή αὖ βιώσῃς σῶς ἐν ὀΐεσοῖ φίλος
Θεὸν μὲν αἴτω σῆς ἀπαλλαγὴν νόσου,
Πυρετοῦ τε λῆξιν καὶ κακῶν ἀποστροφὴν
Ἔχοις δὲ πλουθυγίειαν ἠδ' εὐπραξίαν
Ἥρως τε χαίρει Καστανοῦς Ἀβέννιος
Ἄωτος ἄκρος εὐγενείας κελτικῆς.

CATVLLI HENDECASYLLABI DE ACME ET SEPTIMIO,

Verſibus Elegis.

Acmen Septimius teneros complexus amores
O Acme mea lux delitiumque meum,
Ni miſer te,dixit,amo, ni perdite amare
Diſcupio vitæ tempus in omne meæ,
Quantum qui potis eſt capitis diſcrimen adire
Plurimum,& immanem perniciem oppetere:
Solus apud Libyas vel toſtos æſtibus Indos
Occurram fuluis obuia præda feris.
Hæc ecfatus vbi,læua de parte ſecundis
Alitibus dextrum ſternuit omen Amor.
Eſt Acme reſupina caput, puerique laceſſens
Ebria purpureis lumina ſuauiolis,
Se,inquit,mea vita,meus lepor,huic Domino vni,
Huic deuoti omni tempore ſimus, ait.
Vt mihi viuidior molles eſt flamma medullas,
Acrior & miſto gliſcit amore furor.
Hoc poſtquam ecfata eſt,læua de parte ſecundis
Alitibus dextrum ſternuit omen Amor,
Nunc bono ab auſpicio, fauſtis auibuſque profecti
Mentibus vnanimis mutua amantur,amant.
Vnam Septimius nunc mauult ſaucius Acmen
Quam Syrias,aut quæ regna Britannus habet.
Vno in Septimio totis nunc ſenſibus Acme,
Perdita conſpirat, delitiaſque facit.

Quis par candidius tenerorum vidit amantum?
Aut fuit auſpicio quæ meliore Venus?

CATVLLI, PASSER MORTVVS.

Verſibus Elegis.

Lugete ô quantum eſt Venerum atque Cupidinum amantum
Atque venuſtorum quicquid vbique hominũ eſt
Lugete, ille meæ luſuſque & cura puellæ,
Ah dolor, ille meæ delicium dominæ.
Paſſer mortuus eſt, quem ſerio amauerat illa,
Pluſquam ſe, pluſquam vitam, oculoſque ſuos:
Namque erat & mellitus, & ipſam cognitã habebat,
Tam bene quam matrem, noſtra puella, ſuam.
Et circunſiliens vti ne à gremio illius vnquam
Cederet, ad ſolam pipilitabat heram.
At nunc it per iter nigrum miſer, ah miſer, illic
Vnde vnquam reducem nemo pedem retulit.
Ah vobis male ſit, male, qui omnia bella voratis,
O orci vobis, ah male ſit tenebræ.
Tam bellum nobis rapuiſtis paſſerem inique
O male factum. ô mi paſſer atrox facinus.
Ecce tua cauſſa noſtrę tumefacta puellę
Turgeſcunt ſalſis lumina lacrimulis.

IN TAXVM,
quem operibus triduo oppugnauimus.

Ex tempore.

Quadrupedem dum magna operum vi cingimus, illa
Secretum cæcis callibus egit iter.
Tertia lux agitur, poſtquam molimine tanto
Inceptum fruſtra ludificatur opus.
Sit vobis ex hoſte, Viri, victoria capto,
Dum ſit ei è laſſis gloria parta viris.

Excuſatio Notarum in Nouum Teſtamentum, ad V. Ampliſſ. Ia. Aug. Thuanum.

O Muſas & nos æquo complexus amore,
Muſarum, & noſtrum dulce, Thuane, decus:
Pro quo non dubitem totas ex ordine noctes,
Noctibus & totos continuare dies:
Quid me diuini velo ſummota ſilentij
Legis Apoſtolicę tangere ſacra iubes?
Ecce profanorum maculas abolere parantem
Impatiens veri non tulit inuidia.
Scilicet in vero verum patientur inique,
Qui verum in nugis non potuêre pati.
Inuidiæ ſi luce ſua perſtringit ocellos
Sol meus, vret eam Sol meus igne ſuo.

IN NOMEN

Quinti Septimij Florentis Chriſtiani.

Ὦ πέμπτ' ἀδελφῶν, μηνὸς ἑβδόμου τόκος,
Τὴν κλῆσιν ἄνθους εὐχλόου καλούμενε
Τῆς εὐαγίστου πίστεως φερώνυμε.

Ne quis miretur pręnomina noſtra, nempe Quintum eſt
Enixa mater, Septimoque menſe,
Quod ſi lingua fuiſſet ter mea Tulliana, poſſem
Tertullianus eſſe Chriſtianus.
Verum ter valeat mihi Tullius atque Tullianus
Dum Chriſtiani floreant ſtolones.

Fl. Chriſtiani.

EPITAPHIVM

Georgij Buchanani Scoti.

Poſtquam laude tua patriam, meritiſque beaſti,
Buchanane, tuis ſolis vtrumque latus:
Contemptis opibus, ſpretis popularibus auris,
Ventoſæque fugax ambitionis, obis;
Præmia quina quater Piſeæ functus oliuæ.
Et linquens animi pignora rara tui:
In quibus haud tibi ſe anteferent, quos Itala vates
Terra dedit: nec quos Gallia mater alit,
Æquabunt genium felicis carminis, & quæ
Orbis habet famæ conſcia ſigna tuæ.

Namque ad ſupremum perducta poëtica culmen
In te ſtat, nec quò progrediatur habet
Imperij fuerat Romani Scotia limes:
Romani eloquij Scotia finis erit.

In nouam editionem Paraphraſis Buchanani in Pſalmos, quam Alex. Moriſon ſororis ipſius filius procurauit.

Iſta, Caledonij vertit quæ Muſa Poetæ,
Iam prius Hebræa carmina culta lyra,
Typographi primum fœdis damnata lituris
Vati nuper erant inficianda ſuo.
Excoluit Moriſon, & doctus auunculus illis
Quod dederat, non eſt paſſus abeſſe decus.
Gaudete, ô ſummi vatis, pia numina, Manes,
Si noua cognati vos benefacta iuuant.
Nunc opus hoc, Moriſon quod luminis edit in oras,
Veſtrum eſt, Typographus fecerat ante ſuum.

AD IO. BOISELLVM I. C.

Ciuica ſępe gerens dubijs pro litibus arma
Pictonico obtinuit pręmia ſumma foro,
Et nunc idem alias porro conuerſus ad artes
Scribit, quæ paſſim Gallia tota legat,
At nunquam ceſſans, & ad omnia magna paratus
Boiſſellus patriam voce libriſque iuuat.
Sed tantum voci pręſtabunt ſcripta diſertę,
Quantum Pictonico Gallia tota foro.

EIVSDEM EPITAPHIVM.

Quæ, Boiſelle, fuit votorum ſumma tuorum,
En voluenda vltro contulit hora tibi.
Quod non vlterius terris conſidere velles,
Quam patriæ poſſes vtilis eſſe tuæ.
Nam quamuis hauſtu Phœbææ lucis adempto
Perpetua ante oculos nox ſtetit atra tuos:
Indelibatæ virtus tamen integra mentis,
Et pro ſollicitis impigra cura reis,
Semper inextincti ſuffecit luminis vſum,
Ciuica pro dubijs litibus arma ferens.
Ac ſuprema licet ſpatio tibi vita peracto
Stringebat metas interiore rota:
Manſiſti, vt poſſes patriæ componere lites;
Poſtquam perpetua lite laborat, abis.

PETRO LAVNAEO.

Non igitur natura poteſt, Launæe, iubere
Sola nouis miram rebus adeſſe fidem.
Quandoquidem vna nouis audet ſe tollere lingua
Laudibus, eloquij fida miniſtra tui.
Quippe immenſa canens, mirandáque fœdera rerum
Non potuit tanti parte carere loci.
Quæ ſi quanta canit, tot habet miracula vocis,
Et tot honorata pignora laude caput:
Cætera quantus honos Naturæ mira parentis
Supra naturę munera poſſe loqui?

In

In FR. VLMI MEDICI *libellum de Liene.*

Οὔλμος ἰδὼν κατὰ θυμὸν ἀμύμονας ἦας ἰητρῶν
  Τυφλοσύνῃ πραπίδων, καὶ νοὸς ἀμφασίῃ
Πάντας σπληνιόωντας, ἰήσατο, ῥίμφα δ' ἰητρῶν
  Ἐν φρεσὶ τὴν χρονίην νοῦσον ἀκεσσάμενος
Ἱπποκράτην τὸν θεῖον, ἀμώμητόν τε Γαληνὸν,
  Τῶν τ' Ἀσκληπιαδῶν φῦλα παλαιγενέων
Ἰδμοσύνῃ μάλα πάντας ὑπερβλήδην ἐκέκαστο.
  Οὔλμος ἐνίκησεν πάντας ἀκεσορίῃ.
Οἱ μὲν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἔμμεν ἰητροὶ
  Σκευῶται, ὁ δ' ἰητρῶν Οὔλμος ἰητρὸς ἔφυ.

Idem Latine

Perplexos medicos doctiſſimus Vlmus, vt illis
  Cæperat à cæca mente tumere lien,
Aſpexit, morbi purgauitque illius. Ergo
  Antiqua vt mentis febre leuauit eos,
Hippocratem diuinum, intacta & laude Galenum,
  Atque Aſclepiadum ſæcla vetuſta virum
Arte ſalutifera victor ſupereminet omnes,
  Omnes & medica præterit Vlmus ope.
Namque aliorum illi ſanandis artubus ægris
  Sunt Medici. His medicas attulit ipſe manus.

AD IO. BONEFONIVM.

Prodite aurea ſcripta Bonnefonî,
Prodi candida Muſa Bonnefonî

Vt doctis etiam Italis pudorem,
Imponas,quibus in poëtica aſſis,
Non eſt Gallia terra; Namque ſolis
Romuli popularibus Remique
Muſarum attribuunt ſalem atque guſtum,
Vel quorum patrios vtrinque fines,
Infernas mare cingit aut ſupernas:
Nos vappæ ſumus, atque Apollinares
Lixæ Muſica caſtra peruagantes,
Quos nec Italis aura vagientes,
Primum adflauerit, aut Latina mamma
Lac immulſerit humidis labellis.
Tu contra Auſonios pereleganti
Doctos carmine prouocas poëtas,
Sic eſt materies boni poëtæ,
Merx eſt publica quàm Dij benigni
Vendunt omnibus improbo labore,
Hanc cui non lubet eſſe negligenti,
Docta Muſicæ in artis officina
Sub incude laboris vſque tundens
Seſe fabricat & ſui artifex fit:
Nec Romæ ſatis eſt fuiſſe natum
Nam fit, non modò naſcitur Poëta.

In Poëmata.

DOMINICI BAVDII.

Si,quos eſt olim, Baudi, mirata vetuſtas
Dulcibus implentes docta theatra modis,
Emiſſi tenebris poſt ſæcula multa poëtę
Eliſij linquant blanda vireta ſoli,

Ingenijque tui felicia pignora ſumant
Verſus, quos hilari non niſi fronte legent,
Hos ratio alterutrum ſubiget, vt vtrumque fateri,
Se didiciſſe tuos, te docuiſſe ſuos.

CHRISTIANISSIMO FRANCORVM ET POLONORVM REGI HENRICO III.

VRANIA MVSA.

PRinceps ſororum, quæ beata ſeceſſus
Vireta celebrant inter Aonum montes,
Vrania, quanuis me repoſta cælorum
Species moratur, muſicique concentus
Mundi volantis, conſcias tamen fati
Cæli choreas aſtricas, & Erronum
Septem reliqui ſpatia, quos citis bigis
Curricula Circi magna ſemper exercent,
Vt hinc miniſtrent fata rebus humanis,
Momenta varient, ac reciprocos caſus
Voluant reuoluant. Nanque me pius mentis
Inceſſit ardor, magne Rex; vt hunc noſtræ
Gentis clientem, quem recenter à nigris
Leti tenebris imminentis, à diræ
Obliuionis vindicauimus fato,
Tuas ad aras, ad tuumque puluinar
Sublime ſiſtam, ſi nouis ei poſſim
Modis honores cōmparare diuinos,
Quos dia ſpirat aura numinis veſtri,

Solioque fulgens eminente Maieſtas.
Spes eſt, tuo vt fauore fotus, & nido
Tuto receptus nec licentiam indoctæ
Plebis, nec vllum ſtigma Grammatiſtarum,
Nec inquinata menda, nec vetuſtatem
Sentire porro, nec grauem ſitum poſſit.
At vniuerſi rector orbis Auguſtus
Præſtare non id quiuit, vt ſuus Vates,
Qui ſeſe in eius tradidit clientelam,
Non vim ſeueræ mortis experiretur:
Neque ille mendis, atque pædagogorum
Contaminatus obſoleſceret nugis.
Tu, quum è tenebris, è ſilentio leti
Illuſtre victor efferens caput, ſeſe
Dedat tibi Poëta (Nam tuo nutu
Videre lucem ſe fatetur) Auguſtum
Maiore laude vincis, ac ſuum tandem
Illi auferendo, vindicas tibi, Vatem.
Nam bene mereri Vate de ſuo, quem nec
Seruare potuit, iure non poteſt vllo.
Tuus Poëta eſt igitur optimo iure.
Quid quod vagantum noſſe Siderum curſus,
Solis labores, ſpatia menſtruæ Lunæ,
Annumque greſſus in ſuos relabentem,
Indigna non eſt Rege maximo cura?
Teſtis Necepſo, qui Canopici regni
Tenens habenas, nocte conſulens cælum,
Quæcunque limes aſtra ſignifer portat,
Radio notauit, quid vetuſtus eiuſdem
Tyrannus aulæ, terque maximus, Nili

Regnator Hermes, qui logiſticis punctis
Collegit aſtra: cælici penetralis
Reſerauit adyta: venit ad Deos ipſos,
Cælo potitus ſic per aſtra captiuo?
Quid priſcus Atlas, rector Africæ, qui non
Ceruice, verum mente pertulit cælum?
Quid ille, canæ quem loquentur ætates,
Aſtrorum alumnus, pignus aureum cæli,
Caſtellæ amœnæ Rex vetuſtus Alfonſus,
Alijque, quos nec explicauerim, Reges,
Diuina qui per ſcripta Regibus magnis,
Magniſque tantam Ducibus aſſerunt artem?
Ars iſta ſic, Rex magne, Regibus non eſt
Indigna, quę tot vindices habet Reges.
Quod ſi & clientem hunc recipis, ô quater felix,
Quem ſic tuentur, ſęculiſque commendant
Regale ſtudium, tuque maximus Regum.

Hoc carmen præfixum eſt priori editioni Manilij.

IN SVETONIVM TRANQVILLVM

Ab Iſ. Caſaubono editum.

Imperij procerum Tranquilli condita libris
  Geſta vetuſtatis obſoluere ſitu.
Cęſaribus patriam dederat nomenque genuſque
  Tranquillus: lucem reddidit Iſacius.
Tradere res geſtas æuo, non vltima laus eſt:
  Cęſaribus lucem reddere, Cęſareum eſt.

DE MIRANDIS BATAVIÆ AD I. DOVSAM.

Ignorata tuæ referam miracula terræ
  Douſa, peregrinis non habitura fidem.
Omnia lanitium hic laſſat textrina Mineruæ.
  Lanigeros tamen hinc ſcimus abeſſe greges.
Non capiunt operas fabriles oppida veſtra,
  Nulla fabris tamen hęc ligna miniſtrat humus.
Horrea triticeæ rumpunt hic frugis acerui,
  Paſcuus hic tamen eſt, non Cerealis ager.
Hic numeroſa meri ſtipantur dolia cellis.
  Quę vineta colat nulla putator habet.
Hic nulla, aut certe ſeges eſt rariſſima lini.
  Linifici tamen eſt copia maior vbi?
Hic medijs habitamus aquis quis credere poſſit?
  Et tamen hic nullę Douſa bibuntur aquę.

IDEM GRÆCE.

Ὑμετέρης ἐρέω ἀπευθέα θαύματα γαίης,
  Δουσιάδη, δύσπιστ' ἀλλοδαποῖς ἀΐειν.
Ἐνταῦθ' οὐκ ἀρκοῦσ' ἐρίοις ἱστῶνες Ἀθήνης,
  Πῶϋ δὲ φροῦδον ἄπαν εἰροπόκων ὀΐων.
Ἄστεα χειροβίους οὐ χωρεῖ τέκτονας ἄνδρας.
  Ἐργασίμης δ' ὕλης ἐστ' ἀχόρηγον ἔδος.
Σιτοδόκους πυροῦ σωροὶ ῥηγνῦσι καλιάς.
  Βούβοτος ἡ γαίη δ' οὐ φιλόπυρος ἔφυ.
Ἄπλετοι ὧδ' οἴνοιο νενασμέναι εἰσὶ πιθάχναι.
  Οὐδενὸς οἰνοπέδου δ' ἐστὶ φυτηκομίη.

Οὐδαμὸς ἦ ἀσσάνιος τῆδε ἀνέρος ἐστὶ λίνοιο.
Ποῦ ποτὲ δ᾽ εἰσὶ λίνου πλείονες ἐργασίαι;
Οἰκίαι εἰσὶ μέσσοισιν ἐν ὕδασιν. τίς κε πίθοιτο;
Ὑδροποτεῖ δ᾽ οὐδεὶς ἐνθάδε Δουσιάδη.

PHASELVS CATVLLI,

Iambis puris.

Κέλης ἐκεῖνος, ὃν θεᾶσθ᾽ ὁδοιπόροι,
Τρέχειν νεῶν μὲν εὔχεται θοώτερος,
Σκάφους ὄπισθεν ὑστερεῖν γε μηδενὸς
Δρομηλατοῦντος, εἴτε μιν χρέων ἐλᾶν
Πλάταισιν, εἴτε λαίφεσ᾽ ἐπτερωμένοις.
Τόδ᾽ οὔτε φησὶν ἀντερεῖν ἂν Ἀδρίου
Νεώρει οὔτε Κυκλάδας περιρρότους.
Ῥόδον κλυτήν, δυσήμερόν τε Θρηκίαν,
Προποντίδ᾽ ἀγρίαν τε ποντίαν ἅλα,
Ἵν᾽ οὗτος ὕστερον κέλης πάροιθεν ἦν
Πίτυς τιναξίφυλλος, ἢ Κυτωρίοις
Πάγοις ἐσύρισ᾽ εὐλάλῳ φόβῃ θαμά.
Κύτωρε πυξόδενδρ᾽ Ἄμαστρι ποντική,
Τάδ᾽ εἰδέναι σ᾽ ἄπαντα νῦν τε καὶ πάλαι
Λέγει κέλης ἄν. εὐθὺς ἐκ γενεθλίων
Τεαῖς φησὶν ἐν νάπαις πεφυκέναι,
Τεοῖσι κλῦσ᾽ ἐν οἴδμασι νέαν πλάτην,
Κλόδωσι δ᾽ ἔνθεν ἐν πολυρρόθοις ἑὸν
Πορεῦσ᾽ ἄνακτα, λαιός, εἴτε δεξιὸς
Ὀρώρει οὖρος, εἴτ᾽ ἄημα πόμπιμον
Ἐτεῖνε πληπλαιφὲς ἀρμένου πόδε.
Ἐπακτίοισι δ᾽ οὔ ποτ᾽ ἐξιτήρια

Θεοῖσιν ηὔξαθ' ὡς ἀπ' ἐσχάτης ἁλὸς
Ἀφῖκτο τὴν δὲ λιμνίαν ἐς ἠόνα.
Τὰ μὲν πάρεισθε, νῦν δ' ἠρέμου γέρων
Σχολῆς τέτευχε, σοὶ δ' κεῖτ' ἀνάθημος
Διός τε κοῦρε, καὶ Διοσκόρου κάσι.

IOSEPHI

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI

IVL. CÆS. FIL.

IN Q. ANNÆI SENECÆ TRAGOEDIAS,

Animaduerſiones.

Pp

Digitized by Google

Digitized by Google

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.
IN SENECÆ TRAGOEDIAS
Animaduerſiones.

IN HERCVLEM FVRENTEM.

APVD Euripidem, tragœdia eſt huic affinis & argumento & nomine; œconomia partim ſimilis, partim diſſimilis. Velitatio Amphitryonis cum Lyco apud vtrumque paria facit: ſed in decore perſonæ Amphitryonis longe inferior Seneca, vt in multis alijs. Reliqua ſtudioſi inter ſe contendere poſſunt.

Verſu 36. patrem probauit] Reſtituimus ex veteribus libris.

Patrem probaui, gloriæ feci locum,
Qua Sol relucens, quaque repromens diem,
Binos propinqua tangit Æthiopas pace.

quanto melius quam vulgati libri?

Verſ. 135. Labor exoritur.] peſſime vulgo hæc diſtinguuntur. aliam & meliorem ſententiam ita effeceris:

Labor exoritur durus, & omnes
Agitat curas, aperitque domos.
Paſtor gelida cana pruina
Grege dimiſſo pabula carpit.

Clarum enim eſt quod labor aperiat fores, non paſtor.

V. 301. *Sacras Eleuſi*] quidam ſcribti; *Eleuſim.* proculdubio, *Eleuſin.* ad illuſtrationem huius loci vide Græcorum Commentarios περὶ δᾳδουχίας. Item ἵσταται δᾷδα τοῖς μυστηρίοις. hæc omnia ab Epoptis fiebant. In Hippolyto.

Iactare tacitis conſcias ſacris faces.

V. 355. *Iuxta præſides aſtat Deos*] non bene capitur hic locus vulgo. Præſides Deos vocat, quos aliter præſtites, imitatione Græcorum, qui προστατηρίους ab eadem mente vocarunt. Eorum ara iuxta fores poſita erat: hæc eſt de qua intelligit, plura poſſemus huc congerere, ſed ſtudioſi adoleſcentuli melius hæc meminerint.

V. 711. *Ater quieto*] ita diſtingue;

Ater, quieto ſimilis (hunc iurant Dei)
Tacente ſacram deuehens fluuio Styga.

V. 874. *Thebis læta dies abeſt*] Ab Euripide, vt multa alia: Θήβαις ἱερὸν φῶς. Et paullo ante, χοροὶ, χοροὶ, καὶ θαλίαι μέλουσι Θήβαις. Quod noſter: *Solennes agitent choros.*

V. 1074. *Leniſque foues*] omnino legendum, *fouens.*

V. 1180. *Nunquid infeſtum Lyci Parentis.*] quidam viri docti emendarunt, *pereuntis*: quod lau-

damus ; ſed maxima pars librorum ſcribtorum habet.

——nunquid infeſtum mihi
Parentis agmen.

Quod cur reijciamus ? quis tantum cladem nobis comparauit? tyrannuſue vrbis Argiuæ, an agmen infeſtum mihi vrbis parentis? Id eſt, Thebarum. Catullus, *Patria ô mea genitrix*. In Oetæo.

Rogos in iſtos terra conſurgit parens.

Et, *infeſtum* propter factionem Lyci : nam ſeditione vulgi Lycus admiſſus, nam quare Lycum commemoret, quem iam occiderat? Sed docti iudicent.

V. 1211. *quumque reuocata vice*] velim conuenire conſcientiam lectoris, an hæc intelligat: non detinebo eum diutius. vide quam diſſimilis hæc ſententia:

——quumque reuocata vice
In ſe coibunt ſaxa, quæ in cælum exprimunt.
Actis vtrinque rupibus medium mare,
Ego in quieta montium iaceam mora.

Symplegades adducuntur à ſe, & in ſe rurſum cœuntes mare interceptum in cælum exprimunt. Hercules optat in illa mora, dum coeunt ſaxa, & mare in cælum exprimunt, inter illa intercipi, & ita perire in illo quieto momento. nunquid ita ſenſit Seneca?

IN THYESTEM.

Chorus huius Tragœdiæ conſtat ex ſenibus Mycenæis, non ex mulieribus, quod vel ex verſu 392. conſtat. Mycenæos ita intellige, vt etiam Argiui eſſe

poſſint, quod Poetę Argos Mycænis confundunt, vt verſu 179. Argos nominat, verſu 187. Mycenas. Id nos ſępiſſime notauimus, & iamdudum Strabo monuerat: de tribus autem Thyeſtis filijs Pliſthenes maximus natu interloquitur: Tantalus autem, & minimus natu inducuntur mutę perſonę.

V. 9. *Semper accreſcens iecur*] quomodo hęc lectio defendi poſſit, & ſcimus nos quoque, ſed quare falſam anteferamus verę? Eam referunt meliores libri:

Aut pœna Tityi, qui ſpecu vaſto patens
Viſceribus atras paſcit effoſſis aues,
Et nocte & cat. Vulgaris, & inepta eſt & non cohęret. Sciolus qui legerat apud Virgilium exporrectum in nouem iugera, putauit non licere Senecę exporrigere in ſpecu.

V. 134. *Et maior placeat culpa minoribus*] Ridiculum. Seneca ſcribtum reliquit,

Maiorum & placeat culpa minoribus.

Nimirum obuiam it decreto Megaerę ſupra:

Rabies parentum duret, & longum nefas
Erat in nepotes.

Optant igitur ſenes Argiui ne id accidat.

V. 174. *Altum de rapido.*] deeſt finis huic choro.

V. 274. *Animum filio inſpira parens.*] Hiſtoria aut fabula inexplicabilis.

V. 300. *& faciles capi preces mouebunt*] quis non videt mancam orationem eſſe? quę vero inuidia veterem lectionem reponere? *præcommouebunt*, id eſt, προθεραπεύουσι. filij mei quos decipiendo patruo

delegaui, facile pellicient in ſententiam ſuam patrueles ſuos, qui deinde patris ſui Thyeſtis animum obſtinatum labefactabunt.

V. 387. *Rex eſt qui metuit nihil*] poſt hunc verſum inſerunt quidam veteres codices, *Rex eſt quique cupit nihil*, eſt inferiorum temporum, quando *quiſque* pro *quiſquis* vſurpabatur. itaque non *quique* ſed *quiſque* ſcribſerat monachus auctor verſiculi, nihil verius.

V. 391. *me dulcis ſaturet quies.*] idem extulit in Hercule Furente, *me mea tellus.*

Lare ſecreto, tutoque tegat.

V. 641. *Non ture colimur, nec meæ excluſo Ioue ornantur arae.*] Ad Neronem ne an Domitianum referenda hæc ſint, viderit eruditus lector; Certe Romanum Imperatorem hæc ſpectant non alium.

V. 585. *Regna Laertes.*] Chorus quidem Mycenæorum aut Argiuorum hæc dicit, ſed ex perſona poëtæ: nondum enim Laërtes aut notus aut natus erat: ſic ſupra eadem prolepſi dictum accipe.

Nullis nota Quiritibus
Ætas per tacitum fluat.

V. 600. *Cuius ad nutum*] non dubium ad Neronem referenda. De timore & amore ſimul regum externorum erga Neronem, vt propterea fœdus cum eo percuſſerint, Tiridates etiam diadema ab eo ſuſceperit, habes apud Suetonium & Dionem.

V. 601. *Et Dacæ Parthis equitem minati*] non plane hæc intelligo; quid eſt minari equitem? deinde quid Dacis cum Parthis tanto interuallo diſſitis?

Digitized by Google

V. 603. *Cuncta diuitias*] Verſus non conſtat. Vitium igitur in lectione, vt taceam ineptiſſimam, vel potius nullam ſententiam. Recte viri ſummi Iuſti Lipſij codex, *Diuinat*, non *diuitias*; confirmatur à vetere codice Colonienſi, vbi *diuinas* legitur. Diuinat caſus mouentes cuncta & ipſos viciſſim mobiles. Græcus dixiſſet, ὄσσεται τὴν τῶν ἀνθρωπίνων παλιμβολίας. Notum quid Homero, κακὰ ὄσσεται. Id eſt quod hic dicitur, diuinare. Elegantiſſime hoc dictum, vt totus chorus, qui plane diuinus eſt.

V. 643. *habet ſub ictu*] Græcum, ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς. In Thebaide 530. *Sceleris ſub ictu.*

V. 648. *Arcano in imo*] interpolatum, reponimus.

Arcana in imo regio ſeceſſu patet.

Tantæ amplitudinis regia, vt in regiones diuiſa. τὸ *patet* ad amplificationem.

V. 693. *accendit ipſe*] repone ex ſcribtis, *Attendit*, in ſacris dicebatur, HOC AGE, Id eſt attende. ipſe præcone aut monitore opus non habet. ipſemet HOC AGIT.

V. 1083. *Stabant pares Gigantes. hæc arma expedi*] male & leguntur & interpunguntur. Scribe,

S. p. Gigantes, hac arma expedi.

Non, *hæc. hac*, ſcilicet dextra.

IN THEBAIDA.

Hæc fabula eſt perpetuum canticum, nullis diuerbijs interruptum, eſt autem totum ſcholaſticum drama, declamatorio charactere, multa putida ſunt & affectata.

V. 12.

V. 12. *qua prærupta protendit iuga*] poſt hunc verſum reuocandus XXII. qui totam ſententiam ſuſpendit loco alieno poſitus. ita ſcripſit Seneca.

Ibo, ibo, qua prærupta protendit iuga,
Vel qua alta maria vertice immenſo premit
Meus Citheron.

ſcilicet, qua dorſum in longum porrigit. *Immenſo*, non, *immerſo*, & ſententia poſtulat, & auctoritas ſcribtorum codicum comprobat.

V. 65. *Duce è duobus*] inepte. Seneca ſcripſit,

——quouis vertero.
Duc è duobus, omnis eligitur via.

Elige è duobus, ſiue in plana, ſiue in præceps, omnis via mihi eligitur.

V. 128. *Spartamque fratre nobilem gemino colis*] Caſtores ſunt poſteriores Thebanis temporibus. Itaque hic memoriam Senecæ conuenio. Sed quare cum Seneca expoſtulamus? qui neque huius verſiculi, neque antecedentis auctor eſt, neque ſequentis, neque illius, *Serpente notum*. quid eſt, obſecro vos,

Supplex ad aras quiſquis Euroten bibis?

Deinde quis non videt pædagoguli erratum eſſe, *quicunque Elin, parnaſon* ? vt Seneca ignorauerit primam in *Elin* produci. Denique quis opus Sparta & Elide, vbi tantum de Bœotio, immo de ſolo Thebano agro mentio eſt ? quis non agnoſcit κίβδηλον κόμμα? Seneca profecto ita ſcriptum reliquit.

Digitized by Google

——quiſquis Aſſyrio loca
Poſſeſſa regi ſcindis & Bœotios
Colonus agros vberis tondes ſoli,
Aduerte mentem.

Nam de nemore ſerpente Cadmi noto, nugæ. Quid eſt nemus notum ſerpente Cadmi? an quia Cadmus in ſerpentem conuerſus. Hoc contigit in Illyrico. non in Thebano agro. Deinde de Dirce latente, fabulæ & ſomnia. quis vnquam legit Dircen fontem in quodam memore latuiſſe, qui fons vſibus vulgi palam expoſitus erat? nam de quodam fluuio, poteſt dici eius caput latere, fluuium autem ex quodam ſpecu emergere; de fonte non poteſt, quia paruis terminis circumſcribtus. Denique hæc eſt ſententia huius loci. Vos qui colitis Thebanum agrum, qui vidiſtis Sphynga, an in illo agro ſimule monſtro illi vidiſſe meminiſtis, quod æquet πεςπίαν meam? An ſatis conſtat de ſuppoſititio illo partu quatuor verſuum illorum?

V. 178. *Audias verum Oedipum*] alij veteres, *audies verum Oedipum*, alij, *audias verum Oedipe*. Sed ſequentia ſatis arguunt νοθείας. Nam acroſtichon hoc, verſus ſequens, & hemiſtichium ſequens, ſunt inſulta, vt vel parum oculato conſtare poſſet. ita continuanda erant;

Preſſere vultus; nunc mânum cerebro indue.

Nobis plane exploratum eſt & auribus caſtigatioribus, reliqua aliena eſſe. Nam quis hæc interpretabitur, Oedipe minus audacter eruiſti lumina tua quam

præſtitiſti? quamuis hic multa ſunt ex redundantia declamatoria, tamen hoc ſuperat omnem περιεργίαν ſcholaſticam.

V. 195. *Ipſi, ceu video, nullo eſt opus*] Hæc etiam quis intelligit? Deinde Seneca non ponit quatuor tempora in quarta ſede. ſcribe, *ipſi ceu Deo, nullo eſt opus*. Notum μόνος θεὸς ἀνελλιπὴς ϗ ἀνενδεής. Ergo tota ſententia ita concipienda,

——ipſi, ceu Deo, nullo eſt opus.
Quare ipſe mortem cupiat, aut quare petat?

V. 196. *Quare ipſe mortem cupiat, aut quare petat?*] interrogatiue legimus. alioqui quis concedet Latine dictum, nullo mihi opus eſt, quare hoc faciam? nam qui caſus omnes proculcando fortunæ nullam ſui copiam reliquit, ille tanquam Deus eſt ἀνενδεής. quare ergo aut cupiat mori, aut mortem ſibi conſciſcat? Vtrumque enim timidi eſt, vt optime auctor, & cupere mortem, & mortem ſibi conſciſcere. Cupere mortem & petere mortem, manifeſto diſcrepant, alterum in fatorum, alterum in noſtra poteſtate ſitum: tam mehercule differunt, quam votum & poteſtas. mortem petere eſt obire: non omnes qui moriuntur optant, aut contra Virgilius.

——pulchramque petunt per vulnera mortem.

Sed qui mortem petit per impatientiam (hoc Græcî dicunt ἀποκαρτερεῖν; cuius prima notio eſt impatientia) hoc vero ignauiæ eſt, propter mala mori, quia malis ſupereſſe non poſſis.

V. 230. *Quæ pars meorum*] *qui pars.*

V. 232. *Subinde & aures*) male interpungitur;
—— inhæret ac recrudeſcit nefas
ſubinde, &c.

V. 363. *Felix Agaue*) multa deſunt, res ipſa loquitur. porro tertio poſt anno quam inceſtum filij agnouit Iocaſta, hic viuit. at in Oedipo agnito facinore ſtatim ſibi mortem conſciſcit.

V. 426. *& inter acies proijciet*) lege, *proiciet*, triſyllabum, vt, *reice capellas*, diſyllabum.

V. 456. *Donate matri pacem.*) Ita poſtulat ſententia: ita habent mss. Sed lex carminis repugnat. Nam vulgata lectio inepta.

V. 659. *Io. qui vult amari*) inepte hic interiecta Iocaſtæ perſona, quæ pulcherrimam ſententiam deformat. Nam omnia ex perſona Polynicis ab eo verſu 654. *Regnare non vult.* ad illum 660. *præcepta melius*, qui verſus eſt ex perſona Iocaſtæ. quæcunque, inquit, à te dicta ſunt, præcepta ſunt regni: ſed regum eſt, non tuum, iſta edicere. Reges ergo melius præcepta regnandi dabunt quam tu qui exſul es, ipſi viderint quomodo diſponant regna ſua, tu quomodo in exſilio degas. Tam tibi præcepta exſilij quam illis imperij opus ſunt. Peſſime ergo hæc vulgò concipiebantur.

IN HIPPOLYTVM.

V. 4. *quæ ſaxa ſolo Carpeneitico*) Ineptiſſime, repone veterem ſcripturam: *quæ ſaxoſo loca Parnethi* Πάρνης mons Atticæ, vnde merito ſaxoſum vocat

Ariſtophanes Νεφέλαις extulit feminino genere, βλέπε νῦν δευρὶ πρὸς τὴν Πάρνηθα. Sed alibi extulit maſculino. ἐς χόεργας ἥξω φέρων τι δεῦρο τὴν Πάρνηθ' ὅλην. Scena Athenis: ſed apud Euripidem Troezene.

V. 13. *Vbi per glacies leuis Ibiſſus*) Verſus non conſtat, abeſt à veteribus libris, & merito, à pædagogulis eſt. quid eſt flumen ire per glacies? flumen glaciatum poteſtne ire?

V. 14. *Vbi Mæander*] quod vllus Mæander fluuius Atticam perfluat, nunquam lego.

V. 28. *Vocat hunc Philipis*] Vox ignota cælo Græco. proculdubio ſcribendum *Phibalis*. Ariſtophanes Ἀχαρνεῦσι. ἰσχὰς φιβάλεως. Scholiaſtes, τόπος μεγαρίδος. οἱ δὲ ἀττικῆς. Vnde φιβαλεῖς ἰσχάδες valde commendatæ.

V. 108. *Adiudicatam præſidem*] repone, *adiudicatæ*, ex priſcis libris. non enim Minerua terræ adiudicata, ſed terra Mineruæ.

V. 119. *Aut quis*) lege *ah quis*.

V. 235. *Reſiſtet ille*] ſuſpicor legendum, *ſe ſiſtet ille*; neque aliter ſcripſit Seneca.

V. 260. *Pro caſtitatis*] qui vel mediocriter Latine ſciunt, nunquam hanc lectionem amplectentur: itaque merito doctoribus ſuſpecta fuit: ſed male corrigunt, *pro caſtitate*, quod non magis Latinum eſt quam ſi priore modo legas. Lege bona fide,

Procacitatis vindicem armemus manum.

τῆς ἀσελγείας. quid verius?

V. 263. *Haud facile quiſquam ad vitam reuocari poteſt*] quare non viderunt verſum πονηροῦ κόμματος? neque ad ſententiā facit, neque à bono poëta eſt. Exſulet igitur.

V. 336. *Altrix profare.*) Eſt chori. Itaque ſtatim poni debet poſt illud.

Vincit ſæuas cura nouercas.

Altrix profare quid feras, quonam in loco eſt?

Nam Seneca nullas diſtinctiones actuum reliquit, non magis quam Plautus, Terentius, Tragici Græci, Ariſtophanes. Vides nunc luce tenebras denſas diſcuſſas. ideo aptiſſime nutrix reſpondet choro. *Spes nulla &c.* Si quis diſtinctiones iſtas tam amat, poterit initio ſcenæ chori perſonam apponere.

CHO. *Altrix p. q. f. q. i. l. e.*
NV. *Spes n. t. p. l. m.*

Sed nihil opus, non magis quam fine chori ſecundi, vbi Senarij vndecim leguntur, qui poterant principio ſequentis actus traijci.

V. 361. *Et lapſæ genæ*) & ſententia *laſſæ* poſtulat & atteſtatur vetus lectio.

V. 437. *Quod te ipſe pœnis grauibus infeſtus grauas*) Verſus pædagogicus; vt Seneca pœnam pro labore dixerit? *Infeſtus grauas grauibus pœnis?* Sat conſtat inepti hominis eſſe, qui putauit ſententiam ſuſpenſam eſſe, quod etſi prima fronte videtur, nihil tamen eiuſmodi.

V. 556. *Taceo nouercas, mitius nil eſt feris*) Ego hæc non capio. ſi diceret, mitior mens eſt feris, melius caperem: aliquid tale poſcit ſententia.

V. 603. HIP. *animus cupiens*) ſequimur meliorum codicum veterum fidem.

Digitized by Google

Vos teſtor omnes cælites, hoc quod volo
Me nolle. HIP. *cupiens aliquid effari nequit.*

Perſpicua ſententia.

V. 653. *quum placuit hoſti.*) Antiopæ, nequid ridiculum imagineris.

V. 801. *Tu licet aſperos*) hæc, & duo ſequentes verſiculi non ſunt Senecæ.

V. 820. *Deformis ſenij limina tranſeat*) quid hæc velint viderint acutiores. Fgo plane hic Tireſias ſum. Clariſſimi viri ac nunquam ſine laude nominandi Iuſti Lipſij liber habet, *deformis ſenij monſtret imaginem*: optime, dixit immenſam formam nunquam impune fuiſſe, ſemper enim νεμεσητὸν καὶ θεήλατον ſequi. ne hoc Hippolyto accidat, optat ei meliores Deos, & potius vt ſibi repræſentet deformis ſenij imaginem, ne ſuperbiat. quemadmodum in triumphis, ne ex nimia gloria νεμεσητόν τι & inuidioſum paterentur, ſeruus publicus à tergo ad ſe redire & ſupra hominem nihil ſapere admonebat: ita ergo melior Deus intactum prætereat Hippolytum, hoc eſt, ne vlla vindicta aut ira diuina illum perſtringat: ſed quoties formæ ſuæ meminerit, toties proponat ſibi deformitatem ſenij, tunc omnem faſtum deponet, qui à formæ bono excitari ſolet. quam elegantem locum correctores contamin[…]erunt.

V. 840. *Mer[…] malorum*) nihil tam auerſum à ſententia Senecæ, repone ſcriptam lectionem:

Pars vna vitæ manſit exſtincto mihi,
Senſus malorum: finis Alcides fuit.

Non indiget interprete.

V. 1019. *Latuere nube, numen Epidauri Dei*] lege *nomen*, non *numen*. Petræ nomen Epidauri Dei, ἀρχαϊκῶς, nomine. Virgilius; *nomen Echionius*. item alij poëtæ. ἑλληνισμός. Πέτραι τ᾽ ὄνομα Ἐπιδαύρειοι.

V. 1200. *Vltimo quodcumque Proteus æquoris*] Scribe *æquor*.

IN OEDIPVM.

V. 96. *aptaret ales verbera*] quid eſt *aptare verbera?* ſcribe, *aptaret alas verbere*. Omnes aues verbere alas aptant, vt cuiuis notum, prius enim plaudunt alas, antequam eas componant dorſo, vt gallus ante cantum. Satis de emendatione conſtat.

V. 105. *Sceptrum & peremptæ*] male cum interrogatione vulgo concipitur.

V. 195. *Petitis fontes*] hæc peſſime diſtinguntur, ita peſſime concipiuntur, legimus ergo, *petit is fontes*. Quorum, inquit, cuſtos elatus eſt, qui ægrotorum effrenos impetus coercebat, eorum alij, tanquam libertatem nacti poſt ſeruitutem ſaxa frigida amplectuntur, alius petit fontes: tantus in viſceribus, tam in illis quam in hoc æſtuat ardor.

V. 370. *omenta pingues viſcerum*] ineptiſſime, qui ſcit quid ſit omentum, nunquam hoc concedet. repone veterem ſcribturam, *viſceri*. Sane omentum obtendit viſceribus ſinuoſam & rugoſam punguedinem ſuam.

V. 472. *Senſere terræ Zedacum feroces*] nullus eſt labor diuinare, *ſenſere terrę te Dacũ feroces*. δᾶκοι & δάκους dicebant, οἱ δᾶκες, δᾶες, δᾶαι δάκοι. tot modis dicebantur.

V. 600.

V.600.*non tot caducas educat frondes Eryx)* τὸ, *Eryx*, correctorum eſt. veteres habent, *Oeta.* traiectione igitur reſtitue,

Non tot caducas Oeta frondes educat.

V.602. *Quum examen alto nectitur*] βοτρυδὸν Homero. Virgilio, *Uua.*

V.644. *Et mecum Erinnes.*] Analogia poſtulat Erinnys ἐριννῦς.

V. 833. *non expedit concutere felicem ſtatum*] τὸ κακὸν εὖ κείμενον οὐ κινητέον.

V. 881. *Gratare matri liberis aucta domo*] non eſt ſanus locus. An legendum?

Gratare matri liberis auctæ modo.

IN TROADAS.

Falſo Troada vocant hanc fabulam, quum Poëta Troadas inſcripſerit, exemplo Euripidis, & chorus eſt Troadum. ineptum eſt aliter putare.

V. 46. *Aeacidæ armis.*) Seneca ſcribſit, *Aeacidis armis*. Metaplaſmus Latinus, Euripidis, Euclidis, Oreſtis, Aeacidis. Pro Euripidæ, Euclidæ, Oreſtæ, Aeacidæ.

V. 50. *Enſis ſenili tinctus è iugulo redit*) quare hæc lectio ſuſpecta eſſe debeat, cauſſa non eſt. neque enim hoc vult, parum aut multum gladium maduiſſe ſanguine, ſed impreſſum iugulo & è iugulo eductum fuiſſe, Priamum iugulatum, & nihil aliud loquitur, ſequentia adteſtantur.

V. 53. *Et quondam ſacrum regni iacentis*) interfectus enim ad ipſum ſacrum ſiue ſacrarium, ideſt, aram τῆς

Digitized by Google

ἑστίας, ἤτοι τοῦ ἑρκείου Διός. infra: *magnoque Ioui victima caeſus.* nam tantundem eſt. ad quam inaugurandi reges hinc auſpicabantur, vt in Agamemnone,

Hoc eſt vetuſtum Pelopeæ limen domus;
Hinc auſpicari regium capiti decus
Mos eſt Pelaſgis ——

In limine ait auſpicari. Si ergo hinc auſpicabantur, non obſcurum quare vocet ſacrum regni. nihil verius.

V. 79. *Miſeramque leua Regina manum*) πίτυλον vocat hac in re Euripides: infra: *Vacet ad crebri verbera planctus Furibunda manus.*

V. 98. *coma demiſſo eſt libera nodo*) nullus nodus poteſt dici demiſſus, ſed Seneca ſcripſit, *demiſſa*, & hæc eſt lectio meliorum mss.

V. 191. *non paruo luet iras Achillis Græcia*) repone, *luit.* notum μῆνιν ἄειδε θεά. & quam magno illa Græcis conſtiterit. Hoc vult. ſequitur; *At magno luet*, nempe niſi mactetur Polyxena: caueant iterum experiri Achillis iram; interpunge igitur, & ita totum locum lege, peſſimè vulgo conceptum.

——*non paruo luit*
Iras Achillis Græcia: at magno luet;
Deſponſa noſtris cineribus Polyxena
Pyrrhi m. n. e. t. r.

V. 200. *Triton ab alto*) altum chorum, Ideſt profundum intelligit Nereidum materterarum Achillis; ab illarum cantibus & choreis ceciniſſe & ἀντιφωνοῦσαν Tritona vult.

V. 250. *Ætatis alios.*) Hæc à Pyrrho dicuntur.

Spiritus quondam truces, hæc ab Agamemnone.

P Y. *Ætatis alios feruor hic primæ rapit,*
Pyrrhum paternæ. A G. ſpiritus q. t.

V. 432. *Soliſne retro peruium*] vt hæc vulgo diſtinguntur, nemo intelligit, perſonarum vices turbatæ, ita diſtinguo.

S E. *ſoliſne retro peruium e. d. i.*
Certè æqua m. e. A N. *turbat atque agitat Phrygas.*
Communis i. t. ——

V. 473. *ſed mei fati memor*] ſum, ſcilicet. pone τελείαν στιγμήν.

V. 622. *Reliquit animus.*] malim *deliquit* λιποθυμίαν enim deſignat.

V. 728. *Hoc fuit illo victore capi*] ineptiſſima aut nulla ſententia. Seneca ſcripſit. *Profuit illo victore capi.* infra 886. *profuit multis capi.*

V. 743. *Sed nempe tractus ipſe*] qui ita conceperant, mentem Senecæ non ceperant. Vide quam differunt.

——*Spiritus genitor facit?*
Sed nempe tractus. ipſe poſt Troiam pater
Poſuiſſet animos, magna quos frangunt mala:

Ita ſane, Hector qui non eſt in viuis, quem curru Achilles traxit, ille dat ſpiritus puero? quod præſidium à mortuo? Sed & ipſe Hector ſi Troiæ ſuperfuiſſet, poſuiſſet ſpiritus generoſos propter ingentia mala quæ & ſuperbos quoſque animos domare ſolent.

V. 764. *fletus ærumnas leuat*] ſuccurrunt ex Euripidis Oenomao iſta:

Α᾽λλ᾽ ἐστὶ γὰρ δὴ κἀν κακοῖσιν ἡδονὴ
Θνητοῖς ὀδύρεσθαι, δακρύων τ᾽ ἐπιῤῥοαί.
Α᾽λγηδόνας δὲ ταῦτα κουφίζει φρενῶν,
Καὶ καρδίας ἔλυσε τοὺς ἄγαν πόνους.

V. 776. *nec ſtato luſtri die*] aut ſequenti verſu legendum *feſti*, aut *ludi*, ne inſuauis repetitio male reſponſet. πενταετηρίδα πανήγυριν quandam deſignat, qualem omnes gentes Græcæ & Aſiaticæ habebant; in eiuſmodi pentæteridibus ludi equeſtres fiebant à iunioribus & pueris, vt Panathenaïcis in Attica. Vide Suidam παναθήναια & alios.

V. 801 *liberos Troas vide*] ad animum Senecæ melius erat, *viſe Troas liberos*. ita maluiſſem, ſi auctor fuiſſem Tragœdiæ.

V. 843. *Nunquid Aiacis Salamina veri?*) ſine dubio ſcribendum. *Veram.* Manilius.

Vera Syracuſis Salamis non merget Athenas.

Lucanus.

Treſque petunt veram credi Salamina carinæ.

Sed quare Salamin dicta vera? quæratur igitur. vide notas in v. Manilij. Deeſt vero hic ſaltem verſus vnus aut duo. aliter tranſitus nominatiui ad accuſatiuum non cohæret, tale aliquid;

Quoue iactatæ pelago feremur
Exſules ad quæ loca? quas ad vrbes?
Nunquid Aiacis Salamina veram?

V. 996. *Dumque iſta venient*) neque hunc neque ſequentem intelligo, & antecedentes parum cohærent. Sed qui iſta alieno loco poſuerant, non intelli-

gebant quantum tenebrarum ex luculento loco conciuerint. infra ſuis ſedibus hi verſus reſtituentur. interea ita Seneca hæc continuabat.

Duc,duc, Vlyſſe, nil moror, dominum ſequor.
Sed incitato Pyrrhus accurrit gradu.

V.1007. *Meæ precabor*) poſt hunc verſum conijciendi erant quinque verſus, quos alieno loco poſitos indicauimus.

——quid preces vobis? precor
His digna ſacris æquora. hoc claſſi accidat,
Meæ precabor, quum vehar quidquid rati.
Me mea ſequantur fata, non pelago quies
Tranquilla veniat, ſæuiat ventis mare,
Et bella, & ignis & mea & Priami mala.
Dumque iſta venient interim hæc pœna in lucro eſt;
Sortem occupaui, præmium eripui mihi.

Has imprecationes poſt illum vltimum verſiculum adijciendas eſſe, tenor ſententiæ docet, & claritas verborum reddita. eſt locus luculentiſſimus. Tale ille:

Litora litoribus contraria, fluctibus vndas
Imprecor.

Interim hæc pœna in loco eſt) ineptiſſime. nos ſcimus ab auctore ſcriptũ, *in lucro eſt*, quod iam ſupplicia ante omnes patimur, hoc deputamus in lucro. nobis hoc nouum non eſt qui iterum miſeri eſſe non poſſumus.

Sortem occupaui; præmium eripuit mihi) legendum *eripui.* ab athletis tranſlatum qui ſæpenumero extra

ſortem victori ſecuro præmium eripiebant, quod ἐξωθεῖν τὸ ἀντίπαλον dicebatur. de pugna extra ſortem M. Seneca. *Tertius ſine ſorte pugnaſti, & vtrumque viciſti.* de erepto præmio Pauſanias. ὡς γὰρ δὴ πρὸς τὸν καταλειπόμενον ἐπὶ τῶν ἀνταγωνιστῶν ἐμάχετο ὑπὲρ τοῦ κοτίνου, ὁ μὲν περιέλαβεν, ὅστις δὴ ὁ ἀνταγωνιζόμενος, καὶ τοῖς ποσὶν Ἀῤῥαχίωνα εἶχεν ἐξωκώς &c. vnde ἀνέξωστος pro ἀνίκητος. In veteri inſcriptione Romana. Nemo miſerijs me vincere poteſt: Ego in hac re palmarium omnibus præripui. qui aliquo in his literis iudicio ſunt, ita à Seneca hunc locum relictum non negabunt.

V. 1026. *qui ſecans fluctum rate ſingulari*) μονόκωπος ἀνήρ. Euripides Helena.

V. 1041. *Soluet hunc quæſtum*) neque hoc ſatis eleganter. repone ex veteribus. *ſoluet hunc coetum.* hanc turbam ſparget tempeſtas huc illuc, & conſequenter lacrimas noſtras.

V. 1075. *Effuſa ducum*] *affuſa*, libri.

V. 1162. *abduxit ſtatim*] quid hic verbum alieno ſenſu? Emenda, *Obduxit*, Obducere eſt vno hauſtu ebibere.

IN MEDEAM.

Scena Corinthi; ideo chorus ciuium Corinthiorum.

V. 106. *Nunc primum ſoceris ſponte volentibus*) malo, *ſponſe volentibus*. Hic & ſuperiore verſu quid ſit prendere, ſcit, qui non ignorat quid apud Poëtas μεσῶν δραγμός.

V. 152. *patiente & æquo motus*) omnino legendum,

mutus. nam illud confirmat; *profeſſa perdunt odia vindictæ locum.*

V. 195. *æquum atque iniquum regis imperium feras*) δοῦλε δεσποτῶν ἄκουε καὶ δίκαια κἄδικα. Æſchylus Prometheo.

V. 298. *Clarus priuſquam Phœbus attollat diem*) Ab Euripide εἴσ' ἢ 'πιοῦσα λαμπὰς ὄψεται θεῦ θεῆ.

V. 311. *nondum Pleiades.*) pro Pleiades hibernæ aut aliud epitheton nauium deeſt. Locus ſuſpectus deſignandus aſteriſco.

V. 455. *Per quas reuexi nobiles regum manus*) immo *nobilem regum manum*, Argonautas ſcilicet.

V. 465. *ingratum caput, reuoluat animus*) ex Ennio in Medea;

Non memoro quod draconis ſæui ſopiui impetum,
Non quod vnos domaui & ſegetis armatę manus.

quæ fuſius Euripides, vnde acceperat.

V. 477. *alienaque ſequens regna*) ſubaudiendum τὸ, *quod*. quod ſæpe fecit Manilius antiquior Seneca. Vide notas in Manilium, reuoluat, inquit, animus igneos tauri habitus, & alia beneficia, & denique quod regnum meum deſerens alieno me commiſi. ita, quod, cui, vt, & ſimilia ſupprimebantur, ita tamen vt propter vſum nemini obſcura eſſet locutio.

V. 486. *ornamus auro nemora*) quomodo hæc cohærent cum ſuperioribus? error commiſſus in verſiculo antecedente, in veteribus enim libris omnibus legitur, *quaſque referta*, non, *referta quaſque*, ſed τὸ *quaſque* poteſt eſſe *quaſque*, poteſt etiam, *quas quod*, vt ſententia poſtulat, quam pulcherrimam ita effeceris:

quas quod referta vix domus gazas capit,
ornamus auro nemora ——

Ex ſuperflua gaza & auro quod domibus plenis capi non poteſt ornari nemora dicit.

V. 489. *redde fugienti ſua*] lege Romana, quod culpa Iaſonis diuortium interuenerat, non Medeæ.

V. 494. *hoc ſuades mihi*) male diſtinguntur. Coniungo.

—— *hoc ſuades mihi,*
Præſtas Creuſæ; pellicem inuiſam amoues.

V. 496. *Medea amores obicis*) ἐμφατικώτερον, veteres, *Medea amores obicit?*

V. 508. *Regina natis*) male in antiquioribus editionibus hæc Iaſoni attribuuntur, etiam in ms. Recte in manuſcripto Lipſienſi continuantur ſub perſona Medeæ: Sed neque illa penitus à malis interpunctionibus ſana. ita igitur impotens animus abiurat.

Meis Creuſa liberis fratres dabit,
Regina gnatis exſulum, afflictis potens?
Non veniat vnquam.

Quaſi dicat, liberi matris exſulis ſeruient reginæ, afflicti beatæ. In Oetæo:

Iole meis captiua germanos dabit
Natis, Iouiſque fiet è famula nurus.

Sed contrarium. nam liberi Medeæ è liberis famuli, iſtius è famula matre liberi. quis hanc lectionem audet improbare? immo inepta erat vulgaris. *Miſceat*, dixit,

Phœbi nepotes Siſyphi nepotibus.

Quare

Quare non hoc quoque attribuitur perſonæ Iaſonis? ſine hoc, nec illud quoque.

V. 515. *quid facere poſſim*) in omnibus his decem tragœdijs non eſt locus contaminatior, intricatior, obſcurior, quem fruſtra quis ita vt hodie legitur poſtulet ſe intelligere, totum vitium eſt in interpūctionibus, quas ita reſtitue.

IA. *Quid facere poſſim, eloquere. pro me vel ſcelus.*
Hinc rex & illinc. eſt & his maior metus,
Medea. ME. *nos conligere, certemus, ſine;*
Sit pretium Iaſon.

Primum rogat Iaſonem vt ſibi indulgeat eam moram quam iam conceſſit ſupplici Creon. Iaſon negat ſe poſſe facere. quominus is poſſit, allegat omnia quæ contra illam & pro ſe faciunt. Primum ſcelus, hoc eſt ſuſpicio ſceleris, à quo nunquam eam abſtinere poſſe certum eſt. deinde duo potentes reges imminentes, Acaſtus à Theſſalis, à Corinthijs Creon, & his omnibus alia magis metuenda quæ dicere compendi facit. illa; hoc metuis Iaſon? quietus eſto; hoc metu te libero: concede hanc moram in qua tantiſper colligere poſſim me, vt certemus ego & illi reges. Iaſon in medio poſitus pro quo certabitur erit prætium victoriæ. Qui aliquo iudicio ſunt, hanc veram huius loci ſententiam eſſe dicent.

Pro me vel ſcelus) pro me facit ſcelus in te ſuſpectum, metus ſceleris.

Eſt & his maior metus Medea) & Medea quam magis quam ipſos reges timeo, quæ ſemper regibus ſuſpecta, me quoque metuendum illis faciet. Ita po-

teſt intelligi:ſed ſine dubio *Medea* eſt vocandi caſu. & multa alia, ô Medea, quæ pluſquam reges timeo, quæcumque illa ſint.

Nos confligere.) Hic interponenda perſona Medeę: legendum vero vna litera minus, *conligere.* permitte me conligere vires & animum, da ſpatium conligendi me, vt certemus reges & ego: faciam ne te moræ conceſſæ pœniteat. quibus illa congruunt, *His adice Colchos*, &c.

Sit pretium Iaſon.) vt in medio poſitus & pro quo ſuſceptum certamen. Ouidius:

Quum pretium pugnæ toto nitidiſſima ſaltu
Expetitur coniux.

V.661. *fulmine & Ponto moriens Oileus*) Non Oileus ſed Oilei filius. ſic Virgilius, *Pollucis habenis*, immo Caſtoris. alia ſimilia apud Poëtas. Dione quoties pro Venere?

V.775. *Vectoris iſtic perfidi ſanguis ineſt*) lege, *ſanies ineſt*, *Quam Neſſus.*

V. 975. *fortis armigeris cohors*] mallem, *armigerum.*

V.998. *Iuſta iam functis habent*] quid eſt, *habent iuſta functis?* nugę, ſcribe, *iuſta iam funeris*, aut, *iuſta funebria*, neque aliter vocantur.

V. 1014. *iam perage*] quis Oedipus hæc interpretabitur? Primum male interrupta ſunt hæc, deinde deprauata, legendum enim ſecundo verſu, *ſupplici dona meis.* Vide igitur quanta lux affulſit.

Scrutabor enſe viſcera, & ferro extraham.
Iam perage cœptum facinus. Haud vltra,precor,
Moramque ſaltem ſupplici dona meis.
Perfruere lento ſcelere, ne propera, dolor,
Meus dies eſt. ——

Per omnia hæc optat lentum ſupplicium ſuis. o dolor, perage facinus haud vltra, ſed intra fines & modum, quantum ſat explendæ vindictæ.

IN AGAMEMNONEM.

Scena Argis vel Mycenis, vtrobi nihil refert, vt in Thyeſte notauimus. Duo chori Achiuarum & Troadum, quod minus ab alijs animaduerſum.

V. 28. *nec hactenus fortuna maculauit patrem*) ex ſequentibus conſtat legendum, *cortina*, non *fortuna*. nam quæ iuſſit patrem deuorare natos, eadem iuſſit vt pater cum filia coiret. infra 38. *ſortis inceſtæ*, id eſt, oraculi, quod ſtuprum iuſſit. Et in hac eadem tragœdia Ægiſthus, *Auctore Phœbo gignor.* —— Quomodo auctore oraculo Thyeſtes epulatus ſit liberos, nuſquam lego, quomodo eodem oraculo Thyeſtes cum filia concubuerit, exſtant veſtigia apud Hyginum Fabula XCVII. Omnino nobis conſtat, *cortina*, non *fortuna* ſcribſiſſe Senecam, quum manifeſto Thyeſtes per eundem caſum imperatus epulationem filiorum, per quem etiam poſtea iuſſus inceſtus fuit. atqui per cortinam. ergo & epulatio filiorum per cortinam.

V. 149. *quod meruit auget*] repone ex fide mss. *quod metuit.*

V. 200. *commori cum quo velis*] ἑλληνίζει. συνθανεῖν ᾧ ἂν θέλοις, Id eſt συνθανεῖν αὐτῷ, ὃν ἂν θέλοις θανεῖν.

V. 562. *hinc ſcelere Lemnon nobilem, hinc Chalcida*] Aſpiratio hic eſt vicem poſitionis, vt ſæpe apud Prudentium. nam perperam quidam Codices habent *Chalcedona*, quaſi Chalcedon aut Aulis vicinæ ſint. hic in Octauia.

Triſtes Philippi. hauſit & Siculum mare:

V. 573. *poſtquam litatum eſt*) notabis morem vetuſtiſſimum, iratum pelagus expiari ſiue luſtrari ſolitum habes in hiſtoria Ionæ. alij caput radebant, vt apud Petronium, vbi etiam verberibus aliquorum tutela nauis placatur.

V. 600. *Contemtor*) Virgilij & Ouidij tam in operibus Philoſophicis quam in iſtis Tragœdijs & ſtudioſum & imitatorem ſemper ſe prodit. hic locus plane eſt ex illo:

——ſtrepitumque Acherontis auari
Subiecit pedibus.

Quam Epicuream ſententiam Virgilius à magiſtro ſuo Scirone didicerat. Epicuri autem & Metrodori adeo ſtudioſus fuit Seneca, vt neſcio quare Stoicum quidam illum malint quam Epicureum, quod eius Epiſtolæ palam clamant. Itaque *leuium Deorum* ex Epicureis hauſit.

V. 685. *Pectore rauco.*) Buxum ferire eſt canere? quis crederet, niſi qui veteris codicis Lipſiani lectionem repudiauerit; *Pectora rauco concita buxo*

ferit. ferit pinu pectora incita rauca tibia.

V. 707. *ſtetere vittæ*] contrarium iam dixerat:

Sed cur ſacratas deripis capiti infulas? an dicemus repoſuiſſe? an μνημονικὸν σφάλμα?

IN OCTAVIAM.

V. 227. *Vidimus cælo iubar*) Cometes hic accidit Nerone IIII. Cor. Coſſo Coſs. anno Chriſti vulgari LX. Ex his plane apparet auctorem tragœdiæ illud ſidus vidiſſe, vt taceam ſtylum, non Hadriani tempore vt ſomniant Critici, ſed eundem cum Senecæ. *Frigido Arctoo*, pro frigore Arctoo ſatis noue dixit.

V. 237. *templis expulit ſuperos ſuis*] de eodem in Thyeſte,

——nec meæ excluſo Ioue
Ornantur aræ.——

V. 244. *Vtinam ſuorum facinorum*] Hæc omnia dicuntur ex nutricis perſona, vtinam, vt optas, fulmine petatur, hoc melius exſpectare, & fatis cedere, quam vi experiri.

V. 245. *Nero ipſe Diuo*] neque opus erat Neronis nomen repetere, neque Domitius vnquam Diuus fuit. Omnes ſcripti codices quibus vſus eſt Hieronymus Commelinus, quem hominem inſtaurandis literis natum lues in Germania abſtulit, habebant, *Nero inſidiuo*, quod proculdubio eſt pro *inſitiuo*. Alludit liber Lipſianus qui habet, *Nero niſi duo*, nos non dubitamus veram lectionem eſſe, *Genere inſitiuo*. Quam enim ineptum eſt Neronis hic nomen repetere,

quum de eo ſermo ſit, vt nemo dubitet de quo agatur?

V. 373. *inter Corſici rupes maris*) vide Epigramma Senecæ ipſius, in Catalectis,

Corſica Phocæo tellus habitata colono.

V. 382. *qui ſeſe neſcit*) ſcribe, *qui ſi ſeneſcit.* qui mundus ſi, vt quidam volunt, aliquando interiturus eſt, nunc vero tempus eſt quo illud euenire oportet.

V. 572. NE. *Exprimere ius eſt ferro, quod nequeunt preces*] & verſus vitioſus & ſententia. ſcribo, vt ſcribſit auctor,

Exprimere ius eſt facere quod nequeunt preces.

Quid faciunt preces? Eblandiuntur. quid ferrum? Exprimit. vis adhibenda, vbi preces locum non habent.

V. 578. *ætaſque frangant*] peſſime concipiuntur. ſcribe.

——*merita te Diui patris,*
Ætaſque frangat coniugis, probitas, pudor.

V. 784. *aut ara fulgens*] mendoſe, lege, *aut aere fulgens.*

V. 787. *Membra per partes trahunt diducta laqueis.*] immo, *deducta*, καθαιρεθέντα, ex alto depoſita per partes, μελεϊστί.

V. 876. *tu quoque lenis*] falſo in vetuſtioribus editionibus *leuir.*

IN HERCVLEM OETÆVM.

IN hac tragœdia duo chori, alter Oechalidum virginum, alier Ætolarum mulierum. Iole & chorus

Oechalidum virginum ſunt *προτατικὰ πρόσωπα.* Scena Trachine, vt apud Sophoclem.

V. 36. *nam quis inuadet mala*] niſi ſolus Hercules ſcilicet, ille inuadet omnem peſtem primus, non alius hanc laudem occupet, aut præripiat. Sequentia interpretantur. nemo poteſt hanc laudem inuadere præter Herculem, qui ſolus Iunonis odio dignus. Quare de tam eleganti loco dubitent quidam, cauſſam non diſpicio.

V. 40. *frigidum Scythicæ*] repone, *Scythiæ*, vt quidam codices habent. frigidum genus Scythiæ ſubditum Vrſæ. ſic V. 1697. *Utrumque Phœbi litus & Scythiæ genus.*

V. 81. *Vna iam tellus erit.*] Certe ſi Pelorus tangat Italicum latus, vna tellus erit. quid igitur noui miratur? atqui hoc volebat. Iungatur Siculum latus Italico: diſiungam. ſi dixiſſet, vna iam tellus ſit, præſtitiſſet quod vult. Sed ego adhuc quæro huic loco interpretem. pro illo verbo, *erit*, aliud ſcripſerat Seneca.

V. 102. *qua templa tollens ara Cenæi Jouis*] quænam ara poteſt attollere templum? an templa ſunt in aris? Ego puto ita legendum:

Qua templa tollens acra Cenæi Iouis
Auſtro timendum ſpectat Euboicum mare.

Nam vocatur acra Cenæa, vt acron Cenæon. An non eodem modo dicta *acra Iapygia* Plinio?

V. 103. *Aſtro timendum*] ineptiſſime. recte alij *Auſtro.* flante Auſtro. nam nullum aſtrum poteſt intel-

ligi κατ' ἐξοχὴν præter Caniculam, idque cum delectu.

V.107. *quiſquis ſub pedibus.*] ad verbum ex Virgilio, cuius ſtudioſiſſimus fuit Seneca.

——Strepitumque Acherontis auari
Subiecit pedibus. ——

V. 124. *heu locus & ſiluis dabitur*] docti viderint quomodo hæc legenda ſint, ſi non ita vt putamus nos,

Stamus, nec patriæ mœnibus heu locus,
At ſiluis dabitur.

Quæ coniectura ex ſequentibus mirifice confirmatur. nos ſtamus, patriæ mœnia non ſtant, quibus locus non dabitur, ſed ſilueſcet ille locus.

V. 160. *Vicino Nabathæ vulnera dirigit Parthus*] Itane Parthus vicinus Medis & Hyrcanis erit vicinus Nabathæis Arabibus, quorum vrbis Petra? Nugæ. Et male intelligit locum Ouidij:

Eurus in Auroram Nabathæaque regna receſſit.

Nam reſpectu Italiæ Nabathæi ſunt Orientales. non ſunt audiendi qui excuſant.

V. 168. *ſupra Theſſalios*) ſubaudiendum τὸ *qui*, vt alibi notauimus.

V. 190. *Theſſala Siren*] quare Theſſala? Cauſſam quæro.

V. 227. *fugiat vultus fortuna prior*] importuna interpunctio totam ſententiam perturbauit vſque ad ea, *qui tulit*, pro quo *pertulit* legendum. Ita locus luce clarior, fugiat vultus fortuna prior. caue præ te feras eam fuiſſe quæ antea. fugiat vultus tuos fortuna

Digitized by Google

tuna prior. Diſſimula toto vultu & geſtu fortunam priorem.

V. 262. *hoc ſpecu immenſo exeat*) repone, *hoc ſinu*. Ex omnibus ſcriptis, id eſt, ſinuoſus ſerpens. vel ſi mauis intellige ſinus terræ, quod ex ſequentibus confirmatur,

Quid excutis telluris extremæ ſinus?

V. 280. *Non flamma*) merito hæc lectorem remorantur, ſed peſſime concipiuntur. vna πλεία στιγμὴ totum negotium tranſiget, & miram ſententiam reddet.

Non. flamma curſus. —— *non*, immo, potius.

V. 286. *quicquid eſt victum tibi*) longe melius veteres,

—— *quicquid inuictum eſt tibi.*

V. 397. *Præclara totis*) totas gentes nouè dixit, pro omnibus. Contra *omne* pro toto vſurpabant. Cæſar, *Omnis Gallia*, πᾶσα γαλατία, Id eſt, ὅλη.

V. 399. *quo nimis quiſquis Deos*) & hæc quis interpretabitur? omnes fere mss. habent, *quæ*; Lipſianus *quicquam*, pro *quiſquis*. quis dubitauerit hanc eſſe veram lectionem? quid veram? immo elegantiſſimam:

Thalamoſque noſtros inuido fato nurus
Optabat omnis, quæ nimis quicquam deos
Orabat vllos. ——

Thalamos inuido fato, τοὺς ἐπιφθόνους γάμους. nimis deos orare, eſt Græcorum τὸ κρεῖττω εὐχῆς. quæcumque immodica vota dijs concipiebat, nihil magis optabat quam nubtias noſtras: hoc votorum omnium immoderatorum meta.

V. 402. *ſub hoc mundo*) mundus pro cælo, notatum in v. in Manilium. ignoratio huius leuiculæ rei graues errores parit.

V. 416. *leuis eſt*) ἀλλοπρόσαλλος. *multiuolus*, Catullo. multas amans, & priſtinam gratiam nouo amore mutans. infra ad eam mentem.

—— Et coniux leuis
Aliam parenti dederit altiſono manum.

V. 463. *nihilque leges ad meos cantus tenent*) quīs te intelligit, ô Tragice, ſi ita ſcribſiſti? nos ſcimus te ita ſcribtum reliquiſſe,

Nihilque leges ac meos cantus tenet.

V. 481. *interim ſcelus eſt fides*) τὸ *interim* in ea ſignificatione raro leges. infra eodem modo vſurpat.

V. 928. *interim pœna eſt mori*, Id eſt hactenus.

V. 482. *nequis arcana occupet*] ſcribe *aucupet*. Plautus,
——nunquis noſtris auceps verbis?

V. 531. *hoc nulla lux conſpiciat*) ad verbum à Sophocle,

Μήδ' ὄψεταί νιν μήτε φέγγος ἡλίου,
Μήτ' ἕρκος ἱερὸν, μήτ' ἐφέστιον σέλας.

Sed hic à Neſſo hæc præcipiuntur Deianiræ : apud Sophoclem Deianira præcipit Lichæ.

V. 545. *quod tuæ nondum manus miſere in aliquem*] ἀβλῆτα ἰσὸν ἀβλῆτα, Poëtæ.

V. 657. *aurea miſcet pocula ſanguis*] à Poëtis Græcis hæc locutio : αἷμα κεράννυται σκύφον.

V. 811. *Hac manu, inquit, hac ferar (ô fata) victus*] Hæc eſt lectio libri Lipſiani, quam ſequimur. quis improbare audeat?

V. 885. *Erroris iſtuc omne quodcumque eſt nefas*] clarius,

Erroris eſt hoc omne quodcumque eſt nefas.

V. 894. *quæcumque natum ſepelit, hæc vixit diu*] ridiculum. Scribe:

Quamcumque natus ſepelit, hæc vixit diu.

Sententia aperta.

V. 896. *Scelere te, miſera, arguis*] Barbariſmus, libri veteres omnes, *ſceleris*, non, *ſcelere.* Sed mutauit locum; reſtitue?

Si te ipſa damnas, miſera, ſceleris te arguis.

V. 928. *interim pœna eſt mori*) eatenus eſt mors quatenus cupiens mori vetatur: tunc mors quæ conceſſa beneficij loco eſt, cadit in pœnam. ſupra de hac voce, *interim*, monuimus. nam vulgo non capitur. adnotent ſtudioſi.

V. 929. N v. *ſed ſæpe donum.*) dele perſonam nutricis: Nam à Deianira continuantur. Sententia plana eſt & elegans, ex ijs quæ ſupra expoſuimus. pœna eſt mors, quæ tamen ſæpe in partem veniæ conceditur, notum Tiberij mortem reo negantis, *nondum mecum in gratiam redijt.* Totus hic locus male vulgo, vt mihi videtur, concipitur, ſed veteres editiones hæc continuant ſub perſona Deianiræ.

V. 1042. *Et ſilua reſidens venit*) ineptiſſime. ſcribo,

——— *Et ſiluas reſides vehit.* reſides ſiluas, vt, *flumen liquido amne currit.*

V. 1212. *ſi tua cauſſa eſt miſeranda necis*) ſuſpicor ſcribendum, *ſi cauſſa tua eſt miſeranda necis.* nam prorſus inepta eſt vulgata lectio.

V. 1273. *ſumme protector poli*) Etiamſi non accederet veterum Codicum auctoritas, tamen procliue eſt diuinare, *pro rector*, legendum. Sed *ſumme pro rector*, nunquam recte poſſe dici concedemus, an legendum *ſummæ*? nihil me vidit flentem, reſtat vt terræ ſumma & vltima omnium hoc videat.

V. 1360. *quæ plaga inferni poli*) repone ex ſcribtis, *igniferi poli.* Egregius locus veteris Aſtrologiæ, quæ putabat ſemper diem ſtare & nunquam currere ſub ardenti plaga. Auſonius:

Semper vbi æterna vertigine clara nitet lux.

& Seneca infra v. 1698.

Et omnis ardens ora quam torret dies,

ſcilicet perpetuus. alioquin vbicunque eſt dies, ibi eſſent torridæ plagæ.

V. 1487. *Eſt clara captas inter incultas*) τὸ *incultas*, ferit aures criticas, & merito. Sed doctiſſimi viri ea commenti ſunt, quæ nunquam in mentem poëtæ venerant. quis non videt ductus literarum retinere veſtigia veri, & *Oechalias* legendum? ſatis veritas ſeipſam tuetur.

V. 1488. *regumque referens*) repone, *regemque*, longe melius quam doctiſſimorum commenta. *Genus regemque* ἓν διὰ δυοῖν, regium genus.

V. 1522. *quique ſub plauſtro patiuntur vrſæ*) τὸ *patiuntur* repetitum ex antecedente: quod quem locum habere hic poſſit, viderit Critice. nos ſcimus auctorem ſcribſiſſe, *pariuntur.*

V. 1588. *habeat nec vlla*) nihil mutandum. nam quinque tempora hic ſunt, quot requirit ſedes ver-

ſus. ſic Horatius, *Nec Martiales hædilia lupos.* eſt ἰσοχεονία.

V.1590. *Semper intenſum tenuiſſe ferrum*) Et hæc quoque lectio immerito doctis ſuſpecta. quia? intendere alicui & intentare ferrum negatis Latine dici? quod intenſum & intentum ἀδιαφόρως vſurparent, auctores veteres Grammatici.

V. 1609. *qui ſub occaſu Hercules*) τὸ *ille* quod antecedit, eſt Hercules, quare ſtatim importune iteratur. lege, *Herculis.* puſilla menda non parui momenti.

V. 1612. *quod vnum in orbe*) non omnibus hæc obuia. Venire in orbe hic auctor vſurpat pro eo quod Græci ὁμόσε χωρεῖν, cominus pugnare, manus conſerere. Supra v. 1399. *in orbe mecum veniat.* Hoc genus loquendi nuſquam alibi legi, quod equidem meminerim. Vnum, inquit, malum reſtabat, quod cum Hercule hactenus congreſſus nunquam fuerat, nempe ignis, quod fuit ſupremum athlorum Herculis. Quanquam hæc locutio rara, tamen non obſcurum vnde manarit. Metaphora enim à duobus pugilibus qui ſe circumſcribunt orbe aut lineis, quas tranſire non liceat. Huc pertinet prouerbium ὑπὲρ τὰ σκάμματα, & Tertulliani præducere lineas ad dimicandum.

V. 1618. *flexit hinc pinum ferox a. m. & n. d. m. vocat*) hæc prætereuntur tanquam obuia, quibus ne Cimmeriæ quidem tenebrę obſcuriores. quid moramur lectorem? an non ita ſcripſit poëta?

——Flexit hinc pinus ferox
Aſtris minantem nube de media comam.

Ideſt, flexit, & inclinauit verticem cadendo.

V. 1623. *Vltraque totos*) melius, *Vltraque totum.*

V. 1678. *Credo triumphis*) inepte. Scribe, *Credo triumphas.* antecedentia confirmant.

Digitized by Google

ASINII CORNELII GALLI
ELEGIA ET
EPIGRAMMATA TRIA.

CVM

ANIMADVERSIONIBVS

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI

IVL. CÆS. FIL.

Ad ampliſſimum virum

CLAVDIVM PVTEANVM

Conſiliarium Regium in ſuprema

Curia Pariſienſi.

ASINII

Digitized by Google

ASINII CORNELII GALLI
Elegia
ET EPIGRAMMATA

Elegia.

Non fuit Arſacidum tanti expugnare Seleucen,
Italaque vltori ſigna referre Ioui:
Vt deſiderio noſtri, curaque Lycoris
Heu iaceat menſes pæne ſepulta nouem.
Nec tantum morbus, quantum grauat ira parentis:
Sic premitur geminis vna puella malis.
Æqua tamen matris cauſſa eſt: cupit illa paternam
Impleat vt pulcra filia prole domum.
Quid, quòd lena meos auertere tentat amores,
Portat & occulto grandia dona ſinu?
Et iuuenem laudat, qui munera miſit, ab alta
Indole ....
Candida quòd nulla lanugine veſtiat ora,
Quod fluat ex toto vertice flaua coma,
Quod citharæ, cantuſque ſciens: deinde horrida bella,
Atque ingrata notat tempora militiæ.
Me quoque iam canis narrat ſplendere capillis,
Et quod .... vulnere tardus eam.

Vu

Multa quoque affingit, mentitur & omnia, fluxa
Quàm vereor ne ſit noſtra puella fide.
Femina natura varium & mutabile ſemper:
Diligat, ambiguum eſt, oderit anne magis.
Nil adeò medium ....
Et tantùm conſtans in leuitate ſua.
Filius Europæ Minos, ſeu poneret arcum,
Siue comam premeret caſſide, pulcer erat,
Non prius è muris pugnantem regia virgo
Viderat, ac dirus crimina ſuaſit Amor.
Acer Amor Deus eſt, fetas domat ille Leænas:
Excuſet facinus vindice Scylla deo.
At pius æternam ſeruet ni Iuppiter vrbem,
Scilicet occiderat virginis illa dolo.
Sic pereat, patrias quicumque inſanus in arces
Mente ruit, pœnas vt ſcelerata dedit.
Obruta virgo iacet, ſeruat quoque nomina turris
Illa, triumphator Iuppiter vnde tonat.
Quid loquor ah demens? roſeæ nec flore iuuentæ,
Nec capitur miſſis lux mea muneribus.
Non patris imperium, matris non aſpera iuſſa
Sollicitant: firmo pectore durat Amor.
Non ſecus Ægæo moles obiecta fragori,
Jlla manet, fruſtra ventus & vnda furit.
Nec minus, vt vires paullatim colligit ignis,
Purior accenſo fomite flamma micat.
Illa meos reditus ſpe non præſumit inani,
Et fouet in tacito gaudia certa ſinu.
Me vocat abſentem, me me ſuſpirat in vnum,
Et de me noctes cogitat, atque dies.

Quin etiam argento, puroque intexitur auro
Altera iam caſtris parta lacerna meis.
Illic bellantum iuuenum ſtudioſa figuras,
Atque audita leui prælia pingit acu.
Pingit & Euphratis currentes mollius vndas,
Victriceſque Aquilas ſub duce Ventidio,
Qui nunc Craſſorum manes, direptaque ſigna
Vindicat Auguſti Cæſaris auſpicijs.
Parthe tumens animis, & noſtra clade ſuperbe,
Hîc quoque Romano ſtratus ab hoſte iaces.
At mea cum primis victrix apparet imago,
Exigit hoc pietas, & bene fidus amor.
Ipſa quoque exprimitur deiecto pallida vultu,
Stat lacrymans, & me pœne vocare putes.
Quam benè cum ferrum nondum prodiret in auras,
Omnia pacis erant; & ſua cuique ſatis.
Diues erat, ſi quis, parui poſſeſſor agelli,
Seuerat ille prius, deinde coquebat olus.
Non locus inuidiæ; quamuis vicinus abundè
Et pecus, & meſſes, muſtaque haberet ager.
Liber amor, nulli mulier ſuſpecta marito:
Caſta ſatis, norat ſi qua negare palam.
Tunc Venus. .... ſpirabat dulciter ignes,
Spiculaque in ſiluis tuta vibrabat Amor.
Cur mihi non illis naſci mea vita diebus
Contigit? inuidit quis bona tanta Deus?
O niueas luces, ô tempora dulcia: verè
Aurea Saturni ſæcla fuere ſenis.
Nunc ferrum erupit, rabieſque aſperima ferri:
Nunc furor & cædes......

Vu ij

* * *

Forſan & hic noſter tinget cruor hoſpitis arma,
Aut cadet vnanimis frater ab enſe meo.
Quid mihi cum bello? pugnent, quibus inclita regna,
Aut quibus ...... Marte petuntur opes.
Non alias pugnas alijs pugnemus in armis:
Inflet Amor lituos, & fera ſigna canat.
Fortis ad occaſum ni pugnem ſolis ab ortu,
Detrahat ignauo protinus arma Venus.
Sin cadat ex votis, & res bene geſta feratur,
Ceſſerit emerito cara puella mihi,
Quam ...... ſinu. cui baſia iungam,
Dum lateri vires, nec ſit amare pudor.
Tunc me vina iuuent nardo confuſa, roſíſque,
Sertaque, & vnguentis ſordida facta coma.
Nec dominæ pudeat gremio captare ſoporem,
Surgere nec media iam veniente die.
Si quis amore vacans irriſerit, imprecor illi,
Ardeat, &, quid ſit, diſcat, amare ſenex.
Seruus & vt noſtros in caſſum laudet amores,
Et ſapit hic, dicat, ſaucius igne nouo.
Hei malè, (crede mihi) ſi quis ſua gaudia differt,
Dum loquimur, nox eſt, mortis & vmbra venit.

EPIGRAMMA
ſine titulo.

Occurris cùm mane mihi, ni purior ipſa
Luce noua exoreris, lux mea, diſpeream.

Quod ſi nocte venis, iam vero ignoſcite, Diui,
Talis ab occiduis Heſperus exit aquis.

DE DVABVS SORORIBVS, MERETRICVLIS

Ex Illyrio, Gentia & Chloe, quæ
Romana caſtra cum matre
lena ſequerentur.

* * * *

...... matris amor, deliciumque meum.
Nec vero inter vos odio certate ſorores,
Vtrius alba magis, vel minus atra cutis.
Hoc vnum certate, ſuos magis vrat amores,
Altera nonne oculis, altera nonne comis.
Anne coma ex auro flaua eſt tibi Gentia? an auri
Ex ipſa magis eſt bractea flaua coma?
E Beroniceo detonſum vertice crinem
Retulit eſuriens Græcus in aſtra Conon.
Gentia rapta tibi fiat coma protinus aſtrum,
Et regat Illyricas certior vrſa rates.
Cum quatit, & caudam Iunonius explicat ales,
Mille oculos, gemmas mille decenter habet.
.... huc illuc flectat ocellos
Hinc illinc videas currere mille faces.

IN IMAGINEM PVELLÆ.

Sofrides ſi virgo faces iacularis ocellis,
Et tua neſcio quo murmure labra ſonant:
Cur non ora mihi iamdudum in verba reſoluis?
* * *

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI IVL. CÆS. FIL

ANIMADVERSIONES IN ASINIVM CORNELIVM GALLVM.

In Elegiam.

ASINII. Putat *Aſinium* eſſe prænomen, deceptus corrupta lectione vitæ Virgilij: *Caium Aſinium Cornelium Gallum Oratorem clarum & poëtam non mediocrem miro amore dilexit.* Diſtingue: *Caium Aſinium Oratorem clarum, & Cornelium Gallum Poëtam non mediocrem.*

Non fuit Arſacidum &c. Quam fuerit auctor huius carminis rerum veterum imperitus nihil æquè probauerit, vt verſus primus. Legerat initio Epiſtolæ cuiuſdam M. Cœlij ad M. Ciceronem hæc verba: *Tanti non fuit Arſacen capere, Seleuciam expugnare, vt earum rerum quæ hic geſtæ ſunt, ſpectaculo careres.* hæc verba quum legiſſet bellus hic poëta, carmen ſuum ita eſt exorſus.

Non fuit Arſacidum tanti expugnare Seleucen. Impudenter ſane & ridicule. nam hoc ſcribit tanquam Cœlius dicat captum Arſacen à Romano exercitu. Atqui hoc dicit Cœlius, quia Parthi imminebant finibus prouinciæ Ciceronis, ne ſi Parthos qui-

dem cum Rege eorum cœpiſſet, tanti hanc victoriam fore, vt careret ſpectaculo illo. At Pſeudogallus & victum putat, &, quod inſaniam auget, non à Cicerone, ſed à Ventidio. Deinde Seleuciam Arſacidum vocat. Seleucia erat in finibus imperij Romani neque Parthis parebat.

Arſacidum. Arſacidæ ſunt Parthorum Reges. Seleucidæ Macedones, qui Seleuciam condiderunt. confundit Macedones cum Parthis.

Tanti expugnare Seleucen. Niphates à Ventidio quidem vltra Seleuciam fugatus. Virgilius.——
Pulſumque Niphaten. Strabo. ſed non propterea Seleucia oppugnata.

Seleucen. σελεύκην pro σελεύκειαν, miro metaplaſmo, vt ſi καισάρην pro καισάρειαν, ἀλεξάνδρην pro ἀλεξάνδρειαν. barbariſmus non ferendus.

Quantum grauat ira parentis. Cytherida, quam ficto nomine Lycorida vocauit Gallus, iam victo Pompeio in lectica circunferebat Antonius. Cicero x. ad Atticum. quin etiam ante bellum ciuile ea e[illegible] in contubernio Volumnij, Cicero Trebatio. Quomodo ergo videtur fuiſſe ſub cura matris, quo tempore Niphates pulſus à Ventidio? hoc eſt annis XV plus minus poſt ea tempora? Deinde liberta Volumnij fuit. Ergo ſub cura matris ſeruæ eſſe non potuit.

Impleat vt pulcra filia. Ingenuæ matres filiabus nuptias & conditiones quærant. At mulieri libertinæ qui potuit hoc facere mater ſua?

Quid, quod lena meos &c. Seruiliter hæc ex Ti-

bullo, Propertio, & Ouidio imitata.

Quod lena meos auertere tentat amores. Quomodo lena aggredi muneribus eam poteſt, quam iam pœne nouem menſes in lecto mortuam facit, aut morbo depoſitam ex deſiderio.

Quod fluat ex toto vertice &c. Si coma fluit ex vertice, ergo φαλακρῦται. Nam non aliter quam defluuium capillorum intelligas.

Quod citharæ cantuſque ſciens. Citharizandi ſtudium ne in muliere quidem laudauit Salluſtius. Neque enim eiuſmodi artibus exercebat ſe iuuentus Romana, ſed campo aprico, & puluere & ſole, vncta palæſtra, & illis omnibus, quæ narrat Horatius in oda ad Lydiam.

Splendere capillis. Splendendi verbum non idoneum huic ſignificationi.. vt neque Græce dicitur, πολιαῖς ςίλβειν. Nam caput caluorum tantum ςιλπνόν.

Femina natura &c. Virgilius.

Et tantum conſtans, &c. Verſus Ouidij de Fortuna.

Non prius è muris &c. Brennum & Tarpeiam Propertij imitatur. Sed τὴν ποιητικὴν κακουργεῖ, vt quidam olim τὴν λυρικήν.

Acer Amor Deus eſt. ineptus verſiculus.

Fetas domat ille leænas. Fetæ leænæ aliud curant quam amorem. ſatis occupatæ ſunt alendis catulis. Omne animal tempus habet finitum huic rei. Non poteſt dici, quam inepte fetas leænas amore domari dixerit.

Sic pereat, patrias &c. diſtichon illepidum.

Seruat

Seruat quoque nomina turris. ineptiſſime præter veterum conſuetudinem arcem Tarpeiam *turrim* vocat, ex idiotiſmo Italico & Gallico.

Roſeæ nec flore iuuentæ. Roſeæ epitheton, hic locum non habet.

Matris non aſpera iuſſa. iam diximus matrem illam, quæ ſeruitutem ſeruiret non habuiſſe ius in filiam, quæ libertinæ conditionis fuerit. Præterea ætas paulo grandior Cytheridis eam ab hac cuſtodia matris dura ſatis vindicabat.

Non ſecus Ægæo &c. dicendum erat:

Non ſecus ac moles Ægæo obiecta fragori

Aliter hiat ſententia.

Nec minus vt vires &c. & hic quoque decendum erat:

Nec minus ac vires paulatim vt colligit ignis.

Aliter & hic quoque hiulca erat ſententia.

Puro intexitur auro. Lacernæ illæ ex mero lanificio ſine vlla auri acceſſione.

Altera iam caſtris &c. Propertius *Tertius hæc caſtris quarta lacerna tuis.*

Atque audita leui &c. Ex Penelope Ouidiana.

Qui nunc Craſſorum manes. Ex Propertio. *Qui nunc Æneæ Troiani ſuſcitat arma.*

Direptaque ſigna. Imo ereptaque ſigna. Nam *direpta* quis ferat?

Vindicat Auguſti Cæſaris auſpicijs. Mira imperitia temporum. C. Octauianus Auguſtus appellatus VII Conſulatu ſuo. Anno Auguſti viceſimo. autor Cenſorinus. Corn. autem Gallus mortem ſibi conſciuit

anno Auguſteo quarto. Vnde igitur diuinare potuerit nomen Auguſti, quod impoſitum xvi. annis poſt Galli cædem? Error Euſebij, qui putat primo anno Actiaco Auguſtum appellatum. Cauſſa erroris, quia primus annus Actiacus eſt primus annus Auguſteus. Hinc putauit eo anno Auguſti nomen datum. At anni Actiaci ſero tandem Auguſtei vocati, & προληπτικῶς hoc factum.

Parthe tumens. Ouidius. *Parthe dabis pœnas.*

At mea cum primis &c. Hæc mirum in modum inepta ſunt, & nihil Romanum ſpirant.

Ipſa quoque exprimitur. Verbum *Exprimitur* ineptiſſime ἀντὶ τοῦ φαντάζεται.

Parui poſſeſſor agelli. in agello ſerit olus. At in horto volebat dicere. Nam agellus ad aratorem pertinet.

Quamuis vicinus abunde &c. Ouidius. *Vicinumque pecus grandius vber habet.*

Aut cadet vnanimis frater ab enſe meo. Fratrem frater occidit, & hoſpes hoſpitem in bellis ciuilibus. At quare hoc metuit, bellum gerens cum Partho? An quia quidam milites Craſſi conſenuerunt ſocerorum Medorum in aruis, vt ait Horatius? Nugæ.

Inflet Amor lituos. inflandi verbum magis conuenerit Tibiæ, & calamis, quam tubæ aut lituo. *Inflauit cum pinguis ebur Tyrrenus ad aras. In calamos inflare leues.* Inde φυσηταὶ Tibicines, non autem Tubicines.

Et fera ſigna canat. Gallus dixiſſet *canant.*

Fortis ad occaſum &c. non poſſum legere ſine riſu.

Si quis ſua gaudia differt. Martialis, *quid gaudia differs? Ipſe iubet mortis te meminiſſe Deus.*

IN EPIGRAMMATA.

Quodſi nocte venis &c. non belle cohærent.

Iam vero ignoſcite Diui. Parce mihi liceat cæleſtes dicere veſtra. Mortalis viſus pulchrior eſſe Deo. apud Gellium.

GENTIA. Πειελέγως affectatum nomen ex illo veteri Illyrici Rege Gentio.

QVÆ ROMANA CASTRA CVM MATRE LENA SEQVER. Non eſt Romanum Lenas caſtra ſequi cum mercimonio ſuo. Nam & Antonio ipſi vitio datum quod Cytheridem in caſtra duxiſſet.

Vtrius alba magis &c. Tironem eſſe oportet, qui hæc à veteri Poëta profecta eſſe credat.

Retulit eſuriens Græcus. Iuuenalis eſt, *Græculus eſuriens.*

Mille oculos gemmas &c. Tibullus de Vortumno ad verbum, impudens eſt fur:

Talis in ætherio felix Vortumnus Olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

Digitized by Google

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI

IVL. CÆS. FIL.

EPISTOLAE

AD DIVERSOS.

Xx iij

Digitized by Google

CLARISSIMO VIRO IOANNI STADIO

REGIO MATHEMATICO

IOSEPHVS SCALIGER

IVL. CÆS. FIL.

S.

QVAMQVAM, mi Stadi, permagni intereſt, quo tempore te interpellem, vtrum cum tu in publico tuo munere docendi occupatus es, an cum ab omni cura, & negotio vacas: tamen non veritus ſum te hodie conuenire, vt cuius rei rationem tibi explicare volui, eius te iudicem ſimul, & defenſorem faciam. Nam eo loco opes meæ, ac fortunæ ſitæ ſunt, vt niſi tu me locupletiſſimus autor ab imminenti periculo vindicaueris, verendum ſit, vt vllæ partes mihi in re publica literaria relinquātur. adeo magna inuidia, & odio omnium flagramus. Quod tametſi nullo meo graui delicto contigit, tamen quia vſque adeo omnium concitati ſunt animi, vt nihil aliud, quam inſectationem nominis mei conſulto quærere videantur, viſum eſt mihi

hanc querelam his literis obſignatam in ſinum tuum deponere: quam, quia præſidium ab humanitate tua, & eruditione expecto, in optimam partem accipias, oro. Ego, mi Stadi, adoleſcens, amiſſo parente meo, viro optimo, atque fortiſſimo, nullis pene literis, ſed à voluntate ſatis paratus, cum ea, quam habebam, copia, Lutetiam me contuli, vt liberalibus ſtudijs operam darem; Ibi non diu viuà voce, ſed potius mutis magiſtris vſus ſum: ac, cum primum aliquod ſtudiorum ſpecimen edere potui, adhuc adoleſcens Coniectanea mea in Varronis libros de Latino ſermone publicaui. is liber apud me in Pictonibus prima fœtura natus fuit: is primis nominis mei auſpicijs prælufit. Quibus ſtudijs, quo fauore, & alacritate exceptus fuerit, neſcio; neque ſcire, magni feci. Hoc vnum ſcio, me ex ea editione id conſecutum fuiſſe, vt ſi nihil aliud, ſaltem minus ignotus & obſcurus, quam antea, fuerim. Ab eo tempore, me non ambitionem meam, ſed publicam vtilitatem ſpectaſſe, neque quicquam aliud à communi rei literariæ commodo quæſiſſe, & liber ille, & omnes alij, quos poſtea edidi, teſtantur. Neminem laceſſiui: nullius honeſti nomen allatraui. Perpaucos doctorum virorum errores, cum extorquebat neceſſitas, obiter, ac tanquam aliud agens, caſtigaui, multos diſſimulaui. Doctiſſimos viros Italos, Germanos, noſtrates nunquam niſi honorifice appellaui. non raro etiam, vt eos nominarem, occaſionem, locum, & cauſſas captaui. Confidentes ac perfrictæ frontis homines vnum & alterum fortaſſe leuiter tetigi. In cæteris ne modeſtia mea deſideraretur,

deraretur,

deraretur, ſerio ac ſedulo caui. Denique, doctiſſime Stadi, in ſcriptis meis nihil tale reperias, quod alicuius paulo doctoris nomen, atque exiſtimationem læſerit. De illis autem ſcriptis quamuis ego melius tacerem, tamen vt aliquid intra modum, ac ſaluo pudore dicerem, expreſſit à me hominum nulla de cauſſa mihi infeſtiſſimorum vehemens atque importunum odium. Nemo negare poteſt, in recenſendis veterum autorum monimentis me ea præſtitiſſe, quæ ſi non laudem, tamen odium certè non merentur. Verius quidem de illis dicere poteram, tamen modeſtius in præſentia non potui. Cum hac integritate, atque, niſi ſerio diſſimulare volunt, cum hac laude qui verſatus ſim, tamen doctiſſimorum virorum inuidiam nunquam effugere potui. Atque vt ab Italis incipiam, cum primum in lucem exierunt notæ meæ in Varronis tres libros rerum Ruſticarum, ab eo tempore maximi nominis, atque plurimarum literarum vir, qui magna cum laude, atque felicitate has literas tractauit, nunquam deſtitit me apud noſtrates accuſare: me vnum in perniciem literarum natum: actum eſſe de literis, ſi porro vixero: me nimis ingenio confidere. Hoc tanquam aliquod carmen legitimum, aut actionem conceptis verbis ille grauiſſimus vir, id ætatis, ea veneranda canicie noſtratibus, qui Roma trans Alpes proficiſcuntur, iterare ſolet. Sed non ſatis eſt hoc; Eas Notas excepit Sex. Pompeij editio; Dij boni. plane me diuinare & hariolari dixit quidam alius inter proceres rei literariæ apud Italos primi nominis. Vide, amabo, quo genere excipere ſolent Tranſal-

Digitized by Google

pina ingenia Etruſci & Felſinenſes Romuli, qui omnes extra Italiam poſitas gentes barbaras vocare ſolent. En modeſtiam. Hoc dicere ſolent ij, quibus libros meos ipſe miſi: quos ego quotidie laudaui. Quod ſi quiſpiam Gallus eorum libros iſtis acclamationibus, καὶ εὐφημίαις proſequutus eſſet, non inultus hoc tuliſſet, certo ſcio. Plane eum aceto Italo perfudiſſent prius, quam diſcederet. Quin, puto, vbi hæc legerint, vltro accuſatum aduenient, quod hæc cum illis expoſtulem, neque liberum locum conquerendi mihi relinquent. Sed non miror hæc eos de me pronunciare, qui Adrianum Turnebum non humanius acceperunt: cum eum barbarum pronunciarunt, quod iuſtum librum miſcellaneorum in vnum caput conijcere ſoleat, neque admodum ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον quærat. Eos me eo loco habere, quo virum, cum quo comparandus non ſum, equidem non doleo; atque medius fidius vltro gratiam habeo. Hoc vnum miror, iſthic meum nomen adeo inuidioſum eſſe, vt nemo repertus ſit, qui me apud illos tueretur. Miſſa hæc facio. Noua trium Poëtarum, quos nuper emiſi, editio, Italorum, atque noſtratum animos quantum nouitate rei percuſſit? Ipſam ἔριν Heſiodi in orbem terrarum miſiſſe viſus ſum. Atque, vt illos Ciſalpinos omittam, ita forum magiſtrorum Pariſienſium excandefecimus, vt frequentes coirent, & de magna re publica deliberarent, dicebantur ſententiæ graues.. Parum abfuit, quin ad illud extremum decurreretur. Viderent Magiſtratus, ne quid detrimenti Reſpublica accipiat; Annibal enim ad portas erat. Me nihil

mentiri, teſtes ſunt non ſolum grauiſſimi viri, amici mei, qui hæc mihi non ſine riſu retulerunt: ſed & boni adoleſcentes, qui quotidie ſimilia declamantes magiſtros audire ſolent. Quin & popinæ ipſæ Lutetianæ, poſtquam doctorum Criticorum venę generoſo flore meri incaluerant, conuicijs ac contumelioſis dictis totæ perſtrepebant. Eo enim ſępe condicere ſolent Romulidæ, vt ſaturi inter pocula quęrant, quid dia poemata narrent. Nec temere aliud magis vulgare hodie in Gymnaſio regio iactari audias, quam calumnias, ac ſophiſmata, quibus quotidie nomen meum inſectantur doctiſſimi viri. Nudius tertius Pictaui conueni eruditiſſimum, candidiſſimum, & in omni literarum humanitate exercitatiſſimum quendam amicum meum, qui commodum Lutetia redierat. Is duo, aut tria de dictatis doctiſſimorum magiſtrorum protulit, quę de eadem officina prodierant: hoc eſt, Caſtigationes meas exagitabant. Deum teſtor, nihil vidi magis à ratione alienum; vt ipſi nihil aliud in animo habuiſſe videantur, quam vt occaſionem captent, qua in nomen meum inuadant. Vnum me ſcilicet hoſtem ſibi propoſuere, quem debellarent, de quo triumpharent. Gratum eſt, quod me dignum cenſent, quem ſecum componant, atque committant. Ego tamen plane certamen detrecto. Impar ſum ei pugnæ. Coparum, καὶ λαχανοπωλίδων conuicia nunquam didici. Illuſtri genere prognatus ſum; liberaliter inſtitutus fui. Scholaſticas illas contentiones nunquam amaui. Hoc vnum tantum à Deo Opt. Max. peto, vt in tractandis literis mihi li-

ceat cum aliquo ſtudioſæ iuuentutis fructu, atque publico commodo verſari. Nam gloriolam ex neſcio quarum vocularum commutationibus aucupari, anguſti eſt animi. Cui tamen rei valde ſtudent homines Ciſalpini: quibus etiam dolet, hominem Tranſalpinum ea tractare, quæ tantum ad Italos pertinent. Nam patriam Propertij indicare non noſtrum eſt, qui Celtæ, Vaſcones, Aquitani ſumus: ſed eorum tantum qui in Italia nati ſunt: qui tamen iure ſuo ſibi permittunt, Ameriam nobiliſſimum municipium in Franciſcanorum ſodalium metropolim transferre. Noſtrates vero doctiſſimos viros quid tantopere vrat, non video. Non ego ſum Gallus, vt illi? Cur adeo veritatem oderunt, vt non patiantur adoleſcentes cum aliquo fructu ex auditorio exire? Quid ad teneram illam ætatem, bene an male aliquid caſtigarim, aut interpretatus ſim? Quid hoc eſt, niſi vt nos infra poſitos ſplendore ſuo prægrauare videantur? Non pudet illos quod me vincunt, vt de Philemone dicebat Menander? Bonæ indolis adoleſcens cum ex Athenæo diſceſſerit, interrogatus quid à magiſtro didicerit, hoc reſpondebit: de autore, quem interpretatur magiſter, ſibi parum aut nihil dictatum quidem, ſe tamen interea horam non perdidiſſe, quod rem inauditam didicerit, nempe Scaligerum, quem boni viri laudant, neque literas, neque adeo natare ſcire. Egregiam vero laudem, & ſpolia ampla. Dices: Hoc tu, mi Scaliger, curas, aut adeo ad exiſtimationem tuam quicquam referre putas? Minime. Sed ſine me tecum garrire eodem iure, quo & illi cum audito-

ribus ſuis garriunt. Alioqui nihilum mouent me. Nam profecto eorum auſpicia pomœrijs Athenæi regij tantum finiuntur. Noſtra vlterius incita ſunt, ita vt ad Romanum vſque agrum promota ſint, in quo non aues, vt olim, imo homines de meis ſcriptis garriunt. Exiuit nuper commentarius amici mei eruditiſſimi in Hippocratis libellum περὶ κεφαλῆς τρωμάτων. Conſultus ab eo de contextu eius libri, quo, etiam teſte Galeno ipſo, nullus in toto Hippocrate deprauatior eſt, quod mihi videbatur, ex tempore reſpondi. Alibi enim occupatus eram. Et quanuis eæ temporis anguſtię erant, vt plura fortaſſe, quam opus erat, dicere, aut animaduertere non licuerit, tamen amico hoc poſtulanti, quæ mea eſt æquanimitas, negare neque potui, neque debui. Nō dubitauit ille meas notas ita, vt è re nata dictaueram, publicare. quarum, quanuis me impulſore eæ editæ non ſunt, tamen nondum me pœnitet. Nam ea in eo libello deteximus, quæ iſti boni medici ne in ſomnis quidem viderant, neque ſuſpicati ſunt. Putabant tamen eos non ita incogitantes fuiſſe, vt cum hæc publicè legerent, ſaltem in vno & altero loco de mendo illis non ſuboleret. Neque vero adeo contemnendæ viſæ ſunt meæ notæ, vt veritus ſit quidam arrogans iuuentutis faſcinator, ac planus palam dicere, me illa ſibi furatum eſſe. Sed quia videbat difficilius ea mihi extorqueri, quam Herculi clauam, poſſe, ad vltimum remedium ſuum, hoc eſt ad calūnias confugit. Subornauit nebulonem illo loco atque domo dignum, hoc eſt ſibi ſimillimum, hominem è media Clinicorum colluuie ſuſci-

Digitized by Google

tatum,qui pro beneficio haud parem gratiam retulit. Nam poſtquam didicit, quæ inuitus fateatur neceſſe eſt,ſi aliquam frontem habet,nunquam, vt audio, ſine magnis contumelijs in me , declamauit. Cui rei omnis pædagogorum fæx operas ſuas tradidit. Nemo enim fuit,qui ſeſe putaret medicum(ſemper doctos excipio , ne forte quiſpiam me hic omnes putet comprehendere) qui dolorem ſuum ac inuidiam diſſimulare potuerit; quod ego ἀναξιολόγητος Hippocratem,& Celſum emendandum ſuſceperim. Conſequens eſt igitur,vt quemadmodum ſoli Itali patriam Propertij indicare poſſunt , ſic ſoli magiſtri Pariſienſes ſacrorum penetralium medicinæ æditui,ſint. Sed impurus ille hiſtrio cum ſuo monitore dabit pœnas, niſi reſipiſcit. Dignus enim vterque , qui ita pro meritis ſuis à me accipiatur, qui me hominem innocentiſſimum , inſolentem huius ſcholaſticæ maledicentiæ publicè lancinare audeant: quos ne cogitans quidem lædere voluiſſem. Nam qui à me ne verbulo quidem laceſſiti,adeo omnis humanitatis obliti ſunt, me laceſſitum qua mente eſſe oportet? Immane , inquit ille,facinus,amicum caſtigare pro noxia. Tanto illiberalius,homines, à quibus nunquam ne minimo dicto quidem petitus fueris , nulla de cauſſa laceſſere. Puto illius monitorem vndique ab omni fæce pædagogorum oſtiatim erogaſſe, quæ illum emiſſarium ſuum doceret,vt in me euomeret. Ab omnibus enim ſui ſimilibus ſymbolas corraſit,vt hoc luculentum, & ſplendidum prandium inſtrueret,quod mihi apponeret. Ego vero quanquam Canicularum vanos la-

tratus rideo, tamen ſatis mirari non poſſum κακοή-θειαν hominum, qui mihi ſuccenſeant, quod ſe docuerim, quod antea neſciebant. Gloſſemata ineptiſſima ineptiſſimorum hominum commenta ex illo aureolo libello ſuſtuli. Ipſi pro veris Hippocraticis aſſerunt. digna profectò quæ alios interpretes non habeant. Sed oblitus ſum & loci mei, & exiſtimationis, qui hæc curem. Ipſi pro meipſo reſpondebunt, cum eas ſtolidiſſimas diatribas in publicum edent. Quis enim eas leget ſine riſu, qui ſaltem micam ſalis habebit? Satisfactum mihi putabo, ſi ipſi ſeſe ſcriptis ſuis traducant. Nam intra parietes gymnaſij tuti hactenus ſunt. hoc vnicum aſylum habent. ibi regnum ſoli obtinent. Qua pompa in eo ſuggeſtu vectantur, è quo tot boni viri & olim, & nunc etiam vberrimos eruditionis ſuæ fructus quotidie promunt? Quicquid teneris animis iuuenum immittunt, κυρίας δόξας eſſe putant. Sed poſtquam ſcripta ſua euulgarunt, tunc tanquam in publico theatro exploduntur, atque exſibilantur. Graue enim iudicium poſteritatis. Ignoſce iuſto dolori meo, doctiſſime Stadi, ſi te virum ijs literis, ea virtute, atque humanitate præditum, præterea in ijs ſtudijs occupatiſſimum, quæ ſolis diuinis ingenijs patent, cum prolixa Epiſtola intempeſtiue adij. Mitto enim ad te Manilium meum, quem quare liberalius, quam alios libros meos excipiant, non video. Plura enim longe habet, quam illi, quæ illos, vt antea, ἐκμῆναι poſſint. Verendum enim eſt, ne ego qui propter alios libros cauſſam dixi, propter hunc ſolum reus peragar. Niſi ſub-

uenis,funditus pereo. Extabunt, qui ſolum Ptolemæum & recentiores legerint,& videbunt me aliam à vulgari logiſticen, aliam Aſtronomiam ſequi. Ilico totius Aſtronomiæ imperitum me eſſe clamabunt. Hoc facient,puto,illi,qui quod pro viatico Ephemeridibus ſemper ſuffarcinati incedunt,eo ſolo nomine ſeſe Aſtronomos putant:neque Aſtronomian Manilij longe differre à Ptolemaica: neque, quod caput eſt,ipſum Ptolemæum nouam inſtituiſſe, aut potius veram reſtituiſſe cogitabunt: non aliter ac fecit Ariſtoteles., qui non prius ſuam Phyſicen ſtruit, quam Democriti, Pythagoræ, & aliorum fundamenta diruerit. Itaque ab æquis lectoribus peto,ſi quid tale in hoc Commentariolo viderint,ne me id putent ignoraſſe, quod multos non admodum alioqui peritos ſcire video. Sed tantum conſulant ipſum Manilium, non me interpretẽ.Eiuſmodi eſt Proſthaphæreſis illa χρονικὴ autore ipſo Manilio inſtituta libro tertio. Cuius inutile commẽtum mirabuntur non ſolum docti,ſed & mediocriter in logiſtica Aſtronomiæ verſati. Permagni tamẽ intererat eam indagare. Opus enim fuit iudicio, & attentione non vulgari. Inauditam etiam rem Athla Maniliana eſſe neque tu, doctiſſime vir, qui harum artium princeps es, negabis: & fatebuntur illi,qui vni Ptolemæo tantum ſacramento dixerunt. Nos illorum Athlorum vſum ex mente autoris noſtri propoſuimus,neque video, cur illa reiecerit Ptolemæus, qui tamen κλῆρον τύχης retineat. Præterea modos aliquot horoſcopi indagandi leget,quod abhorret à modo,quem rationalem vocauit ipſe,qui inſtituit,

Digitized by Google

ſtituit, Monte regius; & ab eo, quem ſequuntur Arabes. Sphæram barbaricam in vſum reuocare poterit, qui eam ad Clima Alexandrinum ex præceſſione æquinoctiorum caſtigauerit, deinde per doctrinam Declinationum & Differentiarum aſcenſionalium ad ſui loci inclinationem accommodauerit. Neque vero ſi quis minus ſibi ſatisfactum putat, quia id ego ipſe non præſtiterim, propterea id me ignoraſſe cenſere debet. Non male enim niſi fallor, de hoc priſco autore meriti ſumus, quod eum ad eam integritatem reſtituimus, vt & adoleſcentuli vel primulis ſpheræ elementis minimum imbuti eum capere poſſint: quem quomodo antea vel doctiſſimi viri intelligere potuerint, nolo ipſe dicere. ipſi, niſi & nunc quoque oderunt me, ex hac noſtra editione fateri cogentur. Quare eos rogo, vt omni abiecta inuidia, & immani fame nomen meum lacerandi, ſeria, ac grauia ſtudia potius, quam minuta illa ſe, atque exiſtimatione ſua indigna conſectentur: neque in maledicendo operam omnem abutantur. Aſſumant hûc ſcriptorem in manus, eumque publice interpretentur. Multa paſſim annotabunt à nobis prætermiſſa: non pauca etiam puto à nobis errata. Ea omnia ſi paulo æquiore animo, atque ita, vti liberaliter homines inſtitutos decet, collegerint, habebunt vnde meliorem huius eruditi poëtæ editionem efficere poſſint. Hac ratione nullam iniuriam mihi factum iri cenſebo, ſi eos autores, quos ego emendare conatus ſim, recenſere voluerint. Neque longe petenda erit occaſio reprehendendi. In eo ipſo campo erunt in quo deſudent,

licet. Præterea eruditos, ac probos Gymnaſiorum moderatores magnopere rogatos velim, vt, quoties ſphæræ elementa iuuentutem ſuam docere voluerint, non aliunde petant, quam ex primo libro poetæ noſtri. Vnde enim melius haurire poſſunt, quam ex diſertiſſimo poeta, qui nihil, quod ad rem facit, omiſit? Quanuis autem ipſi per ſe ſatis ſapiunt, neque me opus habent monitore: tamen oro illos, vt hæc me ſuadentem æquo animo ferant. Præterea vt meminerint, ne, cum ſphęram Mundi ſiue ex Manilio, ſiue ex alio autore legerint, alium circulum Arcticum à Maniliano, hoc eſt à vero circulo Arctico pueris proponant: atque certo ſciant Sacroboſcum, aut neſcio quem alium minimo vetuſtiorem huius vulgati atque inutilis Arctici autorem eſſe: idque accidiſſe vel Græcarum literarum ignoratione, vel quia aliud conſilium, quod ignoramus ſequuti ſunt. Quicquid autem eos inducere, vt ita ſtatuerent, potuit, certe ſtudioſos ſphæræ hac in re non multum iuuerunt. Hoc iterum dico, ne in hac quoque re me audacem ac innouatorem, vt Itali illi graues, & acuti viri, vocent. Atqui audacior, atque impudentior cenſeri non debeo, qui verum Arcticum intermortuum excitarim, quam illi, qui eum penitus ſuſtulerunt, vt ineptum, ac nulli vſus alium ſufficerent. Quod tute, doctiſſime Stadi, qui hæc & prius & melius me ipſo ſcis, non negabis. Ideo te huic rei defenſorem paro. Totum enim humanitati, eruditioni, æquanimitati tuæ me deuoueo: præſertim vt mihi præſto ſis, ſi quando doctiſſimorum magiſtrorum eiuſmodi

ſuſurri aures tuas verberabunt. Quis enim hodie magis opportunus iniuriæ viuit, quam ego? Quem vero magis idoneum defenſorem, quam te ipſum, nanciſci poſſum? Quare per ego te amicitiam noſtram, perque tuum excellentiſſimum iudicium oro, obteſtorque, noli committere, vt negligas me famelicoſis dentibus ἕλωρ καὶ κύρμα γενέσθαι: præſertim cum adeo ieiuni ſint homines, vt ne à pelle quidem canina abſtinere poſſe videantur. Hunc librum ego iudicio tuo ſubieci. Quicquid in eo dignum animaduerſione viſum fuerit, eius vt amice moneas me: quod immerito ab alijs carpetur, id vti deffendas etiam atque etiam oro. Vale pridie Kal. Auguſti CIↃ IↃ LXXIX. Tuffolio Rupipozæorum ad flumen Viennam in agro Pictauienſi.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI

Epistola adversvs barbarum, ineptum, & indoctum poëma Inſulani patroniclientis Lucani.

AD MAMERTVM PATISSONEM.

ECce iterum vrges me, & libros meos ſeptem de emendatione temporum flagitas: quod opus iam affectum propediem diligentiam tuam expectat. Itaque adeo totus nunc ſum in deſcribendo. ſed impetum meum ſeſquihora repreſſit Apologia homuncionis neſcio cuius, quam ad me miſiſti. Di magni, horribilem & ſacrum libellum, Quem tu ſcilicet ad tuum ſodalem Miſiſti. Multi in eo piſtrino alti meum nomen arroſerunt. nemo tamen hactenus extitit, cui reſpondere minus interſit & exiſtimationis & loci mei. Si mihi ſuſpendium mandandum erat, dolendum ſane, quod non ἀπ' ἀξίυ ξύλου. Hoc meum fatum eſt, & quidem non infelix. Inimicum non habeo niſi imperitum. Et commodum iſte ſeſe offert, incertum riſu dignior an miſericordia. Alioqui mirarer ſi hic ſolus ſobrius ad Remp. turbandam accederet. Fateor equidem poema indignum eſſe, quod alicuius ſerias horas moretur. Reſpondendum tamen eſt, non propter poema, quo deterius aliud eſſe non poteſt: neque propter poetam, quem vincere, vinci eſt, & obliuiſci ſui ipſius: ſed adeo propter illum, qui illi dictauit Epicy-

clos, & alia nugatoria, quorum nunquam Lucano in mentem venit. item propter alios, qui adeo ſummum in Aſtronomia Lucanum ſuum faciunt, vt etiam eum de ijs rebus locutum eſſe exiſtiment, quæ longo poſt eum tempore à poſteris inuentæ fuerunt, vt ſemper ponendum eſt ſæcula proficere: quod in Aſtronomia quotidie experimur. Omitto interea miſeram, ſcabioſam, ac febriculoſam poeſim, barbariſmis, ſolœciſmis & fœdis erroribus litam. Omitto primam ſyllabam in LITERA correptam. Eandem in THEMA & COLVRO productam. item illud *appendere* SYENI. Quid, malum, hoc SYENI? Adeone oblitus eſt Sulpitij ſui Verulani, qui Lucano commentarios, pueris declinationes nominum confecit? En quo apparatu doctrinæ, quibus copijs, qua armatura inſtructi, quod genus hominum, qui heroes in nos ſigna mouent, & claſſicum canunt? An parum refert vtrum nos conficiat, poeſis, an poeta? Poeta conuicijs & impudentia agit, poeſis ſolœciſmis & barbariſmis. Et cur non vapulat illo verſu? *Recta aquatorem partitur in* ANGVLA? Quis angulus ſatis illi erit, quæ latebra vt à flagris Grammaticorum ſe tueatur, qui maſculinum genus in neutrum conuertit? Nihilominus ſibi conſuluit, cum ait Cancrum & Capricornum proſcindi circulo Coluro. Quæro cur Colurus Cancrum proſcindit, à quo nullam iniuriam accepit, neque ipſe proſciſſus eſt. Sculponeas ego vero à Lucani ore ad eum transfero, qui ſecundam ſyllabam in illis corripuit. Neque cauſſæ eſt, cur ſculponeæ ipſæ de poeta non querantur, à quo vno tempore muti-

lantur. Eho, Pica, quis te docuit verba noſtra conari? Prius loqui diſcere debebas, quam ſcribere: prius grammaticari, quam poetari. Hercules tuam fidem. Quod portentum audio. *Prouidus hos pupulos, vitaque & ſanguinis vltro Contemptrix genus horrendos ſeruarat in vſus.* CONTEMPTRIX GENVS? Cum aliud non poſſimus, excitandi ſunt manes Sulpitij Verulani, qui in hunc mirificum poetam commentarios conficiat, vt antea idem in Lucanum fecit. Nam ſane quid ſit contemptrix genus non intelligo. Putat ſtolidum ingenium victrix genus dici, vt victricia arma. O mirum poetaſtri acumen. Plane hoc verbo confecit me. Quid illud? CAECVTIENS VIDEAT? Iupiter, vt pereat quantum Grammaticorum canonum eſt, qui me hactenus docuerunt ſecundam ſyllabam in CAECVTIRE produci. quin male ſit ijs poetis antiquis, à quibus didici. Quid ergo? In ædibus iſtius poetæ, quantum video, non mures ferrum, ſed poeta ſyllabas arrodit. Sane ita eſt: iſte poetaſter nihil veri in tota illa declamatione locutus eſt, niſi cum ſe anſerem inter olores poſuit. Quem patronum ſuum ac numen, ac Deum Lucanum profitetur, eum poetaſter nouo colore clientem ſuum vocat. Deinde rogat, vt auertat frontis honorem puſillis officiis. Diſpeream, ſi ſcit, quæ differentia ſit inter Auertat, & Aduertat. Neque vero putes, mi Patiſſo, tantum mihi otij ſupereſſe, vt adeo ineptum poema totum percurrere licuerit. Inuitus horam, aut paulo plus, illi impendi, cuius temporis iacturam grauiter fero, cum horam melius collocare poſſem. Inuitus, inquam,

hoc feci, ne ſimilium nugonum audaciæ feneſtram aperire videamur, ſi hoc impune illum ferre ſinamus. Eſt enim genus hominum, qui me lucem afferre tenebris ſuis moleſte ferunt. Sunt alij, qui ne minima quidem ſuſpicione perſtricti, ſi quid mihi forte inter ſcribendum excidit, quod eorum conſciam inſcitiam pertentet, ilicet directe à me illum ictum in ſe deſtinatum putant: quos tantum abeſt, vt verbo læſiſſe velim, vt ne natos quidem ſcirem. Miſſam igitur facio ridiculam illam poeſim, in qua nec verbum vnum emendatum reperi, aut apte collocatum. Venio ad caput ipſum, hoc eſt ad nuperclientem, nunc vero patronum. Hoc enim me docent illa: *Te ne ego quem ſemper vel magni numinis inſtar Suſpexi, cultus nunc priſci oblitus*- Coluit Lucanum poetaſter, nunc Lucanus poetaſtrum, à quo defenditur. Salue Patroniclïens Lucani. Primum à te quæro, quod nam graue meum peccatum eſt, quod magnum crimen maieſtatis, ſi præcipitem calorem Lucani caſtigaui, & eius inſcitiam in Aſtronomicis aperui? Vtrum reipublicæ intereſt, pueris & adoleſcentibus errores detegere, à quibus caueant, an potius veteres ſcriptores peccantes laudare, vt eos imitentur pueri? Tantine eſt Lucanus? Tu qui, neque quid ſit poeſis, neſcis, quod quidem aperte clamant tua carmina: neque quid aſtronomia, niſi quod quidam tibi dictauit, tu inquam, nos docebis & poeſim Lucani, & Aſtronomiam? qui ſi propius totum opus Lucani putare volueris, non ſolum nullam aſtronomiæ peritiam in eo homine reperies, ſed & importune ſemper interiectam rerum

cœleſtium mentionem, & leuem, vanum & oſtentatorem illum iuuenem fuiſſe deprehendes. At quibus hæc canimus? Hominibus non ſolum poetices, ſed & ſyllabarum ignaris. An neſcis iudicium, quod Critici non recentiores illi quidem, ſed æquales illorum temporum, de Lucano fecerunt? *Sunt quidam, qui me clamant non eſſe poetam.* Audiamus nunc Patroni clientem & abſoluamus eum. Nam egomet me moror. Primum obijcit me falſo in Lucano notaſſe perpetuam μεσημβρίαν ſub tropico ab eo aſſignari. O hominem otio abundantem. Tantum abeſt, vt Lucanus hoc non crediderit, vt hæc omnium veterum fuerit opinio, antequam Eratoſthenes, & poſt eum Hipparchus aſtronomiæ ſanctiora adyta reſeraſſent. Tam oſcitanter legit commentarios noſtros, in quibus non ſolum meridiem ſemper ſub Tropicis, ſed etiam æternum diem collocari à veteribus diximus. An non ſub Capricorno longiſſimam diem ponit Manilius? *ſed finibus illis, Quos ſuper incubuit, longa ſtant tempora nocte.* Quod Auſonius de Æthiopibus loquens & de noſtro Tropico clarius explicauit ex veterum opinione: *Semper vbi æterna vertigine clara nitet lux.* Quid contra hæc audes hiſcere? in ipſis incunabulis Aſtronomiæ negas hanc veterum Græcorum opinionem fuiſſe, Eudoxi, Metonis, Cleoſtrati, & Euctemonis? Sane Lucanum culpa libero quod cum illis veteribus ita ſentiat: ſed tamen quomodo eum defendam non video, qui Eudoxum & Metonem potius, quam Hipparchum ſequutus ſit. quod Manilium noſtrum feciſſe manifeſtum eſt. Quam

grauiter

Digitized by Google

grauiter homines etiam docti τῇ ἀνιστορησίᾳ peccant, vt cum ea maioribus attribuunt, quæ poſterorum inuenta ſunt. Quidam vir magni in Mathematicis nominis, qui omnium famæ inſultare ſolebat, antequam Manilius meus in publicum prodiret, tanquam indoctum doceret, & cæco viam præiret, familiariter in quadam epiſtola ad me ſcripſit, cauerem, ſi ſapiam, ne in quodam loco Manilij aliter Signa acciperem quam quomodo Abacus aſtronomicus accipit, quæ vocantur Phyſica, graduum ſexagenum ſcilicet. verſus Manilij: *Nam quantum à terris atque æquore ſigna recedunt, Tantum bina patent.* Miratus ſum vnicum Aſtronomiæ magiſtrum fugiſſe non ſolum hic de Phyſicis ſignis non agi, cum de dimenſione vniuerſi per bina ſigna agatur: ſed etiam Phyſicorum ſignorum & nomen & inuentum paulo eſſe antiquius temporibus Alfonſinis, aut fortaſſe æquale illorum temporum. Adeo ſummi viri ἀνιστορησίᾳ multa peccare ſolent. Quas turbas concitauimus demonſtratione circuli Arctici, cuius ratio ab antiquis bene tradita, à proauis noſtris male concepta, eas in animis hominum radices egit, vt eam conuellere idem fuerit, atque animos eorum extinguere? Quam multos offendit inopinatum hoc atque à recepta opinione tam remotum iudicium noſtrum? Diceres tumultum Gallicum Romæ nunciari. Ita bellicum ſpirabant animi etiam doctorum hominum. Sed magnam eorum partem longa dies docuit parere rationi. Sequitur ineptiſſima defenſio, qua NVSQVAM vult legi in Lucano, non NVNQVAM. quaſi ex eo melior fiat

Digitized by Google

conditio Lucani, qui perpetuum epitheton attribuit Meroæ, ἄσκιον. Nam id eſt, nunquam vmbras flectens, aut nuſquam vmbras flectens. vtro enim modo legas idem eſt. Vtrumque reddit epitheton perpetuum ἄσκιος, quod ille attribuit Syenæ. Idque ante nos Macrobius reprehenderat in Lucano. vt pateat horum manifeſta inſcitia, an væcordia, qui ſola Sphæra Sacroboſci, aut vulgari Theoria planetarum inſtructi putant ſe veterum ſcripta explicare poſſe. Atqui ſciat non ſolum poetaſter patronicliens, ſed etiam ille, qui illi febriculoſas illas animaduerſiones aſtronomicas dictauit, veterum eorum hanc opinionem fuiſſe ſub Capricorno & Cancro nuſquam, ac nullo anni tempore vmbram iaci. Quod non ſolum ita eſſe crediderunt, ſed etiam hoc probat alia eorum opinio, qua perpetuam lucem ſub ſolſtitio ponebant. Fruſtra enim putat Lucanum ſuum de die ſolſtitij intelligere, in cuius meridie nullam vmbram iaci ratio docet, puteumque eius experimenti gratia factum totum illuminari, cum Lucanus in tranſcurſu iniecta mentione Meroes, eam ἄσκιον appellauerit. Quod ſi intelligit tantum de ſolſtitio, quare ſub Leone dixiſſet nullam vmbram iaci, ſi hoc vno tantum die ſolſtitij accidere certum eſt? Non poſſum ſatis mirari hominem ita imprudenter ac temere in caſſes inexplicabiles errorum ſe induentem. Nam ſi Lucanus, vt ipſe vult, tantum intellexiſſet Meroen ſolo ſolſtitij die ἄσκιον fieri: ergo ſub Leone non eſſet ἄσκιος, tanto interuallo à principio Cancri ad Leonem interiecto. Non eſt mihi in manibus

codex Lucani. memoriter ea depromenda fuerunt, quæ ſcribo. Non intelligo locum Lucani, *quæ quamuis arbore nulla Frondeat*: niſi legatur, *arbore multa.* Quamuis nemoroſa eſt, tamen, inquit, eſt ἄσκιος ſub Leone. Quis tam Lucani inepte fautor eſt, vt non intelligat eum cum veteribus perpetuam lucem ſub Cancro, & Leone: item per tot dies nullas vmbras aſſignare Syenæ? Quæ hæc eſt inſcitia, velle nos docere non ſolum qui dicat, ſed etiam quid ſentiat Lucanus, cum ex verbis eius ſententia ſatis eliciatur. Docet deinde nos rem nouam & ignotam hactenus, quid ſit Solſtitium: & quo modo fiat: quaſi à poetaſtris hoc primum diſcere incipimus. & adeo pergit in ἀδηλογίᾳ ſua, ſolſtitium καταχρηστικῶς dici: cum re vera Sol non ſtet. Atqui, ô patrone & cliens Lucani, neceſſe eſt veteres putaſſe Solem ſtare, qui hoc nomen ei loco Solis fecerint. quod veriſſimum eſt. Putarunt enim Eudoxus, & illi veteres per integrum ſignum Solem ſtare, quod nos in Antiſcijs Manilij oſtendimus. Vnde Manilius de bruma dixit: *Statque vno Natura loco*. At Lucanus tuus non per vnum, ſed per duo dodecatemoria id putauit fieri. Propterea non ſolum ſolſtitium ſub Cancro & Leone ponit, ſed Cancrum Leoni ob eam rem immiſcet. cuius cauſſam tu ignoras. Quod vero clamat nos Meroen cum Syene confundere, neque ille, neque is qui hæc illi dictauit, nos docebunt quid ſit Syene, quid Meroe: quantum denique inter vtramque interiectum ſit interuallum. Nam neque hoc modo Lucano melius eſt. Qui enim nuſquam flectere vmbras Syenen di-

Aaa ij

xit, neceſſe eſt vt remotiori loco, Meroæ idem tribuat. Hæc defenſio non eſt vnius aſſis. At quantum ſcuticarum ſatis erit illi, cum me ferre non poteſt, quod dixerim Lucanum putaſſe Signa ad Solem moueri? Doceat me, quid ſibi volunt illa? *Hunc vbi pars cæli tenuit.* Ad Grammaticum tribunal ſe vocamus, inquit. Quid ni vocemus hominem, qui prima elementa linguæ Latinæ ignorat? Ita ſane eo illum voco, vbi cum barbariſmis ac ſolœciſmis ſuis vapulabit. Ait, nihil referre vtrum Cancer teneat Planetam, an Planeta Cancrum. Id vero nos negamus: atque pernegamus aliter Latinos loqui quam hoc modo. Vbi Sol principium Arietis tenet, tunc ęquinoctium conficitur. Ouidius: *Aut plus, aut medium Sole tenentę diem.* Recte. Non enim, ô patronicliens, ô poetaſter, ô σολοικιστά, non inquam dicimus, meridies tenet ſolem, ſed ſol meridiem. Et Tenere hac notione eſt verbum motus, vt Grammatici loquuntur. Sic dixit Liuius, Tenere portum, de naue quæ ad portum iter dirigebat. Quid faciemus iſtis Romulis, qui Grammaticos contemnunt, & tamen nobis loquendi canones præſcribunt? Magnam rem feceris, ſi Lucanum tuum hinc extricaueris. Hæc fuit opinio veterum illorum, Eudoxi, Metonis, Euctemonis, & aliorum, vt ſcilicet non ſolum circulos Tropicos ad Solem promoueri exiſtimarent, ſed etiam ipſa ἀπλανῆ omnia: & certis periodis omnia circuire ad Solem putabant, inepto & puerili iudicio. Periodi autem definiebantur, quando Lunæ & Solis motuum ἀποκατάστασις fieret, hoc eſt quando Luna ad idem punctum Solis redibat, à quo

profecta erat ab initio, vt ſit in enneadecaeteride Lunari. Hoc interuallo putabant omnia aſtra in locum ſuum redire non tantum errantia, ſed etiam inerrantia. qua ſententia nihil poteſt puerilius dici. Atque hæc fuit opinio Eudoxi, cuius ἐνόπτρεσιν verſibus exponens Aratus, & volens oſtendere Solē omnium inerrantium eſſe ἐποχὴν aut oriendo aut occidendo, addit:

γινώσκεις τάδε καὶ σύ. τὰ γὰρ συναείδεται ἤδη
ἐννεακαίδεκα κύκλα φαεινοῦ ἠελίοιο.

Noſti, inquit, & tu ad Solem omnia ἀπλανῆ dirigi. Nam vulgata ſatis eſt ἐννεαδεκαετηρὶς Metonica. Hæc ille dixit diſputaturus περὶ ἀπλανῶν ἀνατολῆς καὶ δύσεως, in quibus explicandis nihil agit Theo. Quin apertius in fragmentis Achillis Statij hæc explicantur, in quibus manifeſto ἀποκατάστασιν omnium inerrantium fieri dicit interuallo aut octaeteridis lunaris, aut enneadecaeteridis. Sed Auienus Arati ἔκφρασις ita clare hæc canit, vt per illum poetaſtris omnibus mutis eſſe liceat:

Non ego nunc longo redeuntia ſidera motu
In priſcas memorem ſedes. Habet iſta priorum
Pagina, & incerta rerum ratione feruntur.

Videamus quanta ſit illa periodus:

Nam quæ ſolem hiberna nouem putat æthere volui,
Ut ſpatium Lunæ redeat, vetus Harpalus, ipſa
Ocius in ſedes, momentaque priſca reducit.

Veteres putarunt in 99 ſyzygijs, qui ſunt dies 2924, Lunam ab eodem puncto Solis profectam ad idem punctum redire, quam octaeterida vocarunt: cuius auctor Harpalus, vt fuſe à nobis libro ſecundo de

emendatione temporum explicatur. In eo etiam ſpatio credidit vetuſtas, longo redeuntia ſidera motu in priſcas ſedes redire. Sed Auienus improbata Harpali octaeteride, ait Metonis enneadecaeterida receptam in eius locum fuiſſe, eamque eſſe verum ſpatium ἀποκαταστάσεως ἀπλανῶν.

Illius ad numeros prolixa decennia rurſum
Adieciſſe Meton Cecropea dicitur arte.

& quæ ſequuntur. Quemadmodum Aratum Eudoxi, Auienum Arati interpretem tibi dedi, ita etiam vtriuſque alium interpretem Ciceronem dabo, cui, ſi ſapis, non præferes Lucanum tuum. Is ita ſcribit in VI de Rep. apud Macrob. *Namque vt olim deficere Sol hominibus, extinguique viſus eſt, cum Romuli animus hæc ipſa in templa penetrauit: ita quandoque eadem parte Sol, eodemque tempore iterum defecerit: tum ſignis omnibus ad idem principium, ſtelliſque reuocatis expletum annum habeto.* hæc intelligo de anno magno enneadecaeterico, quo vertente ſæpe referuntur eorumdem ſiderum defectiones, vt anno ſuperiore 1581, Iulii XV, Luna defecit cyclo Lunæ quinto. Eadem die, eodem cyclo idem ſidus defecerat anno dominico 1562. Vides igitur veterum opinionem fuiſſe, ſigna ad idem punctum, hoc eſt ad Solem referri enneadecaeteride vertente. An non clare Cicero dicit ſigna omnia ad idem principium, ſtellaſque omnes reuocari? & tamen Cicero non enneadecaetericum annum intelligit, ſed adeo magnum, vt vix eius partem confectam putet viceſimam. Manilius quoque in genitura Metonis, poſtquam dixiſſet, eum, qui ſub eodem the-

mate naſcetur, ſummum aſtronomum fore, adijcit: *Cælumque nouum verſabit in orbem.* Hoc eſt excogitabit nouam periodum τοῦ παντὸς, & nouam conuerſionem cœli; quaſi eo omnium ſiderum ἀποκαταστάσεις referantur, quo Luna & Sol eidem puncto reſtituentur. Quis hæc negauerit abſurda eſſe, puerilia, & nugatoria? Plus dicam. Non ſolum illi veteres hac opinione imbuti fuerunt, ſed etiam quædam tabes & contagio eius mali ad principem aſtronomiæ Hipparchum, atque ab eo ad Ptolemæum permanauit. Putarunt illi ſummi ac prope diuini viri, quoties Lunæ rationes cum Sole pariarent, ex eo definiendam eſſe anni veri, ac Tropici quantitatem. Hipparchus vero cenſuit in 304 annis illam præciſam rationem motus vtriuſque ſideris fieri. Ii anni Iuliani fiunt dies 111036. atque 111035. tantum ad eam ἀποκατάστασιν neceſſarios eſſe arbitratus eſt. Itaque 300 annos, neglectis illis 4 appendicibus, in quantitatem vnius diei diuiſit, ex qua diuiſione prodijt differentia 300 annorum Iulianorum, & totidem Lunarium, ſcrup. 4'. 48''. quæ de modo anni Iuliani 365. 6, detracta relinquit modum anni Hipparchi dierum 365. hor. 5. 55'. 12''. Hunc verum tropicum annum putauit & Hipparchus & Ptolemæus ipſe: quæ quantitas nihil aliud eſt, quam annus Iulianus deminutus nonadecima parte differentiæ enneadecaeteridis Iulianæ, & enneadecaeteridis Lunaris. Atqui cum rationes illius anni collectæ ſint ex differentia Solis & Lunæ, Ptolemæus cum Hipparcho non dubitauit pronunciare eum verum eſſe annum Tropicum, quaſi ſol ad Lunam,

Digitized by Google

non Luna ad Solem dirigatur. Noſtri Aſtronomi, qui toties Ptolemæum peruolutarunt, quod pace eorum dixerim, nunquam animaduerterunt vnde natus eſſet ille annus Tropicus Ptolemæi. Nos vero, qui primi hanc rem cum alijs innumeris eruimus, eam fuſius in commentarijs noſtris, de emendatione temporum explicamus. Quare, ô bone vir, non eſt quod Lucanum tuum in manifeſta culpa poſt veteres deprehenſum defendas, quod circulos ad planetas promoueri dixerit, cum Aratus, Eudoxus, & alij inerrantium ἀποκατάστασιν cum ſole fieri dixerint, &, quod ineptius eſt, quo tempore Luna in idem punctum cum Sole reſtituitur, à quo nouemdecim annis antea profecta erat: cum denique Hipparchus & Ptolemæus Solis rationes ad Lunam dirigant. Nam plane Cicero in loco à nobis ſupra producto, omnia ſigna & ſtellas ad punctum Solis, & quidem eclipticum reuocat, vnde ea profecta antea dixit. An non plane explicat Lucanum tuum? An obſcure loquitur cum dicit τὰ ἀπλανῆ ad locum ſolis & eclipticum reuocari? nonne Solem epocham quandam conſtituit inerrantium, & errantium, quod tamen abſurdum eſt? Id tamen neque tu, neque populares factionis tuæ vnquam οὐδ' ὄναρ, quod aiunt. Pudet pigetque me cum tam imperito homine mihi rem eſſe, vt defendas deinde, quod dixit miſtum Leonis ſidus cum Cancro, inepte decania in medium producis: quaſi vnquam de illis cogitarit Lucanus: quaſi hoc ad rem faciat. Adeo mente captus es, vt non videas quare miſtum cum Leone ſidus Cancri dixerit. Ait enim ſub Leone in illis

illis locis nullam vmbram fieri. ſi illa loca ἄσκια ſunt ſub Leone, & ſub Cancro omnino itidem ἄσκια eſſe neceſſe eſt. Vnde vtrumque ſidus ideo coniunxit, quod coniunctos effectus habere credidit. Hæc pudet repetere, quia in commentarijs attigimus. Imploro nunc fidem omnium hominum. prouoco te quauis ſponſione, ni ridicula, & prorſus à te aliena ſunt, quæ de motu octauæ ſphæræ balbutis. Hinc ille lacrimæ, hoc eſt, quod vos, & alios ſciolos decepit, qui ea in Manilio, & Lucano rimamini, quæ illis penitus ignota fuerunt. Nam licet Hipparchus primus omnium ex collatione ſuarum, & Timocharis obſeruationum deprehenderit ſtellas fixas locum mutare, & εἰς τὰ προηγούμενα progredi: hoc tamen vix receptum ſero tandem Ptolemæus in vſum reuocauit, & ſolidis rationibus illuſtrauit. Hoc hoc, inquam, vobis imperitis impoſuit, qui nihil ſcitis, niſi quod ex triuialibus ſcriptoribus didiciſtis, neque Ptolemæum accurate legiſtis. Ecce alio plumbeo pugione nos iugulas. Negas *varij mutator circulus anni* dictum de Tropico. expecto quam mox dicas Lucanum Græcè non Latine ſcripſiſſe. Adeo manifeſtus es hoſtis veri. *mutator circulus*, ô indoctiſſime, eſt περίφερεια τοῦ τροπικοῦ. Mutator nonne ad verbum eſt τροπικὸς? Atqui eſt Colurus. Eſto. Iam longe ſtolidiorem facis poetam tuum, quam antea. Quomodo enim eadem pars cœli ſimul poteſt eſſe, vbi colurus Capricornum & Cancrum ſecat? Quid hoc monſtrum verborum eſt? An hoc modo te poetæ tuo recte ſatisfeciſſe putas? Hæc tu ſolue, & eris mihi magnus Apollo. Itane

Mercurius poteſt eſſe ſimul in eadem parte Capricorni & Cancri, aut ſi mauis, pars cœli, quæ Mercurium tenet, vt verbis tui poetæ loquar? Gratum vero eſt, quod στηριγμοὺς planetarum negas à Sole fieri. Tamen hic pertinacia latebram quærit, & epicyclos, quos nunquam Lucanus nouit, in defenſionem paras. Nunquam hodie effugies, veniam quocunque vocaris. Obſecro vos, ſi epicycli ſunt cauſſa ſtationum, quid ſtationes ad Solem? Quam bene hæc Lucanum defendunt, ipſe poetaſter viderit. ſed, quod toties dixi, imperitia antiquitatis hominem decepit. Duo in affectibus Planetarum conſiderantur, magnitudo & ſtationes. Affectus voco, qui tamen nulli ſunt ſed potius patitur viſus noſter. Quod nunc maiores, nunc minores planetæ videantur, in cauſſa ſunt ἀψῖδες ἔκκεντροι, ἀπόγειοι, περίγειοι. Quod ſtare videantur, in cauſſa ſunt epicycli. Ex his veteres, & Plinius quidem ſolam apſidem agnoſcunt. Epicyclum autem ignorarunt omnino, ſed Solis vi planetas progredi exiſtimabant, & vapore repercuſſos regredi. Plinius de ſtationibus ſtellarum: *Percuſſæ in qua diximus parte & triangulo Solis radio inhibentur rectum agere curſum, & ignea vi leuantur in ſublime. Hoc vno protinus intelligi poteſt viſu noſtro: ideoque exiſtimantur ſtare. vnde & nomen accepit ſtatio. Progreditur deinde eiuſdem radij violentia, & retroire cogit vapor repercuſſas.* & infra: *Tantum intereſt, ſubeantur radij, an ſuperueniant.* An non diſerte Lucani verſum interpretatur -*curſuſque vagos ſtatione moratur*? Sed & clarius de retrogradatione loquens: *Tanta eſt naturæ varietas, ſed ratio cui-*

dens. Nam quæ in vaporem Solis nituntur, etiam deſcendunt ægre. Tantum abeſt, vt vllo epicyclorum præſidio muniti ad hanc θεωρίαν ſe conferrent, vt Plinius non niſi ex ſententia veterum dixerit ex vaporis vi ſtellas repercuti. Nam multis ſęculis ante eum Anaximenes dixerat totidem verbis, ſed Græcè, ὑπὸ πυκνωμένου ἀέρος καὶ ἀντιτύπου ἐξωθοῦνται τὰ ἄστρα. Quid aliud Plinij verba volunt? *Retroire cogit vapor repercuſſas.* Eat igitur, & epicyclos ſuos in aliud tempus differat: cum Lucano commodior interpres non ſit, quam Plinius ipſe. Sequitur poſtremò pro coronide exclamatio hominis neque boni neque mentis compotis, cum eiuſmodi verſibus tam barbaris & ineptis, vt mirer ſaccos litium ei defuiſſe, quibus potius daret operam, quam tantum temporis in nugis perderet. Vnum fateor, neque negabo deceptum me eſſe codice meo, qui Germanos duces habet, non Carmanos. Fateor, inquam, eam eſſe veram lectionem. & quamuis mirarer tam longe diſſitos populos à Lucano ſimul poni, hoc tamen facile tolerabam in eo, qui & Tropicos, & Cancrum cum Leone miſcet. Oretum gẽs eſt in India, vicina Carmaniæ, in qua ſeptentrio quindecim tantum noctibus apparet, vt ait Plinius. & hoc eſt, quod perperam interpretatum me fateor in Lucano, deceptum vtrique voce GERMANOS. Quod autem in editione mea Maniliana LVCE *Bootes* editum ſit, pro NOCTE: is ſane ſiue eſt error operarum typographicarum, ſiue manus meæ properantis, ſane non fuit error mentis. quod manifeſtum facit interpretatio mea. Itaque hic æquiore

lectore mihi opus fuit, qui in longis commentarijs, in poeta tam mendoſo & obſcuro interpretando manus lapſum excuſaret. quæ ille, qui quid ſit tantum auctorem interpretari, neſcit, tantum abeſt, vt excuſarit, vt impudenti mendacio dicat de induſtria me lectionem mutaſſe. Denique quam ineptus eſt, cum dicit me barbaricam ſphęram cum Gręcanica confudiſſe. Ego primus aperui, quid eſſet barbarica ſphæra. At iſte Aſtronomus dicit me eam confudiſſe. Atqui nuſquam turpius errauit, quam in hac re, dum putat ſphæram Carmaniæ eſſe ſphæram barbaricam, quæ tantum eſt Ægyptiaca: deinde qui putat ſphæram Germanicam eſſe ſphæram Græcanicam. En cum quibus heroibus nobis res eſt. Nos in ſecunda editione Maniliana bonis & æquis lectoribus ſatisfaciemus. Neque tam noſtri amantes ſumus, vt nos reprehendi ęquo animo non patiamur, modo ea modeſtia adhibeatur, quæ & loci & ordinis mei rationem habeat. Nam quos væcordia, aut inſana libido præcipites in mea ſcripta egerit, næ illi malo ſuo diſcent, quam melius fuiſſet vngues ab hac ſcabie continere. Tu vero, mi Patiſſo, vbi primum hunc poetaſtrum videris, ſi ſecundam declamationem adornare in animo habet, mone hominem, vti primum omnes Grammaticos conſulat, qui ſe Latine loqui doceant: deinde comparet ſibi Murmelianas regulas quantitatis ſyllabariæ, vt emendatiores verſus faciat. Præterea vt ab omni ſolœciſmo, barbariſmo, ἀκυρολογία abſtineat. Alioqui malo in latomias iterum, quam tam malum carmen legere. Porro omnes au-

ctores antiquitatis excutiat, vt ſciat, qui progreſſus aſtronomiæ apud Græcos fuerit, antequam Eratoſthenes, Timochares, Hipparchus eam expoliuerunt, ex illorum atque veterum collatis rationibus colligat, quos auctores Manilius & Lucanus legerint. Ita ne Lucano exiguam quidem partem aſtronomiæ attribuet, non magis mehercule quam Manilio. Præterea ſi Virgilium & antiquiores poetas legerit, vix eſt vt medium locum, fortaſſe ne ſubſellia quidem Lucano in penetralibus poetices relinquat, vbi tot proceres Heliconis ante eum primas obtinere animaduertet. Hæ ſunt leges, quibus authoratus ad dimicandum non cum eo, qui eſt homo infimi ſubſellij, ſed cum ijs, qui eum ad peſtem ante oculos poſitam præcipitem dederunt, deſcendam. Interea libros meos de emendatione temporum expecta quamprimum, ſi modo otium erit totos deſcribere: qui vtinam iam publicum viderent. Nam ſane nihil eſt, quod antiquius & carius ſit mihi in præſentia. Cum enim rancida illa apologia in manus meas incidit, tum forte librum quartum ad vmbilicum perduxeram. Itaque abiecto penſo quotidiano, ſtatim hanc epiſtolam eo calore effudi, quo Lucanus verſus ſuos faciebat. Neque enim meliorem ſcribere per anguſtias tẽporis licuit, neque ſane perſona hominis, quo cum mihi res eſt, meliore digna fuit: cuius tamen ineptijs dum reſpondeo, videor & loci & exiſtimationis meæ oblitus. Ne tamen hoc nomine glorietur. Non enim ei reſpondeo, ſed adoleſcentibus in futurum cauere volui, ne ab hoc genere ſemibarbarorum

hominum ſibi imponi ſinant. Quod ſi duriuſcule ſe acceptum dolet, meminerit hæc ludum iocumque eſſe, præ vt quas turbas dabo, ſi iterum ſimilis dementia, ſtoliditas, væcordia, aut aliquis genius non bene aduocatus eum in ſolœciſmos & barbariſmos impulerit. Neque enim iniurijs agere cum illo volui, quod ſane ab omni vitæ meæ inſtituto alienum eſt. probus, integer, bonus per me quidem eſto. Indoctum tantum & ineptum vocaui. quod & ipſe quidem, ſi hanc epiſtolam legerit, & aliquid hominis habet, negare non poſſit. Neque vnquam poſthac poeticæ manus admouebit, quin illius meminerit, ἔρδοι τὶς, ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην. neque prius ad diuinæ aſtronomiæ res tractandas ſeſe conferat, quam ego ad ſaccós litium. Præterea ſciat in hoc regno Franciæ omnibus ſcribendi datam libertatem: paucis autem vere & recte ſcribendi facultatem. Vale, mi Patiſſo. Datum prid. Id. April. raptim, & extemplo.

Maledictis ſi quis certat, audiat male.
Quam quis non præſtat, ne exigat modeſtiam.

Ioſephus Scaliger Bonauenturæ Irlando iuueni doctiſſimo S.

CVM antea Vertunianus noſter ea mihi de te prædicare ſoleret quæ mirum amorem tui mihi excitabant, poſtquam tuas literas accepi, eo mihi illę iucundiores fuerunt, quo eam voluptatem, quam ex eius ſolum prædicatione capiebam, auctiorem mihi reddiderunt. Spero autem non tantum voluptatem, ſed & fructum nos ex noſtra amicitia percepturos. Ea enim eſt eruditio tua, quantum ex literis tuis humaniſſimis colligere potui, vt neſciam vtrum maior voluptas, quod præter ætatem doctus es, an fructus, quod tam doctus es, ad me redundare debeat. Ego vero, mi Irlande, qui & ὀψιμαθὴς ſum, & αὐτοδίδακτος, hoc præſtabo tantum, vt quam in me non ſentio, in te virtutem amplectar ac deoſculer: & impendia mea ac ſumptus reficiam vberrimis fructibus eruditionis tuæ. Quominus debes expectare à me quod ſatisfaciat eruditiſſimis quæſtionibus tuis. Deſultores enim ſumus, neque diu veſtigia noſtra eundem locum inſiſtere paſſi ſumus. Quo factum vt in aſſiduo corporis motu peregrinatus quoque ſit animus. Propterea neque familiares Muſarum veſtrarum eſſe poſſumus, qui ſemper hoſpites fuimus, neque Iuriſprudentiam tam nouimus quam amamus. Hoc enim in me tantum potuit illa vt amores ſui & ſtudia mirifica in me

excitarit: vt autem amplecti poſſem, neque per occupationes noſtras, neque per tempora licuit. Quia tamen tantum valet apud me oratio tua, vt tibi aliquid negare nefas putem, dicam quod ſentio, non vt te docere, ſed ne vt non tibi parere videar. In lege *Qui ſella.* De ſeruitutibus ruſtic. præd. Ego nullam antiquitatis abſtruſam aut reconditam notionem eſſe arbitror, ac qui actum habet, non licere ei rectam haſtam ferre, merito, nempe propter aſſitas arbores fructiferas, ne ſcilicet ipſa haſta decutiantur fructus. Lege Colonica inter alia diligenter cauebatur ne minimo ictu perticæ arbor quateretur. Quanto magis in iſtis ſeruitutibus quæ ea gratia inſtitutæ ſunt, vt ei, cui debentur vtiles ſint, non ei, qui debet, inconcilient? Haſtam rectam ferre ſolitos illos veteres, neque aliter, vel ipſa Romana marmora docere poſſunt: in quibus ita expreſſi ſunt milites eo habitu geſtantium haſtam rectam, ſed & Poetarum loci indicant. Viam latiorem quam Actum fuiſſe, & verum eſt, neque tu ignoras. Itaque in ea haſtam rectam geſtari ſine vlla fructuum læſione palam eſt. Arbores enim finales aſſitæ non videntur ita poſſe in Viam late ramos agere, vt haſtam rectam prætereuntis metuere poſſint. At in Actu anguſto vel ſe contingere poſſunt, nexis, vt inquit Poeta, per mutua vincula ramis, quod fit propter anguſtiam ſpatij inter vtraſque arbores interiecti. In Actu igitur iubere haſtam demittere, quia haſta nihil pertinet ad iter, vel ad Actum. Hoc enim volunt verba Iuriſconſulti: neque eundi, neque agendi gratia id fieri. & hæc eſt vera mens Iuriſconſulti.

In

In lege *ſilua cædua*. De Verborum ſignificat. Elegantiſſime *terram* vocat *integram*, in qua nondum pecus injjcitur, neque depaſta eſt à grege. Ita enim loquebantur veteres. Lucretius eodem modo *fontes* vocat *integros* de quibus nemo bibit. *Iuuat integros accedere fontes* &c. Quæ enim ſequuntur non tantum explicant mentem Lucretij, quam illuſtrant locum Iuriſconſulti. Extremum illud ponis in Epiſtola tua, de Iuriſdictione Prætoris. Non video quomodo ex celebratiſſima lege *Lecta* D. *de rebus Creditis* poſſit elici Præfectum prætorio iudicaſſe. At eſto iudicaſſe: Nihil habent cognatum neque commune Prætor & Præfectus Prætorio. Itaque Prætorem etiam illis temporibus iudicium dediſſe, non autem iudicaſſe, certum eſt. Iuriſdictio Prætoris non continetur Edicto perpetuo. Quid ait caput edicti? *Iudicium dabo*, nunquam ait Iudicabo, & ſane quandiu Prætor in vrbe fuit, veteri more ius dixit. Poſtquam obſoleuit poteſtas Prætoris, & in deſuetudinem abijt, nomen autem ſolum Prætoris manſit, tunc vt magiſtratus ille nulli rei, ita iuriſdictio non vnius aſſis fuit. Quod accidit ſtatim poſt tempora Conſtantini. Nota eſt tibi Nouella Iuſtiniani de Prætore Vigilum; ex ea potes expiſcari quid olim fuit Prætor, quid poſtea eſſe deſijt. Itaque quandiu fuit Iuriſdictio prætoris, tandiu more veteri fuit, hoc eſt, vt ius diceret, & non vt iudicaret. Specta formulam: Dabo, dicam, addicam. Poſt tempora Conſtantini ſine dubio omnis & Iuriſdictio & poteſtas adempta Prætori, nomen relictum. Neque mirum. Vt enim Cæſares, qui Rempublicam in-

uaſerunt, ne penitus popularem ſtatum πλεονεξίᾳ ſua expuliſſe viderentur, Prouincias cum Populo partiti ſunt, & erant quædam Prouinciæ Populi Romani, quædam Cæſaris, (hoc vulgatiſſimum eſt) ſic in vrbe Magiſtratum Populi Romani reliquerunt, hoc eſt Prætorem; ſed alium ſibi nouum crearunt, vt Præfectum Prætorio. Eſt igitur Magiſtratus Populi, Prętor: Cæſaris, Præfectus Prætorio, & ſane ita eſt: In dies creuit Cæſarum Tyrannis, ita populi maieſtas contra imminuta, donec Cæſaris magiſtratus, popularem magiſtratum poſſeſſione eiecit, qui nullis poſtea vindicijs in veterem poſſeſſionem reſtitui potuit. Itaque Prætoris tantum nomen remanſit, nihilque Prętor retinuit de priſca Maieſtate, quam vt ludos ederet, miſſilia ad populum ſpargeret: quas ὑπατείας nouæ Conſtitutiones & Hiſtoria Conſtantinopolitana vocant. Itaque ijs temporib. id vnum curabat Prætor, quomodo ſcilicet multa prodigeret de ſuo, & iactura rei familiaris, Populi beneuolentiam promereretur. infinita eius rei exempla colligere potes ex 11 Epiſtolarum Q. Symmachi v. c. Præfecti vrbi: qui inſaniuit ſumptibus & profuſionibus in Prætura filij. Ad quam rem adferam tibi verba ex hiſtorico Olympiodoro nondum edito, ita, vt olim ex Codice deſcripſimus: Πρόβος ὁ παῖς Ἀλυπίου τελέσας, τὴν οἰκείαν πραιτοῦραν κατὰ τὸν χρόνον τῆς Ἰωάννου τυραννίδος δώδεκα κεντηνάρια χρυσοῦ ἀνάλωσε. Σύμμαχος δὲ ὁ λογογράφος συγκλητικὸς ὢν τῶν μετρίων πρὶν τὴν πόλιν ἁλῶναι τοῦ παιδὸς Συμμάχου πραιτοῦραν τελοῦντος εἴκοσι κεντηνάρια ἐδαπάνησε, ἑπτὰ δὲ ἡμέρας οἱ πραίτωρες τὰς πανηγύρεις ἐτέλουν. In qui-

bus verbis etiam vides multa quæ pertinent ad δαπά-νας καὶ ἀναλώματα magiſtratuum: de quibus ſæpius in Nouellis. Sed quo prouectus ſum? γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας. Velim hoc mihi affirmanti credas, mi Irlande, dum memini tui, me mei oblitum eſſe. Vale VIII. Kal. Ianuar. CIↃ IↃ LXXIIII.

Ioſephus Scaliger R. D. ſuo I. C. iuueni doctiſſimo S.

EGo vero, mi D. multis de cauſſis te amo atque etiam diligo: Primum quia & virtute ſumma es & eruditione atque humanitate literarum, præſertim iuris ſcientia inſtructiſſimus. Deinde quia optimo patre Iuriſconſulto ac populari meo natus es. Itaque ſi nulla tua priuata cauſſa me moueret vt te amarem, hoc tamen & patri tuo propter probitatem & patriam meam, quæ mihi cum patre tuo communis eſt, deberem. Nunc præter has cauſſas acceſſit virtus tua atque eruditio: ita vt ſit duplex merito cauſſa quæ ad te amandum me impulerit. Quare hoc vnum quantum potero ſedulo curabo ne te tui de me iudicij pœniteat, neque me iam Pictauij nuper tecum amicitiæ inſtitutæ. Quod quæris de locis Cæſaris, laudo induſtriam docti illius tui Fabri, quem dicis *Verſis* pro *Græcis*, legiſſe. Tamen de eo nos propediem ſententiam noſtram, in noſtris ad Cæſarem notis, dicemus. Hoc vnum mihi condonabis, vt te remittam ad illum locum, quem videbis aliquando in Commentarijs

noſtris. De voce IONVM in Plinio, puto recte ſenſiſſe Orhomanum, atque vtinam ita bene in alijs, minus enim ſibi inuidiæ, & nobis laboris quæſiuiſſet. De Præfectis Prætorio, poſt tempora, aut iam à temporibus Conſtantini, certiſſimum eſt quatuor præfectos Prætorij fuiſſe. Cauſſa eſt, quia iam tum imperium non diuiſum quidem fuit, vt temporibus Caroli Magni: ſed ſocietatem admiſit. Itaque Orientale imperium fuit & Occidentale. Ita vides ab illis temporibus nunquam fere Imperatores Romanos ſine ſocio adſcito fuiſſe; Quare in Oriente præfectos Prętorio habuerunt & in Occidente. Secundus poſt Imperatorem gradu fuit Præfectus prætorio. Quare habebat eadem officia, quæ & Impp. Hoc ex Notitia Imperij, item ex Conſtitutionibus, præſertim ex Codice Theodoſiano patet. In Oriente ſedes imperij fuit Conſtantinopolis: In Occidente Roma. Ita Conſtantinopoli, vbi erat Imperator ibi & præfectus Prætorio. & Romæ, vbi etiam ſocius Imperij, ibi & Vicarius Imperatoris, hoc eſt præfectus prætorio. Quia tamen neque Conſtantinopoli, neque Romæ vnus ſufficiebat, alter in Occidente prætor, alter in Oriente creatus eſt. Primus igitur in Oriente, Conſtantinopoli, Secundus, in Illyrico. In Occidente primus Romæ, alter in Gallijs, in vrbe Treueris. Ita inuenimus in Oriente Præfectum prætorio Orientis, hoc eſt Conſtantinopoli, qui ſub ſe habebat Aſiam, Syriam, Pontum &cæt. Prępectum prętorio Illyrici, qui ſub ſe habebat Græciam, Myſias, Daciam & alia. In occidente Præfectum prætorio Italiæ hoc

eſt Romę, qui ſub ſe habebat Italiam, Hiſtriam, Dalmatiam, & Africam. Pręfectum Pręторio Galliarum, qui ſub ſe habebat Gallias, Britannias, Hiſpanias, antequam Hiſpanię regerentur à proconſule. quod accidit temporibus Gratiani: autor Seruius Sulpitius. Auſonius poeta fuit Pręfectus pręторio Italię. Iam Pręfectus pręторio, cum eſſet eodem gradu, quo hodie ſunt proreges, habebat ſub ſe Vicarios. Quid eſt Vicarius? Eſt Diœceſeos magiſtratus, hoc eſt qui ſub ſe habet totam diœceſim. Quid eſt diœceſis? eſt adminiſtratio continens ſub ſe multas Metropoles: vt Metropolis continet ſub ſe multas ciuitates. Exemplis adiuuemus rem ipſam. Pręfectus pręторio Galliarum habet tres vicarios, Treueritanum, Lugdunenſem, Viennenſem. Treueritana diœceſis continet ſub ſe Metropoles ſeu prouincias ſeptem, vtramque Germaniam, vtramque Belgicam, tres in Britannia, Lugdunenſis, quinque, nempe quatuor Lugdunenſes, & maximam Sequanorum: Viennenſis ſeptem, vtramque Aquitaniam, vtramque Narbonenſem, Nouempopulanam, Alpes maritimas & ſeipſam. Vnuſquiſque illarum diœceſium magiſtratus, vt diximus dicitur Vicarius præfecti pręторio: quemadmodum pręfectus pręторio eſt Imperatoris Vicarius. Sed Eccleſiaſticus pręſul diœceſeos, qui eſt in eodem gradu cum Vicario, apud Gręcos dicitur patriarcha. Itaque Viennēſis pręſul, ſi fuiſſet apud Gręcos, dictus eſſet patriarcha. Hoc reperies in hiſtoria Eccleſiaſtica, vbi reperies in vnaquaque διοικήσει factum fuiſſe πατριάρχην. Sed Latini nunquam vſi ſunt eo

nomine. Tantum Viennenſis præſul vocauit ſe Primatem Primatum, hodieque ita preſcribit ſe hoc titulo. Quare? quia ſub ſe habet Primates duos, Primatem Aquitaniæ, & Primatem Narbonenſis. Prima Aquitania, Bituriges. prima Narbonenſis, Narbonenſes. Lugdunenſis qui in Grçcia Patriarcha eſſe potuiſſet, in Occidente tantū Primas vocatur. ſane, quia ipſe eſt primas quatuor pronunciarum. Lugdunum enim eſt prima Prouincia Lugdunenſis. Igitur eodem ordine & gradu Patriarcha, quo & Vicarius Prçfectus Imperatoris. Vterque enim diœceſeos eſt διοικητὴς: hic ἐν κοσμικοῖς, vt Canones loquuntur: hic, ἐν πνευματικοῖς. Vterque igitur tam Patriarcha quam Vicarius definitur διοικήσεως nomine. διοίκησις vt dixi, continet ſub ſe alias Metropoleis. fruſtra enim vt alia plçraque, hodie διοίκησις pro adminiſtratione vni ciuitati attributa, cui præficitur Epiſcopus. Nam hoc olim vocabatur παροικία, quod hodie dicitur Epiſcopatus & diœceſis: ſed fruſtra, vt dixi. Quis neſcit in Nouellis Conſtitutionibus quid ſit διοίκησις? prçſertim apud Iuſtinianum. Poſſem & alia multa & valde vtilia adijcere: ſed ὗς Ἀθηνᾶν, vt eſt in prouerbio, & certe ineptus & nugax ſum, qui de his apud vos diſputare audeo, ego prçſertim & iuris Ciuilis & Imperatoriarum Conſtitutionum ignarus. Sed dum tibi obſequerer, omnem pudorem non abieci quidem, ſed amicitiç noſtrç poſthabui. Vale VIII. Kalend. Ianuar. CIↃ IↃ LXXV.

Ioſephus Scaliger Iul. Cæſ. Fil. R. D. ſuo S.

VTINAM ad literas tuas ita reſcribere poſſem, vt cum officium literarum à me requirere non poſſis, tibi de omnibus tamen, quæ ex me quęris ſatisfacere poſſem. Nam in limite Lemouicano ſum, vbi non ſolum librorum ſed & bonorum hominum maxima ſolitudo eſt. Cum enim ex Pictonibus diſcederem nihil librorum mecum forte attuli, quo ſaltem de hac regione, quę tam ab omni humanitate & literis vaſta eſt, me conſolaret, & quod tempus cum hominibus nihili contero, id totum meis mutis magiſtris darem. Quominus à me aliquid dignum expectatione tua depromi poteſt, doctiſſime D. ſaltem, vt de omnibus, quę erudite in Epiſtola tua proponis, reſpondere poſſim. Quod tamen dubitas de Pręfecto vrbis, quem ex Nouellis & Symmachi lib. I. Item Caſſiodori lib. VI. ſupra omnes Senatores, etiam ſupra Pręfectum Pretorio ſediſſe ais, non mirum. nam temporibus illis ſeneſcentis Imperij ita Iuriſdictionem ſuam tuebantur, hoc eſt intra centum millia in omni Iuriſdictione ſua. Quare inferior fuit Pręfecto vrbi in eius Iuriſdictione, vt Pręfectus vrbi inferior illo intra eius Iuriſdictionem. Hoc dico extremis illis temporibus. At temporibus Auſonij Pręfectus vrbi caput Senatus erat: non tamen ante Conſulem ſedebat. Nam ſi Conſul rogabat ſententias, ſane infra Pręfectum vrbi non ſediſſe neceſſe eſt. At fuit Pręfectus

prętorio Italię alius à præfecto vrbis. Auſonius nunquam fuit pręfectus vrbis, ſed primum præfectus prætorio Italiæ. Quem magiſtratum neſcio qua calamitate diutius gerere non potuit, ſed, vt inquit ipſe, quaſi fortunam pœnitere videretur, quod diuturnum illum honorem illi conſeruare non potuiſſet, præfecturam Galliarum obtinuit. Itaque ait. præfectus Galliæ & Libyæ & Latio. Nam & Galliarum & Italiæ præfectus fuit. At Libyæ præfectus idem cum Italiæ pręfecto. quin etiam alibi profitetur ſe ſecundam pręfecturam habuiſſe, cum ait. *Præfecturarum titulo tenuere ſecundo.* Secundum titulum præfecturæ vocat Gallias. Ea enim erat Occidentis ſecunda præfectura, vt Italiæ, prima. Quare Alciatus immane quantum hallucinatus eſt in eo verſu interpretando in annotationibus in Cornel. Tacitum. Tu, quia librum non habemus, illum conſules apud Alciatum. Iuſtiniani temporibus duo tantum primum fuerunt Præfecti prætorio, illi videlicet, qui ante tum à Conſtantini temporibus erant: hoc eſt Præfectus prętorio Illyrici, & Pręfectus prætorio Orientis. Nam Occidentem Barbari occupauerant. Sed recepta Africa, ipſe nouum addidit Præfectum prætorio: cum antea eſſet ſub Præfecto prætorio Italiæ & ibi præficeretur Vicarius ab ipſo Præfecto prætorio. Nam ita Africa erat ſub Præfecto prætorio Italiæ, vt Britannia & Hibernia ſub præfecto prætorio Galliarum. Formula Præfecti prætorio extat apud Caſſiodorum libro vi. Sed qualis Præfectus prætorio Italiæ eſſe potuerit eo tempore, non video, cum pars Italiæ ab ipſo Theo-

dorico,

dorico, pars à Gręcis adhuc obtineretur. Itaque an eiuſmodi exemplum extet, nunc non memini. De ſcholis Militiarum, hoc certo ſcias. quod in artificijs erat collegium, id in militijs fuiſſe ſcholam. Schola autem erat proprie corpus militum, quod ad caput certum referebatur. Itaque in Centuria militari erant decem Decurię, quę olim tabernacula dicebantur. Vnaquęque Decuria, quę ex decem militibus conſtabat, referebatur à ſuum caput, quem Decanum vocabant, aliter autem caput ſcholę. Hodie eius rei veſtigia extant in Collegijs Eccleſiaſticis, ſeu, vt vocant, Canonicis. Nam decimum collegij vocant alij Decanum, alij caput ſcholę. Itaque in tota Prouincia Narbonenſi & meliori parte Italię, decanum vocant *Capiſchol*, hoc eſt caput ſcholę. Scholę igitur ad id inſtitutę erant, vt de minimis rebus conuenirent decanum ſuum, de grauioribus centurionem, de grauiſſimis Tribunum. Quotieſcunque legeris ſcholas in Conſtitutionibus principalibus, ne alias pręter has, quas diximus, cenſeas. De quibus abunde omnino ſcribere poſſum, ſi, vt iam dixi, libros, quos conſulerem, haberem. Scribam alias fuſius. Tu hęc interim boni conſule. Vale. Malauallę in limite Lemouicano IIII Non. Februar. CIↃ IↃ LXXV.

Ioſephus Scaliger Franciſco Vertuniano ſuo S.

ACCEPI protrepticon Puellæ à te deſcriptum, à nobis Græcè expreſſum, quo die me remiſit quartana mea. Nam proxima die tentari me commotiuncula ſenſeram, cuius rei tu teſtis es. Quamvis enim illa ad me non reuertitur, quo ſolebat comitatu & pompa, tamen eadem ipſa eſt. Pridie quam λῆψις mea eſſet, in venatum aprum cœpimus, atque occidimus. Gratum etiam fuit quod de ſomnio matris miſiſti: non tamen mihi prius ſatis erit factum, niſi ab ipſa matrona præſente præſens rem ipſam ſciſcitari, atque adeo ipſas audire ac reddere voces, potuero. Brugnoli nomen quidem teneo olim mihi à Mureto dictum: ſed tamen Epitaphium ipſum, ita vt in Tumulo eius Venetijs conceptum eſt, ne Muretus quidem ipſe fideliter narrare potuit. Quod tamen dicebat, eiuſmodi erat vt facile agnoſcerem diuinitus parenti meo ſomnium immiſſum eſſe; & omnia quæ de illo pater retulit in verſus ſuos vera eſſe: ipſum præceptorem principis Benedicti aui mei fuiſſe, Noricum patria, profeſſione grammaticum, hominem magni nominis, quid vis præterea? Cum leges patris ſomnium, ſtupeſces certo ſcio. Ipſe de Brugnolo ſcribit, & Brugnolum iſtum ignorat. De methodo Græcam linguam diſcendi Poloni illius amici tui, tantum dicam, vnicuique operam ſuam, induſtriam, laborem, & quod caput eſt, voluntatem ipſam eſſe pro methodo. Non tamen male iudicauit Sarmata ille, qui à

minimis ad maxima progrediendum præcipit. Imo & tibi autor ſum vt illum ſequaris. Accepi alteras literas cum Commentario Contenti Pharmacopolæ in Dioſcoridem, cuius ego doctrinam, induſtriam, atque acumen laudo. Non eſt quod dubites de emendationibus Plinianis ex capite de Croco. Nam tam veræ ſunt quam verum eſt, quod ipſe deprehendit, Robertum Conſtantinum aſinum eſſe in bonis autoribus tractandis; Nullius enim ignorantiam inſectatus ſum: à me ipſo enim incipiendum eſſet: impudentiam tantum ferre non poſſum: quam ſi ferrem in Roberto Conſtantino, mihi contra bellum gerendum eſſet cum modeſtia, cum qua mihi ſemper bene conuenit. Sed nō tanti eſt Cōſtantinus, vt modeſtiam meam ab eius impudentia ſuperari ſinam; hoc dico, quia, vt recte Contentus noſter animaduertit, homo ineptiſſimus ex Plinianis male intellectis bonam ſententiam ſe eruere poſſe ſperauit: Et quod Plinio ne in ſomniis quidem in mentem venit, tanquam Plinianam mercem nobis vendicare conatur. Idem dico de Mathiolo, Amatho Luſitano, & aliis latrantibus caniculis, quibus Ladanum Plinij non bene olet, hoc eſt qui Plinium putant *κισθὸν* & *κισσὸν* confudiſſe. Vide quæ ignorantia eſſet, imo quod flagitium, neſcire vbi ad imperitis librariis peccatum eſt in bono auctore. Plinij de Ladano verba ſunt. *Similiter hoc Cypri fieri tradunt, vt eſſe æſipum hircorum barbis genibuſque villoſis adhærens, ſed ederæ flore deroſo, paſtibus matutinis, cum eſt rorulenta Cyprus.* Hæc ſane, ita vti vulgo edita ſunt, nihil aliud quam meræ nugæ ſunt.

Digitized by Google

Nam Plinius loquitur de Ciſtho, quæ autem hęc eſt imprudétia cum loquetur de Ciſtho poſtea de ederæ flore verba facere? Qui Plinium reprehendunt debebant potius aduertere, magis peccare Plinium cum de edera loquitur, cum tamen inſtitutum eius eſſet de Ciſtho loqui, quam ſi nactus exemplar corruptum κίσθον pro κιττὸν; aut contra κιττὸν pro κίσθον legiſſet. Tolerabile enim eſt peccare, vbi habeas qui præeat errori, quod ſolet accidere illis, qui in vitioſa exemplaria incidunt. At Iuriſconſultus, qui de prædio Mæuij tractat, mox de prędio L. Titij verba facit, ineptiſſimus eſt. Ita Plinius cum de Ciſtho loquitur non potuit de ederæ flore loqui. Quid ergo eſt. Nempe id quod toties ex me audiſti, non omnibus datum eſſe bonos autores emendare. Hoc enim vulgo homines aut non audent, quia neſciunt, aut audent, quia impudentes ſunt. Sed non hæc agimus: non enim declamatores ſumus. Aio Plinium peſſime hac in parte vt in multis alijs corruptum eſſe. Legendum enim, *genibuſque villo ſic labantes ſphærula flore deroſo*, cuius lectionis veſtigia apparent in antiquis Plinianis libris, in quibus legitur, *ſperula flore deroſo*. Sphærula eſt τὸ σφαιρίον pillula, cum Plinius non haberet vocem qua Corymbum exprimeret, ſphærulam dixit, vt ante eum Varro: & ſane Grammatici Græci, cum κόρυμβος quid ſit exponunt, aiunt eſſe σφαιρίον ἀνθῶν. Eiuſmodi corymbos habent ederæ, ciſthos, & alia, vt vulgo notum eſt. Elegantiſſime igitur Plinius τὸ ἄνθος κορυμβοειδὲς ſphęrulæ florem vocauit. Sed quia contumaciſſima bellua eſt

ignorantia, expugnanda nobis eſt altero exemplo Pliniano, eoque corrupto ex capite de Coronamentis, verba eruditiſſimi ſcriptoris hęc ſunt: *vtuntur & ſphærulis & corymbis ederæ flore purpureo*. Eruditus autor indicat ἐπεξηγητικῶς Gręcanico verbo quid intelligat per ſphęrulam, cum corymbos interpretatur. Sed error manauit ex conſuetudine veterum librariorum, qui *Sferulis*, non *ſphærulis*, ſcribebant. Eant igitur iſti boni Dioſcoridis interpretes Pliniomaſtiges, & doceant me quomodo ex ferulis coronamenta fiant, vel potius quę cognatio ferulis cum corymbis ederę. Quod ſi me docuerint viros putabo. Sed neque omni ex partę integer eſt Plinius noſter eodem capite de Ladano: *cum eſt rorulenta Cyprius*. Sane ſi mentem Plinij, hoc eſt Latinitatem ipſam contemplere, hę non vnius aſſis ſunt, ſi triuiales iſtos magiſtros ſpectes, fortaſſe erit, cum Cyprus maxime rore abundat. Pulchrum ſane commentum. Ita Plinius, non ſuo ſed magiſtellorum more, loqueretur. Nos contra contendimus illud, *Cyprus*, abundare. Expungendum enim omnino. Elegantiſſima eſt ſententia, roſo ſphęrulę flore, cum ſcilicet ipſa ſphærula rorulenta eſt. roris enim illicio florem illum appetunt hirci. Allatrent ergo Plinium docti iſti viri, qui tamen belli ſibi videntur ſi quod ipſi ignorant, Plinio imputant. At cui viro? ſane tanto, vt non mirum ſit ſi vulgus illum improbet, cum minime auctor vulgaris ſit. Hęc ſunt quæ ad defenſionem maximi ſcriptoris contra ineptiſſimos homines

ex tempore deprompſimus. Plura enim & meliora tibi & Contento noſtro communicaſſem, ſi Plinium ipſum cum Theophraſto, ac Dioſcoride in manibus habuiſſem. Sed tantum abeſt vt eorum copia mihi ſit, vt etiam atramento mutuatitio hęc ſcripſerim. Chartam etiam cui hæc illæui mutuo accepi. Tu Contento ipſi hæc communicato, & quia eum diligo induſtriamque eius ac ſtudiũ maxime ex quibus potero augere volo, mone illum, niſi graue eſt, de mendo alio quod in eodem capite de Ladano hodie in vulgatis codicibus Plinij legitur in his verbis, *Itaque attractis funiculis herbam eam conuolui, atque ita offas fieri.* Quid (malum) ſibi volunt iſta? attractis funiculis. Qui Latine neſciunt, illa pro arbitrio ſuo alius aliter interpretatur. Ego certo ſcio illud, *funiculis*, expungendum eſſe & legendum: *Itaque à tractis herbam eam conuolui, atque ita offas fieri.* Tractæ ſunt longæ illæ productiones lanæ, in quas ſcilicet extenditur lana, cum in lanificio netur: quæ Græci κατάγματα vocant. Ab eo Latini in panificio tractas vocant paſtillos in longum productos, vt contra offas paſtillos in rotundum glomeratos. Auctores Cato, Varro, & Athenæus, qui Latinam vocem τράκτας vſurpauit. Ait igitur Plinius herbam illam prius in minimas tractas componi, deinde ex aliquot tractis in grandiores offas digeri. Hęc ni vera ſunt nive hęc mens Plinij fuit, me qui volet ſponſione prouocato. Quare non eſt quod Contentus cauſſam ſuam teſtimonio Conſtantini meliorem, aut deteriorem fieri poſſe putet. Melius enim faciet, ſi ſcriptorem nihili

nunquam in teſtimonium producat, quã ſi abutatur otio & diligentia ſua. Igitur apud Plinium *à tractis*, eſt poſt tractas factas, vt Latini loquuntur. Sed hæc non intelligunt iſti, qui noſtram in emendandis bonis auctoribus diligentiam cauillantur. Ego vero maximum ex eorum ignorantia fructum capio, qui videam eos non ſolum hæc noſtra, quæ ipſi impugnãt, ſed etiam quę ipſi ſcire videri volunt, ignorare. Illud quoque monendi ſumus ne *Cyſthon* pro *Ciſtho* ſcribamus. Nam κακέμφατον eſt κύσθος, ſignificat enim in muliere eam partem, quæ honeſte nominari non poteſt. At Auſonius noſtras facetiſſime luſit in Grammatico, qui lugebat ſeplaſiariam. monet enim vt caueat ne cyſthon & ciſthon eiuſdem odoris putet. Cum igitur Plinius Ciſſum hoc eſt Ederam cum Ciſthô non confuderit, vt apparet ex correctione noſtra, non eſt, quod diutius in eo laboret Contentus, vt de Ciſsaro, & Cittaro teſtimonia adferat. Non enim hęc ad rem. Hoc tantum probandum eſt falſum eſse quod Mathiolus, & alij volunt, Plinium κισσὸν & κίσθον confudiſse. Quod autem edera κίσσαρος & κίτταρος vocetur, mirum non eſt. κισσὸς enim aut κιττὸς edera eſt, ἄρον eſt Arum herba, cuius folia cum edera maximam cognationem habent. Compoſitum ergo κίσσαρος ex Ciſso, & aro. Quare male Virgilius Marcellus legit in Dioſcoride κίτθαρον, cum legendum ſit κίτταρον. vt & alibi. Nos cras, hoc eſt pridie nonas Decembris proficiſcimur. Tu ſi quid ad hæc habes reſpondeto, & Abennium aut huc mittito: vt tuę literę mihi reddantur, diligenter

curabitur. Vale III Non. Decembris. CIↃ IↃ LXXIIII.

Ioſephus Scaliger Fr. Vertuniano ſuo S.

NOn dubium eſt quin id mendum, quod in Theophraſti codicibus eſt iamdudum, & ante Pliniana tempora inoleuerit, ipſique Plinio viro ſummo domi militięque impoſuerit; certiſſimum etiam apud Theophraſtum libro VI κίσθον, non κισσὸν legendum. Vnde propagatur error, non ſolum in libro, ſed etiam in mente Plinij qui Ciſton cum Ciſſo ſeu edera confuderit. Verba Plinij capite dę ederis hęc ſunt: loquitur περὶ κισσοῦ δενδροειδοῦς: *ſigna eius folia maxima, atque latiſſima mammas erigentia*, videndum num apud Theophraſtum legatur βλαστοῖς in illis verbis ex Gazę interpretatione, non tantum folijs quæ maiora latioraque habet, ſed etiam germinibus, ſi enim in eodem Theophraſto quem non habemus, legitur βλαστοῖς, hoc ſi ita eſt non mirum cum dixerit *mammas erigentia*, quod ſane ab omni ratione remotiſſimum eſt, neque quas mammas edera habeat video, quæ animal non parit. Ciſſos edera rigens proprie vocatur, vt ait Plinius, quia ſi ea quæ ſerpit humi, eſt χαμαίκισσος, ſine dubio ἐκ τῶν πρός τι, ea quę ſurrecta eſt & rigens, erit κισσὸς. Indignum Leoniceno putare per κισσὸν ſpeciem Ciſthi intelligi. Doctiſſimi ætatis noſtræ viri eodem modo decepti ſunt, quo Plinius. Plinio Theophraſti codex mendoſus, illis Plinius, & ipſe mendoſus, impoſuit; in illis

tamen

tamen requiro iudicium vbi viderint Ladanum in ſegetibus naſci. ipſum in πετρώδεσι φύεσθαι notant Græci, & nos ſcimus & ipſi docti viri non neſcierunt, quo minus excuſandi, ne quid aſperius dicam : Age , naſcatur ſane in ſegetibus. Ladanum non eſt planta, ſed ſuccus plantæ, vel ros, vel ſi vis, ἰξὸς aut lentor, non igitur magis Ladanum naſcitur in ſegetibus quam pix in montibus : ſed Ladanum in lada quæ eſt altera ciſthi ſpecies, pix autem in pinum. Deinde quid eſt vtrunque Ladanum ? nos vnum tantum veteribus notum ſcimus ; ex quorum fide & vnum quoque eſſe Ladanum , non duplex aſſerimus. Omnium illud fortiſſimum argumentum eſt, quod Grammatici illa verba Plinij ſemper ſuſpecta habebant. Sed reſtituamus Plinium nitori ſuo , qui ſine dubio ita ſcripſit. *Et Ladano ſiſtitur aluus, vitroque quod in ſegetibus naſcitur contuſo & cribrato : Bibitur ex aqua mulſa, item melitite vino.* Plinius non tractat peculiariter de Ladano , ſed de ijs quæ aluum adſtringunt. Vitrum eſt ἰσάτις, ex eius paſtillis non parum compendij percipiunt Tectoſages Lauracienſes. Vitruuius, Mela, Cæſar, Marcellus Empiricus, alij diſertim ἰσάτιν herbam à Latinis *Vitrum* vocari ſcribunt. Plinius à Romanis Glaſtum vocatum ſcribit. id eorum lingua & olim & hodie vitrum ſignificat. Vitri herbæ duæ ſpecies , altera ſponte naſcitur, altera ſatiua ea eſt , quam in ſegetibus naſci ait Plinius. falluntur qui ſegetes tantum putant dici frumentum ſatum , dum omne, quod in aruo frumenti

Digitized by Google

more ſeritur dicatur ſeges. Deinde & in ſegetibus frumenti poteſt ſponte ſua naſci ἴσατις. Quod ſi obijcitur nobis Plinium intelligere plantam quandam quæ Ladanum vocatur, non Ladanum quod è Ciſtho fit. Sane Plinius non debuit eius deſcriptionem omittere, cum facile confundi poſſit cum vero Ladano, idque vel ob id maxime, quod duæ ſpecies eius facere videretur, cum ait *Vtroque.* Sed Plinium de vero Ladano intelligere dubium non eſt, qui eum poſtea deſcripſit, cum omnibus notum non eſſet: At Vitrum non deſcripſit, tum quia vulgaris herba, tum etiam quia non hic tractatur ſtirpium hiſtoria. Alibi enim abunde id facit. Non igitur Plinius per ladanum plantam vllam intelligit. Deſcripſiſſet enim, vt iam dixi, vel eo nomine, vt ne cum vero Ladano confunderetur. Auellenda igitur ex animis doctorum hæc de Ladano Plinij opinio. Apud eundem Plinium libro XXVI eodem loco diſtinguendum: *Aluum ſiſtit & chondris, ſiue pſeudodictamum; Hypociſthis, orabathion quibuſdam dicta, malo granato immaturo ſimilis naſcitur, vt diximus, ſub ciſtho.* Apud eundem, *ſed ederæ flore deroſo paſtibus matutinis.* non audemus affirmare veram eſſe coniecturam noſtram, *ſphærulæ*, ſed mirum, ſi Plinius putauit eam herbam eſſe ederam, cur poſtea Ladam vocet. ſane hic hæreo, ſed credo, quod propius vero videtur, Plinium & hic quoque κισσὸν pro ciſtho legiſſe, & omnino hiſtoriam de Ladano ignoraſſe. Alioqui primum herbam non [illegible] ſet, quæ eſt θάμνος: deinde

cum in Arabia ex fruticibus elici dicat, hic, in Cypro, ex herba non ſcripſiſſet: poſtremo multa ſimul & ex herba elici & ex frutice. Nam in Cypro ex herba: in Carmania, & ſupra Ægyptum, ex frutice translato per Ptolemæos. Ita videmus non ſibi conſtare Plinium, & omnino vt concedamus eum ſciuiſſe Ladanum quid eſſet, tamen neſciuiſſe vnde eſſet. Nam vide. Ait *attractis funiculis herbam eam conuolui.* Hæc ex Dioſcoride tranſcribebat: & iniuriam optimo ſcriptori facit, tum quia herbam vocet, quam ipſe θάμνον vocauerat, & nos ſcimus fruticem eſſe, tum etiam quia non intellexit quid ſcribebat. nam attractis funiculis dicit herbam eam conuolui, ita obſcure καὶ ἀτόπως, vt quid velit Dioſcorides, manifeſtum ſit, quid ipſe velit, ne ipſe quidem intellexerit. Quis vnquam intellexiſſet illud, *attractis funiculis?* Deinde peruertit verba Græci ſcriptoris ὑλίζουσι, mutans εἰλίζουσι. Tolerabile erat, ſi dixiſſet Ladanum, & pingue illud conuolui, non autem plantam ipſam. Ergo ſibi contradicit ſtatim; nam non multo ante dixit pingui ex herba collectum Ladanum vocari: nunc herbam conuolutam & in offas & tractas digeſtam ladanum vocari. Vides nihil potuiſſe dici inconſtantius, niſi fortaſſe aut ſimilis; aut maioris inconſtantiæ fuerit, non meminiſſe à ſe ſuperius ſcriptum; Ladanum quod ipſe toxicon ait vocari, non aliud eſſe quam hoc, quod attractis funiculis colligebatur. Profecto nihil aliud dicere poſſumus quam Plinium & Ladanum & Ciſthon ignoraſſe. Hoc tantum dicamus non poſſe legi *Ederæ flore deroſo*, cum iam herbam *vo-*

cari dicat Ladam. Non puto eandem Ladam & ederam vocaſſet. Ibidem verba ita legenda. *Etenim illi Ladam vocant: huius pingue inſidere.* rurſus conqueror quod Dioſcorides θύμιον herbam vocet. Libro xxi cap. ix omnino legendum, vt emendauimus *ſphæralis*. Apud eundem libro xxiiii cap. x, lege *trinis digitis flore carpto*: vbi ſuperſtitio veterum notanda, in tribus digitis, vt apud Ouidium,

Et digitis tria tura tribus ſub limine ponit.

In eo putabant eſſe religionem. Politiani ſententiam & emendationem probamus. Quam inter Ederas diximus Ciſſos Erithranos &c. Auicenna in hoc, vt & in alijs quoque nugatur. Notandum quotieſcunque Auicenna diuerſe de eadem re tractat, ipſum ignoraſſe quid eſſet. hoc ſciunt omnes, qui ſedulo Auicennam triuerunt. Fruſtra hac in re Plinio patrocinatur Politianus. Vbi etiam ridiculus eſt, cum ait, à Theophraſto florem ederæ χνοώδη appellari propterea quod lanuginem habet intra ſe vt roſa. ineptè ſane. nam χνοώδης flos eſt propriè Liguſtri, Ederæ, Vitis. Eæ enim ἀντὶ τοῦ ἄνθους χνοῦν potius habent. At nullus χνοῦς in roſa, ſed flos roſæ conſtat ex folijs, vnde centenariæ roſæ à numero foliorum. At χνοώδης ἄνθει dicitur, quod folia non habet, ſed pro eo χνοῦν. Perperam Leonicenus Ladam latinum putat. Tantum abeſt vt latinum ſit, vt Plinio homini Italo, quia id popularibus eius ignotum fuit, veniam demus, quod ignorarit. Ruellius lib. i. cap. lxvii errat cum Plinio, qui ait ſuccum illum conuolui, & in offas digeri. nam error fuit Plinij, qui εἰλίζεσθαι pro

ὑλίζουσι legerat in Dioſcoride. Alius error, cum dicit multiplicem Plinio Ladani legendi rationem eſſe. Ipſe enim duas tantum agnouit, vnam ſponte, hoc eſt ex villis caprarum; alterá arte hoc eſt funibus attractis, vel neruo arcus ad illas plantas attracto. Prius vocauit terrenum, quia fere οἰνπῶδες, alterum factitium, quia ingenio hominum non ſponte colligitur, &, vt verius dicitur, quia non φύσει, vt illud ſuperius, ſed θέσει. De Braſſauola aliquid addidiſſem, ſi tanti hominem feciſſem, vt eius ſcripta legere non pigeret. Sed quia iamdudum mihi perſuaſi, & ex eius ſcriptis comperi, nihil aliud eum virum fuiſſe quam cymbalum ineptæ medicorum plebis, eum miſſum faciam. Non dignus eſt, vt in hunc cenſum veniat. Stypticitas verbum eſt in officinis natum, non Pergami, neqùe in Co Inſula, Latine diſtringendi facultas, Græcè τὸ στυπτικόν. Hæc ad te fuſius quam antea ſcripſi, quia & chartulam & attramentum erogaui. Tu, amabo, quamprimum reſcribe. nam ante diem XIII. Kal. Martias in aulam profecturus ſum. Vale Malauallæ IIII. Non. Februar. CIƆ IƆ LXXV.

Ioſephus Scaliger Franciſco Vertuniano ſuo S.

NONDVM vt video occluſiſti ſeplaſiam tuam. Ladanum enim tuum iterum nobis in ea proſcribis, ne quid denique deſit vnguentariæ tuæ, ſed niſi fallor, abunde puto tibi ſatisfactum à nobis poſterioribus meis literis, quas ad te de eadem re nuper dedi, non dubito quin fideliter eæ tibi ſint perlatæ. in illis videbis, aut potius vidiſti, quid ſit mei iudicij de tota re, præſertim de Plinio noſtro, quem hac in re tueri non poſſum: quanquam meliorem partem culpæ in corrupta exemplaria quibus vſus eſt, deriuandum putem, vt illud quod negari non poteſt μαστοῦς, pro βλαστοῦς legiſſe, tamen adeo cæcum fuiſſe, qui non viderit tam inepte μαστοῦς ſtirpi, quam βλαστοῦς animali tribui. Mitto quod Ciſon Erythranon à Græcis vocari ait, quod nuſquam ab illis proditum eſt, cum potius ὑποκισθὶς ἐρύθρανος dicatur, vt tamen hoc ait ipſe. Prudens, an deceptus Ciſthum cum ciſſo confundit, neſcio: hoc vnum ſcio hac in parte non illi vitio vertendum fuiſse, cum Ciſthos frutex vulgo ab alijs κίσθαρος, ab alijs κίσσαρος vocaretur. Quod conuincit non Plinium κισσὸν vocaſse κίσθον per ſe, ſed in eo ſequi vulgus. Propterea ciſthi deſcriptionem cum ederis commiſcuiſse. Sed de his ſatis. Venio ad Leonicenum equidem de eo viro non niſi honorifice prædicare debemus, vel eo nomine, quod primus philoſophiam & medicinam ipſam, cum humanoribus literis coniunxit. Primus enim ille nos docuit

homines qui ſine bonis literis medicinam tractant, eſſe ſimiles ijs, qui in alieno foro litigant. Scis quid velim. Et mirũ præterea accepi de eo viro. A pueritia, imo à cunabulis ipſis ad xxx annum morbo comitiali adeo tentabatur, vt cum ad ſe redierat, pertæſus vitæ, pene ſibi manus afferre vellet. Sed poſt trigeſimum annum plane eo malo defunctus, omnibus membrorum ac ſenſuum officijs integer nulla morbi ſuſpicione, ad 94. annum peruenit. Et, ſi bene memini, triduo antequam decederet de vita, operam dederat lectioni. Fœlicem ſane ſenectam, quæ prius portum apprehendit, quam nauigationis incommoda ſentiret. Hæc ego præfare volui in honorem ſummi viri, qui cum ſummo honore legendi & docendi munus, cum ſumma tranquilitate, vitæ curſum obiuit. Tamen multa ſunt quæ in eo homine requiras: & primum ridicule mauult Græcarum literarum cognitionem Plinio adimere, quam ſtirpium. At contra vulgo ſcriptorum euenire ſolet. Ipſi enim non ſine eruditione ſcribunt, ſed pleraque omnia ſine experientia. Et facilius eſt me diſcere ex libris, præſertim in vrbe habitãtem, aut melioribus occupatum, quam colles & prærupta montium perreptare, vt vnam ſtirpiculam eruam. Quin etiam neceſſe eſt Plinium non vidiſſe Hypociſthiden, quia in Italia non naſcitur, potius quam vt concedamus eum Græcarum literarum ignarũ fuiſſe. Quamuis enim in corrupta exemplaria non incidiſſet, tamen quia quid eſſet Ciſthus ignorabat, propterea potuit Ciſthum cum Ciſſo confundere: quia Ciſſum nouerat, Ciſthum ignorabat.

Vide quam vera loquar, quamquam aliena à ſententia Leoniceni. Ego ſane melius cum Plinio, Theophraſto, Dioſcoride de Ciſthi viribus diſputabo, quam cum Contento noſtro Pharmacopola de forma. Ciſthum enim nunquam vidi, ſed quid Ciſthus ſit optime ſcio. Quid eſt igitur quod vult ipſe, Plinium non potuiſſe ignorare id quod vulgo Pharmacopæorum notum erat? Pulchrum ſane argumentum. At ego illi oppono Nicandrum, qui de ijs rebus ſcripſit, quarum ipſe prorſum ignarus erat. Oppono Aratum, qui ἀναστρολόγητος luculentiſſimo poemate τὰ φαινόμενα deſcripſit. Ridiculum eſt, mi Sanuertuniane, Leoniceni argumentum, atque Leoniceno indignum. Deinde putat ſe non magnam iniuriam facere Plinio qui ei detrahat Græcarum literarum cognitionem, vt eum ſtirpium peritiſſimum faciat. Quidnam poteſt facere vtrumque & literarum Græcarum & ſtirpium ignarum? nugæ. Videndum eſt etiam Plinium pro literato homine accipi velit, an pro Pharmacopœo: ſane pro literato, ſi ſapit. At vt eius verbis loquar, non minus dedecus erit homini literato literarum Græcarum cognitionem adimere, quam Pharmacopæo ſtirpium. Tædet me illius ineptæ Epiſtolæ, quæ neque docte, neque Romane, hoc eſt Latine, ſcripta eſt. Itaque reliqua quæ ſequuntur non attingam. Pulchre enim à te animaduerſum eſt de clauſula Plinij quam corrumpit. & alia omnia, quę non repetam. Tu ſatis per te ſapis, nec alieni conſilij eges. Hoc tene, Plinium eruditiſſimum ſuæ ætatis hominem, Latinæ elegantiæ obſeruantiſſimum, non

mirum

mirum aliquando in vertendis Græcis hallucinari. Hoc non ſolum illi ſed & Ennio, Attio, Ciceroni accidit. At quibus viris? qui ſunt columina priſcæ Latinitatis. De quorum erroribus ſatis alibi demonſtraui. Vale Malauallæ in limite Lemouicano VI. Non. Mart. CIↃ IↃ LXXV.

Joſephus Scaliger Franciſco Vertuniano Doctori Medico S.

TERNAS à te vno die accepi, ſed omnes eodem argumento, addo etiam eadem indole animi tui, hoc eſt illa amoris in te mei ſignificatione: qui erit vnus character tuarum literarum, vt cum eo obſignatas ad me mittes ſemper poſſim agnoſcere tuas eſſe. Gratum etiam officium tuum, quo me erga puellam Catharinam Rupęam & matrem eius proſecutus es. Omnes literæ tuæ, vt iam dixi, idem continebant. In quo præcipuis duobus reſpondebo, *de Critico* & de verbo *Macte*. Ac primum de eo quod prius ordine eſt, de Critico. Non eſt quod vos Aſclepiadæ gloriemini de vetuſtate Medicinæ veſtræ, qui nobis obijcitis Machaona & Podalyrium. Habet & iſta doctrina quam Grammaticam vulgus vocat, neque tamen intelligit. habet, inquam, & vetuſtiſſimos ſuos vindices, Linum & Palamedem, & Cadmum & alios. Sed hoc nihil ad Criticum. Ita ſane. Volebam tamen neſcius ne eſſes eam à maximis viris non ſolum cultam, ſed etiam excultam fuiſſe. Qui enim de ea libros reliquerunt maximi viri, etiam in alijs ſtudijs, fue-

curabitur. Vale III Non. Decembris. CIↃ IↃ LXXIIII.

Ioſephus Scaliger Fr. Vertuniano ſuo S.

NOn dubium eſt quin id mendum, quod in Theophraſti codicibus eſt iamdudum, & ante Pliniana tempora inoleuerit, ipſique Plinio viro ſummo domi militięque impoſuerit, certiſſimum etiam apud Theophraſtum libro VI κίσθον, non κισσὸν legendum. Vnde propagatur error, non ſolum in libro, ſed etiam in mente Plinij qui Ciſton cum Ciſſo ſeu edera confuderit. Verba Plinij capite de ederis hęc ſunt: loquitur περὶ κισσοῦ δενδροειδοῦς: *ſigna eius folia maxima, atque latiſſima mammas erigentia*, videndum num apud Theophraſtum legatur βλαστοῖς in illis verbis ex Gazę interpretatione, non tantum folijs quæ maiora latioraque habet, ſed etiam germinibus, ſi enim in eodem Theophraſto quem non habemus, legitur βλαστοῖς, hoc ſi ita eſt non mirum cum dixerit *mammas erigentia*, quod ſane ab omni ratione remotiſſimum eſt, neque quas mammas edera habeat video, quæ animal non parit. Ciſſos edera rigens proprie vocatur, vt ait Plinius, quia ſi ea quæ ſerpit humi, eſt χαμαίκισσος, ſine dubio ἐκ τῶν πρός τι, ea quę ſurrecta eſt & rigens, erit κισσὸς. Indignum Leoniceno putare per κισσὸν ſpeciem Ciſthi intelligi. Doctiſſimi ætatis noſtræ viri eodem modo decepti ſunt, quo Plinius. Plinio Theophraſti codex mendoſus, illis Plinius, & ipſe mendoſus, impoſuit; in illis tamen

tamen requiro iudicium vbi viderint Ladanum in ſegetibus naſci. ipſum in πυρώδεσι φυέσθαι notant Græci, & nos ſcimus & ipſi docti viri non neſcierunt, quo minus excuſandi, ne quid aſperius dicam : Age, naſcatur ſane in ſegetibus. Ladanum non eſt planta, ſed ſuccus plantæ, vel ros, vel ſi vis, ἰξὸς aut lentor, non igitur magis Ladanum naſcitur in ſegetibus quam pix in montibus : ſed Ladanum in lada quæ eſt altera ciſthi ſpecies, pix autem in pinum. Deinde quid eſt vtrunque Ladanum ? nos vnum tantum veteribus notum ſcimus ; ex quorum fide & vnum quoque eſſe Ladanum, non duplex aſſerimus. Omnium illud fortiſſimum argumentum eſt, quod Grammatici illa verba Plinij ſemper ſuſpecta habebant. Sed reſtituamus Plinium nitori ſuo, qui ſine dubio ita ſcripſit. *Et Ladano ſiſtitur aluus, vitroque quod in ſegetibus naſcitur contuſo & cribrato : Bibitur ex aqua mulſa, item melitite vino.* Plinius non tractat peculiariter de Ladano, ſed de ijs quæ aluum adſtringunt. Vitrum eſt ἴσατις, ex eius paſtillis non parum compendij percipiunt Tectoſages Lauracienſes. Vitruuius, Mela, Cæſar, Marcellus Empiricus, alij diſertim ἴσατιν herbam à Latinis *Vitrum* vocari ſcribunt. Plinius à Romanis Glaſtum vocatum ſcribit. id eorum lingua & olim & hodie vitrum ſignificat. Vitri herbæ duæ ſpecies, altera ſponte naſcitur, altera ſatiua ea eſt, quam in ſegetibus naſci ait Plinius. falluntur qui ſegetes tantum putant dici frumentum ſatum, dum omne, quod in aruo frumenti

Digitized by Google

more ſeritur dicatur ſeges. Deinde & in ſegetibus frumenti poteſt ſponte ſua naſci ἴσατις. Quod ſi obijcitur nobis Plinium intelligere plantam quandam quæ Ladanum vocatur, non Ladanum quod è Ciſtho fit. Sane Plinius non debuit eius deſcriptionem omittere, cum facile confundi poſſit cum vero Ladano, idque vel ob id maxime, quod duæ ſpecies eius facere videretur, cum ait *Vtroque*. Sed Plinium de vero Ladano intelligere dubium non eſt, qui eum poſtea deſcripſit, cum omnibus notum non eſſet: At Vitrum non deſcripſit, tum quia vulgaris herba, tum etiam quia non hic tractatur ſtirpium hiſtoria. Alibi enim abunde id facit. Non igitur Plinius per ladanum plantam vllam intelligit. Deſcripſiſſet enim, vt iam dixi, vel eo nomine, vt ne cum vero Ladano confunderetur. Auellenda igitur ex animis doctorum hæc de Ladano Plinij opinio. Apud eundem Plinium libro XXVI eodem loco diſtinguendum: *Aluum ſiſtit & chondris, ſiue pſeudodictamum; Hypociſthis, orabathion quibuſdam dicta, malo granato immaturo ſimilis naſcitur, vt diximus, ſub ciſtho.* Apud eundem, *ſed ederæ flore deroſo paſtibus matutinis.* non audemus affirmare veram eſſe coniecturam noſtram, *ſphærulæ*, ſed mirum, ſi Plinius putauit eam herbam eſſe ederam, cur poſtea Ladam vocet. ſane hic hæreo, ſed credo, quod propius vero videtur, Plinium & hic quoque κισσὸν pro ciſtho legiſſe, & omnino hiſtoriam de Ladano ignoraſſe. Alioqui primum herbam non vocaſſet, quæ eſt θάμνος: deinde
Digitized by Google

cum in Arabia ex fruticibus elici dicat, hic, in Cypro, ex herba non ſcripſiſſet: poſtremo multa ſimul & ex herba elici & ex frutice. Nam in Cypro ex herba: in Carmania, & ſupra Ægyptum, ex frutice tranſlato per Ptolemæos. Ita videmus non ſibi conſtare Plinium, & omnino vt concedamus eum ſciuiſſe Ladanum quid eſſet, tamen neſciuiſſe vnde eſſet. Nam vide. Ait *attractis funiculis herbam eam conuolui.* Hæc ex Dioſcoride tranſcribebat: & iniuriam optimo ſcriptori facit, tum quia herbam vocet, quam ipſe θάμνον vocauerat, & nos ſcimus fruticem eſſe, tum etiam quia non intellexit quid ſcribebat. nam attractis funiculis dicit herbam eam conuolui, ita obſcure καὶ ἀπόπως, vt quid velit Dioſcorides, manifeſtum ſit, quid ipſe velit, ne ipſe quidem intellexerit. Quis vnquam intellexiſſet illud, *attractis funiculis?* Deinde peruertit verba Græci ſcriptoris ὑλίζουσι, mutans εἰλίζουσι. Tolerabile erat, ſi dixiſſet Ladanum, & pingue illud conuolui, non autem plantam ipſam. Ergo ſibi contradicit ſtatim; nam non multo ante dixit pingui ex herba collectum Ladanum vocari: nunc herbam conuolutam & in offas & tractas digeſtam ladanum vocari. Vides nihil potuiſſe dici inconſtantius, niſi fortaſſe aut ſimilis; aut maioris inconſtantiæ fuerit, non meminiſſe à ſe ſuperius ſcriptum; Ladanum quod ipſe toxicon ait vocari, non aliud eſſe quam hoc, quod attractis funiculis colligebatur. Profecto nihil aliud dicere poſſumus quam Plinium & Ladanum & Ciſthon ignoraſſe. Hoc tantum dicamus non poſſe legi *Ederæ flore deroſo*, cum iam herbam vo-

cari dicat Ladam. Non puto eandem Ladam & ederam vocaſſet. Ibidem verba ita legenda. *Etenim illi Ladam vocant: huius pingue inſidere.* rurſus conqueror quod Dioſcorides θάμνον herbam vocet. Libro XXI cap. IX omnino legendum, vt emendauimus *ſphæralis*. Apud eundem libro XXIIII cap. X, lege *trinis digitis flore carpto*: vbi ſuperſtitio veterum notanda, in tribus digitis, vt apud Ouidium,

Et digitis tria tura tribus ſub limine ponit.

In eo putabant eſſe religionem. Politiani ſententiam & emendationem probamus. Quam inter Ederas diximus Ciſſos Erithranos &c. Auicenna in hoc, vt & in alijs quoque nugatur. Notandum quotieſcunque Auicenna diuerſe de eadem re tractat, ipſum ignoraſſe quid eſſet. hoc ſciunt omnes, qui ſedulo Auicennam triuerunt. Fruſtra hac in re Plinio patrocinatur Politianus. Vbi etiam ridiculus eſt, cum ait, à Theophraſto florem ederæ χνοώδη appellari propterea quod lanuginem habet intra ſe vt roſa. ineptè ſane. nam χνοώδης flos eſt propriè Liguſtri, Ederæ, Vitis. Eæ enim ἀντὶ τοῦ ἄνθους χνοῦν potius habent. At nullus χνοῦς in roſa, ſed flos roſæ conſtat ex folijs, vnde centenariæ roſæ à numero foliorum. At χνοώδης ἄνθει dicitur, quod folia non habet, ſed pro eo χνοῦν. Perperam Leonicenus Ladam latinum putat. Tantum abeſt vt latinum ſit, vt Plinio homini Italo, quia id popularibus eius ignotum fuit, veniam demus, quod ignorarit. Ruellius lib. I. cap. LXVII errat cum Plinio, qui ait ſuccum illum conuolui, & in offas digeri. nam error fuit Plinij, qui εἰλίξαι pro

ὑλίζουσι legerat in Dioſcoride. Alius error, cum dicit multiplicem Plinio Ladani legendi rationem eſſe. Ipſe enim duas tantum agnouit, vnam ſponte, hoc eſt ex villis caprarum; alterá arte hoc eſt funibus attractis, vel neruo arcus ad illas plantas attracto. Prius vocauit terrenum, quia fere οἰνπῶδες, alterum factitium, quia ingenio hominum non ſponte colligitur, &, vt verius dicitur, quia non φύσει, vt illud ſuperius, ſed θέσει. De Braſſauola aliquid addidiſſem, ſi tanti hominem feciſſem, vt eius ſcripta legere non pigeret. Sed quia iamdudum mihi perſuaſi, & ex eius ſcriptis comperi, nihil aliud eum virum fuiſſe quam cymbalum ineptæ medicorum plebis, eum miſſum faciam. Non dignus eſt, vt in hunc cenſum veniat. Stypticitas verbum eſt in officinis natum, non Pergami, neque in Co Inſula, Latine diſtringendi facultas, Græcè τὸ ϛυπτικόν. Hæc ad te fuſius quam antea ſcripſi, quia & chartulam & attramentum erogaui. Tu, amabo, quamprimum reſcribe. nam ante diem XIII. Kal. Martias in aulam profecturus ſum. Vale Malauallæ IIII. Non. Februar. CIƆ IƆ LXXV.

Ioſephus Scaliger Franciſco Vertuniano ſuo S.

NONDVM vt video occluſiſti ſeplaſiam tuam. Ladanum enim tuum iterum nobis in ea proſcribis, ne quid denique deſit vnguentariæ tuæ, ſed niſi fallor, abunde puto tibi ſatisfactum à nobis poſterioribus meis literis, quas ad te de eadem re nuper dedi, non dubito quin fideliter eæ tibi ſint perlatæ. in illis videbis, aut potius vidiſti, quid ſit mei iudicij de tota re, præſertim de Plinio noſtro, quem hac in re tueri non poſſum: quanquam meliorem partem culpæ in corrupta exemplaria quibus vſus eſt, deriuandum putem, vt illud quod negari non poteſt μαστοῦς, pro βλαστοῦς legiſſe, tamen adeo cæcum fuiſſe, qui non viderit tam inepte μαστοῦς ſtirpi, quam βλαστοῦς animali tribui. Mitto quod Ciſson Erythranon à Græcis vocari ait, quod nuſquam ab illis proditum eſt, cum potius ὑποκισθὶς ἐρύθρανος dicatur, vt tamen hoc ait ipſe. Prudens, an deceptus Ciſthum cum ciſſo confundit, neſcio: hoc vnum ſcio hac in parte non illi vitio vertendum fuiſse, cum Ciſthos frutex vulgo ab alijs κίσθαρος, ab alijs κίσσαρος vocaretur. Quod conuincit non Plinium κισσὸν vocaſse κίσθον per ſe, ſed in eo ſequi vulgus. Propterea ciſthi deſcriptionem cum ederis commiſcuiſse. Sed de his ſatis. Venio ad Leonicenum equidem de eo viro non niſi honorifice prædicare debemus, vel eo nomine, quod primus philoſophiam & medicinam ipſam, cum humanoribus literis coniunxit. Primus enim ille nos docuit

homines qui ſine bonis literis medicinam tractant, eſſe ſimiles ijs, qui in alieno foro litigant. Scis quid velim. Et mirũ præterea accepi de eo viro. A pueritia, imo à cunabulis ipſis ad xxx annum morbo comitiali adeo tentabatur, vt cum ad ſe redierat, pertæſus vitæ, pene ſibi manus afferre vellet. Sed poſt trigeſimum annum plane eo malo defunctus, omnibus membrorum ac ſenſuum officijs integer nulla morbi ſuſpicione, ad 94. annum peruenit. Et, ſi bene memini, triduo antequam decederet de vita, operam dederat lectioni. Fœlicem ſane ſenectam, quæ prius portum apprehendit, quam nauigationis incommoda ſentiret. Hæc ego præfare volui in honorem ſummi viri, qui cum ſummo honore legendi & docendi munus, cum ſumma tranquilitate, vitæ curſum obiuit. Tamen multa ſunt quæ in eo homine requiras: & primum ridicule mauult Græcarum literarum cognitionem Plinio adimere, quam ſtirpium. At contra vulgo ſcriptorum euenire ſolet. Ipſi enim non ſine eruditione ſcribunt, ſed pleraque omnia ſine experientia. Et facilius eſt me diſcere ex libris, præſertim in vrbe habitãtem, aut melioribus occupatum, quam colles & prærupta montium perreptare, vt vnam ſtirpiculam eruam. Quin etiam neceſſe eſt Plinium non vidiſſe Hypociſthiden, quia in Italia non naſcitur, potius quam vt concedamus eum Græcarum literarum ignarũ fuiſſe. Quamuis enim in corrupta exemplaria non incidiſſet, tamen quia quid eſſet Ciſthus ignorabat, propterea potuit Ciſthum cum Ciſſo confundere: quia Ciſſum nouerat, Ciſthum ignorabat.

Vide quam vera loquar, quamquam aliena à ſententia Leoniceni. Ego ſane melius cum Plinio, Theophraſto, Dioſcoride de Ciſthi viribus diſputabo, quam cum Contento noſtro Pharmacopola de forma. Ciſthum enim nunquam vidi, ſed quid Ciſthus ſit optime ſcio. Quid eſt igitur quod vult ipſe, Plinium non potuiſſe ignorare id quod vulgo Pharmacopæorum notum erat? Pulchrum ſane argumentum. At ego illi oppono Nicandrum, qui de ijs rebus ſcripſit, quarum ipſe prorſum ignarus erat. Oppono Aratum, qui ἀναστρολόγητος luculentiſſimo poemate τὰ φαινόμενα deſcripſit. Ridiculum eſt, mi Sanuertuniane, Leoniceni argumentum, atque Leoniceno indignum. Deinde putat ſe non magnam iniuriam facere Plinio qui ei detrahat Græcarum literarum cognitionem, vt eum ſtirpium peritiſſimum faciat. Quid nam poteſt facere vtrumque & literarum Græcarum & ſtirpium ignarum? nugæ. Videndum eſt etiam Plinium pro literato homine accipi velit, an pro Pharmacopœo: ſane pro literato, ſi ſapit. At vt eius verbis loquar, non minus dedecus erit homini literato literarum Græcarum cognitionem adimere, quam Pharmacopæo ſtirpium. Tædet me illius ineptæ Epiſtolæ, quæ neque docte, neque Romane, hoc eſt Latine, ſcripta eſt. Itaque reliqua quæ ſequuntur non attingam. Pulchre enim à te animaduerſum eſt de clauſula Plinij quam corrumpit, & alia omnia, quę non repetam. Tu ſatis per te ſapis, nec alieni conſilij eges. Hoc tene, Plinium eruditiſſimum ſuæ ætatis hominem, Latinæ elegantiæ obſeruantiſſimum, non mirum

mirum aliquando in vertendis Græcis hallucinari. Hoc non ſolum illi ſed & Ennio, Attio, Ciceroni accidit. At quibus viris? qui ſunt columina priſcæ Latinitatis. De quorum erroribus ſatis alibi demonſtraui. Vale Malauallæ in limite Lemouicano VI. Non. Mart. CIↃ IↃ LXXV.

Joſephus Scaliger Franciſco Vertuniano Doctori Medico S.

TERNAS à te vno die accepi, ſed omnes eodem argumento, addo etiam eadem indole animi tui, hoc eſt illa amoris in te mei ſignificatione: qui erit vnus character tuarum literarum, vt cum eo obſignatas ad me mittes ſemper poſſim agnoſcere tuas eſſe. Gratum etiam officium tuum, quo me erga puellam Catharinam Rupęam & matrem eius proſecutus es. Omnes literæ tuæ, vt iam dixi, idem continebant. In quo præcipuis duobus reſpondebo, *de Critico* & de verbo *Macte*. Ac primum de eo quod prius ordine eſt, de Critico. Non eſt quod vos Aſclepiadæ gloriemini de vetuſtate Medicinæ veſtræ, qui nobis obijcitis Machaona & Podalyrium. Habet & iſta doctrina quam Grammaticam vulgus vocat, neque tamen intelligit. habet, inquam, & vetuſtiſſimos ſuos vindices, Linum & Palamedem, & Cadmum & alios. Sed hoc nihil ad Criticum. Ita ſane. Volebam tamen neſcius ne eſſes eam à maximis viris non ſolum cultam, ſed etiam excultam fuiſſe. Qui enim de ea libros reliquerunt maximi viri, etiam in alijs ſtudijs, fue-

runt, Crates, Ariſtophanes, Nicander, Callimachus, Apollonius ille Rhodius, Chryſippus, alij Heroes magni. Illi igitur in monumentis ſuis nobis reliquerunt Grammatices partes tres eſſe, quarum primam τεχνικὴν vocarunt, ſecundam ἱστορικὴν, tertiam ἰδιαιτέραν. Τεχνικὴν πραγματείαν vocant eam quæ in elementorum & ſyntaxeos diſciplina tota eſt. Ἱστορικὴν, eam quæ in mythologijs Poetarum, in Oratorum & Hiſtoriarum deſcriptionibus, locis, montibus, fluminibus verſatur, & ſi quid ſimile. Ἰδιαιτέραν intelligi volunt, quę non illis finibus contenta eſt, ſed vlterius euagatur, & in abditiora ſapientiæ penetralia inſinuat: cum ſcilicet ſpurios verſus Poetarum à veris & legitimis diſcernit, deprauata emendat, falſo attributa ſuis auctoribus aſſerit ac vindicat: omne genus Poetarum, Oratorum, Philoſophorum recenſet, atque excutit. Hanc partem propterea κριτικὴν vocarunt. Atque vt veteres Romani quatuor partes anni ſingulas in tres alias diuiderunt, vt de Vere dicerent, ver primum, ver adultum, ver pręcipitatum: ita etiam iure merito per illos gradus voluerunt φιλολόγον ad perfectiſſimam φιλολογίας cognitionem peruenire. Itaque primam illam τεχνικὴν omnes vulgo de fæce pædagogorum quotidie tractant, vt ſibi videntur. In ea tamen excelluerunt clariſſimi viri veteres, Herodianus, Tryphon, Apollonius Alexandrinus apud Græcos: apud Romanos autem Scaurus, Donatus, Cæſar ipſe & Plinius ſecundus. Illam tertiam, id eſt nobiliſſimam omnium, ac vere Philoſopho dignam tractarunt Græci, Crates, Ariſtophanes, Ariſtarchus,

qui propterea & vulgo κριτικὸς dictus eſt: Romani autem infiniti, inter quos; Varro, Siſenna, Ælius Iuriſconſultus & alij. Mediam quæ ſecunda eſt, imprimis Hyginus, Palæphatus, Stephanus & Cæſar etiam coluerunt. Quanto tertiam illam quam alias pluris fecerint, ex nomine intelligere potes. Non enim ab officio vocarunt, vt à tractanda arte primum τεχνικὴν, ſecundam, ab enarratione hiſtoriarum ἱστορικὴν: ſed quia non omnium eſt, ſed pauciorum, neque in quibuſuis auctoribus, ſed in nobiliſſimis verſatur, ἰδιαιτέραν, quaſi peculiarem, vocarunt. Hæc nos de Critice, quam cum iam plene cognoſcas, illi merci precium iam recte dicere poteris. Quanti enim tibi indicanda ſit, ſcire poteris. Verſus Homeri illi tantum admiſſi ſunt, quos Ariſtarchus probauit. Comœdiæ Terentij quas Calliopius. Sic Tragœdia vetus Achilles Ariſtarchi, quod ab eo emendata eſſet. *De Macte* quod petis, plane tractandum eſt nobis non κριτικῶς neque ἱστορικῶς ſed τεχνικῶς. A ſignificatione igitur. Mactum veteres Romani vocant auctum: herbam adultam Cato vocauit *Mactam*, nempe quod ita aucta eſſet. Macta hoſtia cum frugibus & mola, aucta erat. Sic macta ara, quod verbenis aucta & cumulata. Mactare hoſtiam poſtea, pro cædere hoſtiam, dicebant κατ' εὐφημισμὸν, ne ſcilicet cædem nominarent. Quare mactare pro cædere? quia nunquam cædebatur, niſi frugibus macta eſſet: à præcedentibus conſequentia, vt vulgo Rhetores & dialectici Scholaſtici loquuntur: vt veteres Chryſippæi, ἀπὸ τῶν προηγουμένων τὰ ἐπιφερόμενα. Nunquam ma-

ctabant hoſtiam quin dicerent: Macta eſto hac mola ſalſa. Sic cum Deo alicui vinum libabant: Macte hoc vino eſto. Sed cur vocandi caſu Macte. In hoc quoque eſt τεχνικὸν Grammaticorum. Nam mactus eſto, dicendum erat, ſed vtriuſque linguę autores ita loqui ſolent. Theocritus:

ὄλβιε κῶρε γένοιο. dicendum erat ὄλβιος: Tibullus: *Huc venias hodierne*, hodiernus: Perſius.

Stemmata quod Thuſco ramum milleſime ducis.

Milleſimus. Auſonius creber eſt in hoc genere loquendi. Quare & Macte eſto, pro mactus. Propterea non mirum ſi in Atticiſmo ἡ κλητικὴ confunditur cum ὀνομαστικῇ: cum contra hic videamus vocandi caſum cum nominatiuo commutari: Sic igitur dictum, Macte eſto virtute. Habes ἀκυρολογίας Grammaticorum, ſed quæ ſeria ducant. Quid? nonne & veteres illi Aſclepiadæ cum ab arte deficiuntur ad prœbra & Phyſica, & περιάμματα confugiunt. Sed hoc quod dixi eo tolerabilius, quo minus aliter dici potuit. Nam Grammatica quomodo tractabis, niſi Grammatice? Vale & me ama VIII: Kalend. Ianuarias.

Ioſephus Scaliger G. Seguino Leucarum Iuridico S.

ACCEPI litteras tuas, Georgium Agricolam, De ponderibus,& libros quos vna conieceras, à Gagnoto noſtro: librum Gallicum *de nodo Veneris* totum percurri: cui rei quem Latinum aptum & idoneum titulum attribuam, equidem impræſentia non habeo. Nam Veneris vincula in Pharmaceutria Virgiliana, quod auctor libri putat, aliter accipienda: Nam ea ad amorem conciliandum, & animum ab amore alienum in ſua iura redigendum: At iſte nodus ad contractum amorem diſſoluendum. Et ſane non puto huius faſcini nomen proprium apud antiquos extare: Atque adeo tantum abeſt, vt partem illam, qua viri ſumus, faſcinari ſolitam; vt hodie inter nos Chriſtianos, exiſtimem, vt veteres illi non ſolum pietatis imperiti, ſed etiam ſtulte ſuperſtitioſi, figuram pudendi virilis, ad faſcini omne genus expugnandum multum valere crederent: Itaque pueris veretilla è collo ſuſpendebant. Et hinc factum, vt pars illa etiam faſcinum vocaretur. Non faſcinabatur ergo pars illa, quæ faſcino aduerſaretur: Non igitur nomen è vetuſtate petendum ei rei, quam vetuſtas ignorabat. Nam tuum γλωττόδεσμα ſciunt periti Medici non poſſe in hanc rem conferri, & Chirurgia facile curatur. Eſt enim tantum linguæ vinculum, quo qui laborant in Euangelio μογιλάλοι dicuntur: à veteribus latinis, *attubi*: quod verbum nos olim in Auſonianis noſtris lectionibus è tenebris eruimus: Qui enim ſcit

Digitized by Google

quid ſit γλωττοδέσμιος, potius linguæ humanę meminerit, quam ligulę calceorum. Neque verò nego apte poſſe dici Veneris vincula, & nodos Veneris, ſed non eo modo, quo Virgilius dixit, ſed tamen quo Latinitas pati poteſt. Nam & Salluſtius dixit *metum Pompeij*, non vtique quem metuebát, ſed quo metuebatur. Cæterum auctor illius libelli nihil, quod ad pietatem faceret, prętermiſit, ſed plane omnia quæ ad rem. Magnum campum habebat ad ſpatiandum, imo mehercule ad deſudandum: & multa præclara ad eam rem dici poterant. Expectandum igitur aliud ingenium quod eam materiam vberius proſequatur. Vale mi Seguine & nos ama. VIII. Eid. Nouembr. CIↃ IↃ XC.

Ex Epiſtola IOS. SCALIGERI *Ad V. C. Claudium Puteanum.*

QVÆ καθολικῶς fiunt, ea Græci etiam κύκλῳ ποιεῖσθαι dicunt. vt κύκλῳ διδάσκειν παιδείαν, id eſt καθολικῶς, & totum artium orbem à Grammatica vſque docere. Sic Medici dicunt κύκλῳ θεραπεύειν, cum vel à minimis remedijs ad maiora progrediuntur, ita vt nihil omittatur. Sic Caius lib. I. Inſtituit. cap. II. dixit circulo ſeruos manumittere in teſtamento. Sic ille quiſquis fuit, qui μικρὰν ἰλιάδα ſcripſit, à gemino ouo Ledes ad excidium vſque Troiæ pœma ſuum deduxit. hoc eſt κύκλῳ eam hiſtoriam docuit. Quo nomine id poema κύκλος à Grammaticis vocatur. Interpres Ariſtophanis ſemper κύκλον nomine id poema vocat.

vt ἰποιοῦσιν. illum verſum, τοίχε γυνὴ φέρει ἄχθος ἐπείκει ἀνὴρ ἀναθεὶν, citat ἐκ τοῦ κύκλου. Themiſtius ἀναλυτικῶν ὑςέρ. lib. I. pag. VI. b. εἰ δὲ λέγεται καὶ ἔπη τινὰ κύκλος, ἀλλ' οὐκ ἐᾷ ταῦτα κύκλον ὑπολαβεῖν τὸν γεωμέτρην ὁ τοῦ κύκλου λόγος. *Cyclius* propterea vocatur ab Horatio lib. de arte poetica quod κύκλῳ τὰ ἰλιακὰ ſcripſerit, puta ab ouo gemino. Et quia eius poema κύκλος dictum. Idem intelligit, cum ait,

Nec circa vilem patulumque moraberis orbem.

Nam per *orbem* κύκλον intelligit, per *patulum*, quia qui κύκλῳ docent κατὰ πλάτος docent. *Vilem*, quia vt nimis anxij animi deſilire in arctum ita proiecti & plebeij κατὰ πλάτος καὶ παχέως docere.

De loco Horatij ode VI. lib. I. *Diceris Vario.* Dicendum eſt, interpretes illum male ſemper intellexiſſe. Ales carminis Mæonij eſt poeta Epicus, vt Ales ſiue cycnus Lyrici carminis, Pindarus. vt Theocrito ὄρνιχες μουσᾶν ſunt Poetę. hoc intelligi poteſt, ſed non mens Horatij. *Diceris fortis & victor, Vario Mæonij carminis alite*, eſt ablatiuus abſolutus Horatianus, hoc eſt, quia Varius eſt Epicus Poeta. vel Vario canente, vt *quibus ſecunda, vate me, datur fuga. Vate me*, vt *Vario alite.* Græcè ἐμοῦ ῥαψῳδοῦντος, & ode XXI. Eadem figura, *Principe Cæſare*, & manifeſtius, *neque tu peſſima ferres diuite me*, ſcilicet artium: & ſimilis figura eſt. *Cur eget indignus quiſquam te diuite? tu ſecundo Cæſare Regnes.* ablatiuo abſoluto vt Gręci, ἐπὶ τοῦ φιλίππου βασιλέως. Noli dubitare quin ſit *Vates biformis* apud eundem ode XX lib. II. Carm. quia prius erat Horatius, poſtea Cycnus. Nam & Cycnus

quoque ἀοιδὸς & μάντις, oculo irretorto. Nihil certius eſt, alludi ad Græcam locutionem, qua dicitur inuidorum & cupidorum oculos διαστρέφεσθαι καὶ σκαμβοῦσθαι. Vale vir clariſſime & me ama ex arce Prulliacenſi III Eid. Octobr. CIↃ IↃ XCII.

Ex Epiſtola Ios. Scaligeri ad Chriſtophorum Puteanum.

DE locis Ori Apollinis hæc accipe. Vulcanus pingebatur κανθαρόμορφος. Minerua γυπικάνθαρος, quia quum cæteri dij ſint ſexu diſcreti, ſoli illi duo ſunt ἀνδρόθηλεις. quum enim Vulcanus ex Iunone ſine patre, Minerua ex Ioue ſine matre creati ſint, ambo vtrumque ſexum habere videntur. Ideoque duobus animalibus alteri ſoli feminino alteri ſoli maſculino comparabantur. Scarabeus enim omnis eſt mas, vt omnis vultur femina. εἴδωλα ἀνατετμημένα, ſunt quæ vocamus *Mummias*. Corpora Ægyptiorum diſſecta & exenterata qualia multa vidimus, quæ pollinctores καὶ ταριχευταὶ ſiue ἐνταφιασταὶ Ægyptij curabant, & condiebant. hoc eſt quod vocatur hic κηδεύειν. Ea εἴδωλα in Triclinijs ſtatuebantur, vt à filijs, nepotibus inter epulandum conſpicerentur. Plene Herodotus & Didorus. ἀσφράγιστον victimam vocant, cuius frontem cultro non ſignauerint, vt fiebat in victimis, quod Romani vocabant *immolare*. tanto odio proſequebantur illam feram, vt honorem illi non haberent, quem reliquis beſtijs, quas nunquam mactabant, niſi prius cultro fronte preducta. alij videntur legiſſe

legiſſe ἀσφαγίαστων, vt dicatur, quod verum eſt, nunquam veſci ſolitos beſtijs, niſi quę prius iugulatæ fuerint, vt victimæ. Sed illam beſtiam ſiue iugulationem fuſtibus aut malleo aut ſecuri occiſam cum ſuo ſibi ſanguine ad cibum parari, neque illi honorem illum haberi, quem reliquis animalibus quæ in epulas parabantur. Vale Lugduni Batauorum IIX Eid. Nouembr. CIↃIↃCI.

Ioſephus Scaliger N. M. ſuo S.

AGNOSCO in literis tuis ingenium eruditum, & non ad hæc ſolum, quæ proponis, ſed etiam ad nobiliora factum. Verum vnum illi deeſt, homo, qui eius ſitim expleat, & abunde de omnibus, quæ quæſiuiſti, ſatisfaciat. Quam enim exiles ſint opes ingenij noſtri, ſentio: & ſi quid in his humanioribus ſtudijs potuimus, omne id iam exhauſerint curæ, bella ciuilia, ætas, & quod ſupra omnes calamitates deputo, genus vitæ deſultorium, & nuſquam conquieſcens, in quo ſero tandem ſentio me conſenuiſſe. Parebo tamen, mi N. M. & ne officio humanitatis deſim, oſtendam quantum tua cauſſa velim. Scis quam non vulgaris eruditio ſit in poematijs Auſonij, in quibus Gryphus ternarij fixit crucem melioribus æui noſtri Grammaticis: quanquam conatus omnium eluſit recondita & velo ęnigmatum ſummota doctrina. Nam Siluius Ambianus nihil niſi triuiali moneta percuſſit. Bonus Vinetus non ſolum ſibi, ſed & eruditioribus, etiam in ijs, quæ plana ſunt, diffidit. Et

quamuis in Commentario ſecundo, quod nuper poſt eius mortem recoctum eſt, multa de noſtris lectionibus Auſonianis in ſuas diatribas tranſcripſerit, nihil tamen, quo doctioribus Auſonius familiarior fieret, expromſit. Neſcio an illam ſecundam editionem videris. Sed ea quæ proponis me vocant. Noli dubitare tres primores verſiculos ſtatim initio, vno ſpiritu tranſmittendos. Sed caue, ne tibi imponatur. Græcum eſt, ἢ τρὶς ἢ τρεῖς τρία. Idem valebat, ἢ τρία πῖνε ἢ μὴ πέντε ἢ τέσσαρα. Nam aut τρία ſimpliciter aut ter tria. Auſonius putauit ter tria eſſe cubum: quod in alijs poſtea agnoſces, non in hoc loco tantum. Et ſane quod ſubiungit,

Imparibus ternis nouies componere cubum:

Videretur intelligi de cubo, id eſt de ter nouem. Sed non ita eſt, tum quia non ter nouies, aut ter tria ter, ſed ter tria tantum potare lex magiſterij ſympoſiaci iubebat, tum etiam quia ipſe, quid velit, interpretatur: *Juris idem tribus eſt, quod ter tribus.* Quæ ſequuntur, valde deprauato ſenſu leguntur: caſtigandum:

——*Omnis in iſtis*
Forma hominis cœpit, plenique exactio partus.

Nam plane vetus liber, quo vſus ſum, habebat, *cœpit*, non, vt vulgo, *cœpti*. *Omnis*, ἑλληνίζει. πάντως pro ὅλου. ſic πᾶσα Κελτικὴ Straboni, id eſt ὅλη. Cæſar initio: *Omnis Gallia diuiſa in tres partes.* id eſt, tota Gallia. Omnis vel totius hominis forma initium habet in his ad exactum vſque partum. Nouem enim menſes vterum geſtat mulier. Vides hic quoque nouenarium intelligendum, vt ſupra: In ſeptimo & octauo

Digitized by Google

verſu non mirum ſi vulgata lectio te remoratur. Mendoſa enim eſt: eam ita non dubitamus proponere:

——Tres ordine partæ
Veſta, Ceres, & Iuno, ſecus muliebre, ſorores.

Tres, inquit, *progeniti fratres*, Iupiter, Neptunus, Dis pater. Totidem natę ſorores ordine &c. *Secus* erat in noſtro libro. Ita lege. Vides te non fruſtra dubitaſſe. Nam de Parcis poſtea. *Quam nouies terni glomerantem*, hoc eſt quam Cornicem, ſi viueret triplo tantum, quantum viuere ſolet, hoc eſt XXVII ſæcula (viuit enim nouem) ſuperaret tertia parte Ceruus. Cornix uiuit nouen ſæcula: Triplum ſunt XXVII. quibus ſi trientem adieceris, id eſt, IX ſæcula, ea fuerit ceruí vita. Viuit enim XXXVI ſęcula. Quam cornicem triplicantem ſuum æuum vincit ceruus vno triente ipſius tripli, id eſt nouem ſęculis, vel ter terno Neſtore. Ελαφος enim eſt τετρακόρωνος.

Ales Cinnameo radiatus tempora nido.

Quid eſt *radiatus nido*? Burdigalenſis ille, ſi reuiuiſcat, non agnoſcat ſuum. Legendum *nimbo*. *Nimbum* vocabant, quam aliter *Sparſionem croci Theatralem*. Collum & caput Phœnicis rutilante fulgoris rubro velut aſperſum indicat. & noli dubitare verum eſſe.

Tres in Trinacria Siredones, omina trina.

Vera veteris libri lectio. Vulgaris manca & hiulca. Scis ex lectionibus noſtris τῆς κληδονιστικῆς τρία εἴδη eſſe, παλμὸν, πταρμὸν, ψιθυρισμόν. Ea dicit trina omnia. Et quid melius hac interpretatione? Et recte olim ſciſcebamus σιρηδόνας, quaſi σειραηδόνας dictas eſſe. In XXVII verſu repone *depenſo Marte*, vt nos olim ex libro

vetere. cuius interpretationem pete ex Lectionibus Auſonianis. In XXXIII. verſu lege *qui ſex ſpreuiſſe timebant*. In XXXVII.

Iuniadæ patrio inferias miſere ſepulcro,

Ex v. c. & ante, *tribus ordine bellis* id eſt trina editione ludorum commiſit ternas pugnas Thracum, vel gladiatorum. Sed in XLIIII ita omnino legendum.

Parietibus quæ ſaxa locat, quæ culmine tigna,
Et quæ ſupremo comit tectoria cultu.

Quæ, ars ſcilicet. dixit enim, *tergenus artes. Tris coit in partes numerus perfectus.* Hoc verum eſt, primus numerus perfectus, hoc eſt ſenarius, coit in numeros 1, 2, 3, quæ ſunt partes ipſius, ex quibus compoſitus eſt. *Componi numerus* dicitur ex illis partibus, in quas diuiditur, aut ex quarum multiplicatione conflatur. Sed nullus numerus coit in eas partes, præter numeros perfectos, qui rariſſimi ſunt, quales 6, 28. Hactenus Auſonius bene. Sed ſequentia produnt illum, quid eſſet numerus perfectus, neſciiſſe, cum illi attribuit, quæ nouenarij propria ſunt. Non enim componitur ex ter terno congrege, neque in ter tria reſoluitur. Hoc enim eſt proprium nouenarij. Bis igitur in eodem numero nouenario peccauit, & cum cubum ſupra vocat, & cum perfectum. *Congrege* autem de opinione ita olim in Auſonianis Lectionibus correximus. Quod ſero tandem agnouit bonus Vinetus. *Tris primus par impar habet. Tres*, id eſt ἡ τριάς. vt infra *Vnus* id eſt μονάς. Ternarius, inquit, primus omnium numerorum par, impar habet. Nam & ip-

ſe totus eſt impar, & binarius, quem comprehendit, eſt par. Habet & medium, id eſt vnitatem. *Medium* Auſonius vocat exceſſum arithmeticum, quod infra ὀμφαλὸς dicitur. quod ὀμφαλὸς medius in homine. Ternarius igitur, primus omnium habet, par, & impar, & medium, ſiue ὀμφαλὸν. Nam vnitas diſtinguit eum à binario. Sequentia abſque ope veteris membranę non aſſecuti eſſemus. —— *ſed ipſe,*

Vt tris, ſic, quinque & ſeptem quoque diuidit Vnus.

Sed ipſe Vnus, id eſt ipſa vnitas, quæ medium eſt, ſiue ὀμφαλὸς ternarij, & binarij, eſt quoque medium quinarij, & ſeptenarij.

A
BCD
EFGHI

Et numero in toto poſitus. Et ſi ex toto numero, nempe neuenario fiat triangulum Iſopleuron. A B C D E F G H I, ita vt A vnitas ſit in centro, id eſt vertice trianguli, diſtinguet omnes ternarios in progreſſu Cubi. Legendum enim ex v. c. *Cubo pergente.* Sed Cubum, vt dixi, perperam vocat, qui eſt quadratus. Vnitas, inquam dirimet omnes ternarios ABE, ACF, ACG, ADH, ADI. dirimit, vt medium, καὶ ὀμφαλὸς ipſorum, cum vnitas ſit, vt diximus, medium binarij & ternarij. diuidit enim in æquipares partes, hoc eſt in binarios, & ſe ipſam. Ex impare enim ternario reſoluitur par numerus, nempe binarius, & vnitas, hoc eſt, quod dicit, dirimere æquiparem partem de ſingulis ternarijs. *Et paribus triplex ſpatium*; in verſu LIX. non ſolum, inquit, triplex eſt ſpatium, ſiue medium,

omnium digitorum imparium, ſed etiam omnium digitorum parium. Nam quemadmodum ex vnitate terna dirimuntur interualla in his imparibus, III, V, VII, IX: Ita etiam ex binario totidem ſunt interualla inter omnes pares digitos, nempe hos, II, IIII, VI, VIII. Horum enim binarius eſt idē ὀμφαλὸς, ſiue medium; vt imparium vnitas. Vides quam clara ſunt, quæ antea Sphinga implorabant. Et tamen puerilia ſunt, neque in his ſubactum habuit ingenium. In verſus coniecit quæ non intelligebat. Nunc quia plana ſunt, ea obuia, non dubito quin omnibus ludibrium debeant. Sed tamen erant intelligenda. in his omnibus, quæ Cimmeriæ tenebræ erant, nihil aliud vult, quam ternarium eſſe interuallum numerorum imparium, ternarium item interuallum parium, cum vnus idemque ὀμφαλὸς ſiue medium ſit & horum & illorum. In verſu LXVIII, lego, *Quoi logos, aut methodos.* In ſeptuageſimo verſu Vinetus plane, vt in alijs, aliud agit. Sol erat tutela Rhodiorum. teſtes nummi Rhodij ex vna parte Roſa, ex altera Sole inſigniti. Sol ergo eſt ἄναξ Rhodiorum, dominus, & tutela. vt Homero, Ἴδηθεν μεδέων. At Coloſſus ille ingens in foro Rhodio poſitus, erat Solis, non alius Dei, aut hominis, aut Herois. Proinde *regnata Coloſſo*, id eſt ſoli. Verſu LXXIII.

Proſa Aſiæ in cauſſis numeros imitata Chororum Rhythmum quendam, id eſt legem pedeſtris orationis intelligit, quales ſunt numeri Chororum, vt Pindarici, qui propterea *lege ſoluti* dicuntur Horatio. nam lex eorum eſt voluntas poetæ. Lege ex v. c. *quia ſunt tria, terra, aqua, flamma,* non *flammæ*. Verſu LXXV:

Triplex ſideribus poſitus, diſtantia, forma,
Et modus.

Diſtantia triplex, longitudo à quodam puncto in Zodiaco, puta à prima ſtella Arietis, Latitudo ab Ecliptica, Declinatio ab æquinoctiali, Vtrumque tam cis quam vls Eclipticam; & Æquinoctialem. *Forma*, μόρφωσις. Sunt enim quædam in formas coniecta, id eſt quæ formam quandam componunt, cuiuſmodi ſeptem formant Vrſam minorem, viginti ſeptem Vrſam maiorem. Vnde μορφαὶ καὶ μορφώσεις, καὶ ἀστερισμοὶ dicuntur. Reliquæ quæ nullam formam conſtituunt, dicuntur ἀμόρφωται, cuiuſmodi ſunt vndecim circa Canem. *Modus* eſt menſura, vt modus agri, eſt menſura & perticatio agri. Menſura igitur ſtellæ eſt diametrum ipſius. Quare ex magnitudine diametri ſex gradus magnitudinum in ſtellis conſiderati ſunt, vt dicerentur, primæ, ſecundæ, tertiæ magnitudinis. Hæc duo vltima male Vinetus, vt innumera alia. Ex veteri codice: *Geryones triplices*. inflexio ſiue metaplaſmus Latinus *Geryones*, pro *Geryonæ*, vt Euclidis, Oreſtis; Euripidis, non autem Euclidæ, Oreſtæ, Euripidæ, quod rectius erat.

Et tres fatidicæ nomen commune Sibyllæ.

Tres quia vetuſtiſſimi Græci, quos & Solinus ſequitur, totidem duntaxat, non plures retulerunt. *Nomen commune, quod*, vt ait Varro, *omnium fatidicarum mulierum nomen fuit commune* σίβυλλα. Hæc paucula de pluribus ſaltuatim decerpſimus. Quæ ſi placuerint, gratum erit tibi paruiſſe non ſine fructu. Sin minus,

tamen & gratum erit, quoquomodo paruiſſe. Vale & nos ama. Lugduni Batauorum VI Eid. April.

Ioſephus Scaliger Dauidi Riualdo à Flurentia S.

QVAMVIS ſenectus, quæ ipſa morbus eſt, alios ſecum morbos trahit, & in illis mortẽ memoriæ, tamen eius in me tãta vis adhuc eſſe nõ potuit, vt eos mihi ex animo deleuerit, qui aut merito ſuo, aut alia re mihi noti fuerunt. Hæret adhuc memoria non ſolum tui, ſed omnium, quæ ante biennium quum hic eſſes, inter nos περὶ περιηγήσεως ἰσημερινῆς vltro citroque dicta fuerunt. Et quanquam ea, quia familiariter inter nos, & è re nata, vt ſolet, iactata fuerant, tam facile tibi excidiſſe putabam, quam inaffectate, ac præter expectationem à me emiſſa fuerant. tamen magnopere lætatus ſum, non ſolum tibi eorum memoriam ex literis, quas ad hominem omni exceptione maiorem Caſaubonum ſcripſi, renouatam fuiſſe, ſed etiam vt de eadem re ad me ſcriberes, deſiderium tibi nouum inceſſiſſe. Literas igitur tuas cum maxima voluptate legi, earum duo ſumma capita fuere, χαλυβοκλισία ναυτική, & περιήγησις ἰσημερινή. Prioris in literis meis mentionem inieci aliorum potius ſententiam eliciens, quam meam opponens. Propoſui enim tantum non ſanciui, vt quia illa declinatio per meridianos indagatur, meridiani autem ex hypotheſi mea ſunt mobiles, videant Aſtrologiæ & Nauticæ rei periti, an ex hoc epichiremate cauſſæ & argumenta tam manifeſtæ diſcrepantiæ indagari poſſint. non enim propo-

proponerem, ſi ſcirem: ſed potius demonſtrationibus vt id perſuaderi poſſit, agerem: Quare ſiue ea eſt cauſſa, quam peto, inueſtigari ex hypotheſi mea, ſiue alia, maneat ſecura in ſedibus ſuis. Nam non ſatis eſt ad eam rem Meridianorum inueſtigatio. Prius enim diſputandum de natura Magnetis, an eius proprium ſit, vt ſemper in Septentriones tendat, & ſi ita eſt, quum tamen videamus extra terminum propoſitum tot gradibus declinare, quęrendum vnde hæc variantia, quæ profecto nulli alij rei, quam meridianis aſſignari poteſt. Sed ne ſolicitemus hanc quæſtionem, conſulendi ſunt qui de Magnete ſcripſerunt, præſertim Gulielmus Gilbertus Glo̊ceſtrenſis Philoſophus & medicus Londinienſis; qui ante triennium tres ampliſſimos Commentarios de ea re edidit, quibus magis mihi probauit doctrinam ſuam, quam Magnetis naturam. Nam incertior ſum, quam dudum. Reliqua eſt altera pars epiſtolæ tuæ περὶ προηγήσεως ἰσημερινῆς. Primus omnium Hipparchus ex obſeruationibus τῶν ἀπλανῶν Ariſtarchi Samij, Cononis, & Timocharcidis animaduertit æquinoctia ſuo æuo εἰς τὰ προηγούμενα promota eſſe, quod quatuor κέντρα remotiora eſſent ab Epocha ſtellæ deſignatæ, quam fuerunt temporibus eorum aſtronomorum. Quod quum vidiſſet, non dubitauit pronuntiare æquinoctia immobilia eſſe, ſphæram autem τῶν ἀπλανῶν εἰς τὰ ἑπόμενα moueri. Non ſolum hoc ſibi perſuaſit, ſed & Ptolemæo, Ptolemæus poſteritati. Tantum valet præiudicata autoritas. Sphęram etiam ſolidam innouauit, cuius polus

arcticus abeſſet a cauda Cynoſuræ gradibus 12.24′. idque maluit ſibi perſuadere, quam, an ita res haberet, noctu cælum ipſum conſulere. quod non poſſum ſatis mirari: quum non ſolum eius æuo, ſed etiam CCXVIII annis ante illum cauda Cynoſuræ non plus abeſſet à polo mundi, quam hodie abeſt, vt Eudoxus obſeruauit. Quod validiſſime in libello noſtro demonſtramus. Rurſus Eratoſthenes qui CXXVIII annis poſt Eudoxum ſcripſit, idem de eadem ſtella pronunciauit, idem pronuntiarunt qui ſub Auguſto ſcripſerunt. Si igitur ante Hipparchum annis CCXVIII illa ſtella erat, vt hodie, quomodo conſtat ratio Hipparchi, eam abfuiſſe à polo mundi grad. 12. 24′? Nam ſi ſphæra τῶν ἀπλανῶν vt ſanxit Hipparchus, mouetur in ſuccedentia, & illius æuo cauda Cynoſurę aberat à polo grad. 12. 24′, ſequitur vt æuo Eudoxi remotior eſſet à polo, puta grad. 13. aut 14. Hoc enim ratio proceſſus illius motus poſtulat. Atqui non plus diſtabat à Polo quam hodie. Ergo & ſibi ipſi & omnibus qui hactenus eum ſequuti ſunt, impoſuit Hipparchus. Nos certe collegimus omnes eius τῶν ἀπλανῶν ἀνατολὰς καὶ δύσεις, quas nemo vnquam intelliget, niſi prius globum conſtruxerit, cuius polus arcticus abſit à Cynoſuræ cauda grad. 12. 24′. Quam rem cum ſummo artifici Tichoni Brahæ communicaſſem, obſtupuit ad nouitatem & inſolentiam ἐπιχειρήματος, & merito. Non enim illi indicaram de conſtructione globi Hipparchęi, & diſtantia caudæ Cynoſuræ à Polo illius globi. Quare videmus, quia cauda Cynoſuræ eodem interuallo à polo

abfuit ante annos CIↃ I Ↄ CCCCLXVII, quo nunc abeſt, nullum omnino motum eſſe ſpheræ octauę εἰς τὰ ἑπόμενα, ſed τῶν ἰσημερειῶν εἰς τὰ προηγούμενα, nam de motu non dubium eſt, pręcedit enim hodie æquinoctium ſtellam in cornu Arietis pluſquam grad. 28. quod tempore Eudoxi committebatur fere in ipſa ſtella. Sed vtrum ſtella ſolem, an ſol ſtellam relinquat, hic vero quæſtionis cardo eſt. Hoc eſt altero ſtabili, alterum mòueri neceſſe eſt, ſed ſphæram aut ſtellas ſtabiles eſſe iam oſtendimus. Sol igitur & puncta eius ęquinoctialia mobilia ſunt, & quidem eorum progreſſus eſt, in anteriora manifeſtus 28. graduum à temporibus Eudoxi. Vidit hoc ſummus vir, alter noſtri æui Ptolemæus, Copernicus; *Vos*, inquit, *putatis ſphæram octauam in conſequentia moueri; videte, num potius æquinoctia in anteriora proceſſum faciant.* Inde vir ille omni laude maior, concludit eſſe ἰσημερειῶν προήγησιν, non autem τῆς σφαίρας κίνησιν εἰς τὰ ἑπόμενα. Nam altero dato, tolli alterum neceſſe ſit. ſi enim non eſt motus ſphæræ ſtellarum in conſequentia, omnino eſt motus æquinoctialium punctorum in antecedentia. Hæc recte Copernicus. Sed τὸ κυριώ-τατον omiſit, vel quia non animaduertit, vel quia deſperauit poſſe demonſtrari. Nam quum æquinoctialia puncta mobilia ſint, & circulum maximum, qui ad ea deſcribitur per XX Sphæric. Elemenr. mobilem eſſe omnino neceſſe eſt. Et ſi circulus eſt mobilis, & polus quoque mobilis. Proinde non eſt idem polus æquinoctialis, cum polo mundi. Nam polus mundi eſt immobilis, ille mobilis: & conſequenter omnes

circuli maximi per illos polos tranſeuntes, id eſt meridiani, ſunt mobiles. adeo vt horologia & ſciotherica vaſa lineæ meridiani impoſita, poſt aliquot annos decoquent fidem ſuam, quia linea mota ſit à priſtina epocha: cuius variantia egregia argumenta in vetuſtatis monumentis obſeruauimus. Hæc demonſtrare, aut videre intererat Copernici, qui fabuloſum & ridiculum motum ſphęræ primus arguit, & præceſſiones æquinoctiorum primus ſanciuit: qui ſi ea, quæ nos ἱστορικῶς ex priſcis Aſtrologis obſeruauimus, vidiſſet, quæ erat eius ſumma eruditio, ſtatim manus dediſſet, rem mathematice demonſtraſſet, quod ſane non eſt arduum. Adeone quiſquam auerſo ab omni ratione iudicio eſt, vt quum conceſſerit puncta æquinoctialia mobilia eſſe, neget circulum maximum ab ea deſcriptum mobilem eſſe, & hoc dato, polos mobiles, quo rurſus conceſſo, mobiles quoque meridianos eſſe? Qui hoc negat, quid illi mathematicis operam dediſſe profuerit, non video. *At, inquis, non mutantur meridiani, quia tranſeunt per polos mundi, qui ſunt immobiles.* Iam oblitus es συμπεράσματος noſtri, non eſſe polum mundi eundem cum polo æquinoctialis. Nam ille eſt immobilis, iſte mobilis. Itaque videmus neceſſitatem argumenti, & cum hæc ita ſint, adhuc nos ignorare multa in ſphęrę conſtructione & ſitu. Nam hoc modo neceſſe eſt ęquinoctialem circulum, non eſſe rectum ad polos mundi; & multa alia, quæ prudens omitto, quia mihi cum Mathematico res eſt, qui melius hęc me docere poſſit.

Digitized by Google

Quare audacter dicam, tam manifeſtę hiſtoriæ contradicentibus pudorem poſsumus imponere, quum hæc non ſolum ἱστορικῶς ſed & ἀποδεικτικῶς explicare poſſimus. Veſtrum vero eſt, & omnium Mathematicorum perpendere & diſcutere hæc accuratius. Nam non amplius refragandi locus eſt, ſed videndi, quomodo hæc melius demonſtrari poſſint, et ex demonſtratis conſtructio & poſitus ſphęræ corrigi. Plebeis enim Mathematicaſtris hęc non dico, qui nihil vnquam præter libros Theoriarum legerunt, nec veteres conſuluerunt, quos etiam ſi adirent, non intelligerent. De motu trepidationis iam exploſa eſt fabula. de libramento Copernici, quæ res & ipſa futiliſſima eſt, aliquando dicemus, vnde hæc deliratio tanto viro inceſserit: nam non multum differt ab impoſtura trepidationis. Quemadmodum veritas loco pepulit illam trepidationem, ita illum motum octauæ ſphęræ eodem relegandum neceſſitas tandem coget. Sed mirum demonſtrationes apud quoſdam, qui Mathematica profitentur, nihil valere. fruantur ſuo iudicio. Nihil intra eſt oleam, nihil extra eſt in nuce duri. Hæc ergo ſumma reſponſionis noſtrę: nos orare peritos harum rerum, videant, an hæc variantia acus magneticę poſſint illuſtrari ijs, quæ de mobilitate meridianorum diximus: nullum eſse motum octauę ſphęrę in conſequentia: nos primos illud demonſtraſse: inde neceſsario ſequi προήγησιν ἰσημεριῶν. Hac conceſsa, puncta ęquinocti-

alia, æquinoctiales circulos, polos eorum, meridianos per eos tranſeuntes eſſe mobiles. alium igitur eſſe polum mundi à polo æquinoctialis. Horologiorum ſitus mutare poſt aliquot annos. Eius pulcherrimę rei nos hiſtoriam primos obſeruaſſe. Nam ex Matheſi neceſſario id ſequitur. Hęc eſt ſententia mea, quam ſemper tuebor. Tu vero amplius cogita, ac nos ama. Lugduni Batauorum XVI. Kalend. Mai Iuliani CIↃ IↃ CIV.

Ioſephus Scaliger, C. ſuo S.

INCIDIT in manus meas exemplum literarum tuarum deſcriptum à Vertuniano noſtro. nam manus ipſa tua, quod mihi dolet, à neſcio quibus, cuiuſue culpa intercepta, hactenus ad me peruenire non potuit. Si tamen amicus quaſi alter ego à veteribus dictus eſt: conſequens eſt, vt manus Vertuniani tanquam tua à me accipiatur. Quæ etſi per ſe plurimum ponderis apud me habet, nullo tamen potiori nomine à me accipitur, quam quod ad amicitiam tecum inſtituendam, illo tanquam proxeneta vſi ſumus. Quo nomine vtrique veſtrum maximas gratias ago; illi, quod mihi ad tuam amicitiam primus aditum patefecerit: tibi, quod ea me non indignum eſſe iudicaueris, quæ vt inter nos firma maneat, poſtquam primum coaluit, omni genere officiorum pręſtabo. Illud vnum haud ſcio an pręſtare poſſum; id eſt vt exſpectationi de me tuę ſatisfaciam, pręſertim in ijs

de quibus per literas mecum agis. Quia tamen incertum eſt vtrum arrogantius ſit, de re quauis propoſita confidentiſſime reſpondere, an amico aliquid petenti denegare; malui quidem in hanc partem peccare, quam illud tibi denegare, quod ipſo amicitię iure quodam tibi vindicare potes. Ac primum quod νεαρὸν apud Plutarchum libro Συμποσ. ζ. Διὰ τί τὸν μὲν οἶνον &c. pro νέαρον in Aldinis editionibus excuſum ſit, extra omnem eſt controuerſiam. id tuum elegans iudicium effugere non potuit, quod Henricum Stephanum non fugit: qui in ſua editionę ita repoſuit. Venio ad locum libri quarti qui tibi immerito ſuſpectus eſt, id quod tamen tua bona venia dictum velim, modo legeris, καὶ περὶ τῆς αἰτίας δι' ἣν πλείονι τῶν ἄλλων. &c. Deinde lege καὶ ἀμυσγέπτως προσήκοντας αὐτοῖς παραλαμβάνουσι. Illud vero quomodo legatur, quod aliquanto poſt ſequitur, non parum refert. quod ego ſine vlla controuerſia, ita in integrum reſtituendum eſſe aſſero: ὡς ὁ Μένανδρος πρὸς τὸν κελεύοντα ταῖς λοπάσι περιφέρεσθαι τὴν νύμφην, δεινὸν σὺ πρᾶγμα τῆς νύμφης λέγεις. Vides quam vera hęc ſint, quamque aperte mentem Plutarchi pręferant. Sequitur ἀλλ' ὅπως μὴ ἐπὶ πλεῖστον ἐγκαλεῖν ἑτέρους δοκῶμεν, αὐτοὶ μηδὲν λέγοντες, ἀποφαίνω πρῶτος εἶπον ἐγώ. Sed quis modus eſſe poſſit purgandi Sympoſiacorum librorum ſtabuli, cum tot prope menda ſint, quot verſus & commata? nam, vt de alijs taceam, in eodem libro capite Πότερον οἱ Ἰουδαῖοι σεβόμενοι &c. lego ἀλλ' οὐ κανθάρου καὶ γρύλλου καὶ κροκοδείλου. Deinde οὓς ὡς ἁγιωτάτους ἱερεῖς Αἰγυπτίων ἄλλοι προσφέρονται, & initio capitis ὅτι τὸ

εἰκυιότατον κρέας, non δικυιότατον. Item οὐδ' ἀπὸ Ἐρύπου τόδ' ἐστιν, ἔφη ὁ Λαμπρίας ὑπολαβών, ἀλλὰ τοῦ μὲν λαγαοῦ ἀπέχονται διὰ τὴν σαφὲς τὸν ὄνον ὑπ' αὐτῶν μυσαχθέντα μάλιστα θηρίων ἐμφέρειαν. Deinde καὶ τῶν ὀμμάτων ἡ λιπαρότης, καὶ τὸ λαμυρόν. & longo interiecto ſpatio, τὴν γὰρ λεγομένην πηγὴν ἀκμάζοντι τρυγητῷ ἄγουσι τραπέζας &c. Item ὑπὸ σκηναῖς καὶ καλιάσι. Neque dubium quin ita lacuna explenda ſit ὅπου ὀργιάζουσι τῷ θεῷ. ὧν πίστιν ἐστὶ δῆπου &c. Vide quantula ſeges quantam mendorum meſſem dederit. Quod ſi omnia percurrere liberet, non dubito quin perpauca eſſent reliqua, quæ negotium legenti faceſſere poſſint: ſed quia tunc primum occurrerunt iſta, cum locum qua de re agitur conſulerem, propterea ita vti forte in hæc incidi carptim annotaui, atque huic chartæ illeui. Venio ad tuum קִיקָיוֹן de quo ſi in veterum ſententiam diſcedere licet, præſertim Hebræorum, ſequor eorum iudicium, qui Arabum אַלְכְּרוּע *Elkeroa* eſſe dixerunt. Vix enim fieri poteſt, vt aliter ſit: præſertim cum veteres ſcriptores ſint, ex quibus hoc probant Kimhi & ערוך בעל &, quod caput eſt, vetuſtus ſcriptor Hieronymus idem ſcripſerit. ſi verò & quod ſentimus libere pronuntiare licet, ego cenſeo nihil aliud eſſe, quam κίκι Ægyptiorum, ſtirpem etiam pueris notam: quæ in Syria & in Ægypto in iuſtam ficus magnitudinem attollitur: cuius facies ita cum noſtro κικεῶνι conuenit, vt nulla alia eſſe poſſit. primum nomen קִיק quid aliud eſt quam κίκι? Nam in Miſna ſcriptũ eſt שֶׁמֶן־קִיק præterea גַּרְעִינִין quid aliud quam grana cici, vnde conficitur vnguentum nationi Aſclepiadarum notiſſimum?

ſimum? At ſi aliquis mihi objiciat commentum interpretis, oleum illud prodeſſe ad refrigerandum, non magis officere nobis debet, quam ipſimet interpreti aduerſari. Nam ſi oleoſa non frigida, ſed callida ſunt, viderit ipſe, quomodo oleum illud ad refrigerandum faciat, & nouam nos Phyſicam ſuam doceat. Sed nugæ ſunt illæ, quæ non magis nos commouere debent, quam quod ijdem plumbei interpretes dicunt, mare Arabicum exonerari in ſinum Ioppæ; quod qui legit, riſu abſtinere poteſt? Quare omiſſis interpretum ſomnijs KIK, eſt verum κίκι, nomine, figura, alijſque cum illo conueniens. Quod autem te torquet ἐφήμερον fuiſſe: cur non magis admiraris, id quod maius eſt, nempe ſubito Deum Opt. Max. illud produxiſſe? ſane magis admirationem mouit quod ſubito Deus illud produxerit, quam quod adultum ſtatim aruerit Quin & maioris miraculi loco habeas, quod tres dies homo intra viſcera ceti ſpirare potuit, qui caput ad caudam ceti, pedes ad os & rictum conuerſos habuerit. Hunc enim ſitum Ionæ in ventre Ceti fuiſſe natura rei poſtulat; quod per pedes non videatur ita potuiſſe inoffenſe in capacitatem & ingluuiem monſtri conuenire. Sed & illud diſquirendum fuit, quod monſtrum illud fuerit, nam lamijs non raro contigit, vt hominem integrum deglutirent. Quum vna diſſecta in portu Narbonenſi habebat hominem armatum intra viſcera. Sed mirum Ionam nullo quam ſimplici Orientalium veſtitu munitum potuiſſe illæſum in rictus illos vaſtos & periculoſos hinc inde præduris dentibus vallatos in-

Digitized by Google

cidere. Quod propterea vocauit Oppianus δυσάντια χάσματα λαίμης. Minus etiam credam phyſetera, aut priſten, aut orcam. Præacuti enim dentes homini prope nudo non parciſſent. Reliquus eſt vnus μυστίκητος, quem nos Balænam perperam vocamus nam ille pro dentibus ſetacea capillamenta habet, & videtur potius iſte is fuiſſe, in quem conditus fuerit Ionas, cum & capacitas non minor triremi ſit. Sed quicquid fuit, hoc certiſſimum eſt Dei Opt. Max. voluntate ac decreto accidiſſe. Hæc habui quæ tibi reſponderem. Vtinam tam vera tibi videri poſſint, quam ex vero amore profecta ſunt. Vale Abenni IIII Kalend. Iulias.

Ioſephus Scaliger Richardo Thomſoni ſuo S.

QVVM tuas poſtremas accepi vna cum ſchedio Politiani, ex illis cognoui tibi nondum redditas fuiſſe meas, quibus te certiorem faciebam de Photij Lexico, & ſchediis ad me miſſis. Remitto tibi nunc Photium tuum; optimum ſane librum, & quem edi è re literaria eſt, quanquam omnia, quæ in illo ſunt, hodie in alijs, vnde ipſe hauſit, extant. Quia tamen laborem legentium leuare poſſet, quod in eo omnia congeſta ſunt, quæ ſparſim in alijs relegere labor eſt, non exiguam à ſtudioſis gratiam inieris, ſi tam vtilem librum in publicum exire patiaris. Extat hodie magno cum fructu legentium ſimilis labor Varini Fauorini, qui æqualis fuit ſæculi Politiani. Et quanquam apud

ſtudioſos magna in gratia eſt, nihil tamen habet, quod non hodie in alijs reperiatur. In poſtremis meis petebam à te, vt ex Richardo a Montecaduto ſciſcitareris. núquid verùm ſit, quod de Opuſculo Tertulliani nuper reperto ad me ſcribebat. Mouit mihi ſaliuam Epiſtoſa ſua, & hactenus λάρος χάσκω. Ego tuis illis in Ariſtotelis περὶ ζώων ἱστορίας analectis cænulas patris mei inſtruam, cuius Commentarij deſcribuntur adhuc. ſi quid amplius habes, quod φιλοπονίας noſtram iuuare poſſit, comiter imperti. Nunquam enim otioſi ſumus: atque vtinam votorum noſtrorum vela ferrent typographi. Sed ab eis ventus nos deſerit, quominus ad portus noſtros vela faciamus. Aut enim recuſant edere, aut ſi recipiunt, ſuo commodo excudunt, & interea nos torquent expectatione, dum ipſi res ſuas agunt, noſtras negligunt. De loco Syneſij: ὅταν ἔτνους παρακειμένου μετώπων ἐξέτασις γίγνηται. quando, inquit, in conuiuio Philoſophico oritur iocularis, vt ſolet inter epulas, diſceptatio de fronte calua, tu primus te prædicas, atque adeo de caluitio ſerio triumphas. ἔτνος oſtendit frugalitatem cænæ Philoſophicæ. Eæ enim erant epulæ Philoſophorum ἕψημα ὀσπρίου, φακῆ, λέκιθος, quæ ἔτνους nomine comprehenduntur. Eiuſmodi eſt olla ἔτνους in cæna Philoſophi apud Gellium lib. XVII. cap. VIII. In conuiuijs autem Philoſophorum agitur non de vectigalibus reipublicæ, neque profecto de mathematicis aut grauioribus ſtudijs, ſed de ijs quæ bellaria ſunt cænæ, hoc eſt de friuolis, vt in Sympoſio Xenophontis: ἐπὶ τίνι φρονεῖς μάλιστα, Σώκρατες; & hic apud Syneſium de Caluitio.

Iam προκειμένου ἔτνος dici, quod *appoſitum* Suetonius dixit, non ignoras. *anteponere prandium & ientaculum* dixit Plautus. ita vertes: *quando appoſita lente frontium (caluarum) ſpectatio fit, aut examen.* Hanc, puto, eſſe mentem Syneſij. Tu fortaſſe, ſi animum adijcias, melius comminiſceris. atque vtinam nos melius non potuimus. Vale, mi Thomſon, & nos ama. Lugduni Batauorum VIII Kalend. Quintilis Iuliani CIƆ IƆ C.

Ioſephus Scaliger Richardo Thomſoni ſuo S.

TANDEM optatiſſimas literas tuas accepi. Mirabar qui factum eſſet, vt Laetius noſter ſine vllis à vobis diſceſſiſſet. Iam inſtituebam querelam de ſilentio tuo. Sed acceptis tuis literis te culpa ſimul, & me cura liberaui. Mei Martialis vnicum tãtum exemplar accepi, in quo πάρεργον τοῦ ἔργου κρεῖττόν ἐστι. Maximus enim Caſaubonius Epiſtolam operi prætexuit, quæ non minore me inuidia onerabit, quam Panegyricus Heinſij. Ego, quanquam illas dotes in me non agnoſco, tamen amicos de me mentiri libenter patiar, modo hoſtes eius & mei eo adigantur, vt nihil quam ſuſpendium cogitent. Ego Labbæo dederam illud opus meum vna cum Publianis, & multis alijs verſionibus noſtris, quas non ita contemno, vt iuuentuti vtiles fore non credam. Tamen neſcio quod tædium. Typographo inceſſit omnia excudendi, quum ſolum Martialem tantum ediderit. Reliqua

enim non minores fructus, addo etiam neque minus voluptatis promittunt. Quanti ego mea faciam, ex eo iudicare potes, quod nullum exemplar eorum retinere ſoleo. Omnia arbitrij & poteſtatis amicorum facio edere, aut, quod mihi gratius, perpetuis tenebris damnare. Phœnices literas, quod in extrema Epiſtola quæris, diu ante Moſem fuiſſe noli dubitare, eaſque eſſe, quibus olim Hebræi, hodie vero ſoli Samaritæ vtuntur. Multa vetuſtiſſima numiſmata eruuntur quotidie in partibus Tyri & Sidonis, in quibus Characteres illi ſine vlla mutatione extant. Nam lingua Hebraica eſt quæ in vſu fuit Chananæis, hoc eſt Phœnicibus, tempore Abrahami. Syriaca vero qua vtebatur antea Abraham, locum habebat duntaxat, in tractibus Euphratis, quæ degenerauerat ex Chananæa, propter frequentem vſum & aliarum gentium commercia, quæ in Babyloniam negotiationis cauſſa ſeſe conferebant. Aſſyria enim, vt omnia priſca monumenta teſtantur, prima omnium regionum culta fuit. Ibi ſunt natales primi hominis, ibi ante diluuium poſteritas Adam manſit. Poſt diluuium conſtructa fuit magna Babylon, & omnes ripæ Euphratis ampliſſimis & opulentiſſimus vrbibus prætextæ erant, quum interea coloniæ ex illis regionibus in Syriam, & Phœniciam deducerentur, quæ adhuc æuo Moſis, & infra illa tempora, linguæ Aſſyriæ primæ indelibatum & incorruptum ſermonem conſeruarent, quia peregrini raro ad eos penetrarent, qui eorum linguam contaminarent. Ipſi Chananæi eos, qui ex tranſeuphratenſibus

Digitized by Google

partibus ad illos veniebant, Hebræos, hoc eſt περά-τας vocabant: & ita primos Patriarchas, & deinceps eorum poſteritatem vocatos, adhucque vocari nemo neſcit. Propterea, quia illi non ea lingua, quam ex tranſeuphratenſi regione reportabant, vtebantur, ſed quam in Chananæorum finibus didicerant, lingua illa non Chananæa, ſed Hebræa dicta fuit, quemadmodum lingua Syriaca, qua Iudęi tempore Chriſti vtebantur Hebraica dicitur, quum tamen non eſſet Chananæa, ſed Aſſyria. Literæ, quæ in vſu ſunt hodie Iudęis, Hebraicæ à nobis dicuntur mendoſe; quum verius diceretur Iudaicę. At Iudęi ipſas vocāt אַשּׁוּרִית Aſſyrias, recte. Ab exilio enim Babylonico eas reportarunt, quum hactenus Chananæis vſi fuiſſent, vt Samaritæ ab vltima vetuſtate faciunt. Quare nullas literas excogitauit Moſes, vt Eccleſiaſtici ſcriptores prodiderunt, neque aliquid innouauit in literis, aut ſermone Chananæo. Laban loquitur Syriace Geneſ. XXXI, 47, Iacob lingua eius loci, nimirum Chananæa, extulit id, quod Laban materna ſua Syriaca. Et tamen Abrahamo & Labani, vt idem genus, & patria, ita etiam eadem lingua communis erat. Abraham igitur loquutus primum eſt Syriace; deinde & ipſe, & poſteritas eius Chananæo ſermone vſi ſunt, quem integrum in Ægypto conſeruarunt. Syri Maronitæ, antiquiorem Syriaſmum Hebraiſmo quouis pignore contendunt, quæ eſt ſumma imperitia. Nam eſt perinde ac ſi Idioma Italicum Latino vetuſtius eſſe dicerent. Certe מֶלֶךְ prius eſt, quam מַלְכָּא & multa alia, ad hanc pertinaciam expugnandam adfer-

re poſſumus. Concludamus vnam linguam vetuſtiſſimam eſſe eam, qua ſacra Biblia conſcripta ſunt: eam primum integram & incorruptam in Aſſyria fuiſſe, deinde peregrinorum commercijs contaminatam. In partibus autem Syriæ ad tempora prioris templi non ſolum inter Hebręos, ſed etiam inter Sidonios, & Tyrios diu obtinuiſſe, quod quidem eorum numiſmata teſtantur. Ieſuitę ediderunt Romæ anno ſuperiore ingentem commentarium in Ezechielem adeo luculenter, vt ea editio elegantiam omnium aliarum longe ſuperet, vt nobis retulerunt ij qui viderunt. Nam propter immanitatem precij huc non adfertur: & ſane ſacculus meus illos ſumptus facere non poteſt. Si quis iſthic ex opulentis proceribus Angliæ illum librum parauit ſibi, poteris in eo videre multa inſignia Chananęorum numiſmata Samaritanis literis inſcripta, ex quibus haurire potes, vnde ſitim tuam expleas. Ego ſane diſcrucior, quod illud opus per pauxillos dies nondum inſpicere potui, neque ſpes eſt videndi, niſi quis id ſibi emerit. Sed nimium diu te tenui. Vale Lugduni Batauorum, XI Kalend. Octobris Iuliani CIↃ IↃ CVII.

Digitized by Google

Ioſephus Scaliger Karolo Labbæo ſuo S.

NEQVE tu fruſtra querebaris me literas tuas nõ accepiſſe, neque ego te nihil ad me ſcribere. Querelam noſtram vna dies compoſuit, in qua ego omnes tuas vna accepi, cum verſiculis quibuſdam. Itaque de hac re quietus eſto. De Arelatenſi Archiepiſcopatu fruſtra. Omnes Metropoles iure ipſo ſunt Archiepiſcopatus. Quot erant prouinciæ ſub Pręf. prætorio Galliarum, tot ſuperſunt hodie Archiepiſcopatus. Sed Arelate nunquam fuit μητρόπολις, vt pote quæ ſub Viennenſi eſſet. Sed in Decretis Gratiani memini me legere pallium Arelatenſi Epiſcopo miſſum, quæ ſunt ornamenta Archiepiſcopalia. Sed tantum differunt ab Archiepiſcopatu, quantum Conſularia, & Decurionalia ornamenta à Conſulatu, & Decurionatu. Eodem modo ſub Salomone Comite Britanniæ Aremoricę miſſum pallium Epiſcopo Dolenſi in gratiam Comitis. Vnde per multos annos ſe pro Archiepiſcopo geſſit, qui tantum erat Epiſcopus. Pallium eſt circulus ex ſubtili panno, quatuor aut quinque digitorum amplitudine, ex quo duę ex eodem panno propendent faſcię, ita vt quum circulus humeris Antiſtitis impoſitus fuerit, duę illę faſciolę à pectore, & à tergo dependeant. Quibus honoris cauſſa illud geſtamen datur nomen Archiepiſcopi, non vtique Archiepiſcopatum conſequuntur; Vidi ſæpenumero notitiam Epiſcopatuum per prouincias Galliarum, in qua Arelatenſis Epiſcopus dicitur Viennenſi Archie-

Archiepiſcopo ſuffraganeus. Ante annos XXIII, quum eſſem Aquis Sextijs, ibi hoſpes meus præſes ampliſſ. Curiæ ſecundus oſtendebat mihi Notitiam ante CCC annos ſcriptam, in quà adhuc Arelatenſis præſul non Archiepiſcopus, ſed Epiſcopus ſub metropolita Viennenſi cenſebatur. Quandiu eſt, poſtquam illud ius ei attributum, aut per diſſimulationem conceſſum eſt, & quatuot ſuffraganei adſcripti, haud temere dixerim. Hoc vnum ſcio, rem non eſſe veruſtam. In XIIII Archiepiſcopatibus regni Galliæ duodecim ſunt iute ipſo Archiepiſcopi, vt pote μητροπόλεων præſules, duo autem, noui Toloſa, & Arelate. Toloſa à Iohanne XXII noua ptouincia facta, attributis illi ſeptem ſuffraganeis, ne quid haberet, quod queretetur Narbonenſis Archiepiſcopus, ex cuius prouincia ille Epiſcopatus expungebatur. Arelatenſis autem an vnquam inſtitutus fuerit, an per tacitum conſenſum in eo iute, quod ſibi vindicauit, ad hanc diem manſetit, neſcio, &, vt dixi, tes non eſt vetuſta: Itaque qui tibi obijcient μορμολυκεῖον ex Decretalibus, potes eos ſubmouete hac exceptione, SI METROPOLITA EST, verum eſt: & contra falſum, ſi Arelate ante quadringentos annos, & infta illud tempus, adhuc erat ſub prouincia Viennenſi, omnino nouum eſſe Archiepiſcopatum: & miror doctos vitos hoc non aduertiſſe. De Gtæcis Martialis noſtri iterum te conuenio. Vnum moneo, in primo Amphitheatri Epigtammate me legere,

Nec Triuiæ templo molles iactentur Iones.

Nam vulgata lectio ineptiſſima eſt., quæ Criticorum

nationem mira vaticinari adegit. Ἴωνες, Ἴονες, vtrumque dicitur. Diu eſt, quum Scriuerium de hac lectione monui. Quæ vero bona illi contuli ad Martialis eius editionem exornandam, ne hilum quidem noſtrorum Græcorum editioni proſunt. Gnauiter proceditur in meo Euſebio. quando exibit—— θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. Vale xv. Kal. Martij CIↃ IↃ CVI.

Ioſephus Scaliger Karolo Labbæo ſuo S.

EXEGISTI à me ter quater interpretationem Iambi Laberiani, quaſi per illam ſtaret, quominus editioni reliquorum Græcorum verſiculorum noſtrorum opera dari poſſet. Quid ſi non verto, aut vertere non poſſum, ergo reliqua non prodibunt? Quominus locus ſit querelæ, ac moram me editioni obijcere dicas, quia tibi nolui parere, en tibi mitto illorum Latinorũ Græcam interpretationem totidem verſibus, non vtique totidem floſculis & veneribus. Sunt tamen Græca, neque Latinitatem redolentia, tametſi à Latinis ne latum quidem vnguem diſceſſimus. Quod ſi me in quibuſdam dormitaſſe putas, id vero non mirum. E ſomno enim verſus me facere ſciunt omnes amici, hoc eſt, quum ſomnus aut per ſenium, aut per curas me relinquit citius, quam ſat eſt homini dormire. Non mirum igitur ſi adhuc dormio in illis verſibus, quos vix experrectus, ita vt Latina memoriter tenebam, expreſſi. Accipe igitur illos, & noli amplius mecum expoſtulare, de Arelatenſi

Archiepiſcopatu vix tandem me tibi perſuaſiſſe gaudeo. Quod antiquitus Archiepiſcopatus eſſe non poſſet, cauſſam aperui, quia erat tantum ciuitas, non metropolis, idque Viennenſi metropoli attributa. Poſtquam vero Conſtantius tyrannus ibi ſedem imperij collocare voluit, eamque alteram Romam vocari edicto ſanxit, ideo Arelatenſes puduit Viennenſibus attributos eſſe, vt etiam hæc ambitio progreſſu temporis ad ipſos Epiſcopos Arelatenſes peruenerit, qui aduerſus Viennenſem Antiſtitem primatum prouinciæ ſibi vindicare, aut ſaltem aliam prouinciam à Viennenſi ſeparatam inſtituere conati ſunt. Quod quidem per pertinaciam ſero obtinuerunt. Sed quando, mihi prorſus ignotum eſt. Obtinuiſſe vero, vt etiam Archiepiſcopi vocarentur ex eo paret, quod ſuffraganeos habent, quos non poſſent ſine edicto regum Franciæ, & ſanctione ſedis Romanę impetrare Quando id adepti ſint, vt ignoramus, ita id ſero contigiſſe, idque barbaro ſæculo, non dubitamus. De contentionibus inter Arelatenſem & Viennenſem Epiſcopos ſuper hac ambitione multa produci poſſunt, item de pallio ipſi Arelatenſi à Romano Pontifice miſſo, quod eſt argumentum Arelatenſem non fuiſſe Archiepiſcopum, ſed Archiepiſcopalibus ornamentis. Atqui ſcimus longe differre Conſulem, & hominem Conſularibus ornamentis. Denique omnis hæc ambitio ex ſanctione illius Conſtantij Tyranni deriuata eſt: cuius conſtitutionem vide in Auſonianis noſtris. Amplitudo quoque vrbis, vt etiam Gallica Roma vocaretur, &

multa alia, tam decrementa vrbis Viennenſis illos ambitionis igniculos exſuſcitabant. Sed de his plura, quando voles. Vale Lugduni Batauorum Prid. Idus Aprilis Iuliani CIↃ IↃ CVI.

Ioſephus Scaliger Karolo Labbæo ſuo S.

TANDEM accipe Euſebium noſtrum: an tanti fuerit à tot & tãtis viris eũ expectari, vos videritis; Mihi ſane nihil grauius fuit, quam eum tam fruſtra tandiu expectatum fuiſſe. Itaque temporis beneficium eſt, quod tandem prodijt, non typographorum. Accepi Paſſeratij libellum de cognatione literarum, magis vtilem nobis, quam auctori glorioſum. Rari erunt, qui eo ſciant vti. Nos quanti ſit, ex eo æſtimare poſſumus, quod paucorum hominum eſt, & plures habebit, qui non capiant, quam qui eo capiantur. Ego ſane in cenſum bonorum eum dedico. Epigramma * * ſine Grammatico non intellexiſſem. Riſi tantum, quantum ſtupui de Ciuili. quid quod magis miremur noſtra tulit ætas, quam hominem viuere XLIII. annos, poſtquam ſepultus eſt? quam auide eam hiſtoriam legi? Quam diu eſt, quod nullum ſcriptum me tam varie affecerit, commiſeratione, admiratione, voluptate. Non parum de me meritus es, qui hæc me ignorare non paſſus es. Memini de Arelatenſi Archiepiſcopatu quod ex Zoſimo Papa ſcribebas: quam Epiſtolam ſcito commentitiam, & ridiculam eſſe, vt & eiuſdem nomine duas nuper à Cæle-

ſtino monacho editas in Bibliotheca Floriacẽſi. Quis tam cæcus, vt non videat, quantum ſibi permiſerunt homines, quibus plus otij, quam fidei ſuperfuit? Ego multa monaſteriorum, Capitulorum, Epiſcopatuum diplomata vidi, Regum, Imperatorum, Ducum nomina, & ſcripturæ vetuſtatem præferentia. quæ vix vlli commentitia eſſe ſuboluit, nobis autem primo oculi coniectu odore falſitatis ſuæ nares noſtras perculſerunt, cuiuſmodi illud in fine operum Agobardi de donatione Alberici Epiſcopi. Anno enim Chriſti IↃCCCXXX, Kal. Decembr. Indictio erat IX, non VIII à XXIIII Septembr. Nondum enim Indictione Romana vtebatur Eccleſia Gallicana. Epacta erat ſecunda, non quartadecima. Erat annus XXVII, non XIIII, imperij Ludouici. Hæc ψευδεπίγραφα ideo reges veros, & veras donationes præferunt quia de illis conſtabat. De annis autem regum, & Epactis ideo erratum, quia amiſſis veris diplomatis, vel incendio, vel alia vi maiore, inſtauranda fuerunt inſtrumenta, ne monaſteria prædijs donatis fraudarentur. Sed qui inſtrumenta commenti ſunt, reges quidem nominare, & prædia donata deſignare potuerunt, quod eorum memoria per manus tradita eſſet: annum autem regis, indictionem & cætera id genus certo referre non potuerunt per imperitiam. Eruditorum enim eſt ea deſignare, non autem τῶν τυχόντων. Vale prid. Eid. Iulias CIↃ IↃ CVI.

Digitized by Google

Ioſephus Scaliger Stephano Vberto Aurelianenſi S.

QVOD ſerius ad tuas literas reſpondeo, noli putare, Vir clariſſime, aut negligentia aut obliuione commiſſum eſſe. Nuper enim eas accepi, duobus menſibus poſtquam datæ ſunt. Si prius accepiſſem, ſi nihil aliud, certe ipſa voluptas, quam ex illis cæpi, non paſſa eſſet me diutius ſilere. Quod enim toties optaueram, vt in quendam inciderem, quo cum de Arabicis ſerio loqui poſſem, neque hactenus infelicitate quadam mea id contigerit, id vltro fors mihi, & quidem vnde nunquam putaſſem, obtulit. Tu enim διόπτης mihi occurriſti, qui multa me docere potes, quum ibi diu fueris, vbi non ſolum linguam, ſed etiam mores hominum diſcere potueris. Aliquot quidem Chriſtianos mihi videre contigit, qui à pueris linguam ipſam aut à Mauris, aut à Turcis didiciſſent. Sed, quod præcipuum erat, vt literas Arabicas ſcirent, id vero ipſis deerat. Parum enim ab illis diſcere poſſumus, qui Arabice ſcribere neſciunt. Scis enim duas aut tres literas ab ipſis Arabibus eodem ſono proferri, vt quum aliquod verbum ab ipſis pronunciatur, in quo T litera ſit, neſcias vtrum ط an ت ſcribendum ſit. Præterea Turcæ aliter, ac Pœni pronunciant. Itaque αὐτῶν ἐπικουρεία plane eſt, & exile ſubſidium omne, quod aut ab illis ſperare poſſumus, qui literas Arabicas neſciunt, aut ab ipſis libris qui Latino charactere Arabica concipiunt. In vtriſque enim luditur opera. Quum igitur ego incredibili amore

huius linguæ raperer, & ad explendam ſitim meam, viua voce mihi opus eſſe viderem, neque tamen id conſequi poſſem; quod vnicum mihi ſupererat perfugium, eo vſus ſum, vt me ipſo magiſtro vterer, quandoquidem meliorem nanciſci non potui. Non paucos auctores euolui: magnam ſiluam verborum collegi: Grammaticos eius gentis conſului: Lexicon ingens collegi. Scis quantum profecerim? Quo plura congero, eo me huius linguæ imperitiorem eſſe ſentio. Poſtquam auctorem quendam bene videor intellexiſſe, quum ad alium me contuli, in alio mundo me verſari puto. Aliquoties ab Illuſtriſſimo Domino Mauritio, & illuſtriſſimis ordinibus literæ ad me mittuntur, vt eas interpreter. Earum aliæ à Muhammedanis, qui in India Orientali opes ſuas & regnum fundauerunt, ſcriptæ ſunt, aliæ à Mauris regibus. In Indicis plana via mihi viſa eſt. In Mauritanicis multas ſalebras reperi, quæ curſum meum morarentur: vt anno ſuperiore literę Marrociani regis continebant longiſſimum titulũ triginta verſibus rhythmicis conſcriptum adeo obſcuris verbis, tropis, & ſchematibus, vt vix tria verba aſſequi potuerim. Sequebantur tres aut quatuor lineæ, quæ rem ipſam cuius gratia literæ conſcriptæ erant, exponebant, ita vt prologus fabula triplo maior eſſet. Legi etiam diploma Reguli cuiuſdam Arabis, in quo verba quidem omnia Arabica agnoui, ſententiam autem nullam odorati potui. Itaque niſi ſcirem Ciceronem, ſi reuiuiſceret, non intellecturum ſtilum Cancellariæ Pontificiæ, aut diſpunctiones Baldi, & Bartholi, in maxi-

mam deſperationem huius linguæ diſcendæ adductus fuiſſem, quod neſcirem ſermonem illorum diplomatum alium eſſe à puro illo, quo Aben Sina, & reliqui illi docti viri vſi ſunt. Multum igitur falluntur, qui ex lectione vnius Epiſtolæ Pauli ſe perfectam Arabiſmi cognitionem adeptos eſſe gloriãtur. Quotidie ego poſt lectionem tot ſcriptorum cogor cum Socrate dicere, me hoc tãtum ſcire, quod nihil ſcio. Et tamẽ aliquid ſemper molior, vt ſi inſcitiã expugnare non queo, ſaltem illam inultam non ſinam. Aliquem vſum linguæ Perſicæ mihi comparaui, quia Pentateuchum eo ſermone interpretatum habeo & alia quædam, ex quibus non ſolum iuſtum Lexicon, ſed etiam præceptiones Grammaticæ confici poſſunt. Nam opulentum etiam Lexicon ſed Turcice expoſitum habemus, quo plane totius linguę verba omnia continentur. Quod ſi nobis adeſſet qui bene Turcice & loqui & ſcribere ſciret, non ſolum Perſici, ſed etiam Arabici ſermonis magnum Theſaurum dare poſſemus, quum Arabicum Lexicon penes nos ſit, quo locupletius apud Turcas extare non puto, ſed tamen Turcice explicatum, in quo potius Turcica ex Arabicis, quam illa ex Turcicis intelligere poſſumus. Elegantiſſima & luculentiſſime ſcripta ſunt illa. Sed in Arabico prolegomena addita ſunt, quæ non magis intelligo, quam ſi lingua Hibernica, aut Finlandica ſcripta eſſent. Et eiuſmodi ſunt ferè omnia, quæ à Muhammedanis ſcribuntur, quibus intelligendis opus eſt viua voce. Nam muti magiſtri ibi nihil nos iuuant. de Alcorani verſionis fragmento gratias ago.

Sed

Sed nolim reliquis deſcribendis te occupari, qui illas horas melius collocare potes. Si poteris nanciſci qui deſcribat, ego bona fide mercedem ſoluam, & tibi ſtatim nummos curabo. Nihil enim mihi gratius contingere poteſt, quam quicquid habes huius verſionis, id beneficio tuo mihi communicari. Scis quantum ab Arabicis recedant Latina vulgata. Aliquando incidi in paginam, vbi vix duo loci bene expreſſi ſint. Quamuis patientia opus eſt in nugis Muhammedicis legendis, tamen adhuc maior exigitur in illa verſione Latina percurrenda. Alcoranum, vt Biblia ſacra, κατὰ πόδας conuertendum eſt, & verbum verbo reddendum, quantum quidem fieri poſſit: quod ſane ſatis accurate præſtitiſſe videtur illa interpretatio, cuius fragmentum à te, accepi. Sed illa

فَادعُوا اَللّهَ مُخلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ اَلكَافِرُونَ

melius vertiſſet interpres ille: *Inuocate Deum, ô liberati; illius eſt cultus etiam inuitis refractarijs*. Hiſpanicum idioma clarius id redderet: *Inuocad à Dios, ô libertados, cuyo es el culto à peſar de los incredulos. Inuoquez Dieu, ô affranchis, la Foy (ou Religion) eſt de luy voire maugré les opiniaſtres, (ou heretiques)*. Non piguit me totum Alcoranum legere, vt ex eo grammaticos apices diſcerem. Et qui ſine illo ſe in Arabiſmo proficere ſperat, laterem lauat. Beaueris itaque nos, vir doctiſſime, ſi reliqua illius verſionis miſeris, & nos de tuo quoque iuues, quem non dubito non ſolum cognitionem eius linguæ, ſed etiam aliquot

Digitized by Google

libros ex Africa retuliſſe. Quicquid huius facies, hoc publico teſtimonio teſtatum relinquemus, & tibi omnia accepta feremus Vale Idibus Octobris CIↃ IↃ CVII.

Ioſephus Scaliger Stephano Vberto S.

QVAS grates tibi referam, neſcio pro tot tantiſque in me meritis tuis. Satis tibi non fuit prioribus tuis literis me ſummo beneficio obſtringere, niſi poſterioribus illud cumulatius acceſſione noua effeciſſes. Hoc ſatis perſpexi ex altero capite Alcorani à te deſcripto, adeo vt præterquam referendæ gratiæ me imparem ſentio, pudeat me etiam te tam moleſtum laborem mea gratia ſuſcipere, & commodorum meorum potius, quam occupationum tuarum rationem habere. Magnam igitur voluptatem ex illo capite percepi, maiorem tamen ex literis tuis, quum ex illis iudicare potuerim, quam multa me docere potes in Arabicis, qui cum popularibus illius ſermonis verſatus ſis, ego autem quicquid illius linguæ ſcio, ſi modo aliquid ſcio, hoc me magiſtro peſſimo ſcilicet, & imperitiſſimo didicerim. Sed quod te alium eſſe ab eo, quem putabam, ex poſterioribus literis tuis intellexi, gratum eſt mihi hunc errorem ademptum eſſe. Is quem cogitabam, cliens illuſtriſſimi Cardinalis Borbonij, accepta Lutetię laurea medicinæ, ſtatim Marrocum ſeſe contulit, vbi ſeptem annos deſedit, quod deſiderio Arabiſmi teneretur, ſine

quo multa in medicina ignorari dicebat. & quidem recte iudicabat. Sed quominus voti compotes fiant, qui Arabiſmi ſtudio iſthic reſident, multas equidem cauſſas adferre poſſem. duę tamen hæ pręcipuæ ſunt. prior, quod barbari illi ſuſpicaſſimi ſunt, & Chriſtianos putant ea gratia tantum Arabica diſcere, vt legem Muhammedis diſcere, & poſtea confutare poſſint. Altera cauſſa eſt librorum penuria maxima, illorum dico, quæ ſtudia noſtra iuuare poſſint. Nam futilium & nugatoriorum magna copia eſt, qui eorum ridiculam legem interpretantur, & phreneticam Theologiam exponunt, cuiuſmodi multos vidimus, aliquot etiam habemus, quibus carere præſtat, quam illis locum inter bonos ſcriptores dare. Olim optimæ artes in illa gente floruerunt, quum rerum in Hiſpania potiretur, & opes ſuas in tota Africa ſtabiliuiſſet. tunc enim diſcendis liberalibus diſcipinis gymnaſia cum opimis reditibus liberalitate Regum tam in Hiſpania quam in vrbe Marocenſi inſtituta, & honoraria annua doctoribus ac magiſtris attributa. Scis adhuc collegia Maroci extare, ſed reditibus ſuis nuda, poſtquam artes bonæ in illa gente frigere cęperunt, quod malum iam etiam (heu ſæculi infamia) inter nos gliſcere incipit. Florentibus igitur Arabum rebus, tunc ſumma meliorum literarum imperitia in tota eccleſia Latina erat, quum bonæ diſciplinæ inter Muhammedanos maxime vigerent. Et profecto quicquid latini ſcripſerunt, poſtquam illos inſcitiæ ſuæ monuit Arabum induſtria, id totum Arabibus acceptum debent, Philoſophiam, Medicinam, & Mathe-

biſmi genere conceptæ ſunt? Nam & diplomata regum, quæ habemus eo modo vetere lingua conſcripta videri poſſint, quo Imperatores Germani, & quidam alij reges, ac Reſpublica Veneta edicta ſua, & ſi qua ſunt id genus, conſcribere ſolent. Sed cantilenæ Mauritanicę quę penes me ſunt, puro Arabiſmo conceptę ſunt, eiſdem Syllabis deſinentes inſtar rhythmorum noſtrorũ. Mercatores Maſſilienſes qui inter Ægyptios Muſſulmanos negotiantur, & à prima pueritia Arabiſmum Alexandriæ & Cayri imbiberunt, quum ego de multis eos interrogarem, quæ ad illam linguã ſpectant, nihil niſi mere Arabicũ, & emendatiſſimum reſpõderunt. Et ſane nos ſcimus Ægyptios hodiernos illa lingua loqui, qua libri meliores conſcripti ſunt. Syri Maronitæ Liturgias ſuas & diurnalia duplici lingua legũt, Syriaca vetuſtiſſima, & Arabica. Syriacã non intelligunt, niſi qui Grãmaticis operam dederũt, non magis quã Chriſtiani Latinã ſciunt, niſi ex pręceptis Grãmaticę. At Maronitę Arabicam vocant maternã & vulgarem, vt mihi vnus Meredinæus natione indicauit. Ea feminę, ruſtici, pueri vruntur in Ægypto, in Palæſtina, in Phœnice, & reliqua Syria. Non dubito tam in Africa, quam in Syria eſſe, quorum dialectus βαρβαρίζει, Sed agreſtes quos ipſi بَدُوين non autẽ aulicos & vrbanos, qui بَلَدي à te vocantur, & nos quoque ſcimus verũ eſſe: quemadmodũ in Pictonibus ſoli ruſtici Pictonice, nobiles vero & honeſti viri dialecto aulica vtũtur. neque magis puto differre Arabiſmũ vernaculũ à priſco, quam

Pictoniſmum ab aulicorum Gallorum ſermone. Aliquot Syngraphas quoque negotiatorum Alexandrinorum & Cayrenſium vidimus mero & caſtigato Arabiſmo conſcriptas, ita vt nobis interprete opus non fuerit. Pronunciationem vero ita inter eos variare mirum non eſt quum memoria patrum noſtrorum eadem diuerſitas in Latina lingua animaduerſa fuerit, prȩſertim in Gallis Fräcoceltis, quos Latine loquẽtes Itali putabant Gallice loqui. Anglorum vero etiam doctiſſimi tam praue latina efferunt, vt in hac vrbe quum quidam ex ea gente per quadrantem horæ integrum apud me verba feciſſet, neque ego magis eum intelligerem, quam ſi Turcice loquutus fuiſſet, ego hominem rogauerim excuſatum me habere, quod Anglice non bene intelligerem. Ille, qui eum ad me deduxerat, tantum cacinnum ſuſtulit, vt mea non minus interfuerit pudere, quam ipſius ridere. Sed & Turcica lingua aliter Conſtantinopoli aliter in partibus Anatoliæ pronuntiatur. Cuius teſtes habeo homines ſumma fide, & qui diu inter Turcas vixerunt, vt taceam mirum diſcrimen inter pronunciationem, & ſcriptionem. Scribunt بنك & pronuntiant Beng. & alia ad eum modum, quæ non memini. Quid? nonne idem nos Galli facimus? Non Angli in quorum idiomate magis eminet ea diuerſitas, quam in reliquis totius Europæ. De Punica vero lingua, quod ſcribis longe aliã eſſe hodiernam, quã Carthaginienſium, eius ſpecimẽ egregium extat in Plautina Pœnolo: nos ſcimus Afrorum, Numidarum, & Mau-

rorum linguam, qua Beduiin, ſiue agreſtes vtuntur, tam differre ab Arabiſmo, quam Teutoniſmum ab Helleniſmo. Eius linguæ meminit Iohannes Leo in ſua Africa, neque pauca de ea ſcribit. Nos quædam eius ἀποσπασμάτια habemus in libro Aſtrologi Tunicienſis Arabico. in quibus ne minima quidem nota Arabiſmi comparet. At Plautinæ Pœnoli dialectus parum abeſt à puritate Hebraiſmi. Tempore enim Eliſæ, quæ coloniam Pœnorum in Africam deduxit, vniuerſa Phænicia & Paleſtina puro Hebraiſmo vtebatur, & literis quæ hodie ſuperſunt apud Samaritas, & puræ putæ ſunt Phœniciæ. Vide viciſſitudinem rerum. Lingua, quam Hebraicam vocamus, & qua vtuntur ſacra biblia, falſo eo nomine à nobis appellatur, quum ſit Phœnicia. Ea intemerata manſit in Aſſyria & Syria à primo vſque homine, donec commercijs & negotiationibus exterarum gentium defecit à prima puritate, & in eam linguam deſciuit, quæ Syriaca vocata eſt; & iam tempore Abrahami & Patriarcharum in vſu erat, vt perſpicue conſtat ex Geneſeos XXXI, 47. vbi tumulum Iacob Phœnicia lingua *Galed*, Laban Aſſyria *Jegarſahadutha* vocat. Quum Abrahã venit in Canaan, quæ eſt Phœnicia, Aſſyria & trãſeuphratenſi lingua vtebatur, vt illi opus fuerit Phœniciam vt pote nouo inquilino diſcere: Iſaaco, & Iacob opus non fuit, vt pote qui in ipſa regione nati eſſent. Exteræ nationes longo poſt tempore, atque adeo ipſi Iſraëlitæ eam linguam Hebræam vocarunt, ab Abraham, qui quod ex tranſeuphratenſi regione venerat, Hebræus voca-

tus fuit. Id enim proprie eſt homo, qui ex tranſeuphratenſi regione venerat, hoc eſt Græcè περάτης, vel περαΐτης עִבְרִי Ita enim primus Abraham, & deinde eius poſteri vocati. cuius rei vetuſtiſſima memoria extat Geneſ. xxxix; 14. Ab eo igitur Cananæa, ſiue Phœnicia lingua vocata eſt Hebraica, propter Hebræos, quia ſolorum Hebræorum libri, qui ea lingua vtuntur, nobis noti ſunt. Hæc ergo viciſſitudo, quam propoſui, notanda eſt: quod in regione Aſſyriæ, in qua nata eſt ea lingua, propter innumerarum gentium commercia, & varias mutationes imperiorum, florem illum & natiuum nitorem diu obtinere non potuit, quum tamen integer manſerit in Phœnicia propter rarum exterarum gentium appulſum ad eos tractus, qui exteris explorati non fuerunt antequam Sidonij & Tyrij imperium maris obtinerent. neque tamen propterea ſtatim indoles illius linguæ mutata eſt, vt apparet ex annalibus Phœnicum, quorum fruſta extant apud Ioſephum, & Philonem Byblienſem, citante Euſebio. Dido igitur, quæ & Eliſa, linguam Phœniciam cum characteribus in Africam intulit. Et lingua tamen tempore Plauti à priſco Hebraiſmo deſciuerat, vt ex Pœnolo patet, & literæ Punicæ mirum quantum ab illis Samaritanis diuerſæ, quod nummi Carthaginienſium teſtatur. neque enim figura conuenit, neque ordo legendi. Nam Hebræi & veteres Phœnices à dextris ſiniſtrorſum, Pœni Carthaginienſes contra à ſiniſtris dextrorſum more Græcorum & Latinorum legebant. Quæ huc pertinent, neque per modum epiſtolæ

ſtolæ hic locũ habere poſſunt, pete ex Diatriba ei rei in Euſebianis noſtris dicata. إمشي كلب كافر illud كافر, quo nos vocare ſolent recutiti Iſmaelitæ, mire pronunciant Turcæ, quo ſcripto repreſentare non poſſum, quomodo me docuit Iuſtus Raphelengius, qui Conſtantinopoli Turciſmo operam dedit. تعرف لغت العربية. οἶδας διάλεκτον Ἀραβικήν, frequentius dicunt, quam ſine illo لغة. *Naref*: Ita ſane pronuntiant, ſed tamen quod ſcribendum ſit اعرف انا. Nam Elif, quod initio poſitum eſt, ἐστὶν ἀνεκφώνητον, ſcribitur, non pronuntur, cuiuſmodi Alef Hebræi vocant furtiuum. Ex illis quæ poſuiſti quum vulgo vſurpentur, & mere Arabica ſint, non autem ἰδιωτικά, potes iudicare integrum & incontaminatum Arabiſmum, adhuc inter illos ſupereſſe. Saliuam mihi mouiſti de illo iuuene Turca. Vtinam illius opera per aliquot menſes nobis vti liceret. Sperarem, qui vix carceribus emiſſus ſum, me poſſe breui metam contingere, & tales fructus producturum, quales ab homine Latino nullus Arabs expectare poſſet. verum nobis non licet eſſe tam beatis, quibus omnia ſemper aduerſa fuerunt, vt non ſatis deplorare infelicitatem noſtram poſſim, quam πάντῃ πάντοτε καὶ ἐπὶ πάντων quotidie

Mmm

Digitized by Google

experior. Verſionem illam Alcorani non ſine cauſſa amo. Interpres enim facit fidem ſe peritum illius linguæ fuiſſe, ſed Deum immortalem, quam inepta eſt vulgaris illa, quam habemus, interpretatio: quęquum primo, vt apparet ex præfatione Petri Cluniacenſis, fideliter adminiſtrata eſſet, poſtea ambitione audaculi illius, qui eam exornandam ſuſcepit, vt Latinius loquentem faceret, ita deprauata eſt, vt raro contingat aliquid eſſe, quod ad mentem Arabicorum faciat. Itaque nemo ex ea tranſlatione ſperet ſe Alcoranum intelligere. Quidam Italus iandudum idiomate ſuo expreſſit Latina, non Arabica, quæ nunquam vidit, neque ſi vidiſſet, intellexiſſet. Tamen auſus eſt in liminari epiſtola ſcribere, ſe ex Arabiſmo vertiſſe. Lexicon meum domeſticum (nam id in extrema Epiſtola te ſcire velle ſcribis) conſtat ex viginti millibus vocum plus minus, ſed quia non omnes ſunt primitiuæ, vt Grammatici noſtri loquuntur, vt Hebræorum magiſtri, radicales, non poſſunt eſſe pauciores octo millibus, & tamen ex tanta ſegete paruam meſſem colligo, qui mihi cõſcius ſim, quantum mihi ſupereſt, vt eius linguæ mediocrem peritiam conſequar. Auctores, ex quibus illum Theſaurum collegi, hos tantum memini: More hanneuochin Arabice à Rabbi Moſe ben Maimon conſcriptus litera Iudaica, nondum editus, cuius Hebraicam quoque interpretationem habemus. Liber plenus bonæ frugis, abſtruſæ eruditionis, & Theologis Chriſtianis apprime neceſſarius. Nouum teſtamentum integrum luculenta litera, in Thebaidos deſerto

conſcriptum. Tres Euangeliorum paraphraſes diuerſæ. Apocalypſis alia ab illa ſuperioris noui teſtamenti. Pentateuchum Arabicum Rabbi Sahadia Gaon, cum eiuſdem Perſica interpretatione. Pentateuchon aliud manu ſcriptum alio Paraphraſte anonymo, cuius dictio valde à ſuperiore diuerſa, Charactere Iudaico. Pentateuchum Chriſtianum Arabicum in Africa, aut Hiſpania conſcriptum, charactere Mauritano, vetuſtiſſimum, optimæ notæ, ſed lacerum. Auiſena, Euclides, Lexicon Raphelengianum Latino arabicum. Character Latinus eſt Longobardicus, vt falſo vulgus vocat. Arabicus Mauritanus, elegantiſſimus. optimus liber, ex quo non ſolum multa hauſi, quæ ad Arabiſmum, ſed etiam quæ ad ſermonis Latini cognitionem pertinent. dolendum integrum non extare: & abſque me fuiſſet, qui folia lacera conglutaui, & fragmenta omnia collegi, iandudum fere totus perijſſet. Diurnale Maronitarum charactere Syriaco Horologiũ, hoc eſt horę matutinæ. Preces Chriſtianæ, & quædam Beati Ephrem Syri charactere Syriaco cum interpretatione Syriaca. Dictionarium Granatenſe Hiſpano arabicum. Alcoran, omnium librorum, quos videre memini, elegantiſſime ſcriptus. Aſtrologia Muhammedis Tunicienſis cum Commentario. Optimus liber, quem fortaſſe, ſi vita ſuppetat, Latine reddemus. Scriptus eſt charactere Mauritanico. Lexicon Syro arabicon ex lexico Bar Aly Syro, & alio anonymo tineis corroſo à nobis concinnatum, & manu noſtra deſcriptum. Pſalterium Nebienſe, Pſalterium aliud alio

Paraphraſte calamo exaratum. Aliud ex Syriaco inter lineas Syriaci, quod non ex LXX interpretibus Græcis, ſed ex Hebraico interpretatum eſt. Liturgiæ tres Elkupti, ex quo exemplari Marcus Velſer curauit eas Romæ ab alumnis Maronitis collegij Gregoriani Latine verti, in quo munere quantum errauerint, Velſero ipſi per litteras indicauimus. Colloquium duorum Muſſulmanorum ex Mecha redeuntium de nugis Alcorani, liber elegans. Chronicon Samaritarum ab exceſſu Moſis, ad tempora Antoninorum Auguſtorum, charactere Samaritano. Nomocanon, ſiue liber ciuilium legum in folio, charactere Mauritano, accurato & luculento. Geographia per ſeptem Ptolomæi Climata. Lectionarium vetuſtiſſimum Arabum Chriſtianorum. Arabica ſunt ſine punctis diacriticis. Græcus textus è regione appoſitus ex prophetis & nouo teſtamento litera quadrata, quam capitalem vulgus vocat: quod eſt argumentum vetuſtatis non infimæ. Quia puncta diacrita abſunt, quæ literas ſimiles, ſed poteſtate diuerſas a ſe diſcernunt vt ف & ق. ت, & ن propterea non niſi à peritis linguæ legi poſſunt. Florilegium ex Chryſoſtomi homilijs in quatuor Euangeliſtas, ſine punctis diacriticis, quorum commentariorum lectio eo operoſior, quam ſuperioris libri, quod in Lectionario adiuuamur interpretatione Græca è regione appoſita. Hic vero diuinandum ſemper fuit, antequam ſententiam aſſequi nobis contigerit. Atque

hæc quidem meminimus, ex quibus lexicon noſtrum contexuimus. neque tamen præſtare audeamus aliquam mediocrem Arabiſmi cognitionem nos adeptos eſſe. Hoc audacter profiteremur ſi Turcam aliquem ſtudiorum noſtrorum adiutorem haberemus. Sed de Poſtelli Grammatica pene exciderat monere, eam ex vulgaribus Arabum magiſtrorum præceptionibus collectam eſſe, vt non niſi interpretis vice functus ſit. Quare bonam operam eum nauaſſe, deque Arabiſmo eo nomine optime meruiſſe, dubitandum non eſt. Sed de eo hoc certo prædicare poſſum, eum Arabicæ linguæ non adeo, quantum videri volebat, peritum fuiſſe. Nam præter quædam, quæ parum cauiſſe videtur in hiſtoria Orientali, ex familiari eius colloquio id plane deprehendere potui. Eodem enim cubiculo vſi ſumus, & meo lecto illi ceſſi, quum ſperarem me ex eius congreſſu quotidiano aliquem fructum percepturum. Sed nondum hebdomada integra mecum habitauerat, quum in carcerem coniectus fuit, homo quem inſania ab omnis malitiæ ſuſpicione vindicare poterat. Et qui aliter de eo iudicant, longe decipiuntur. Imperitiam Arabiſmi potes animaduertere ex interpretatione primi capitis Alcorani, quam matrem vocant Muſſulmani, quam omnem, præter tria aut quatuor verba, infeliciter reddidit. Sed iam ſentio me modum epiſtolæ excedere. Vale. IIII Eidus Martias CIↃ IↃ CVIII. Lugduni Batauorum.

Ioſephus Scaliger Claudio Salmaſio S.

HΘους χαρακτήρ ἐστιν ἀνθρώπου λόγος. Id verum eſſe ex binis literis tuis percepi, in quibus non ſolum mores tuos, ſed etiam doctrinam, qualis eſſet, deprehendi. Ecquas gratias tibi habebo, qui quod vix ſperare audebam, id mihi vltro obtuliſti? Epigrammata, inquam, illa Græca: quæ ideò deſperaueram, non quod ab optimo & eruditiſſimo viro Gruttero noſtro me quiduis impetraturum diffiderem, ſed quia neque fas videbam eſſe codicem ex Bibliotheca educi, vt huc mitteretur, neque putabam eſſe iſthic, qui moleſtam illam prouinciam Græca deſcribendi ſuſcipere vellet. & voto meo ſatisfeciſti, & diffidentiæ ante expectatum ſuccurriſti. Quod tantum beneficium tuum quo genere laudis proſequar, aut quomodo prædicem, equidem neſcio. Scito tamen me illud inter prima beneficia habere. Quod igitur conſilium à nobis petis de illorum Epigrammatum Græcorum editione, non auctor tibi ſim obſcœna, & ἐξάγιστα illa edere, tum quod non ſolum animos caſtiores offendere poſſunt, ſed etiam maledicorum linguas in te prouocare, tum quod pauciſſima ſunt, vt illis carere non magna iactura ſit. Reliqua etiamſi puerorum formam, aut alia quæ commendant, non ideo flagitioſa ſunt, niſi fortaſſe ſecundum

Bucolicon Virgilij, & quædam Tibulliana de libris tollenda cenſemus, & priſcos fere omnes poetas ita euiremus, vt etiam interficiamus, quod ſtultiſſime in Martiale à quibuſdam aſinis factum videmus, qui, vt alia taceam, vbi LASCIVVS apud Martialem legitur, in aliud nomen mutarunt, quaſi laſciuos aliquos vocare ſit flagitioſum, aut laſciuus idem ſemper ſignificet, quo alicuius aut ſalacitas aut libido notatur. Riſi, quum ea, & ſimilia legerem. Non igitur paruam à ſtudioſis gratiam inieris, ſi totum ἀνθολογίας volumen cum illis, quæ hactenus deſiderata ſunt, edideris, & omnia in ſua capita conieceris. Multa legimus apud Suidam, quæ videbantur in vulgata editione non extare. Sed tu, quantum ex chirographo tuo colligo, ea animaduertiſti. Callimachi Battiadæ multa agnoſco, quæ illius eſſe Doricus character ſatis probat. Reliqua Callimachi nomine vt ſtilo, ita dialecto differunt. quæ vt non negem eſſe illius Battiadæ, ita temere non affirmauerim. Sane magna diſcrepantia. Sed omnibus de hoc libere iudicare per me liceto, quandoquidem ego ipſe coniecturæ meæ diffido. In quibuſdam ego furta duorum ſummorum poetarum Latinorum deprehendi. Nam illud, ἥμισύ μευ ψυχῆς ἔτι τὸ πνέον totum expreſſit Porcius Licinus vetus poeta. *Aufugit mi animus. credo, vt ſolet, ad Theotimum.* Tantum nomen pueri mutauit, qui in Græco eſt Κηφισός. οὐκ εἰσ' εἰς Κηφισόν; ita enim legimus. Si Gellius, qui opponit elegantiam Latinorum Græcis poetis, illud Epi-

gramma ad verbum ex Græco imitatum ſciuiſſet, profecto nunquam illi in mentem veniſſet, vt, quum ingenia Latina extollere vellet, & Græcorum lepori opponere, poemation in medium produceret, quod non Latini, ſed Græci argumenti eſt. Alterum furtum eſt Horatij ſermone II. libri primi. *leporem venator vt alta In niue ſectatur* &c. Habes totidem fere verbis, ὡ' χελώτης, Επίκωδες, ἐν ὄρεσι. Hæc ſatis erant ambitioſis & famelicis ingenijs ad inſtruendum aliquot capita Miſcellaneorum, aut Variarum lectionum. Vtinam τὰ Μελεάγρου vna miſiſſes, vbi ſinguli poetæ ſingulis floribus comparantur. Idem περὶ τῆς Φιλίππου νεαρῆς σελίδος dico. Nam quæ delibata ex illis ad me miſiſti, non ſinunt patienter me cætera deſiderare. Fac, amabo, ne diutius illis caream. Si tanti deſiderium meum, vel potius preces feceris, vt omnium horum autographum tuum mittas, curabo vt ſumma diligentia & optima fide omnia tibi remittantur. Quæ vero iam accepi, ſi per idoneum hominem tibi recte curare potero, propediem accipies. Sin minus, ad proximas nundinas differam. Sed fortaſſe interea non deerit opportunitas. Tamen prius Stephani ἐθνικὰ à te expectamus, ſi quidem parata habes, in illo auctore melior pars literarum Κάππα & Λαμβδα deeſt: & præterea multa ſunt ſuſpecta, alia perſpicue vitioſa, quibus ſine codice mederi ne optima quidē ingenia poſſint. Quid eſt, quod è re literaria magis facere poſſis, quam hęc publicare? Sed quomodo vlla interpretatio Latina è dignitate adijci poſſit, non video. Eſt enim mecum

Lexicon,

Lexicon, vt Pollux, cuius qui verſionem Latinam dedit, magis ſeſe illo facto traduxit, quam commendauit. Hæc eſt ſententia mea, non qui te à tua dimouere poſtulem; Nam ſi tibi ita videtur, nolim te à propoſito tuo deterrere. Melius tamen tibi conſultum fore credo, ſi hoc labore ſuperſederis, ex quo tenuiſſimus ad imperitos, nullus ad doctiores fructus, ad te vero nulla gloria peruentura ſit. De hoc deliberabis, ſed ita ne mora deliberationis editionem, quam auide expectamus, impediat. O quam præclare de omnibus merebere, ſi nos diu ea carere non patiare. Vale. Lugduni Batauorum. IIII Eid. Mai Iuliani. CIↃ IↃ CVII.

Editionem ἀνθολογίας poteris augere multis Epigrammatis, quę paſſim apud auctores leguntur, & alijs pręterea quæ in veteribus inſcriptionibus extant. Quum in eo fueris, vt prælo eam committere tibi decretum ſit, ego de omnibus tibi conſilium dabo, & addam, quæ fortaſſe non ingrata erunt. Iterum vale.

Ioſephus Scaliger Claudio Salmaſio ſuo S.

PAVLI Silentiarij ἔκφρασιν, καὶ σέφανον Meleagri, accepi. Has epulas gratiores fecit cōdimentum à literis tuis, longiſſimis quidem illis; ſed nimium breuibus pro modo voluptatis, quam ex illis cœpi. Sed de illis poſtea. De Silētiario prius vt anni, ſic poeſeos Græcę, quatuor tēpeſtiuitates fuiſſe animaduerti. Prima fuerit illa, in qua principes Homerus & Heſiodus.

Hanc potes iudicare atque adeo vocare ver poetices, pubertatem potius, quam infantiam. Excipit eam æſtas non feruida quidem, ſed quæ ex illo vere veſtigia non obſcura retinuit, in qua Onomacritus, Solon, Tyrtæus, & quiſquis fuit auctor τῶν ἠοιῶν, καὶ τῆς ἀσπίδος, quam præpoſtero iudicio Criticorum natio Aſcræo illi attribuit. Autumnus ab æſtate non degenerans præſtantiſſimos homines extulit; ſed maiorem partem Grammaticos, in quibus τὴν πλειάδα ponas licet. Quid ingenioſius Callimacho, quid Apollonio preſſius, quid Theocrito amœnius? Hactenus bene cum Muſis agebatur. Initium hiemis ſuaues fœtus protulit, Dionyſium τὸν περιηγητὴν, quem cum poetis τῆς πλειάδος contendas licet, & Oppianum longe illi diſſimillimum, quem nimis floridus character non paſſus eſt ſeſe intra modum continere. Sed poſterioris ſæculi poetæ, dum illam vbertatem affectant, nihil præter ſtrepitum verborum, & ampullas attulerunt; Qui in hoc genere licentius velificati ſunt, primas obtinet Nonnus ille Panopolitanus, cuius redundantiam in Dionyſiacis excuſaret materia, niſi in Euangelij paraphraſi maiorem immodeſtiam, vt ita loquar, profeſſus eſſet. Eum ita ſoleo legere, quomodo mimos ſpectare ſolemus, qui nulla alia re magis nos oblectant, quam quod ridiculi ſunt. Parcior & caſtigatior quidem Muſæus, ſed qui cum illorum veterum frugalitate comparatus, prodigus videatur. Neque in hoc ſequimur optimi parentis noſtri iudicium, quem acumina illa & flores declamatorij ita cæperunt, vt non dubitarit eum Homero præferre.

Digitized by Google

Huius Muſæi aut æqualis aut non multo poſterior Silentiarius vſus eſt vitio ſæculi ſui, quæ tamen virtus erat, ſtrepitus verborum, ambitus ſententiarum, compoſitio Dithyrambis audacior. Eiuſmodi eſt ἐκφράσεις iſta. Quod vno verbo exponere poterat, maluit binis, trinis verſiculis producere. Me quidem iſta non offendunt, qui ſæculi morbum noui. Sed qui nihil, præter illos veteres legerit, quum ad hæc ſe contulerit, tres continuos verſus non patienter leget. Iuuat tamen nos, quod templi illius auguſtiſſimi adyta omnia nobis reſerauit; vt illi gratias non tanquam poetæ, ſed tanquam Hiſtorico agamus. Iambus autem, quem operi præpoſuit, adeo infans, ieiunus, hiulcus, ἀσύστατος eſt, vt tironem potius, quam maturum poetam agnoſcas. Legendus tamen eſt, & nobiſcum agi præclare arbitremur, quod ſummo Dei beneficio ea nobis ſuperſunt, quæ ſalua eſſe permagni intereſt reipublicæ literariæ. Pauciſſimi harum rerum guſtum habent, non quod eis ingenium deſit, ſed quia illarum vſum aut nullum, aut perexiguum habent Nos in hoc aliquid nobis tribuimus, non quod ingenio meliore ſimus, quam illi, ſed quia diutius in illo ſtudio verſati ſumus. Dicam libere: neminem hactenus vidi, qui bonum Iambum Græcum faceret, aut, quod minus longe eſt, qui quid ſit bonus Iambus, ſciret. Omitto Græcos. Maximus ille Criticus, quam pueriliter de Tragœdiis Senecæ iudicat? Diuinam Tragœdiam Troadas magiſtelli potius, quam Senecæ opus eſſe ſciſcit. In hoc qui illi aſſenſum accommodet, præter imperitos harum rerum, reperiet.

neminem. Nam illa Tragœdia eſt princeps omnium Senecę, quas nouem aſſerimus eſſe, Octauiã autem Memoris fratris Turni eſſe nõ dubitamus. Quid de ſeniore Critico dicas, qui in Ariſtotelis poeticen Commentarios ſcripſit, & tamen verſus à ſoluta oratione neſcit diſtinguere? Hæc, quæ priore loco dicenda mihi erant. Pergo ad Epiſtolam tuam. Non multum te morabor; Vtinam χριστιανικὰ, quæ ſunt ἀνέκδοτα, nobis aliquando mittas. Expectabimus ea; vt tertio hoc beneficio tibi nos deuincias. Non poſſunt enim eſſe non vtilia, quandoquidem vetuſta ſunt. vt quam gratiam à ſtilo non poſſunt, eam ab argumento ineant. Quod addis de Xylandro, non illi ſoli contigit παρορᾶν. Cauſſam harum hallucinationum nullam inuenio, pręter properãtiam. Qui enim eum familiariter nouerunt, aiunt mercede à mercatoribus inuitatum ſcripſiſſe, vt familiam aleret. Nam quemadmodum qui eius eruditionem compertam habuerunt, per inſcitiam eum peccaſſe nunquam concedent, ita qui tenuitatem fortunarum eius non ignorabunt, facilè ea παροράματα excuſabunt, atque condonabunt, quia neminem latet eum ſummam vigiliarum ſuarum in celeritate poſuiſſe, quæ, ſi intra modum ſit, diligentia eſt: ſi fines migret, eſt præcipitatio. Tuum eſt & indicare, ne rudiores in illos ſcopulos offendant, & excuſare, ne animaduerſio illa propior ſit obtrectationi, quam caſtigationi. Doctis & probis ſemper honos ſuus & reuerentia debetur. Contra maledicos inultos pati non debemus, niſi forte contemnere malimus. Nam ſuperbi magis

offenduntur ſilentio, quod ſe contemni putent, quam reſponſo, ex quo triumphum captant, quaſi digni, qui meliorum odium aut iram meruerint. Vale Lugduni Batauorum XII Kalend. Decembris Iuliani CIƆ IƆ CVII.

Ioſephus Scaliger Claudio Salmaſio S.

NVNQVAM ab epiſtolis tuis diſcedo, niſi doctior. vel in hac, quam proximis nundinis accepi, quam me beaſti tum ex alieno, tum ex tuo? Nam quid dicam περὶ βωμίσκου, quem in illa poſuiſti? De cuius vetuſtate dubitare non poſſunt, niſi qui veteres poetas accurate non legerunt, neque vero menda portentoſa, quibus deformatus eſt, impediunt quominus ſpectata ſit eius venuſtas, quam melius perciperemus, ſi integriore & emendatiore frui liceret. Sed hæc vlcera non tangere melius fuerit. Illudunt nobis coniecturæ noſtræ, quarum nos pudet, poſtea quam in meliores codices incidimus. Quædam blandiuntur mihi, quæ tamen totius poematij intellectum non præſtabunt. Eiuſmodi ludicra duorum generum ſunt, vt ſcis, γρῖφοι, καὶ αἰνίγματα. Priorum obſcuritas eſt in verbis, poſteriorum in ſententia, quæ facile deprehenditur, ſi anſam aliquam habueris, hoc eſt, ſi aliquid occurrat, quod non ignoretur, vt apud Gellium ex Varrone de Termino, non ignoratur, quis *Ioui ipſi magno noluit concedere.*

Digitized by Google

At aliter in Gryphis occurrit, in quibus quot verba, & tot ἀπιστευμάτων ſunt, præſertim in hoc & Theocriteo βωμίσκῳ, & in Fiſtula. Videor tamen, & ſi quæ mutauero, vera omnia præſtare non auſim, ſententiam plane aſſecutus eſſe. Ara hæc eſt Corinthi, in qua nulla victima immolabatur, de qua nihil memini me legere. Perſpicua tamen ſententia eſt, ὁλκὸς ὔ με λάβρος ἱρῶν λιβάδεσσιν, οἷα χάλκης ὑπὸ φοινικέην τέγγει. *Non largus tractus aut fuſio* (ſanguinis) *me tingit, victimarum aſperſionibus* (cruore), *qualiter purpuram puniceam. Imo ſeceſpitæ Naxia cote ſubactæ parcunt peculo Panos.* Id eſt nulla victima hic cæditur. πημάτων, non πημμάτων. aliter πῶεα ab eadem origine. ὐ στροβίλου (non στρομίλου) ἰξὸς ἐνώδης μεμάρικε τρεχίων με Νυσίων. Strobilus, fructus pro ipſa arbore. *Non viſcus*, id eſt, liquor, *pinuum*, reſina ſcilicet, *me inficit fuligine ſtipitum Niſiorum*, hoc eſt pinnum Nyſi, aut Nyſę inſulæ. nullum lignum hic crematur, quia nullę adolentur victimæ. τρέχος eſt στέλεχος. *Inſpicis enim me aram neque finitimæ terræ lateribus, neque Abylæ compactum glebis.* μήτε τ' ἀγχούρου, ſupple γῆς. τ' ἀγχούρου, ἀντὶ τῆς ἀγχούρου. vt τ' ἀγαμέμνονα, pro τὸν ἀγαμέμνονα. τ' αὐτοῖς, τοῖς αὐτοῖς. Vbi ſit ea ἄγχουρος καὶ ἀγχιτέρμων γῆ, non dubium eſt, quin in agro Corinthio, vbi ipſa Ara; Alybe eſt in Thracia. Sunt & aliæ eiuſdem nominis. neque ἰσόρροπος μοι eſſe poteſt ὁ κεράτινος ille βωμὸς Deli. *Simul enim cum Dijs ipſis*, id eſt eodem tempore, quo Dij nati, *nouenarius numerus Terrigenarum me fabricauit.* Qui ſint illi Terrigenæ nouem, quæratur: τεῦν, ἀντὶ τοῦ σοῦ. vt Callimacho τεοῖν, quan-

quam peſſime & ſine exemplo. *quorum Terrigenarum artem* πάλμως ἀφθίτων, *rex immortalium Deorum Jupiter* ἔυασε, *iubilauit, laudauit.* Σὺ δ' αὖ πιὼν *Tu autem hauſta aqua de Pirene fonte, quem Gorgonis filius Equus eruit*, θύης, id eſt θυμίασον, tus incende, odores adole. Nam & alibi memini θύειν ἀντὶ τοῦ θυμιᾶν à veteribus vſurpatum. *Tus igitur hic crema, & libamenta inuerge. Audacter ad me accedere potes, vt pote quæ ſim pura à ſerpentibus, quales occultat illa Ara in aruis Thraciæ* (νεοῖς, non νέοις) *quam tibi* ἀνέθηκεν, ὦ τειπάτωρ, (quiſquis ille ſit) *dedicauit fur purpurei arietis.* Arietem purpureum, vel aureum, in quo erat fatum τὸ στοιχεῖον Mycenarum Atreum ſurripuiſſe, notius eſt, quam vt demonſtratione egeat. Sed an hic de eo intelligendum, non magis mihi conſtat, quam quis ſit ille τειπάτωρ, cui fur Arietis Aram poſuerit prope Myrinem in Lemno. Vides manifeſtam ſententiam, neque dubitandum. Omnino eſt Ara, in qua ſanguine non litabatur, vt illa γενέτορος in Delo. Quemadmodum verum ſenſum præſtare poſſumus, ita de emendationibus cur dubitemus, facit, quod inter ſcribendum ſub acumen calami natæ ſint. Tu, cui ab huiuſmodi ſtudijs recens memoria eſt, non ſolum noſtra boni conſules, ſed etiam quæ minus recte à nobis animaduerſa, emendabis. Crinagoræ verſus totus eſt in Cimmerijs tenebris, χρίονται νεφρῆς πὰρ ἄπησι νόσοι. Quid monſtri hoc eſt? Ait inalpinos Ligures furaturos, ſeſe munire vnguine, vt canes fallant. Hodie non curant canes, ſed aperta vi graſſantur. Sed quis expediet illum verſum? An legendum πὰρ

ἄπιστον ὅσον. Sed hoc eſt nugari ὑπαλλαγαῖς in συνέχῃ valde mihi placuit. nihil verius. dignum plane ingenio tuo. Optarem illum Gazenſem legiſſe, ſed quod commodo tuo fiat. Nolim enim tuas bonas horas morari Vale Lugduni Batauorum prid. Eid. Iulij Iuliani CIↃ IↃ CVIII.

Ioſephus Scaliger lectiſſimis adoleſcentibus Chriſtophoro & Auguſtino Puteanis S.

PATREM veſtrum, chariſſimi adoleſcentes, me non amiſiſſe, iam ſentio, quem video in vobis viuere; Parentis effigiem filo corporis exprimere hoc omnibus cum alijs commune eſt: virtutes patrum tam rarum natis eſt exprimere, quam patribus virtutum ſuarum ac morum exempla ſuis relinquere poſſe. Quum itaque eo patre nati ſitis, vt tam bonæ indolis natos gignere non potuerit, niſi & ipſe talis fuiſſet; mihi gratulor, quod mihi contigerit eum amare, qui per natos ſuos reuiuiſcit, & ad vos tam amicitiæ ſuæ, qua nos complexus eſt, quam virtutum ſuarum, quas imitaremini, tranſmiſerit exemplum. Certe totum perijſſe nunquam putabo, qui ſe totum in vobis reddit, totus in vobis exprimitur. Fruſtra igitur amiſſum queror, quem hodie viuere experior. Itaque neque amorem, quo me ille proſecutus eſt, vna cum corpore eius extinctum puto, ſed in vobis continuatum iri confido: neque vnquam eo iure, quod ille in me habuit, vos fraudari ęquum cenſeo. Habete igitur me, chari Adoleſcẽtes, paterno iure veſtrũ & alterum, ſi vobis ita placet, patrem charitate, amicum officio. Valete Lugd. Bat. xv. Kal. Ian. Iuliani CIↃ IↃ XCVIII.

IOSEPHI

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
Ivl. Cæs. Fil.
Ad Iſacium Caſaubonum
EPISTOLÆ
è CXI ſelectæ, paucæ.

Iſacio Caſaubono Ioſephus Scaliger Iul. Cæſ. F. S.

EXIMIA eruditio tua, mi Caſaubone, expreſſit à me primum admirationem tui, deinde etiam amorem; quem ſi non, vti debeo, palam & apud omnes profitear, malignus ſim æſtimator non ſolum tui, ſed etiam literarum, quæ in hac ſenectute ſtudiorum, & pene interitu ſuo te vindicem vnicum nactæ ſunt, à quo dignitati & vigori priſtino reſtituantur. Cum primum mihi ſaliuam mouiſſent Theophraſtei Characteres tui, dicam ſerio, de poteſtate mei exiui, neque me continere potui, quin ea de te prędicarem, quæ & meritum tuum, & amor meus poſtulabant: quanquam quicquid de te dixero, omne infra virtutes ingenij tui fuerit. Quantum enim memoria repetere poſſum omnes, qui de literis bene meruerunt, nullus ſuccurrit, qui aut meliora, quam tu, præſtiterit, aut de quo porro præſtantiora ſperare poſſimus. Sic mihi perſuaſi: neque me fallit opinio mea. Omnia me tua delectant, eruditio, iudicium, oratio. Nihil

eorum prædicauero, quin prius laudauero. Cæteri fortaſſe, qui meliore iudicio ſunt, plura dixerint de te, vt faciunt, ſed præcipuas laudum tuarum nemo libentius commemorauerit, quam ego. in quo ſi mihi indulgere videor, non tamen tibi adulabor. Neque enim is ſum, qui in laudandis alijs officij, aut exiſtimationis meæ obliuiſcar. Nos vero, qui nihil vnquam, niſi abortiuum edere potuimus, nihil aliud, quam veſtigia tua premere poſſumus, & quæ à nobis infeliciter tentata, ea tibi explicanda relinquere. Tuum enim eſt hoc facere, non eorum, qui ab omni doctrina & humanitate imparati, noſtra potius carpunt, quam corrigunt. Dignitas earum literarum, quas illuſtrandas ſuſceperamus, fecit, vt omne, quod ſcripſimus, curioſe rimati ſint aduerſarij. ærugo autem & maleuolentia eorum, vt aliuorſum, ac à me ſcripta ſunt, accipiantur. Sed tu quantum ab eruditione potes in illis animaduertendis, tantum ab æquanimitate poteris in excuſandis. Deſultoria enim ſemper fuit vita noſtra, neque vllo loco me conſiſtere paſſa eſt ſiue infelicitas mea, ſiue vis maior, ita vt optimum ſtudiorum coagulum otium mihi ſemper defuerit. Deinde & illa, quam in te non agnoſco, ὀψιμάθεια καὶ αὐτοδιδαξία facile mihi parabunt patrocinium, quod ab hoſtibus expectare non poſſum, qui mihi obtrectant, non ob eam, quæ in me eſt, ſed quam in me hariolantur eſſe, virtutem. At hæc querela erat alius loci & temporis. Tu, mi Caſaubone, fac, vt amicitia tua nobis pateat, ad cuius aditum vſque nos admiratio tui deduxit. Si quis eſt, qui in eam admitti, & non po-

ſtremium in ea locum habere debet, is ego ſum. Strabonem, Athenæum, Suetonium tuos auidiſſime expecto. Quicquid ex ingenio tuo prodibit, erit plane τῦ πατρὸς τὸ παιδίον. Binas à te accepi literas, pene eodem tempore, quarum prioribus cum heri reſpondere vellem alteræ me in ipſo articulo oppreſſerũt. Vtinam plures accipiam. Vale Lugduni Batauorum. Nonis Mai CIↃ IↃ XCIIII.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

ET literas tuas, poſtquam ſcriptæ ſunt: & Suetonium minoris formæ poſt literas tuas longo interuallo accepi. Et harum & illius nomine maximas tibi gratias ago. Nuper vero ab amicis accepimus te in Volcis Arecomicis lares poſuiſſe. quid meę ſententiæ eſſet, quod ex me ſcire auebas, tametſi non plane profiteri auſus eram, tamen ad animum tuum migraturientem non paruum protelum fuiſſe illas meas vltimas literas ſentio. Ille terrarum mihi pręter omnes angulus ridet. non te pœnitebit inſtituti, ſiue voluntatem tuam ſecutus es, ſiue conſilio meo paruiſti. Vtinam liceret mihi res meas componere ex ſententia mea. Vnum ciuem donarem Magalonenſibus veſtris. Sed iandudum intelligo me mihi natum non eſſe; ne meas quidem res mihi natas. Nam quid de illo homine iudicare debes, qui in Nitiobrigibus prædia ſua habet, in Turonibus libros, in Batauis larem? qui totfariam diſtractus eſt, nuſpiam integer eſſe poteſt.

Domum habeo, inquilinus ſum. Bibliothecam habeo alienis libris vtor. Nobilis ſum, dubitatur. contradicitur. dedi operam literis. ignariſſimus ſum, & omnis eruditionis alieniſſimus. Ne quæras alios teſtes. Hoc dicunt omnes, qui volunt id eſſe, quod negant nos eſſe. Sed ad te redeo, qui Arecomicos Allobrogibus prætuliſti. ἀγαθῇ τύχῃ. Ego interea hic ῥητορεύοντας βατράχους audiam, dum te perſtrepent luſciniæ. Nam illę Dauliades numquam in hæc palęſtra aduolarunt hactenus. Quare triennium ſolidum illarum querelas deſideramus. Me nubila hic intra parietes ſummouent. Te in media hieme ſudum aeris, & amœna camporum oblectabunt. Quid quæris? Inuideo tibi. Cęterum de hac humaniſſima gente quod querar, cauſſæ non eſt. Eorum hominum comitas facit, ne in his horridioribus tractibus vllam amœnitatem mei Garumnæ deſiderem. Et quantum video, me component μακαρείτην εἶεν. ſiquidem illi ſummo Parenti omnium placet. Nam ille ſolus dirigit vela noſtra. interea ſeneſcimus. Ad incommoda quæ adfert ætas, accedit huius cæli inclementia, ne vno itinere ad mortem properemus. Quotidie noui inimici ſuccreſcunt. Veteres amici abeunt. Pithoeum ſuperiore Nouembri amiſimus. Douzam iuniorem Ianuario. Aiunt etiam Flor. Chriſtianum ambobus viam præiuiſſe. Non vererer, ne non ſatis firma valetudine eſſemus, ad longiorem vitam ſperandam, niſi moeror & luctus ex amiſſione tot carorum capitum nobis manum inijceret, & ad eos, quos flemus, traheret. Flemus, flemus eos, mi Caſaubone, neque dolori moderari poſſumus. Sed quid te in partem lacrimarum

vocamus? Satis eſt nos flere, & te reip. literariæ reſeruari, quæ maxime opera & ope tuâ indiget ad literas ſubleuandas in hac orbitate ſtudiorum. Quare perge, neque pigeat laboris, præſertim in Athenæo, quem ſi tu nobis non reſtituis, à quo ſperare debemus? Equidẽ opella noſtra nulli precij eſt. Sed ſi vna eſſemus, non dubito, ſi non ſtudia tua iuuare, at ſaltem laborem leuare poſſemus. Quod inpræſentia poſſum, vide, num ea, quæ mitto tibi, quæque meminiſſe propius potui in vitis Imperatorum, alicuius momenti ſint adiuuandæ diligentiæ tuę, non iudicio inſtruendo: neque enim ea confidentia ſumus, vt ſperemus te à nobis aliquid poſſe diſcere. Hoc tantum ea gratia fecimus, vt ſcias me nullum laborem refugere, ſi modo tibi parere poſſim. Quod non placebit, prætereundum erit. & quidem vereor ne plura tollenda relinquendis. Edes igitur, ſi mihi credis, illos optimos auctores, quo nihil vtilius facere poſſis. De Polybianis iam admonueram amicum noſtrum, ſed non reſpondit ad ea quæ ſiſcitabor, neque plane videor ſatisfeciſſe in illis, quæ quo meliora fieri poſſent, indicabam. Liber de Pallio adhuc poſtulat induſtriã tuã. Annotarã neque pauca, neq; leuia. Sed liber mala manu aliqua mihi ſublatus eſt. Scis tamẽ antea recte legi in vetuſtioribus editionib⁹ vt Sibylla nõ mẽdax &c. Retulit enim latine, quę illa Gręce dixerat, Καὶ Σάμος ἄμμος ἔσῃ καὶ Δῆλος ἄδηλος, καὶ Ρώμη ῥύμη. Si potero alicũde animaduerſiones meas nãciſci, impertiar. Tu interea meo beneuolo in te animo fruere. op⁹ de emend. Temp. menſe Maio abſolutũ iri ſpero. Hoc

volui dicere, editum. Nam iandudum opera noſtra non deſideratur. Typographi ceſſatio eſt, non mea. His nundinis multa in nos prodibunt. Nobis plane conſtat de circuli quadratione; tametſi omnes obganniant. Cum omnium furor detumuerit tunc dicemus, Poſcimur Aonides. Et ſane quod perperam demonſtrauimus, nunc certum eſt, ita demonſtratum iri, vt obtrectationi amplius locus non ſit. Vale mi Caſaubone. Lugduni Batauorum. III Eid. Februarij Iuliani CIↃ IↃ XCVII.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

MAGNVM ſcrupulum mihi exemerunt literæ tuæ, quem priores iniecerant, cum ex illis non obſcure colligerem tibi diſplicere longiorem moram iſthic. Et certe propius vero erat, vt te diſceſſiſſe exiſtimarem, neque minorem mihi metum fecerant literæ tuæ, quam tædium tibi rerum tuarum ſtatus, quem certiorem tibi optabam. Nunc ex literis tuis poſtremis hoc boni ſaltem percipio, quod per illas omni metu mihi carere liceat, quia te adhuc hærere Lutetiæ intellexi. Sed plus debeo literis ampliſſimi Gillotij noſtri, quæ non ſolũ omni illo timore me liberarũt, ſed etiã non vulgari gaudio affecerunt, quod ex illis intellexi te nõ ad aliam vrbem migraſſe, ſed ad alias & quidem meliores ædes. &, qui fuit cumulus gaudiorum noſtrorum, te regem bono animo eſſe iuſſiſſe: tibi ab illo omnia meliora promiſſa. Non me-

ream montes auri, vt alium nuncium accipiam. Quare, mi amice, eſt quod tibi & mihi graruler. ingenio & labore viciſti inſcitiam; poſterius monſtrum vinces inuidiam virtute & probitate tua. Qui tibi inuident, vltro tibi ſupplicium dabunt. Scripſi ad te vberius per adoleſcentes optimos Bituricenſes, à quibus ſerius tibi meas redditum iri puto, quod in Anglia pluſculum temporis triuerunt. De loco Pauli Apoſtoli καὶ περὶ τοῦ παραβολεύεσθαι minus mirum eſt te Græce peritiſſimum ita ſentire, quam amicum noſtrum optimum & doctiſſ. ſenem non vidiſſe τὸ παραβουλεύεσθαι τῇ ψυχῇ non eſſe ἑλληνισμὸν, etiamſi concedamus τὸ παραβουλεύεσθαι Græcum eſſe. Sed vetus interpres Latinus omnino παραβολεύεσθαι legit, & Syrus quoque & idem Arabs voce vſus eſt quæ ſonat nullam ſui rationem habere, ἢ ἀφροντιστεῖν. Sententiam recte reddidit amicus ille noſter, ſed perperam illud putat reſpondere τῷ παραβουλεύεσθαι τῇ ψυχῇ, quod negamus Græcum eſſe. Sed valde placet *parabolanum* in verſione illa veteri codicis Puteani: & nos quoque huc retulimus quæ de Parabolanis in Codice imperiali legebamus. Et quidem tu recte παραβουλεύεσθαι vbique in Chryſoſtomo in παραβολεύεσθαι mutandum cenſes. De hoc plura poteramus, niſi vereremur γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας. Vtinam per te illud βιβλίον Aſtrampſychi nanciſceremur. Oro te, φιλτάτη κεφαλὴ, vt per te impetrem vſuram illius libri ad menſem vnum. Curabo, vt recte & bona fide reddatur. Euſebius noſter typographum non moratur, ſed illum typographus, qui nouos characteres ex Germania ex-

Digitized by Google

pectat. Malò te videre, quàm audire, quid illi auctori profuerimus. Græca meliorem partem ex obliuione media excitauimus: & omnia ſine vlla exceptione reddidiſſemus, ſi nobis cuiuſdam libri, qui in Bibliotheca regia eſt, copia fieret. Sed fruſtra ſemper illius Bibliothecæ opem implorau. Nam qui debebat homini nihili imperare, is vero illi cucurbitæ obnoxius eſt ampliſſimus, & laudatiſſimus amicus noſter. Itaque non eſt tanti tota illa Bibliotheca, & quicquid vſpiam puluerulentorum librorum eſt, vt Scaliger vel vlli monarchæ ſupplex ſit. De Aſtrampſycho iterum aurem vello. Gratum eſt me tibi homini tanto de Deſiderata perſuaſiſſe. Cui putas alij me perſuadere poſſe? Vix vni puto: neque flocci facio. Iam ad marginem libri mei notabo prǽclarum illum locū Chryſoſtomi, quē tibi debeo. Et Chryſoſtomus & tu mecum facis. quare tertium teſtem expecto? Sat eſt. Vale. Lugduni Batauorum. Nonis Auguſti Iuliani, me meo Natali, quo LXII annus mihi init. CIƆ IƆ CI.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

NON diu eſt, quum ad te ſcripſi. Buzenuallius, qui ad vos proficiſcitur, vir tui ſtudioſiſſimus tibi meas reddet. De raritate literarū mearum quod conquereris, ſcito à me ceſſatum non eſſe: ſed hominum negligentia factum, ne meæ literæ tempore ad te peruenirent. Et hoc alij quoque conqueruntur, quibus videor ceſſare, quod rarius, quam vellent, a me

me accipiant. Ego,mi cariſſime,meam culpam, non alienam præſtare teneor. Nihil vero mihi iucundius quam hoc mutuum literarum officium, & aliquando nimis raras me à te accipere conqueror, ne te ſolum putes, qui iuſte mecum hoc expoſtulare poſsis. Accepi libellum Aſtrampſychi, cuius quædam habeo,aut certe ab eo auctore hauſta ſunt, à quo ille hauſit. Poſtquam defunctus fuero moleſta prouincia, quam inuitus tracto, vt gratum facerem ijs qui mihi clitellas impoſuerunt, totum illũ librum recenſebo,&ſtatim remittam tibi vna cum literis ad clariſſ. Memmium, quibus illi gratias agam de comitate iſta. Non ſolum ipſe hoc nomine de me meritus eſt. Extant & patris eius in me merita, cuius bibliotheca mihi patuit,vt vltro ſua offerret, & ſæpe libros vtendos etiam non roganti mitteret. De bibliotheca regia tibi gratulor. Cui iuſtius patuerit, quam tibi? Potes tu hinc multa in tuos hortulos deriuare, hoc eſt multa in publica commoda expromere, & tua ſcripta exornare. Potes etiam aliorum ſcripta iuuare. Te quoque in hac re non ſolum fautore,ſed patrono opus eſt mihi. De eo iam ad te ſcripſi, neque ſemel ad clariſſ. Thuanum. Eſt quidam monachus Georgius,qui Chronologumena à conditu rerum ad tempora Maximinorum deſcripſit. Hinc illum ad ſua vſque tempora excipit Theophanes quidam. In eo libro fere totus eſt Euſebij Chronicus labor. Quare eum peto vtendum idoneis quidem fideiuſſoribus me bona fide reſtituturum. Si hoc impetro, luculentiſſimum Euſebium edemus,quem iam multis parti-

bus excoluimus. Peto à te vt in hac cauſſa me iuues, neque vnquam deſiſtas priuſquam rem impetres, Buzenuallius dabit operam vt tuto mihi deferatur. Et noſtra amicitia,&,quod caput eſt, publica vtilitas exigit,vt me omni ope,conſilioque tuo in hoc negotio iuues. Si repulſam fero, non tamen victum me fatebor, & quod bonitate cauſſæ eblandiri non potui, pertinacia extundam. Nunquam quietum Thuanum eſſe ſinam, niſi mihi ſatisfaciat, & iuſtiſſimæ petitioni meæ. De verbo παρεβολλίσαι, iam memini iudicij tui. & gratum eſt, meam coniecturam limatiſſimo iudicio tuo confirmari. Idem dico περὶ τελετῆς vel λειτουργίας, quam Deſideratam vocari a gloſſario minime dubitabam. מוֹרֶה הַנְבוּכִים non poteſt ſatis laudari. Ego non ſolum illum librum, ſed etiam omnia illius Magiſtri opera tanti facio, vt ſolum illum inter Iudæos deſijſſe nugari dicam. Habeo illum librum manu ſcriptum ſermone Arabico, charactere Iudaico. Quidam doctus Iudæus conuertit eum Hebraice, quem & nos quoque habemus. Sed qui Latine vertit, Hebraica non Arabica conuertit,& quidem ſæpe hallucinatur: neque mentem auctoris aſſequitur. Non puto hodie Arabicum extare inter Iudæos Europæos, neque inter Chriſtianos, præter meum. De Zabijs, ſcito eſſe Chaldæos, צָבִיים Arab. *Tzabin.* Dicti à vento Apeliote: quaſi dicas Orientales. Liber de hac gente, eorum ritibus, religione, ac moribus, quem toties citat Rambam, extat adhuc in manibus Arabum Muhammedanorum. *H*acaoth male ſcribitur pro Hattaoth, חַטָּאוֹת

Magna ſeges mendorum eſt in Latino. Præter illa, quæ ab inſcitia interpretis peccata ſunt, acceſſit & inſcitia librariorum, aut typographorum. Nam fere ſemper legitur ſpecialem, vbi ſpiritualem legendum erat. Ex compendio natus eſt error. Ex eodem fonte manauit Prophetiæ pro Philoſophiæ. Bonitatem, vbi breuitatem legendum erat cap. XXXII lib. primi. Sequenti capite altitudo naturalis. ſcribendum, aptitudo. Infinita poſſem eiuſmodi referre, ſi locus & tempus poſtularet. Bereſchith Arabicum, quod nactus es, eſt Rabbi Saadiæ, vbi male בלק pro כלק

Nam Iudæi خ forte cum puncto exprimunt per ſuum ך neque vnquam ſcribunt Arabica, niſi charactere ſuo. Itaque qui volet Arabice diſcere à Iudæis, operam ludet. Ego deprehendi Rabbinum Kimhi, & Aben Ezra nunquam characteres Arabicos didiciſſe. Itaque quod per خ ſcribendum erat, ipſi putant in Arabiſmo ſcribi per ך· item quod per غ ab Arabibus, per ג concipi putant. quia pronunciatio Gimel apud Arabas in omni ſyllaba eſt vt apud Gallos in Ge, & Gi, hoc eſt mollis. Quando autem Arabes Ga volunt vſurpare vtuntur Ain cum puncto, quod eſt illorum G Germanicum. At Hebræi & Syri non habent GE, GI Gallicum, ſed eorum Gimel eſt ſemper Germanicum, hoc eſt durum. Ita ergo concipiendum erat illud comma Saadiæ, quod characteribus Iudaicis appoſuiſti ** Sed aliud

Digitized by Google

Targum habeo manuſcriptum, ex quo idem comma producam, vt comparare poſſis inter ſe * * Potes facile internoſcere, quæ differentia ſit vtriuſque Paraphraſtæ. Hebraice peritis facilis aditus eſt ad veſtibulum huius linguæ. Sed intra ſacrarium non niſi poſt multos annos admittuntur, vt illi μυσταγωγούμενοι.. Sunt enim quidam, qui ex lectione vnius Epiſtolæ Paulinæ trihorio prodierunt Arabes, & alios docere voluerunt. Nos τυφομανίαν illam περιβαλλόμεθα, qui experimur quotidie, quanti nobis conſtet parum didiciſſe & multum æſtuaſſe. Sed de his plura & vberius, vbi voles. Quando tuum opus de Critica prodibit? laudo conſilium de Critica Maſoritica. nam nullam aliam habent Iudæi, & poſterior eſt editione Talmudis. Delirant, qui puncta vocalia ſimul cum lingua nata eſſe putant, quos ratio, vetuſtas, καὶ ὀφθαλμοφανῆ ipſa inſanire vincit. Nihil de ea Critica reliquum hodie eſt, præter magnam Maſoram, quæ cum libris ſiue Biblijs ſacris edita eſt. Eam recte exponit Elias vnicus huius æui Criticus, & Ariſtarchus Hebraiſmi. Moneo iterum, vt me iuues de Georgio Monacho. Vale φιλτάτη κεφαλή. Lugduni Batauorum VI. Kalend. Nouembris Iuliani. CIƆ IƆ CI.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

OMNIBVS tuis literis reſpondi, quas ad me dediſti ante menſem Decembrem. Binas poſtea diuerſo tempore accepi; vt dubitare non debeas quin omnes tuæ redditæ mihi ſint. Rabulium remiſi, quia eiuſdem exempli vnum habeo. Itaque velim quamprimum certiorem me facias, an acceperis, vel potius te accepiſſe. Nam ille, cui dedi, tibi reddidit. Non enim credidiſſem librum, niſi ſpectata eius mihi fides eſſet. Sed vt me liberes ſolicitudine, oro verbo vno ſignifica te accepiſſe. De Georgio MOnacho gratiſſimum. Itaque quãta eius in expectatione ſum, non ſcribo, quia te ſcire non dubito. Aliud exemplar expecto ex Auguſtana Bibliotheca, ſed lacunoſum, & multis partibus regio illo inferius, & quantum conijcere poſſum, ſimile illi, quod eſt in Vaticana. Reſpublica Auguſtana non inuita eius vſurã mihi conceſſit. Itaque cauſſæ nõ erat, cur illius regij copia mihi denegaretur. Iam pluſquã annũ ceſſat meus Euſebius, propter illius exemplaris expectationem, quod ſi nactus non eſſem, omnino conſilium de edendo Euſebio abieceram. Cur enim inchoatum opus ederem, quod abſolutius dare poteram? Venio nunc ad tuas priores earum, quas nuper accepi. Excerpta Chronologi tui non tibi prius reddere poſſum, quam Georgium accepero, ex quo Chronologus ille non pauca deſumpſit. Itaque prius

mihi conſtare debet, quid alteri deſit, quod alter habeat, quam librum tuum tibi remittam. remittam vero ſtatim, ac cum Georgio contulero. Nemo eſt qui maiore religione reddat, quæ fidei ſuæ credita ſint. neque vnquam conquieſcit animus meus, donec fidem meam probem illi, à quo aliquid accepi. Vtinam ille Vbertus huc ſe recepiſſet. Impetraſſem à Curatoribus Academiæ, vt ad profeſſionem admitteretur. Hoc meo ſuffragio adeptus fuit ante biennium quidam ex Iudæo Chriſtianus, quo ego in Talmud præceptore vſus ſum. Sed ille obijt diem, & mea ſtudia orba reliquit. Ego, mi Caſauboni, multa volumina Arabica verſaui: magnam ſiluam verborum mihi ex illa lectione comparaui. Nihil tamen, aut parum me præſtitiſſe ſentio. Adhuc tiro ſum. Et tamen videas, qui ex lectione vnius Epiſtolæ Pauli, aut Actorum Apoſtolicorum, nihil ſibi putant reliquum eſſe ad abſolutam illius ſermonis cognitionem. Quantus eſt τῦφος illorum, qui ne Latine quidem ſciunt? Sed de ijs, qui Hebraiſmum deguſtarunt, in aditu blanditur illa lingua, propter cognationem. Quum vero intus admiſſus fueris, commendatitiæ accipiendæ ſunt, quia longinquum iter inſtituendum. De Hebraiſmo idem dico. Nam nemo eſt hodie, qui ſola lectione Bibliorum ſacrorum ſe ipſis Iudæis cognitione Hebraiſmi præſtare non putet, imo Iudæos nihil ſcire aſſeuerant: quo hominum genere nihil vidi imperitius, & in quibus magis ſenſum humaniorum literarum deſideres. Quid facias? ita viuitur. & velis nolis, ita hæc ſe habeant neceſſe

eſt. Sed inuideo illis, qui illo Vberto hodie fruuntur, vbi vbi ille ſit. Ego illius congreſſu multum profeciſſem. Vtinam nanciſci poſſem, qui Turcice intelligat, & ſcribat. Nam multi quidem Chriſtiani Turcice loquuntur. pauci, & fere nulli ſcribunt. Penes me ſunt Arabica Turcice explicata, quæ ſi intelligerem, tunc poſſem mihi tuto arrogare, quod quidam ſibi lectione vnius Epiſtolæ Pauli. De nomine Heliogabali quod quæris, quędam tango in meis Euſebianis. verum nomen nummi præferunt ALAGABALVS id eſt Deus Gabalitarum & rationem reddimus ibi. Quod à quibuſdam Heliogabalus ſcribitur, hoc fit, vt quidem bene noſti, quod Græci nomina barbara ad eum ſonum deflectunt, qui proxime abeſt ab Helleniſmo. à Sole enim ita Gręci vocarunt. Et nihil verius eſt. De Salambone nihil dico. Hoc tantum dicam, verum nomen Veneris Babylonijs fuiſſe μύλιττα, vt incomparabilis ſcriptor Herodotus prodidit, hoc eſt γενέτειρα. *Infantes penes Africam Saturno immolabantur palam, vſque ad proconſulatum Tiberij.* Hem proconſulatum Tiberij. Ecquando proconſul Tiberius? mitto proconſul. quando in Africa Tiberius? nam certe non poteſt intelligi niſi de Imperatore. alij enim omnes cum nomine ipſo citantur, Tiberius Iulianus, Tiberius Cornelius, & quidem compendio TI. ſolus Imperator ſuo prænomine tantum deſignatur. Cum igitur conſtet hic de imperatore agi, quomodo concedemus proconſulem in Africa fuiſſe, in qua nunquam fuit? Quæ dicam, præſto mea fide non abſurda eſſe, ſed an vera

ſint, tui arbitrij facio. Tiberius Cæſar edicto ſuſtulit cruenta ſacrificia Gallorum auctore Plinio. An dubitas, quin & Afrorum infanticidia aboleuerit? mihi tam conſtat, quam alterum. neque debemus dubitare. Sed proconſulem vocat Tertullianus. Non, ſi mendũ tollamus. Legimus enim, *vſque ad proconſulem Tiberij.* Scis in veteribus inſcriptionibus millies legi, *Legatus Augusti proprætore prouinciæ Aſiæ, Africæ, Galliæ, Britanniæ.* Illi legati proprætore dicebantur proconſules Auguſti; extat inſcriptio Britanniæ, quam debemus Cambdeno, in qua legatus Auguſti proprætore Britanniæ vocatur *Proconſul Auguſti.* Itaque Tertullianus, qui meminerat ſe legere ſub Tiberio ſublata infanticidia Africæ ab eius proconſule, cuius nomen non ſuccurrebat, dixit, id quod erat, ſub legato Tiberij, vel, quod idem eſt, ſub eius proconſule, ſublata illa ſacrificia fuiſſe. cuius rei argumentum adducit, quod in actis Africæ legebatur, legionem, quæ in Africa tunc prætendebat, operam ſuam pręſtitiſſe illi proconſuli, quem nominare non poteſt, quia nomen non ſuccurrebat. nam ſi propius verborum Tertulliani rationem putes, videbis τὸ ILLI eſſe τοῦ δεῖνα. Non enim colligitur hoc tempore Tertulliani accidiſſe. imo ex Chronologis Africæ eius ſacrificij abrogationem contigiſſe ſub magiſtratu illo, quem miſerat Tiberius. Iſtos proconſules, & legatos imperatorum aliquando ſubconſules dictos fuiſſe reperio in veteribus inſcriptionibus. Atque hæc ſunt, quæ tibi reſpondere poſſum. Meliora enim non habui. Sed tu doce me, quare

Seuerus,

Seuerus, filius eius Caracalla, Antoninus Heliogabalus, Alexander Mammeæ, Macrinus, Aurelianus, ſæpiſſime in veteribus inſcriptionibus Proconſules vocantur. Hoc non mediocriter mirari ſoleo, quia cauſſam ignoro. Inſcriptio Britannica, cuius modo memini, eſt Muſſelburgi in Scotia. APOLLINI. GRANNO. Q. LVCIVS. SABINIANVS. PROCOS. AVG. nimirum *Proconſul Auguſti* dicitur, qui alias *Legatus proprætore*. vt Romæ, LICINIO. ITALICO. M. F. CLV. PRISCO. LEG. AVG. PR. PR. PROV. BRITTANNIAE. Vides Q. Lucium Sabinianum proconſulem Auguſti prouinciæ Britannię, cum eadem poteſtate, qua Licinium Priſcum Legatum Auguſti proprætore prouinciæ Britanniæ. Subconſul vero, quod dicebam, eſt legatus. Inſcriptio Brigantij reperta: SEVERIVS. SEVERIANVS. SVBCOS. LEG. III. ITAL. F. GORDIAN. Vbi Legatus legionis dicitur Subconſul legionis: vt non mireris proconſulem pro legato vſurpari apud Tertullianum. In Epiſtola ad Philippenſes τὸ παραβουλεύεσθαι neque à Syro paraphraſte recte redditur, neque ab Arabe, qui Syrum potius, quam Græcum contextum ſequitur. Quod enim vterque poſuit, idem ſignificat, hoc eſt ἐξευτελίζειν aſtahan. Thema eſt *Han* & *Hin* quod proprie φαῦλον ſignificat. Vnde *Hina* φαύλως, *facile*. Et Hiſpanice *Aina*, cito. Nam quarta pars, vt minimum, Hiſpanicæ linguæ eſt mere Arabica. Itaque *Aina* tam Arabice quam Hiſpanice idem eſt. Mittam tibi propediem Egigrammata Martialis quæ ego verſibus Græcis

Digitized by Google

reddidi, noctu in grabato. Nam in hac ſenectute ſæpe mihi ſomnus interrumpitur, & vigilanti ſuccurrunt multa, quæ olim legi, quæ memoria videtur vadimonio ſiſtere. Ea ſtatim totidem verſibus, neque raro totidem verbis concipio, & quantum poſſum, vt mere Græca videantur, laboro, hoc eſt, vt auctor eorum potius Epigrammatum, quam interpres videar. Ex illa congerie Epigrammatum, quæ mane ita, vt meditatus ſum, in librum quendam confero, ſelegi omnia ea, quæ faciunt ad ſpectacula, quæ tibi dicaui, quod teſtor Epigrammatio quod in fronte libelli præpoſui. Sed quia multa animaduerti, quędam etiam non leuis momenti correxi, diſtuli mittere tantiſper, dum mihi otium detur ab re moleſtiſſima, qua nondum me extricare poſſum. An acceperis literas, quibus tę monebam de capitulis Arabicis Geneſeos, ſcire haueo, & vt ſignifices quamprimum oro. Geographum Arabem, quominus verterim, cauſſa eſt moles occupationum, quibus ſciens indui me. Sed ſera pœnitentia eſt. Grammaticam Arabicam (nam de hoc quoque quęrebas) nullam vidi, præter Poſtellianam. Sed Arabice ſcriptas quaſdam habeo: quæ nihil docent, niſi puros Arabiſmos, vt Phrynichus Atticiſmos. Poſſemus conficere optimam, & vtiliſſimam. Sed multi auctores relegendi eſſent. Itaque illi pelago cymbam committere vereor. Tempus enim me potius quam facultas deſereret. Vale. Lugduni Batauorum prid. Eid. Ianuarj Iuliani CIↃ IↃ CII.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

NON poſſum ſatis mirari infelix fatum literarum mearum, quæ numquam, aut vix tandem perferuntur. Equidem, cariſſime, ad omnes tuas me puto reſpondiſſe, quæ quidem in manus meas peruenerunt. Quid ſi & tuæ non meliore conditione ſunt, quam meæ? Nam illis, quas ad me nuper ex ante diem Iduum Iunij ſcripſiſti, quereris ad ζητήματα tua non reſponſum à me. Ego ſcio quicquid à te propoſitum fuerit, eius aut ſolutionem pro captu meo me dediſſe, aut ſaltem aliquam in meis literis mentionem factam, quæ tibi fidem faceret nihil in tuis literis ne minimum quidem eſſe, cuius rationem non habeam. Mihi enim potius defuero, quam officio meo. Quare ad quæ non reſpondeo, ea fuerunt in illis literis, quæ mihi redditæ non ſunt. Ego vero binis, aut trinis literis tibi ſignificaui de Georgio Monacho, illum mihi redditum fuiſſe. Totum percurri. Vtinam Africanum, & totum Euſebianum Chronicon, & alia præclara monumenta, quæ ille habuit, non deſideraremus. Longe meliora præſtitiſſemus, quam vel Africanus, vel Euſebius. Ex illis tamen reliquiis, quæ ex illius monachi theſauro deprompſi, tantum profeci, quantum non poſſem lectione omnium ſcriptorum, qui hodie extant. Tamen iniuria facta eſt illi. Nam ille digeſſerat χρονογράφιον ſuum per canones, & hiſtorias ſuis temporibus aſſignarat. Li-

Digitized by Google

brarij vero eas hiſtorias σποράδην coniecerunt in tumultuariam congeriem: præterea miſerum auctorem in multis mutilarunt: quod pręter alia certiſſima argumenta, colligitur ex ipſo auctore, qui quędam promittit, quæ non comparent. Acceſſit improbitati librariorum lectorum ſcelus, qui quædam folia amputarunt. Itaque multa deſidero, quæ expleant ſitim meam, quæ tanto mihi acrior inceſſit, quanto certior deſperatio tot damna reficiendi. Habeo tamen vnde inſtruam editionem meam, & talem præſtem, qualem nemo expectat. Sed opus tempore, tum propter difficultatem operis, quia multa inter ſcribendum ſuboriuntur, quæ impetum meum morantur, tum etiam quia quatuor libri pro vno manu mea deſcribendi ſunt. quod ſatis eſt homini ſeni fatigando. neque illum laborem moraremur, niſi occurrerent eæ, de quibus iam dixi, difficultates, in quibus ea præcipua, quod multum deliberandum eſt, antequam poſſim inire rationem tot rerum ſuis locis & temporibus reſtituendarum. Multum equidem debeo illi Georgio, & nonnihil tuo Chronographio Conſulari. Quamuis enim auctor homo ἰδιώτης fuit, tamen illi ſecundum Georgium, plus debeo, quam vlli alij ſcriptori. Eum tibi remittam, quum recte cui dare poſſim nactus fuero. Interea magnum curriculum mihi conficiendum eſt antequam ad metas perueniam. neque propter editionem mei Euſebij ideo tuas Notas in Spartianum & eius ſocios differre debes, tum quia nondum in procinctu eſt meus Euſebius, tum etiam quia noſtra te nihil adiuuare poſ-

ſunt. Rationem enim temporum duntaxat diſputandam ſuſcepimus: ἱστορικὰ vix delibamus, niſi vbi χειρουργίαν κριτικὴν poſcunt vulnera quædam, quæ niſi ſanentur, irrita eſt omnis temporum diſputatio. Itaque per amicitiam, & per ſacra literarum oro te, ne diutius differas opus, quod non niſi præſtantiſſimum eſſe poteſt, quia eius tu pater es. Præterea ſatisfaciendum votis & precibus noſtris & amicorum, qui hoc à te exigunt. Si commodo ſtudiorum tuorum fieri poſſet, vt illud Lexicon Feſſanum trilingue ad paucos dies mihi vtendum mitteres, multum ſperarem inde iuuari poſſe ad locupletandum Theſaurum noſtrum. Sed opus eſt delectu in eius tractatione, multa enim idiotiſmi vulgaris habet: quale illud *Sacoul Chouſan* ἀντὶ τῆς πέτρας ἱππικῆς. Hoc non eſt ex priſco Arabiſmo. Nam in Africæ ora maritima, quam proprie Barbariam vocant hodie, vrbes loquuntur lingua Arabica quidem, ſed quæ ſatis ab illa veteri defecit, non tamen adeo à ſua matrice remota, vt Italica à Latina. Ruſtici autem fere vbique vetuſtiſſima lingua Africana vtuntur, quæ nihil cognationis habet cum Arabica. Actus publici, edicta, leges, contractus, diplomata regia pura Arabica concepta ſunt. Sed & prouerbia quoque de quibus ſpem feciſti, ſaliuam adhuc mihi mouent. In prouerbio Pythagoræ didici verbum, quod neſciebam *Chakas* σκαλεύειν. Qui tantum theſaurum Arabiſmi mihi parraui, καὶ ἐπαμφοτερίζω μὲν, adhuc profiteor inopiam meam. Hoc non facerent, qui trihorio prodierunt doctores Arabiſmi, & quum quædam ex nouo Te-

ſtamento interpretarentur, quia nihil aliud præter illa pauca legerant, & fieri non poterat, vt ex lectione tam paucorum verborum, tam breui tẽpore omnem Arabiſmum ediſcerent, ſed occurrebant multa verba, quæ nunquam viderant, eorum verborum ex Lexico Munſteri Chaldaico interpretationem petebant: quod quoties mihi riſum ſuſtulit? Vix tamen perſuadebis illis, quin etiam ipſos doctores legis Muhammedicæ in Arabiſmo anteeant. Nam de Hebraiſmo nefas dubitare, quin ipſi docere poſſint literas Hebraicas etiam conſummatiſſimos Iudæos. O mi Caſauboni, rari ſunt inter noſtros, qui mediocriter Hebraice ſciant, quum tamen rari ſint, qui omnino neſciant Hebraice. Quid de Græcis loquar? quis hodie neſcit Græce? Sed quis eſt doctus Græce? Non dubito eſſe aliquot: ſed paucos, & quos non noui ne de nomine quidem. Te vnum noui & memoriæ auorum, & noſtri ſæculi Græce doctiſſimum, qui vnus in Græcis præſtiteris, quæ poſt renatas apud nos bonas literas omnes nunquam præſtare potuiſſent. Si quis eſt hodie, qui & tenuitatis ingenioli ſui ſibi conſcius ſit, & qui libenter ac intrepide id profiteatur, is ego ſum. Tamen propter vſum aliquem literarum, quem mihi non ingenium ſed longa ætas fecit, hoc conſecutus ſum, vt de iſtis rebus nemini concedam, de quibus iudicium ferendum eſt. Itaque multos habes teſtes eruditionis tuæ, amatores, admiratores: ſed qui de præſtantia doctrinæ tuæ certo iudicare poſſit, ego aut vnicus ſum, aut qui cæteros hac in re longo interuallo vinco. Omnes quotidie

hauriunt ex tuis ſcriptis, acceptum tibi referunt, tantum te amant, quantum ex lectione tuorum ſcriptorum proficiunt; ſed qui, cum ſenſum habeant eximiæ eruditionis tuæ, quos lectio lucubrationum tuarum afficiat, vt me, neminem eſſe puto: & hæc vna ratio eſt, quia cum vſum harum rerum non habent, quem ego habeo. Hoc vnum doleo; neminem hodie ignarum eſſe, & neminem doctum. Sed rapior veritatis ſtudio, & extra terminum expediui iaculum. Redeo ad noſtra Arabica. Oro vt illorum prouerbiorum vſuram per aliquot dies concedas. auctorem Abuobid non memini. Vtinam accipiam ſimul cum Lexico Feſſano. De Heynſio magis mirareris, ſi & adoleſcentem noſſes, & eius poëmatia legiſſes, quæ aliquando edet in publicum. Itali nihil habent, quod Tranſalpinis obijciant. Noli putare illum iuuari ope noſtra. Ego potius eo vtor magiſtro. Non exceſſit XXII annum. Ideoque ſi de eius meritis prædicauero, amori potius, quam vero id concedere videbor. Quare malo aliquando ipſe ſcriptis ſuis virtutis ſuæ fidem faciat, quam ego prædicatione mea. Vale. Lugduni Batauorum, x Kalend. Quintilis Iuliani. CIϽ IϽ CII.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

IN limine ipſo Epiſtolæ tuæ occurrit quæſtio de loco Chryſoſtomi in Acta περὶ τῆς Μονάδος, quam ipſe non exponit, ſed ex loco Anaſtaſij Sinaitæ à te producto licet colligere ἑξακισχιλιοστὸν ἀριθμὸν Μονάδα apud Calculones dictam fuiſſe. quod ſatis mirari non poſſum. τοῦ δὲ θαυμάζειν ἡ ἄγνοια μου αἰτία. Nuſpiam enim alibi legi: & abſque Anaſtaſio fuiſſet, quid eſſet illa μονὰς apud Chryſoſtomum, nulla coniectura aſſequi potuiſſem. Sed de ſex millium numero, ſatis conſtat, veteres Theologos putauiſſe mundum duraturum tot millia, quot ſunt dies Hebdomadis: quia vero τὸ ἑξαήμερον opera creationis ſibi vindicat; ſeptimus autem dies quietem; propterea aiunt confidenter ſex millia quidem annorum duraturum mundum, ſed ſeptimum millenarium alij alias interpretantur, quod longum eſſet referre. Et propterea in ſex ætates mũdum diſtingunt propter ſenarium numerum, & vltima tempora pręter illas ſex ætates ad aliud referunt. Itaque quod legimus apud Heſychium, plane ex Theologis illis eſt, vt alia multa apud illum eruditiſſ. Gloſſographum. Μονὰς ἀριθμὸς ἡ ἓξ μοῖραι τῶν ἑπτάδων. Vides tuam hanc μονάδα eſſe, eamque ἓξ ἐκ τῶν ἑπτά. Nam ita potius legendum, non ἑπτάδων. niſi dicamus τῆς ἑπτάδος omnes μονάδας vocatas fuiſſe ἑπτάδας. quod concedi poteſt. Hoc vnum certum eſt Heſychium in animo habuiſſe ſex

de

de ſeptem millibus, dici μονάδα. Cuius cauſſam quis reddere poteſt? Iam Chryſoſtomus Homilia VIII in IIII epiſt. II ad Timotheum, qui eſt locus, quem indicaſti in tuis literis, ἀπεπέπατα dixit ὑπὸ τῶν ἑξακισχιλίων ἀριθμὸν ἅπαντα ἄγεσθαι, καὶ ἐν τούτου κανόνι πάντα μερίζειν, καὶ πολυπλασιάζειν. Denique hunc numerum eſſe, in quo πάντα, ὥσπερ in cardine quodam, στρέφεσθαι. Quæ verba ſi propoſueris Logiſtę cuidā vel mediocriter vel exquiſite docto, vix eſt, quin te cum tuo auctore riſu excipiat. Vere dicam. Ego multum faueo Chryſoſtomo, propter illud flumen eloquentiæ, quod nunquam lutulentum fluit, ſed ſemper ſibi ſimile eſt. Hoc tamen non poſſum diſſimulare, quod in eo ſcriptore deprehendi, quum ab illis diſceſſit, quæ ad ſacram paginam pertinent, Chryſoſtomum non agnoſco. quale eſt hoc, quum dicit ſex millium numerum omnia comprehendere, & omnes partitiones recipere, quum certe multæ ſint, quas non recipiat, quales ſeptem, & nouem, vt alias taceam. Iocularia ſunt. Longe abſurdior, ineptior, & ſtolidior Anaſtaſij ſententia, qui & eadem dicit, & præter illa vult eum numerum πάσης ἀριθμητικῆς ἐπιστήμης σημαντικὸν eſſe. vlteriuſne potuit progredi, vt ludibrium deberet Logiſtis de triuio? Cauſſa tantæ imperitiæ eſt hallucinatio, quæ ſenarium numerum, cum ſex millibus annōrum confundit. Vetuſtiſſimi Patres, qui περὶ ἑξαημέρου ſcripſerunt, aiunt merito in ſex diebus πᾶσαν τὴν κτίσιν abſolutam, quia ſenarius numerus eſt perfectus, quod ex partibus ſuis, quas aliquotas vocant, componatur, I, II, III. & propterea my-

ſticum aliquid eſſe in ſex millibus annorum, quos duraturo mundo attribuunt. Vide Auguſtin. de Trinit. lib. IV. eundem lib. IV de Geneſi ad literam: & alios. Ergo numerus ſex eſt perfectus, & ex ſuis partibus conſtat, ὁ δὲ ἀντιστοιχῶν αὐτῷ ἀναγωγικῶς ἑξακισχιλιοστὸς ἀριθμὸς nihil tale poteſt habere, quum ab vnitate, ad decem, vnus ſit tantum perfectus numerus VI, a X, ad C, numerus XXVIII, a centum, ad mille, CCCCXCVI, vt eſt in propoſ. vltima Elementi IX. Quare vides & Chryſoſtomum, &, qui illum ſequitur, Sinaitam Anaſtaſium attribuiſſe ſex millibus, quod ſenario ſimplici debebant, id eſt τῷ ϛ́, quod competit τῷ ϛ. Didicimus ergo Μονάδα eſſe ἑξακισχίλια, quod magis magiſque admirationem auget. quæ maior erit ſi ad verba Chryſoſtomi mentem aduertamus. τάχα ἂν ἑκατὸν μονάδες λιτρῶν χρυσίου συνήχθησαν. Omnium nec Monarcharũ Chriſtianorum, etiam nec Turcarum quidem annui reditus cum illis compoſiti hanc ſummam colligere poſſint. Nam centies ſexies mille pondo auri ſunt coronatorum Solatorum Francicorum 86400000, hoc eſt, vt Calculones (quos γραμματιστὰς vocat Chryſoſtomus ipſe) milliones LXXXVI, & præterea quadringenta millia coronatorum. Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu? Vides abſurditatem: cætera mando tibi. Hoc ego tamen hodie me didiciſſe fateor, veteribus Calculonibus ſex millia μονάδα eſſe. quod ne mirer, nemo vnquam à me impetrare poterit. Addebas de quibuſdam in Petri Galathini diſputationibus. Scito illos libros eſſe compendium duorum in-

gentium voluminum, quibus titulum Pugionem fidei fecit auctor Raimundus Sebon Monachus Dominicanus eximius Philoſophus, ſed nimis allegorijs, & anagogis indulgens. vt non ſolum ille pugio fidei oſtendit, ſed & liber de Theologia naturali. Ii igitur libri adhuc extant in collegio Fuxenſi Toloſano. ex quibus omnia hauſit Petrus Galathinus Franciſcanus, qui nomen auctoris tacuit vel vt ſibi opus vindicaret, vel quia acerrimum ſemper interceſſit inter Dominicanam familiam & Franciſcanam odium, vt ne hodie quidem τὰ ζώπυρα deſint priſtinæ ſimultatis. Multa ſunt in illis diſputationibus, quæ ſine delectu legere periculoſiſſimum eſt. non pauca etiam conficta vel à Chriſtianis, qui Hebraiſmum didicerunt, quædam quoque à Iudæis, qui ad Chriſtianos non ex pietate, ſed ex iniuria gentis ſuæ defecerunt. Denique vt pauci ſunt, qui in Hebraiſmo videant, quod videre eos oportebat, vt Hebraice docti dici poſſent: pauciores vero qui fructum ſolidum ex ſcriptis Iudæorum colligere potuerint hactenus: ita paucißimi ſunt, qui eo iudicio Galathini librum legere poßint, quo poßint aliquid in lucem promere, quod literas ſacras illuſtrare poßit. Itaque nimij ſunt in vtramque partem homines in libris Iudæorum aut reijciendis, aut amplectendis. quod longius diſquirere, vt rei dignitas poſtulat, non ſinit modus epiſtolæ, quem exceßiſſe videor. Itaque de eo alias. Nam libri opus eſt hoc, non epiſtolæ. De duobus illis, de quibus ad me ſcribis, alter fuit hoſpes tuus, alter eſt homo nulli rei. cuius te nullam rationem habere non

ſolum auctor ſum, ſed etiam hortator. Simplicij Epiſtolas nullas vidi: qui nec omnia quæ extant eius Scriptoris opera habeo. Tanta eſt infelicitas mea. Spes quædam affulget ex Italia. Chryſococcum & Faſtos tuos Siculos iam ſcis ex prioribus meis literis me accepiſſe. Vale. III Eid. Septembris Iuliani. CIƆ IƆ CIII.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

AD omnes literas tuas, quas equidem acceperim, reſpondiſſe me puto, præter penultimas & poſtremas. prioribus quærebas περὶ μονάδος apud Chryſoſtomum. Reſpondi quid eſſet iudicij mei ſuper hoc loco. Literas te ſero accepturum ſcio: accipies tamen, ſi iam non accepiſti. Εξακισχίλια vocari μονάδα magis mirari poſſum, quam interpretari. Scio tamen περὶ ἑξακισχιλίων rationem totam eſſe veterum Theologorum, qui ἐκ τῆς προσθετικῆς οὖν ἑξαημέρου conantur eruere durationem mundi. Atque adeo ſibi perſuaſere totam durationem ſeptem millibus annorum definiri, quorum ſex millia mundus perpetuis laboribus agitabitur, in ſeptimo millenario quieſcet. Vide præter alios Lactantium libro VII. cap. XIV. Itaque duratio mundi eſt Hebdomas millenariorum: quorum ſex ſunt labor, vltimus quies. Quod autem μονάδα vocet Chryſoſtomus τὸν ἑξακισχιλιοστὸν ἀριθμὸν, & poſt eum Sinaita, cuius locum produxiſti, videndum, num potius millenarius vocandus

ſit μονάς. Nam ἑβδομὰς ſunt ſeptem μονάδες. Tamen Heſychius videtur idem velle: μονὰς, ἀριθμὸς, ἢ ἓξ μοῖραι τῶν ἑπτάδων Melius intelligerem, ſi ſcripſiſſet τῶν ἑπτά. Certe intelligit ſex de ſeptem vocari μονάδα. Cuius ego rationem non capio. Quod autem alibi in Epiſtola Pauli Chryſoſtomus & Sinaita ille aiunt ἑξακισχίλια eſſe perfectum numerum, & omnia continere, eſt merum delirium, quod vel mediocriter docti derideant. Nam hallucinatio hinc eſt, quod ſenarius numerus perfectus eſt, quia conſtat ex partibus ſuis, I, II, III. At propterea non omnes ſenarij compoſiti, qualis ὁ ἑξακισχιλιοστὸς, erunt perfecti, quod volunt boni illi Patres. Hæc eſt cauſſa illius ἀλογιστίας; ſed cur τὰ ἑξακισχίλια ſint μόνας, profecto huius cauſſam nullam comminiſci quiui, neque vllam puto eſſe, præter opinionem Theologorum, qui ex ſuis anagogicis hæc introduxerunt, & conſecuti ſunt, vt nullus eſſet locus rationi, vbi eorum auctoritas agitur. Addideras Schedium vocum quarundam Mauritanarum, quarum interpretationem à me poſtulabas. reſpondi tibi alijs literis, non eſſe mera Arabica illa, ſed Mauritanica, & in vſum Idiotiſmi Hiſpanici recepta: quorum omnium ſi explicationem quæris, inuenies in Lexico Nebriſſenſis Hiſpano Latino. *Argamaſſa*, opus ſigninum. *Acofar*, æs fuſile. *Alcobas*, receptaculum. Paucula ſunt, quæ non inuenies in Nebriſſenſi. *Almogaraues* ſunt milites, quales Martoloſſi. Eorum meminit Rodericus optimus ſcriptor rerum Hiſpanicarum & Mauritanicarum. Multa ſūt in idiotiſmo Toletano μιξομαυριτανικά, &

non mere Arabica, vt maior pars eorum, quę in ſchedium tuum coniecta ſunt. Vulcanius iandudum tibi per literas gratias egit de Cyrillo ſuo ab orco per te reuocato. Nihil te remorabitur in libris meis de emendatione temporum poſtquam legeris Canones noſtros Iſagogicos, quos ante Notas noſtras Euſebianas ponemus. Interea ſcito me non ignorare multa in numeris à Typographis peccata, multa à me aliud agente emiſſa. quæ omnia ſperamus nos poſtremis curis emendaturos. Sed miraberis interea quæ in Euſebio præſtiterimus: vt ἀνταγωνισταῖς noſtris pudorem imponamus, quibus ne minima quidem pars eorum, quæ effecimus, ſubolere poterit. quid ſubolere? qui, inquam, ne intelligent quidem quum videbunt. Nam vt aliter animatos, ita aliter eruditos eſſe oportet, qui ad hæc tractanda accedunt. neque imperitia, neque κακοήθεια hic locum habent. Opus noſtrum in craſſam molē excreuit. Vnum eſt, quod a te impetrem, vt cum bona tua gratia Chronicon tuum Faſtorum Siculorum vna excudatur. Non poteſt illi melior ſedes aſſignari, quā in ſubſiciuis quorumdam Græcorum, quæ vna cum Euſebio edentur. Significa mihi quamprimum, an tibi volenti ſit editio illius Chronici. Quanuis eſt homo ἰδιώτης, quiſquis eſt illius auctor, tamen multum mihi profuit. Seorſim excuſus neque ſibi ornamento, neque lectori fructui eſſe poteſt. Conueni typographum de editione. Iam pacta res eſt Proxime pręlo committetur. Fleſſingenſem amo, miror & ſane certus ſum me illo magiſtro vti poſſe potius, quam illum me. Nam

ego incipio multum dediſcere propter partim deſuetudinem, partim ætatem. Hoc vnum quotidie profiteor, me non ex illorum eſſe numero, qui nihil ignorare videri volunt, nihil ab alijs didiciſſe. Cedo ſis magiſtrum. non poteſt eius opera paratior eſſe ad docēdum, quam mihi animus ad fatendū vnde profecerim. Gratias ago de vocibus ὕλης ἰατρικῆς. quas non habebam, illis penum meum inſtruxi. Lexicon Raphelengij patris fortaſſe aliquando excudent filij. Sed nondum ferrum calet. De hoc alias ſcribam. Vale. Lugduni Batauorum VIII. Kalend. Nouembris Iuliani. CIↃ IↃ CIII.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

BINAS à te fere eodem tempore accepi. Ad priores prius reſpondeo. Video tibi redditas meas, in quibus de ſemimauritanicis verbis reſpondi, quibus totus Hiſpaniſmus ſcatet, quæ fruſtra in Arabiſmo quæras, quod ea ſint ex Idiotiſmo Arabico, non ex puro illo ſermone, quo libri veterum Arabum concipiuntur. In Nebriſſenſi Lexico non pauca quidem eiuſmodi reperies, ſed tamen non omnia. Ego illud Lexicon fere duobus millibus verborum locupletaui. Et tamen nihil mihi egiſſe videor, quoties ad libros Hiſpanicos accedo. Tantum eſt pelagus illius ſermonis: vt quo plura in illo diſcimus, eo plura occurrant, quæ ſine magiſtro nunquam didicero. Eſt quidam medicus Pariſijs, qui iandudum id ſaxum

voluit, & nouum eius idiomatis Lexicon promittit. quid præſtiturus ſit, θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. Si quid μέγα καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι, multum ſpem meam feſellerit, quandoquidem ſciam etiam Hiſpanos ταύτην τὴν Σπάρτην οὐ καλῶς κοσμῆσαι. Si quid de eo inaudijſti, quia in eadem vrbe eſtis, poteris ab eo multa diſcere, ſi quidem promiſſis digna præſtiterit. Sed tempus erat verba ad rem conferre, quod iandudum illius liber prodijſſe debebat, vt Buzenuallio noſtro promiſerat. Habeo lexica quædam Hiſpanica & Belgica, quibus è regione reſpondent Arabica Latinis literis. Sed vix eſt ea ad characteres Arabicos conferre, quia quædam literæ eodem ſono proferuntur, vt difficile diuinaueris quomodo ſcribenda ſunt. Quæ potui tuto aſſequi, ea ἐταμιευσάμην. reliqua ſunt χηρεύοντα; quæ reſeruo, quum potero aliqua coniectura eorum compos fieri. Sed ne Iudæis quidem & Syris tuto creditur, quod per ſuum Gimel aut Gomal, per Caph ſcribant, & multarum aliarum literarum, quas in Arabiſmo punctum diſtinguit à cognatis aut ſimilibus, rationem non habent. Hoc non dicam tironi, ſed etiam ei, qui progreſſus aliquos in Arabiſmo fecerit, multum imponere poteſt. Te morbo illo, aut languore, qui te per aliquot menſes obſederat, leuatum eſſe, & tibi & mihi gratulor. De Perſio, fac vt quamprimum prodeat. ** Tu tamen non debes rebus tuis vllam deſperationem adhibere: qui te illuc, & me huc inopinantes ambo, & nihil tale cogitantes traduxit, ille ſolus poteſt & ab omni diſcrimine vindicare, & collocare fortunas noſtras in tuto. ille me ad hoc

ad hoc ætatis perduxit, vt ſine opibus diues vixerim, & tunc felicius mecum actum ſit, quum nulla ſpes in hominum præſidijs eſſet. Id adeo mihi euenit, quia ab illo non ab hominibus ſpes meæ pendebant ſemper. Propterea quod adhuc viuo, quod ſecuro otio fruor, illi non hominibus acceptum fero. Tibi eodem modo agendum, vt in illo omne præſidium tuum colloces. Præterea noli incertis certa præferre. Chronologica tua excerpta ideo remiſi, quia deſcripſi ἰδιοχειρεὶ. Si ſcires quot noctes & dies in ſola librorum deſcriptione traduxerim, tibi quædam mei miſericordia inceſſeret. Sed adhuc latera, oculi, & animus ſeni ſuppetunt. Euſebius noſter excuditur ſatis honeſta forma. Sed quod lentum aliis videri poſſit, hoc vero facit moles operis. Preterea quas potui nanciſci operas ex τὴν κεραμικὴν ἐν πίθῳ μανθάνουσιν. antea enim nihil excudebant, præter parua dicta, Theſes, & ſchediaſmata puerorum. Quod nuper in quadam Epiſtola tua ſcribebas de Indice noſtro in Collectanea inſcriptionum, verum eſt: paucos fore, qui animaduertent induſtriam, laborem, vigilias, quas ei impendimus: fructum & vtilitatem, quæ ex illis colligi poteſt. Nam eſt inſtar libri abſoluti, qui iuſtis commentariis poſſit illuſtrari, imo quod neceſſe eſſet fieri. Scito præterea annotationes, quæ poſt indicem adiunctæ ſunt, correctiones, animaduerſiones in pluſquam CCCL Inſcriptiones perperam ab operis repetitas, ea, inquam, omnia noſtra eſſe. Alteræ literæ tuæ poſtridie mihi redditæ ſunt, poſtquam priores accepi. in illis meminiſti cuiuſdam, qui Magneti-

cę cuſpidis directionem profitetur. Multi hoc conati ſunt, conanturque quotidie maximis ab ordinum illuſtrium conſilio propoſitis præmijs. Quidam obtulerunt ἐπιχειρήματα ſua: capti ſunt de ea arbitri. Ego vnus in illis fui: in quibus Mathematici, & nautæ peritiſſimi. Sed qui eorum Mathematica profitebantur, illi τῶν ναυτικῶν ἄπειροι, οἱ δὲ ναῦται ἀναστρολόγητοι, erant. Præterea auctores illi, de quibus ſententiam ferre debebamus, nihil tanto hiatu dignum pręſtiterunt. Quidam Anglus ante triennium libro de Magnete edito nihil dignum expectatione ea, quam excitarat, protulit. Ego ſæpe propoſui Mathematicis his, qui hic profitentur, rem, quam ipſi nunquam concoquere potuerunt, riſu & ludibrio exceperunt, ὕθλον καὶ παιδιὰν ἐποίησαν. Hipparchus primus omnium rem iocularem & ridiculam excogitauit, motum, inquam, octauæ ſphæræ in occidentem. & ſtellas in occidentem promoueri eodem ſitu, ordine, interuallis ſeruatis perſuaſit Ptolemæo, Ptolemæus ita confirmauit, vt poſteritati de eo dubitare religio fuerit. Primus omnium memoria patrum noſtrorum, alter Aſtrologiæ vindex Nic. Copernicus odoratus eſt futilitatem Epichirematis Hipparchei. & non octauam ſphæram in occidentem, ſed æquinoctialia puncta εἰς τὰ προηγούμενα procedere animaduertit: idque vocat προήγησιν ἰσημερινῶν. Hanc præclaram animaduerſionem publicatam, nulla demonſtratione eorum, quæ ex illa pendere neceſſe eſt, illuſtrauit. Sed rem nudam tantum propoſuit. nos vero animaduertimus ſtellas, vt fabulantur Hipparchus, &

Ptolemæus, εἰς τὰ ἑπόμενα progreſſas vnquam fuiſſe: & τὴν κυνόσουραν a temporibus Eudoxi eodem interuallo à polo mundi propius abfuiſſe, vt hodie. eiuſque rei exempla collegimus. Quibus animaduerſis præceſſio æquinoctiorum concedenda eſt. Nam alterutrum concedendum, aut τῆς ὀγδόης σφαίρας εἰς τὰ ἑπόμενα κίνησιν, aut τῶν ἰσημερινῶν κέντρων εἰς τὰ προηγούμενα μετάβασιν. alterum non eſſe vincit ἡ ἀκινησία τῶν ἀπλανῶν ab Eudoxi temporibus. Ergo alterum eſt. Sunt igitur præceſſiones æquinoctiorum; quas non potuit demonſtrare ſummus ille vir, niſi ἐκ τῶν φαινομένων, ex quibus tam poteſt defendi alter motus, quam præceſſio. Iam habemus προήγησιν ἰσημερινήν; Quid eſt? τῶν ἰσημερινῶν κέντρων εἰς τὰ προηγούμενα κίνησις. Punctorum æquinoctialium in antecedentia motus. ſi mouentur puncta æquinoctialia, circulus autem æquinoctialis ad illa puncta deſcribitur, ergo circulus æquinoctialis mobilis eſt. quod vero verius. Si circulus æquinoctialis mobilis, & polus quoque eius mobilis eſt. Itaque polus circuli æquinoctialis erit alius à polo mundi. Polus enim mundi ἀκίνητος, iſte κινητός. Præterea omnes meridiani tranſeunt per Polos æquinoctialis. & in ſuperficijs lapidum linea meridiana, quæ ad collocanda horologia ſolaria deſignatur, ea intelligitur per polos æquinoctialis tranſire, quod & omnes fatentur, & verum eſt. Sed quia poli æquinoctialis circuli sũt mobiles, & lineæ quoque meridianæ, quæ per illos tranſeunt, ſunt mobiles. ac propterea neceſſe eſt, vt poſt aliquot annos linearum meridianarum vſus nullus futurus ſit, ad

deſignandas horas. & iterum capienda erit linea alia meridiana, & reformandus ſitus Horologij, non horologium ipſum. Concludamus, horologia ſolaria poſt aliquod tempus fidem decoquere, niſi inſtauretur linea meridiana. Hoc Mathematice ipſa καὶ ἡ ἀπόδειξις conuincit. Sed præter id, habemus præclara veterum exempla, quæ vincũt poſt aliquot annos horologia non reſpondere prioribus deſignationibus, quæ quidem omnia ſtudioſe collegimus. His ita demonſtratis ego propoſui iſtis Mathematicis, vt quia totum negotium magneticæ cuſpidis verſatur circa meridianos, conſiderarent, an hæc doctrina à nobis primis prolata aliquam viam huic rei munire poſſit. Illi tantum abeſt, vt rem hanc in conſilium adhibuerint, vt riſum illis debuerim. Quid ni? homines, qui nullum veterem auctorem legerunt, ne eorum quidem, qui ad eorum artem ſpectant, illinc hæc capere poſſent, qui ſola Theoriarum & aſtrologiæ compendia legerunt? Sed, o cariſſimum caput, ego paucos φιλαλήθεις, pauciores τῆς ἀληθείας ἐπιδεικτικοὺς reperi. Scito tamen cognitionem huius pręclaræ diſputationis de Magnete ex hoc noſtro Epichiremate pendere, aut ex nullo. Sed nimis te obtundo. Vale Lugduni Batauorum VII Eid. Ianuarij Iuliani. CIↃ IↃ CIIII.

Digitized by Google

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

SCIO me in ære tuo eſſe, qui tot literas tibi debeo. Sed ineptus ſim, ſi cauſſas ſcripſero, quæ indignæ ſunt oculis & auribus tuis: aut ſi id excuſauero, cuius veniam potius poſtulare debeo. Trinas à te accepi. In duabus poſterioribus, acerbiſſimo nuncio me perculiſti de obitu iuuenis Fleſſingenſis. quo caſu non ſolum optimo iuuene, cui damno nullum comparandum eſt, orbati ſumus, ſed etiam Arabiſmi inſtauratore, qui in illo ſæculo exortus, in quo vix vnus & alter Arabicis dedit operam, in illis tantum profecerat, vt non ſolum intelligere, ſed etiam alios docere poſſet: & prægreſſus conatus ſimiolorum huius æui, qui ex vnius epiſtolæ Pauli lectione ſe abſolutam Arabiſmi peritiam conſecutos arbitrantur, ad ea penetrauit, ad quæ perueniſſe etiam Muhammedanis ipſis ſumma gloria eſt. Ego, mi Caſaubone, mediocrem olim illi ſtudio operam dedi, & maiorem partem ſenium, curæ & occupationes ademerunt. Tamen in maxima felicitatis parte poſuiſſem, illi magiſtro operam dediſſe: neque puduiſſet me ἀνηπιοῦσθαι; & ſenem iuueni μαθητεύειν. In vno corpuſculo tãtas dotes perijſſe, probitatem virtutis, eruditionis quis ſatis digne conqueri poſſit? Conſpirauit in dolores noſtros hæc æſtas. Nam habemus ambo quod in commune, & ego, quod priuatim dolere debemus. Quod enim detrimento literarum ſit, ad

Sſſ iij

vtrumque pertinet. In illo iuuene magna literarum iactura facta eſt. pro earum peritia eximia, quæ in te eſt,& meo in illas ſummo amore,hoc damnum vtrique noſtrum commune eſt. Ecce nos in illa infelicitate felices, ſi vnum amiſiſſe ſatis fuiſſet. Sed, proh Deum immortalem, parum erat tantam iacturam feciſſe, niſi σὺν δύο πήματα concurriſſent. Infelicem iuuenem conſecutus eſt non paſſibus æquis noſter Douſa. Dolebit tibi, certo ſcio. Sed quam altè putas mihi hoc vulnus inſediſſe? Magis cogitare potes, quam à me diſcere. idque eo mihi acerbius,quod ille communis vtriuſque noſtrum dolor tunc me oppreſſit,quum priuatum funus lugerem.Recens enim proximo ſanguinis vinculo mihi coniunctum abſtulit Oſtenda virum & virtutum omnium acerba cinis. Is præfectus erat fortiſſimæ Gallorum cohorti in illo πολυανδρείῳ verius dixerim, quam præſidio. qui poſt multa inuſitatæ fortitudinis,& peritiæ militaris facinora ſumma cum omniũ admiratione edita, globo tormentario traiectus vitam, quã cum ſumma erga Deũ pietate,quod in illo genere hominũ rariſſimum eſt, exegerat, reliquit. Accedit ad hæc damna θεήλατος μάστιξ, lues ſæuiſſima quæ totum hoc biennium huic miserę vrbi incubat; quæ quum tot capita quotidie rapiat, nullum tamen diſpendium èxhauſtæ vrbis ſentitur.Mihi vero quo plures moriuntur,eo maior & numeroſior populus videtur. Præterea Academia frequentiſſima eſt: & neminem tantæ ſtrages deterrent. Me quidem vndique funeſtæ domus circunſtant,ſolis parietibus ab interitu remotum. Inter

hæc expecto quid de me ſtatuat miſericors Deus, qui me à pueritia vſque ad hanc diem non ſine ſumma admiratione mea, quotieſcumque cogito, hominem incautum à ſummis periculis, rerum omnium egenum ab egeſtate vindicauit. Nam quod ſpiro adhuc, quod bella ciuilia Galliæ me non abſtulerunt, quod ſine vlla re familiari commode vixi, quod in anguſta re tamen vitam tolero, hoc mihi maiori miraculo eſt, quam videre homines Romæ à ſordibus ad rerum culmen prouehi, quoties voluit fortuna iocari. Quod ſi optimus maximus & clementiſſ. ille parens, qui me ſolus alit, eo dies meos producat, vt vere proximo te hic poſſim amplecti, ſiquidem animum de profectione non mutaueris, ilicet beatum me, cui videre contigerit, quod me ſperare multa, quæ non dicam, non ſinebant. Sed ſi ad nos cogitas, auctor tibi ſum, vt ante menſem Maium id facere ne inſtituas. Nam in his tractibus eo vſque plurima diſcedens ſigna relinquit hiems, neque veſtigia veris apparent, niſi poſtquam fere ſidus Tauri confectum eſt. Arbitrij tui tamen eſt etiam in media hieme venire. Nos illam luculento foco expugnabimus, qui nunquam deficiet in cubiculo, quod tibi adornabo, quod tamen nullum, præter te, ornamentum habebit. Inuenies enim paupertinam quidem, ſed mundam ſupellectilem, & concham ſalis puri, & ante omnia pectus tibi deuotiſsimum. Anxit me diu expectatio Dionis tui. Cauſſam fruſtrationis ex tuis poſtremis didici. Perſium ſub prælo eſſe audiuimus. Meus Euſebius, quando illius piſtrini, in quod cū ego

abdidi, clatros perfringet, comminiſci non queo. Nam potius relegaſſe eum, quam prælo commiſiſſe videor. Adeo lentum eſt negotium. Quotidie tamen aliquod folium emendandum dant operæ illæ, quæ rem ſuam agunt, non meam & Commelini optimi viri, qui ſumptus facit. Quod mea ex Martiale conuerſa Epigrammata Græca adeo laudas, cauſſæ non eſt. Si enim alicuius momenti putaſſem, non alium præter me editorem habuiſſent. Sed amici mei multa adhuc ſimilia habent à me: quorum deſiderio ſi morigerus eſſe vellem, ex Scaligero herba parietaria factus eſſem, neque vllus eſſet angulus, in quo nomen meum non extaret. Hanc immoderati in nos amoris licentiam vt coerceam, plurimum laboro: & neſcio quomodo Scriuerius noſter à me extorſit non volente quidem, ſed nec renuente, vt illa ſaltem edi paterer, ſi non alio nomine, eo tamen quod tibi dicata eſſent. Parui. edidit. ſi quidem edita vocari debent, quæ nondum ſinit in publicum exire. Ante XVIII menſes parum à fine abeſt eius Martialis, quem cum Grutterianis notis & ſuis adornat. Ea vero Epigrammata Græca eſt pars illius editionis. ea cauſſa eſt, cur non prodeunt, quia ſequela ſunt totius operis. Opus autem ipſum, quod tot menſes proxime abeſt à fine, cur non prodeat, neque cauſſam comminiſci, neque ab eo expiſcari potui. Si quid iudico, nō ſolum conſilium, ſed & animum edēdi abieciſſe videtur, quamuis eum amice obiurgo, & vt illam mercem extrudat, omnes machinas admoueo. Fruſtra fui ſemper. Vale Lugduni Batauorum VII Octobr. Iul. CIↃ IↃ CIII.

Ioſephus

Digitized by Google

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

TANDEM exoptatiſſimus Perſius tuus nudiuſtertius mihi redditus fuit: atque adeo totus ſum in eo legendo. Si qui ſunt, vt ſane non pauci ſunt, qui ad illius poetæ adyta penetraſſe putent, tuo commentario moniti tam ab eo abeſſe fateantur neceſſe eſt, quanto propius ſeſe acceſſiſſe putabant. Quanto in precio is auctor olim fuerit, Quintilianus & Martialis teſtes ſunt. Ego tamen, quanuis ſerio illius lectioni olim operam dederim, nunquam cauſſam aut argumentum inde haurire potui, cur mihi perſuaderem tanti faciendum, quanti fieri ab omnibus videbam. Tu luculenta illa explanatione feciſti, vt mihi non ſolum magnus propter ſe, ſed & melior propter te videatur. Atque vt fatear mihi non viſum, qui vltra ſenſum Grammaticum exponi mereretur, nunc tamen plus meruiſſe fateor, quia & te interpretem nactus eſt, & ſi te non habuiſſet illuſtratorē ſui, alium habiturus non eſſet. Qui enim hactenus illi manus admouerunt, operam luſerunt. Quantus quantus tamen eſt ille, quoties Commentarium tuum conſidero, pluris condimentum eſſe videtur, quam pulpamentum. Tu illi ſcriptori animam dediſti, & apud admiratores ſuos effeciſti, vt alia parte admirandus ſit, quam qua ipſi cenſuerunt. Gratias vero tibi & illius nomine ago, & Chronici Euſebiani Burdigalenſis; in quo ſane pater eius operis ὁ μαγκείτης tan-

tum ſtudij poſuit & diligentiæ, quantum ſatis eſſet & ſibi laudem, & lectori fructum parare. neque vero aliter pronunciabit, niſi qui malignus eſt. Tria, quæ in ſcriptore requiruntur, in eius opere animaduerto; doctrinam, diligentiam, candorem. Paucos inuenias, in quibus hæc tria concurrunt: duo priora in pauciſſimis, tertium in nullo horum, qui ad rempublicam turbandam literas natas ſibi ſolis eſſe putant: quibus ſi maledicendi libertatem adimas, magis muti erunt, quam piſces. Miratus ſum in eo tantam modeſtiam, vt omni verbo abſtineat, quod animum alicuius offendere poſſit. Hoc tanto laudabilius, quanto in hoc æuo rarius. Eius opus viuet, in quo nihil præter nimiam diligentiam reprehendere poſſis. Nam tot futilium ſcriptorum codicum collatio in quibus plus mendarum eſt, quam verborum, nihil aliud promittere videtur, quam horas bonas perdere, & lectorum iudicio diffidere. Nos alia via graſſati codicum fidem nũquam, niſi in re ancipiti, imploramus: in illis, quæ & pueri ipſi ſciunt, male horas collocari putamus. Denique nihil eſt diſſimilius, quam editio noſtra Aquitanicæ: & tamen illa, vt dixi, viuet, quia mendas ſuperiorum editionum ſuſtulit: & noſtrá quoque non minus, quia errores temporum caſtigat: quod propter Canones Iſagogicos dicimus, quos tanquam animam Chronico Euſebiano addidimus, & quibus omnis doctrinæ huius diuinæ ratio continetur. Longe adhuc abſumus à fine. Res eſt mihi cum nebulonibus, qui plura peruertunt in folijs recenſendis, quam ego caſtigare poſſum. Nam, quod

toties tibi ſcribere memini, ἐν πίθῳ κεραμικὴν μανθά-νειν. Nihil enim antea præter Theſes, aut puerilia rudimenta excudere ſciebant. Dionem tuum me accepiſſe iam tertium tibi ſignifico:& miror te binas illas literas non accepiſſe. In prioribus adieceram mecum tibi conuenire de illo loco ἐν τοῖς ὀνείροις Ὤρῳ γεγραμ-μένοις. idque ante X menſes iam excuſum eſt in noſtris Euſebianis animaduerſionibus. Laudo, quod Gloſſas veteres ad Perſium attexueris. Scito illas ita à nobis excerptas à Pithoeo editas fuiſſe. Chirographum earum meum vna cum veteribus Gloſſis Iuuenalis, quas itidem ex priſco exemplari Iuuenalis Pithoeano, & ex editione Georgij Vallæ collegeram in ædibus meis Aginni, inuenies apud Puteanos fratres, ſi modo non perijt. Patri enim eorum dedi: & fortaſſe Pithoeus quædam aliter edidit, ac ego ſcripſi: quod tamen non puto. Ego illarum omnium Gloſſarum eclogarius fui. Bis antea de illo Olympiadum καὶ σταδιονικῶν Chronico deſcribendo tecum egi. Idem tertium ſummo opere à te peto, vt quam celerrime deſcriptum ad me mittas. Nam non longe abſumus ab eorum editione, quæ eiuſmodi ſunt argumenti, & quæ illius Chronici acceſſione amplificari poſſunt. Iuliani Africani eſſe tibi iam ſignificaui, & de eo dubitare non ſinunt quædam teſtimonia, quæ penes me habeo. Karolus Labbæus noſter omni moleſtia & labore deſcribendi te leuabit, neque hoc onus refugiet. Tantum opus eſt diligentia, vt ante accipiam, quam illa edantur, quibuſcum illa coniungi poſſunt. Quod mihi recte curatum voles, id Buzenuallio

dirigendum. Certe illud Chronicon non minus mihi ſomnum adimit, quam illi Athenienſi Miltiadis tropæa. Tu me hac inſomnia liberare potes. τὸ βιβλιδάριον in Serarium tibi miſi. Druſium in horas expecto, qui exemplaria adferat. Nam eius eſt tibi mittere, non meum, qui opuſculum noſtrum communi titulo vna cum ſuo edi curauit. Ego enim edi aut non edi ſuſque deque habui. Multa eiuſcemodi amici à me habent: quæ vt ex manibus meis, ita ex poteſtate mea exeunt, vt illorum ſit arbitrij edere, aut a luce ea abſtinere. idque per me faciant licet. Vale. Lugduni Batauorum. v Kal. Aprilis Iuliani. CIↃ IↃ. CV.

PROLOGVS PERSII.

Nec fonte labra prolui Caballino,
Nec in bicipiti ſomniaſſe Parnaſſo
Memini, vt repente ſic poeta prodirem.
Heliconiadaſque, pallidamque Pyrenen
Illis remitto, quorum imagines lambunt
Hederæ ſequaces: ipſe ſemipaganus
Ad ſacra vatum, carmen affero noſtrum.
Quis expediuit pſittaco ſuum Χαῖρε,
Picaſque docuit verba noſtra conari?
Magiſter artis ingeniique largitor
Venter, negatas artifex ſequi voces.
Quod ſi doloſi ſpes refulſerit nummi,
Coruos poetas, & poetrias picas
Cantare credas Pegaſeium melos.

Οὔτ' ἱπποκρήνης λιβάδι χεῖλος ἔβρεξα,
οὔτ' ἐν λόφοισι δικρόοισι Παρνασσοῦ
ὄναρ ἴδον, ὥστ' ἀοιδὸς εὐθὺς ἐκβῆναι.
Ἑλικωνίδων μετ' ὠχριῶσα Πειρήνη
κείνοις ἐάσθω, κισσὸς ὧν καθερπύζει
εἰκόνας. ἐγὼ δὲ τοῖς ἀνακτόροις Μουσῶν
ἡμιστράτευτος τοὐμὸν ᾆσμ' ἐσήνεγκα.
τίς, ψίττακ', ἐτράνωσε σοι τὸ σὸν Χαῖρε;
κίτταις βροτείου τίς λόγου καθηγεῖται;
ἢ νοῦ χορηγὸς, καὶ διδάσκαλος τέχνης,
ἀνέφικτα ῥήματ' εὐτυχὴς κιχεῖν γαστήρ.
ἀλλ' εἴ τι κέρδους προσδόκημα προσσαίνοι,
κόρακας ποιητὰς, καὶ ποιητρίας κίττας
δόξεις μέλος τι Πηγασήϊον μέλπειν.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

QVVM in eo eſſem, vt ad tuas poſtremas ſcriberem, tantæ me circunſtabant occupationes, vt vix reſpirandi ſpatium daretur. Nam non poſſim tibi perſuadere, quam me exercitum habeant homines, qui ſibi reſcribi poſtulant: aliter, ſi ceſſemus, iniuriam ſibi fieri putant. In hoc hominum genere familiam ducunt Germani, quibus ſi non reſpondeam, contemni ſe ſe clamant, adeo, vt quidam ex illis vi a me literas expreſſerint. Neque vero hæc ſola occupatio mihi inceſſit, quum per longinquitatem regionum aliquando prolatis rebus ad grauiora me conferre interdum poſſim. Sed difficil-

limam prouinciam mihi impoſui deſcribendi libros quorum mihi ad tempus poteſtas facta eſt, Syriacorum, Arabicorum, & Hebraicorum. Ego non exiguam iam partem explicui, quamuis in hac ætate, quæ præter incommoda, quæ ſecum adfert, ſtulte facit, quæ alia vltro arceſſat. Sed, vincam, ſic Deus voluerit, & prodero eis, qui poſt me bibliotheca mea potientur. Itaque a me noui nihil prodire, neque expectari poteſt, quandiu antiquarij munus fungar. Interea tamen Euſebius noſter duobus Typographijs excuditur. Hoc vnum quotidie ab Opt. max. Deo ſummopere peto, vt mihi vita ad coronidem operis ipſius benignitate ſuppetat, ne liber meus alio, quam me emendatore in lucem exeat. Quamuis multa Euſebiana noua dabimus, nullius tamen partis amore magis tangor, quam Canonibus meis, qui, vt tibi toties dixi, ſunt anima totius operis, & induſtriæ, quam in illo argumento collocauimus. Te a tuis ſtudijs, ad meas nugas conuertiſſe, vt Publiana noſtra emendares, id vero tanti apud me eſt, vt ſatis dignas grates tibi referre non poſſim. Sed vtinam aliquid de optimo genere conuertendi in limine operis poſuiſſes. Quod a ſe ipſo commendari non poterit, a tuo labore poſſet. Sed potes adhuc, dum reliqua poëmatia Græca excudentur, ſi quidem tanti ſunt, vt vllum typographum nanciſci poſſint. Itaque oro te, vt omnia, quæ ex Martiali expreſſa tibi miſit Heynſius, excudátur, idque emendatius, quam Catoniana. Ea cum nouis Publianis iuſtum aliquem libellum concipere poſſint. Infinita Epigrammata

Græca noſtra in librorum aliquot commendationem confecimus, quæ non memini: ſed fortaſſe alij meminerint melius. Certe noſter Martialis Græcus, etiam ſi non haberet aliud, cur edi deberet, tamen quia tibi dedicatus eſt, eo nomine cariſſimus nobis eſt, qui alioquin noſtros fœtus potius exponere ſolemus, quam tollere. Vettius Valens Aſtrologus, de quo quæris, ſcribebat tempore eodem, quo Ptolemæus, ſub Hadriano, & Antonino, vt eius epochæ teſtantur. Citat aliquot veteres eiuſdem ſtudij homines tam mihi ignotos, quam ipſe eſt. neque enim vllus veterum, qui hodie extant, eius meminit. Alius Valens fuit tempore Conſtantini, a quo conſultus fuit de vrbis nouæ Romæ Byzantinæ fato. Sed noſter Vettius, vt vides, longe antiquior eſt. Habet multa quidem vtilia, ſed non pauca circulatricis diuinationis nugatoria. Vtitur etiam in μεθόδῳ ἀπὸ χειρὸς, ijſdem anaphoricis rationibus, quibus Manilius, quæ, quia vetuſtiſſimæ ſunt, ideo ab omni natione hodiernorum Aſtrologorum ignorantur, adeo vt illis κορυβαντιᾷν viſus ſim, quum illa præter opinionem illorum in Manilianis noſtris explicauerimus. Quantum eſt omnium aſtrologorum ne minimam quidem partem illarum diuinare potuiſſent, quæ tamen nobis ἐπιστημονικῶς ex penetralibus vetuſtatis eruenda fuerunt. Certe illorum non eſt Manilium interpretari, neque de motu nugatorio octauæ ſphæræ diſputare. Sed hæc alias opportunius. Nunc narro tibi me in ſummis occupationibus meis hæc raptim ſcribere: a quibus ad prouerbia Arabica me

Digitized by Google

conferam. Non enim maturius hanc operam tibi dicare poſſum. Vale. Lugduni Batauorum XII Kal. Octobris Iuliani. CIↃ IↃ CV.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

NEMO viuit hodie, qui melius de me meruerit, quam tu. Omitto amorem tuum in me, qui æſtimari non poteſt. De doctrina tua loquor, ex qua quotidie haurio, qui melior & doctior, καὶ κρείττων ἐμαυτοῦ fiam. Alij, qui tua legunt, & admirantur, non ita ὄνασθαι αὐτῶν poſſunt, vt ego. Propterea in beneficiarijs tuis primus locum occupaui, & qui de ſcriptis tuis iudicare ſolent, quamuis, vt debent, optime de illis ſentiunt, tamen patiantur ſe vinci a me, qui melius, quam vllus eorum te noui, & familiarius ad tua ſcripta admittor quotidie. Quantum enim me liber tuus de Satyra oblectauerit; quam multa me docuerit, dicerē, niſi modus epiſtolæ me in ordinem redigeret. Omnino totum deuoraui: & nihil in eo deſideraui, niſi quod mecum præclarius ageretur, ſi longior fuiſſet, vt longiore bono fruerer. Itaque nemo eſt, cui in literis plus debeam, quem magis ſuſpicer, in quo bonarum literarū theſauros omnes repoſtos ſciam, quam tu. Quo magis à te exigo, vt in Polybio pergas, quem nemo præter te, nobis talem dare poteſt, qualem ego exopto. Quia enim totum nobis inuidit iniuria temporum, id quod nobis relictum eſt, quis melius exornare poſſit, quam tu? Scriptoris illius

Digitized by Google

illius me ſtudioſum fuiſſe profiteor. Sed quę ad illum notauimus, in alieno libro repoſita ſunt, & nulla ſpes eſt recipi, & præterea non ſunt tanti, vt aut editionem tuam morari debeant, aut expectationi tuæ ſatisfacere. Non ſolum contentus fui lectione libri tui de Satira, ſed etiam, vt honorem haberem manibus & memoriæ Florentis noſtri, Cyclopem Græcum reuiſi. quæ olim, quum G * eſſemus, in ora libri annotauimus:& quæ præterea nunc inter legendum ſuccurrerunt, in ſchedion conieci, vt te non ſolum magiſtrum, ſed etiam cenſorem habeam. Nunc feruet Chronologia. omnes hoc forum excalfaciunt. Solus deſijt nugari ignoratus hactenus Sethius Caluiſius, homo Germanus, qui accuratiſſimum Chronicon edidit, noſtrarum rationum munimentis inſiſtens, vt ne latum quidem vnguem ab illis diſcedat. Eum librum, propterea quod ad nundinas delatus non eſt, videre non potuiſti, quem vero ego habeo, ipſius auctoris liberalitate ad me miſſus eſt, eleganter, vt captus Germanorum eſt, compactus, deauratus, pumicatus. Tandiu ego miſellus in ſterquilinio delitui, donec repertus eſt iſte bonus & doctus vir, qui rationes noſtras in lucem proferret, earumque fructum huic ſæculo βαρβαρίζοντι proponeret. viuet ille liber. Calliſthenē illum nunquam vidi. & quia a * citatur, omnino Latinum fuiſſe, non Græcum, quem ille vidit neceſſe eſt. Nam Græciſmi imperitum eum vincunt ſcripta eius. Iſtiuſmodi ὑποβολιμαίων ſcriptorum monſtra olim fuerunt, in quibus Dares Phrygius, Dictys Cretenſis, qui hodie Latini extant.

eos etiam Græci habuerunt, quorum fragmenta in Cedreno extant. Quid dicas de Epitome Iliados Epica Latina, quam ridicule Pindarum Thebanum proſcripſerunt? Quid Ariſtæas ille, quam antiquus eſt, vt etiam à Ioſepho citetur? quod eſt τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων τὸ ἐγχείρημα. Quid Ecatæus de Iudæis, quem ab ijſdem Helleniſtis antiquitus confictum fuiſſe manifeſto ex Origene colligitur? Quid Pſeudoſibyllina oracula, quæ Chriſtiani Gentibus obijciebant, quum tamen e Chriſtianorum officina prodijſſent, in Gentium autem bibliothecis non reperirentur? Adeo verbum Dei inefficax eſſe cenſuerunt, vt regnum Chriſti ſine mendacijs promoueri poſſe diffiderét. Atque vtinam illi primi mentiri cæpiſſent. Vale. Lugduni Batauorum. III Kal. Nouembr. Iuliani. CIↃ IↃ CV.

Ad nouam verſionem Polybij vltro te hortor. Nam illa Muſculi ridicula eſt, Perotti ad quinque libros manca. Aliam non vidi. Iterum vale.

QVÆDAM IN CYCLOPEM EVripidis carptim animaduerſa.

ἡνίκ' ἐκμανεὶς Ἥρας ὕπο) non ἐμμανής.

-- ἐν πρύμνῃ δ' ἄκρᾳ αὐτὸς λαχὼν εὔθυνον ἀμφῆρες δόρυ.) τὸ ἀμφῆρες δόρυ eſt τὸ δίκωπον σκάφος, vt alibi, νεὼς μελαίνης κοῖλον ἐμβήσας σκάφος διπλαῖσι κώπαις τῆς δ' ἀποστελῶ χθονός. ἀμφηρικὸν vocat Thucydides. Eiuſmodi erant τὰ λῃστρικὰ σκάφη. λαχὼν igitur, non λαβών. & de nauigio non de clauo, τὸ εὐθύνειν intelligendum.

παῖδες μὲν οἵ μοι) id eſt οἱ ἐμοί,

Βρομίου πόλιν ἐοίκαμεν εἰς βαλεῖν.) lege εἴσιμεν·

κακῶν τε λῆσις) non λῆξις.

ἰδοὺ τάδ' ὑμῖν ποιμνίων βοσκήματα) non ποιμένων.

--σχοινίνοις τ' ἐν τεύχεσι) non σχοινίοις.

οἴμοι. πυρέσσω συγκεκομμένος τάλας) κακολογία. inde συγκοπή.

κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν μέσον) Ridicule. Quomodo quis vinciri poteſt κλοιῷ τριπήχει κατὰ τὸν ὀφθαλμόν. legendum. ——— δήσαντες δέ σε

κλοιῷ τριπήχει, κὰς τὸν ὀμφαλὸν μέσον.

τὰ σπλάγχν' ἔφασκον ἐξαμήσασθαι σέθεν.

ἀποδώσειν τινὶ πέτροις μοχλεύειν) Paulo ante exenteratum iri dicebat. hic exenteratus imponitur naui deportandus ad metalla lapidum, vt ibi pœnę ſeruus ingentia ſaxa moliatur. quomodo qui exenteratus fuerit? Multas eiuſmodi Euripidis ἀλογιστίας deprehendimus alibi paſſim.

τὰ καινὰ γὰρ τῶν ἠθάδων &c.) Ita melius, neque vulgatam damnamus.

αὐτὸς ἔχ.) Id eſt εἰς κεφαλὴν σοί. Ita olim notauimus in margine libri.

πολλῷ πέποιθα, καὶ δικαιότερον λόγῳ) non λέγω.

ὀδυ. θεοῦ τὸ πρᾶγμα.) Retrahe huc duodecimum verſum, & ita continua:

ὀδυ. δύσφορά γ' ὀνείδη Φρυξὶν οὐκ ἐδώκαμεν.

θεοῦ τὸ πρᾶγμα. μηδὲν αἰτιῶ βροτῶν.

Ita. nos ipſi ſumus, qui Troiam vaſtauimus. Sed non noſtrum eſt factum, quod tot δυσφόρητα ὀνείδη Phrygibus dedimus, ſed Deus in cauſſa eſt, qui ita decreuerat. Quis non miretur illum verſum hinc tam procul ſubmotum?

Γεραίστιοί τε καταφυγαὶ, τὰ δ' Ἑλλάδος) πᾶς θ' Ἑλλάδος.

ἐν στέγοντι γαστέρ' ὑπτίαν) inepte. εὖ στέγων τε γαστέρ' ὑπτίαν. muniens ſaturum ventrem πέπλῳ. Tegens ventrem. vt poſtea dicit.

σὴν σάρκα διαφόρητον) non δυσφόρητον.

χο. εὐρείας φάρυγος) Ponendum ἡμιχ. non χο. Nam dimidium chori progreſſum antro iam paratis epulis Cyclopem inuitat. alterum Semichorium intus relictum eſt.

ἑφθὰ καὶ ὀπτὰ κἀπ' ἀνθρακιᾶς. non καὶ ἀνθρακιᾶς.

μόνος μόνῳ κόμιζε πορθμίδος σκάφος.) *Solus ſoli mihi confer hanc celocem*, vt Plautus, fortaſſe huc alludens, loquitur. vult eum integram famem ad has epulas adferre.

χαιρέτω μὲν αὖλις ἥδε.) Hic præponendum alterum ſemichorium. ἡμιχ. χαιρέτω μὲν αὖλις ἥδε. Semichorium auerſatum belluinum Cyclopis prandium foras egreditur. Itaque inter verſiculum μόνος μόνῳ, & χαιρέτω μὲν αὖλις, canticum interiectum eſt ab ijs, qui modos faciebant.

ἀποβώμιος ἄν) non ἄν. Alioquin non parua caligo offuſa erat.

εὐπεραφέστατον πάχος) non ἐνπεφέστατον.

σκύφος τε κισσοῦ) Nullus ederæ truncus tantus eſt vſpiam terrarum, vt ex eo pocillum palmari magnitudine confieri poſſit. Hic tamen σκύφος κισσοῦ eſt latum tres cubitos, profundum quatuor. Papæ. eſt ἀλογιστία Euripidis.

ὀβελοὺς τ' ἄκρους) obſcuriſſimus & maxime inconcinnus locus. Ponam veram lectionem.

ὀβελούς τ' ἄκρους μὲν ἐγκεκαυμένους πυρί,
ξεστοὺς δὲ δρεπάνῳ τἄλλα, παλιούρου κλάδων.

Verua ex paliuri duriſſimi ligni ramis aut ſudibus præuſtis quidem igne acumine, reliquo haſtili falce dedolatos. Apud Athenæum legendum κλάδων, non κλάδον: Εὐριπίδης ἐν Κύκλωπι λέγει παλιούρου κλάδων. Quam inepta ſententia antea concipiebatur, quum videretur poeta dicere, verua non falce dedolata eſſe, ſed paliuri ramo. Hæc ſunt plane delira, vt taceam inconcinnitatem verſus.

παίων πρὸς ὀξὺν στόνυχα) non γ' ὄνυχα.

ἀνέπεσε φάρυγος αἰθέρ' ἐξιεὶς βαρύν.) non φάρυγγος αἰθέρ' ἐξιεὶς βαρύν.

ἐδέξατ' ἐξέσπασ' ἄμυστιν) non ἔσπασεν.

χηρεύομεν. τὸν δ' οὐκ ἔχομεν κατεκφυγεῖν. non καταφυγεῖν.

ῥυσμοῖσί νιν σφίγξαι μηνοινᾶς.) non ῥυθμοῖσί νιν σφάξαι.

ὀφθαλμὸν, ὥσπερ σφηκιὰν, ἐκθλίψομεν) nō ἐκτείψομεν.

ἡμι. μακάριος.) ſunt ἄσματα ἐπικώμια, quibus ad κῶμον inuitatur Cyclops ſatur. Beatus qui bene ſatur, & appotus, odoratus nitentes capillos ad fores amicę cantat θύραν τίς οἴξει μοι;

χλιδανὴν ἔχων ἑταίραν.) Nam χλιδανῆς ἑταίρας, quod vulgatum eſt, ineptiſſimum.

μυρόχριστος λιπαρὸν) non λιπαρός. Horatius: *Coronatus nitentes malobatro Syrio capillos.* μυρόχριστος ξανθὸν λιπαρὸν βόστρυχον.

γάνυμαι δὲ δαιτὸς ἥβης.) Quo illud ἥβης? Scribendum putarim, γάνυμαι δὲ δαιτὸς (αἰβοῖ). Eſt ἐπίφθεγμα ſaturorum hominum. hoc enim dicens ructat. Eſt enim exultantis. Ariſtophanes,

Αἰβοῖ. οὐκ ἔστιν οὐδὲν τοῦ πέπεσθαι γλυκύτερον. Scholion. αἰβοῖ. τὸ αἰβοῖ οὐ μόνον ἐπὶ σχετλιασμοῦ ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἡδονῆς, ὡς καὶ νῦν.

σκάφος ὁλκὰς ὥς) Euripidea phraſis, σκάφος ὁλκάς. μανίας λύσσημα, in Oreſte. δρομὰς κῶλον, in Helena. Latini *victricia arma*.

χο. καλὸν ὄμμασι δεδορκώς.) præponenda Semichorij nota. ἡμιχ. καλὸν ὄμμασι. Eſt enim idem ſemichorium,quod antea,inuitans εἰς κῶμον.

καλὸν ἐκπερᾷ)Obſcuriſſima ſunt ſequentia,idque propter mutationem perſonæ ſecundæ in tertiam. Alloquuntur enim Cyclopem inuitátes ad amicam ἐπὶ κῶμον, a qua in antro ait eum expectari. καλὸν ὄμμασι δεδορκὼς καλὸς ἐκπέρα μελάθρων. φιλεῖ τις ὑμᾶς. Eſt quædam nympha, quæ vos deperit, σὸν χρόα θ', quæ te tuumque corpus deperit vt pote τέρφνα ἐντὸς ἄντρων. Illud (λύχνα δ' ἀμμένει δαΐα) includenda parentheſi. Ita lux reddita obſcuriſſimo loco.

καππάθες αὐτὸν ἐς μέσον) non κάθες αὐτὸν εἰς μέσον.

θὲς δὴ τὸν ἀσκὸν εὐρύθμως, κᾆτ' ἔκπιε, ὥσπερ μ' ὁρᾷς, πίνοντα, χὤσπερ οὐκ ἐμῶ·) non οὐκ ἐμέ. Nam ingurgitabat ſe Cyclops, ita vt vinum redundans eijceret. ipſum docet Silenus compoſito cubito paulatim bibere,ne vinum vomat.

προὐντρέπισται δ' οὐδὲν ἄλλο.) Mira verbi elegantia. vt παρορᾶν aliquid perperam videre, vel potius aliquid omittere videndo, ſic προὐντρεπίζειν, quum aliquid deeſt,quod apparandum erat. ſic *nihil hic, niſi carmina, deſunt*. οὐδὲν προὐντρέπισται πλὴν τῶν ἐπαοιδῶν.

χώρει δ' ἐς οἴκους, πρὶν τι τὴν, πατέρα μαθεῖν ἀλαλαγμὸν, ὡς σοι τἀνθάδ' ἐστὶν. εὐτρεπῆ.) non ἀπαλλαγμὸν & τἀνθένδ'.

καὶ τάδ' ὄμματα μέτεστιν ἡμῶν κόνεως) Barbare, & inepte. Imo καὶ τάδ' ὄμματα μεστ' ἐστὶν ἡμῶν κόνιος, ἢ τέφρας ποθέν.

πάλαι μὲν ἤδη σ' ὄντα τοιοῦτον φύσει) Ἀττικῶς ἤδη, ἐτετύφη, ἤδειν, ἐτετύφειν.

ὁ μιαρὸς, ὅς μοι δοὺς τὸ πῶμα κατέκαε.) non κατέκλυσε.

καὶ δεδορκότως λέγε) Plane ita olim in ora libri annotatum eſt ante XXXI annos.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

SCITO omnes tuas literas mihi redditas eſſe. Sed ex ijs, quas a. d. XIIII Kal. Febr. dediſti, intelligo te non poſtremas meas accepiſſe. Quia vero recte curatæ ſunt, eas nunc tibi redditas eſſe minime dubito. Tuas accepi, quum iam fere menſem ἀνορεξία, διαῤῥοία, ſiti, & tuſſi moleſtiſſima pene confectus propius à mèta me abeſſe exiſtimarem. Neque vero falſo hoc arbitrabar, quum corpus, quod nulla alimonia reficitur, tandem extingui neceſſe ſit. Nunc Dei opt. max. benignitate iam hunc quintum diem faſtidio cibi liberatus cæpi aliquid ſumere, & cum menſa, quam tot dies auerſatus fui, in gratiam redire, & corpuſculo reficiendo operam dare, quod adeo exhauſtum eſt, vt his ſcribendis vix ſufficiam. Iſte morbus ſuperioribus menſibus multos male exercuit, omnis quidem ętatis: ſed imprimis ſenes, maiore

ſane moleſtia quam periculo. In tanto languore, & virium remiſſione neque mihi deeſſe volui, neque vt non ad tuas reſponderem, committere, idque eo libentius, quod nihil mihi iucundius fuit, quam quod ex illis intellexi te ſerio in Polybio tuo verſari. in quo, quanquam non ignoro multa eſſe, quæ impetum diligentiæ & induſtriæ tuæ remorentur, ea tamen eiuſmodi eſſe ſcio, vt non alio vindice, quam te, opus habeant. Ac bene ſane cum eo grauiſſimo ſcriptore agitur, qui te talem nactus ſit, qui & eum nouum Latinis hominibus, & Græcis integriorem donare poſſis. Alterutrum præſtare pro dignitate, arduum eſt, vtrumque nulli, præterquam tibi vni, datum. Hoc vt credam facit hinc ſumma hodie doctorum penuria, hinc tua eximia eruditio, quæ ſola, ne illos prouentus bonorum ingeniorum, quos olim adoleſcentes vidimus, deſideremus, facit. Habes latum campum, in quo de militia Romana ea expromere poſſis, quæ fruſtra ab alijs tentata, ab alijs ne tentata quidem. Franciſcus Patritius ſolus mihi videtur digitum ad fontes intendiſſe, quem ad verbum alij, qui hoc ſtudium tractarunt, quum ſequantur, tamen eius nomen ne ſemel quidem memorarunt: quod equidem magis miratus ſum in illis, de quorum candore dubitare piaculum eſſe putaſſem. Ego nihil non magnum ex tua illa Polybiana editione expecto. Sed te felicem, qui Typographos ad manum habeas. Cum quibus mihi res ſit, iandudum ex me ſcire potuiſti, quod non ſine ſumma indignatione neque meminiſſe, neque referre poſſum: quorum

ignauia

ignauia iam omnium vota & expectationem conſumpſit, qui quum Euſebiana noſtra videbunt, fortaſſe dixerint, αἰσχρόν τοι δηρόν τε μένειν, κενεόν τε νέεσθαι. De Marcellini Comitis exemplari, quod penes Frontonem Ducæum eſt, gratiam & tibi & illi habeo. Sed iandudum ille liber cum Latinis Hieronymi inter noſtra excuſus eſt, vt non integrum ſit mihi aliquid emendare, aut apponere. Sequutus ſum editionem Onufrij, quæ longe melior eſt Luteriana, quæ prima omnium prodijt. Præterea ego ſolum Chronicon Euſebianum tractaui: reliqua, quæ illud opus continuant, alijs illuſtranda reliqui. Nam mihi cum vno Euſebio res eſt, cum eo manus conſero, eius rationes diſcutio, errores & temeritatem caſtigo. Incredibile eſt quantum ille prudens, imprudens peccauerit. Mirabuntur, qui legent. Indignabuntur, qui hodie nihil profitentur, quam peruerſa defendere, vera euertere, nouos errores veteribus ſuperſtruere. Spero hoc menſe Maio opus noſtrum proditurum, niſi ſolentes mihi imponant, qui toties meam, & aliorum ſpem eluſerunt. De epiſtola Arabica regis Maroci, & Feſſæ ad Antonium μινυνθάδιον Λυσιτανίας βασιλέα, iam tibi reſpondi. Miſiſti ad me ex Cimiliarchio nobiliſſimi Bordeſiere tria ἔκτυπα. Omnia ſunt, quæ Arabes vocant *Taliſman*, Græci στοιχεῖα. imagines ad conſtellationes factæ cuiuſmodi legiſti in tuo Coſmographo Arabe, de ijs, qui ad declinandos ictus Scorpionum imagines quaſdam horoſcopante ſigno Scorpionis factas geſtabant. Græci, vt dixi στοιχεῖα vocant, vt Cedrenus. qui faciunt illa, στοιχειωματικοὶ, vt Ptolemæo in

Carpo, IX. τὰ ἐν τῇ γενέσει καὶ φθορᾷ εἴδη πάσχει ὑπὸ τῶν οὐρανίων εἰδῶν. διὰ τοῦτο χρῶνται τούτοις οἱ στοιχειωματικοὶ, τὰς ἐπεμβάσεις τῶν ἀστέρων σκοποῦντες ἐπ' αὐτά. vbi conſulendus Aly, qui tamen in meo exemplari Hebraico manuſcripto non Aly, ſed Abugepher vocatur. Tzetzes in Chiliad. pag. 37, de Apollonio Tyaneo, τοὺς μαρμαρίνους πελαργοὺς, ὡς ἔφην, στοιχειώσας. nimirum ciconiarum ſimulacra faciunda curauerat τὰς ἐπεμβάσεις τῶν ἀστέρων σκοπῶν. Achmet ὀνειροκρ. σξ. εἰ δὲ ἴδῃ, ὅτι δακτυλίδιον ἐξωνήσατο, καὶ ἐφόρει δόλῳ στοιχειωμάτων. Quocirca Arabes eiuſmodi vocant *Muthalſam*, στοιχειωματικά. qualia multa vidimus priſca, infimæ vetuſtatis, recentiſſima: & eodem die, quo illa tua accepi, vnum mihi à Marquardo Frehero miſſum eſt, characteribus Arabicis Africanis, cum caniculæ ſidere. Denique nihil tam frequens eſt, quam hæc ἔκτυπα in gemmis incuſa videre, etiam vetuſtiſſima. Ea nemo intelligit, niſi qui facienda curauit. Et fruſtra illis interpretandis opera datur. Quot enim veriſimilia dici poſſunt, quorum nullum mentem eorum aperuerit? Veteres Hæretici, præſertim Valentiniani, & Marcoſiani, multa eiuſmodi reliquerunt, quæ hodie in antiquariorum loculis aſſeruantur, cum eorum Deo ΑΒΡΑΞΑΣ. Vnum adhuc puto me habere. Ex eo genere ſunt duo minuſcula, quæ ad me miſiſti. maiuſculum eſt Sinarum. Niſi fallor, puto adhuc vnum inter quiſquilias meas latere, ſed in charta Sinenſi impreſſum. Et non pauca id genus mercatores harum regionum habent, quæ non curant, ſed illis merces ſuas inuoluunt. Apud Faleſellum medicum

Achatem vidi quidem, ſed non eius generis ſculpturæ. Ibi enim nullum στοιχεῖον, ſed Diſtichon Græcum erat, quod Gruttero inter veteres inſcriptiones reponendum miſi. Nihil vero me de illo ſcripſiſſe, quod ille nobiliſſ. vir putat, memini. neque ſane opus eſt, quum ſit plana lectio, & puero obuia. Vale. Lugduni Batauorum IIII Eid. Martij Iuliani. CIↃ IↃ CVI.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

POSTQVAM ex tuis literis intellexi funus domeſticum, quod maximum vulnus animo tuo inflixit, meæ partes erant aliqua conſolatione dolorem tuum lenire. quod quum non fecerim, noli putare aut me officium neglexiſſe, aut per obliuionem omiſiſſe. Quum enim proxime poſtquam literæ tuæ mihi redditę ſunt, ad te ſcriberem, nolui intēpeſtiuum remedium dolori tuo adhibere, tum quia recens vulnus erat, quod tangere periculoſum eſſet, tum quia nihil ad te conſolandum depromere poſſem, quod non tibi domi naſcatur. neque tibi tantæ eruditionis viro opus ſunt eā quæ nos in ſimili caſu melius a te peteremus, quam vt noſtris tu egeas, aut vt ea te iuuare poſſint. Quod reliquum eſt, ſatis officio meo me ſatisfeciſſe puto, ſi ſaltem ſignificarem huius damni ſenſum non minus ad me perueniſſe, qui nullum diſcrimen pono inter res meas & tuas, & quæcunque animum tuum afficiunt, mecum tibi communia eſſe. Noui patrum affectus, qui pater non

Digitized by Google

ſum. Noui etiam conſtantiam tuam, quæ quum pietatem cum maxima eruditione coniunxeris, tibi deeſſe non poteſt. Nam pietas non ſinit te non velle, quæ Deus voluit, eruditio docet ea ferenda eſſe æquo animo, quæ neque ſolis nobis accidunt, neque vt non acciderint, lacrimis noſtris efficere poſſumus. Non expectabis vt hanc ægritudinem tempus tibi adimat. Hoc plebeiorum ingeniorum remedium eſt. Sapientis eſt tempus ipſum anteuenire, & dolori ipſi naſcenti occurrere. Iam igitur, quæ tua eſt ſapientia, te has partes expleuiſſe puto, quominus & tibi moleſtus ero, & me labore inutili liberauero. Multi in Germania ſcribunt Chronologica ex præceptionibus noſtris. quorum ſpecimen quoddam nuper accepimus. ἐν παιδιᾷ. vicit veritas. Idem videbis & in Burdonij confutatione. Vale. Lugduni Batauorum. v. Eid. Iunj. CIↃ IↃ CVIII.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

QVAS Deo opt. max. gratias agam pro tam inſperato auxilio, quod pro ſua inexhauſta bonitate tibi impertitus eſt, quum in flumine Sequana tantum diſcrimen adijſti? Quantum me affecerint literæ tuæ, quum hæc legerem, inde colligere potes, quod etiamnum ad memoriam rei inhorreſcit animus mihi, quam miſera fuiſſet tot capitum iactura cogitanti, quum quæ in morte tua ſola fuiſſet, ei nulla comparanda ſit. Sed Deum tam

propter te eorum miſertum eſt, quam tui, propter omnes, qui literas colunt. Neque enim tibi caris tuis orbato tranquillam, neque nobis te adempto felicem vitam agere licuiſſet. Vtinam σωτήρια de naufragio G. perſoluendi tam iuſta cauſſa tibi fuiſſet, quam merito ea debes Deo opt. maximo, tam inſigni periculo liberatus. Accipe nunc Satiram Heinſij triente auctiorem, & Confutationem fabulæ Burdonianæ. Si quis impudentiam calumniæ miratur. nihil agit, niſi cogitet, quot nebulones capita contulerint, vt tam abſurde mentirentur, & nihil præter ludibrium ſui relinquerent. Sane multa in viros probos ab improbis quotidie confingi mirum non eſt. Sed in illis extant quædam, quorum alia ſpecie veri mouent, alia commenti feſtiuitate alliciunt. In hac calumnia tantum abeſt, vt vtrumque, aut alterutrum deprehendas, vt nihil magis mirer quam eſſe, quos neque impudentia mendacij, neque ſtupor nebulonis à lectione eius libri deterruerit. Sed quid facias, vbi maior gratia eſt impudentiæ, quam modeſtiæ: addo etiam, maior impunitas maledici ſcripti, quam quotidianorum ludorum? Nuper Fur ille Veſpillonides ſcribebat ad amicos ſuos ſuique ſimillimos, ſe primum omnium feneſtram aperuiſſe ab obtrectandum omnibus, quorum aliquod nomen & celebritas in literis extaret, atque adeo multos eſſe, qui exemplum ſuum ſequentur. Sed pulchrè auſpicatus eſt. Nam infamia generis eius, furta, flagitia adhuc intra paucorum conſcientiam laterent, ſi ille in nos ea men-

titus non eſſet, quæ in ipſo nimis vera deprehenſa ſunt. Præterea nunquam Scaligeri tam illuſtres fuiſſent, quam nunc ſunt. Scitum vetus eſt: ex malis moribus bonas leges naſci. Nunc ex mendacio veritas illuſtrata eſt. Aiunt optimum & doctiſſimum Franc. Iuretum iniquis modis ab eo acceptum fuiſſe in præfatione ad editionem Symmachi. Nemo ab illa Furia tutus euadere poteſt, quiquidem aut pietatis, aut literarum nomine commendetur. Oro te, ne pigeat paucas horas in Confutatione legenda perdere. Nullam quidem elegantiam animaduertes: neque ſane eam affectauit auctor. Sed, quod ſerio promittere audeo, nuſquam commentum impudentiſſimum tanta felicitate profligatum legiſti. Vale. Lugduni Batauorum. v Kal. Septembr. CIↃ IↃ CVIII.

Arabica verba quæ habentur in autographo Auctoris, quia pluſcula erant, edi nunc non potuerunt.

Digitized by Google

Ioſephus Scaliger Petro Pithœo ſuo S.

DIv dubitaui, mi Pithœe, an is caſus, qui omnibus bonis communis fuit, te quoque inter alios mihi abſtuliſſet. Nam ſuperioribus bellorum tempeſtatibus ita iactatus fui, vt cum omnium bonarum rerum iacturam fecerim, tum & amicorum quoque maxima parte mulctatus ſim. Me miſerum, qui & illis ſuperſtes ſum: & illorum, qui perierunt, caſum deplorare, & me, qui illis caream, miſerari cogor. Tamen, quantum ego video, non ita infelix ſum, qui te ſuperſtitem habeam, quem putabam in illa naui ciuili vna cum aliis naufragium feciſſe. Bene ſit, iam ſane renatus ſum; & qui mihi pene ipſi ablatus eram, iam plus iuſta mei parte viuo, qui tibi reſtitutus ſim. Euge mi Pithœe, tot amicos perdidiſſe non tanti ſit, quanti te vnum ſupereſſe, talem, & tantum amicum. Ne viuam, niſi te vno plus incolumi gaudeo, quam tot mortuis antehac dolui: quanuis tantum doluerim, vt præſtiterit me omnes lætitias ignoraſſe, quam tantum dolorem doluiſſe. Me ſane poſt illam omnium facultatum & fortunarum mearum deformitatem tantum non dicam illarum, ſed mei ipſius pertæſum eſt, vt coactus ſim ibi patriam quærere, vbi natus non ſum, eamque damnare, plus dicam, eam diris defigere, quæ me tam infelicem ſuſtulit, vt alumni rationem non haberet. Veni ergo ex illa Valentiam, hoc eſt ex turbulen-

tiſſimis fluctibus in tranquilliſſimum omnium virtutum, & humaniorum literarum portum Ia. Cuiacium: qui me ex illa naui iam nauſeantem omni bonorum ſtudiorum guſtu refecit: languentem recreauit, & iam prope deploratum, imo & mihi, meiſque rebus omnibus diffidentem ad lucem iterum reuocauit. Deus benefaciat optimo, & incomparabili illi viro, qui me tanta ſpe ſuſtentauit, vt nunc non dubitem ſub illo ſi nihil aliud, ſaltem illis ipſis veſtigijs inſiſtere, quibus tu tantus Iuriſconſultus ad illa penetralia Iuriſprudentiæ perueniſti. Vide quid de te mihi perſuaſi. Virtutem Pithœi aſſequi prorſus diffido, eo tamen duce, & auctore nihil non audebo. Vale mi Pithœe, & me ama. Valentiæ Allobrogum. VIII Kalend. Quintil.

DIVERS

DIVERS DISCOVRS
ET LETRES
DV SEIGNEVR IOSEPH
DE LA SCALA.

Yyy

Digitized by Google

Digitized by Google

DISCOVRS

De la jonction des Mers, du deſſeichement des Marais, & de la reparation des riuieres, pour les rendre nauigeables.

LEs anciens conſiderans les incommoditez & longueurs,qu'il y a pour paſſer des parties Orientales de la mer Mediterranee, à l'Ocean ſi eſloigné deſdictes parties, cela ne ſe pouuant faire, que par le deſtroit de Gilbaltar, auec vne tres-grande deſpenſe, & le plus ſouuent auec perte de biens, & de la vie, ſe ſont mis en deuoir de cercher les moyens d'abreger ce long & faſcheux voyage, enfin ils ont trouué que cela eſtoit faiſable,en joignant les deux mers du coſté d'Orient: Ils l'ont propoſé aux Rois, les Rois l'ont accepté. Mais quand ils ſont venus à l'effectuer, ils ont faict banqueroute à vn ſi loüable, ſi excellent, & ſi vtile deſſein, lequel ils ont abandonné, plus par faute de courage, que de moyens pour y paruenir. Or il y en a trois qui nous y peuuent mener. Le premier, eſt couper vn deſtroit de terre, que les Grecs appellent Iſthmos, qui faict ſeparation des deux mers. Le ſecond, d'vn fleuue qui ſoit voiſin de l'vne des deux mers, & tombe en l'autre, conduire vne tranchée

iuſques à la mer proche du fleuue. Le troiſieſme, ioindre deux riuieres par vne tranchee, deſquelles riuieres l'vne tombe en vne mer, l'autre en l'autre. Le premier eſt applicable quand l'Iſthmos, ou le deſtroit de terre eſt raiſonable, c'eſt adire qui n'eſt point ſi large qu'il ne puiſſe eſtre tranché par force de bras. Car quiconque pour joindre la mer Caſpienne, auec la mer Noire, que les Grecs appellent Euxine, voudroit couper le deſtroit qui les ſepare, il auroit trop à faire; la ſeparation eſtant de nonante quatre lieües communes, qui reuiennent à plus de huict iournees de chemin, qui ſeroit aſſez pour deſtourner, voire le plus hardi entrepreneur. Il ny a qu'vne mer au monde, à ſçauoir le grand Ocean. Mais les entrees & aboutiſſemens, qu'il faict auant en terre luy font prendre des noms diuers, tellement qu'on penſeroit y auoir autant de mers qu'il y a de noms, iaçoit que toutes ne ſont que lambeaux de l'Ocean, deſquels il n'y en a que quatre, qui ſeruent à noſtre ſubiect. La premiere mer, ſurpaſſant les autres trois, en longueur, largeur & commoditez, eſt la mer Mediterranée, à laquelle il n'y a rien de ſemblable ſur la terre. La ſeconde eſt la Baltique grãde & ſpacieuſe: s'eſtendãt depuis le Sund ou deſtroit de Dennemarc, iuſques à l'extremité de Liuonie. La troiſieſme eſt la mer Rouge, autrement Arabique, pluſtoſt ſemblable à vne groſſe riuiere, qu'a vne mer, à cauſe de ſon giſte ſi long & ſi eſtroit. La quatrieſme la plus eſloignee de nous, eſt la Perſienne. On pourroit mettre en ce compte la Caſpienne, n'eſtoit qu'elle ne vient point de l'Ocean,

eſtant pluſtoſt vn grand & ſpatieux lac ſalé qu'vne mer. Ces choſes ainſi conſiderees, il n'y a point d'ordre de joindre les deux mers par le premier moyen, qu'en vn ſeul endroict, ou vn Iſthmos ou deſtroit de terre, large de trente deux lieuës, ou cent vingt-cinq mil, ſepare la mer d'Egypte d'auec l'Arabique, depuis la ville de Damiate, ſituee ſur la frontiere d'Egypte iuſques au Sués port de la mer rouge, ce deſtroit couppé, toute l'Affrique ſeroit vne Iſle, là où auiourd'huy elle eſt peninſule, liée auec l'Aſie par ce deſtroit, mais cela eſt plus aiſé en Theorique, qu'en Pratique. Car ce deſtroit eſt dans le deſert d'Egypte, tout couuert de ſable, volant tantoſt plus, tantoſt moins, ſelon les vents qui l'entaſſent & le remuent. Et poſez le cas que la tranchee ſe peut tirer d'vne mer à autre, malgré tous les ſables. Si eſt ce que la foſſe eſtant faicte, en peu de temps elle ſeroit comblee de ſable, l'entrepriſe donc en eſt vaine, & le premier moyen n'a point de lieu par accident, à ſçauoir à cauſe des ſables. Ce que conſiderant vn des plus anciens Rois d'Egypte nommé Seſoſtris, lors qu'il fut conſeillé de ioindre les deux mers: il ſe deporta du premier moyen, & euſt recours au ſecond, le pratiquant à l'endroict où le Nil n'eſt diſtant de la mer Arabique, que de ſoixante deux mil, reuenans à ſeize lieuës communes. Ariſtoteles en la fin du premier Liure des Meteores, & apres luy Strabon, puis Pline, diſent que ce fut Seſoſtris, comme nous auons dit. Herodote plus ancien autheur, le nomme Pſammitichus, qui regna long temps apres Seſoſtris, ſoit Seſoſtris ou Pſammitichus,

il ne fit qu'entamer la beſongne, & ne la pourſuiuit point: comme long temps apres le grand Darius filz d'Hydaſpes Roy d'Aſie & d'Egypte, pourſuiuant l'œuure abandonné par Pſammitichus, n'en vint point about. Apres longue ſucceſſion de temps, vn des Ptolemees, Roys d'Egypte, ſurmonta ces anciens Rois, & en courage & en execution, trenchant vne foſſe de trente-ſept mil quatre cent pas de longueur, cent pieds de largeur, de profondeur trente, œuure vrayement digne d'vn tel Roy, lequel ayant conduit iuſques aux fontaines ſalees, il fut contraint de le quitter, eſtant aduiſé par ſes Conſeillers, que l'Egypte eſtoit plus baſſe que la mer Rouge, de trois coudees, tellement qu'il eſtoit à craindre, que toute l'Egypte ne fut inundee de la mer. Les vns diſent que ce ne fut pas cela qu'on allegua à Ptolemee, ains que le flus & reflus de l'Ocean, entrant dans la foſſe, corromperoit l'eaue du Nil, qui eſt la ſeule eauë qu'on boit en Egypte. La meſme difficulté eſtant propoſee à vn Soldan d'Egypte, qui vouloit ſuiure les erres de l'ancien Ptolemee, le rebuta de l'entrepriſe. de meſmes en priſt au grand Turc, qui ayant ſubiugué l'Egypte, & tué Tomombaie, dernier Soldan d'Egypte, auoit en fantaſie de pourſuiure ceſte entrepriſe. Sultan meſmes fils d'Amurat auiourd'huy regnant, eſt apres pour l'executer, comme lon dit, nous verrons ce qu'il fera. il ny a rien qui l'excuſe de la pourſuite, s'il l'a entrepris veu ſa puiſſance & ſes moyens, s'il le faict comme il le peut, il ny a doute qu'il ne ſe rende maiſtre des Indes, chaſſe les Portugais de leur commerce, & les Rois

Mahometans & Idolatres de leurs Royaumes. Ainſi nous voyons que par le ſecond moyen les deux mers ſe peuuent joindre facilement ; & difficilement par le premier, à cauſe des ſables. Mais trop bien par iceluy, on peut faire des Iſles, celles qui ne ſont que peninſules, comme on feroit du Peloponeſe, aujourd'huy appellé la Moree, qui eſt liee auec la Grece, par vn Iſthmos, nommé l'Iſthmos de Corinthe, qui n'a de large qu'vne lieuë d'Allemagne. Demetrius Roy de Macedoine, taſcha le premier de trencher ce deſtroit de terre, pour rendre la Moree vne Iſle entiere, qui euſt eſté vne grande commodité, pour euiter le grãd tour qu'il conuient faire en coſtoyant toute la Moree; pour paruenir à la Grece; il faut mettre en compte le danger qu'il y a de paſſer le cap de Malca, le plus perilleux endroit qui ſoit en la mer Mediterranee, mais Demetrius ne pourſuiuit point ſon entrepriſe, non plus que Iules Ceſar, Caius Caligula, & Nero Empereurs Romains, qui tous firent mauuaiſe fin, comme diſent ces Payens ſuperſtitieux, pour auoir entrepris ceſte beſogne deſplaiſante aux Dieux, qui à leur dire euſſent faict la Moree vne Iſle, s'il euſt eſté expedient, & le meſme diſoient des Cnidiens, qui entreprirent trancher leur Iſthmos, qui lie leur terre auec la Natolie, dont ils furent empeſchez par des incommoditez, prodiges & autres accidens, qui les contraignirent de ſe deporter d'vn tel affaire, auquel les Dieux ne prenoient point de plaiſir. Reſte le troiſieſme moyen, qui eſt de joindre deux riuieres, qui ſe rendent en diuerſes mers ; par iceluy on peut ioindre la

nomme aujourd'huy Altmul, & paſſe par les villes Eichſtet, & Kelhaim en Bauiere, & ſe rend dans le Danube,& le Danube dans la mer Euxine. Voyla la mer Euxine liee auec l'Ocean d'Hollande, par le moyen des deux riuieres Radantia & Almona, leſquelles deux Charlemagne lia, tirant d'vne riuiere, à l'autre vne foſſe de deux mille pas de longueur, & trois cens pieds de large. Mais le malheur fut, que durant tout l'Automne qu'on trauailla à ceſte foſſe, il ne fit que plouuoir, tellement que la terre eſtant abbreuuee d'vne grande humidité, combla la foſſe de bourbier, & contraignit les ouuriers d'abandonner cette belle entrepriſe. Ie m'eſtonne que depuis ce temps, nul Empereur de Germanie n'ait voulu de nouueau reprendre les erres de Charlemagne, y ayant ſi peu d'interualle entre les deux riuieres: & l'affaire eſtant beaucoup plus aiſé, que celuy du Languedoc, qui eſt de joindre l'Aude auec la Reige, l'Aude paſſant par Carcaſſonne & Narbonne, tombant dans la mer de Languedoc, la Reige ou pluſtoſt Ariege, tombe dans la Garonne,& la Garonne dans l'Ocean d'Aquitaine. Ce deſſein fut propoſé au grand Roy François, qui y preſta l'oreille, & ainſi qu'on eſtoit apres l'appareil d'vne telle entrepriſe, elle fut interrompuë par la mort de ce magnanime Roy. Il me ſouuient que moy eſtant petit garçon, on en parloit encores, la memoire en eſtant toute fraiſche. Voyla tout ce que nous auons peu apporter de l'antiquité, touchant la liaiſon du commerce des deux mers.

tans de Camarina en Sicile, qui eſtans moleſtez des vapeurs de leur lac, n'eurent autre remede que de l'eſconduire. D'vn coſté il leur ſucceda bien. Car ils rédirent leur ville ſaine. D'autre part mal leur en prit, ayant expoſé leur ville à l'inuaſion de leurs ennemis, laquelle auparauant eſtoit fortifice par ceſte palus. Mais vne des plus ſpacieuſes palus, eſt celle qui eſt entre Terracine & Sarmoneta ſur le chemin de Rome à Naples, les anciens Romains conſiderans non ſeulement le bien, qu'on feroit, ſi on purgeoit l'air de cette contree, des mauuaiſes vapeurs, que rendoit ceſte palus, ains le profit qui en pourroit reuenir, ſi deſſechant ces marais, on rendoit labourable cette plaine, le Senat donna commiſſion au Conſul Cetegus d'eſconduire ceſte palus, ce qui fut faict, & toute cette pleine auparauant couuerte d'eau, fuſt faicte vn pays labourable, & rendoit beaucoup de profit à la Republique, tandis qu'on euſt le ſoin d'entretenir les tranchees, par leſquelles on eſconduiſoit l'eau. Mais les tranchees par negligence, eſtans comblees de bouë, la palus ſe remiſt en ſon ancienne poſſeſſion, & derechef toute la plaine fut couuerte d'eau, & le labourage perdu. Ce qui contraignit le Senat de bailler la charge à Iules Cęſar, de repurger les marais, ce que ſans doute euſt eſté executé, n'euſt eſté les meurtriers qui le preuindrent. Ainſi vn ſi grand pays, qui pouuoit eſtre ſi fructueux à la Republique, s'il euſt eſté entretenu & contregardé, demeura inutile, iuſques au temps de Theodoric Roy des Oſtrogotz, qui repurgea toute la contree, trancha de nouuelles

foſſes, comme teſmoigne la belle inſcription, qui eſt encores pour le iourd'huy dans la ville de Terracine. Mais depuis, la negligence a remis les eaux en poſſeſſion, & auiourd'huy tout ce quartier eſt preſque inutil, n'eſtant autre choſe que bourbier & marais; I'ay fort inſiſté ſur le diſcours de ce marais, d'autant que ce peut eſtre le plus notable de l'Europe. Car comme Pline le teſmoigne, il occupoit la place de vingtquatre villes. Ceſte palus eſtoit anciennement nommee *Pomptina palus*, c'eſt à dire *Pometina palus*, à cauſe de la ville Pometia, ſituee pres d'icelle, elle prouient de deux riuieres Vſens, & Aufidus, comme celle de Bourdeaux, eſt auſſi engendree de deux autres. Mais que dirons nous du pays de Hollande, qui n'eſtoit du temps des Romains vne palus? Auſſi n'y a t'il pays au monde, qui ſoit plus tranché, & foſſoié qu'eſt la Hollande, qui croiroit ſans la voir, que par force de bras, on ait peu eſſuyer vn ſi grãd pays? de meſmes peut on dire de toute la contree de Rauenne, qui eſt vne autre Hollande en Italie, ou on void de ſemblables tranchees & eſconduits d'eaux. Le meſme eſt à conſiderer, à l'entour de la ville de Piſa, qui touſiours a eſté vne demeure inſalubre, à cauſe des marais, leſquels auiourd'huy pour la plus part, le grand Duc de Toſcane a eſconduits, moiennãt certains Hollandois, qui y ont apporté l'induſtrie de leur pays. Il y a bien autre affaire à l'entour de Narbonne, qui eſt toute aſſiegee de marais, cauſez par le deſgorgement de la riuiere d'Aude. Pour vuider ces eaux, il n'eſt beſoin de rapporter icy les moyens, deſquels auiourd'huy on ſe

ſert, cela eſtant aſſez notoire. Il ſuffit d'aduertir le lecteur, que les Anciens auoient beaucoup de ſortes de machines, pour eſpuiſer & vuider les eaux, leſquelles on peut voir, dans le dixieſme liure de Vitruue, ſans qu'il ſoit beſoin que ie m'amuſe à les rapporter. Quant à la reparation des riuieres, c'eſt pitié que la France ayant vn ſi grand nombre de groſſes riuieres, la pluſpart n'eſt point nauigeable, la ou en la Lombardie, on voit le Nauiglio, petite riuiere, porter des barques, auſſi groſſes que pourroit porter le Po, leſquelles couurent toute la riuiere, les Lombards ayans rendu ceſte riuiere, & autres nauigeables par induſtrie, auiourd'huy le Tybre ne porte gueres au deſſus de Rome, anciennement il portoit plus de deux iournees, en quoy nous voyons les anciens Romains auoir employé plus de ſoin à l'entretenement des riuieres, qu'on ne faict auiourd'huy, auſſi en donnoient ils la charge aux Cenſeurs, & aux Conſulz. L'an mil cinq cens ſoixante & douze, le Conſeil priué du Roy, deputa des hommes experts, pour viſiter toutes les riuieres du Royaume, & voir celles qui pouuoient porter bateaux : dont ces hommes retournez de cette commiſſion, declarerent au Conſeil, beaucoup de riuieres nauigeables, qui auroient eſté touſiours inutiles. C'eſt pourquoy par Arreſt du priué Conſeil, il fut ordonné que les eſcluſes de moulins ſeroient ouuertes, & tous autres empeſchemés oſtez. Quand ce vint à l'execution, la iournee de la Sainct Barthelemi, rompit le col à toutes ces entrepriſes, & ainſi les riuieres demeurerent inutiles, comme aupa-

rauant iuſques à auiourd'huy, il ny a point de riuiere ſi malfaiſante, & ſi domageable à ſes voiſins, qu'eſt la Durance, changeant de lit preſque toutes les annees, & ce à faute de la tenir en deuoir, par digues & chauſſees, qui la rendroient nauigeable, d'autant qu'elle a beaucoup d'eau. Telle qu'elle eſt, ſi ſert-elle pourtant au pays, depuis vingt-ans en ça les Prouençaulx ayans tiré des bras d'eau d'icelle riuiere, pour abreuuer le pays ſec & ſterile, & y baſtir des moulins, comme on peut voir aupres d'Arles & à Martegues. Il n'y a rien ſi difficile que l'induſtrie humaine, ne facilite: Parquoy la negligence n'a point d'excuſe, quand la choſe eſt faiſable. C'eſt tout ce que nous auons, touchant ceſte matiere, en attendans que nous en pouuions fournir dauantage, par la lecture des anciens liures, & recherche des vieux monumens.

Digitized by Google

DISCOVRS

Sur quelques particularitez de la Milice Romaine,

A MONSIEVR DE THOV.

POVR reſolution des demandes qui nous ont eſté enuoyees, il faut ſçauoir que *Haſtati*, *Principes*, *Triarij* ne ſe peuuent appeller qu'a l'heure qu'ils ſont rengez en bataille. La retraicte faicte, ils perdoient ce nom. Tellement que *hæc ſunt nomina τακτικὰ, hoc eſt inſtruendæ aciei, non autem ordinum.* Les anciens chefs de l'armee Romaine diſtribuoient leurs forces en bataillons, qu'ils appelloient *acies*, en nombre de trois ou quatre, ſelon les occurrences. Cęſar iamais n'en fiſt plus de trois combatant contre les Gaulois. Chacune de ces *acies*, ou bataillons, eſtoient compoſez de trois membres, ou gros, comme vous les voudrez appeller. Quand le ieune Romain venant a XVII ans, ou vn peu apres auoir laiſſé ſa robe bordee, nommee *prætexta*, ſe faiſoit enroller, il eſtoit receu aux compagnies, ou centuries *tironum*, & de ces imberbes on dreſſoit le premier gros, qu'on appelloit *Haſtati*. Ceux cy apres auoir paſſé XXV ans enuiron, n'eſtoient

plus appellez *Tirones*, ains *Iuniores*, & lors qu'il eſtoit queſtion d'eſtre rengez en bataille, ils eſtoient mis au ſecond gros, apres les *Tirones*, ou imberbes, du rang deſquels ils auoient eſté, pendant qu'ils eſtoient moindre d'age. De rechef ayant paſſé trente-cinq ans, iuſques à quarante-cinq, ils ſe nommoient *Seniores*, *Veterani*, *Veteres*. De ceux-cy on compoſoit les *Triarij*. Ainſi le general de l'armee Romaine, voulant cõbattre l'ennemy ſelõ qu'il en eſtoit beſoin, & qu'il le pouuoit iuger à l'œil, il dreſſoit trois ou quatre bataillons, comme en telles occurrences on prend aduis ſur le champ. On ſçait que la Legion Romaine, eſtoit compoſee de dix regimens de pied, nommez *Cohortes*, leurs maiſtres de Camp eſtoient *Tribuni militum*. La premiere cohorte, eſtoit infailliblement de mil hommes, à cauſe dequoy elle eſtoit nommee *cohors milliaria*. Car elle auoit dix compagnies de gens de pied, ou dix enſeignes, nommees *centuriæ*. Ce regiment eſtoit le plus honorable, portant l'Aigle de la Legion, & eſtant compoſé de ces *Veterani* ſoldats experimentez; De ceux-cy on dreſſoit le gros des Triaires. Les autres venoient en rang de *Haſtati*, *aut Antepilani*, ſelon le temps qu'ils auoient demeuré en la legion Romaine, comme ainſi ſoit, que *pro numero ſtipendiorum Iuniores, aut Tirones vocabantur*: Voyla quant au chois des hommes, deſquels on compoſoit le gros des bataillons, chaque bataillon ayant, comme nous auons dit, trois gros, ou membres, comme vn doigt de la main a trois nœuds.

La façon de dreſſer les bataillons, eſquadrons, gros, ou

ou autres membres, comme on les voudra appeller: car il n'importe, eſtoit toute vne, tant parmi les Romains que parmi les Grecs, ne faiſans ny longues hayes, & filees, comme parcideuant faiſoient les noſtres en la caualerie; ny eſquadrons ou phalanges ſerrees, comme nous commençons à faire, & faiſoient encores nos anciens Gaulois La figure doncques en laquelle on dreſſoit vn bataillon, eſtoit parallelogramme rectangle, les rengs diſtans l'vn de l'autre, de competent interualle pour receuoir les fatiguez. Qu'elle fuſt rectangle le plus ſouuent, la façon de parler Grecque le demonſtre aſſez, outre ce qu'on en peut recueillir par Polybe, Auteur tres-excellent.

A . . . . B
C . . . . D
E . . . . F

G . . . . H
I . . . . K
L . . . . M.

Soit donques vn gros ou bataillon A C E, B D F. Quand les rengs ſont conſiderez κατ' πλάτος A C E, B D F, cela s'appelle ζυγός. Quand il eſt conſideré κατ' μῆκος A B, C D, E F, cela s'appelle στῖχος, aut στῖχοι. Or ny στῖχος ne ſe diroit point, ſi le gros n'eſtoit

de rengs proportionnez, comme ſont les arbres à la ligne, ni ζυγὸς ne ſe diroit ſi la largeur n'eſtoit perpendiculaire à la longueur. στίχος c'eſt vne ligne droicte. ζυγὸς c'eſt *normalis linea rectos angulos ad aliam faciens.* comme E C A *recta, normalis & perpendicularis eſt ad rectum* A B. En François nous dirons que le reng pris en largeur, faiſoit potence au reng pris de front. Auſſi en Latin *iugum eſt tranſuerſarium tignum tigno, cui iungitur ad normam impoſitum.* Combien qu'en terme militaire les Romains n'ont iamais vſé de ce mot *iugum*, comme les Grecs de ζυγὸς. Puis donques que le gros ou bataillon, s'il vouloit garder la meſme figure, (car quelques-fois il la changeoit, & les termes en Grecs y ſont expres) il eſtoit contraint de tourner la teſte vers l'ennemy, tantoſt ſelon la largeur A C E, tantoſt ſelon la longueur A B, il y auoit auſſi termes exprimans ces changemens. Car marcher ſelon A B, c'eſt στιχεῖν. Marcher ſelon A C E, c'eſt ζυγεῖν. Cela monſtre le rectangle demeurer entier meſmes, quand il marchoit. Auſſi le ſoldat A, qui eſtoit à la teſte de l'ennemy; s'appelloit προστάτης au reſpect de B, qui eſtoit derriere luy, qui s'appelloit ἐπιστάτης. D'autre part le reng A B, s'appelloit πρωτοστάται au reſpect du reng ſuiuant. Car ils s'appelloient δευτεροστάται. Poſé donques que κατὰ πλάτος, aut κατὰ ζυγὸν ils eſtoient προστάται, ἐπιστάται, κατὰ μῆκος autem, καὶ κατὰ στίχον ils eſtoient πρωτοστάται, δευτεροστάται, on peut conclure, que les rengs eſtoient paralleles, & les hommes & la figure rectangle. Qu'ils changeaſſent quelqũes-fois le rectangle en rhombe, & autre figure,

& nous le ſçauons, & les termes y ſont expres. Mais nous parlons du plus commun.

Ces rengs doncques, ou στῖχοι, eſtoient laxes, & competens à receuoir les fatigues, comme cy deſſus nous auons dit, ce qui eſt expreſſement marqué par Polybe. Tellement que les trauaillez, à ſçauoir le reng A B, ſe retirans couloient par le *iugum*, *aut* ζυγὸν A C E, au derriere de E F, comme Tite Liue le monſtre au doigt, & mieux Polybe. Mais ie n'ay icy les liures. Non ſeulement les rengs de chaſque gros eſtoient laxes: mais auſſi l'interualle d'entre gros & gros eſtoit plus ſpatieux pour receuoir tout vn gros fatigué.

Soit donques le parallelogramme A C E, B D F, le gros des *Haſtati*. Preſſez ou chargez de l'ennemy, ils ſe veulent retirer, & faire place au gros G M qui eſt frais, n'ayant encores combatu: de deux choſes l'vne, ou ils n'en peuuent plus, eſtans à rendre les abois, ou ils ne ſont ſi mal menez qu'ils ne puiſſent faire teſte, eſtans raffraichis de ſecours. Au premier poinct ils ſe tournoient tous d'vne piece (il y a terme en Grec de cecy) ſans ſe rompre par le ζυγὸς G I L: & ſe rendoient derriere L M, tout G M cependant s'auançant vers l'ennemy & empietant la place delaiſſee par A F. Ainſi tout ledict parallelogramme A F ſe trouuoit placé en la place de G M, entre les *Antepilani*, & *Triary*. Quant à l'autre cas, les *Antepilani* faiſoient largue entre leurs rengs, dedans leſquels ils receuoient les *haſtati* trauaillez. Et ainſi ils combattoient *Vno agmine facto*, comme dit Tite Liue, ſi bien m'en ſouuient.

Digitized by Google

Et c'eſtoit *recipere in mediam aciem.* comme au contraire les *antepilani* venans à ſucceder aux *haſtati, dicebantur venire in primam aciem.* Les *haſtati* ſe retirans aux Triaires, *dicebantur venire in poſtremam aciem. Prima, media, ſecunda acies, eſt prima pars, ſecunda, tertia, aciei. vt apud Iuriſcoſſ. Prætor in primo Edicto, ſecundo Edicto, hoc eſt in prima parte Edicti, ſecunda parte.* Voyla quant aux demandes, le plus ſommairement qu'il nous a eſté poſſible. Car la choſe meritoit eſtre deduicte plus au long, & illuſtree des paſſages des Anciens: ce que nous euſſions faict, ſi nous euſſions eu nos liures.

Digitized by Google

EXTRAIT D'VNE LETRE AV SIEVR VAZET.

ON trouue des pierres comme Agathes, Iaſpes, Calcedoines, & autres grauees de figures, & characteres bizarres, leſquelles ont eſté taillees par les Payens ſuperſtitieux, par obſeruation d'heure, temps, conſtellation, configuration celeſte. Et croit-on, comme encores font les Arabes & les fols Genethliaques, que telles pierres, auec telle obſeruation entaillees, ont merueilleux effect contre les morſures des ſerpens, piqueures des ſcorpions, & bleſſeures de l'ennemy. Brief ils croyoient ce que le Pſeaume XCI, 5, 6, 7, attribuë au Souuerain contre tels accidens, cela auenir de la vertu de l'entailleure, faicte par obſeruation celeſte. Comme par exemple, Hali Aben Rodan guerit vn homme piqué d'vn Scorpion, par la figure du Scorpion emprainte en vn grain d'encens, & pour ces fins portoit il en la pierre de ſon anneau, vn Scorpion engraué auec les ſolennitez y requiſes, qui eſt comme i'ay dit, apres auoir obſerué l'aſcendant de Scorpion, ou, comme les autres veulent, le milieu du Ciel. Ie liſois dernierement vn fort bel Auteur Arabe, qui n'a point de nom, qui eſcrit de la Coſmographie, auec vn ſtile fort gentil.

Venant au tiers climat, il parle ainſi, d'vne certaine region nommee Hamptz. La ville de Hamptz, en la terre de Hamptz, eſt faicte par vne obſeruation Taliſmanique: car en icelle il n'entre iamais ſerpent, ny Scorpion, & quand on y en auroit aporté iuſqu'à la porte, il meurt ſoudainement. & au haut clocher, qui eſt au milieu d'icelle, il y a vne effigie d'airain d'vn homme à cheual, qui ſe tourne à tous vents. Or en la muraille dudict clocher, il y a vne figure de Scorpion, engrauee en vne pierre, & quand vn homme piqué de Scorpion, ou mors de Serpent, entre au lieu, il imprime l'argille ou croye, qu'il a apporté auec ſoy en ladicte figure, laquelle incontinant auoir appliqué ſur la playe, il guerit, & eſt garanti de la mort. Telles obſeruations & tout ce qui ſe faict moiennant icelles, les Arabes les appellent Taliſman. Deſquelles ſi nous voulions rapporter icy tout ce qu'en ont dit Ptolemee, Porphyre & les fols Arabes, nous n'aurions iamais faict. Qui en voudra ſçauoir dauantage, liſe Io. Baptiſta Porta; & nous en pourrions dire encores des choſes plus rares, & plus exquiſes. Ce ſera pour vne autre fois. Venons au Iaſpe, ou il y a d'vn coſté vn corps armé à la Romaine, auec la teſte d'vn coq (combien que la creſte ſoit bizarre) au lieu des jambes, des ſerpens baſiliſques: en la main dextre vn foüet: en l'autre vne targe auec quelques caracteres, au deſſouz des caracteres Grecs, continuez en l'autre reuers. Ie d'y que c'eſt vn Taliſman pour lequel grauer, on à obſerué les ceremonies cy deſſus mentionnees. Item

que c'eſt œuure ancien Iudaique, lequel ils appellent מָגֵן דָּוִד *Maghen Dauid, Bouclier de Dauid.* Auſſi la pierre eſt taillee en bouclier, & outre cela il y a vn bouclier en la feneſtre du corps bizarré. Les Iuifs donques, font vne infinité de tels Taliſmans, leſquels tous d'vn nom ils nomment *Bouclier de Dauid.* Mais ceſtuy-cy eſt compoſé de Taliſman Arabic & de Bouclier Iudaic. Car pour le reſpect de Taliſman, il à la figure du corps bizarre. Et pour le regard du bouclier, il a les lettres & notes du bouclier de la main ſeneſtre. Or ie mettray en petites lettres Grecques, comme il eſt graué en la pierre, en lettres maiuſcules *αϐρα. σαρη. αριριη. ωιθαϐ. λαν. αθα να. λϐα.* Voyla comme il eſt graué, ny plus ny moins. Ce que i'ay voulu mettre en petit caracteres vſuels, d'autãt que peut eſtre on ſe pourroit tromper és autres, prenant vne lettre pour autre, comme ABPACA. on pourroit penſer que C, eſt Latin: là ou c'eſt vn ſigma Grec à l'antique. Or ces paroles ainſi exprimees en lettres Grecques, ſont Hebraiques bigarrees quelque peu de langue Talmudique de Tiberiade. Et voicy comment vn Iuif les recognoiſtroit bien, אברח שרי אריריי ויטב לן אתא נא לבא, *Abrach ſari arirai Vuaicab lan atha na leba.* c'eſt à dire *Mets en fuite mes maudits ô Seigneur, & ie te prie que mon cœur ſoit ioyeux.* Par les maudits, il entend les ſerpens, faiſant alluſion à ce qui en eſt dit au Geneſe 111, 14. Car le ſerpent eſt appellé ארור *Arour*, c'eſt à dire, *maudit*, de meſme mot qu'icy. Il faut obſeruer qu'outre ce qu'il eſt dit Talmudiquement אָרִיר pour

אֲרוּר à ſçauoir *Jod* au lieu de *Vau*, les deux *Iod* qui ſont à la fin du mot denotent l'affixe poſſeſſif pluriel. Car en gardant les poinɛts, il n'en failloit qu'vn אֲרִירֵי & ceux qui ſont verſez és liures anciens des Doɛteurs Iuifs, ſçauent ce que ie veux dire. Donques par les ſerpens il entend toute ſorte d'ennemy. Auſſi a il le fouët en main, pour les mettre en fuite, & le cuiracin Romain pour les combatre, & la targe à l'autre main pour les coniurer par les lettres caballiques y engrauees. Et la teſte du coq eſt ſigne de ioye, ceſt oyſeau eſtant touſiours viogc, alaigre, & de ſanté, eſtant dedié à Æſculapius. Or les lettres de la targe ſont λλλ. η. η. η. ι. δ. ω ω ω ω. ou, ω, eſt pris pour *Vau* Hebrieu, comme nous voyons cy deſſus. Et les autres letres ſe doyuent rapporter à leur ordre: comme λ, à *Lamed*; η, a *Heth*; ι, a *Iod*; δ, a *Daleth*. comme vous voyez que nous l'auons mis, leſquelles lettres chacune porte ſa ſignification. Et de dire que c'eſt, il n'y a que celuy qui les a faiɛt grauer, qui l'ait ſçeu, comme il eſt cuidant. Car on luy peut bailler mille interpretations. Et le ſçauoir ou ignorer, importe peu. Encores ne ſçauons nous ſi cela eſt *Notarikon* qu'ils appellent, c'eſt a dire emportant vn nom, qui ait le nombre de ces caraɛteres, leſquels tous enſemble valent 144. cõme en l'Apocalypſe ΛΑΤΕΙΝΟΣ emporte le nombre de *666*. qui eſt le nom de l'Antechriſt. Or quand les Payens vouloient faire quelques coniurations ou Taliſmans, ou ſemblables choſes, nous ſçauons par les Poëtes Latins, qu'ils auoient recours aux Iuifs, qui leur ordonnoient tels fatras, comme

comme les Medecins ordonnent leurs Medecines. Meſmes quelquefois il s'en trouue en Epiphanius, que les Heretiques Chreſtiens ont pris & vſurpé pour tromper les foibles. Mais ie croy qu'il ſe trouuera peu qui ſçachent deuiner comment il les faut lire en Epiphanius. Et d'autant que les Payens ne ſçauoient lire en Hebrieu, on leur à mis en caracteres Grecs à eux vſitez & cognus. Nous auons vne milliace de tels ſorcelages, dans les liures Caballiques des Iuifs. Voyla ce qu'il me ſemble, touchant la ſculpture de ce Iaſpe. Que les doctes en iugent. A Preuilli le IIII Iuin CIↃ IↃ XCII.

EXTRAICT D'VNE LETRE
Au ſieur de la Vau, du douzieſme Iuilliet ſuiuant.

LE ſieur Vazet m'a remercié, touchant le Taliſman : c'eſt la moindre choſe que ie voudrois faire pour luy. Mais ſçachez que regardant la pierre, ainſi que ie la rendois à Nintrai, ie me ſuis rauiſé de la parfaicte interpretation, *quod me fugerat*, combien que ce ſoit tout vn. Mais puis qu'il honore mon interpretation, plus qu'elle ne merite, il eſt raiſon qu'il l'aie telle que la verité le requiert. Sçachez donc qu'il faut diſtinguer les lettres Grecques ainſi : ABPA. CAP. H. APIPI. H. ΩΙΘΑΒ. ΛΑΝ. ΑΘΑ. ΝΑ. Λ. Β. Α. Il n'y a rien de changé en Hebrieu

חֲבָרַח שַׂר ״. אֲרִירֵי ״. וְהֵיטֵב לָן אתה. נא. ל. ב. א.
Les letres ſingulieres א. ב. ל. veulent dire לְעֹלָם אַתָּה בָּרוּךְ comme vn Iuif vous le dira ſans delay. Le ה eſt, comme vous ſçauez, vn double *iῶτα.* Et le nom de Dieu יהוה eſt eſcrit par ״ double *Iod.* C'eſt le plus beau que i'auois laiſſé couler, & les letres א. ב. ל. que ie liſois pour vn mot entier. Vous qui eſtes demy Aſclepiadorabbinos ſçauez *hoc eſſe ad verbum. Fuga, princeps Dei, maledictos Dei. Et benefac nobis tu, obſecro te; In æternum tu benedictus.* C'eſt ſans nul doute la vraye interpretation de ce *Maghen Dauid*, ou ſelon les Arabes, de ce Taliſman שׂר, c'eſt l'Ange au nom duquel ce Iuif ἐξορκιστὴς auoit faict ce מָגֵן: Car ainſi s'appellent les Anges, attribuez à la garde des hommes, ou des nations dans Daniel. Et ainſi les appellent aujourd'huy & de toute ancienneté les Iuifs. Gardez bien donques cette interpretation, & accouſtrez le diſcours au mieux que ſçaurez, pour le donner à entendre au ſieur Vazet. Aduiſez que toutes les letres ſont exprimees en Grec, ſauf ה, in verbo הֵיטֵב & non ſans cauſe. Car les Grecs n'ont letre pour cela, ains *ſpiritum denſum.* En la targe de la figure H. H. H. c'eſt ſans doute ״. ״. ״. *le nom ineffable, comme auez deſia veu.*

EXTRAIT D'VNE AVTRE LETRE

Au dit Sieur de la Vau : du vingt-ſeptieſme Iuillet ſuiuant.

VOvs vous pouuez aſſeurer que i'ay tresbien deuiné le Taliſman du ſieur Vazet, d'autant que i'en ay trouué la confirmation dans vn autre Taliſman, duquel le fils de Monſieur Turquet m'a donné le pourtraict. La figure eſt telle que celle du ſieur Vazet: mais l'eſcriture autre toutesfois tendant à meſme fin. elle eſt telle. ABPA. CAM. IAΩ. Λ. K. Λ. Ω. C. Θ. combien que les letres ſingulieres ſe peuuent interpreter diuerſement : toutes-fois il les faut accommoder au ſens des trois premiers mots, qui ſont entiers, ſans aucune ambiguité ſoit donc telle la ſuite & teneur de la ſentence: הַבְרַח שֵׁם יְהוָה לוֹחֲצִים כֻּלָּם לוֹחֲצֵינוּ וְשׂוֹנְאֵי טוֹבָתֵינוּ. *Fuga nomen Dei afflictores omnes affligentes nos, & oſores boni noſtri*, Id eſt, *inuidentes vtilitati noſtræ*. Ie ne me peine pas beaucoup des letres ſingulieres. Car c'eſt folie: mais vous voyez que *ἰάω*, eſt le nõ de יְהוָה, & ainſi le trouuerez dans les vers d'Orphee, citez par Euſebe, & autres anciens, comme ſçauent ceux qui ont leu les auteurs Grecs. Tant y a que *ιαω*, icy c'eſt H, dans le Taliſman dudict ſieur Vazet, à ſçauoir יי, *duplex Iod*. Là le faict s'addreſſe à vn Ange, & icy au nom de Dieu meſmes. Et que direz vous donques de ſi belle rencontre?

Letre à Pierre Antoine de Raſcas, Sieur de Bagarris, maiſtre des Cabinets, des Antiques du Roy.

MONSIEVR Vous m'auez tant chargé d'obligation pour vne fois, que ie n'ay moyen de vous remercier, ny comme ie le deſire, ny comme vous le meritez, premierement pour m'auoir eſtimé digne de voſtre amitié, & puis pour le beau preſent qu'il vous a pleu me faire des empraintes des exquiſes Medailles que vous m'auez enuoyees, que ie tiés tres-cheres pour leur beauté, rarité, & bonté, mais plus pour le lieu dont elles viennent. Si ie me trouue donc empeſché à vous remercier, ie ne le ſuis pas moins à vous reciter le contentement que i'ay receu à les viſiter, & principallement à vous reſpondre ſur tous les points & propoſitions, deſduictes en voſtre inuentaire. Il eſt impoſſible non pas à moy, mais a vn plus exercé en ces recherches de rẽdre raiſon de tout, d'autant que les deſſeins de telles deuiſes tendent à diuers buts; les vnes ſont Emblematiques, comme l'Ancre auec le Dauphin d'Auguſte, les autres hiſtoriques, comme le Capricorne du meſme Prince. Les autres Magicques, comme nous en voyons pluſieurs és Pierres, comme ſont la pluſpart des Chimeres, & entre autres celle qui à la teſte d'vn coq, le corſelet d'vn ſoldat Romain, au lieu des jambes, deux ſerpens, vn foüet à la main, auec lettres Grecques. Telles ont eſté faictes par les Diaboliques Heretiques Valentiniens, & la chimere & bizarrerie de leur deuiſe, depend de leurs ridicules poſitions, deſquelles Sainct Irenee faict

mention, & apres luy Tertullien & Epiphanius. A celle la ſont ſemblables quelques autres que nous auons veu entaillees en eſmeraudes aſſez grandes, & tous les douze ſignes du Zodiaque, auec quelque petit ſerpent, ou autres animaux. Telles deuiſes ſont vrayement magiques, taillees auec l'obſeruation de l'aſcendant, ſigne, Planette, heure, & autres telles fantaſticqueries, requiſes en telle curioſité, à quoy non ſeulement les anciens Payens ont eſté addonnez, qui appelloient ces deuiſes ϛοιχεῖα, mais auſſi les Arabes, heritiers de la folle Aſtronomie des Grecs, s'en meſlent, iuſques à ne faire tailler vn anneau, ſans l'obſeruation de ces folies, & appellent cela TALISMAN. Or il en a, ou pour le moins y en peut auoir parmy celles que i'ay receu de vous, qui peuuent eſtre pluſtoſt ϛοιχεῖα, que *Emblemata* & icelles ſont malaiſees à interpreter, leur interpretatiõ eſtant demeuree enſeuelie dans la conception & entendement de ceux qui les ont faict tailler. Quant aux hiſtoriques, elles ſont aiſees à deuiner par quelque marque qu'on y void, & recognoit par la lecture des bons Auteurs. Comme eſt la tant belle, tāt naifuement repreſentee & cottee la premiere, au nombre des voſtres.

Ou Silenus ſouſtient ſon nourriſſon Bacchus encore petit enfant, l'empoignant de la main dextre, en la hanche droicte, & de l'autre main il le tient par la greue de la jambe gauche, & l'enfant s'appuye ſur vn Satyre, poſant ſon bras droit ſur l'eſpaule d'iceluy, & le Satyre luy poſe ſa main droicte ſur la mamelle, plus bas vn petit Satyriſque, porte ſur ſon eſpaule la greue de l'enfãt, lequel eſt graſſelet & potelu, tel comme toutes les anciennes Medailles, marbres, & ſtatuës repreſentent; Bacchus couronné d'vn chapeau de pampre, le viſage plein, ne manquant en rien à ce qui touche les marques de Bacchus. Que Silenus ſoit accompagné de Satyres grands & petits, il appert par Euripide en ſa Tragœdie Satyrique intitulee *Cyclops*; que la ou Silenus eſt il y aye vne bouteille, il apert par les anciens Poetes, & meſmes par vn epigramme Grec, & puis c'eſt vn des harnois de Bacchus, derriere ce grand Satyre, il y a vne des nourrices de Bacchus cueillant vn fruict, gros comme vne pomme d'vn arbre qui m'eſt incogneu. Car il n'eſt pommier la fueille y repugnant, il n'eſt figuier la groſſeur du fruit monſtrant le contraire. Or toute ceſte repreſentation n'eſt autre choſe que les tableaux que les *Thymelici, Hiſtriones, Comedi, Tragœdi* poſoiẽt ſur le Theatre, d'autant que toute celle maniere de gens ſe nommoient τεχνῖται διονύσου, *Artifices Liberi Patris*, & par ce leur *Thymele & ſcena* eſtoit ornee de telles hiſtoires concernantes Bacchus & ſes dependances, & touſiours à chaque ieu, ou action ſcenique, il y auoit *ara Liberi Patris*, de laquelle il faut entendre le lieu

de l'Andrie, de Terence, *ſume verbenas ex hac ara* à ceſte intētion, vous voyez en cette belle graueure vne ὀρχηστρὶς *vel Saltatricula Thymelice* auec ſon *Cymbalū* en forme de plat creux, qu'elle touche auec les doigts, qu'on appelloit περιζῶν. Telles femmes ſont appellees *Thymelicæ*, & la pluſpart ſautoient toutes nuës deuant le monde, vne autre ſorte *Thymelicarum mulierum* eſt la *Tibicina*, qui monſtre ſa teſte, comme naiſſant du derriere de la teſte de Silenus, tenant deux flutes en ſes mains. Bas le maſque ou faux viſage des *Comœdi* ou *Tragœdi*, & le bouc qu'on donnoit aux Tragœdes, qui auoient gaigné le prix. Tout cela eſt du gibier du Theatre & des *artifices Liberi Patris & eorum qui ad Thymelen, aut ſcenam ſpectant.* Tellement qu'il ne faut nullement douter, que ce ne ſoit la repreſentation des tableaux de Bacchus, qu'on poſoit ſur le Theatre, les compagnons duquel & officiers, meneſtriers, ſauteurs, & baſteleurs luy eſtoient dediez. C'eſt vne viue & parfaicte graueure, n'eſtoit qu'il s'y trouue vn grand defaut, duquel ie m'eſtonne fort, & c'eſt que de tout le Silenus, il ne paroiſt que la teſte, ny reſtant aucune repreſentation de tout le reſte ſauf la jambe dextre, entre les deux jambes du grand Satyre, ſans aucune apparāce d'où elle mouue, & ſi n'y a il nulle trace de l'autre jambe, ny de tout le reſte du corps, qui eſt vn grand deffaut à vn tel chef-d'œuure, en outre la teſte du petit Satyre, ne paroiſt nullement qui deuoit naiſtre de l'autre coſté de la jambe de l'enfant, monſtrant pour le moins ſes deux cornichons: Ie ne puis auſſi deuiner, qu'eſt-ce qui eſt

entre l'aiſſelle de la fluſtereſſe, & l'eſpaule de Silenus, comme vne guirlande,ou atour de quelques choſes rondes. Voyla ce qu'il me ſemble,touchant cette excellente pierre. Quand à la IV, de deux choſes l'vne, ou l'Empereur aſſis eſt Theodoſe le Grand,& la teſte de Fl. Maximus;ou,i'accorderois l'autre plus volontiers, Conſtantius fils de Conſtantin le Grand, & la teſte de Gallus: car la graueure eſt moderne, & ſentant ſon temps au deſſouz de Diocletian. La cinquieſme à l'aube de lin pliſſee, ſans doute c'eſt vne Ægyptienne,ſi c'eſt Iſis ou vne autre, il y faut penſer. La ſeconde eſt merueilleuſe, & fourniſſant de quoy reſuer autant qu'autre, ie ne doute point que la femme ne ſoit vne *ſaltatrix*, poſant le genouil ſur l'Autel de Bacchus, duquel nous auons parlé cy deſſus, & le *Herma Ithypallus* eſt vn de ceux qui eſtoiét poſez aux Theatres, qu'on appelloit *hermulas*. L'homme qui boit à la bouteille, eſt barbu & n'a rien de Bacchus, le vaiſſeau ſur lequel il eſt aſſis, eſt vn char ou *currus Circenſis* ny manquant que les deux rouës,ainſi vous auez en ceſte graueure le char Circenſe, qui appartient aux jeux des courſes des cheuaux, & le reſte *pertinet ad Thymelen*, on ne s'esbahira de la poſture de cette femme, quiconque lira les Epigrammes Grecs, περὶ βακχιυομένων au ſixieſme liure, & περὶ ὀρχηστρίδων au quatrieſme. Car ces Saltatrices eſtoient folles, ny plus ny moins que les Bacchantes, vous auez auſſi la fluſtereſſe, qui eſt vn des meſtiers Thymeliques. Ie dis la petite image de la fluſtereſſe, que la femme tiét en ſes mains, ſemblable à celle du derriere de la teſte de Si-

de Silenus. La troiſieſme eſt vne *Fama*, ſans doute. La dixhuictieſme eſt bien plus exquiſe que la IV, d'autant que ie la iuge plus ancienne de deux cens ans, & ne puis aduiſer ce qu'on preſente dans le plat, i'eſtimerois eſtre quelque preſent en ſigne de Tribut, ou ſubmiſſion. La VII du premier abort nous l'auons iugee comme elle eſt, la teſte de Marcellus fils d'Octauia. Comme la X, on ne peut faillir à iuger que c'eſt Socrates. En la XII le graueur deuoit faire la harpe plus courbe, preſque comme vne faux *falcatum ſuſtulit enſem. Ouidius.* La XVII *Natura, Genius, Penates. Horatius de Genio. Naturæ Deus humanæ.* La XIX ſi la ſtatuë qui eſt à Rome *eſt palliata*, elle pourroit eſtre d'vn Chreſtien, mais c'eſt à ſçauoir, & poſé quelle ſoit d'vn Chreſtien, s'enſuit-il qu'elle ſoit de Tertullien? Ce ſont des coniectures fort friuoles, Tertullien eſtoit du temps de Clemens Alexandrinus, ledit Clemens dit qu'il n'eſtoit permis aux Chreſtiens de faire aucune ſemblance humaine. donc les Chreſtiens ne portoient iamais en la pierre de l'anneau aucune effigie humaine, comme il dict: bien vne colombe, combien que nous ſçauons que Tertullien faict mention des goubelets, dans leſquels eſtoient grauez le paſteur qui auoit perdu la brebis, & la brebis, dont il eſt faict mention en l'Euangile. Certes du temps de Tertullien les Chreſtiens ne ſe faiſoient ny peindre, ny grauer, ny tailler en boſſe, le teſmoignage en eſt formel dans Clemens. La XXI eſt vn Arabe voiturier, aſſis ſur la ſalme, ou ſomme de ſon Chameau, que les Grecs appellent *σάγμα*. Cela

pourroit bien eſtre rapporté à la conqueſte de l'Arabie par Seuerus, dont il auroit eſté appellé *Arabicus*. La XXIIII Ie l'eſtime de plus bas ſiecle, & plus moderne que Eudoxia. La XXV touchant les ſacrifices que les femmes & les filles faiſoient au membre viril, il faut voir S. Auguſtin en la cité de Dieu, *Feſtus* en la diction *Mutunus Titinus* & autres. La XXVII eſt autre que celle qui eſt dans l'Onice: car celle de l'Onice, ſelon le diſcours que vous en faictes eſt Payenne, mais cette-cy eſt Chreſtienne, & la femme c'eſt l'Egliſe, monſtrant par le petit enfant, & la colombe, la regeneration au Bapteſme, les eſtoiles ſur ſon chef ſont priſes de l'Apocalypſe. Ie la iuge du temps de Theodoſe, ou plus bas, que les Chreſtiens commençoient à peindre des images és parois des Egliſes, grauer des effigies humaines aux anneaux, les traicts de la taille monſtrent qu'elle eſt du declinant Empire, que ie prens apres Conſtantin, nous auons faict vn fort long diſcours de cecy & autres dependences au Seigneur Marquardus Freher, Conſeiller de l'Electeur Palatin, touchant ſon grand numiſme qu'il auoit interpreté autrement que nous, apres auoir veu ſon expoſition. Pour voſtre contentement & eſclairciſſement de cette XXVII medaille, ie voudrois que vous euſſiez mon diſcours, mais ie ne l'ay point gardé non plus que toute autre choſe venant de moy, ſi merite il d'eſtre veu des amateurs de l'Antiquité non ſeulement Payenne, mais Eccleſiaſtique. La XXXIIII ſans doute eſt de la ville ancienne de Chios. En la medaille d'Homere, la Sphinx tient vn

autre vaſe, ou pluſtoſt vne *Pyxis* d'vne autre façon auec les lettres ΧΙΩΝ. en vne autre medaille la Sphinx porte vn raiſin, & en l'autre coſté de la medaille eſt ΛΑΜΠΡΟϹ ΧΙΟϹ, & au milieu de ces deux mots vn *Ligo*, ou houe à becher la terre que les Grecs appellent ἄμη σκαπάνη, par laquelle il eſt ſignifié que ceſtuy Lampros eſtoit Athlete. Car chaque athlete portoit ſa σκαπάνη, comme il apert par vne Eclogue de Theocrite, & d'où les σκάμματα des Athletes eſtoient appellez, mais nul ne s'eſt aduiſé de ceſte σκαπάνη. Tant y a que vous voyez par ces deux medailles, que la Sphinx eſtoit la deuiſe de la ville de Chios, il faut noter que la Sphinx de Thebes, & de tous les Grecs generallement auoit des aiſles, la ou celle des Ægyptiens n'en auoit point. Pour la XXXVI nous auons parlé de ces Chimeres cy deſſus, & auons dit que la pluſpart d'icelles ſont Taliſman c'eſt a dire faictes par l'obſeruation de magie, ou de l'horoſcope aſcendant: nous en auons vne des fols Valentiniens auec les lettres Grecques, comprenant certains mots par eux inuẽtez, ou tirez violentement de l'Hebraiſme. Quand à la petite medaille d'argent de Saturne, ſi iamais il y euſt Taliſman, celuy la en eſt vn, voire des plus remarquables, la deuiſe à eſté cognee en iour de Saturne, en conionction de la Lune & du Soleil, *horoſcopante Hydra* &cæt. Vous auriez plus grand contentement, ſi vous liſiez ce que i'en ay leu és liures de Arabes, qui ont pris ces fantaſticqueries des anciens Genethliaques Grecs. Touchant l'autre, VI *Conſulatu ſuo Auguſtus Ægypto potitus*

eſt, Antonio & Cleopatra interfectis. Ledict Auguſte ſe nomme Iulius Cæſar par adoption. *de Cingulo & Labieno*, Silius lib. x. *celſis Labienum Cingula ſaxa miſerunt muris.* Mais que fais-je, Monſieur, qui ſur le champ ſans auoir autrement regardé aux liures, penſe expliquer tout ce que vous auez propoſé? cela merite bien plus curieuſe recerche: ce que i'en ay faict, ça eſté que trouuant la commodité de vous eſcrire, i'ay mieux aimé dire quelque choſe à la volee, qu'en differant vous mettre en peine de ma reſponſe. Au reſte il y a en ce pays le ſieur Abraham Gorlay qui a vn grand treſor de telles pieces, il a bien plus de quatre mille medailles d'or exquiſes, plus de dix mille d'argent, & plus de quinze mille de cuiure, le tout d'eſlite. Il a faict imprimer chez luy à ſes deſpens vn gentil liuret des anneaux des anciens, en nombre de deux cens ſoixante ou enuiron, leſquels i'ay manié moymeſme, ce liure ne ſera expoſé en vente & n'a eſté imprimé que pour en diſtribuer aux amis, &c. Il ne me reſte plus rien, Monſieur, ſinon de prier Dieu qu'il vous tienne en ſa garde. De Leyden en Holland. Ce XII Ianuier CIↃ IↃ CIII.

Il faut noter que la deſcription de la grande pierre grauee, eſt quelque peu differente de l'original, à cauſe que l'empreinte qu'on auoit enuoyee au ſieur de la Scala, n'eſtoit pas nette.

Digitized by Google

INDEX
RERVM ET VERBORVM
MEMORABILIVM.

A.

A. literæ pronuntiatio 129
Abolitio 38
Abraham qua lingua loquutus eſt 438
Acies 561
Acies prima, 566
Actus 384
Actus in Tragœdijs & comedijs non diſtincti fuere olim, apud Latinos & Græcos 310
Aduerſa charta 47
Aduerſaria 48
Aenigmata 469
Æſchyli locus explicatus 12
Africa dupliciter intelligitur 114
Agendicum 102
Aginnenſis Seneſchallia 114
αἰζοῖ 525. 526
Alba Heluiorum 83
Alcæi Epigrammatographi 10
Alciati error 392
Alcorani verſio Lat. & Ital. 458
Allebreti ducatus 115
Angeli à Iudæis quomodo vocantur 572
Antipatri Epigramma explica. 10. 11
Antuerpia 102
Apollonius Rhodius 466
Aquitania triplex 112
De lingua Arabica 446. 447. 448. 449. 450. 482. 483. 486. 493. 503. 504
Apud Arabes literæ olim florebant 451
Arabicorum librorum Catalogus 458 459. 460
Ara Græca antiqua explic. 470
Archiepiſcoporū nomen & ius 75
Arelatēſis Archiepiſcopatus 440 443. 444. 445
Aremoricus Britoniſmus dialectus 25
Ariſtæas 522
Arithmetici characteres 1. 2. 3. &c. ab Arabibus 145. Hiſpani eos acceperūt à Mauris 145
ἄρον herba 329
Aruernium 115
Aſſamenta 205
Aſſyria prima omnium regionum culta, ibi natales primi hominis 437
Athenæi locus emend. 525
Atuatici 101

Au,diphthongi pronuntiatio 131
Auaricum 102
Auerſa charta 47
de Auicenna 404
Auſci 102
Auſonij dignitates 392. *locus explic.* 391. 392. *Gryphus expl. & emend.* 417. 418

B.

B*Alena* 434
Balena Ione 433
Baptizatis occincbatur. Eſtote prudentes *&c.* 148. 149
Beccanus nugator 102. 111
Belenium 25
Benearnenſis principatus 89
M. Beroaldi Chronologia incpta 141
Biblia ſacra qua lingua conſcripta 439. 455
Βίϐλος, & βύϐλος 11
Βιϐλία 11
Bigerrones 102
Biſcaini , *Baſci* , *Baſculi* 122. 126
Bituriges 102. 103
Braſſauola medicus ineptiſſimus 405.
Brugnoli Epitaphium 394
Burdigalenſis Seneſchallus 114

C.

C. & Q. *in pronuntiatione differunt* 132
inter C. & G. *magna cognatio* 206.
ϰ, *literæ,pronuntiatio* 120
Cæſaris locus explic. 82
explic. & emend. à pag. 101 *ad* 111
κάχυς 31
Calatorium carmen 205
Calculones 498
Callimachus 466
Seth. Caluiſij laus 521
Canna 14
Cantabrorum lingua 125. 126
Caſsius Hemina Annalium ſcriptor 55
καττύματα 398
Centuriæ 393
χαλκοκαλιεία ταυτικὴ 424
χάρτη 11
Charta Amphitheatrica 44
Charta Auguſtea 37. 43. 44
Charta Claudia 44
Charta Fanniana 51
Charta Hieratica 37
Charta Liuiana 37
Charta Saitica 44. 45
Charta Tæniotica 39
Chartæ vitia 52
Charta Epiſtolaris 11
χάρτης 11
Chriſtianorum veterum ſymbola 146
Chryſoſtomus 497. *emendat.* 479. *explicat.* 496
χοιώδης *quid* 404
Chymica ars 26
Ciceronis locus emend. 84

κίκι Ægyptiorum 432
κίκιον 432
κισσὸς 399. 400. 406. 408
κίσθος ibid.
Citare 206
Citata plebs 205. 206
Ciuilis hiſtoria 444
Claudiani locus emend. 103. 104
κῶλα, ſchedæ 50
Collegia & ſcholæ differ. 323
Componi numerus quando dicitur 420
Concilium Gallicanum emendat. 90
Rob. Conſtantinus aſinus 395. &c.
Copernicus 427. 506
Cortex quid 33
Cortumio 208
κόρυμβος 396
de Critico 409. 410
Critici Græci & Latini 410. 411
κύημα 3. 4
κύαθος 399
Cyclius apud Horatium 414. 415
κύκλῳ περιελθεῖν, θεραπεύειν, διδάσκειν παῖδα 414

D.

Danicæ linguæ diſcrimina 120. 121
Dares Phrygius 521
Decanus 393
De Decimis plura 61 &c.
Decreti Gratiani locus emendat. 81
Decurio 393
δευτεροστάται 564
Dictys Cretenſis 521
Diœceſis 389. 390
Dionyſius Afer 466
Dioſcoridis locus emend. 399
Dis 207
Diuinare 304
δοκιμασταὶ 69
Dolenſis Epiſcopus 89. 440.

E.

E. literæ pronuntiatio 130
Ecatæus de Iudæis 522
Edera κίσσαρος & κίτταρος 399
Edictum primum, ſecundum 566
Εἴδωλα ἀναπλημμυροῦντα 416
Eluſa 104
Epigramma Græc. Emend. 54
ἐπιστάται 564
Equeſtrium ciuitas 108
Erythræum pro India interiore 35
ἑκατογκόλιον 50
Euſebij error 346
ἑξακισχίλια 496. 497. 500. 501
ἐξαρχίαι 75.

F.

F. pronuntiatio 131
Fides non eſt ſine Spe 149. 150. 151

Fides anus pingitur 149. 150. 151
Fluſſas non eſt Foix 104
Francorum linguæ hodiernæ 123
Francorum veterum ditio 125
Comitatus de Fuxio 104

G.

G. *pronuntiatio* 128
G A in G I. Galli mutant 81
Gabali 104
Galathinus 499
Gellij locus emendat. 208
Genabum 105
Geneua 105
Georgij monachi Chronologia. 481. 491. 492
Germanicæ linguæ propagines 120
Glaſtum 401
Gilb. Gloceſtrenſis de Magnete 425
γλωττόδεσμα 413
Gothorum lingua 122
Græcæ linguæ diſcendæ methodus 394
Grammatica 409
Grammatices partes 111. 410
μακρὰν χαμμὰν *trahere* 51
Grunduly 208
Gryphi 469
Guienna 112. 113
Guilandini errores notantur paſſim animaduerſionib. in Comment. de Papyro.

H.

H. *pronuntiatio* 128
Haſtati 561
Haſtam rectam ferebant veteres 384
Hebræi 455. 456
Hebræa lingua 438. 486
Heliogabalus 487
Herodoti locus explic. 487
Heſiodus 466. *non eſt auctor* ἀσπίδος, καὶ τῶν ἠοιῶν 466
Hiſpanica lingua 489. 501
Homerus 466
Horatij loci explicati 415
Humanitas i. παιδεία 8
Hymni 205.

I.

I. *literæ pronuntiatio* 129
de Iambis Græcis 467
Iliados Epitome Latina 522
μικρὰ Ἰλιάς, κύκλος *vocatur.* 414
Indigitamenta 205
Indigitare 205
Ingens, incens 206
Iotaciſmi vitium 130
ἴσατις 401
Iſidori locus emendat. & explicat. 49
Itius 105
Iuritis dea. 208.

K literæ

K.

K. *litera tota Græca* 132

L.

L. *pronuntiatio* 129
Ladanum quid 401. 402. 403
Lambdaciſmi vicium 130
Languedoui, Langue-doc 123
Lanx 21
Lapurdenſes ſub Tarbellis 80
Latinæ linguæ propagines 121
Legio Romana 562
Leodium L *hominium* 101
Leoniceni elogium 406. 407.
Error 404
Leuitæ per λειτουργίας *miniſtrabant* 68
Lex L. *de leg.* III *emend.* 18
& explic. 20
Lex qui ſella. *de ſeruitut. ruſtic. præd. explicata* 384
Lex Silua cædua *de verbor. ſignif. explic.* 385
Lex 2. *de* Orig. *iuris emendat.* 18. 19
Libramentum Copernici 429
Liber quid 33
Libri plumbei 16. 17
Elephantini 18. 19
Eburnei ibid. Barbati 54
Liturarij 48
Linguæ matrices XI. *in Europa* 117
Literarum varia pronuntiatio 127
Lucanus Aſtronomiæ Imperitiſſ. 367. *Emend.* 371
Lucumones 208
Lugdunenſis primas 75

M.

M. *pronuntiatio* 130
Macrocola 49
Mactare hoſtiam 411
Macta hoſtia, ara, herba 411
Macte 411
Magnetis natura incerta 425. 506
Malua ſanctiſſima 16
Virg. Marcelli error. 399
Marliani error 102. 104
Martialis loci emend. 50. 441.
Explic. 29. 30. 50. 54
Melodunum 106
Menapij 107
Metropolis 75. 387. 440
Militiarum ſcholæ 393
Minerua γυναικάνδρος 416
μονὰς ἀειθμὸς *plura* 496. 497. 498. 500
Mortem cupere & petere diff. 307
Moſes nullas excogitauit literas 438
Mulciberi 208
Mummiæ 416
Mundi durationis tempus 496.
plura 500
Muſæus 466.

N.

NAntuates 107
Nerienes 207
Nitiobriges 107. 114
Nodus Veneris 413
Nonnus Panapolit. 466
Notitiæ Galliæ locus emendat. 82. 84
Notitiæ Imperij locus emend. 84
Nouem populi 80. 112
Nouenſiles Camænæ 208
Nouiodunum 107
Nummeria Dea 207.

O.

O. literæ, pronuntiatio 130
Oceanus 540
OE Diphtong. 131
Olympiodori hiſtorici nondum editi locus 386
Omnis pro toto 329. 318
Opiſtographa 48
Oppianus 466
Ori Apollinis loci explicati 416.

P.

PAllium Archiepiſcoporum. 440
Palmarum folia aptiſsima ſcribendo 15
Paluda 209
vtramque Paginam facere 48
Papyrus 29. 31
Pariari 48
Παροιμία 390
Parunda 207
Paſſeratij liber de cognatione literarum 444
Patina & lanx diff. 22
Patriarcha 389
Patriarcha Bituricenſis 77
Foro Iulienſis 77
πατριαρχίαι 75
Parabolani 479
Fr. Patritius 528
D. Pauli locus emend. 479. 489
Pergamenæ membranæ 20. 50
Perſij Prologus Græc. 517
Phauorini lexicon 434
Philoſophica cœna 435
Phœnices literæ ante Moſem 437
Photij lexicon 434
τῶν φυτῶν diuiſio 4. 5
Γίναξ 21
Pindarus Thebanus 522
Piſces foßiles 6.7
Πλάξ 43
Plautinæ Pœnoli dialectus 455
Plinij elogia 408. 409. errores 406. loci emendat. 17. 23. 24. 25. 32. 38. 39. 40. 45. 46. 48. 49. 52. 54. 396. 397. 398. 401. 402. 404. Explic. 23. 36. 40. 83
Plutarchi loci emend. 431
Poeſeos Græcæ diuiſio 465. 466
Polluctа 65
Pollucere dapem 65
Pomum medulla tenera 33

Poſtellus 461
Præfectus vrbis 391
Præfectus Prætoro & Prætor diff. 386
de Præfectis Præfectorio plura 388. 389. 392
Præmium victori ereptum 318
Præſides dij 300
Prætoris Iuriſdictio 385
poteſtas imminuta 385
Primates 75. 390
Proconſul Auguſti 488. 489
προήγησις ἰσημεριῶν 424. 506
Prorex 389
Προστάται 564
Προτίκωλον 50
Ptolemæi loci emend. 77. 79
Pugna extra ſortem 318
Punica lingua 454. 456.

Q.

Q. *& C. in pronunciatione differunt contra Varronis ſententiam* 132.

R.

R*Eliquari* 48
Romanenſes linguæ 121
Ruellij error 404.

S.

S. *pronuntiatio* 128
Saxonicæ linguæ propagines 120
Iul. Scaligeri ſomnium 394
σκαπάνη 581
Schola 393
Scholæ militiarum 323
Scribere in ceris 17. *in ſchedis* 17
Raimond. Sebon. 499
Segetes quid proprie 401
Seguſiani 109
Senarius numerus 496. 497. 500. 501
Seneca Epicureus potius quam Stoicus 324
Senecæ Troas 467. 468.
Octauia 468
Sex millia 497
Sibyllina oracula 522
Paul. Silentiarius 466
Sol Rhodiorum tutela 422
Spes non eſt ſine Fide 149. 150. 151
Spes puella pingebatur à Chriſtianis ibid.
Sphærula, pillula 396
Sphinx Thebanorum 581
στῖχος, στίχοι 563. 564
στοιχεῖα 529. 530. 575
στοιχειωματικοὶ 530
Strabonis locus emend: & explic. 27
Stypticitas 405
Subconſul 488. 489
Suidæ error 12. 13
Syneſij locus explic. 435
Syriaca lingua 437. 455. 483
Syriaſmus Hebraiſmo antiquior non eſt 438

T.

Tabernacula 393
Taliſman 529. 568. 575
Telamo, Telamones 206
Teletæ 205
Tellus & Tellumo 206
Teniræ 206
Terentij locus explic. 577
Ternarius numerus 421
Terra integra 385
Tertulliani loci explic. 333. 487. 488
Theocritus 466
Theophanis Chronicon 481
Theophraſti loci emend. 28. 29. 34. 400. Explic. 4. 5. 28. 29
Tirones 561
Toloſa nouus Archiepiſcopatus 441
Totus pro omni 329
Tracta 398
Trepidationis motus 429
Triarij 561
Turcicæ linguæ pronuntiatio 454.

V.

V. pronuntiatio 131
V. poſt Q. pronuntiatio 132
Vettius Valens aſtrologus 519
Varronis loci emend. 206
Vas 21
Vaſarium 21
Vaſconia 112. 115
S. Vbertus 486. 487
Veneris nodus 413
Venilia 207
Veris diuiſio 410
Υι diphtong. Græc. 132
Via 384
Vicarius 389
Vienneniſis Archiepiſcopus 75
primas primatum 390
Vinetus 417. 418. &c.
Virgilij locus explic. 413
Virgilij vitæ locus emend. 342
Vitrum herba 401. 402
Vlpiani locus emend. 18. explic. 20
Volumen 17
Vulcanus κανθαρόγυψ 416
Vxellodunum. 111.

X.

Xylandri laus 468
error 27

Z.

Z. pronuntiatio 127
Zabij 482
ζυγὸς 563. 564.

FINIS.